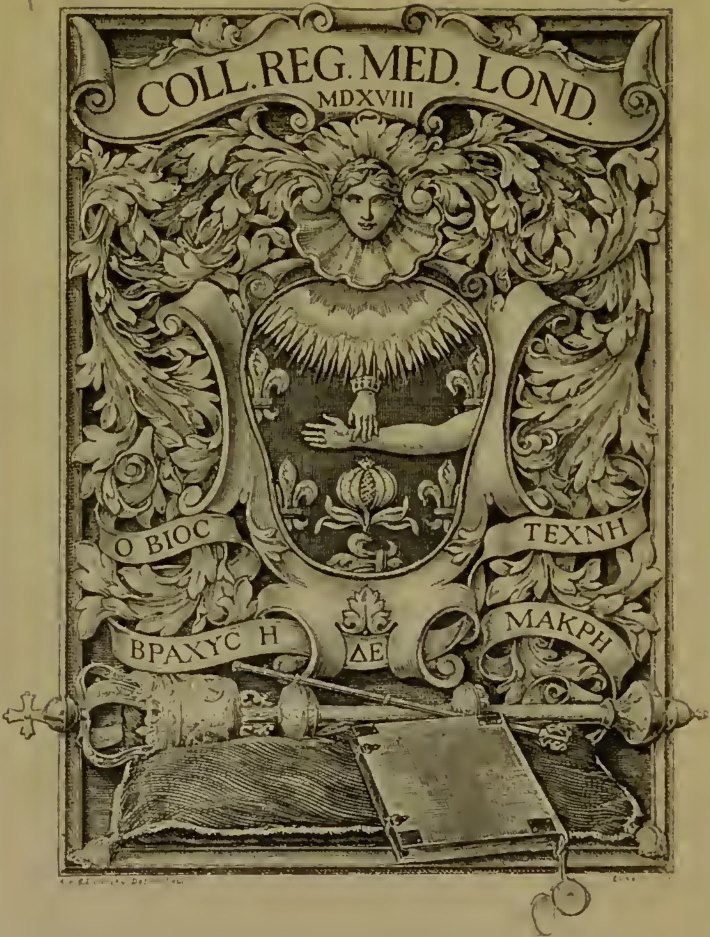

COLL. REG. MED. LOND.
MDXVIII
Ο ΒΙΟϹ
ΒΡΑΧΥϹ Η
ΤΕΧΝΗ
ΔΕ
ΜΑΚΡΗ

Charles E. Mason
Guy's Hospital
October 10th 18[illegible]

Charles Edwin Hudson

February 6th 1842

Kingston on Surrey

P. G. Mirick. [illegible]

A
B
K
semidigitus
rotundus
digitus
rotundus
quadratus
digitus
C
H
F
L
H
D
I
E
G
H

A. CORN. CELSI

MEDICINAE

LIBRI OCTO

EX RECENSIONE LEONARDI TARGAE.

QUIBUS ACCEDUNT

TITULI MARGINALES PERPETUI, CAPITUM LIBRORUMQUE;
ANNOTATIONES CRITICAE, MEDICAE, PHYSICAE:

TABULAE CHARACTERUM, PONDERUM, MENSURARUM, ALIÆ;

INDICES MATERIAE MEDICAE CELSIANAE, RERUMQUE,
OMNIUM LOCUPLETISSIMI:

PRAEFIXA

DE CELSI VITA DISSERTATIONE.

CONCINNAVIT

EDUARDUS MILLIGAN, M. D. S. A. S. S.
COLLEGII REGII MEDICORUM EDINBURGENSIS SODALIS,
MEDICINAE THEORETICAE PRAELECTOR:
SOCIET. PHILOS. ET LITER. MANCUNIENSIS, ET
SOCIET. PHILOS. ET LITER. LEODENSIS SOCIUS.

EDINBURGI,
VENEUNT APUD MACLACHLAN ET STEWART;
LONDINI,
APUD BALDWIN, CRADOCK, ET JOY.

M.DCCC.XXVI.

EXCUDEBANT A. BALFOUR ET SOCII.

MEDICO PERITISSIMO, VIRO OPTIMO

JOANNI ABERCROMBIE, M.D.

COLLEGII REGII MEDICORUM EDINBURGENSIS SOCIO,

CETERA;

EDUARDUS MILLIGAN, S.D.

Accipe vir, in arte nostra fama factisque spectatissime, hanc aurei editionem operis, mole quidem parvi, sed praeceptis salutiferis gravis, quibus non solum ad studia frui, sed civibus salutem desperantibus ipse succurrere tam scite novisti: nec dedigneris omnino tuo si nomine inscripta prodeant tenuia ista simul nostra, ad Celsum a temporis iniquitate vindicandum, conamina. Quantulacunque sint, id saltem valebunt, quam immensum distent simplices nimis medendi rationes, jejunae morborum origines, vel doctissimis veterum probatae, ab exquisita hujus aevi pathologia, ut clinicen silcam, quas disciplinas labores, ut scripta tua, haud mediocriter evexerunt, ostendisse. Cuinam igitur melius aut dignius? Nos utique humanitate tua olim devinctos, quanti vitae tuae integritatem, ingenii vires faciamus, lubentissime, qua per mores licet, profari fatemur. Diu civibus laetusque ut intersis, summum rerum Arbitrum haud uni precamur.

Datum Edinburgi,
Id. Nov. M.DCCC.XXV.

LECTORI SALUTEM, E. M.

Celsum decennium fere ante edituris, consilium nobis erat ut textus Targiani castitatem, cum synonymis, quae scientiam recentioris medicinae cum antiqua communicent, illustratis una pauculis auctoris omnium quidem Latinorum maxime perspicui, sed locis vix dum intelligendis, conjungere niteremur. His nunc prodeuntibus additi sunt tituli perpetui marginales, plurimae tabulae, legendo imprimis necessariae; index demum rerum, omnium hactenus copiosissimus; farragine saltem Matthiana excepta.

Tacitus, manibus Brotieriis prelo Valpiano ornatus, jam nobis ostenderat, textu immutato, veterrimum quemvis itemque Latinissimum scriptorem captui recentiorum, qui modo literas scirent, facile accommodari posse: nec alius prodit nunc Celsus noster, ne toga quidem abjecta, sed situ squaloreque vetustatis purgata, et a moribus ingenioque recentiorum

minus abhorrente. Scriptorem utique eum hic praestamus medicum, quantum vocabula notionesque attinet, recentissimum: nec alias lectori difficultates opponentem, quam medicus quivis hodiernus, docta hac et universa adhuc lingua forte usus, obtulisset. Quin etiam summa ipsius erga medicinam merita commodo nunc suo usuique habere poterit qui modo cumque sermonem quo scripta sunt, mediocriter calleat: nec versionibus vernaculis legendis ignominiose damnatus, pessimarum editionum (quo vitio optima alias Greivii interpretatio Anglicana laborat) erroribus, lexicographum, hominum generis rerum naturae physicaeque ad unum imperitissimi, ineptiis perpetuis, luditur.

Haud abs re scripsit quidam, "unumquemque medicina antiqua rite imbutum sentire, rebus ejus materiae medicae assidue expurgandis, et superfluis liberandis, insigne nos materiae medicae hodiernae beneficium collaturos; utpote qui observationes multas utilissimas, sed quae fracta hodie disjectaque membra, nec intelligendae facile manent, arti et usui clinico restitueremus."[a] Hunc Celsi, ex medicis formulas habentibus antiquis non tantum maxime curantibus ac-

[a] Diurna Medica Chirurgicaque Edin. cal. Jul. 1825.

cepti et rationalis, sed absurdis formulis medicamentisque liberrimi, angulum diligentia quadam colendum curavimus: ut ANNOTATIONUM, SYNOPSIUM, TABULARUM demum additarum ope, haud opere majore, quam ex HEBERDENO vel SYDENHAMO effici solet, quodvis ex CELSI praescriptis in pharmacopolio parari posset. Non quod cautio nonnullis quaedam non sit adhibenda: annorum M.DCCC. lapsus et injuriae notationem illam arbitrariam, qua, periclitante utut genere humano, medicum ut medicamentario praescriberet, diis iratis omnium aetatum et gentium placuit, miseris stragibus deformaverunt. Multis ne nomina quidem remediorum immutata restant; ac plurimis ponderum aeque ac numerorum characteres suspicione haud vacui sunt: sed cum elementa compositionum satis fere declaraverimus, haud arduum erit, ipsos restituere cupientibus.

Ut antiquas illas materias singulas, in hodiernis, scientia recognitis, agnosceremus, nullis pene, nisi PRINCIPIBUS niti AUCTORIBUS statuimus; nec iis, exceptis fortasse immortalibus BAUHINI et LINNAEI laboribus, usquam vehementer fisi sumus: quippe quibus tanta quamvis nomina talemque diligentiam prae se ferentibus, inquisitionem nostram, nisi cum ea frustra visa esset, breviare nusquam licere

judicavimus. HIPPOCRATES, DIOSCORIDES, PLINIUS, GALENUS, ipse CELSUS fontes grandiores, unde antiquae materiae medicae amatoribus veritas haurienda est ; sed minora ex doctissimo VIRGILIO, aliisque POETIS, ex REI RUSTICAE SCRIPTORIBUS, ex SENECA, VITRUVIO, VEGETIO ; ex MEDICIS demum MEDICAMENTARIISQUE TENUIORIBUS auxilia legenda nemo contemnet. Pudet equidem nos tantulum librum, post tot tamque fusas lectiones, conflasse ; ne quidem commentatorum doctissimorum somnia prolixa expilasse. Sed vita brevis est ; et post spatium belli fere Trojani utilitati lectorum CELSI impensum, quod reliqui erat annorum ludicris nugisque disperdere, facemve soli, quod aiunt, admovere, noluimus. "Haud ita Trojae nos gessimus :"—et aliis, ut sibi, parcere, viri civilis est.

Sermone tamen eorum auctorum qui negotio suo summi stant, LINNAEI in rebus Botanicis, in Chemicis THOMSONI, in Geologia WERNERI, qualis apud discipulum JAMESONUM est, in Nosologia SAUVAGESII et CULLENI, in Anatomia HALLERI, in arte medicamentaria PHARMACOPEIAE EDINENSIS, usi sumus : magnorum utique arbitrorum nomenclaturae medicae, quae justa rerum ratione, inveterata-ve consuetudine semel innixa, vix obsolescet.

Juniorum gratia, annotationes quasdam criticas locis hactenus inexplicandis subjecimus. Nonnullis ex his, vera lectio, procul dubio, reperta est: aliis tamen adhuc eadem conjecturis restat, de singulari quarum felicitate, sanius quam auctor, judicet lector ipse. Lectiones MSS. e LUCHTMANNIA TARGAE editione A. D. 1786, translatae sunt: cetera nostra.

Ipsam vero libri scripturam non intactam evasisse memento. Manus enim medicas ejus INTERPUNCTIONI, PARTITIONI, ORTHOGRAPHIAE, quarum priores duae pessimae erant, ultima mire typothecarum, ni fallor, incuria barbara, sibimetque dissona, admovere nihil dubitavimus. Ipsorum MSS. meliorum orthographia aevi AUGUSTANI antiquitatem redolet; cetera editorum sunt, quibus hominibus quasi axioma est, alium alios, praeeuntes sequi oportere; saepe quidem vetustissimum; quasi in cujus aetate sermonis interstinguendi aut dividendi ars vixdum nata, nullis certis principiis inniti potuit. Sed VERBA textus immutare, aut ullo modo a TARGA abalienare, nobis sacerrima fuit religio.

Quod vero ad apicum elegantiam, operis totius nitorem attinet, plerisque legentium e prelo BALFURIANO has profectas laudes dixisse satis erit: sed nec mihi nec MAGNAE NEMESI satisfacerem, nisi summam eam qua eminet

accurationem textus nostri studio et supercilio literato doctissimi Niniani Little, viri scrupulosa quadam sua sed amabili prorsus sedulitate cohorti studiosae notissimi, multum debere profiteamur. Errores typographicos, si qui latuerint, post indicem subnectet vinctura; hactenus vero, patientissime Lector, ne unum quidem deprehendimus memoratu dignum.

DE CELSI VITA ET SCRIPTIS

DISSERTATIO,

CUM TESTIMONIIS.

Aulus Cornelius Celsus, scriptorum medicorum quos vetustati longa seculorum barbaries reliquit, tam prudentia quam diligentia[a] princeps, Latinitate, arteque scribendi non medicos tantum, sed omnes ad tempus suum de artibus auctores longe superavit.

Illustri, ut creditur, Cornelia gente ortus,[b] Romae Caesaris Augusti temporibus vixit, vir apprime doctus, rerumque naturae sagacissimus. De aliis artibus haud minus quam de agricultura et medici-

[a] "Ex toto Galeni oceano non tot interiora medendi consilia quis hauserit, quam ex ubere hoc Cornelii rivo. Fateor, plus est in Galeno florum, ut et foliorum; sed fructuum plus in Celso est, nec me ullius, post Hippocratem, lectione vel magis affici, vel *erudiri*. Dignissimus est, vel doctrinae cultu vel elegantiae nitore, non solum qui legatur, sed qui nunquam de manibus deponatur." Linden.

[b] Potuit esse nostri pater Cornelius ille medicus quem Cicero non medicinae faciendae, sed morum pravorum causa nomen dedecorasse docet. "Ista cohors, quorum hominum est? Volusii haruspicis, et Cornelii medici, et horum canum, quos tribunal meum vides lambere." Verr. i. 11. Confer. p. xvi. xvii. infra.

na quasi Encyclopaediam composuit; de his autem solis[a] ipse fert testimonium.

Mores ejus generosos fuisse docet ingenua illa et voluntaria candoris Hippocratici admiratio,[b] meritorum vindicatio,[c] histrionum,[d] circumforaneorumque[e] contemptus, lucri neglectus, ingenuae prognoseos[f] laudatio perpetua.

Medicinam fecisse ostendunt diligentia, notitia, cognitio certa et minuta[g] qualis aegre hodie etiam apud clinicos videre est: praecepta[h] quae sua practica et accuratissima aut tradit ut nova, aut inter alias opiniones haud cunctanter interponit.[i] Ana-

a Praef. lib. i. p. 1. Sed Quinctilianus, Inst. Orat. xii. 11, locupletissimus auctor est, Celsum Orationes, Historias, Juris prudentiam, Rhetoricam (viii. 3. p. 107.); quinimo de re militari, neque minus de omnibus artibus quibus M. T. Varro, D. voluminum auctor, "doctrinarum multiformium, variarumque artium quibus humanitas erudita est, columen" (Gell. xix. 14.): vel de quibus ipse Cicero, "literarum parens" mirifice varius, conscripsisse. Mulo-medicina quam ipse memorat, v. 28. p. 274, fortasse Agriculturae sectio fuerat.

b viii. 4. p. 413; viii. 8. 422. c ii. 14. p. 70.

d v. 26. p. 230. e v. 27. 251. f ii. 6. p. 45. ad finem.

g iii. 19, v. 27, vi. 7, vii. 16, vii. 26. Etiam Morg. ep. in Cels. i.

h "Experimentis credo, cum eo tamen ne quis hoc quotidianum habeat." i. 3. p. 24.

i "Neque ignoro quosdam dicere, omne auxilium necessarium esse increscentibus morbis, non cum jam per se finiuntur. Quod non ita se habet." ii. 14. p. 70. "Ego tum hoc puto tentandum, cum parum cibus, semel et post febrem datus, prodest." iii. 11. p. 113. "Quid igitur est?" etc. iii. 18. p. 120. "Sed id commode respondere, experimenta testantur." iv. p. 164. "Quae a medicis praecipiuntur." iv. 6. p. 168. Enemata nutrientia his verbis laudat, "Ultimum auxilium est, in alvum ptisanae cremorem indere." lib. iii. 19. p. 126. "Ego Στιστώματα quoque adjiciam." vii. 6. p. 337. "Quae in vulneribus praecepi, eadem servanda sunt." viii. 4. p. 418. "Id cum idoneos auctores ex populo habeat, neque habere quidquam periculi possit, quamvis in monumentis medicorum non legerim, tamen inserendum huic operi meo credidi." iv. 4. p. 158. "(Lumbricos) interdum latos, interdum teretes videmus." iv. 17. p. 181.

tomia porro ejus compendiaria, quam disciplinam, medicinae totius fundamentum, nemo nisi medicus breviare ausus esset, licet noster etiam adhuc satis amplam esse CURANTIBUS pronuntiet; exemplorum[a] morbidorum quae nemo nisi medicus aut audiisset, aut certe meminisset, crebra citatio; frequens et modesta artis artificumque defensio, maximeque antiquiorum;[b] propriae cum clarissimorum medicorum experientia collatio,[c] idem demonstrant. Judicium quidem de rebus medicis multo prudentius quam auctorum proxime aetatem Celsi antecedentium aut insequentium, et liberali erectoque sermone inter celebres medicos contendentes interpositum, viri alioquin modestissimi quasi litem dirimentis, haudquaquam novi in medicina, alienave doctrina ornati, vox esse apparet. Nec erat demum cur tempore illo literatissimo, quo summi reipublicae viri de artibus scribendo contenderent, auctor aliquis utique perdoctus sermonem habitumque medici in scriptis, quasi personam sibi assumeret. Constat igitur Celsum medicinam fecisse; gratis vero, an lucri causa, haud constat. Eruditio ejus insignis, quaestus contemptio,[d] nihil definiunt.

Sed Plinius,[e] "Quiritium PAUCISSIMOS" hanc ar-

[a] "Ego autem cognovi, qui, succisa lingua, cum abunde super dentes eam promeret, non tamen loquendi facultatem consecutus est." vii. 12. p. 358, sic viii. 8. p. 423. [b] ii. 14. p. 70.

[c] "Tutius tamen est tria remedia per triduùm tentare:" *scilicet contra Asclepiadem.* iii. 14. p. 116.

[d] iii. 4. p. 97.

[e] xxix. 1. "Solam hanc artium Graecarum nondum exercet Romana gravitas; in tanto fructu paucissimi Quiritium attigerunt, et ipsi statim ad Graecos transfugae."

tem adhuc exercuisse scribit; nec usquam medicum Cornelium Celsum salutavit. Contra, librorum suorum indices quos in compendium temporis occupatissimi principis Vespasiani composuit, Celsum inter ROMANOS scriptores, haud unquam inter medicos aut exteros recensent. Nec alii auctores toties citatum Celsum usquam medicum dixerunt, sed constanter de medicina, aliisve artibus scriptorem. Haec autem nominum ordinatio Pliniana rem difficilem parum illustrat, quoniam et Sextium Nigrum qui medicus fuit,[a] et Antonium Castorem certe medicum (PLIN. xxv. 2.) inter SCRIPTORES ROMANOS pariter cum Celso, eodem indice librorum xx. xxi. xxii. xxiii. xxiv. xxv. xxvi. xxvii. (in quo libro OMNES Romani auctores citati medicinam scripserant) includere consuevit: nec denominatio MEDICI in his indicibus alios spectat quam medicos *exteros*, utpote quorum scripta primae auctoritatis essent; originesque fere notionum, quas forte apud medicos quoque Latinos, sed adscitas ipse reperisset, solas citanti praestarent. Nimium vero auctores his verbis Plinii, viri medicis haud obscure iniqui, institerunt. Namque licet ibidem testetur auctoritatem nisi Graece medicinam tractantibus non esse: ipse tamen (libro xxvi. et passim) auctoritate Celsi non Graece sed Latinissime de medicina scribentis uti non cunctatur. Quod quidem si auctores de ea arte Latini nullius fuissent auctoritatis, seu existimationis, nun-

a Ille enim est quem cum Julio Bassio, altero medico Romano Graece scribente, coarguit xxix. 1. "ad Graecos transfugas" appellans, id quod ex auctorum indicibus supra memoratis facile colligitur. DIOSC. p. 1.

quam fecisset. Apparet igitur Plinium non serio, nec ex vero, sed ridentem quasi atque εἰρωνικῶς hoc et plurimis aliis locis de medicis scripsisse: nec magis vere, quam illud, "Medicos sibi contemporaneos literas nescire: deserta et haec secta est quoniam necesse erat in ea literas scire." Quamvis revera nec secta Herophili, scribente Plinio, deserta erat, nec medici minus quam olim vel hodie forsan literati. Nec silentium Plinii vel cujuslibet alius scriptoris quidquam difficultati adimit. In urbe imperatrice Roma, Londino hodierno, vel Lutetia Parisiorum vix minore, sine academiis medicis, quibus vocalissimus quisque ad famam honoresque emergat, sine collegiis, quibus optimus quisque in ordinem nobiliorem cooptetur, nulla ad claritatem via restabat, nisi aulica ambitio et favor; vel putidior adhuc rerum novarum futiliumque in artȩ medicinali venditatio. Quam ob causam nemo a Plinio celebris, mentioneve dignus habetur, nisi quem Palatii patrocinium et flagitia,[a] seu foeda novatae artis jactatio famae commendassent. At Romae etiam sub Augusto, ut hodie Londini, plurimi extiterunt medici, quibus tales ad gloriam aditus nec patebant nec petebantur; qui nihilominus artem suam jacentibus fideliter scienterque, nec tenui sibi emolumento, praestiterunt.

Quo vero anno urbis Celsus natus mortuusve sit, adeo parum inter auctores convenit, ut ne seculum quidem quo floruerit idem omnibus videatur; aliis Augusto, aliis Tiberio[b] referentibus. Optimos au-

[a] Hist. Nat. xxix. 1.

[b] FABR. Bibl. Lat. ii. 4.

tem criticorum ut Augusto tribuant, movent causae jam infra dicendae; nobis quoque idoneae visae.

I. Quinctilianus Celsum artium suos libros ante Gallionem patrem exarasse testatur; (iii. 1.) Gallio autem de Romanorum oratorum meritis cum Messala Corvino (Sen. Suas. iii.) disputabat; sed Messala ad medium Augusti principatum extinctus est.[a] Quare si Gallio eloquentia ante id temporis clarescceret, Celsus autem illum antecesserit, sequitur hunc solum illud reliquum de medicina opus in primis ipsis Caesaris annis contexuisse; ea nempe aurea aetate, qua Virgilius atque Horatius, Latinitatis principes, scribebant.

II. Paucis post Themisonem annis scripsit Celsus.[b] At Themison Asclepiadem audiverat,[c] qui tamen ante A. U. 663 mortuus est.[d] Licinius enim Crassus, ibi perinde ut mortuus saepius citatus, documento est. Da Themisonem ei 50 annos superfuisse, et A. U. 713 fato concessisse. Per illud in Celsi praefatione, "Themison nuper ipse," intellige 20 annos intercedere; (atque vix "nuper" dixisset quidem auctor tam castigate locutus, de spatio adeo longinquo;) et annum urbis 723, vel decimum principatus Augusti post Antonium oppressum[e] Celso tribues. Sed Augusti principatum post eum 43 durasse annos notissimum est.

III. Celsus, in praefatione, historiam medicinae apud Themisonem abrumpit, quamvis Antonius

[a] Euseb. Chron. 181; Hieron. ibid. Veterno quadrienni ad nominis sui oblivionem, taediumque vitae afflictus, hanc fame finivit. Dialog. de Orat. 17.
[b] Praef. p. 3.
[c] Plin. xxix. 1.
[d] Cic. de Orat. i. 14. p. 163.
[e] Pet. Rat. Temp.

Musa, ipsius Augusti medicus honoratissimus, Themisonis placita evertisset, multaque in arte novasset,[a] quae liberalis satis citator Celsus, si sibi nota, reticere omnino nequiverat. At nusquam nominat, ideoque prior haud dubie scribit. Floruit autem Antonius A. U. 731, octavo nempe post quem diximus anno. Qui secundo documento refragantur, huic, non octo annis recentiori, utique assentientur.

IV. Celsus nihil jocinori quam frigus nocentius esse docet.[b] Sed A. Musa Augustum hepatico morbo balnei frigidi usu liberavit: nec tam clara curatio Celsum latere potuit, nec ille de eo Antonii remedio, nisi tempore prior, sic scripsisset.

V. Stylus adeo purus et nitide Latinus nulli nisi Augustani seculi scriptori convenit: nec minus is verborum delectus, quem nihil nisi quotidiana quaedam loquendi accuratio tam custodite tamque indesinenter sustinere quivisset.

VI. Hirudinis ad sanguinem detrahendum usus, Plinio, et post ipsum scribentibus familiaris, Dioscoridi atque Celso, utcunque assiduis, incognitus videtur. Perhibetur autem hujus medicinae repertor Themison.[c] Oportet igitur aut Celsum, etiam ante hirudines Themisone inventas, opus de medicina scripsisse, praefationem vero libro, Themisone mortuo, jam prodituro addidisse; aut remedium illud novum et ambiguum, nec medici prudentis mentione dignum existimasse. Prior autem probabilior conjectura. Primis igitur Augusti annis floruisse manifestum; atque ingenuum fuisse,

[a] Plin. xxix. 1. [b] iv. 8. p. 171.
[c] Parr; Sprengel, ii. p. 22; C. Aurel. p. 286.

ex triplicis nominis usu, qui rarior erat inter libertos, patet. Vetustissimus enim codex Vaticanus[a] illius nomen his literis profert, AULUS CORNELIUS CELSUS; omnes quidem codices aut A, aut AUL: aut AUR: praeponunt.[b]

Etiam Romae vixisse haud ambiguum. Namque praeter Plinium Romanum perpetuo salutantem, citat ipse exempla morborum Romae accidentia, medicosque chirurgosque quasi sibi notos, quos ibi artem suam exercuisse constat.

VII. Verisimile est nostrum eum Celsum fuisse, quem Horatius[c] ac Ovidius[d] laudant. Horatianus enim ille doctus fuit,[e] Flacco familiaris,[f] opibus ingenii propriis famae quaerendae sufficiens,[g] sed aliorum scripta in bibliotheca,[h] ut hominem encyclopaedicum[i] condeceret, perpetuo rimatus; Claudii Tiberii Neronis, Drusi fratris natu majoris, Liviaeque filii, imperii quidem Augusti tum destinati haeredis, scriba et comes;[k] et sermone medico hactenus imbutus, ut vafer huic ridenti amico superbam animi elationem Flaccus oblique perstringens, sua

[a] Biancon. Ep. de Celsi aetate.

[b] Nec alium fuisse APULEIUM CELSUM medicum, quem Scribonius Largus (xciv.) sui et Valentis praeceptorem appellat, verisimile; modo enim male contrahunt, modo contracta sinistre evolvunt praenomina librarii, cujus rei testimonium fasti consulares abunde praebent.

[c] Ep. I. 3. v. 15, 20. I. 8.

[d] De Ponto Ep. I. 9.

[e] Locutio enim "quid mihi Celsus agit" perquam familiaris; ut et tota epistola octava: veteris scilicet amici spiritus, fortasse, ut novi sed dilecti adhuc hominis nimis magnos, et colloquio principis tumidos, suo more coërcentis. Namque

> Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
> Tangit, et admissus circum praecordia ludit. PERS. i. 116.

[f] Ibid. v. 6.

[g] Ibid. v. 15, 16.

[h] v. 17.

[i] Vide p. xii. supra.

[k] Id. Ep. 8. v. 2.

quoque vitia per metaphoras medicinales exprimenda maluisse videatur.[a]

Quod vero, omisso proprio Auli praenomine, cognomen Celso Albinovanum[b] quasi praenomen hic adjecerit, revera nihil valere luculenter docet C. Sigonius in fine libelli de Nominibus Romanorum. "Est intelligendum, nominum rationem, cum libertate labi ex omni parte coepisse. Siquidem aliquot, quae ante cognomina fuerant, pro praenominibus coepta sunt usurpari. Nam Julum Antonium Africanum, Paullum Fabium Maximum, Potitum Valerium Volusum, Cossum Cornelium Lentulum, sane animadvertere licet, IMPERANTE AUGUSTO, iis praenominibus esse praeditos, quae ante cognomina fuerant."

Videmus, igitur, non tantum studia, aetatem, sed vitiandi quoque nominis tempora, cum Celso medico convenire; nec qui noverint magnatum mores, medicinae peritiam, quo minus principi ab epistolis esset, obstitisse credent. Notandum quoque est ipsum Celsum de splendidae cujusdam personae morbo uterino, quasi de aulico quodam ac nefando arcano,[c] ad hanc conditionem satis convenienter loqui.

Porro, Celsus Ovidii tum recens mortuus, mediocri familia et censu fuit;[d] qualem Cornelii medici filium, et oblato scribae ad Neronem munere facile superbiisse intelligas; ingeniosus,[e] et ingenioso literatissimoque poetae addictus,[f] seria quaedam ne-

[a] v. 7—10. [b] v. 1. [c] Praef. p. 11.

[d] Si modo nec census, nec clarum nomen avorum,
Sed probitas magnos ingenuosque facit.
De Ponto Ep. I. 9. v. 39.

[e] Ubi supra. [f] Ibid.

gotia liquida cum fide peragere solitus,[a] nec tamen, gravibus amotis, ludere nescius,[b] certe amicis, ac prae omnibus Nasoni devotissimus:[c] misericors,[d] raris demum moribus,[e] ut memoria in versibus Ovidii immortalibus consecrari sit merita.

Sed quid eximio poetae, illustri equiti Romano, felicissimo Palatii stipatori, cum medico commune? Multa et pergravia. Imprimis Celsus domus Caesarianae favore, poëseos censura, perinde ac medicinae et agriculturae, imo doctrinae omnigenae scientia clarus, ab omnibus ambitiosis, (nec caruit prava ambitione Naso) sed maxime literatis colebatur; vir ad extremam Ovidii fortunam qui non sic principis iras exhorruit, quin ultima pene exulanti et deserto jam amico officia praestare ausus sit. Praeterea, Naso rei rusticae nec imperitum nec incuriosum se fuisse, tresque insignes de ea scriptores[f] summopere coluisse testatur; et contra, ex Quinctiliano discimus Celsum nostrum versus Virgilii duriore aliqua censura notavisse. Atqui si Virgilii merita, cur Ovidii quoque non aeque expenderet? ARBUTHNOTUM quidem suorum temporum fuisse quid vetat? Cur demum eum quartum et longe eloquentissimum tribus istis amicis agricolis Ovidius non adjecerit?

Nunc cum vix ullum nomen gentilitium ingenii tam ferax sit, ut duo simul clari viri id ferant; nemo

[a] v. 10. [b] v. 9. [c] v. 15, 37.

[d] v. 7. Confer Celsi praefationem, p. 10, de crudeli vivorum sectione: ubi adnota, *Dict. de Scienc. Med.* ix. p. xxii. confirmare Pontificem CLEMENTEM VII. homines nocentes aconito, experimenti causa, interficiendos tradidisse!

[e] Ibid. v. 42 [f] Graecinum, Hyginum, Atticum.

sanus lexicographis criticisque concedet, in ultimis Augusti diebus quatuor una extitisse; et hos quatuor omnes haud minus sibi invicem similes, quam duos Sosias in fabula: studia, vitae genus, locus, universis eadem. Tantam equidem rerum varietatem noster utique Celsus scriptis suis comprehendit, ut alii quivis Celsi easdem aliquas attingentes, a Plinio, Quinctiliano, vel Columella, accuratissimis citatoribus, de Celso nostro quem perpetuo laudant, distincti fuissent. Plinius enim, ut Celsus, de omnibus rebus, Quinctilianus de omnibus auctoribus memoratu dignis, satagebant; nec erat cur amicum Horatii et Ovidii, scribam Augusti Neronis, silentio premerent.

VIII. His perpensis, Celsum ad 53 Augusti, vel A. U. 760, ad annum vero salutis nostrae 7, durasse patebit. Eo enim anno Ovidius Tomos exilio exactus est. Sed Celsus eo tempore, nondum Augustus mortuus est; nec ille annis fractus, ut qui de Ovidio apud Pontum invisendo paulo ante locutus esset. Sequitur, Celsum fato concessisse inter 7 et 10 nostrae aerae nedum senem; id quod icones ejus gemmis circumgestae satis corroborant.

Qualis Celsi fuerit existimatio apud auctores omnium seculorum, qualia opera ediderit nunc perdita, ostendent quae sequuntur variorum scriptorum testimonia: quorum omnia collegisse inutile visum. Sufficiant quae aut vitam, aut famam, aut scripta ejus aliquo modo illustrent.

VETERUM TESTIMONIA.

Columella.

Re Rust. ii. 2. Vocat "Cornelium Celsum, non solum agricolationis, sed universae naturae prudentem virum."

ix. 2. Negat "Quicquam praecipi posse elegantius quam a Celso jam dictum sit."

vi. 9. "Quamvis doctissimi viri (Celsi) auctoritatem reverebar, tamen ambitione submota, quid ipse censerem non omisi."

iii. 17. "Julius Atticus et Cornelius Celsus aetatis nostrae celeberrimi auctores." Sub Claudio scripsit Columella, sed haud secus ac Claudius ipse, temporum Augustanorum 24 annos vidisse, et pro suis vindicasse potuit, nec tamen suae aetatis 64 annum excessisse. Sed multo seniorem scripsisse, ipse testatur.

iv. 8. "Celsus et Atticus, quos in re rustica maxime aetas nostra probavit."

i. 1. "Ut Carthaginiensem Magonem rusticationis parentem maxime veneremur; nam hujus octo et viginti memorabilia illa volumina ex senatus consulto in Latinum sermonem conversa sunt: non minorem tamen laudem meruerunt nostrorum temporum viri Cornelius Celsus, et Julius Atticus. Quippe Cornelius totum corpus disciplinae quinque libris complexus est." Hinc est quod MEDICINAE codices manu scripti fere A. CORNELII CELSI ARTIUM LIBER VI. pro titulo habent: et medicinae quidem

initium, nexum illum sermonis pulchrum Celso familiarem satis olet. Vide etiam, i. 8, ii. 9, iii. 2, vii. 2, 3, viii. 13, ix. 2, laudes simillimas.

Quinctilianus.

Inst. Orat. xii. 11. "Marcus Censorius Cato, idem orator, idem historiae conditor, idem juris, idem rerum rusticarum peritissimus. Quam multa, imo pene omnia tradidit Varro? Quod instrumentum dicendi M. Tullio defuit? Quid plura? cum etiam Cornelius Celsus, mediocri vir ingenio, non solum de his omnibus conscripserit artibus, sed amplius rei militaris, et rusticae etiam, et medicinae praecepta reliquerit?" Bene ad haec Morgagnus non mirandum esse si Celsus hic "vir mediocri ingenio" dicatur, quoniam inter divina ingenia Homeri, Platonis, Aristotelis, Tullii, Catonis, Varronis, instituatur ista comparatio.

x. 1. Celsus, vir eruditus, medius inter Brutum et Plancum, eos philosophos Latinos quos eloquentes literae Romanae tulerunt, "scripsit non parum multa, scepticos secutus, non sine cultu et nitore."

Plinius.

Hist. Nat. x. 53. "Quaedam gallinae omnia gemina ova pariunt, et geminos interdum excludunt, ut Cornelius Celsus auctor est."

xx. 4. "Celsus et podagris quae sine tumore sint, radicem ejus (hibisci) ex vino decoctam imponi jubet." (Vide locum ipsum in Celso, iv. 24, p. 190.)

xiv. 2. "Graecinus, qui alioqui Cornelium Celsum transcripsit," etc. Qualis quandoque extiterit ille Graecinus docet Tacitus in vita Agricolae, cap. iv. "Pater (Julii Agricolae) Julius Graecinus senatorii ordinis, studio eloquentiae, sapientiaeque notus, iisque virtutibus iram Caii Caesaris meritus. Namque Marcum Silanum accusare jussus; et quia abnuerat, interfectus est." Adde Sen. Ep. xxix.; Ben. ii. 25; Col. i. 1. Plinii plura supra dantur loca.

Vegetius.

Re Mil. i. 8. "Fidelissime dicturus quae Cato scripsit: quae Cornelius Celsus, quae Frontinus perstringenda duxerunt."

Isidorus.

Origin. xvii. 1. "Nec minus, studium rei rusticae habuerunt postmodum Cornelius Celsus et Julius Atticus, Aemilianus sive Columella, insignis orator, qui totum corpus ejusdem disciplinae complexus est."

RECENTIORUM TESTIMONIA.

Vossius.

Vitiis Serm. c. 16. "Purissimus scriptor Cornelius Celsus."

Casaubonus.

Ep. 29. "Medicorum Deus"—(Celsus.)

Caelius Rhodiginus.

Ant. Lect. xxvi. 3. "A. Cornelio Celso versuram faciunt multi. Verum citra illius sententiam nihil ferme promunt; perinde ac verba sint veterum sacrorum, quae demutasse, piaculare flagitium plane censeri debeat."

Morgagnus.

Epistolae in Celsum, *passim*.

Torellius.

Epist. ad Morg. "Proximis diebus cum Celsum evolverem, quo ego auctore ob singularem Latini sermonis puritatem et elegantiam mirum in modum delector," etc.

CHRONOLOGIA CELSI, EX SUPERIORIBUS COMPUTATA.

	U. C.	A. C.	Celsi.
Asclepiades, quem Themison audierat, dic annos xv. natus, mortuus, . .	663	83	
Ciceronis Verrina Cornelium Celsi patrem memorat, . . .	683	60	
Horatius poeta natus, . .	688	55	
Celsus natus, . . .	700	53	1
Themison non ante U.C. 713; (p. xvi.) sed puta aet. 72.[a] . . .	720	33	20
Celsus librum de medicina, sed prius compositum, edidit, . . .	735	18	35
Horatius poeta epistolam J. Floro, in Thracia cum Nerone, Celsi memorem dedit,	743	9	44
Horatius mortuus, aet. 57. . .	745	8	45
		J. C.	
Celsus mortuus, epistola Ovidii defletus, aet. 60.	760	7	60
Augustus mortuus, aet. 76. .	763	10	
Ovidius Tomis mortuus, aet. 58. .	768	15[b]	

[a] Senectutem enim hujus practicam fuisse, ipse Celsus, praef. p. 3.

[b] Controversiam de primo aerae Christianae initio aliquot U.C. annorum amplecti, nemo ignorat. Vide Univ. Hist. xiv. 4. Newton Chron. Usserii Annales, passim: de victa Thracia, Flor. Graev. p. 587.

LEONARDUS TARGA

AD

LECTOREM.

Si qua est ars, quam singulari studio ac diligentia Graeci excoluerint, ea certe Medicina est, quae in Oriente summo semper in honore habita, ex Aegypto, ut ceterae fere omnes, una cum Philosophia in Graeciam migravit. Ea quippe antiquis temporibus sapientiae pars habebatur, et quidem potissima, utpote quae corpori medetur, quocum animus ipse tam arcta societate conjungitur. Qui in ea inter veteres excelluerint, multi celebrantur: quorum praecipuus Hippocrates Cous, tanta vir auctoritate, ut medicorum princeps etiamnum habeatur. Hujus autem sectator inter Latinos A. Cornelius Celsus, non is quidem ingenio cum illo comparandus, sed scribendi arte atque elegantia procul dubio longe superior. Nam medicinam totam octo libris complexus, adeo scite in suas partes distribuit, dilucideque explicavit, ut nihil amplius desi-

2

derari posse videatur. Itaque valde dolendum est, praeclarum opus idemque utilissimum temporis injuria plurimis mendis, nec sane levibus, refertum ad nostram aetatem pervenisse. Non defuere quidem viri doctrina atque eruditione praestantes, qui ea tollere conati sint; sed tamen nulla ejus operis editio hactenus apparuit satis probanda, ne Lindeniana quidem ipsa, unde posteriores ceterae derivantur; licet ea unanimi fere consensu omnium optima existimetur. Nam quaedam, quae recte habebant, Lindenius corrupit; alia, corrupta cum essent, ex conjectura, quae plerumque fallacissima est, restituit. Illud vero minime ferendum, quod, cum in multis antiquos codices secutus sit, de eo sigillatim non admonuit; ut dubius incertusque haereas, quaenam sit cuique lectioni fides adhibenda. Tria haec vitia vir summus Joannes Baptista Morgagnus jam pridem animadvertit, et quid in singulis peccatum sit, editis VIII. in Celsum doctissimis epistolis, diligenter, ut solet, adnotavit; multis insuper, quae nec Lindenius, nec alius quisquam attigerat, emendatis. Ad haec plura indicavit, quae manifesto depravata sunt, nec tamen perspici potest, quo pacto corrigi queant. Haec cùm ita sint, ut Celsus pristinae integritati, quantum fieri potest, restituatur, unde potissimum auxilium petendum est? Nimirum ab antiquis codicibus: qui si emendati sint, veram scripturam exhibent; si mendosi, homini sagaci interdum indicant. Hac ego persuasione ductus, cum superioribus annis iter per Italiam instituissem, Codices MSS. consului, qui in Vaticana ac Medicea Bibliotheca asservan-

tur, eosque cum editis (nam hos fere omnes jam pridem mihi comparaveram) diligentissime contuli. Atque utinam id facere Morgagnus potuisset! Multo sane pauciora in Celso haberemus, quae legentibus negotium facesserent. Ego enim, qui doctrina illi sum atque ingenio adeo inferior, multo plus, quam initio speraveram, ex eorum collatione profeci. Nec tamen omnes sunt ejusdem notae. Sed hi cujusmodi sint, et quae cujusque aetas atque auctoritas, Index ostendet, quem huic epistolae subjiciam. Illud modo affirmare possum, eam me Celsi editionem dare, in qua vix ullus sit nostris conjecturis locus. Etenim in ea nihil fere reperitur, quod ex iis Codicibus, quos supra dixi, aut manuscriptis, aut editis petitum non sit. Quoniam vero e manuscriptis antiquissimus est Codex Mediceus Primus, illud curavi, ut quae in eo scripta sunt, pleraque, etiam si vitiosa essent, adnotarentur. Quid istuc, inquies? Scilicet ut perspicacior aliquis ex iis ipsis veram, si fieri possit, lectionem eliceret: quae causa fuit quamobrem ex aliis quoque Codicibus variantia excerperem. Porro singulos libros in capita capitumque sectiones divisi, ut Lindenio placuit, lemmatibus tantum rejectis; eo quod Celsi loca ex ejus editione afferri solent, quae ubique fere usu recepta est, omnesque Bibliothecas occupat. Atque ego ejus editionis celebritati hoc quoque dedi, ut in quibus a nostra discrepat, singula describerem; ne ab ullo, qui postremam hanc habet, prior illa desideretur. Ceterum ii libri in Codice Mediceo Primo, cujus magna utique auctoritas est, una eademque serie continenter sunt scripti: ex quo

colligi posse videtur, divisionem illam antiquam non esse. Ea certe, ut plerumque non sit inepta, a veterum scriptorum ingenio maxime abhorret, atque adeo ipsius Celsi, cujus ea non minima laus, quod res diversas ac suapte natura separatas singulari artificio conjunxerit. Itaque si quando ille caput nominat, vox haec eo sensu fortasse accipienda est, quo illam Latini scriptores usurpant, ut res quasdam significent ab aliis distinctas, haud tamen ab iisdem prorsus sejunctas atque distractas. Hujusmodi sunt *capita epistolae* apud Tullium, Suetonium, aliosque.

Ex iis, quae hactenus dicta sunt, satis apparet, id unum mihi curae fuisse, ut Celsi textum quam emendatissimum darem; cum auctor miro orationis nitore ipse per se perspicuus nullo egeat commentario. Equidem non negaverim quaedam esse vocabula artis propria, quae aliquid habeant obscuritatis; sed iis explicandis Lexicon Celsianum sufficere existimabitur, si tantum erit otii, praesertim valetudine tam infirma crebrisque adeo tentationibus vexata, ut quod dudum inchoatum est, possim aliquando perficere. Vale.

INDEX

Librorum Manuscriptorum, Editorumque, qui in Celsi emendatione adhibiti sunt.

LIBRI MSS.

Codices Medicei. Hi omnes Florentiae in Bibliotheca Medicea ad D. Laurentii asservantur; ac sunt numero septem, id est I. II. III. IV. V. VI. VII. plutei LXXIII. Primus idem ille est Mediceus Codex, quem Rhodius Cocchiusque laudarunt: alter in annotationibus ad Scribonium Largum, atque in Lexico Scriboniano; alter tum in calce Etruscae Dissertationis de Anatome, tum in Graecorum Chirurgorum editione, ubi mantissae loco dedit variantes octavi libri lectiones ex hoc Codice excerptas. Is omnium est antiquissimus, quippe scriptus seculo XII. ineunte, eoque nomine ceteris anteferendus. Librorum in capita divisio in eo nulla est: sunt tamen tituli plures margini adscripti. Quaedam etiam inter versus ad corrigendum addita, sed omnia fere prorsus inepta. Vide annot. ad Prooemium lib. i. p. 2. l. 6. et 15. et annot. ad pag. 54. l. 5. Anno MCCCCLXV. Baptista Palavicinus Regiensis Episcopus illum emendandum suscepit; in quo tantum sibi licere voluit, ut alium plane fecerit. Usus est autem *vetustissimo* et *corruptissimo*, ut ipse ait, *exemplari:* ex quo colligi potest, nonnulla illum conjiciendo immutasse. Ceterum id exemplar ei perquam simile fuisse videtur, unde Medicei reliqui derivantur. Secundus, Tertius, Quartus, Quintus, Sextus, Septimus, adeo inter se consentiunt, ut ab uno eodemque exemplari profecti videantur. Scripti omnes sunt seculo XV. sed Tertius ceteris paulo est antiquior. In Quarto gemina scriptura multis locis occurrit: altera a librario, cujus tantum ratio habenda est; ab emendatore altera, quae Codicem Primum, aut Palavicini emendationem fere exprimit. Quintus et Sextus scripti fuerunt Florentiae ab Antonio Marii F. An. MCCCCXXVII. et MCCCCLIII. videturque horum postremus ex Tertio descriptus, cum quaedam in utroque sint menda, quae in aliis Codicibus non apparent. Septimus scriptus est a Nicolao Nicolio, isque alia manu appositas habet variantes lectiones ex Codice I.

Codices Vaticani. Hi totidem sunt quot Medicei, ac Romae asservantur in Vaticana Bibliotheca. Primus est Urbinas ccxlix. scriptus seculo xv. Secundus Otthobonianus mdliii. Scriptus is fuit Vincentiae An. mccccLviii. Tertius Urbinas mccclvii. Scriptus fuit seculo xv. Quartus Vaticanus mmccclxxi. Scriptus fuit a Palavicino, ut distichon quoddam ostendit ei praefixum: posteaque ab eodem emendatus ope *vetustissimi* illius et *corruptissimi exemplaris* quo in Medicei I. emendatione usus est. Quintus Vaticanus mmccclxxii. Scriptus fuit Anno mccccLxvi. Sextus Vaticanus mmccclxxiii. Scriptus fuit seculo xv. Videtur autem ex Mediceo I. fuisse descriptus post Palavicini emendationem. Septimus Vaticanus mmccclxxiv. Scriptus hic quoque fuit seculo xv.

LIBRI EDITI, A LEONARDO TARGA CITATI.

Editio Nicolai, sive princeps Florentina, Anno mccccLxxviii. Hanc procuravit Bartholomaeus Fontius, isque Codicem Mediceum iv. ut illum interpolavit emendator, secutus videtur. Vid. annot. ad lib. I. cap. i. pag. 19. l. 25. ad cap. ii. ejusdem lib. pag. 22. l. 7. annot. ad lib. II. cap. vii. pag. 61. l. 24; et ad cap. xiv. pag. 85. l. 12. annot. ad lib. V. cap. xxviii. sect. 3. pag. 288. l. 9.

Editiones quatuor Venetiis habitae: prima apud Joannem Rubeum, An. mccccxciii. secunda apud Philippum Pinzium, Anno mccccxcvii. tertia apud Lucam Antonium Juntam, Anno mdxxiv. quarta in aedibus Aldi et Andreae Asulani Soceri, Anno mdxxviii. ex emendatione Joannis Baptistae Egnatii. Priores tres nihil fere discrepant a principe Florentina, unde videntur descriptae. In Aldina loca quaedam, quae in illis corrupta fuerant, ex Codice MS. restituta sunt; sed alia invicem, quae recte habebant, corrupta. Nimirum Codici illi nimium tribuit Egnatius: sibique etiam fortasse plus aequo indulsit.

Editio Joannis Caesarii. Hagenoae apud Joannem Secerium, Anno mdxxviii. In hac editione quaedam ita prorsus restituta leguntur, ut in Aldina. Mira sane consensio, nisi quid subdole factum est; cum utraque editio eodem anno, eodemque mense absoluta sit, ut altera ad alterius exemplum exigi non potuerit. Ceterum Caesarius alia insuper emendavit, eaque non ex MSS. sed ex conjectura, ut ex ejus Praefatione suspicari licet: idemque scholia quaedam, et nonnullas variantes lectiones adjecit.

Eadem Saligniaci recusa apud Joannem Soterium, Anno mdxxxviii. sed mendis pluribus deformata.

Editio Joannis Ruellii. Parisiis apud Christianum Wecheli-

um, Anno MDXXIX. Ruellius in plerisque Caesarium est secutus. Quae ipse mutavit, pauca sunt eaque ex MSS. fere sumta.

Editio Lugdunensis, Anno MDXLII. apud Sebastianum Gryphium. Qui hanc editionem adornavit, Aldina et Caesariana, An. MDXXXVIII. maxime usus videtur; atque ubi alterutra variat, quandoque adnotavit. Pleraque Caesarii scholia, suaque etiam nonnulla adjecit.

Editio Guilielmi Pantini. Basileae apud Joannem Oporinum, An. MDLII. Duas tantum editiones consuluit Pantinus, Aldinam scilicet et Caesarianam, An. MDXXXVIII. ex quibus tertiam confecit, quae cum Gryphiana fere convenit. In enarrationibus conjecturas attulit, quibus loca quaedam, quae ipsi corrupta videbantur, restitui possent.

Editio Roberti Constantini. Lugduni apud Guilielmum Rovillium, Anno MDLXVI. Haec editio a Gryphiana vel Pantiniana vix differt; nisi quod pauca quaedam habet ex Ruelliana. Verum plurimis annotationibus referta est, quibus emendatur Celsus, illustraturque. Earum, quae ad emendationem pertinent, duo genera sunt: alterum ex antiquis Codicibus manuscriptis, editisve: alterum ex conjectura ortum, quod quaedam etiam comprehendit prius a Pantino animadversa.

Editio Henrici Stephani, id est, Medici Principes, etc. Parisiis, Anno MDLXVII. Stephanus Aldinam editionem in plerisque expressit; in aliis Ruellianam, quibusdam de suo passim adspersis.

Editio Balduini Ronssei. Lugduni Batavorum apud Franciscum Raphelengium, Anno MDXCII. Nihil Ronsseus in textum intulit, quod non in aliqua priorum editionum inveniretur. Quin ea ipsa, quae margini adscripsit, nova non sunt, sed ab aliis sumta; imprimis a Constantino, cujus fere omnes annotationes exscripsit. Enarrationes quidem addidit in septem posteriores libros (nam in priore iis usus est, quas Hieremias Thriverius Brachelius antea vulgaverat) ubi emendationes quasdam ex conjectura proposuit.

Editio Joannis Antonidae Lindenii. Lugduni Batavorum apud Joannem Elsevirium, Anno MDCLVII. Usus est Lindenius tum Codicibus manuscriptis, tum plurimis editionibus, tum, praeter suas, Nancelii, Scaligeri, Foësii, aliorumque conjecturis; quibus multa, quae antea corrupta erant, restituit. De hac tamen editione vide epistolam ad Lectorem.

Editio Theodori Jans. Almeloveenii. Amstelaedami apud Joannem Woltersium, Anno MDCCXIII. Eadem est atque Lindeniana, sed annotationibus, locis, ut vocant, parallelis, scholiisque tum aliorum, tum etiam suis ab Almeloveenio ornata.

Eadem recusa Patavii apud Josephum Cominum, Anno MDCCXXII. adjectis tribus Jo. Bapt. Morgagni in Celsum epistolis. Item Lugd. Batav. apud Jo. Arnoldum Langerakium, Anno MDCCXXX. una cum quibusdam Morgagni epistolarum capitibus, ac trium veterum editionum collatione. Item Basileae apud Jo. Rudolphum Thurneisenium, An. MDCCXLVIII. cum eadem collatione, ac notis integris Joannis Caesarii, Roberti Constantini, Josephi Scaligeri, Isaaci Casauboni, Joannis Baptistae Morgagni. Denique Patavii iterum apud Josephum Cominum, Anno MDCCL. in qua editione ad cetera omnia, quae in priore Cominiana, epistolae sex accedunt Jo. Bapt. Morgagni nunquam antea vulgatae.

INDEX CAPITUM

CELSI MEDICINAE.

LIBER I.

LIBER II.

LIBER III.

LIBER IV.

LIBER V.

LIBER VI.

LIBER VII.

LIBER VIII.

DE MENSURIS PONDERIBUSQUE ANTIQUORUM;

ET QUOMODO AD NOSTRA RELATA SINT.

VANUM esset, in libro hujuscemodi modico, nisi de ponderibus mensurisque aetatis, scriptorumque ipsius CELSI, inquirere. Sed cum in toto fere supplemento nostro consilium fuerit perpetuum, uti ex ipso veritatem omnium illustrationum lectori comprobare sibi liceret, quantitates rerum absolutae, vel rationes ad modulos Britannicos, qui fixissima iterum ratione ad PENDULUM nostrae latitudinis, ideoque ad axem orbis terrarum, aquamque stillatitiam his mensuratam se habent, non omittendae erant. Atque in hac re difficultates longe tenuiores obstant quam vulgo critico repraesentare placuit. Inter enim aurei et argentei, quod vocant, seculi scriptores, omnino de his mensuris convenit; et si postea, declinante jam imperio, omnia, uti nuper apud nos in Britannia, nec nisi novo senatus consulto (5 GEO. IV. cap. 75.) reparanda, vidimus, incuria et lapsu aetatis in pejus immutata sint, id ad rem nostram nihil attinet. Eo quoque lector referre debet, siquando bonos aliàs scriptores a nostris numeris aliquantum deflectere videat; hi enim aut ab auctoribus deterioris aevi seducti sunt, ut OCTO denarios unciae tribuerint, aut jejunis aliorum computationibus innisi sunt; aut, denique, ipsi grana Trojana cum chalcis et siliculis, vel grana Italica cum Britannicis imperite confuderunt. Hoc numero stant PETRUS MATTHIOLUS, CAROLUS ARBUTHNOTUS, HIERONYMUS GAUBIUS, mille minorum: nec nos valde censura vexari speremus si qua numerorum signa calamus male posuerit; humanum enim errare est, et insuper effecimus, ut penes crudissimum quemque tironem esset, singulorum veritatem sibi expendere.

Ad ipsam demonstrationem nunc properandum, ubi ostendimus,

1. Denarium Romanum grana Trojana Britannica $62\frac{4}{7}$ pependisse.

2. Pedem Romanum pollicum Britannicorum 11·604 valuisse.

3. Ceteras omnes mensuras ponderaque inde certissime deduci posse.

Ab his sequitur, pedem Romanum, ad pendulum latitudinis LONDINI per spatium inane, ad 62° FAHRENHEITI thermometri calefactum, oscillans, rationem habere quam 11·604 ad 39·1393. Porro congium Romanum ad congium (Gallon) Britannicum IMPERIALEM, ut 189·64 ad 274, esse.

Tabulam F composuimus, ut mos computandi pure Romana semperque nostratibus dura, melius innotesceret: gens enim Romulea, ad rapinas et spolia nata, rationem ea partiendi insolitam quidem, sed haud incommodam, per numeros relationis, sermoni suo addidit.

INVESTIGATIO.

Tabulam, pondera, mensurasque CELSI aeque ac Romanorum exhibentem, tradit PLINIUS xxi. 34. "Drachma Attica, fere enim Attica observatione medici utuntur, Denarii argentei habet pondus. Eademque sex Obolos pondere efficit. Obolus x Chalcos. Cyathus pendet drachmas x. Cum Acetabuli mensura dicitur, significat Heminae quartam partem; id est, drachmas xv. Mna, quam nostri minam vocant, pendet drachmas Atticas centum" Idem xxix. 3, chalcos "sexagesimas denariorum" appellat. Hinc conficitur

A. TABULA PONDERUM ET MENSURARUM PLINIANA.

		1 obolus	= 10 chalci
1 denarius argenteus	= 1 drachma Attica	= 6 oboli	= 60 chalci
1 cyathus	= 10 drachmae	= 60 oboli	= 600 chalci
1 acetabulum	= 15 drachmae	= 90 oboli	= 900 chalci
1 hemina	= 60 drachmae	= 360 oboli	= 3600 chalci
1 mna	= 100 drachmae	= 600 oboli	= 6000 chalci

CELSUS autem V. 17. p. 202. "Sed et ante sciri volo, in uncia denariorum septem esse: unius deinde denarii pondus dividi a me in sex partes, id est, sextantes; ut idem in sextante denarii habeam, quod Graeci habent in eo, quem 'ὀβολὸν appellant. Id ad nostra pondera relatum paulo plus dimidio scripulo facit." Hinc

B. TABULA PONDERUM CELSIANA.

			1 sextans	= 1 obolus
		1 scrupulus	= 2+ sextantes	= 2+ oboli
	1 denarius	= 3 scrupuli	= 6 sextantes	= 6 oboli
1 uncia	= 7 denarii	= 21 scrupuli	= 42 sextantes	= 42 oboli

Sed, ut ostendemus, 1 denarius = 62 grana, (Troy weight) hinc 62 grana = 1 denarius = 6 sextantes = 6 oboli: dividendo, 10⅓ grana = 1 sextans = 1 obolus. Denique ex hoc oboli valore, et PLINIANO superiore, habemus tabulam insequentem, C.

C. TABULA, PONDERA TROJANA, TAM MENSURARUM CAPACITATIS, TAM GRAVITATIS, ROMANORUM SISTENS.

	Urna.	Libra.	Uncia.	Denarius.	Scrupulus.	Sextans.	Chalcus.	Grana.
Amphora	2	80	960	6720	20160	40320	403200	420480
Urna	1	40	480	3360	10080	26160	210600	210240
Congius	$\frac{1}{4}$	10	120	840	2540	5040	50400	52920
Sextarius		$1\frac{2}{3}$	20	140	420	840	8400	8760
Libra		1	12	84	252	504	5040	5256
Hemina			$8\frac{4}{7}$	60	180	360	3600	3759
Acetabulum			$2\frac{1}{7}$	15	45	90	900	939
Sequi-cyathus			$2\frac{1}{7}$	15	45	90	900	939
Cyathus			$1\frac{3}{7}$	10	30	60	600	626
Sescuncia			$1\frac{1}{2}$	$10\frac{1}{2}$	$31\frac{1}{2}$	63	630	657
Uncia			1	7	21	42	420	438
Cochlcare				$2\frac{1}{2}$	$7\frac{1}{2}$	15	150	156
Drachma				1	3	6	60	$62\frac{4}{7}$
Denarius[a]				1	3	6	60	$62\frac{4}{7}$
Scrupulus					1	2	20	$20\frac{2}{3}$
Scrupulus dimidiatus					$\frac{1}{2}$	1	10	$10\frac{1}{3}$
Obolus						1	10	$10\frac{1}{3}$
Sextans						1	10	$10\frac{1}{3}$
Chalcus							1	$1\frac{1}{30}$

[a] *Denario infra hanc lineam 62 grana, compendii numerique rotundandi gratia tribuimus. Qui accuratiora volunt,* $\frac{4}{7}$ *illud* GREAVESII *in valorem per denariorum columnam ducant, et nostris superaddant.*

Sed post tot annorum lapsum, quomodo ista pondera ad nostra Trojana referamus? Diligentia antiquariorum illud perfacile effecit. Inclytus enim J. GREAVESIUS,[a] Angliae decus, pondus DENARII, per plurima exemplarium centena, in Italicis aliisque cimeliis conservata, ipsa statera trutinavit: et pondus omnium meliorum denariorum, ad grana Trojana $62\frac{4}{7}$ librare reperit. Sed cognito denarii, qui veteribus non tantum nummus fuit, sed ponderis rerum arbiter, pondere; ceterarum denominationum valorem calculo simplicissimo, in granis Trojanis habebis. Vide, de hac re, ipsum GREAVESIUM in libello suo classico, de denario Romano; necnon de origine ponderum, p. 36; ARBUTHNOTUM in tabulis, p. 15; Smith de re nummaria, p. 167: quae opera omnia Anglice scripta.

Praeterea, idem GREAVESIUS ex multis Atticis drachmis quadruplis, vel tetradrachmis, non eandem, ut diversae, licet affini, genti convenit, sed valde proximam gravitatem invenit; quae

[a] Ipse, in Sarcophagaco pyramidis Aegyptiae, aliasque, Latinius subscripsit, JOANNES GRAVIUS. WOOD, Ath. ii. col. 157.

singulis quidem denariis grana 67 tribuat. Vulgus enim hominum tantulam in pondere differentiam vix deprehendisset.

Postremo, in Vaticano Romae extat adhuc, si modo Galli reliquerint, mensura CONGII, quam optimus princeps VESPASIANUS ibi deposuit, rarum vetustatis monumentum, et antiquo nominis decore percelebre. Hujus capacitatem ad aquam olim VILLALPANDUS pependit, et 52560 grana Trojana recentis Italiae, vel libras fere 10 aquae pluviatilis, continuisse invenit. Puta aquam primo distillatam; tum 480 : 438 (grana Trojana Anglica in uncia Italica hodie, GRE. p. 340.) : : 52560 : 47971·375 gr. Angl. et 437102·4946 (pondus pedis Anglici solidi aquae in granis; THOMS. Chem. ii. 12.) : 1728 : : 47971·375 : 189·64 unc. Angl. quod congii capacitas est: non 207·473 ut perperam ARRUTHNOTUS p. 81; sed pluviatilis aquae (THOMSONUS, l. c.) 189·41. Porro $\sqrt[3]{189{\cdot}64 \times 8} = 11{\cdot}49$ = latus amphorae cubicae = pes Romanus secundum VILLALPANDUM: et clarissimus mathematicus GASSENDUS eandem mensurationem postea repetens, tam parum mutavit ut VILLALPANDUS $62\frac{4}{7}$; ille $62\frac{361}{430}$ grana Trojana denario, id est, $\frac{1}{840}$ congii parti, attribuerit. Congio 189·64 unciae pedis solidi inerant.

Nihil igitur in rebus antiquis certius esse potest, quam ut denarius Romanus circa $62\frac{4}{7}$ grana valuerit. Conservavit demum Sextus Pompeius Festus, in carioso suo libro de verborum significatione, p. 385, (editio Gothofredi in Romanae linguae scriptoribus extat,) PLEBISCITUM duorum SILIORUM P. et M. tribunorum plebis, quod et congium 10 libras habuisse, et ceterarum ad congium mensurarum rationem, docet.

EX. PONDERIBUS. PUBLICIS. QUIBUS. HAC. TEMPESTATE. POPULUS. UTIER. QUI. SOLET. UTI. COAEQUATUR. SEDULUM. UTI. QUADRANTAL. VINI. OCTOGINTA. PONDO. SIET. CONGIUS. VINI. DECEM. IS. SIET. SEX. SEXTARII. CONGIUS. SIET. VINI. DUO. DE. QUINQUAGINTA. SEXTARII. QUADRANTAL. SIENT. VINI. SEXTARIUS. AEQUUS. AEQUO. CUM. LIBRARIO. SIET. SEX. DE. QUINQUAGINTA. LIBRAE. IN. MODIO. SIENT. SIQUIS. MAGISTRATUS. ADVERSUS. HAEC. D.(ICTA) M.(ODO) PONDERA. MODIOSQUE. VASAQUE. PUBLICA. MODICA. MINORA. MAJORAVE. FAXIT. IUSSITVE. RE. FIERI. DOLUMVE. ADDUIT. QUOD. EA. FIANT. EUM. QUIS VOLET. MAGISTRATUS. MULTARETUR. DUM. MINORE. PATRIS. FAMILIAS. TAXAT. LICETO. SIVE. QUIS. IN. SACRUM. INDICARE. VOLUERIT. LICETO.

Postremo, congius Vespasiani, qui adhuc extat, notatur sic; P X; id est, PONDO DECEM. Vide ARBUTHNOTUM p. 82. GREAVES *on the Denarius, passim: On the Origin of Weights and Measures, p. 35, 36.* ADAM'S *Antiq. p.* 476.

Ex eodem hoc congio, divinâ providentiâ, ut bono GREAVESIO visum, (Den. p. 297,) doctis reservato, PES ROMANUS, ceterarum longitudinis mensurarum omnium modulus, ad normam Britannici constituitur. Constat enim, ex RHEMNII FANNII *de ponderi-*

bus et mensuris versiculis,[a] aliisque auctoribus, cubum ex hoc pede amphoram continere. Nunc, ARB. p. 82, congius =207 0676 unciarum Italicarum solidarum, × 8, = 1656·5408 unciae in amphora; et $\sqrt[3]{1656\cdot5408}$, = 11·83, vel prope modum 12 unciae lineares Italiae hodiernae = 11·45 unciae Anglicae, (GREAVES, p. 233.) quae sic latus amphorae cubicae, vel pedem antiquum metiuntur.

Sed difficile est accurate satis vasis cujusvis capacitatem sic aestimare. PHILANDER in librum iii. cap. 3. p. 117, VITRUVII mensuram semipedis ex antiquo lapide in hortis ANGELI COLOTI Romae hanc sculptam habente ad unguem descripsit. Eandem cum STATILII VOL. APRI mensoris aedificiorum mensura pedis in epitaphio marmoreo inscripta, commensus est, auxiliante Pontificis PAULI III. architecto JACOBO MELEGHINO; sed non mensuram hanc Statilianam in margine apposuit, ut cl GREAVESIO (p. 208.) excidit. Hic ad uncias Britannicas relatus uncias 5·80; ideoque PEDEM ROMANUM 5·800 × 2, = 11·60 UNCIAS, EFFICIT.

Eo tempore, A. D. 1522, extabant Romae duae columnae, quorum altera ΠΟΔ. Η, altera ΠΟΔ. ΙΒ, insignitae, mensuras pedum ix. et xii. Graecorum exhibebant; et cum notum sit ex HERODOTO ii. PLINIO, COLUMELLA R. R. v. easdem per $\frac{1}{25}$ partem, Romanis longiores esse, hunc excessum PHILANDER in iis monumentis congruum reperit.

Adhuc ibidem extant duo monumenta marmorea sepulcralia; T. STATILII VOL. APRI, quod $\frac{1944}{2060}$, = ·972; et COSSUTII, quod $\frac{1934}{2000}$, = ·967 pedis Anglici, secundum illustrem GREAVESIUM pedi Romano tribuunt. Posteriori autem mensurae, utpote accuratissimae, vir doctissimus maxime adhaerescit: COSSUTIUM enim aut sculptorem, aut agri mensorem, aut lapicidam fuisse, libella, et circinus, et norma, aliaque ejusmodi artis instrumenta in coenotaphio satis demonstrant: neque minus elegans et summa diligentia qua haec mensura ex marmoris superficie elevata est. (p. 223.) Sed pes hujus 11·604 uncias Anglici pedis facit; qui numerus ab aliis multis aeneis, ferreis, marmoreisque apud rudera Romae deprehensis mensuris, mediocri tantum discrimine differt. Ex toto, 11·604 unciae Anglicae certissima, 11·45 angustior pedis Romani mensura. Vide GREAVESIUM de Pede Romano, p. 222-3, et passim: de Denario Romano, 277, et passim: LUCAM PAETUM de Antiq. Rom. et Graec. mensur. VILLALPAND. de Appar. urb. et temp. ii. 3. c. 25. SEXT. POMP. de Verb. sign. l. c.

[a] Pes longo spatio latoque notetur in anglo,
Angulus ut par sit, quem claudit linea triplex;
Quatuor ex quadris medium cingatur inane.
Amphora fit cubus, quam ne violare liceret,
Sacravere Jovi Tarpeio in monte Quirites.

D. TABULA MENSURARUM CAPACITATIS.

E Tabulis Medici Arbuthnoti *de veterum monetis, ponderibus, et mensuris.*

Ligula	Cyathus	Acetabulum	Quartarius	Hemina	Sextarius	Congius	Urna	Amphora		Angl. G. U.	Pints.	Inches.
Ligula										0	$\frac{1}{48}$	0·117
4	Cyathus									0	$\frac{1}{12}$	0·469
6	1½	Acetabulum								0	½	0·704
12	3	2	Quartarius							0	¼	1·409
24	6	4	2	Hemina							⅛	2·818
48	12	8	4	2	Sextarius					0	1	5·636
288	72	48	24	12	6	Congius				0	7	4·942
1152	288	192	96	48	24	4	Urna			3	4½	5·33
2304	576	384	192	96	48	8	2	Amphora		7	1	10·66
46080	11520	7680	3840	1920	960	160	40	20	Culeus	143	3	11·095

E. TABULA MENSURARUM LONGITUDINIS.

EX EODEM.

Digitus	Uncia	Palmus Minor	Pes	Palmipes	Cubitus	Gradus	Passus	Stadium		Angl. Paces.	Feet.	Inches.
Digitus transversus										0	0	0·725¼
1⅓	Uncia vel Pollex[a]									0	0	0·967
4	3	Palmus Minor								0	0	2·901
16	12	4	Pes							0	0	11·604
20	15	5	1¼	Palmipes						0	1	2·505
24	18	6	1½	1⅕	Cubitus					0	1	5·406
40	30	10	2½	2	1⅔	Gradus				0	2	5·01
80	60	20	5	4	3⅓	2	Passus			0	4	10·20
10000	7500	2500	625	500	416⅔	250	125	Stadium		120	4	4·5
80000	60000	20000	5000	4000	3333⅓	2000	1000	8	Milliare	967	0	0

[a] "Eas uncias nostri cum viderent pollicibus aequari, non amplius uncias, sed POLLICES nominarunt." PHIL. ad VITRUV. iii. 3. p. 117.

F. TABULA PONDERUM AC MENSURARUM RELATIONIS, QUAS PASSIM CELSUS USURPAVIT.

Unc.		Sextans.	Quadrans.	Triens.	Quincunx.	Semis.	Septunx.	Bes.	Dodrans.	Dextans.	Deunx.	Quaevis unitas.	Characteres.
1 Uncia	1	= $\frac{1}{2}$	= $\frac{1}{3}$	= $\frac{1}{4}$	= $\frac{1}{5}$	= $\frac{1}{6}$	= $\frac{1}{7}$	= $\frac{1}{8}$	= $\frac{1}{9}$	= $\frac{1}{10}$	= $\frac{1}{11}$	= $\frac{1}{12}$	⊥
2 Sextans		1	= $\frac{2}{3}$	= $\frac{1}{2}$	= $\frac{2}{5}$	= $\frac{1}{3}$	= $\frac{2}{7}$	= $\frac{1}{4}$	= $\frac{2}{9}$	= $\frac{1}{5}$	= $\frac{2}{11}$	= $\frac{1}{6}$	=, Z.
3 Quadrans		.	1	= $\frac{3}{4}$	= $\frac{3}{5}$	= $\frac{1}{2}$	= $\frac{3}{7}$	= $\frac{3}{8}$	= $\frac{1}{3}$	= $\frac{3}{10}$	= $\frac{3}{11}$	= $\frac{1}{4}$	= —
4 Triens		.	.	1	= $\frac{4}{5}$	= $\frac{2}{3}$	= $\frac{4}{7}$	= $\frac{1}{2}$	= $\frac{4}{9}$	= $\frac{2}{5}$	= $\frac{4}{11}$	= $\frac{1}{3}$	= =
5 Quincunx		. .	.	. .	1	= $\frac{5}{6}$	= $\frac{5}{7}$	= $\frac{5}{8}$	= $\frac{5}{9}$	= $\frac{1}{2}$	= $\frac{5}{11}$	= $\frac{5}{12}$	= — =
6 Semis		. .	. .	. .	. .	1	= $\frac{6}{7}$	= $\frac{2}{4}$	= $\frac{2}{3}$	= $\frac{3}{5}$	= $\frac{6}{11}$	= $\frac{1}{2}$	S. S.″
7 Septunx		. .	. .	. .	. .	. .	1	= $\frac{7}{8}$	= $\frac{7}{9}$	= $\frac{7}{10}$	= $\frac{7}{11}$	= $\frac{7}{12}$	V.
8 Bes		. .	. .	. .	. .	. .	. .	1	= $\frac{8}{9}$	= $\frac{4}{5}$	= $\frac{8}{11}$	= $\frac{2}{3}$	— S. —
8 Octunx		. .	. .	. .	. .	. .	. .	1	= $\frac{8}{9}$	= $\frac{4}{5}$	= $\frac{8}{11}$	= $\frac{2}{3}$	— S —
9 Dodrans		. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	1	= $\frac{8}{10}$	= $\frac{9}{11}$	= $\frac{3}{4}$	S = —
10 Dextans		. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	1	= $\frac{10}{11}$	= $\frac{5}{6}$	S = =
11 Deunx		. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	1	= $\frac{11}{12}$	S=—=

His cujusvis unitatis, librae, unciae, denarii, congii, partes duodecimae, hoc est, UNCIAE, *distributae erant.*

G. CHARACTERUM IN CELSO OBVENIENTIUM TABULA.

P. . . .	=	Pondo: cum aliis notis junctum quasi pondere, Anglice, *by weight*, significat.
P., per se .	=	1 libra.
ⲭ. . . .	=	1 denarius.
= non per se	=	1 sextantem denominationis antecedentis signat.
= per se	=	fere unius drachmae sextantem.
= = .	=	2 sextantes.
‾ . . .	=	1 sextantem.
— . . .	=	$\frac{1}{2}$ sextantis.
Z. . . .	=	1 sextantem.
Ƨ. . . .	=	1 sextantem.

Porro P. =, P. ‾, P.Z, P.Ƨ, characteres compositi sunt, qui, omnino secundum tabulam superiorem, librae sextantem singuli significant. Pari quoque ratione, P. ⲭ. =, P. ⲭ. ‾, P. ⲭ. Z., P. ⲭ. Ƨ., denarii sextantem, vel unciae quadragesimam secundam partem, designant. Lege, de nota P., ARBUTHNOTUM, p. 24; nos p. 159.

H. TABULA MENSURARUM APUD CELSUM TRIVIALIUM.

Illae quidem vix ad certa pondera redigi possunt: quippe quia cum gravitate specifica materiae vel massae descriptae necessario variant. Ex absurdis tamen auctorum quaestionibus et controversiis de pondere, in granis Trojanis, molis fabae Aegyptiae, fabae communis, lupini, similiumque: seminum nimirum densissimorum, hancce tabellam composuimus; cum observatis quoque nostris adjunctis, ne legenti usquam defuisse videremur. Si quis mollia panis fermentati in rerum memoratarum figuram molemque premendo fingeret, tum penderet; pondera demum erueret, forsan, a gravitate ejusdem aquae molis haud nimis aliena.

MENSURAE TRIVIALES.	GRANA.			
Manipulus (ut flor. anth. nob.)	120	GAUB. sect. 58.	120	DUNC. 681.
Pugillus ("iii. digitis comprehenditur")	30	ibid. . .	...	
Amygdala non decorticata . .	30	. . .	23	
Amygdala decorticata . .	$10\frac{2}{3}$	nostr. exp. .	20	ibid.
Lupinum	?			
Faba Aegyptia	20	. .	80	
Faba communis Italica . .	10	Exp. 12 ad 15.	40	
Lens, Lenticula . . .	$\frac{85}{112}$	ARBUTH. tab. 7.		
Ervum	1?	. . .		
Piperis semen	2?			
Piperis granum . . .	2?			
Juglandis nux	120	Exp. nostr.		
Spica (allii), Surculus, Gleba, Habena, Hapsus } portiones mediocres: intelligibiles, et manu commode parandae,	sed incerti ponderis.			
Potio, (ut anthelminthica p. 181.)	8760 = xx. aquae.			
Ovum			960 = ℥ ii.	DUNC.

Confitemur tamen dubitantibus locum esse an GREAVESIUS recte omnino tetigerit pondus Trojanum, quale per Britannias usitatum, denarii Romani; saltem ejus quo usi sunt medici. Si enim 62 grana pendebat, quomodo potuit Dioscorides drachmas tres aloës extracti, unum sulphatis cupri, obolum unum elaterii singulis vicibus exhibere? Dura majorum ilia! utique exclamare licet, si hos medicamentorum acrium veneficorumque tantos modos ingerere impune medici potuissent. Re inusitata permoti in unam tabulam conjecimus doses medicaminum paucorum vehementiorum quas praecepit DIOSCORIDES; media dose, quantum expiscari possemus, simul subnexa. Subnexa quoque media dosis hodierna, ex laudatissimo dispensatorio illustris rei medicamentariae professoris, ANDREAE DUNCANI filii, desumpta. Ex hac comparatione instituta, facile apparet, aut drachmam (ideoque denarium) antiquorum *medicam*, vix QUARTAM nostrae PARTEM attigisse; vel antiquos ipsos, quod vix credibile est, corpora quater nostris robustiora possedisse; vel demum, libros eorum ad nos, corruptissimos descendisse.

I. COMPARATIO DOSIUM VETERUM CUM HODIERNIS.

ALOË, ad haemoptoën cochl. ii=310. gr. ad ict. ob. iii=31 ; vel ʒi=62. ad purgationem liberam ʒiii
i. e. 310*gr.* ʒi. . 62 . 186 media 62 med. hodiern. 15; sed $\frac{62}{15}$ =4·133
SULP. CUPR. ad lumbricos ʒi.
i.e. 62 . 0 . 0 . 0 ——20 ———— 5 — $\frac{20}{5}$ =4·000
CASTOREUM, ad menstrua provocanda ʒii.
i.e. 124 . 0 . 0 . 0 ——62 ———— 15 — $\frac{62}{15}$ =4·133
ELATERIUM, vulgo ob. i. minima dosis ½ob. infantulis chalci ii.
i.e. 10⅓ . 5⅙ . 2 . 0 ——10½ ———— 3 — $\frac{10\frac{1}{3}}{3}$=3·334
OXYD. CUPR. ad crassa extenuanda ob. iii.
i.e. 31 . 0 . 0 . 0 ——20 ———— 5 — $\frac{20}{5}$ =4·000
SCAMMONIA, ad alvum purgandam ʒi. vel ob. iiii. ad alvum solvendam ob. ii.
i.e. 62 . 41⅓ . 20⅖ . 0 ——30 ———— 8 — $\frac{30}{8}$ =3·750
SCILLA, ad biliosa expurganda ob. iii.
i.e. 31 . 0 . 0 . 0 ——10 ———— 2 — $\frac{10}{2}$ =5·000
HELLEBORUS NIGER, ad bilem et pituitam expurgandas ʒi. vel ob. iii.
i. e. 62 . 31 . 0 . 0 ——12 ———— 15— $\frac{42}{15}$ =2·800

8|31·105

3·893

Hinc duci potest, doses antiquas fere quadruplo ampliores esse.

Porro, FABAM Latinam quae CELSI familiaris est mensura, Isagog. SORANI Eph. cap. 24, docet scrupulum dimidium, seu obolum continere; sed MERCURIALIS, ut refellat, conatur. RHODIUS ostendit FABAE SOLIDAE magnitudinem ℈ii. vel ʒi. ad summam, continere. Ad SCRIBON. 13. Idem, ad Comp. Larg. 95, fabam Aegyptiam ponderi VICTORIATI, sive binis scrupulis, aequalem docet. Sed DIOSCORIDES, de faba Aegyptia, hanc communi Graeca grandiorem esse, docet. Quum vero his distinctis mensuris saepenumero utatur CELSUS in bolis exhibendis, verisimile est, duplicem magnitudinem, minutiores enim differentias negligunt medici, habuisse. Ponatur igitur faba Italica ad scrupulum, faba Aegyptia ad scrupulos duos, vel, ad summum, ad drachmam; atque per has utpote maxime conjecturas, doses CELSI scrutamur.

1. Antidotum Mithridatis ex rebus 35 variis, fere aromaticis amarisque cum opio. sic ut gr. 10743 habeat 258⅛ opii vel $\frac{1}{40}$. Hoc medicamentum praebuit CELSUS ad fabae Aegyptiae magnitudinem, ut anodynum; atque $\frac{62}{41}$ = 1½ gr. modica quidem opii dosis est. Pag. 178.

2. Ad tussim Athenionis, myrrham, piper, castoreum, cum opio copulata, 248 ad 62 vel $\frac{1}{4}$. Praebita erant tamen duo catapotia ad magnitudinem fabae nostrae; igitur = 40 gr. Sed $\frac{40}{4}$ = 10 gr. opii pro dose, quae quidem nimia est. Pag. 181.

3. Ad tussim, compositio ex aromaticis et antispasmodicis, cum opio, constat: sic ut 238 partes opii 6·2 contineant, vel $\frac{1}{4}$. Datur et haec ad fabae Italicae, vel communis, molem duplicem, $= 20 \times 2 = 40$. Sed $\frac{40}{4} = 10$ gr. pro dose opii. P. 181.

4. Adversus ischuriam. Aromatica cum opio 4298 ad 434: fere 9·9, aut 10. Sed $\frac{62}{10} = 6\frac{1}{5}$, nimia quoque opii copia.

Sed ut antidotum, ad Graecae nucis magnitudinem dedit, quadruplo fere majorem; quod nimium est.

Pericula quaedam, a nobis facta, ostendunt fabam communem nigram ad grana xii. pendere, amygdalam non decorticatam ʒss. nucleum autem grana xx.

I. DOSES OPII A CELSO IN MEDICAMENTIS DATAE IGITUR SUNT,

1. Mithridatis	gr. 6;	nunc	$\frac{6}{4} = 1\frac{1}{2}$
2. Ad tussim Athenionis	10		$\frac{10}{4} = 2\frac{1}{2}$
3. Ad tussim vigilacem	10		$\frac{10}{4} = 2\frac{1}{2}$
4. Ad ischuriam	$6\frac{1}{5}$		$\frac{6\frac{1}{5}}{4} = 1\frac{1}{2}$

Si pondera antiquorum clinicorum medica quadruplo nostris leviora fuerunt, haec, ut supra videtur, facile, at vix quidem aliter, explicari possunt.

SYNOPSIS

RERUM INSTRUMENTORUMQUE FERE AD MATERIAM MEDICAM CELSIANAM ATTINENTIUM, QUAS ANNOTATIONIBUS, TITULISQUE MARGINALIBUS ILLUSTRATAS REPERIET LECTOR.

Liber enim in molem incommodam ne excresceret, bis easdem exponere, aut res (hic literis, quas vocant Italicis insequentes) lexicis communibus satis declaratas, et vix aut parum a synonymis hodiernis suis alienas, repetere noluit editor. Id porro monitum vult, columnam tertiam, doctissimi Dierbachii dissensiones a suis exhibere; stellulas vero assensiones. Hippocratis enim ὕλην hic diligentissime ex professo rimatus, "ejus simiae, Celso," non unà proficere nequivisset: sed quantum, judicet lector: quum editor haec omnia ex actis medicorum diurnis Edinensibus hauserit, libro Teutonico nec lecto, nec etiam viso.

A.

Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
Pag.		
199 Abrotonum	Abrotonum vulgare	Artemisia abrotonum, et Santolina Chamaecyparissus.
194 Acanthinum	Gummi Arabicum	
205 Acetabulum	Quid ?	
238 Acia	Quid ?	
194 Acacia	Acacia vera, Arabica, aliaeque.	Acacia Senegal.
309 Aculeus trigonis	Quid ?	
198 Acris flos	Oxydum aeris	
195 Aerugo	Subacetas cupri	
197 Aes combustum	Sulphuretum cupri	
197 Alcyonium	Spongia quaedam	
79 Alica	Zea pinsa*	Haeret inter Myrtum pimentam, Anastaticam Hierochuntiam, Cissum vitigineam, Sison amomum.
182 Alumen	Supersulphas aluminae et potassae*	
194 Alumen scissile	Quid ?*	
86 Ambubeia	Cichoreum intybus, Leontodon taraxacum	
206 Amomum	Amomum racemosum ? . . .	

Pag.	Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
206	Ammoniaci thymiama	Quid ?	
196	Ammoniacum	Incertum	
81	Amylum	Pollen sine mola	
82	Anethum	Anethum graveolens*	
76	Aper	Suis scrofae varictas	
252	Araneus	Aranea domestica	
254	Argemonia	Papaver argemonc	
207	Aristolochia Cretica	Aristolochia Cretica	
191	Asius lapis	Incertus	
226	Aspalathus	Incertus	Elcagnus spinosa ?
253	Asphodelus	Asphodelus ramosus, sativus, fistulosus	Asphodelus ramosus.
252	Aspis	Coluber aspis, vipera	
201	Asterace	Ochra	
274	Atramentum scriptorium	Taedarum fuligo	
194	Atramentum sutorium	Sulphas ferri	
78	Aurata	Sparus aurata	
195	Auripigmentum	Sulphuretum arsenici	
77	Autopyron	Triticum integrum	
83	*Absinthium*		
205	*Acetabulum*		
252	*Acetum*		
225	*Acopum*		
225	*Acorus*		
195	*Adeps*		
221	*Adeps anserinus*		
217	*Alexandrinum*		
213	*Alipaine*		
78	*Allium*		
166	*Allobrogicum vinum*		
25	*Aloë*		
259	*Aloë oenanthe*		
200	*Amaracus*		
127	*Amphora*		
274	*Amurca*		
225	*Anisum*		
226	*Anodyna*		
311	*Anthera*		
197	*Apium*		
228	*Aristolochia*		
172	*Armoracia*		
130	*Aromata*		
196	*Arsenicum*		
229	*Arteriace**		
172	*Asparagus*		
289	*Aster**		
201	*Attice*		
197	*Auripigmentum*		
357	*Aurum*		
77	*Autopyron*		
		B.	
204	Balanon	Guilandina moringa*	
195	Balsamum	Amyris Gileadensis	
196	Bdellium	Amyris kataf ?	
245	Beta	Beta vulgaris	

Pag.	Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
144	Bitumen	Pix terrena	
82	Bulbi	Ignorati	Hyacinthus comosus.
215	*Bacca**		
443	*Baculum*		
74	*Balneum**		
213	*Basilicon*		
216	*Bessis*		
78	*Beta**		
217	*Bitumen**		
78	*Brassica*		
78	*Bubulus*		
201	*Butyrum*		
	C.		
205	Cachrys	Roris marini excrementum*	Libanotis cachrys, Cretica.
198	Cadmia	Carbonas zinci	
255	Canina lingua	Cynoglossus officinalis	
253	Cantabrica	Convolvulus Cantabrica	
209	Capparis	Capparis spinosa*	
76	Caprea	Capra rupicapra, cervus capreolus	
199	Caprificus	Ficus carica ♂	
206	Cardamomum	Amomum cardamomum*	
200	Cassia	Laurus cassia	Haesitat D.
224	Cassia nigra	Rosmarinus officinalis, cassia nigra	
130	Catapotia	Quid?	
220	Caunei	Ficus quidam	
200	Cedrus	Juniperus Phoenicea	Juniperus oxycedrus.
253	Centaurion	Gentiana centaurium	
253	Cerastes	Coluber cerastes	
204	Ceratum elotum	Ex cera dealbata	
205	Ceratum liquidum	Duplice oleo	
112	Cerussa	Carbonas plumbi	
223	Cerussa combusta	Quid?	
194	Chalcitis	Aeris vena	
212	Chamaeleon	Carlina acaulis	Acarna gummifera.
314	Chelidonia	Chelidonium majus	
253	Chersydrus	Coluber lutrix, chersea	
197	Chrysocolla	Carbonas cupri*	
218	Cicini oleum	Ricinus communis*	
197	Cicuta	Conium maculatum	
197	Cinis	Oxydum zinci*	
198	Cinis Cyprius	Idem ex Cypro	
328	Cineres sarmentorum	Carbonas potassae	
196	Coagulum	Lactis leporini	
199	Coccum Gnidium	Daphne gnidium*	
81	Cochlea (*Terr.*)	Limax ater, laevis, albus	
257	Colubra	Coluber	
199	Columba	Columba oenas, domestica	
77	Conchylia	Murices, purpurae, buccinae, minutae	
78	Corvus	Trigla hirundo	
195	Costum	Costus Arabicus	
83	Cotoneum malum	Pyrus cydonium*	

Pag.	Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
88	Creta cimolia	Argilla quaedam	
225	Creticus daucus	Athamanta Cretensis*	
229	Creticus dictamnus	Origanum dictamnus*	
122	Crocinum	Ex croco*	
201	Crocomagma	Quid ?*	
207	Cucumis agrestis	Momordica elaterium	
200	Cupressus	Cupressus sempervivens	
212	Cyperus	Cyperus longus*	
88	Cyprinum	E cypri floribus	
226	Cyprus	Genista Canariensis, Lawsonia inermis	
172	Cytisus	Cytisus hirsutus et nigricans	Medicago arborea.
294	*Caesarianum*		
226	*Calamus*		
74	*Calidarium*		
227	*Calx**		
221	*Campana*		
199	*Cantharis**		
87	*Capreoli*		
158	*Carbo hirundinis*		
78	*Caro*		
225	*Castoreum*		
329	*Cataplasma*		
88	*Caules*		
78	*Cepa*		
214	*Cephalica*		
205	*Cera*		
83	*Cerasum*		
217	*Cerussa*		
192	*Chamaepitys*		
222	*Charta*		
225	*Cinnamomum*		
73	*Clibanus*		
302	*Clyster*		
314	*Cochlear*		
229	*Colice*		
284	*Collyrium*		
216	*Colophonia*		
199	*Corallium*		
221	*Cornu**		
307	*Cornu cervi*		
291	*Cornu combustum*		
225	*Crocus*		
77	*Cucumis*		
78	*Cucurbita*		
65	*Cucurbitula*		
204	*Cuminum*		
204	*Cyathus*		
336	*Cyathiscus*		
182	*Cyma*		
198	*Cyprius cinis*		

D.

Pag.	Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
225	Daucus Creticus	Athamanta Cretensis*	
80	Defrutum	Vinum incoctum	
229	Dictamnus Creticus	Origanum dictamnus*	
198	Diphryges	Pyrites tostus	
253	Dipsas	Coluber dipsas	

Pag.	Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
220	Dulcis radix	Glycyrrhiza glabra	Glycyrrhiza echinata, glandulifera.
202	*Denarius*		
296	*Dia croci*		
215	— *daphnidion*		
291	— *keratos*		
290	— *libani*		
173	*Ductio alvi*		
		E.	
85	Echinus	Echinus esculentus	
300	Elaterium	Succi faecula*	
199	Eruca	Larva papilionis brassicae, rapae, napi, sinapis	
82	Eruca	Brassica eruca	
197	Ervum	Ervum lens	
210	Erysimum	Erysimum officinale	
196	*Eboris scobs*		
217	*Elephantina*		
212	*Emplastrum*		
226	*Enchrista*		
214	*Enneapharmacum*		
217	*Ephesium*		
215	*Epispastica*		
		F.	
225	Faba Aegyptia	Arum colocasia—it. 300, 301.	Nelumbium speciosum.
199	Faex combusta	Carbonas potassae	
88	Far	Triticum barbatulum ?	
303	Fel taurinum	Paratum	
82	Feniculum	Anethum foeniculum	
237	Fibula	Qualis ?	
78	Ficedula	Motacilla ficedula	
66	Filicula	Aspidium filix mas, polypodium fontanum, p. dryopteris, p. filix mas, p. aculeatum	
209	*Faba fressa*		
228	—— *nostra*		
199	*Faex**		
88	*Felina adeps*		
87	*Feniculum*		
263	*Fermentum*		
197	*Ferrum*		
173	*Ferula*		
308	*Ficus*		
198	*Flos aeris*		
220	*Foenum Graecum*		
75	*Fomenta*		
80	*Fontana aqua*		
336	*Forfex*		
255	*Fungus*		
157	*Furfur*		
		G.	
205	Galbanum	Bubon galbanum	
196	Galla	Ut nostra	Quercus infectoria.

Pag.	Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
225	Gentiana	Gentiana lutea	
89	Gith	Nigella sativa* (Melampodium)	
194	Gummi	Varia	
88	Gypsum	Sulphas calcis*	
225	*Galbanum*		
82	*Garum*		
80	*Glacies*		
204	*Glans*		
197	*Gluten*		
200	*Grossus*		
76	*Grus*		
		H.	
253	Haemorrhois	Coluber Redi	
219	Halicacabus	Solanum pseudo-capsicum	
198	Hebenus	Ebenus Cretica, Aspalathus ebenus, Aethiopica	Diospyros ebenum.
200	Helenium	Inula Helenium*	
252	Heliotropion	Heliotropium Europaeum	
190	Hibiscus	Hibiscus simplex	
199	Hirundo	Hirundo rustica	
211	Hyoscyamus	Hyoscyamus niger*	Etiam reticulatus, aureus, et albus.
220	Hypericum	Hypericum perforatum	Hypericum crispum, empetrifolium ; a perforato parum aliena.
198	Hypocistis	Cisti germen	Cytinus hypocistis.
196	*Haematites*		
168	*Hapsus*		
88	*Hedera*		
229	*Hemina*		
158	*Hirundo*		
88	*Hordeum*		
173	*Hyssopus*		
		I.	
195	Icthyocolla	Gluten piscinum	
89	Intrita	Panis intritus	
88	Irinum	Ex palmulis	
202	Iris	Iris florentina*	
202	Iris Illyrica	Idem	
195	Juncus quadratus	Ignotus	
212	Juncus rotundus	Cyperus longus	
17	*Iatrolipta*		
86	*Jecur*		
172	*Intybus*		
188	*Inula*		
84	*Juglans*		
225	*Juncus*		
79	*Jus*		

Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
Pag.	L	
199 Lacertus	Lacerta vulgaris	
73 Laconicum	Balneum vaporeum	
203 Lacrymae cicutae	Quid ?	
178 Lacrymae papaveris	Opium	
67 Lactuca marina	Euphorbia paralias, exigua	
81 Lactuca verna	Lactuca sativa, *crispa*, L.	
130 Ladanum	Cistus Creticus*	
82 Laganum	Placenta porosa	
86 Lana succida	Lana impura*	
82 Lapathum	Rumex patientia, sanguineus, crispus, acutus, aquaticus, scutatus, acetosa	
191 Lapis Asius	Ignotus ?	
199 Lapis Phrygius	Ignotus	
199 Lapis scissilis	Schistus croceus	
118 Laser	Assaefetidae similis	Assafetida.
226 Laurus	Laurus nobilis*	
196 Lenticula	Ervum lens majus	
88 Lentiscus	Pistacia lentiscus*	
88 Ligustrum	Ligustrum vulgare	
255 Lingua canina	Cynoglossus officinalis	
247 Lipara	Quid ?	
85 Locusta	Cancer gammarus	
85 Lolligo	Sepia loligo	
78 Lupus	Perca punctata	
160 Lycium	Acacia catechu	
309 *Lanula*		
82 *Lapathum**		
392 *Lemniscus*		
217 *Leuca*		
200 *Lilium*		
200 *Linum*		
217 *Lipara*		
222 *Lolium*		
228 *Lupinum*		
	M.	
224 Malabathrum	Quid ?	
129 Malagmata	Emplastri genus	
88 Malicorium	Punicae granati corium	
122 Mandragora	Atropa mandragora*	Hipp. atropa belladonna.
199 Marrubium	Lycopus Europaeus, Stachys hirta, Marrubia varia	M. vulgare forsan et velutinum, peregrinum, Creticum.
88 Melinum	Ex malo cotoneo	
194 Melinum alumen	Ex Melo insula	
253 Mentastrum	Mentha silvestris, rotundifolia	
86 Merula	Turdus merula	
77 Milium	Panicum miliaceum*	
196 Minium	Oxydum plumbi rubrum	Haesitat D.
194 Misy	Chalcitidis species	
122 Morosycos	Ficus sycamorus	
78 Mullus	Mullus barbatus	
80 Mulsum	Vinum ex melle*	

Pag.	Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
68	Mulsa	Hydromeli*	
83	Murex	Murex haustellum, tribulus, brandaris	
210	Murex combustus	Carbonas calcis: calx?	
85	Musculus	Mytilus edulis	
87	Muscus	Hypnum complanatum	
88	Myrteum	Ex myrti foliis	
218	Myrteum oleum	Quid?	
227	*Manipulus*		
223	*Marmor*		
306	*Mentha*		
430	*Mitella*		
200	*Molaris lapis**		
157	*Morus*		
191	*Muralis*		
83	*Muria*		
84	*Mustum*		
173	*Myrobalanum*		
308	*Myrrha*		
88	*Myrtus*		
178	Napus	Brassica napus*	
97	Narcissus	Narcissus poeticus*	
295	Nardum	Nardus Gangitis?	
125	Nardum Gallicum	Valeriana Celtica*	
282	Nepeta	Nepeta cataria*	
89	Nitrum	Carbonas sodae*	
11	Nitrum rubrum	Ex Aegypto	
159	Notae ponderum	Quae?	
197	Nux amara	Amygdala amara	
144	Nux Avellana	Corylus Avellana	
144	Nux Graeca	Amygdalus communis, *α*, *β*.	
173	*Nasturtium*		
141	*Natatio*		
285	*Nuclei palmarum*		
202	Obolus	Quid?	
198	Ochra	Argilla ferruginea	
82	Ocimum	Ocymum basilicum*	
78	Oculata	Sparus melanurus	
199	Oenanthe	Oenanthe crocata	
214	Oesypum	Sordes lanarum	
156	Oleum Syriacum	Eleomeli	
197	Omphacium	Ex uvis acerbis	
76	Onager	Equus asinus	
284	Opium combustum	Quid?	
204	Opoponax	Pastinaca opoponax	
76	Opus pistorium	Dulciaria, pastry	
79	Oryza	Oryza sativa	
83	Ostrea	Ostrea edulis	
199	*Olea*		
83	—— *alba, nigra*		
		P.	
223	Palmulae	Phoenix dactylifera	
199	Palumbus	Columba palumbus	

Pag. Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
202 Panaces	Heracleum panaces	Pastinaca opoponax.
79 Panificia elota	Frumenta aqua imbuta	
77 Panis cibarius	Panis furfuraceus	
227 Papaver silvestre	Papaver rhoeas, ά, β′, γ′.	
178 Papaveris lacrimae	Opium*	
268 Papyrus	Cyperus papyrus	
88 Parthenium	Matricaria parthenium	Sed pyrethrum parthenium saepius.
88 Passum	Vinum ex uvis siccis	
78 Pastinaca	Pastinaca sativa	
83 Pecten	Anomia ephippium	
85 Pelorides	Chama cor	
88 Perdicion	Matricaria parthenium	
254 Personina	Arctium lappa	
211 Peucedanum	Peucedanum officinale*	
253 Phalangium	Aranea Tarantula	
77 Phoenicopterus	Phoenicopterus ruber	
83 Pinei nuclei	Pinus sylvestris	Pinus pinea.
185 Piper longum	Piper longum*	Hipp. unona Aethiopica ?
185 Piper rotundum	Piper nigrum*	
185 Piperatum	Acetum ex pipere	
111 Pittacium	Linum piceatum	
196 Pix cruda	Ut nostra	
194 Plumbum combustum	Quid ?	
211 Plumbum elotum	Quid ?*	
202 Plumbi recrementum	Quid ?	
248 Plumbum album	Stannum	
77 Pollen	Triticum pulveratum	
88 Polygonon	Polygonon aviculare	
127 Polenta	Farina hordeacea	
225 Polium	Teucrium polium*	
159 Ponderum notae	Quae ?	
225 Pontica radix	Centaurea rhapontica	
197 Porrum	Allium porrum	
86 Posca	Vinum cum aceto	
296 Psoricum	Quid ?	
194 Psyllium	Plantago psyllium	
68 Ptisana	Decoctum hordei	
79 Pullus cohortalis	Pullus gallinaceus	
195 Pulegium	Mentha pulegium	
79 Pulticula	Tenuius zeae pollen	
210 Pumex	Ut noster	
83 Purpura	Murex ramosus, scorpio, saxatilis	
206 Pyrethrum	Anthemis pyrethrum	

88 *Panicum*
213 *Parcollcticum emp.*
218 *Pastillus*
309 *Pastinaca piscis*
419 *Pellicula*
220 *Pessi*
225 *Petroselinum*
292 *Phynon*
285 *Pirum*
309 *Planus piscis*

Pag.	Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
291	*Piper album*		
86	*Plantago*		
307	*Populus*		
172	*Portulaca*		
196	*Propolis*		
296	*Psoricum*		
285	*Pyxidicula*		
		Q.	
89	Quinquefolium	Potentilla aurea, caulescens, alba, reptans, verna, opaca	Potentilla reptans.
		R.	
78	Radicula	Cochlearia armoracia	
220	Radix dulcis	Glycyrrhiza glabra	
225	Radix Pontica	Centaurea rhapontica	
202	Recrementum plumbi	Scoria	
312	Rhus Syriacus	Rhus coriaria	
88	Rosa	Oleum ex rosa	
181	Rubus	Rosa canina, rhamnus catharticus, acaciae plures	
196	Ruta	Ruta graveolens	Ruta hortensis.
252	Ruta sylvatica	Idem	
227	Ruta sylvestris	Ruta graveolens, montana	
78	*Rapa*		
225	*Rosa*		
216	*Rhypodes*		
		S.	
225	Sagapenum	Ignotum	Ferula Persica?
206	Sal ammoniacum	Murias sodae	
324	Salix	Salix alba, fragilis, purpurea.	
198	Salamandra	Lacerta salamandra	
78	Salsamenta	Pisces sale durati	
289	Samia terra	Bolus terreus medicinalis	
200	Sampsuchus Cyprius	Thymus mastichius	
196	Sandaracha	Risagallum*	
194	Sanguinalis	Polygonum aviculare α', β', γ'.	
255	Sanguisuga	Hirudo medicinalis, sanguisuga	
328	Sarmentorum cineres	Carbonas potassae	
82	Satureia	Satureia thymbra, montana	
85	Scarus	Labrus scarus	
268	Scilla	Scilla maritima α', β'.	
252	Scorpio	Scorpio Europaeus	
85	Sepia	Sepia officinalis	
200	Serpyllum	Thymus serpyllum*	
200	Sertula Campana	Trifolium officinale	
201	Sesamum	Sesamum orientale*	
224	Sil	Terra quaedam	
77	Siligo	Triticum secundum	
77	Simila	Triticum fractum	
207	Sinapis	Sinapis alba*	Sinapis nigra et alba: pluresque species.
83	Siser	Daucus carota, β'.	
79	Sorbitio	Ptisanae succus	
308	Sory	Chalcitidis genus	
78	Sparus	Sparus annularis	
111	Spuma argenti	Lithargyrus*	

Pag.	Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
294	Specillum asperatum	Blepharoxyston	
66	Squama aeris	Peroxydum cupri*	
194	Squama aeris rubri	Cupri oxydum*	
224	Stacte	Myrrha ex oleo	
208	Stercus	Quae medicinalia ?	
201	Stibi	Antimonii sulphuretum	
289	Stibi coctum	Oxydum antimonii	
222	Strigmenta	Olei sordes	
204	Struthium	Reseda luteola	Gypsophila struthium ?
87	Strychnos	Solanum nigrum	Cucubalus bacciferus ?
200	Styrax	Styrax officinale*	
208	Sulphur apyron	Quid ?	
220	Susinum unguentum	Quid ?	
122	Sycaminum	Ficus sycamorus	
206	Sycamini lacrymae	Quid ?	
156	Syriacum oleum	Eleomeli	
197	*Scammonia*		
218	*Scoria*		
195	*Sevum*		
215	*Sextarius*		
87	*Solanum*		
252	*Solaris*		
78	*Surculus*		

T.

Pag.	Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
88	Tamarix	Tamarix Gallica	
201	Terra Eretria	Ochra	
289	Terra Samia	Bolus terreus medicinalis	
210	Thapsia	Thapsia villosa, fetida	Thapsia Garganica.
225	Thlaspi	Thlaspi bursa pastoris*	
194	Thus	Juniperus Lycia	
206	Thymiama Ammoniaci	Quid ?	
82	Thymum	Thymus vulgaris	Satureia capitata ?
198	Tithymallos	Euphorbia paralias	
200	Tragoriganus	Thymus cephalotos ?	
81	Tragum	Triticum peregrinum ?	
224	Trifolium	Psoralea bituminosa*	
309	Trigonis aculeus	Calx	
77	Triticum	Triticum hybernum	
168	Trixago	Teucrium chamaedrys, α, β′; rhinanthus trixago	
307	*Teda*		
225	*Terebinthus*		
214	*Tetrapharmacon**		
308	*Thus*		
215	*Thuris fuligo*		
200	*Tragacantha*		

U.

Pag.	Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
208	Urtica	Urtica dioica, urens	
196	Uva taminia	Delphinium staphisagria*	
81	*Urtica*		

Nomina Celsiana.	Recentia Synonyma.	Dierbachia.
	V.	
Pag. 66 Veratrum nigrum	Helleborus niger	
88 Verbena	Rosmarinus, laurus, oliva, myrtus	
253 Vettonica	Betonica officinalis*	
29 Vinum salsum	Quid ?*	
195 Viola alba	Leucoium vernum	
200 Viola purpurea	Viola odorata*	
273 Viride coriandrum	Coriandrum sativum*	
205 Viscum	Viscum quercinum	
195 Vitis alba	Bryonia alba	
87 *Vitis*		
	X.	
206 Xylobalsamum	Amyris Gileadensis, opobalsamum.	
	Z.	
225 *Zingiber*		

QUAEDAM EX M. VAL. MARTIALIS

XENIIS ET APOPHORETIS, CELSUM

ILLUSTRANTIA.

N.B. Paginas Celsi hisce elucidatas Synopsis superior indicet.

---

1. *Ad Lectorem.* - Addita per titulos sua nomina rebus habebis:
Praetereas, siquid non facit ad stomachum.

2. *Thus.* - - Serus ut aethereae Germanicus imperet aulae,
Utque diu terris, da pia thura Jovi.

3. *Piper.* - - Cerea quae patulo lucet ficedula lumbo,
Cum tibi forte datur, si sapis, adde piper.

4. *Alica.* - - Nos alicam, mulsum poterit tibi mittere dives.
Si tibi noluerit mittere dives, eme.

5. *Far.* - - Imbue plebeias Clusinis pultibus ollas,
Ut satur in vacuis dulcia musta bibas.

6. *Lens.* - - Accipe Niliacam, Pelusia munera, lentem:
Vilior est alicâ, carior illa fabâ.

7. *Simila ex Tritico.* Nec poteris similae dotes numerare, nec usus,
Pistori toties cum sit et apta coquo.

8. *Hordeum.* - Mulio quod non det tacituris, accipe, mulis.
Haec ego cauponi, non tibi, dona dedi.

9. *Frumentum triticeum.* Tercentum Libyci modios de messe coloni
Sume, suburbanus ne moriatur ager.

10. *Betae.* - - Ut sapiant fatuae, fabrorum prandia, betae,
O quam saepe petet vina piperque coquus!

11. *Lactuca.* - - Claudere quae coenas lactuca solebat avorum,
Dic mihi, cur nostras inchoat illa dapes?

12. *Rapa.* - - Haec, tibi, brumali gaudentia frigore rapa,
Quae damus, in coelo Romulus esse solet.

13. *Coliculi.* - - Ne tibi pallentes moveant fastidia caules,
Nitrata viridis brassica fiat aqua.

14. *Porri sectivi.* - Fila Tarentini graviter redolentia porri
Edisti quoties, oscula clausa dato.

15. *Porri capitati.* - Mittit praecipuos nemoralis Aricia porros:
In niveo virides stipite cerne comas.

16. *Napi.* - - Nos Amiternus ager felicibus educat hortis:
Nursinas poteris parcius esse pilas.

17. *Asparagi.* - Mollis in aequorea quae crevit spina Ravenna,
Non erit incultis gratior asparagis.

18. *Uva duracina.* - Non habilis cyathis, et inutilis uva Lyaeo,
Sed, non potanti me, tibi nectar ero.

19. *Chia Ficus.* - Chia, seni similis Baccho, quem Setia misit,
Ipsa merum secum portat, et ipsa salem.

20. *Cydonia.* - Si tibi Cecropio saturata cydonia melle
Ponentur, dicas haec melimela, licet.

21. *Nuces pineae.* - Poma sumus Cybeles: procul hinc discede, viator,
Ne cadat in miserum nostra ruina caput.

22. *Sorba.* - - Sorba sumus, molles nimium durantia ventres:
Aptius haec puero, quam tibi, poma dabis.

23. *Caseus Lunensis.* Caseus, Etruscae signatus imagine Lunae,
Praestabit pueris prandia mille tuis.

24. *Casei Trebulani.* Trebula nos genuit; commendat gratia duplex,
Sive levi flamma, sive domamur aqua.

25. *Bulbi.* - - Cum sit anus conjux, et sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quam satur esse potes.

26. *Olivae.* - - Haec, quae Picenis venit subducta trapetis,
Inchoat, atque eadem finit, oliva dapes.

27. *Porcellus lactens.* Lacte mero pastum pigrae mihi matris alumnum
Ponat, et Aetolo de sue dives edat.

28. *Pulli gallinacci.* Si Libycae nobis volucres et Phasides essent,
Acciperes: at nunc accipe cortis aves.

29. *Boleti.* - - Argentum atque aurum facile est, laenamque togamque,
Mittere: boletos mittere difficile est.

30. *Tubera.* - - Rumpimus altricem tenero quae vertice terram
Tubera, boletis poma secunda sumus.

31. *Turdorum Corona.* Texta rosis fortasse tibi, vel divite nardo,
At mihi de turdis facta corona placet.

32. *Anas.* - - Tota quidem ponatur anas: sed pectore tantum,
Et cervice sapit: caetera redde coquo.

33. *Vulva.* - - Te fortasse magis capiet de virgine porca:
Me materna gravi de sue vulva capit.

34. *Colocasia.* - Niliacum ridebis olus, lanasque sequaces,
Improba cum morsu fila manuque trahes.

35. *Jecur Anseris.* - Adspice, quam tumeat magno jecur ansere majus!
Miratus dices, Hoc, rogo, crevit ubi?

36. *Gallina altilis.* - Pascitur et dulci facilis gallina farina,
Pascitur et tenebris: ingeniosa gula est.

37. *Columbini.* - Ne violes teneras perjuro dente columbas,
Tradita si Cnidiae sunt tibi sacra Deae.

38. *Palumbus torquatus.* Inguina torquati tardant hebetantque palumbi:
Non edat hanc volucrem, qui cupit esse salax.

39. *Pavo.* - - Miraris, quoties gemmantes explicat alas;
Et potes hunc saevo tradere, dure, coquo?

40. *Phoenicopterus.* Dat mihi penna rubens nomen: sed lingua gulosis
Nostra sapit. Quid si garrula lingua foret?

41. *Phasianus.* -	Argiva primum sum transportata carina : Ante mihi notum nil, nisi Phasis, erat.
42. *Anser.* - -	Haec servavit avis Tarpeii templa Tonantis. Miraris? Nondum fecerat illa Deus.
43. *Grues.* - -	Turbabis versus, nec litera tota volabit, Unam perdideris si Palamedis avem.
44. *Mullus.* - -	Spirat in advecto, sed, jam piger, aequore mullus Languescit : vivum da mare, fortis erit.
45. *Ostrea.* - -	Ebria Baiano veni modo concha Lucrino : Nobile nunc sitio luxuriosa garum.
46. *Echinus.* -	Iste licet digitos testudine pungat acuta, Cortice deposito mollis echinus erit.
47. *Murices.* - -	Sanguine de nostro tinctas, ingrate, lacernas Induis ; et non est hoc satis ; esca sumus.
48. *Lupus.* - -	Laneus Euganei lupus excipit ora Timavi, Aequoreo dulces cum sale pastus aquas.
49. *Aurata.* - -	Non omnis laudem pretiumque aurata meretur, Sed cui solus erit concha Lucrina cibus.
50. *Acipensis.* -	Ad Pallatinas acipensem mittite mensas : Ambrosias ornent munera rara dapes.
51. *Lepus.* - -	Inter aves turdus, siquis me judice certet, Inter quadrupedes mattea prima lepus.
52. *Aper.* - -	Qui Diomedaeis metuendus setiger agris Aetola cecidit cuspide, talis erat.
53. *Cervus.* - -	Hic erat ille tuo domitus, Cyparisse, capistro ? An magis iste tuus, Silvia, cervus erat ?
54. *Caprea.* - -	Pendentem summa capream de rupe videbis : Casuram speres : decipit illa canes.
55. *Onager.* - -	Pulcher adest onager : mitti venatio debet Dentis Erytbraei : jam removete sinus.
56. *Garum Sociorum.*	Exspirantis adhuc scombri de sanguine primo, Accipe fastosum, munera cara, garum.
57. *Muria.* - -	Antipolitani, fateor, sum filia thynni : Essem si scombri, non tibi missa forem.
58. *Mel Atticum.* -	Hoc tibi Thesei populatrix misit Hymetti Pallados a silvis nobile nectar apis.
59. *Passum.* - -	Gnossia Minoae genuit vindemia Cretae Hoc tibi, quod mulsum pauperis esse solet.
60. *Picatum Vinum.*	Haec de vitifera venisse picata Vienna Ne dubites ; misit Romulus ipse mihi.
61. *Mulsum.* -	Attica, nectareum turbatis, mella, Falernum : Misceri decet hoc a Ganymede merum.
62. *Falernum.* - -	De Sinuessanis venerunt Massica prelis : Condita quo, quaeris, consule ? nullus erat.
63. *Signinum.* -	Potabis liquidum Signina morantia ventrem : Ne nimium sistant, sit tibi parca sitis.
64. *Acetum.* - -	Amphora Niliaci non sit tibi vilis aceti : Esset cum vinum, vilior illa fuit.
65. *Strigiles.* -	Pergamus has misit : curvo destringere ferro ; Non tam saepe teret lintea fullo tibi.
66. *Opobalsama.* -	Balsama me capiunt: haec sunt unguenta virorum: Delicias Cosmi vos redolete, nurus.
67. *Porcus.* - -	Iste tibi faciet bona Saturnalia porcus, Inter spumantes ilice pastus apros.
68. *Cochlearia.* -	Sum cochleis habilis, sed nec minus utilis ovis : Numquid scis, potius cur cochleare vocer ?
69. *Cervical.* -	Tinge caput nardi folio ; cervical olebit : Perdidit unguentum cum coma, pluma tenet.
70. *Pistor dulciarius.*	Mille tibi dulces operum manus ista figuras Exstruit : huic uni parca laborat apis.

FIGURARUM INSTRUMENTI CELSIANI EXPOSITIO.

A, ORDO AEDIFICII BALNEORUM; ex GULIELMI DU CHOUL *Balneis Graecorum et Romanorum antiquis numismatibus et lapidibus demonstratis*, p. 94, delineatus.

a, Hypocaustum.

a', PRAEFURNIUM; (CATO R. R. 38. VITRUVIUS v. 10. p. 201.) focus erat quo ligna carbonesque ad ignem alendum injiciebantur; qualem "hearth" vernacule dicimus.

b, CALIDARIUM, seu ahenum aquam calidam, ad balneum, CALIDARIUM dictum, mittendam continens. BACCHIUS de Thermis, vii. 6. p. 375. CELSUS i. 4. p. 27.

c, TEPIDARIUM; ahenum aquam tepidam, ad balneum, TEPIDARIUM dictum, emittens. IBID. CELSUS i. 3. p. 20. i. 4. p. 27.

d, FRIGIDARIUM; ahenum aquam frigidam, ad balneum, FRIGIDARIUM dictum, emittens. BACCHIUS et DU CHOUL, locis citatis. HIERONYMUS MERCURIALIS de Gymnasiis, p. 56. CELSUS i. 3. p. 26.

e e e, EMISSARII CANALES, epistomiis instructi, per quos, obice converso, aqua ad balnea idonea meabat. Praeter autem istos, alii erant, aquam de frigidario in tepidarium, de tepidario in calidarium, deducentes. Nimirum nares in haec receptacula, uti priorum canalium in solium, patescebant. VITR. v. 10. p. 210.

f, Balnea muliebria; *g*, balnea virilia; secundum VITRUVIUM, in loco citato. Scilicet ad thermas utriusque sexus per intercolumnia suae partis, ad feminarum per *f*, ad marium per *g*, iebatur.

h h h, Laquearium concameratio. VITRUV. *l. c. infra descripto.*

B, LACONICUM CARACALLAE Romae extans; ex PHILANDRO IN VITRUVIUM v. 10. p. 207, delineatum. CELS. p. 73.

a a a a, Canales vaporiferi, modo aërem calefactum, modo vaporem sursum promittentes.

b, Curvatura laconici, intra quam clypeus rotundus, aeneus, mobilis, catenis suspensus, vaporem sublatione et depressione moderabatur.

c, Pavimentum laconici; quod balnei angulum, ut raro, nisi aegris usurpatum, occupabat.

C, SOLIUM, seu labrum, in quo, in balneis veterum, lavabatur. Ex AMANO IN CAEL. AUR. p. 650. "quod Balneum Romae, marmore incrustatum, monstrat."

a a a a, Gradus quibus "IN BALNEUM, VEL SOLIUM, DESCENDEBATUR."

b, Lampas.
c, Aqua.
D, CUCURBITULA, CELS. ii. 11. p. 65. Ex CELSO ALMELOVEENII, p. 562; etiam AMANO IN CAEL. AUR. p. 640; CELSO LUCHT. p. 583. Hanc, quam imitati sumus, e *cimeliarchii* Neomagensis tribus aeneis, septem figlinis cucurbitulis antiquis, effigiem describendam curavit TH. J. ALMVELOVEENIUS l. c.; SMET. Antiq. Neomag. p. 80. "Forma omnes rotundae, fundo plano, tumido ventre, et in superioris orbis acclivis centro os habent rotundum et patens, quod pollicem crassiusculum admittit." Hinc facile sequitur, cucurbitulam 3·3 unciarum Anglicarum transversam fuisse.
a, Foramen parti incisae, inter sanguinem mittendum, admotum.
b, Ligula parva, foramine angusto, in parte adversa cucurbitulae affixa, quo facilius marginis ambitus de cute separetur, attrahente sibi medico.
E F G, STRIGILES: instrumentum proprie ferreum, apud veteres tam balneo, quam gymnasio ad corpus detergendum, usurpatum. CELS. vi. 7. p. 300. E, ex HIER. MERCUR. Gymn. p. 32; et G, ex DU CHOUL, p. 100, quam strigilem hypocausti vocat: "illum ex metallo inaurato, admodum antiquum, apud nos asservatum." IBID.
a, MANUBRIUM instrumenti: (APUL. Hor. p. 346.) "honesta strigilecula, tecta fastigiatione clausulae, flexa tubulatione ligulae, ut et ipsa IN MANU capulo moraretur, et sudor ex eo rivulo laberetur."
b, LIGULA strigilis. Nam haec est "una parte CONCHATUM, qua humor in aure immittitur." HIER. MERC. Pract. i. 40.
c, Cavitas vel sulcus quo "Sudor rivulo ex eo laberetur."
d, Foramen per quod sordes defluerent, instrumentum appenderetur. Ex ferro, cornu, argento, auro factum est, ebeno etiam apud Indos, teste STRABONE. Plinianis demum, vel potius Galenicis temporibus, spongiam strigili identidem substitui coeptum. DU CHOUL et MERCURIALIS, l. c. E, cornea strigilis, quae, ex balneis VESPASIANI eruta est, STRIG. AMMONI. LIBE. F. inscripta.
H H H, VULSELLARUM variae figurae; CELS. vii. 28. p. 392. Ex ALMELOVEENIO in loco. Veteres non ad chirurgiam solam, sed ad corpus quoque ornandum utebantur. SUET. CAES. 24. OTH. 13. PLAUT. Curc. iv. 4. 20.
I, CONGIUS ILLE VESPASIANI, EX GREAVESIO DE DENARIO ROMANO, p. 277, curiose diminutus.
a, Inscriptio;

IMP. CAESARE
VESPAS. VI
COS
T. CAES. AUG. F. IIII
MENSURAE
EXACTAE IN
CAPITOLIO
P X

b^1, margo congii; b^2, b^3, b^4, b^5, b^6, b^7, annuli quos VILLALPANDUS, recte, ut mihi, perperam ut GRAEVESIO videtur, latus cubicum MODII, SEMICONGII, SEXTARII, HEMINAE, indicare existimat. GRAEVESIO vero vasis ornamenta: sed quaestio haud difficilis est, quam ex his mensuris datis resolvat lector; figuram enim congii summa accuratione diminuit chalcographus.

ALTITUDO STEREOMETRICA	eb^1	=	11·50 unciae.
	eb^2	=	10·30
	eb^3	=	9·85
	eb^4	=	7·80
	eb^5	=	7·21
	eb^6	=	5·48
	eb^7	=	4·90
Linea transversa	*cd*	=	7·00
Chorda curvaturae *cf* subtenta		=	6·50
Versus sinus curvaturae	*cf*	=	0·40

cd, Maxima linea transversa.

e, Fundus congii.

f, Curvaminis lateris summitas.

Hic quidem congius, cum scala insequente semipedis Romani, certissimum in mensuris antiquis nostris aequiparandis constituit modulum.

K, MODULUS SEMIPEDIS ILLIUS ROMANI, quem in marginem VITRUVII iii. 3. p. 117, ex monumento CALOTIANO, PHILANDER transtulit; utpote quem cum PEDE STATILIANO etiam convenire reperisset. Hunc nos industria patientis chalcographi multum usus, accurate in aere, ad tabulam nostram, incidendum curavimus. Quanquam enim primos conatus irritos reddidit contractio chartae, ad sexagesimam sui partem; exsiccatae tamen ratione hujus inter scalpendum habita, justum semipedem PLINII et VITRUVII in tabula tandem habemus. Linea punctata hanc mensuram infra, linea K supra, finit. Nigrior vero linea infra, congio contigua, limes pedis COSSUTIANI, quem cl. J. GREAVESIUS praetulit, inferior est. Horum semipedum brevior facit Romanum pedem 11·5; longior vero, 11·604, uncias pedis Anglici.

a a a, UNCIAE verae, ideoque pollices veri, Romani; qualium xii pedem absolvunt.

b b b, DIGITI quadrati, rotundi, lineares; ex quibus ultimis xvi pes linearis habuit. De digitis rotundis et quadratis legatur FRONTINUS de Aquaeductibus, lib. i.

L, GUTTUS; unde lavantes ungebantur.

EX VITRUVII ARCHITECTURA

LIB. V. CAP. 10.

DE BALNEARUM DISPOSITIONIBUS ET PARTIBUS.

Primum eligendus locus est quam calidissimus, id est, aversus a septentrione et aquilone. Ipsa autem caldaria tepidariaque lumen habeant ab occidente hyberno. Sin autem natura loci impedierit, utique a meridie, quod maxime tempus lavandi a meridiano ad vesperum est constitutum: et item est animadvertendum, uti caldaria muliebria viriliaque conjuncta, et in iisdem regionibus sint collocata. Sic enim efficietur, ut in vasaria ex hypocausto communis sit usus eorum utrisque. Ahena supra hypocaustum tria sunt componenda, unum caldarium, alterum tepidarium, tertium frigidarium: et ita collocanda, uti ex tepidario in caldarium, quantum aquae caldae exierit, influat. De frigidario in tepidarium ad eundem modum: testudinesque alveorum ex communi hypocausi calefacientur. Suspensurae caldariorum ita sunt faciendae, uti primum sesquipedalibus tegulis solum sternatur inclinatum ad hypocausim, uti pila cum mittatur, non possit intro resistere, sed rursus redeat ad praefurnium, ipsa per se ita flamma facilius pervagabitur sub suspensione: supraque laterculis bessalibus pilae struantur ita dispositae, uti bipedales tegulae possint supra esse collocatae. Altitudinem autem pilae habeant pedum duorum, eaeque struantur argilla cum capillo subacta, supraque collocentur tegulae bipedales, quae sustineant pavimentum. Concamerationes vero, si ex structura factae fuerint, erunt utiliores. Sin autem contignationes fuerint, figlinum opus subjiciatur. Sed hoc ita erit faciendum. Regulae ferreae aut arcus fiant, eaeque uncinis ferreis ad contignationem suspendantur quam creberrimis, eaeque regulae sive arcus ita disponantur, ut tegulae sine marginibus sedere in duabus invehique possint, et ita totae concamerationes in ferro nitentes sint perfectae, earumque camerarum superiora coagmenta ex argilla cum capillo subacta liniantur. Inferior autem pars quae ad pavimentum spectat, primum testa cum calce trullissetur: deinde opere albario sive tectorio poliatur: eaeque camerae in caldariis si duplices factae fuerint, meliorem habebunt usum. Non enim a vapore humor corrumpere poterit materiem contignationis, sed inter duas cameras vagabitur. Magnitudines autem balnearum videntur fieri pro copia hominum. Sint autem ita compositae.

Quanta longitudo fuerit, tertia dempta latitudo sit, praeter scholam labri, et alvei. Labrum utique sub lumine faciendum videtur, ne stantes circum, suis umbris obscurent lucem. Scholas autem labrorum ita fieri oportet spatiosas, ut cum priores occupaverint loca, circumspectantes reliqui recte stare possint. Alvei autem latitudo inter parietem et pluteum, ne minus sit pedes senos, ut gradus inferior inde auferat et pulvinus duos pedes. Laconicum, sudationesque sunt conjungendae tepidario, eaeque quam latae fuerint, tantam altitudinem habeant ad imam curvaturam hemisphaerii: mediumque lumen in hemisphaerio relinquatur, ex eoque clypeum aeneum catenis pendeat: per cujus reductiones et demissiones perficietur sudationis temperatura: ipsumque ad circinum fieri oportere videtur, ut aequaliter a medio, flammae vaporisque vis per curvaturae rotundationes pervagetur.

A. CORN. CELSI

MEDICINAE

LIBER PRIMUS.

MEDICINAE HISTORIA, SANORUM REGIMEN.

Medicinae ortus.

Ut alimenta sanis corporibus Agricultura, sic sanitatem aegris Medicina promittit. Haec nusquam quidem non est: siquidem etiam imperitissimae gentes herbas, aliaque prompta, in auxilium vulnerum morborumque noverunt. Veruntamen apud Graecos aliquanto magis, quam in ceteris nationibus, exculta est: ac ne apud hos quidem a prima origine, sed paucis ante nos seculis; utpote cum vetustissimus auctor Aesculapius celebretur. Qui, quoniam adhuc rudem et vulgarem hanc scientiam paulo subtilius excoluit, in Deorum numerum receptus est. Hujus deinde duo filii, Podalirius et Machaon, * bello Trojano ducem Agamemnonem secuti, non mediocrem opem commilitonibus suis

* Ἀσκληπιοῦ δύο παῖδε,
Ἰητῆρ' ἀγαθὼ, Ποδαλείριος ἠδὲ Μαχάων.
Il. B. 731.

attulerunt. Quos tamen Homerus, non in pestilentia, neque in variis generibus morborum aliquid attulisse auxilii, sed vulneribus tantummodo ferro et medicamentis mederi solitos esse, proposuit. Ex quo apparet, has partes medicinae solas ab his esse tentatas, easque esse vetustissimas. Eodemque auctore disci potest, morbos tum ad iram Deorum immortalium relatos esse, et ab iisdem opem posci solitam. Verique simile est, inter nulla auxilia adversae valetudinis, plerumque tamen eam bonam contigisse, ob bonos mores, quos neque desidia, neque luxuria vitiarant. Siquidem haec duo corpora, prius in Graecia, deinde apud nos, afflixerunt. Ideoque multiplex ista medicina, neque olim, neque apud alias gentes necessaria, vix aliquos ex nobis ad senectutis principia perducit. Ergo etiam post eos, de quibus retuli, nulli clari viri medicinam exercuerunt; donec majore studio literarum disciplina agitari coepit, quae, ut animo praecipue omnium necessaria, sic corpori inimica est. Primoque medendi scientia sapientiae pars habebatur; ut et morborum curatio, et rerum naturae contemplatio sub iisdem auctoribus nata sit: scilicet iis hanc maxime requirentibus, qui corporum suorum robora quieta cogitatione, nocturnaque vigilia minuerant. Ideoque multos ex sapientiae professoribus peritos ejus fuisse accepimus; clarissimos vero ex iis, Pythagoram, et Empedoclem, et Democritum. Hujus autem, ut quidam crediderunt, discipulus Hippocrates Cous, primus quidem ex omnibus memoria dignis, ab studio sapientiae disciplinam hanc separavit, vir et arte et facundia insignis. Post quem Diocles Carystius, deinde Praxagoras et Chrysippus, tum Herophilus et Erasistratus sic artem hanc exercuerunt, ut etiam in diversas curandi vias processerint. Iisdemque

Literarum cultus medicinam auget.

Hippocrates a philosophia separat.

temporibus in tres partes medicina diducta est: ut una esset, quae victu; altera, quae medicamentis; tertia, quae manu mederetur. Primam διαιτητικὴν, secundam φαρμακευτικὴν, tertiam χειρουργικὴν Graeci nominarunt. Ejus autem, quae victu morbos curat, longe clarissimi auctores etiam altius quaedam agitare conati, rerum quoque naturae sibi cognitionem vindicarunt, tanquam sine ea, trunca et debilis medicina esset. Post quos Serapion, primus omnium, nihil hanc rationalem disciplinam pertinere ad medicinam, professus, in usu tantum et experimentis eam posuit. Quem Apollonius, et Glaucias, et aliquanto post Heraclides Tarentinus, et alii quoque, non mediocres viri, secuti, ex ipsa professione se ἐμπειρικοὺς appellaverunt. Sic in duas partes ea quoque, quae victu curat, medicina divisa est, aliis rationalem artem, aliis usum tantum sibi vindicantibus: nullo vero quidquam post eos, qui supra comprehensi sunt, agitante, nisi quod acceperat: donec Asclepiades medendi rationem ex magna parte mutavit. Ex cujus successoribus Themison nuper ipse quoque quaedam in senectute deflexit. Et per hos quidem maxime viros salutaris ista nobis professio increvit.

Medicinae divisio generalis.

Iterum cum philosophia copulata.

Empiricorum origo.

Quoniam autem ex tribus medicinae partibus, ut difficillima, sic etiam clarissima est ea, quae morbis medetur, ante omnia de hac dicendum est. Et quia prima in eo dissensio est, quod alii sibi experimentorum tantummodo notitiam necessariam esse contendunt; alii, nisi corporum rerumque ratione comperta, non satis potentem usum esse proponunt: indicandum est, quae maxime ex utraque parte dicantur, quo facilius nostra quoque opinio interponi possit. Igitur ii, qui rationalem medicinam profitentur, haec necessaria esse proponunt: abditarum

De morbis medendis sectae.

Empirici.

Rationales.

Rationalium dicta.

et morbos continentium causarum* notitiam, deinde evidentium, post haec etiam naturalium actionum, novissime partium interiorum. Abditas causas vocant, in quibus requiritur, ex quibus principiis nostra corpora sint, quid secundam, quid adversam valetudinem faciat. Neque enim credunt, posse eum scire, quomodo morbos curare conveniat, qui, unde hi sint, ignoret. Neque esse dubium, quin alia curatione opus sit, si, ex quatuor principiis, vel superans aliquod, vel deficiens, adversam valetudinem creat; ut quidam ex sapientiae professoribus dixerunt: alia, si in humidis omne vitium est; ut Herophilo visum est: alia, si in spiritu; ut Hippocrati: alia, si sanguis in eas venas, quae spiritui accommodatae sunt, transfunditur,† et inflammationem, quam Graeci φλεγμονὴν nominant, excitat, eaque inflammatio talem motum efficit, qualis in febre est; ut Erasistrato placuit: alia, si manantia corpuscula, per invisibilia foramina subsistendo, iter claudunt; ut Asclepiades contendit. Eum vero rectè curaturum, quem prima origo causae non fefellerit. Neque vero inficiantur, experimenta quoque esse necessaria; sed ne ad haec quidem aditum fieri potuisse, nisi ab aliqua ratione, contendunt. Non enim quidlibet antiquiores viros aegris inculcasse, sed cogitasse, quid maximè conveniret; et id usu explorasse, quo ante conjectura aliqua duxisset. Ne-

* Notitiam seriei, scilicet, vel ordinis, saepe longi, eventuum, qui inter causam evidentem (excitantem) et signa manifesta intercedentes, morbum *continent*, seu sustinent. Recte omnino: et ab his *causis continentibus* male intellectis turpis medicorum recentiorum natus est error, NULLAM CAUSAM MORBIS PROXIMAM DARI, nimirum quasi hi sine causa ejusmodi oriri possent. Neque inficiandum puto, res eo sub nomine *vulgo* venditas, effectus, quam causas morbi proximas, potius habendas esse: raro enim causa continens simplex et una.

† *Error loci* recentiorum.

que interesse, an nunc jam pleraque explorata sint, si a consilio tamen coeperunt. Et id quidem in multis ita se habere. Saepe vero etiam nova incidére genera morborum, in quibus nihil adhuc usus ostenderit; et ideo necessarium sit animadvertere, unde ea coeperint; sine quo nemo mortalium reperire possit, cur hoc, quam illo, potius utatur. Et ob haec quidem in obscuro positas causas persequuntur. Evidentes vero eas appellant, in quibus quaerunt, initium morbi calor attulerit, an frigus; fames, an satietas; et quae similia sunt. Occursurum enim vitio dicunt eum, qui originem non ignorarit. Naturales vero corporis actiones appellant, per quas spiritum trahimus et emittimus; cibum potionemque et assumimus et concoquimus: itemque, per quas eadem haec in omnes membrorum partes digeruntur. Tum requirunt etiam, quare venae nostrae modò submittant se, modò attollant; quae ratio somni, quae vigiliae sit: sine quorum notitiâ, neminem putant vel occurrere, vel mederi morbis, inter haec nascentibus, posse. Ex quibus, quia maxime pertinere ad rem concoctio videtur, huic potissimum insistunt; et, duce alii Erasistrato, teri cibum in ventre contendunt; alii, Plistonico, Praxagorae discipulo, putrescere; alii credunt Hippocrati, per calorem cibos concoqui: acceduntque Asclepiadis aemuli, qui, omnia ista vana et supervacua esse, proponunt: nihil enim concoqui; sed crudam materiam, sicut assumta est, in corpus omne diduci. Et haec quidem inter eos parum constant: illud vero convenit, alium dandum cibum laborantibus, si hoc; alium, si illud verum est. Nam si teritur intus, eum quaerendum esse, qui facillime teri possit; si putrescit, eum, in quo hoc expeditissimum est; si calor concoquit, eum, qui maxime calorem movet:

at nihil ex his esse quaerendum, si nihil concoquitur; ea vero sumenda, quae maxime manent, qualia assumta sunt. Eademque ratione, cum spiritus gravis est, cum somnus aut vigilia urget, eum mederi posse arbitrantur, qui prius illa ipsa, qualiter eveniant, perceperit. Praeter haec, cum in interioribus partibus et dolores et morborum varia genera nascantur, neminem putant his adhibere posse remedia, qui ipsas ignoret. Necessarium ergo esse incidere corpora mortuorum, eorumque viscera atque intestina scrutari; longeque optime fecisse Herophilum et Erasistratum, qui nocentes homines, a regibus ex carcere acceptos, vivos inciderint, considerarintque, etiamnum spiritu remanente, ea, quae natura ante clausisset, eorumque positum, colorem, figuram, magnitudinem, ordinem, duritiem, mollitiem, laevorem, contactum; processus deinde singulorum et recessus, et sive quid inseritur alteri, sive quid partem alterius in se recipit. Neque enim, cum dolor intus incidit, scire quid doleat, eum, qui, qua parte quodque viscus intestinumve sit, non cognoverit: neque curari id, quod aegrum est, posse ab eo, qui, quid sit, ignoret. Et cum per vulnus alicujus viscera patefacta sunt, eum, qui sanae cujusque colorem partis ignoret, nescire quid integrum, quid corruptum sit; ita ne succurrere quidem posse corruptis. Aptiusque extrinsecus imponi remedia, compertis interiorum et sedibus et figuris, cognitaque eorum magnitudine: similesque omnia, quae posita sunt, * rationes habere. Neque esse crudele, sicut plerique proponunt, hominum nocentium, et horum quoque paucorum suppliciis, remedia populis innocentibus seculorum omnium quaeri.

Cadaverum secandorum utilitas.

* Colorem, figuram, magnitudinem, ordinem, etc. jam supra recensita, l. 14; "ea" scilicet, "quae natura ante clausisset."

Contra ii, qui se ἐμπειρικοὺς ab experientia nominant, evidentes quidem causas, ut necessarias, amplectuntur: obscurarum vero causarum et naturalium actionum quaestionem ideo supervacuam esse contendunt, quoniam non comprehensibilis natura sit. Non posse vero comprehendi, patere ex eorum, qui de his disputarunt, discordia; cum de ista re, neque inter sapientiae professores, neque inter ipsos medicos conveniat. Cur enim potius aliquis Hippocrati credat, quam Herophilo? cur huic potius, quam Asclepiadi? Si rationes sequi velit, omnium posse videri non improbabiles; si curationes, ab omnibus his aegros perductos esse ad sanitatem: ita neque disputationi, neque auctoritati cujusquam fidem derogari oportuisse. Etiam sapientiae studiosos maximos medicos esse, si ratiocinatio hoc faceret: nunc illis verba superesse, deesse medendi scientiam. Differre quoque, pro natura locorum, genera medicinae; et aliud opus esse Romae, aliud in Aegypto, aliud in Gallia. Quod si morbos eae causae facerent, quae ubique eaedem essent, remedia quoque ubique eadem esse debuisse. Saepe etiam causas apparere, ut putà lippitudinis, vulneris; neque ex his patere medicinam. Quod si scientiam hanc non subjiciat evidens causa, multo minus eam posse subjicere, quae in dubio est. Cum igitur illa incerta, incomprehensibilis sit, a certis potius et exploratis petendum esse praesidium, id est, iis, quae experientia in ipsis curationibus docuerit; sicut in ceteris omnibus artibus. Nam ne agricolam quidem aut gubernatorem disputatione, sed usu fieri. Ac nihil istas cogitationes ad medicinam pertinere, eo quoque disci, quod qui diversa de his senserint, ad eandem tamen sanitatem homines perduxerint. Id enim fecisse, quia non ab obscuris causis, neque

Empiricorum argumenta.

a naturalibus actionibus, quae apud eos diversae erant, sed ab experimentis, prout cuique responderant, medendi vias traxerint. Ne inter initia quidem ab istis quaestionibus deductam esse medicinam, sed ab experimentis. Aegrorum enim qui sine medicis erant, alios propter aviditatem primis diebus protinus cibum assumsisse, alios propter fastidium abstinuisse; levatumque magis eorum morbum esse, qui abstinuerant. Itemque alios in ipsa febre aliquid edisse, alios paulo ante eam, alios post remissionem ejus: optime deinde iis cessisse, qui post finem febris id fecerant. Eademque ratione alios inter principia protinus usos esse cibo pleniore, alios exiguo; gravioresque eos factos, qui se implerant. Haec similiaque cum quotidie inciderent, diligentes homines notasse, quae plerumque melius responderent: deinde aegrotantibus ea praecipere coepisse. Sic medicinam ortam, subinde aliorum salute, aliorum interitu, perniciosa discernentem a salutaribus. Repertis deinde jam remediis, homines de rationibus eorum disserere coepisse; nec post rationem, medicinam esse inventam; sed post inventam medicinam, rationem esse quaesitam. Requirere etiam, ratio idem doceat quod experientia, an aliud: si idem, supervacuam esse: si aliud, etiam contrariam. Primo tamen remedia exploranda summa cura fuisse, nunc vero jam explorata esse; neque aut nova genera morborum reperiri, aut novam desiderari medicinam. Quod si jam incidat mali genus aliquod ignotum, non ideo tamen fore medico de rebus cogitandum obscuris: sed eum protinus visurum, cui morbo id proximum sit; tentaturumque remedia similia illis, quae vicino malo saepe succurrerint, et per ejus similitudinem opem reperturum. Neque enim se dicere, consilio medicum non egere, et irrationale

animal hanc artem posse praestare; sed has latentium rerum conjecturas ad rem non pertinere; quia non intersit, quid morbum faciat, sed quid tollat; neque ad rem pertineat, quomodo, sed quid optime digeratur: sive hac de causa concoctio incidat, sive de illa; et sive concoctio sit illa, sive tantum digestio. Neque quaerendum esse quomodo spiremus, sed quid gravem tardumque spiritum expediat: neque quid venas moveat, sed quid quaeque motus genera significent. Haec autem cognosci experimentis. Et in omnibus ejusmodi cogitationibus in utramque partem disseri posse: itaque ingenium et facundiam vincere; morbos autem, non eloquentia, sed remediis curari. Quae si quis elinguis usu discreta bene norit, hunc aliquanto majorem medicum futurum, quam si sine usu linguam suam excoluerit. Atque ea quidem, de quibus est dictum, supervacua esse tantummodo; id vero, quod restat, etiam crudele: vivorum hominum alvum atque praecordia incidi, et salutis humanae praesidem artem, non solum pestem alicui, sed hanc etiam atrocissimam, inferre; cum praesertim ex iis, quae tanta violentia quaerantur, alia non possint omnino cognosci, alia possint etiam sine scelere. Nam colorem, laevorem, mollitiem, duritiem, similiaque omnia, non esse talia, inciso corpore, qualia integro fuerint: quia cum, corporibus inviolatis, haec tamen metu, dolore, inedia, cruditate, lassitudine, mille aliis mediocribus affectibus saepe mutentur; multo magis verisimile est, interiora, quibus major mollities, lux ipsa nova sit, sub gravissimis vulneribus et ipsa trucidatione mutari. Neque quidquam esse stultius, quam quale quidque vivo homine est, tale existimare esse moriente, immo jam mortuo. Nam uterum quidem, qui minus ad rem pertineat, spirante homine posse di-

duci: simulatque vero ferrum ad praecordia accessit, et discissum transversum septum est, quod membrana quadam superiores partes ab inferioribus diducit, (διάφραγμα Graeci vocant) hominem protinus animam amittere; ita mortui demum praecordia et viscus omne in conspectum latrocinantis medici dari necesse est tale, quale mortui sit, non quale vivi fuit. Itaque consequi medicum ut hominem crudeliter jugulet; non ut sciat, qualia vivi viscera habeamus. Si quid tamen sit, quod adhuc spirante homine conspectui subjiciatur, id saepe casum offerre curantibus. Interdum enim gladiatorem in arena, vel militem in acie, vel viatorem a latronibus exceptum sic vulnerari, ut ejus interior aliqua pars aperiatur, et in alio alia: ita sedem, positum, ordinem, figuram, similiaque alia cognoscere prudentem medicum, non caedem, sed sanitatem molientem; idque per misericordiam discere, quod alii dira crudelitate cognoverint. Ob haec, ne mortuorum quidem lacerationem necessariam esse: quae, etsi non crudelis, tamen foeda sit; cum aliter pleraque in mortuis se habeant: quantum vero in vivis cognosci potest, ipsa curatio ostendat.

Celsi et Methodicorum sententia media inter Dogmaticos et Empiricos.

Cum haec per multa volumina, perque magnae contentionis disputationes, a medicis saepe tractata sint atque tractentur; subjiciendum est, quae proxima vero videri possint. Ea neque addicta alterutri opinioni sunt, neque ab utraque nimium abhorrentia; media quodammodo inter diversas sententias: quod in plurimis contentionibus deprehendere licet, sine ambitione verum scrutantibus; ut in hac ipsa re. Nam quae demum causae, vel secundam valetudinem praestent, vel morbos excitent; quomodo spiritus, aut cibus, vel trahatur, vel digeratur, ne sapientiae quidem professores scientia comprehen-

dunt, sed conjectura persequuntur. Cujus autem rei non est certa notitia, ejus opinio certum reperire remedium non potest. Verumque est, ad ipsam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam. Quamquam igitur multa sint, ad ipsas artes proprie non pertinentia, tamen eas adjuvant, excitando artificis ingenium. Itaque ista quoque naturae rerum contemplatio, quamvis non faciat medicum, aptiorem tamen medicinae reddit. Verique simile est, et Hippocratem, et Erasistratum, et quicumque alii, non contenti febres et ulcera agitare, rerum quoque naturam ex aliqua parte scrutati sunt, non ideo quidem medicos fuisse, verum ideo quoque majores medicos exstitisse. Ratione vero opus est ipsi medicinae, etsi non inter obscuras causas, neque inter naturales actiones, tamen saepe. Est enim haec ars conjecturalis, neque respondet ei plerumque non solum conjectura, sed etiam experientia. Et interdum non febris, non cibus, non somnus subsequitur, sicut assuevit. Rarius, sed aliquando morbus quoque ipse novus est: quem non incidere, manifeste falsum est; cum aetate nostra quaedam, ex naturalibus partibus carne prolapsa et arente, intra paucas horas exspiraverit; sic ut nobilissimi medici neque genus mali, neque remedium invenerint. Quos eo nihil tentasse judico, quia nemo in splendida persona periclitari conjectura sua voluerit; ne occidisse, nisi servasset, videretur: veri tamen simile est, potuisse aliquid cogitare, detracta tali verecundia, et fortasse responsurum fuisse id, quod aliquis esset expertus. Ad quod medicinae genus, neque semper similitudo aliquid confert; et si quando confert, tamen id ipsum rationale est, inter multa similia genera et morborum, et remediorum, cogitare, quo potissimum medicamento sit

utendum. Cum igitur talis res incidit, medicus aliquid oportet inveniat, quod non ubique fortasse, sed saepius tamen etiam respondeat. Petet autem novum quoque consilium, non ab rebus latentibus, istae enim dubiae et incertae sunt, sed ab iis, quae explorari possunt, id est, evidentibus causis. Interest enim, fatigatio morbum, an sitis, an frigus, an calor, an vigilia, an fames fecerit, an cibi vinique abundantia, an intemperantia libidinis. Neque ignorare hunc oportet, quae sit aegri natura: humidum magis, an siccum corpus ejus sit; validi nervi, an infirmi; frequens adversa valetudo, an rara; eaque, cum est, vehemens esse soleat, an levis; brevis, an longa: quod is vitae genus sit secutus, laboriosum, an quietum; cum luxu, an cum frugalitate. Ex his enim, similibusque, saepe curandi nova ratio ducenda est.

Sed et causae evidentes nonnihil dubii habent; nec ideo incaute recipiendae.

Quamvis ne haec quidem sic praeteriri debent, quasi nullam controversiam recipiant. Nam et Erasistratus non ex his fieri morbos dixit; quoniam et alii, et iidem alias post ista non febricitarent: et quidam medici seculi nostri, sub auctore, ut ipsi videri volunt, Themisone, contendunt, nullius causae notitiam quidquam ad curationes pertinere; satisque esse, quaedam communia morborum intueri. Siquidem horum tria genera esse, unum adstrictum, alterum fluens, tertium mixtum. Nam modo parum excernere aegros, modo nimium; modo alia parte parum, alia nimium. Haec autem genera morborum, modo acuta esse, modo longa; et modo increscere, modo consistere, modo minui. Cognito igitur eo, quod ex his est, si corpus adstrictum est, digerendum esse; si profluvio laborat, continendum; si mixtum vitium habet, occurrendum subinde vehementiori malo. Et aliter acutis

Stricti et Laxi opinio.

morbis medendum, aliter vetustis; aliter increscentibus, aliter subsistentibus, aliter jam ad sanitatem inclinatis. Horum observationem medicinam esse: quam ita finiunt, ut quasi viam quandam, quam μέθοδον Graeci nominant, eorumque, quae in morbis communia sunt, contemplatricem esse contendant. Ac neque rationalibus se, neque experimenta tantum spectantibus adnumerari volunt: cum ab illis eo nomine dissentiant, quod in conjectura rerum latentium nolunt esse medicinam; ab his eo, quod parum artis esse in observatione experimentorum credunt. Quod ad Erasistratum pertinet, primum ipsa evidentia ejus opinioni repugnat; quia raro, nisi post horum aliquid, morbus venit. Deinde non sequitur, ut, quod alium non afficit, aut eundem alias, id ne alteri quidem, aut eidem tempore alio noceat. Possunt enim quaedam subesse corpori, vel ex infirmitate ejus, vel ex aliquo affectu, quae vel in alio non sunt, vel in hoc alias non fuerunt; eaque per se non tanta, ut concitent morbum, tamen obnoxium magis aliis injuriis corpus efficiant. Quod si contemplationem rerum naturae, quam temere medici sibi vindicant, satis comprehendisset, etiam illud scisset, nihil omnino ob unam causam fieri, sed id pro causa apprehendi, quod contulisse plurimum videtur. Potest autem id, dum solum est, non movere, quod junctum aliis maxime movet. Accedit ad haec, quod ne ipse quidem Erasistratus, qui transfuso in arterias sanguine febrem fieri dicit,* idque nimis repleto corpore incidere, reperit, cur ex duobus aeque repletis, alter in morbum incideret, alter omni periculo vacaret; quod quotidie fieri ap-

Causa nunquam una.

* Ex hoc loco et pagina 3. liquet, vel antiquissimum Erasistratum cum recentissimo, nec indocto Clutterbuck, febris ac inflammationis causam eandem esse credidisse. Quam nihil in medicina non tritum!

paret. Ex quo disci potest, ut vera sit illa transfusio, tamen illam non per se, cum plenum corpus est, fieri, sed cum horum aliquid accesserit. Themisonis vero aemuli, si perpetua, quae promittunt, habent, magis etiam, quam ulli, rationales sunt. Neque enim, si quis non omnia tenet, quae rationalis alius probat, protinus alio novo nomine artis indiget; si modo, quod primum est, non memoriae soli, sed rationi quoque insistit. Sin, quod vero propius est, vix ulla perpetua praecepta medicinalis ars recipit, idem sunt, quod ii, quos experimenta sola sustinent: eo magis, quoniam, compresserit aliquem morbus, an fuderit, quilibet etiam imperitissimus videt: quid autem compressum corpus resolvat, quid solutum teneat, si a ratione tractum est, rationalis est medicus; si, ut ei, qui se rationalem negat, confiteri necesse est, ab experientia, empiricus. Ita apud eum morbi cognitio extra artem, medicina intra usum est. Neque adjectum quidquam empiricorum professioni, sed demtum est; quoniam illi multa circumspiciunt, hi tantum facillima, et non plus, quam vulgaria. Nam et ii, qui pecoribus ac jumentis medentur, cum propria cujusque ex mutis animalibus nosse non possint, communibus tantummodo insistunt: et exterae gentes, cum subtilem medicinae rationem non noverint, communia tantum vident: et qui ampla valetudinaria nutriunt, quia singulis summa cura consulere non sustinent, ad communia ista confugiunt. Neque, hercules, istud antiqui medici nescierunt, sed his contenti non fuerunt. Ergo etiam vetustissimus auctor Hippocrates dixit, mederi oportere, et communia, et propria intuentem. Ac ne isti quidem ipsi intra suam professionem consistere ullo modo possunt: siquidem et compressorum et fluentium morborum

Vix ulla medicinae praecepta perpetua.

Ars veterinaria.

Valetudinaria.

genera diversa sunt; faciliusque id in iis, quae fluunt, inspici potest. Aliud est enim sanguinem, aliud bilem, aliud cibum vomere; aliud dejectionibus, aliud torminibus laborare; aliud sudore digeri, aliud tabe consumi. Atque in partes quoque humor erumpit, ut oculos, auresque: quo periculo nullum humanum membrum vacat. Nihil autem horum sic ut aliud curatur. Ita protinus in his a communi fluentis morbi contemplatione ad propriam medicina descendit. Atque in hac quoque rursus alia proprietatis notitia saepe necessaria est; quia non eadem omnibus, etiam in similibus casibus, opitulantur. Siquidem certae quaedam res sunt, quae in pluribus ventrem aut adstringunt, aut resolvunt: inveniuntur tamen, in quibus aliter, atque in ceteris, idem eveniat. In his ergo communium inspectio contraria est, propriorum tantum salutaris. Et causae quoque aestimatio saepe morbum solvit. Ergo etiam ingeniosissimus seculi nostri medicus, quem nuper vidimus, Cassius, febricitanti cuidam, et magna siti affecto, cum post ebrietatem eum premi coepisse cognosset, aquam frigidam ingessit. Qua ille epota, cum vini vim miscendo fregisset, protinus febrem somno et sudore discussit. Quod auxilium medicus opportune providit, non ex eo, quod aut adstrictum corpus erat, aut fluebat; sed ex causa, quae ante praecesserat. Estque etiam proprium aliquid, et loci et temporis, istis quoque auctoribus: qui cum disputant, quemadmodum sanis hominibus agendum sit, praecipiunt, ut gravibus aut locis aut temporibus magis vitetur frigus, aestus, satietas, labor, libido; magisque ut conquiescat iisdem locis aut temporibus, si quis gravitatem corporis sentit; ac neque vomitu stomachum, neque purgatione alvum sollicitet. Quae

Remedium opportunum.

vera quidem sunt; a communibus tamen ad quaedam propria descendunt. Nisi persuadere nobis volunt, sanis quidem considerandum esse, quod coelum, quod tempus anni sit; aegris vero non esse: quibus tanto magis omnis observatio necessaria est, quanto magis obnoxia offensis infirmitas est. Quin etiam morborum in iisdem hominibus aliae atque aliae proprietates sunt; et qui secundis aliquando frustra curatus est, contrariis saepe restituitur. Plurimaque in dando cibo discrimina reperiuntur: ex quibus contentus uno ero. Nam famem facilius adolescens, quam puer; facilius in denso coelo, quam in tenui; facilius hieme, quam aestate; facilius uno cibo, quam prandio quoque assuetus; facilius inexercitatus, quam exercitatus homo sustinet. Saepe autem in eo magis necessaria cibi festinatio est, qui minus inediam tolerat. Ob quae conjicio, eum, qui propria non novit, communia tantum intueri debere; eumque, qui nosse propria potest, illa quidem non oportere negligere, sed his quoque insistere. Ideoque, cum par scientia sit, utiliorem tamen medicum esse amicum, quam extraneum. Igitur, ut ad propositum meum redeam, rationalem quidem puto medicinam esse debere: instrui vero ab evidentibus causis; obscuris omnibus, non a cogitatione artificis, sed ab ipsa arte rejectis. Incidere autem vivorum corpora, et crudele, et supervacuum est: mortuorum, discentibus necessarium. Nam positum et ordinem nosse debent: quae cadavera melius, quam vivus et vulneratus homo, repraesentant. Sed et cetera, quae modo in vivis cognosci possunt, in ipsis curationibus vulneratorum paulo tardius, sed aliquanto mitius usus ipse monstrabit.

Celsi opinio.

De valetudine sanorum tuenda.

His propositis, primum dicam, quemadmodum sanos agere conveniat: tum ad ea transibo, quae ad morbos curationesque eorum pertinebunt.

1. Sanus homo, qui et bene valet, et suae spontis est, nullis obligare se legibus debet; ac neque medico, neque iatralipta egere. Hunc oportet varium habere vitae genus: modo ruri esse, modo in urbe, saepiusque in agro; navigare, venari, quiescere interdum, sed frequentius se exercere: siquidem ignavia corpus hebetat, labor firmat; illa maturam senectutem, hic longam adolescentiam reddit. Prodest etiam interdum balneo, interdum aquis frigidis uti; modo ungi, modo id ipsum negligere; nullum cibi genus fugere, quo populus utatur; interdum in convictu esse, interdum ab eo se retrahere; modo plus justo, modo non amplius assumere; bis die potius, quam semel cibum capere, et semper quam plurimum, dummodo hunc concoquat. Sed ut hujus generis exercitationes cibique necessarii sunt; sic athletici supervacui. Nam et intermissus, propter civiles aliquas necessitates, ordo exercitationis corpus affligit; et ea corpora, quae more eorum repleta sunt, celerrime et senescunt, et aegrotant. Concubitus vero neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus est: rarus, corpus excitat; frequens, solvit. Cum autem frequens non numero sit, sed natura, ratione aetatis et corporis, scire licet, eum non inutilem esse, quem corporis neque languor, neque dolor sequitur. Idem interdiu pejor est, tutior noctu: ita tamen, si neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor statim sequitur. Haec firmis servanda sunt; cavendumque, ne in secunda valetudine adversae praesidia consumantur.

De sanitate imbecillorum tuenda.

II. At imbecillis, quo in numero magna pars urbanorum, omnesque paene cupidi literarum sunt, observatio major necessaria est; ut quod vel corporis, vel loci, vel studii ratio detrahit, cura restituat. Ex his igitur, qui bene concoxit, mane tuto surget;

qui parum, quiescere debet, et, si mane surgendi necessitas fuerit, redormire: qui non concoxit, ex toto conquiescere, ac neque labori se, neque exercitationi, neque negotiis credere. Qui crudum sine praecordiorum dolore ructat, is ex intervallo aquam frigidam bibere, et se nihilominus continere. Habitare vero aedificio lucido, perflatum aestivum, hibernum solem habente; cavere meridianum solem, matutinum et vespertinum frigus; itemque auras fluminum atque stagnorum: minimeque, nubilo coelo, soli aperienti se committere, ne modo frigus, modo calor moveat; quae res maxime gravedines destillationesque concitat. Magis vero gravibus locis ista servanda sunt, in quibus etiam pestilentiam faciunt.

Urina cruda coctaque.

Scire autem licet, integrum corpus esse, cum quotidie mane urina alba, dein rufa est: illud concoquere, hoc concoxisse significat. Ubi experrectus est aliquis, paulum intermittere: deinde, nisi hiems est, fovere os multa aqua frigida debet. Longis diebus meridiari potius ante cibum; sin minus, post eum: per hiemem potissimum totis noctibus conquiescere. Sin lucubrandum est, non post cibum id facere, sed post concoctionem. Quem interdiu vel domestica, vel civilia officia tenuerunt, huic tempus aliquod servandum curationi corporis sui est. Prima autem ejus curatio, exercitatio est, quae semper antecedere cibum debet: in eo, qui minus laboravit, et bene concoxit, amplior; in eo, qui fatigatus est, et minus concoxit, remissior. Commode vero exercent, clara lectio, arma, pila, cursus, ambulatio; atque haec non utique plana, commodior est; siquidem melius ascensus quoque et descensus, cum quadam varietate corpus moveat, nisi tamen id perquam imbecillum est. Melior autem est sub divo, quam in porticu; melior, si caput patitur, in sole, quam in umbra;

melior in umbra, quam parietes aut viridia efficiunt, quam quae tecto subest; melior recta, quam flexuosa. Exercitationis autem plerumque finis esse debet sudor, aut certe lassitudo, quae citra fatigationem sit: idque ipsum, modo minus, modo magis faciendum est. Ac ne his quidem, athletarum exemplo, vel certa esse lex, vel immodicus labor debet. Exercitationem recte sequitur, modo unctio, vel in sole, vel ad ignem; modo balneum, sed conclavi quam maxime et alto et lucido et spatioso. Ex his vero neutrum semper fieri oportet; sed saepius alterutrum, pro corporis natura. Post haec paulum conquiescere opus est. Ubi ad cibum ventum est, nunquam utilis est nimia satietas; saepe inutilis nimia abstinentia: si qua intemperantia subest, tutior est in potione, quam in esca. Cibus a salsamentis, oleribus, similibusque rebus melius incipit: tum caro assumenda est, quae assa optima, aut elixa est. Condita omnia duabus de causis inutilia sunt; quoniam et plus propter dulcedinem assumitur, et quod modo par est, tamen aegrius concoquitur. Secunda mensa bono stomacho nihil nocet, in imbecillo coacescit. Si quis itaque hoc parum valet, palmulas, pomaque, et similia melius primo cibo assumit. Post multas potiones, quae aliquantum sitim excesserunt, nihil edendum est: post satietatem, nihil agendum. Ubi expletus est aliquis, facilius concoquit, si quidquid assumsit, potione aquae frigidae includit, tum paulisper invigilat, deinde bene dormit. Si quis interdiu se implevit, post cibum neque frigori, neque aestui, neque labori se debet committere: neque enim tam facile haec inani corpore, quam repleto nocent. Si quibus de causis futura inedia est, labor omnis vitandus est.

Rerum novarum propria consideratio.

III. Atque haec quidem paene perpetua sunt. Quasdam autem observationes desiderant et novae res, et corporum genera, et sexus, et aetates, et tempora anni. Nam neque ex salubri loco in gravem, neque ex gravi in salubrem transitus satis tutus est. Ex salubri in gravem, prima hieme; ex gravi in eum, qui salubris est, prima aestate transire melius est. Neque vero ex multa fame nimia satietas; neque ex nimia satietate fames idonea est. Periclitaturque et qui semel, et qui bis die cibum incontinenter, contra consuetudinem, assumit. Item, neque ex nimio labore subitum otium, neque ex nimio otio subitus labor, sine gravi noxa est. Ergo, cum quis mutare aliquid volet, paulatim debebit assuescere. Omnem etiam laborem facilius vel puer vel senex, quam insuetus homo sustinet. Atque ideo quoque nimis otiosa vita utilis non est; quia potest incidere laboris necessitas. Si quando tamen insuetus aliquis laboravit, aut si multo plus, quam solet, etiam is, qui assuevit, huic jejuno dormiendum est: multo magis, si etiam os amarum est, vel oculi caligant, aut venter perturbatur. Tum enim non dormiendum tantummodo jejuno est, sed etiam in posterum diem permanendum; nisi cito id quies sustulit. Quod si factum est, surgere oportet, et lente paululum ambulare. At si somni necessitas non fuit, quia modice magis aliquis laboravit, tamen ingredi aliquid eodem modo debet. Communia deinde omnibus sunt post fatigationem cibum sumturis; ubi paulum ambulaverunt, si balneum non est, calido loco, vel in sole, vel ad ignem ungi, atque sudare; si est, ante omnia in tepidario sedere; deinde, ubi paulum conquieverunt, intrare, et descendere in solium; tum multo oleo ungi, leniterque perfricari; iterum in solium descendere: post haec, os aqua calida fovere, deinde

frigida. Balneum his fervens idoneum non est. Ergo si nimium alicui fatigato paene febris est, huic abunde est, loco tepido demittere se inguinibus tenus in aquam calidam, cui paulum olei sit adjectum; deinde totum quidem corpus, maxime tamen eas partes, quae in aqua fuerunt, leniter perfricare ex oleo, cui vinum et paulum contriti salis sit adjectum. Post haec, omnibus fatigatis aptum est, cibum sumere, eoque humido uti; aqua, vel certe diluta potione esse contentos; maximeque ea, quae moveat urinam. Illud quoque nosse oportet, quod ex labore sudanti frigida potio perniciosissima est; atque etiam, cum sudor se remisit, itinere fatigatis inutilis. A balneo quoque venientibus Asclepiades inutilem eam judicavit: quod in iis verum est, quibus alvus facile, nec tuto, resolvitur, quique facile inhorrescunt: perpetuum in omnibus non est, cum potius naturale sit, potione aestuantem stomachum refrigerari. Quod ita praecipio, ut tamen fatear, ne ex hac quidem causa sudanti adhuc frigidum bibendum esse. Solet etiam prodesse, post varium cibum, frequentesque dilutas potiones, vomitus, et postero die longa quies, deinde modica exercitatio. Si assidua fatigatio urget, invicem modo aqua, modo vinum bibendum est, raroque balneo utendum. Levatque lassitudinem etiam laboris mutatio: eumque, quem novum genus ejusdem* laboris pressit, id, quod in consuetudine est, reficit. Fatigato quotidianum cubile tutissimum est. Lassat enim quod contra consuetudinem seu molle, seu durum est. Proprie quaedam ad eum pertinent, qui ambulando fatigatur. Hunc reficit in ipso quoque itinere frequens frictio; post iter, primum sedile, deinde unctio: tum calida aqua in

Potionis frigidae pernicies.

* Vox MS. inventa, nec supervacua, ut Targa; sed ex locutione probe Celsiana, et II. 6. initio saepius obveniente.

balneo magis superiores partes, quam inferiores, foveat. Si quis vero exustus in sole est, huic in balneum protinus eundum, perfundendumque oleo corpus et caput; deinde in solium bene calidum descendendum est; tum multa aqua per caput infundenda, prius calida, deinde frigida. At ei, qui perfrixit, opus est in balneo primum involuto sedere, donec insudet; tum ungi; deinde lavari: cibum modicum, potiones meracas assumere. Is vero, qui navigavit, et nausea pressus est, si multam bilem evomuit, vel abstinere cibo debet, vel paulum aliquid assumere: si pituitam acidam effudit, utique sumere cibum, sed assueto leviorem: si sine vomitu nausea fuit, vel abstinere, vel post cibum vomere. Qui vero toto die, vel in vehiculo, vel in spectaculis sedit, huic nihil currendum, sed lente ambulandum est: lenta quoque in balneo mora, dein coena exigua prodesse consueverunt. Si quis in balneo aestuat, reficit hunc ore exceptum, et in eo retentum acetum: si id non est, eodem modo frigida aqua assumta.

Corporum genera.

Ante omnia autem norit quisque naturam sui corporis: quoniam alii graciles, alii obesi sunt; alii calidi, alii frigidiores; alii humidi, alii sicci; alios adstricta, alios resoluta alvus exercet: raro quisquam non aliquam partem corporis imbecillam habet. Tenuis vero homo implere se debet, plenus extenuare, calidus refrigerare, frigidus calefacere, madens siccare, siccus madefacere: itemque alvum firmare is, cui fusa; solvere is, cui adstricta est: succurrendumque semper parti maxime laboranti est.

Quae corpus impleant.

Implet autem corpus modica exercitatio, frequentior quies, unctio, et si post prandium est, balneum, contracta alvus, modicum frigus hieme, somnus et plenus et non nimis longus, molle cubile, animi securitas, assumta per cibos et potiones maxime dulcia

et pinguia, cibus et frequentior et quantus plenissimus potest concoqui. Extenuat corpus aqua calida, si quis in eam descendit, magisque si salsa est; in jejuno balneum, inurens sol et omnis calor, cura, vigilia, somnus nimium vel brevis vel longus; lectus, per aestatem, terra; hieme, durum cubile; cursus, multa ambulatio, omnisque vehemens exercitatio, vomitus, dejectio, acidae res et austerae, et semel die assumtae, et vini non perfrigidi potio jejuno in consuetudinem adducta. Quae extenuent.

Cum vero inter extenuantia posuerim vomitum et dejectionem, de his quoque proprie quaedam dicenda sunt. Rejectum esse ab Asclepiade vomitum in eo volumine, quod de tuenda sanitate composuit, video; neque reprehendo, si offensus eorum est consuetudine, qui quotidie ejiciendo vorandi facultatem moliuntur. Paulo etiam longius processit: idem purgationes quoque eodem volumine expulit. Et sunt eae perniciosae, si nimis valentibus medicamentis fiunt. Sed haec tamen submovenda esse, non est perpetuum; quia corporum temporumque ratio potest ea facere necessaria, dum et modo, et non nisi cum opus est, adhibeantur. Ergo ille quoque ipse, si quid jam corruptum esset, expelli debere confessus est: ita non ex toto res condemnanda est. Sed esse ejus etiam plures causae possunt; estque in ea quaedam paulo subtilior observatio adhibenda. De extenuantibus sigillatim.

Vomitus utilior est hieme, quam aestate: nam tum et pituitae plus, et capitis gravitas major subest. Inutilis est gracilibus, et imbecillum stomachum habentibus: utilis plenis et biliosis omnibus, si vel nimium se replerunt, vel parum concoxerunt. Nam, sive plus est, quam quod concoqui possit, periclitari ne corrumpatur, non oportet: sive corruptum est, nihil commodius est, quam id, qua via primum expelli potest, ejicere. Itaque, ubi amari ructus cum Vomitus.

dolore et gravitate praecordiorum sunt, ad hunc protinus confugiendum est. Idem prodest ei, cui pectus aestuat, et frequens saliva, vel nausea est; aut sonant aures, aut madent oculi, aut os amarum est: similiterque ei, qui vel coelum, vel locum mutat; iisque, quibus, si per plures dies non vomuerunt, dolor praecordia infestat. Neque ignoro inter haec praecipi quietem: quae non semper contingere potest agendi necessitatem habentibus; nec in omnibus idem facit. Itaque istud luxuriae causa fieri non oportere confiteor; interdum valetudinis causa recte fieri, experimentis credo: cum eo tamen, ne quis, qui valere et senescere volet, hoc quotidianum habeat. Qui vomere post cibum volet, si ex facili facit, aquam tantum tepidam ante debet assumere; si difficilius, aquae vel salis, vel mellis paulum adjicere. At qui mane vomiturus est, ante bibere mulsum, vel hyssopum, aut esse radiculam debet; deinde aquam tepidam, ut supra scriptum est, bibere. Cetera, quae antiqui medici praeceperunt, stomachum omnia infestant. Post vomitum, si stomachus infirmus est, paulum cibi, sed hujus idonei, gustandum, et aquae frigidae cyathi tres bibendi sunt; nisi tamen vomitus fauces exasperavit. Qui vomuit, si mane id fecit, ambulare debet, tum ungi, deinde coenare: si post coenam, postero die lavari, et in balneo sudare. Huic proximus cibus mediocris utilior est; isque esse debet cum pane hesterno, vino austero meraco, et carne assa, cibisque omnibus quam siccissimis. Qui vomere bis in mense vult, melius consulet, si biduo continuarit, quam si post quintumdecimum diem vomuerit; nisi haec mora gravitatem pectori faciet.

Dejectio. Dejectio autem medicamento quoque petenda est, ubi venter suppressus parum reddit, ex eoque inflationes, caligines, capitis dolores, aliaque superioris

partis mala increscunt. Quid enim inter haec adjuvare possunt quies et inedia, per quae illa maxime eveniunt? Qui dejicere volet, primum cibis vinisque utatur iis, quae hoc praestent; dein, si parum illa proficient, aloën sumat. Sed purgationes quoque, ut interdum necessariae sunt, sic, ubi frequentes sunt, periculum afferunt. Assuescit enim non ali corpus; cum omnibus morbis obnoxia maxime infirmitas sit. Calefacit autem unctio, aqua salsa, magisque si calida est, omnia salsa, amara, carnosa, si post cibum est, balneum, vinum austerum. Refrigerat in jejuno et balneum, et somnus, nisi nimis longus est, et omnia acida; aqua quam frigidissima; oleum, si aqua miscetur. Humidum autem corpus efficit labor major, quam ex consuetudine, frequens balneum, cibus plenior, multa potio; post haec ambulatio, et vigilia: per se quoque ambulatio multa et vehemens, et matutinae exercitationi non protinus cibus adjectus: ea genera escae, quae veniunt ex locis frigidis, et pluviis, et irriguis. Contra siccat modica exercitatio, fames, unctio sine aqua, calor, sol modicus, frigida aqua, cibus exercitationi statim subjectus, et is ipse ex siccis et aestuosis locis veniens.

Calefactio. Refrigeratio. Humectantia. Siccantia.

Alvum adstringit labor, sedile, creta figularis corpori illita, cibus imminutus, et is ipse semel die assumtus ab eo, qui bis solet; exigua potio, neque adhibita, nisi cum cibi quis quantum assumturus est, cepit; post cibum quies. Contra solvit aucta ambulatio atque esca, motus qui post cibum est, subinde potiones cibo immixtae. Illud quoque scire oportet, quód ventrem vomitus solutum comprimit, compressum solvit: itemque comprimit is vomitus, qui statim post cibum est; solvit is, qui tarde supervenit.

Quae alvum adstringant.

Aetates. Quod ad aetates vero pertinet, inediam facillime sustinent mediae aetates, minus juvenes, minime pueri et senectute confecti. Quo minus fert facile quisque, eo saepius debet cibum assumere; maximeque eo eget, qui increscit. Calida lavatio et pueris et senibus apta est. Vinum dilutius pueris, senibus meracius, neutri aetati, quae inflationes movent. Juvenum minus, quae assumant, et quomodo curentur, interest. Quibus juvenibus fluxit alvus, plerumque in senectute contrahitur: quibus in adolescentia fuit adstricta, saepe in senectute solvitur. Melior est autem in juvene fusior, in sene adstrictior.

Anni tempora. Tempus quoque anni considerare oportet. Hieme plus esse convenit; minus, sed meracius bibere; multo pane uti, carne potius elixa, modice oleribus; semel die cibum capere, nisi si nimis venter adstrictus est. Si prandet aliquis, utilius est exiguum aliquid, et ipsum siccum sine carne, sine potione sumere. Eo tempore anni calidis omnibus potius utendum est, vel calorem moventibus. Venus tum non aeque perniciosa est. At vere paulum cibo demendum, adjiciendumque potioni, sed dilutius tamen bibendum est; magis carne utendum, magis oleribus; transeundum paulatim ad assa ab elixis. Venus eo tempore anni tutissima est. Aestate vero et potione et cibo saepius corpus eget: ideo prandere quoque commodum est. Eo tempore aptissima sunt et caro et olus; potio quam dilutissima, ut et sitim tollat, nec corpus incendat; frigida lavatio, caro assa, frigidi cibi, vel qui refrigerent. Ut saepius autem cibo utendum, sic exiguo est. Per autumnum vero, propter coeli varietatem, periculum maximum est. Itaque neque sine veste, neque sine calceamentis prodire oportet, praecipueque diebus

frigidioribus, neque sub divo nocte dormire, aut certe bene operiri. Cibo vero jam paulo pleniore uti licet; minus, sed meracius bibere. Poma nocere quidam putant, quae immodice toto die plerumque sic assumuntur, ne quid ex densiore cibo remittatur: ita non haec, sed consummatio omnium nocet. Ex quibus in nullo tamen minus, quam in his noxae est. Sed his uti non saepius, quam alio cibo convenit. Denique aliquid densiori cibo, cum hic accedit, necessarium est demi. Neque aestate vero, neque autumno utilis venus est; tolerabilior tamen per autumnum; aestate in totum, si fieri potest, abstinendum est.

IV. Proximum est, ut de iis dicam, qui partes aliquas corporis imbecillas habent. Cui caput infirmum est, is, si bene concoxerit, leniter perfricare id mane manibus suis debet; nunquam id, si fieri potest, veste velare; ad cutem tonderi; utileque lunam vitare, maximeque ante ipsum lunae solisque concursum; sed nusquam post cibum. Si cui capilli sunt, eos quotidie pectere; multum ambulare, sed, si licet, neque sub tecto, neque in sole; utique autem vitare solis ardorem, maximeque post cibum et vinum; potius ungi, quam lavari; nunquam ad flammam ungi, interdum ad prunam. Si in balneum venit, sub veste primum paulum in tepidario insudare, ibi ungi, tum transire in calidarium; ubi sudarit, in solium non descendere, sed multa calida aqua per caput se totum perfundere, tum tepida, deinde frigida; diutiusque ea caput, quam ceteras partes perfundere; deinde id aliquamdiu perfricare; novissime detergere et ungere. Capiti nihil aeque prodest atque aqua frigida: itaque is, cui hoc infirmum est, per aestatem id bene largo canali quotidie debet aliquamdiu subjicere. Semper autem, etiam-

Partium, ut capitis, imbecillitas.

si sine balneo unctus est, neque totum corpus refrigerare sustinet, caput tamen aqua frigida perfundere. Sed cum ceteras partes attingi nolit, demittere id, ne ad cervices aqua descendat; eamque, ne quid oculis, aliisve partibus noceat, defluentem subinde manibus ad hoc regerere. Huic modicus cibus necessarius est, quem facile concoquat; isque, si jejuno caput laeditur, assumendus etiam medio die est; si non laeditur, semel potius. Bibere huic assidue vinum dilutum, lene, quam aquam, magis expedit; ut, cum caput gravius esse coeperit, sit quo confugiat: eique ex toto neque vinum, neque aqua semper utilia sunt; medicamentum utrumque est, cum invicem assumitur. Scribere, legere, voce contendere, huic opus non est, utique post coenam; post quam ne cogitatio quidem ei satis tuta est: maxime tamen vomitus alienus est.

Aliae imbecillitates.

V. Neque vero his solis, quos capitis imbecillitas torquet, usus aquae frigidae prodest; sed iis etiam, quos assiduae lippitudines, gravedines, destillationes, tonsillaeque male habent. His autem non caput tantum quotidie perfundendum, sed os quoque multa frigida aqua fovendum est; praecipueque omnibus, quibus hoc utile auxilium est, eo utendum est, ubi gravius coelum Austri reddiderunt. Cumque omnibus inutilis sit post cibum aut contentio, aut agitatio animi; tum iis praecipue, qui vel capitis vel arteriae dolores habere consuerunt, vel quoslibet alios oris affectus. Vitari etiam gravedines, destillationesque possunt, si quam minime, qui his opportunus est, loca aquasque mutat; si caput in sole protegit, ne incendatur, neve subitum ex repentino nubilo frigus id moveat; si post concoctionem jejunus caput radit; si post cibum neque legit, neque scribit.

VI. Quem vero frequenter cita alvus exercet, huic opus est pila similibusque superiores partes exercere; dum jejunus est, ambulare; vitare solem, continua balnea; ungi citra sudorem; non uti cibis variis, minimeque jurulentis, aut leguminibus, oleribusve iis, quae celeriter descendunt; omnia denique sumere, quae tarde concoquuntur. Venatio, durique pisces, et ex domesticis animalibus assa caro maxime juvant. Nunquam vinum * salsum bibere expedit, ne tenue quidem, aut dulce; sed austerum, et plenius, neque id ipsum pervetus. Si mulso † uti volet, id ex decocto melle faciendum est. Si frigidae potiones ventrem ejus non turbant, his utendum potissimum est. Si quid offensae in coena sensit, vomere debet; idque postero quoque die facere: tertio, modici ponderis panem ex vino esse, adjecta uva ex olla, vel ex defruto,† similibusque aliis: deinde ad consuetudinem redire. Semper autem post cibum conquiescere, ac neque intendere animum, neque ambulatione quamvis leni dimoveri. Alvi.

VII. At si laxius intestinum dolere consuevit, quod colum nominant, cum id nihil nisi genus inflationis sit, id agendum est, ut concoquat aliquis, ut lectione, aliisque generibus exerceatur, utatur balneo calido, cibis quoque et potionibus calidis; denique omni modo frigus vitet, ita dulcia omnia, leguminaque, et quidquid inflare consuevit. Coli.

VIII. Si quis vero stomacho laborat, legere clare debet; post lectionem ambulare; tum pila, vel armis, aliove quo genere, quo superior pars movetur, exerceri; non aquam, sed vinum calidum bibere Stomachi.

* Vinum ex uvis aqua marina imbutis confectum, quod alvum movebat. Dios. iv. 19. De Vinis Salsis. Plin. xiv. 8. Col. xiii. 22. 6.

† Vide notas ad lib. ii. cap. 18.

jejunus; cibum bis die assumere, sic tamen, ut facile concoquat; uti vino tenui et austero, et post cibum frigidis potionibus potius. Stomachum autem infirmum indicant pallor, macies, praecordiorum dolor, nausea, et nolentium vomitus, in jejuno dolor capitis. Quae in quo non sunt, is firmi stomachi est. Neque credendum utique nostris est, qui, cum in adversa valetudine vinum aut frigidam aquam concupiverunt, deliciarum patrocinium in accusationem non merentis stomachi habent. At qui tarde concoquunt, et quorum ideo praecordia inflantur, quive propter ardorem aliquem noctu sitire consuerunt, ante quam conquiescant, duos tresve cyathos per tenuem fistulam bibant. Prodest etiam adversus tardam concoctionem clare legere, deinde ambulare, tum vel ungi vel lavari, assidue vinum frigidum bibere, et post cibum, magnam potionem, sed, ut supra dixi, per siphonem: deinde omnes potiones aqua frigida includere. Cui vero cibus acescit, is ante eum bibere aquam egelidam debet, et vomere: at si cui ex hoc frequens dejectio incidit, quoties alvus ei constiterit, frigida potione potissimum utatur.

Articulorum.

IX. Si cui vero dolere nervi solent, quod in podagra chiragrave esse consuevit, huic, quantum fieri potest, exercendum id est, quod affectum est, objiciendumque labori et frigori; nisi cum dolor increvit; sub quo quies optima est. Venus semper inimica est; concoctio, sicut in omnibus corporis affectibus, necessaria. Cruditas enim id maxime laedit, et quoties offensum corpus est, vitiosa pars maxime sentit.

De frigoris calorisque effectu.

Ut concoctio autem omnibus vitiis occurrit, sic rursus aliis frigus, aliis calor: quae sequi quisque pro habitu corporis sui debet. Frigus inimicum

est seni, tenui, vulneri, praecordiis, intestinis, vesicae, auribus, coxis, scapulis, naturalibus, ossibus, dentibus, nervis, vulvae, cerebro: idem summam cutem facit pallidam, aridam, duram, nigram; ex hoc horrores tremoresque nascuntur. At prodest juvenibus, et omnibus plenis: erectiorque mens est, et melius concoquitur, ubi frigus quidem est, sed cavetur. Aqua vero frigida infusa, praeterquam capiti, etiam stomacho prodest: item articulis doloribusque, qui sunt sine ulceribus: item rubicundis nimis hominibus, si dolore vacant. Calor autem adjuvat omnia, quae frigus infestat: item lippientes, si nec dolor, nec lacrimae sunt; nervos quoque, qui contrahuntur; praecipueque ea ulcera, quae ex frigore sunt: idem corporis colorem bonum facit; urinam movet. Si nimius est, corpus effoeminat, nervos emollit, stomachum solvit. Minime vero aut frigus aut calor tuta sunt, ubi subita insuetis sunt. Nam frigus, lateris dolores, aliaque vitia; frigida aqua, strumas excitat: calor concoctionem prohibet, somnum aufert, sudore digerit, obnoxium morbis pestilentibus corpus efficit.

Quomodo a pestilentia cavendum.

X. Est etiam observatio necessaria, qua quis in pestilentia utatur adhuc integer, cum tamen securus esse non possit. Tum igitur oportet peregrinari, navigare: ubi id non licet, gestari, ambulare sub divo, ante aestum, leniter; eodemque modo ungi: et, ut supra comprehensum est, vitare fatigationem, cruditatem, frigus, calorem, libidinem: multoque magis se continere, si qua gravitas in corpore est. Tum neque mane surgendum, neque pedibus nudis ambulandum est, minimeque post cibum, aut balneum: neque jejuno, neque coenato vomendum est: neque movenda alvus: atque etiam, si per se mota est, comprimenda est: abstinendum potius, si

plenius corpus est. Itemque vitandum balneum, sudor, meridianus somnus, utique si cibus quoque antecessit; qui tamen semel die tum commodius assumitur; insuper etiam modicus, ne cruditatem moveat. Alternis diebus invicem, modo aqua, modo vinum bibendum est. Quibus servatis, ex reliqua victus consuetudine quam minimum mutari debet. Cum vero haec in omni pestilentia facienda sint, tum in ea maxime, quam Austri excitarint. Atque etiam peregrinantibus eadem necessaria sunt, ubi gravi tempore anni discesserunt ex suis sedibus, vel ubi in graves regiones venerunt. Ac si cetera res aliqua prohibebit, utique abstinere debebit: atque ita a vino ad aquam, ab hac ad vinum, eo, qui supra positus est, modo, transitus ei esse.

LIBER SECUNDUS.

PROGNOSTICA, MATERIA DIETETICA.

Instantis autem adversae valetudinis signa complura sunt. In quibus explicandis non dubitabo auctoritate antiquorum virorum uti, maximeque Hippocratis; cum recentiores medici, quamvis quaedam in curationibus mutarint, tamen haec illum optime praesagisse fateantur. Sed antequam dico, quibus praecedentibus morborum timor subsit; non alienum videtur exponere, quae tempora anni, quae tempestatum genera, quae partes aetatis, qualia corpora maxime tuta vel periculis opportuna sint, quod genus adversae valetudinis in quoque timeri maxime possit. Non quod non omni tempore, in omni tempestatum genere, omnis aetatis, omnis habitus homines, per omnia genera morborum et aegrotent et moriantur; sed quod frequentius tamen quaedam eveniant; ideoque utile sit scire unumquemque, quid, et quando maxime caveat.

I. Igitur saluberrimum ver est: proxime deinde ab hoc, hiems: periculosior aestas: autumnus longe periculosissimus. Ex tempestatibus vero optimae aequales sunt, sive frigidae, sive calidae: pessimae, quae maxime variant. Quo fit, ut autumnus plurimos opprimat. Nam fere meridianis temporibus

Salubrium delectus; ut tempestatum.

Temperies. calor; nocturnis atque matutinis, simulque etiam vespertinis, frigus est. Corpus ergo, et aestate, et subinde meridianis caloribus relaxatum, subito frigore excipitur. Sed, ut eo tempore id maxime fit, sic, quandocunque evenit, noxium est. Ubi aequalitas autem est, tamen saluberrimi sunt sereni dies; meliores pluvii, quam tantum nebulosi, nubilive: optimique hieme, qui omni vento vacant; aestate, Venti. quibus Favonii perflant. Si genus aliud ventorum est, salubriores Septemtrionales, quam Subsolani, vel Austri sunt: sic tamen haec, ut interdum regionum sorte mutentur. Nam fere ventus ubique a mediterraneis regionibus veniens, salubris; a mari, gravis est. Neque solum in bono tempestatum habitu certior valetudo est; sed priores morbi quoque, si qui inciderunt, leviores sunt, et promtius finiuntur. Coelum. Pessimum aegro coelum est, quod aegrum fecit; adeo ut in id quoque genus, quod natura pejus est, in hoc statu salubris mutatio sit.

Aetas. At aetas media tutissima est, quae neque juventae calore, neque senectutis frigore infestatur. Longis morbis senectus, acutis adolescentia magis patet. Corporis indoles. Corpus autem habilissimum quadratum est, neque gracile, neque obesum. Nam longa statura, ut in juventa decora est, sic matura senectute conficitur: gracile corpus infirmum, obesum hebes est.

Noxiorum recensio. Ver. Vere tamen maxime, quaecunque humoris motu novantur, in metu esse consuerunt. Ergo tum lippitudines, pustulae, profusio sanguinis, abscessus corporis, quae ἀποστήματα Graeci nominant, bilis atra, quam μελαγχολίαν appellant, insania, morbus comitialis, angina, gravedines, destillationes oriri solent. Ii quoque morbi, qui in articulis nervisque modo urgent, modo quiescunt, cum maxime et inchoantur Aestas. et repetunt. At aestas non quidem vacat plerisque

his morbis; sed adjicit febres, vel continuas, vel ardentes, vel tertianas, vomitus, alvi dejectiones, auricularum dolores, ulcera oris, cancros, et in ceteris quidem partibus, sed maxime obscoenis; et quidquid sudore hominem resolvit. Vix quidquam ex **Autumnus.** his in autumnum non incidit: sed oriuntur quoque eo tempore febres incertae, lienis dolor, aqua inter cutem, tabes, quam Graeci *φθίσιν* nominant; urinae difficultas, quam *στραγγουρίαν* appellant; tenuioris intestini morbus, quem *εἰλεὸν* nominant; laevitas intestinorum, quae *λειεντερία* vocatur; coxae dolores, morbi comitiales. Idemque tempus et diutinis malis fatigatos, et ab aestate tantum proxima pressos interimit; et alios novis morbis conficit; et quosdam longissimis implicat, maximeque quartanis, quae per hiemem quoque exerceant. Neque aliud magis tempus pestilentiae patet, cujuscunque ea generis est; quamvis variis rationibus nocet. Hiems autem capitis dolo- **Hiems.** res, tussim, et quidquid in faucibus, in lateribus, in visceribus mali contrahitur, irritat. Ex tempestatibus, Aquilo tussim movet, fauces exasperat, ventrem **Venti.** adstringit, urinam supprimit, horrores excitat, item dolores lateris et pectoris: sanum tamen corpus spissat, et mobilius atque expeditius reddit. Auster aures hebetat, sensus tardat, capitis dolorem movet, alvum solvit, totum corpus efficit hebes, humidum, languidum. Ceteri venti, quo vel huic vel illi propiores sunt, eo magis vicinos his illisve affectus faciunt. Denique omnis calor et jecur et lienem in- **Temperies.** flammat, mentem hebetat, ut anima deficiat, ut sanguis prorumpat, efficit. Frigus modo nervorum distentionem, modo rigorem infert; illud *σπασμὸς*, hoc *τέτανος* Graece nominatur: nigritiem in ulceribus, horrores in febribus excitat. In siccitatibus, acutae febres, lippitudines, tormina, urinae difficultas, arti-

culorum dolores oriuntur. Per imbres, longae febres, alvi dejectiones, angina, cancri, morbi comitiales, resolutio nervorum; παράλυσιν Graeci nominant.

Venti in variis anni tempestatibus.

Neque solum interest, quales dies sint, sed etiam quales ante praecesserint. Si hiems sicca septemtrionales ventos habuit, ver autem Austros et pluvias exhibet, fere subeunt lippitudines, tormina, febres, maximeque in mollioribus corporibus, ideoque praecipue in muliebribus. Si vero Austri pluviaeque hiemem occuparunt, ver autem frigidum et siccum est, gravidae quidem feminae, quibus tum adest partus, abortu periclitantur; eae vero quae gignunt, imbecillos, vixque vitales edunt: ceteros lippitudo arida, et, si seniores sunt, gravedines atque destillationes male habent. At si a prima hieme Austri ad ultimum ver continuarunt, laterum dolores, et insania febricitantium, quam φρένησιν appellant, quam celerrime rapiunt. Ubi vero calor a primo vere orsus aestatem quoque similem exhibet, necesse est multum sudorem in febribus subsequi.* At si sicca aestas Aquilones habuit, autumno vero imbres Austrique sunt, tota hieme, quae proxima est, tussis, destillatio, raucitas, in quibusdam etiam tabes oritur. Sin autem autumnus quoque aeque siccus iisdem Aquilonibus perflatur, omnibus quidem mollioribus corporibus, inter quae muliebria esse proposui, secunda valetudo contingit: durioribus vero instare possunt et aridae lippitudines, et febres partim acutae, partim longae, et ii morbi, qui ex atra bile nascuntur. Quod ad aetates vero pertinet, pueri proximique his vere optime valent, et aestate prima tutissimi sunt: senes aestate et autumni prima parte: juvenes hieme, quique inter juventam senectutemque sunt. Inimicior senibus hiems, aestas adole-

* Hipp. Aph. vii. 6. ed. Lind. Welsh on Fever, p. 20. 1818, 8vo.

scentibus est. Tum si qua imbecillitas oritur, proximum est, ut infantes, tenerosque adhuc pueros serpentia ulcera oris, quae ἄφθας Graeci nominant, vomitus, nocturnae vigiliae, aurium humor, circa umbilicum inflammationes exerceant. Propriae etiam dèntientium, gingivarum exulcerationes, distentiones nervorum, febriculae, alvi dejectiones; maximeque caninis dentibus orientibus male habent. Quae pericula plenissimi cujusque sunt, et cui maxime venter adstrictus est. At ubi aetas paulum processit, glandulae, et vertebrarum, quae in spina sunt, aliquae inclinationes, strumae, verrucarum quaedam genera dolentia, ἀκροχορδόνας Graeci appellant, et plura alia tubercula oriuntur. Incipiente vero jam pube, ex iisdem multa, et longae febres, et sanguinis ex naribus cursus. Maximeque omnis pueritia, primum circa quadragesimum diem, deinde septimo mense, tum septimo anno, postea circa pubertatem periclitatur. Si qua etiam genera morborum in infantem inciderunt, ac neque pubertate, neque primis coitibus, neque in femina primis menstruis finita sunt, fere longa sunt: saepius tamen morbi pueriles, qui diutius manserunt, terminantur. Adolescentia morbis acutis, item comitialibus, tabique maxime objecta est: fereque juvenes sunt, qui sanguinem exspuunt. Post hanc aetatem laterum et pulmonis dolores, lethargus, cholera, insania, sanguinis per quaedam velut ora venarum, αἱμορροΐδας Graeci appellant, profusio. In senectute, spiritus et urinae difficultas, gravedo, articulorum et renum dolores, nervorum resolutiones, malus corporis habitus, καχεξίαν Graeci appellant, nocturnae vigiliae, vitia longiora aurium, oculorum, etiam narium, praecipueque soluta alvus, et, quae sequuntur hanc, tormina, vel laevitas intestinorum, ceteraque ventris

Aetas.

Corporis indoles.

fusi mala. Praeter haec graciles tabes, dejectiones, destillationes, item viscerum et laterum dolores fatigant. Obesi plerumque acutis morbis, et difficultate spirandi strangulantur; subitoque saepe moriuntur; quod in corpore tenuiore vix evenit.

Adversae valetudinis futurae signa.

II. Ante adversam autem valetudinem, ut supra dixi, quaedam notae oriuntur: quarum omnium commune est, aliter se corpus habere, atque consuevit; neque in pejus tantum, sed etiam in melius. Ergo si plenior aliquis, et speciosior, et coloratior factus est, suspecta habere bona sua debet; quae, quia neque in eodem habitu subsistere, neque ultra progredi possunt, fere retro, quasi ruina quadam, revolvuntur. Pejus tamen signum est, ubi aliquis contra consuetudinem emacuit, et colorem decoremque amisit: quoniam in iis quae superant, est quod morbus demat; in iis quae desunt, non est quod ipsum morbum ferat. Praeter haec protinus timeri debet, si graviora membra sunt; si crebra ulcera oriuntur; si corpus supra consuetudinem incaluit; si gravior somnus pressit; si tumultuosa somnia fuerunt; si saepius expergiscitur aliquis, quam assuevit, deinde iterum soporatur; si corpus dormientis circa partes aliquas contra consuetudinem insudat, maximeque si circa pectus, aut cervices, aut crura, vel genua, vel coxas. Item si marcet animus; si loqui et moveri piget; si corpus torpet; si dolor praecordiorum est, aut totius pectoris, aut, qui in plurimis evenit, capitis; si salivae plenum est os; si oculi cum dolore vertuntur; si tempora adstricta sunt; si membra inhorrescunt; si spiritus gravior est; si circa frontem intentae venae moventur; si frequentes oscitationes; si genua quasi fatigata sunt, totumve corpus lassitudinem sentit. Ex quibus saepe plura, nunquam non aliqua febrem antecedunt. In primis

tamen illud considerandum est, num cui saepius horum aliquid eveniat, neque ideo corporis ulla difficultas subsequatur. Sunt enim quaedam proprietates hominum, sine quarum notitia non facile quidquam in futurum praesagiri potest. Facile itaque securus est in iis aliquis, quae saepe sine periculo evasit: ille solicitari debet, cui haec nova sunt; aut qui ista nunquam sine custodia sui tuta habuit. Proprietates cujusque.

III. Ubi vero febris aliquem occupavit, scire licet, non periclitari, si in latus aut dextrum aut sinistrum, ut ipsi visum est, cubat, cruribus paulum reductis; qui fere sani quoque jacentis habitus est; si facile convertitur; si noctu dormit, interdiu vigilat; si ex facili spirat; si non conflictatur; si circa umbilicum et pubem cutis plena est; si praecordia ejus sine ullo sensu doloris aequaliter mollia in utraque parte sunt. Quod si paulo tumidiora sunt, sed tamen digitis cedunt et non dolent, haec valetudo, ut spatium aliquod habebit, sic tuta erit. Corpus quoque, quod aequaliter molle et calidum est, quodque aequaliter totum insudat, et cujus febricula eo sudore finitur, securitatem pollicetur. Sternutamentum etiam inter bona indicia est, et cupiditas cibi vel a primo servata, vel etiam post fastidium orta. Neque terrere debet ea febris, quae eodem die finita est; ac ne ea quidem, quae quamvis longiore tempore evanuit, tamen ante alteram accessionem ex toto quievit, sic ut corpus integrum, quod εἰλικρινὲς Graeci vocant, fieret. Si quis autem incidit vomitus, mixtus esse et bile et pituita debet; et in urina subsidere album, laeve, aequale; sic ut etiam, si quae quasi nubeculae innatarint, in imum deferantur. Ac venter ei, qui a periculo tutus est, reddit mollia, figurata, atque eodem fere tempore, quo secunda valetudine assuevit, modo convenientia iis, quae as- Praesentis morbi praesagia fausta. Febris.

sumuntur. Pejor cita alvus est: sed ne haec quidem terrere protinus debet, si matutinis temporibus coacta magis est, aut si procedente tempore paulatim contrahitur, et rufa est, neque foeditate odoris similem alvum sani hominis excedit. Ac lumbricos quoque aliquos sub fine morbi descendisse, nihil nocet. Si inflatio in superioribus partibus dolorem tumoremque fecit, bonum signum est sonus ventris inde ad inferiores partes evolutus; magisque etiam, si sine difficultate cum stercore excessit.

Infausta. IV. Contra, gravis morbi periculum est, ubi supinus aeger jacet, porrectis manibus et cruribus; ubi residere* vult in ipso acuti morbi impetu, praecipueque pulmonibus laborantibus; ubi nocturna vigilia premitur, etiamsi interdiu somnus accedit: ex quo tamen pejor est, qui inter quartam horam et noctem est, quam qui matutino tempore ad quartam. Pessimum tamen est, si somnus neque noctu, neque interdiu accedit: id enim fere sine continuo dolore esse non potest. Aeque vero signum malum est etiam somno ultra debitum urgeri; pejusque, quo magis se sopor interdiu, noctuque continuat. Mali etiam morbi testimonium est, vehementer et crebro spirare; a sexto die coepisse inhorrescere; pus exspuere; vix exscreare; dolorem habere continuum; difficulter ferre morbum; jactare brachia et crura; sine voluntate lacrimare; habere humorem glutinosum dentibus inhaerentem, cutem circa umbilicum et pubem macram, praecordia inflammata, dolentia, dura, tumida, intenta, magisque, si haec dextra parte, quam sinistra, sunt; periculosissimum tamen est, si venae quoque ibi vehementer agitantur. Mali etiam morbi signum est, nimis celeriter ema-

* Scilicet, erectus sedere. Ex HIPPOCRATIS Coac. Praen. iii. 364. p. 571.

crescere; caput et pedes manusque frigidas habere, ventre et lateribus calentibus; aut frigidas extremas partes acuto morbo urgente; aut post sudorem inhorrescere; aut post vomitum singultum esse, vel rubere oculos; aut post cupiditatem cibi, postve longas febres hunc fastidire; aut multum sudare, maximeque frigido sudore; aut habere sudores non per totum corpus aequales, quique febrem non finiant; et eas febres, quae quotidie tempore eodem revertantur; quaeve semper pares accessiones habeant, neque tertio quoque die leventur; quaeve sic continuent, ut per accessiones increscant, per decessiones tantum molliantur, nec unquam integrum corpus dimittant. Pessimum est, si ne levatur quidem febris, sed aeque concitata continuat. Periculosum est etiam, post arquatum morbum febrem oriri; utique si praecordia dextra parte dura manserunt. Ac dolentibus iis, nulla acuta febris leviter terrere nos debet; neque unquam in acuta febre, aut a somno non est terribilis nervorum distentio. Timere etiam ex somno, mali morbi est; itemque in prima febre protinus mentem esse turbatam, membrumve aliquod esse resolutum. Ex quo casu quamvis vita redditur, tamen id fere membrum debilitatur. Vomitus etiam periculosus est sincerae pituitae, vel bilis; pejorque, si viridis, aut niger est. At mala urina est, in qua subsidunt rubra et laevia: deterior, in qua quasi folia quaedam tenuia alba: pessima ex his, si tanquam ex furfuribus factas nubeculas repraesentat. Diluta quoque, atque alba, vitiosa est, sed in phreneticis maxime. Alvus autem mala est, ex toto suppressa. Periculosa etiam, quae inter febres fluens conquiescere hominem in cubili non patitur; utique, si quod descendit, est perliquidum, aut albidum, aut pallidum, aut spumans. Praeter haec periculum ostendit id, quod

excernitur, si est exiguum, glutinosum, laeve, album, idemque subpallidum; vel si est aut lividum, aut biliosum, aut cruentum, aut pejoris odoris, quam ex consuetudine. Malum est etiam, quod post longas febres sincerum est.

Longioris morbi signa.

V. Post haec indicia, votum* est, longum morbum fieri: sic enim necesse est, nisi occidit. Neque vitae alia spes in magnis malis est, quam ut impetum morbi trahendo aliquis effugiat, porrigaturque in id tempus, quod curationi locum praestet. Protinus tamen signa quaedam sunt, ex quibus colligere possumus, morbum, etsi non interemerit, longius tamen tempus habiturum: ubi frigidus sudor inter febres non acutas circa caput tantum, et cervices oritur; aut ubi, febre non quiescente, corpus insudat; aut ubi corpus modo frigidum, modo calidum est, et color alius ex alio fit; aut ubi, quod inter febres aliqua parte abscessit, ad sanitatem non pervenit; aut ubi aeger pro spatio parum emacrescit: item, si urina modo liquida et pura est, modo habet quaedam subsidentia; si laevia atque alba rubrave sunt, quae in ea subsidunt; aut si quasdam quasi miculas repraesentat; aut si bullulas excitat.

Mortis indicia manifesta.

VI. Sed inter haec quidem, proposito metu, spes tamen superest. Ad ultima vero jam ventum esse testantur, nares acutae, collapsa tempora, oculi concavi, frigidae languidaeque aures et imis partibus leniter versae,† cutis circa frontem dura et intenta, color aut niger aut perpallidus; multoque magis, si ita haec sunt, ut neque vigilia praecesserit, neque ventris resolutio, neque inedia. Ex quibus causis interdum haec species oritur, sed uno die finitur: itaque diutius durans, mortis index est. Si vero in

* Notum est, in Cod. Med. I. et Lind.

† Adversae, ibid. οἱ λοβοὶ ἀπεστραμμένοι, Hipp. Coac. i. p. 448. unde totus hic locus.

morbo vetere jam triduo talis est, in propinquo mors est; magisque, si praeter haec oculi quoque lumen refugiunt, et illacrimant; quaeque in iis alba esse debent, rubescunt; atque in iisdem venulae pallent; pituitaque in iis innatans, novissime angulis inhaerescit; alterque ex his minor est; iique aut vehementer subsederunt, aut facti tumidiores sunt; perque somnum palpebrae non committuntur, sed inter has ex albo oculorum aliquid apparet, neque id fluens alvus expressit; eaedemque palpebrae pallent, et idem pallor labra et nares decolorat; eademque labra, et nares, oculique, et palpebrae, et supercilia, aliquave ex his pervertuntur; isque propter imbecillitatem jam non audit, aut non videt. Eadem mors denuntiatur, ubi aeger supinus cubat, eique genua contracta sunt; ubi deorsum ad pedes subinde delabitur; ubi brachia et crura nudat, et inaequaliter dispergit, neque iis calor subest; ubi hiat; ubi assidue dormit; ubi is, qui mentis suae non est, neque id facere sanus solet, dentibus stridet; ubi ulcus, quod aut ante, aut in ipso morbo natum est, aridum, et aut pallidum, aut lividum factum est. Illa quoque mortis indicia sunt, ungues, digitique pallidi; frigidus spiritus; aut si manibus quis in febre, et acuto morbo, vel insania, pulmonisve dolore, vel capitis, in veste floccos legit, fimbriasve diducit, vel in adjuncto pariete, si qua minuta eminent, carpit.

Dolores etiam circa coxas et inferiores partes orti, si ad viscera transierunt, subitoque desierunt, mortem subesse testantur; magisque, si alia quoque signa accesserunt. Neque is servari potest, qui sine ullo tumore febricitans, subito strangulatur, aut devorare salivam suam non potest; cuive in eodem febris corporisque habitu cervix convertitur, sic ut

Quaerenda.

devorare aeque nihil possit; aut cui simul et continua febris et ultima corporis infirmitas est; aut cui, febre non quiescente, exterior pars friget, interior sic calet, ut etiam sitim faciat; aut qui, febre aeque non quiescente, simul et delirio et spirandi difficultate vexatur; aut qui, epoto veratro, exceptus distentione nervorum est; aut qui ebrius obmutuit. Is enim fere nervorum distentione consumitur, nisi aut febris accessit, aut eo tempore, quo ebrietas solvi debet, loqui coepit.

Fortuita ex evacuationibus.

Mulier quoque gravida acuto morbo facile consumitur; et is, cui somnus dolorem auget; et cui protinus, in recenti morbo, bilis atra vel infra vel supra se ostendit; cuive alterutro modo se promsit, cum jam longo morbo corpus ejus esset extenuatum et affectum. Sputum etiam biliosum, et purulentum, sive separatim ista, sive mixta proveniunt, interitus periculum ostendunt. Ac si circa septimum diem tale esse coepit, proximum est, ut is circa quartumdecimum diem decedat, nisi alia signa meliora pejorave accesserint: quae, quo leviora graviorave subsecuta sunt, eo vel seriorem mortem, vel maturiorem denuntiant. Sudor quoque frigidus in acuta febre pestiferus est: atque in omni morbo vomitus, qui varius, et multorum colorum est; praecipueque, si malus in hoc odor est. Ac sanguinem quoque in febre vomuisse, pestiferum est. Urina vero rubra et tenuis in magna cruditate esse consuevit; et saepe, antequam spatio maturescat, hominem rapit: itaque, si talis diutius permanet, periculum mortis ostendit. Pessima tamen est, praecipueque mortifera, nigra, crassa, mali odoris. Atque in viris quidem et mulieribus talis deterrima est: in pueris vero, quae tenuis et diluta est. Alvus quoque varia, pestifera est, quae strigmentum,

sanguinem, bilem, viride aliquid, modo diversis temporibus, modo simul, et in mixtura quadam, discreta tamen, repraesentat. Sed haec quidem potest paulo diutius trahere: in praecipiti vero jam esse denuntiat, quae liquida, eademque vel nigra, vel pallida, vel pinguis est; utique, si magna foeditas odoris accessit.

Illud interrogari me posse ab aliquo scio: si certa futurae mortis indicia sunt, quomodo interdum deserti a medicis convalescant, quosdamque fama prodiderit in ipsis funeribus revixisse? Quin etiam vir jure magni nominis Democritus, ne finitae quidem vitae satis certas notas esse, proposuit, quibus medici credidissent: adeo illud non reliquit, ut certa aliqua signa futurae mortis essent. Adversus quos ne dicam illud quidem, quod in vicino saepe quaedam notae positae, non bonos, sed imperitos medicos decipiunt; quod Asclepiades funeri obvius intellexit, eum vivere, qui efferebatur: nec protinus crimen artis esse, si quod professoris sit. Illa tamen moderatius subjiciam: conjecturalem artem esse medicinam rationemque conjecturae talem esse, ut cum saepius aliquando responderit, interdum tamen fallat. Non itaque, si quid vix in millesimo corpore aliquando decipit, fidem non habet, cum per innumerabiles homines respondeat. Idque non in iis tantum, quae pestifera sunt, dico; sed in iis quoque, quae salutaria. Siquidem etiam spes interdum frustratur, et moritur aliquis, de quo medicus securus primo fuit: quaeque medendi causa reperta sunt, nonnunquam in pejus alicui convertunt. Neque id evitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum potest. Sed est tamen medicinae fides, quae multo saepius, perque multo plures aegros prodest. Neque tamen ignorare oportet, in

Quaestio de certa praesagiorum fide.

acutis morbis fallaces magis notas esse et salutis, et mortis.

Singulorum morborum signa.

VII. Sed cum proposuerim signa, quae in omni adversa valetudine communia esse consueverunt; eo quoque transibo, ut, quas aliquis in singulis morborum generibus habere possit notas, indicem. Quaedam autem sunt, quae ante febres, quaedam quae inter eas, quid aut intus sit, aut venturum sit, ostendunt. Ante febres, si caput grave est, aut ex somno oculi caligant, aut frequentia sternutamenta sunt, circa caput aliquis pituitae impetus timeri potest. Si sanguis, aut calor abundat, proximum est, ut aliqua parte profluvium sanguinis fiat. Si sine causa quis emacrescit, ne in malum habitum corpus ejus recidat, metus est. Si praecordia dolent, aut inflatio gravis est, aut toto die non concocta fertur urina, cruditatem esse manifestum est. Quibus diu color sine morbo regio malus est, hi vel capitis doloribus conflictantur, vel terram edunt. Qui diu habent faciem pallidam et tumidam, aut capite, aut visceribus, aut alvo laborant. Si in continua febre puero venter nihil reddit, mutaturque ei color, neque somnus accedit, ploratque is assidue, metuenda nervorum distentio est. Frequens autem destillatio in corpore tenui longoque, tabem timendam esse testatur.

Ubi pluribus diebus non descendit alvus, docet, aut subitam dejectionem, aut febriculam instare. Ubi pedes turgent, longae dejectiones sunt; ubi dolor in imo ventre et coxis est, aqua inter cutem instat. Sed hoc morbi genus ab ilibus oriri solet. Idem propositum periculum est iis, quibus voluntas desidendi est, venter nihil reddit, nisi et aegre et durum, tumor in pedibus est, idemque modo dextra, modo sinistra parte ventris, invicem oritur atque

finitur. Sed a jocinore id malum proficisci videtur. Ejusdem morbi nota est, ubi circa umbilicum intestina torquentur, (στρόφους Graeci nominant) coxaeque dolores manent; eaque neque tempore, neque remediis solvuntur. Dolor autem articulorum, prout in pedibus, manibusve, aut alia qualibet parte sic est, ut eo loco nervi contrahantur; aut si id membrum, ex levi causa fatigatum, aeque frigido, calidoque offenditur, ποδάγραν χειράγρανve, vel ejus articuli, in quo id sentitur, morbum futurum esse denuntiat. Quibus in pueritia sanguis ex naribus fluxit, dein fluere desiit, hi vel capitis doloribus conflictentur necesse est, vel in articulis aliquas exulcerationes graves habeant, vel aliquo morbo etiam debilitentur. Quibus feminis menstrua non proveniunt, necesse est capitis acerbissimi dolores sint, vel quaelibet alia pars morbo infestetur. Eademque iis pericula sunt, quibus articulorum vitia, dolores tumoresque, sine podagra similibusque morbis, oriuntur, et desinunt; utique, si saepe tempora iisdem dolent, noctuque corpora insudant. Si frons prurit, lippitudinis metus est. Si mulier a partu vehementes dolores habet, neque alia praeterea signa mala sunt, circa vicesimum diem aut sanguis per nares erumpet, aut in inferioribus partibus aliquid abscedet. Quicunque etiam dolorem ingentem circa tempora et frontem habebit, is alterutra ratione eum finiet; magisque, si juvenis erit, per sanguinis profusionem; si senior, per suppurationem. Febris autem, quae subito sine ratione, sine bonis signis finita est, fere revertitur.

Cui fauces sanguine et interdiu et noctu replentur, sic ut neque capitis dolores, neque praecordiorum, neque tussis, neque vomitus, neque febricula praecesserit, hujus aut in naribus, aut in faucibus

ulcus reperietur. Si mulieri inguen* et febricula orta est, neque causa apparet, ulcus in vulva est. Urina autem crassa, ex qua quod desidit, album est, significat circa articulos, aut circa viscera dolorem, metumque morbi esse. Eadem viridis, aut viscerum dolorem, tumoremque cum aliquo periculo subesse, aut certe corpus integrum non esse, testatur. At si sanguis aut pus in urina est, vel vesica vel renes exulcerati sunt. Si haec crassa, carunculas quasdam exiguas quasi capillos habet, aut si bullat, et male olet, et interdum quasi arenam, interdum quasi sanguinem trahit, dolent autem coxae, quaeque inter has superque pubem sunt, et accedunt frequentes ructus, interdum vomitus biliosus, extremaeque partes frigescunt, urinae crebra cupiditas, sed magna difficultas est, et quod inde excretum est, aquae simile, vel rufum, vel pallidum est, paulum tamen in eo levamenti est, alvus vero cum multo spiritu redditur, utique in renibus vitium est. At si paulatim destillat, vel si sanguis per hanc editur, et in eo quaedam cruenta concreta sunt, idque ipsum cum difficultate redditur, et circa pubem interiores partes dolent, in eadem vesica vitium est. Calculosi vero his indiciis cognoscuntur: difficulter urina redditur, paulatimque, interdum etiam sine voluntate, destillat; eadem arenosa est; nonnunquam aut sanguis, aut cruentum, aut purulentum aliquid cum ea excernitur; eamque quidam promtius recti, quidam resupinati, maximeque ii, qui grandes calculos habent, quidam etiam inclinati reddunt, colemque extendendo, dolorem levant. Gravitatis quoque cujusdam in ea parte sensus est:

* Suppleas *intumuit*. Convertitur enim tota sententia ex Hipp. Praed. ii. 34. (p. 513. L.) ubi πυρετοὶ καὶ βουβῶνες ἐπιγίνεσθαι dicuntur.

atque ea cursu, omnique motu augentur. Quidam etiam, cum torquentur, pedes inter se, subinde mutatis vicibus, implicant. Feminae vero oras naturalium suorum manibus admotis scabere crebro coguntur: nonnunquam, si digitum admoverunt, ubi vesicae cervicem is urget, calculum sentiunt.

Praesagia quaedam promiscua.

At, qui spumantem sanguinem exscreant, his in pulmone vitium est. Mulieri gravidae sine modo fusa alvus elidere partum potest. Eidem si lac ex mammis profluit, imbecillum est quod intus gerit: durae mammae, sanum illud esse, testantur. Frequens singultus, et praeter consuetudinem continuus, jecur inflammatum esse, significat. Si tumores super ulcera subito esse desierunt, idque a tergo incidit, vel distentio nervorum, vel rigor timeri potest: at si a priore parte id evenit, vel lateris acutus dolor, vel insania exspectanda est; interdum etiam ejusmodi casum, quae tutissima inter haec est, profusio alvi sequitur. Si ora venarum, sanguinem solita fundere, subito suppressa sunt, aut aqua inter cutem, aut tabes, sequitur. Eadem tabes subit, si in lateris dolore orta suppuratio intra quadraginta dies purgari non potuit. At si longa tristitia cum longo timore et vigilia est, atrae bilis morbus subest. Quibus saepe ex naribus fluit sanguis, his aut lienis tumet, aut capitis dolores sunt: quos sequitur, ut quaedam ante oculos tanquam imagines obversentur. At quibus magni lienes sunt, his gingivae malae sunt, et os olet, aut sanguis aliqua parte prorumpit: quorum si nihil evenit, necesse est in cruribus mala ulcera, et ex his nigrae cicatrices fiant. Quibus causa doloris, neque sensus ejus est, his mens labat. Si in ventrem sanguis confluxit, ibi in pus vertitur. Si a coxis, et ab inferioribus partibus dolor in pectus transit, neque ullum signum malum

accessit, suppurationis eo loco periculum est. Quibus sine febre aliqua parte dolor, aut prurigo, cum rubore et calore est, ibi aliquid suppurat. Urina quoque, quae in homine sano parum liquida est, circa aures futuram aliquam suppurationem esse denuntiat.

Signorum cum febre significatio.

Haec vero, cum sine febre quoque vel latentium, vel futurarum rerum notas habeant, multo certiora sunt, ubi febris accessit; atque etiam aliorum morborum tum signa nascuntur. Ergo protinus insania timenda est, ubi expeditior alicujus, quam sani fuit, sermo est, subitaque loquacitas orta est, et haec ipsa solito audacior: aut ubi raro quis et vehementer spirat, venasque concitatas habet, praecordiis duris et tumentibus. Oculorum quoque frequens motus, et in capitis dolore offusae oculis tenebrae; vel, nullo dolore substante, somnus ereptus, continuataque nocte et die vigilia; vel prostratum contra consuetudinem corpus in ventrem, sic ut ipsius alvi dolor id non coëgerit; item, robusto adhuc corpore, insolitus dentium stridor, insaniae signa sunt. Si quid etiam abscessit, et antequam suppuraret, manente adhuc febre, subsedit, periculum affert primum furoris, deinde interitus. Auris quoque dolor acutus, cum febre continua vehementique, saepe mentem turbat; et ex eo casu juniores interdum intra septimum diem moriuntur; seniores tardius; quoniam neque aeque magnas febres experiuntur, neque aeque insaniunt: ita sustinent, dum is affectus in pus vertatur. Suffusae quoque sanguine mulieris mammae, furorem venturum esse, testantur. Quibus autem longae febres sunt, his aut abscessus aliqui, aut articulorum dolores erunt. Quorum faucibus in febre illiditur spiritus, instat his nervorum distentio. Si angina subito finita est, in pulmonem

id malum transit; idque saepe intra septimum diem occidit: quod nisi incidat, sequitur ut aliqua parte suppuret. Deinde post alvi longam resolutionem, tormina; post haec, intestinorum laevitas oritur; post nimias destillationes, tabes; post lateris dolorem, vitia pulmonum; post haec, insania; post magnos fervores corporis, nervorum rigor, aut distentio; ubi caput vulneratum est, delirium; ubi vigilia torsit, nervorum distentio; ubi vehementer venae super ulcera moventur, sanguinis profluvium. Suppuratio vero pluribus morbis excitatur. Nam si longae febres sine dolore, sine manifesta causa remanent, in aliquam partem id malum incumbit; in junioribus tamen: nam in senioribus ex ejusmodi morbo quartana fere nascitur. Eadem suppuratio fit, si praecordia dura, dolentia ante vicesimum diem hominem non sustulerunt, neque sanguis ex naribus fluxit, maximeque in adolescentibus; utique, si inter principia aut oculorum caligo, aut capitis dolores fuerunt: sed tum in inferioribus partibus aliquid abscedit. Aut si praecordia tumorem mollem habent, neque habere intra sexaginta dies desinunt, haeretque per omne id tempus febris: sed tum in superioribus partibus fit abscessus; ac si inter ipsa viscera non fit, circa aures erumpit. Cumque omnis longus tumor ad suppurationem fere spectet, magis eo tendit is, qui in praecordiis, quam is, qui in ventre est; is, qui supra umbilicum, quam is, qui infra est. Si lassitudinis etiam sensus in febre est, vel in maxillis, vel in articulis aliquid abscedit. Interdum quoque urina tenuis et cruda sic diu fertur, ut alia salutaria signa sint; exque eo casu plerumque infra transversum septum (quod διάφραγμα Graeci vocant) fit abscessus. Dolor etiam pulmonis, si neque per sputa, neque per sanguinis detractionem, neque per victus

Morborum transitus sequelae.

rationem finitus est, vomicas aliquas interdum excitat, aut circa vicesimum diem, aut circa tricesimum, aut circa quadragesimum, nonnunquam etiam circa sexagesimum. Numerabimus autem ab eo die, quo primum febricitavit aliquis, aut inhorruit, aut gravitatem ejus partis sensit.* Sed hae vomicae modo a pulmone, modo a contraria parte nascuntur. Quod suppurat, ab ea parte, quam afficit, dolorem inflammationemque concitat; ipsum calidius est; et si in partem sanam aliquis decubuit, onerare eam ex pondere aliquo videtur. Omnis etiam suppuratio, quae nondum oculis patet, sic deprehendi potest: si febris non dimittit, eaque interdiu levior est, noctu increscit; multus sudor oritur; cupiditas tussiendi est, et paene nihil in tussi exscreatur; oculi cavi sunt; malae rubent; venae sub lingua inalbescunt; in manibus fiunt adunci ungues; digiti, maximeque summi, calent; in pedibus tumores sunt; spiritus difficilius trahitur; cibi fastidium est; pustulae toto corpore oriuntur. Quod si protinus initio dolor et tussis fuit, et spiritus difficultas, vomica vel ante vel circa vicesimum diem erumpet: si serius ista coeperint, necesse est quidem increscant; sed quo minus cito affecerint, eo tardius solventur. Solent etiam in gravi morbo pedes cum digitis unguibusque nigrescere: quod si non est mors consecuta, et reliquum corpus invaluit, pedes tamen decidunt.

Propriae cuique morbo spei vel periculi notae.

VIII. Sequitur, ut in quoque morbi genere proprias notas explicem, quae vel spem, vel periculum ostendant. Ex vesica dolenti, si purulenta urina processit, inque ea laeve et album subsedit, metum detrahit. In pulmonis morbo, si sputo ipso levatur dolor, quamvis id purulentum est, tamen aeger facile spirat, facile exscreat, morbum ipsum non diffi-

culter fert, potest ei secunda valetudo contingere. Neque inter initia terreri convenit, si protinus sputum mixtum est rufo* quodam, et sanguine, dummodo statim edatur. Laterum dolores, suppuratione facta, deinde intra quadragesimum diem purgata, finiuntur. Si in jocinore vomica est, et ex ea fertur pus purum et album, salus ei facilis: id enim malum in tunica est. Ex suppurationibus vero eae tolerabiles sunt, quae in exteriorem partem feruntur, et acuuntur: at ex iis, quae intus procedunt, eae leviores, quae contra se cutem non afficiunt, eamque et sine dolore et ejusdem coloris, cujus reliquae partes sunt, sinunt esse. Pus quoque, quacunque parte erumpit, si est laeve, album, et unius coloris, sine ullo metu est; et, quo effuso, febris protinus conquievit, desieruntque urgere cibi fastidium et potionis desiderium. Si quando etiam suppuratio descendit in crura, sputumque ejusdem factum pro rufo purulentum est, periculi minus est. At in tabe ejus, qui salvus futurus est, sputum esse debet album, aequale totum, ejusdemque coloris, sine pituita: eique etiam simile esse oportet, si quid in nares a capite destillat. Longe optimum est, febrem omnino non esse: secundum est, tantulam esse, ut neque cibum impediat, neque crebram sitim faciat. Alvus in hac valetudine ea tuta est, quae quotidie coacta, eaque convenientia iis, quae assumuntur, reddit; corpus id, quod minime tenue, maximeque lati pectoris atque setosi est, cujusque cartilago exigua, et carnosa est. Super tabem si mulieri suppressa quoque menstrua fuerunt, et circa pectus atque scapulas dolor mansit, subitoque sanguis erupit, levari morbus solet: nam et tussis minuitur, et sitis atque febricula desinunt. Sed iisdem fere, nisi re-

Phthisis.

* Hipp. Praen. xiii. 12. p. 159. ubi ξανθὸν vocat.

Hydrops. dit sanguis, vomica erumpit; quae quo cruentior, eo melior est. Aqua autem inter cutem minime terribilis est, quae nullo antecedente morbo coepit; deinde, quae longo morbo supervenit: utique, si firma viscera sunt; si spiritus facilis; si nullus dolor; si sine calore corpus est, aequaliterque in extremis partibus macrum est; si venter mollis; si nulla tussis; nulla sitis; si lingua, ne per somnum quidem, inarescit; si cibi cupiditas est; si venter medicamentis movetur; si per se excernit mollia et figurata; si extenuatur; si urina, et vini mutatione, et epotis aliquibus medicamentis mutatur; si corpus sine lassitudine est, et morbum facile sustinet: siquidem in quo omnia haec sunt, is ex toto tutus est; in quo plura ex his sunt, is in bona spe est. Articulorum vero vitia, ut podagrae chiragraeque, si juvenes tentarunt, neque callum induxerunt, solvi possunt: maximeque torminibus leniuntur, et quocunque modo venter fluit. Item morbus comitialis, ante pubertatem ortus, non aegre finitur: et in quo ab una parte corporis venientis accessionis sensus incipit, optimum est a manibus pedibusve initium fieri; deinde, a lateribus; pessimum inter haec, a capite. Atque in his quoque ea maxime prosunt, Alvus laxa. quae per dejectiones excernuntur. Ipsa autem dejectio sine ulla noxa est, quae sine febre est; si celeriter desinit; si contrectato ventre nullus motus ejus sentitur; si extremam alvum spiritus sequitur. Ac ne tormina quidem periculosa sunt, si sanguis et strigmenta descendunt, dum febris ceteraeque accessiones hujus morbi absint: adeo ut etiam gravida mulier, non solum reservari possit, sed etiam partum reservare. Prodestque in hoc morbo, si jam aetate aliquis processit. Contra, intestinorum laevitas facilius a teneris aetatibus depellitur; utique, si ferri urina, et ali cibo corpus incipit. Eadem ae-

tas prodest et in coxae dolore, et humerorum, et in omni resolutione nervorum. Ex quibus coxa, si sine torpore est, si leviter friget; quamvis magnos dolores habet, tamen et facile et mature sanatur: resolutumque membrum, si nihilo minus alitur, fieri sanum potest. Oris resolutio etiam alvo cita finitur. Omnisque dejectio lippienti prodest. At varix ortus, vel per ora venarum subita profusio sanguinis, vel tormina, insaniam tollunt. Humerorum dolores, qui ad scapulas vel manus tendunt, vomitu atrae bilis solvuntur: et quisquis dolor deorsum tendit, sanabilior est. Singultus sternutamento finitur. Longas dejectiones supprimit vomitus. Mulier sanguinem vomens, profusis menstruis, liberatur. Quae menstruis non purgatur, si sanguinem ex naribus fudit, omni periculo vacat. Quae locis* laborat, aut difficulter partum edit, sternutamento levatur. Aestiva quartana fere brevis est. Cui calor et tremor est, saluti delirium est. Lienosis bono tormina sunt. Denique ipsa febris, quod maxime mirum videri potest, saepe praesidio est. Nam et praecordiorum dolores, si sine inflammatione sunt, finit; et jocinoris dolori succurrit; et nervorum distentionem rigoremque, si postea coepit, ex toto tollit; et ex difficultate urinae morbum tenuioris intestini ortum, si urinam per calorem movet, levat. At dolores capitis, quibus oculorum caligo, et rubor cum quadam frontis prurigine accedunt, sanguinis profusione, vel fortuita, vel etiam petita, submoventur. Si capitis ac frontis dolores ex vento, vel frigore, aut aestu sunt, gravedine et sternutamentis finiuntur. Febrem autem ardentem, quam Graeci *καυσώδη* vocant, subitus horror exsolvit. Si in febre aures obtusae sunt,

Sciatica.

Surditas febrium.

* i. e. utero: Hipp. Aph. v. 35. *ὑστερικῶν* dicitur.

si sanguis e naribus fluxit, aut venter resolutus est, illud malum desinit ex toto. Nihil plus adversus surditatem, quam biliosa alvus potest. Quibus in fistula urinae minuti abscessus, quos φύματα Graeci vocant, esse coeperunt, iis, ubi pus ea parte profluxit, sanitas redditur. Ex quibus cum pleraque per se proveniant, scire licet, inter ea quoque, quae ars adhibet, naturam plurimum posse.

Hydrocephalus.

Contra, si caput febre continenti dolet, neque quidquam reddit, malum atque mortiferum est; maximeque id periculum est pueris,* a septimo anno ad quartumdecimum.

Pulmonis morbus.

In pulmonis morbo, si sputum primis diebus non fuit, deinde a septimo die coepit, et ultra septimum mansit, periculosum est; quantoque magis mixtos, neque inter se diductos colores habet, tanto deterius. Et tamen nihil pejus est, quam sincerum id edi;

Sputum flavum.

sive rufum est, sive cruentum, sive album, sive glutinosum, sive pallidum, sive spumans: nigrum tamen pessimum est. In eodem morbo periculosa sunt, tussis, destillatio; etiam, quod alias salutare habetur, sternutamentum: periculosissimumque est, si haec secuta subita dejectio est. Fere vero quae in pulmonis, eadem in lateris doloribus, et mitiora signa, et asperiora esse consueverunt. Ex jocinore si pus cruentum exit, mortiferum est. At ex suppurationibus eae pessimae sunt, quae intus tendunt, sic ut exteriorem quoque cutem decolorent: ex iis deinde, quae in exteriorem partem prorumpunt, quae maximae, quaeque planissimae sunt. Quod si, ne rupta quidem vomica, vel pure extrinsecus emisso, febris quievit, aut quamvis quieverit, tamen repetit; item si sitis est, si cibi fastidi-

* Hydrocephalum recentiorum fortasse respicit. Vide porro, pagina proxima, l. 21.

um, si venter liquidus, si pus est lividum et pallidum; si nihil aeger exscreat, nisi pituitam spumantem, periculum certum est. Atque ex iis quidem suppurationibus, quas pulmonum morbi concitarunt, fere senes moriuntur: ex ceteris juniores. At in tabe sputum mixtum purulentum, febris assidua, quae et cibi tempora eripit, et siti affligit, in corpore tenui periculum subesse testantur. Si quis etiam in eo morbo diutius traxit, ubi capilli fluunt; ubi urina quaedam araneis similia subsidentia ostendit, atque in his odor foedus est; maximeque ubi post haec orta dejectio est, protinus moritur: utique, si tempus autumni est, quo fere, qui cetera parte anni traxerunt, resolvuntur. Item pus exspuisse in hoc morbo, deinde ex toto spuere desiisse, mortiferum est. Solent etiam in adolescentibus ex eo morbo vomicae fistulaeve oriri; quae non facile sanescunt, nisi si multa signa bonae valetudinis subsecuta sunt. Ex reliquis vero minime facile sanantur virgines, aut eae mulieres, quibus super tabem menstrua suppressa sunt. Cui vero sano subitus dolor capitis ortus est, dein somnus oppressit, sic ut stertat, neque expergiscatur, intra septimum diem pereundum est; magis, cum alvus cita non antecesserit, si palpebrae dormientis non coëunt, sed album oculorum apparet. Quos tamen ita mors sequitur, si id malum non est febre discussum. At aqua inter cutem, si ex acuto morbo coepit, ad sanitatem raro perducitur: utique si contraria iis, quae supra posita sunt, subsequuntur. Aeque in ea quoque tussis spem tollit: item, si sanguis sursum deorsumque erupit, et aqua medium corpus implevit. Quibusdam etiam in hoc morbo tumores oriuntur, deinde desinunt, deinde rursus assurgunt. Hi tutiores quidem sunt, quam qui supra comprehensi sunt, si attendunt; sed fere

Hydrocephalus.

Mira contrarietas. fiducia secundae valetudinis opprimuntur. Illud jure aliquis mirabitur, quomodo quaedam simul et affligant nostra corpora, et parte aliqua tueantur. Nam, sive aqua inter cutem quem implevit, sive in magno abscessu multum puris coiit, simul id omne effudisse, aeque mortiferum est, ac si quis sani corporis vulnere factus exsanguis est. Articuli vero cui sic dolent, ut super eos ex callo quaedam tubercula innata sint, nunquam liberantur: quaeque eorum vitia vel in senectute coeperunt, vel in senectutem ab adolescentia pervenerunt, ut aliquando leniri possunt, sic nunquam ex toto finiuntur. Morbus quoque comitialis post annum quintum et vicesimum ortus aegre curatur; multoque aegrius is, qui post quadragesimum annum coepit; adeo ut in ea aetate aliquid in natura spei, vix quidquam in medicina sit. In eodem morbo, si simul totum corpus afficitur, neque ante in partibus aliquis venientis mali sensus est, sed homo ex improviso concidit, cujuscunque is aetatis est, vix sanescit: si vero aut mens laesa est, aut nervorum facta resolutio, medicinae locus non est. Dejectionibus quoque si febris accessit; si inflammatio jocinoris, aut praecordiorum, aut ventris; si immodica sitis; si longius tempus; si alvus varia; si cum dolore est, etiam mortis periculum subest: maximeque, si inter haec tormina vetera esse coeperunt. Isque morbus maxime pueros absumit usque ad annum decimum: ceterae aetates facilius sustinent. Mulier quoque gravida ejusmodi casu rapi potest; atque etiamsi ipsa convaluit, partum tamen perdit. Quin etiam tormina ab atra bile orsa mortifera sunt; aut si sub his, extenuato jam corpore, subito nigra alvus profluxit. At intestinorum laevitas periculosior est, si frequens dejectio est; si venter omnibus horis et cum sono, et sine

Epilepsia.

Dysenteria.

hoc profluit; si similiter noctu et interdiu; si, quod excernitur, aut crudum est, aut nigrum, et, praeter id, etiam laeve, et mali odoris; si sitis urget; si post potionem urina non redditur, quod evenit, quia tunc liquor omnis non in vesicam, sed in intestina descendit; si os exulceratur, rubet facies, et quasi maculis quibusdam colorum omnium distinguitur; si venter est quasi fermentatus, pinguis atque rugosus; si et cibi cupiditas non est. Inter quae cum evidens mors sit, multo evidentior est, si jam longum quoque id vitium est; maxime etiam, si in corpore senili est. Si vero in tenuiore intestino morbus est, vomitus, singultus, nervorum distentio, delirium, mala sunt. At in morbo arquato, durum fieri jecur, perniciosissimum est. Quos lienis male habet, si tormina prehenderunt, deinde versa sunt vel in aquam inter cutem, vel in intestinorum laevitatem, vix ulla medicina periculo subtrahit. Morbus intestini tenuioris nisi resolutus est, intra septimum diem occidit. Mulier ex partu, si cum febre vehementibus etiam et assiduis capitis doloribus premitur, in periculo mortis est. Si dolor atque inflammatio est in iis partibus, quibus viscera continentur, frequenter spirare, signum malum est. Si sine causa longus dolor capitis est, et in cervices ac scapulas transit, rursusque in caput revertitur, aut a capite ad cervices scapulasque pervenit, perniciosus est: nisi vomicam aliquam excitavit, sic ut pus extussiretur; aut nisi sanguis ex aliqua parte prorupit; aut nisi in capite multa porrigo, totove corpore pustulae ortae sunt. Aeque magnum malum est, ubi torpor atque prurigo pervagantur, modo per totum caput, modo in parte; aut sensus alicujus ibi quasi frigoris est; eaque ad summam quoque linguam perveniunt. Et cum in iisdem absces-

Febris puerpera?

sibus auxilium sit, eo tamen difficilior sanitas est, quo minus saepe sub his malis illi subsequuntur. In

Sciatica. coxae vero doloribus, si vehemens torpor est, frigescitque crus et coxa; alvus nisi coacta non reddit, idque quod excernitur, mucosum est; jamque aetas ejus hominis quadragesimum annum excessit; is morbus erit longissimus, minimumque annuus; neque finiri poterit, nisi aut vere, aut autumno. Dif-

Hepatitis. ficilis aeque curatio est, in eadem aetate, ubi humerorum dolor vel ad manus pervenit, vel ad scapulas tendit, torporemque et dolorem creat, neque bilis

Paralysis. vomitu levatur. Quacunque vero parte corporis membrum aliquod resolutum est, si neque movetur, et emacrescit, in pristinum habitum non revertitur; eoque minus, quo vetustius id vitium est, et quo magis in corpore senili est. Omnique resolutioni nervorum ad medicinam non idonea tempora sunt hiems et autumnus: aliquid sperari potest vere et aestate. Isque morbus mediocris vix sanatur, vehemens sanari non potest. Omnis etiam dolor minus medicinae patet, qui sursum procedit.* Mulieri gravidae si subito mammae emacuerunt, abortus periculum est. Quae neque peperit, neque gravida est, si lac habet, a menstruis defecta est. Quartana autumnalis fere longa est; maximeque, quae coepit hieme appropinquante. Si sanguis profluxit, deinde secuta est dementia cum distentione nervorum, periculum mortis est: itemque, si medicamentis purgatum, et adhuc inanem, nervorum distentio oppressit; aut si in magno dolore, extremae partes

Asphyxia. frigent. Neque is ad vitam redit, qui ex suspendio, spumante ore, detractus est. Alvus nigra, sanguini atro similis, repentina, sive cum febre, sive etiam sine hac est, perniciosa est.

* "Et quisquis dolor deorsum tendit, sanabilior est." Supra, p. 55. l. 11.

IX. Cognitis indiciis, quae nos vel spe consolentur, vel metu terreant, ad curationes morborum transeundum est. Ex his quaedam communes sunt, quaedam propriae: communes, quae pluribus morbis opitulantur; propriae, quae singulis. Ante de communibus dicam: ex quibus tamen quaedam non aegros solum, sed sanos quoque sustinent; quaedam in adversa tantum valetudine adhibentur. Omne vero auxilium corporis, aut demit aliquam materiam, aut adjicit, aut evocat, aut reprimit, aut refrigerat, aut calefacit; simulque aut durat, aut mollit. Quaedam non uno modo tantum, sed etiam duobus inter se non contrariis adjuvant. Demitur materia, sanguinis detractione, cucurbitula, dejectione, vomitu, frictione, gestatione, omnique exercitatione corporis, abstinentia, sudore. De quibus protinus dicam.

Morborum curationes, communes et propriae.

X. Sanguinem, incisa vena, mitti novum non est: sed nullum paene morbum esse, in quo non mittatur, novum est. Item, mitti junioribus, et feminis uterum non gerentibus, vetus est: in pueris vero idem experiri, et in senioribus, et in gravidis quoque mulieribus, vetus non est: siquidem antiqui, primam ultimamque aetatem sustinere non posse hoc auxilii genus, judicabant; persuaserantque sibi, mulierem gravidam, quae ita curata esset, abortum esse facturam. Postea vero usus ostendit, nihil in his esse perpetuum; aliasque potius observationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim, non quae aetas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quae vires sint. Ergo si juvenis imbecillus est, aut si mulier, quae gravida non est, parum valet, male sanguis mittitur: emoritur enim vis, si qua supererat, hoc modo erepta. At firmus puer, et robustus

Sanguinis missio quibus conveniat.

senex, et gravida mulier valens, tuto curatur. Maxime tamen in his medicus imperitus falli potest: quia fere minus roboris illis aetatibus subest; mulierique praegnanti post curationem quoque viribus opus est, non tantum ad se, sed etiam ad partum sustinendum. Non quidquid autem intentionem animi et prudentiam exigit, protinus ejiciendum est; cum praecipua in hoc ars sit, quae non annos numeret, neque conceptionem solam videat, sed vires aestimet, et ex eo colligat, possit necne superesse, quod vel puerum, vel senem, vel in una muliere duo corpora simul sustineat. Interest etiam inter valens corpus, et obesum; inter tenue, et infirmum: tenuioribus magis sanguis, plenioribus magis caro abundat. Facilius itaque illi detractionem ejusmodi sustinent; celeriusque ea, si nimium est pinguis, aliquis affligitur. Ideoque vis corporis melius ex venis, quam ex ipsa specie aestimatur.

Quibus morbis.

Neque solum haec consideranda sunt, sed etiam morbi genus quod sit: utrum superans, an deficiens materia laeserit; corruptum corpus sit, an integrum. Nam si materia vel deest, vel integra est, istud alienum est: at si vel copia sui male habet, vel corrupta est, nullo modo melius succurritur. Ergo vehemens febris, ubi rubet corpus, plenaeque venae tument, sanguinis detractionem requirit: item viscerum morbi, nervorumque resolutio, et rigor, et distentio: quidquid denique fauces difficultate spiritus strangulat; quidquid subito supprimit vocem; quisquis intolerabilis dolor est; et quacunque de causa ruptum aliquid intus atque collisum est: item malus corporis habitus, omnesque acuti morbi, qui modo, ut supra dixi, non infirmitate, sed onere nocent. Fieri tamen potest, ut morbus quidem id desideret, corpus autem vix pati posse vide-

atur: sed si nullum tamen appareat aliud auxilium, periturusque sit qui laborat, nisi temeraria quoque via fuerit adjutus; in hoc statu boni medici est ostendere, quam nulla spes sit sine sanguinis detractione, faterique, quantus in hac ipsa metus sit: et tum demum, si exigetur, sanguinem mittere. De quo dubitare in ejusmodi re non oportet: satius est enim anceps auxilium experiri, quam nullum. Idque maxime fieri debet, ubi nervi resoluti sunt; ubi subito aliquis obmutuit; ubi angina strangulatur; ubi prioris febris accessio paene confecit, paremque subsequi verisimile est, neque eam videntur sustinere aegri vires posse. Cum sit autem minime crudo sanguis mittendus, tamen ne id quidem perpetuum est: neque enim semper concoctionem res exspectat. Ergo si ex superiore parte aliquis decidit, si contusus est, si ex aliquo subito casu sanguinem vomit; quamvis paulo ante sumsit cibum, tamen protinus ei demenda materia est, ne, si subsederit, corpus affligat. Idemque etiam in aliis casibus repentinis, qui strangulabunt, dictum erit. At si morbi ratio patiatur, tum demum, nulla cruditatis suspicione remanente, id fiet. Ideoque ei rei videtur aptissimus adversae valetudinis dies secundus, aut tertius. Sed ut aliquando etiam primo die sanguinem mittere necesse est, sic nunquam utile post diem quartum est, cum jam spatio ipso materia et exhausta est, et corpus corrupit; ut detractio imbecillum id facere possit, non possit integrum. Quod si vehemens febris urget, in ipso impetu ejus sanguinem mittere, hominem jugulare est. Exspectanda ergo remissio est: si non decrescit, sed crescere desiit, neque speratur remissio, tum quoque, quamvis pejor, sola tamen occasio non omittenda est.

Quid in corpore imbecillo agendum.

Venae sectio in biduum dividenda.

Fere etiam ista medicina, ubi necessaria est, in biduum dividenda est: satius est enim, primum levare aegrum, deinde perpurgare, quam simul omni vi effusa fortasse praecipitare. Quod si in pure quoque aquaque, quae inter cutem est, ita respondet; quanto magis necesse est in sanguine respondeat? Mitti vero is debet, si totius corporis causa fit, ex brachio; si partis alicujus, ex ea ipsa parte, aut certe quam proxima: quia non ubique mitti potest, sed in temporibus, in brachiis, juxta talos. Neque ignoro, quosdam dicere, quam longissime sanguinem inde, ubi laedit, esse mittendum: sic enim averti materiae cursum; at illo modo in id ipsum, quod gravat, evocari. Sed id falsum est: proximum enim locum primo exhaurit; ex ulterioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur; ubi is suppressus est, quia non trahitur, ne venit quidem. Videtur tamen usus ipse docuisse, si caput fractum est, ex brachio potius sanguinem esse mittendum; si quod in humero vitium est, ex altero brachio: credo, quia si quid parum cesserit, opportuniores eae partes injuriae sunt, quae jam male habent. Avertitur quoque interdum sanguis, ubi alia parte prorumpens, alia emittitur: desinit enim fluere qua nolumus, inde objectis quae prohibeant, alio dato itinere.

Unde.

Tractatio ipsa.

Mittere autem sanguinem cum sit expeditissimum, usum habenti; tamen ignaro difficillimum est. Juncta enim est vena arteriis, his nervi: ita, si nervum scalpellus attingit, sequitur nervorum distentio, eaque hominem crudeliter consumit. At arteria incisa neque coit, neque sanescit; interdum etiam, ut sanguis vehementer erumpat, efficit. Ipsius quoque venae, si forte praecisa est, capita comprimuntur, neque sanguinem emittunt. At si timide scalpellus demittitur, summam cutem lacerat, neque venam

incidit. Nonnunquam etiam ea latet, neque facile reperitur. Ita multae res id difficile inscio faciunt, quod perito facillimum est. Incidenda ad medium vena est: ex qua cum sanguis erumpit, colorem ejus habitumque oportet attendere. Nam si is crassus et niger est, vitiosus est; ideoque utiliter effunditur: si rubet et pellucet, integer est; eaque missio sanguinis adeo non prodest, ut etiam noceat; protinusque is supprimendus est. Sed id evenire non potest sub eo medico, qui scit, ex quali corpore sanguis mittendus sit. Illud magis fieri solet, ut aeque niger assidue primo die profluat: quod quamvis ita est, tamen si jam satis fluxit, supprimendus est; semperque ante finis faciendus est, quam anima deficiat.[a] Deligandumque brachium superimposito expresso ex aqua frigida penicillo: et postero die adverso medio digito vena ferienda, ut recens coitus ejus resolvatur, iterumque sanguinem fundat. Sive autem primo, sive secundo die sanguis, qui crassus et niger initio fluxerat, et rubere, et pellucere coepit, satis materiae detractum est, atque quod superest, sincerum est: ideoque protinus brachium deligandum, habendumque ita est, donec valens cicatricula sit; quae celerrime in vena confirmatur.

XI. Cucurbitularum vero duo genera sunt: aeneum, et corneum. Aenea, altera parte patet; altera, clausa est: cornea, altera parte aeque patens, altera foramen habet exiguum. In aeneam linamentum ardens conjicitur, ac sic os ejus corpori aptatur, imprimiturque, donec inhaereat. Cornea per se corpori imponitur; deinde, ubi ea parte, qua exiguum foramen est, ore spiritus adductus est, superque cera cavum id clausum est, aeque inhaerescit. Utraque non ex his tantum materiae generibus, sed etiam ex quolibet alio recte fit. Ac si cetera defecerunt, ca- Cucurbitulae.

[a] i. e. ante quam syncope accedat. Vide infra, p. 75. l. 21.

liculus quoque aut pultarius, oris compressioris, ei rei commode aptatur. Ubi inhaesit, si concisa ante scalpello cutis est, sanguinem extrahit; si integra est, spiritum. Ergo ubi materia, quae intus est, laedit, illo modo; ubi inflatio, hoc imponi solet. Usus autem cucurbitulae praecipuus est, ubi non in toto corpore, sed in parte aliqua vitium est, quam exhauriri ad confirmandam valetudinem satis est. Idque ipsum testimonium est, etiam scalpello sanguinem, ubi membro succurritur, ab ea potissimum parte, quae jam laesa est, esse mittendum: quod nemo cucurbitulam diversae parti imponit, nisi cum profusionem sanguinis eo avertit; sed ei ipsi, quae dolet, quaeque liberanda est. Opus etiam esse cucurbitula potest in morbis longis, quamvis et iis jam spatium aliquod accessit; sive corrupta materia, sive spiritu male habente: in acutis quoque quibusdam, si et levari corpus debet, et ex vena sanguinem mitti vires non patiuntur. Idque auxilium ut minus vehemens, ita magis tutum; neque unquam periculosum est, etiamsi in medio febris impetu, etiamsi in cruditate adhibetur. Ideoque ubi sanguinem mitti opus est, si incisa vena praeceps periculum est, aut si in parte corporis etiam vitium est, huc potius confugiendum est: cum eo tamen, ut sciamus, hic ut nullum periculum, ita levius praesidium esse; nec posse vehementi malo, nisi aeque vehemens auxilium succurrere.

Usus.

Purgatio.

XII. 1. Dejectionem autem antiqui variis medicamentis, crebraque alvi ductione in omnibus paene morbis moliebantur: dabantque aut nigrum veratrum,[a] aut filiculam,[b] aut squamam aeris,[c]

[a] Helleborum nigrum, Aul. Gell. Noct. Att. xvii. 15.

[b] Aspidium filix mas, Pharm. Edin. 1817; aliis Polypodium fontanum; aliis P. dryopteris, aliis P. filix mas, aliis P. aculeatum. Bauh. Pin. 357. 358.

[c] Per-oxydum cupri, vel Cyprii aeris; colore nigro. "Squamae

quam λεπίδα χαλκοῦ Graeci vocant; aut lactucae marinae[a] lac, cujus gutta pani adjecta abunde purgat; aut lac vel asininum, vel bubulum, vel caprinum, eique salis paulum adjiciebant, decoquebantque id, et sublatis iis, quae coierant, quod quasi serum supererat, bibere cogebant. Sed medicamenta stomachum fere laedunt: alvus si vehementius fluit, aut saepius ducitur, hominem infirmat. Ergo nunquam in adversa valetudine medicamentum ejus rei causa recte datur, nisi ubi is morbus sine febre est; ut cum veratrum nigrum aut atra bile vexatis, aut cum tristitia insanientibus, aut iis, quorum nervi parte aliqua resoluti sunt, datur. At ubi febres sunt, satius est ejus rei causa cibos potionesque assumere, qui simul et alant, et ventrem molliant. Suntque valetudinis genera, quibus ex lacte purgatio convenit.

2. Plerumque vero alvus potius ducenda est; quod, ab Asclepiade quoque sic temperatum, ut tamen servatum sit, video plerumque seculo nostro praeteriri. Est autem ea moderatio, quam is secutus videtur, aptissima: ut neque saepe ea medicina tentetur, et tamen semel, vel summum bis, non omittatur, si caput grave est; si oculi caligant; si morbus majoris intestini est, quod Graeci κόλον nominant; si in imo ventre, aut in coxa dolores sunt; si in stomachum quaedam biliosa concurrunt, vel etiam pituita eo se, humorve aliquis aquae similis confert; si spiritus difficilius redditur; si nihil per se venter excernit; utique, si juxta quoque stercus est, et intus remanet; aut si stercoris odorem

Alvi ductio, seu Clyster.

cadunt cum panes aeris aqua refrigerantur rubentque." PLIN. xxxiv. 11; qui tamen squamas *florem*; pulverem autem vi indidem decussum, *lepidam aeris* nominat. DIOS. de Squam. Aer. non distinguit. THOMSON's Chemistry, i. 444.

[a] Euphorbiae paraliae, et exiguae, L.

nihil dejiciens aeger ex spiritu suo sentit; aut si corruptum est, quod excernitur; aut si prima inedia febrem non sustulit; aut si sanguinem mitti, cum opus sit, vires non patiuntur, tempusve ejus rei praeteriit; aut si multum ante morbum aliquis potavit; aut si is, qui saepe vel sponte, vel casu purgatus est, subito habet alvum suppressam. Servanda vero illa sunt: ne ante diem tertium ducatur; ne ulla cruditate substante; ne in corpore infirmo, diuque in adversa valetudine exhausto; neve in eo, cui satis alvus quotidie reddit, quive eam liquidam habet; neve in ipso accessionis impetu, quia, quod tum infusum est, alvo continetur, regestumque in caput, multo gravius periculum efficit. Pridie vero abstineri debet aeger, ut aptus tali curationi sit: eodem die ante aliquot horas aquam calidam bibere, ut superiores ejus partes madescant. Tum immittenda in alvum est, si levi medicina contenti sumus, pura aqua; si paulo valentiori, mulsa;[a] si leni, ea in qua foenum Graecum, vel ptisana,[b] vel malva decocta sit; si reprimendi causa, ex verbenis.[c] Acris autem est marina aqua, vel alia sale adjecto; atque utra-

[a] Hydromeli, vel Melicraton; "fit ex melle, aqua dupla pluviatili bene diluto, ac insolato; alias autem in aqua ex fonte ad tertias decocto." Dios. de Mulsa Aqua. Verg. ibid. J. M. Gesner, *mulsus, a, um*, quasi *mellosus, a, um*, dici putat; nimirum adjectivum, mellis additionem, substantivo intellecto, denotans. Hinc "*mulsum acetum, mulsum vinum, mulsa aqua.*"

[b] Ptisana veterum, quasi *Extractum*, quod vocant, hordei aquosum existebat. Coquebatur enim hordeum donec tumesceret, tum sole siccatum, dein tusum, glumis purgatum, iterumque tusum, sed non *molebatur*. Haec quasi farina (Paul. Aeg. i. de Frument.) cum xv aquis cocta est; exiguo oleo, et cum intumuerit, aceto adjectis. Cocturae fere finitae, addebatur sal, in pastillos denique formandae. Si aqua rursus diluta esset, *cremor*, vel *succus* ptisanae, simpliciter etiam *sorbitio*, vocabatur. Plin. xxii. 25. Dios. de Hordeo. Verg. ad locum. Grieve's Transl. ibid. Hor. Sat. ii. 3. 155. Hipp. toto volumine de Vict. Rat. in Acut. olim *De Ptisana* (Plin. l. c. et xviii. 7.) inscripto. Athen. lib. x. πτισάνην, a πτίσσειν, ἀνῖνque, *tundere*, et *madefacere*, ducit.

[c] Vide infra, p. 88.

que decocta commodior est. Acrior fit, adjecto vel oleo, vel nitro, vel melle: quoque acrior est, eo plus extrahit, sed minus facile sustinetur. Idque quod infunditur, neque frigidum esse oportet, neque calidum; ne alterutro modo laedat. Cum infusum est quantum fieri potest, continere se in lectulo debet aeger, nec primae cupiditati dejectionis protinus cedere: ubi necesse est, tum demum desidere. Fereque eo modo demta materia, superioribus partibus levatis, morbum ipsum mollit. Cum vero, quoties res coëgit, desidendo aliquis se exhausit, paulisper debet conquiescere; et, ne vires deficiant, utique eo die cibum assumere: qui plenior, an exiguus sit dandus, ex ratione ejus accessionis, quae exspectabitur, aut in metu non erit, aestimari oportebit.

XIII. At vomitus, ut in secunda quoque valetudine saepe necessarius biliosis est, sic etiam in iis morbis, quos bilis concitavit. Ergo omnibus, qui ante febres horrore et tremore vexantur: omnibus, qui cholera laborant; omnibus etiam cum quadam hilaritate insanientibus; et comitiali quoque morbo oppressis, necessarius est. Sed si acutus morbus est, sicut in cholera; si febris est, ut inter horrores, asperioribus medicamentis opus non est; sicut in dejectionibus quoque supra dictum est: satisque est, ea vomitus causa sumi, quae sanis quoque sumenda esse proposui. At ubi longi valentesque morbi sine febre sunt, ut comitialis aut insania, veratro quoque albo utendum est. Id neque hieme, neque aestate recte datur; optime, vere; tolerabiliter, autumno. Quisquis daturus erit, id agere ante debet, ut accepturi corpus humidius sit. Illud scire oportet, omne ejusmodi medicamentum, quod potui datur, non semper aegris prodesse, semper sanis nocere. Vomitus.

XIV. De frictione vero adeo multa Asclepiades, tanquam inventor ejus, posuit in eo volumine, quod Frictio.

Communium Auxiliorum inscripsit, ut, cum trium tantum faceret mentionem; hujus, et aquae, et gestationis; tamen maximam partem in hac consumserit. Oportet autem neque recentiores viros in iis fraudare, quae vel repererunt, vel recte secuti sunt; et tamen ea, quae apud antiquiores aliquos posita sunt, auctoribus suis reddere. Neque dubitari potest, quin latius quidem, et dilucidius, ubi et quomodo frictione utendum esset, Asclepiades praeceperit; nihil tamen repererit, quod non a vetustissimo auctore Hippocrate paucis verbis comprehensum sit: qui dixit, frictione, si vehemens sit, durari corpus; si lenis, molliri; si multa, minui; si modica, impleri. Sequitur ergo, ut tum utendum sit, cum aut adstringendum corpus sit, quod hebes est; aut molliendum, quod induruit; aut digerendum in eo, quod copia nocet; aut alendum id, quod tenue et infirmum est. Quas tamen species si quis curiosius aestimet, quod jam ad medicum non pertinet, facile intelliget, omnes ex una causa pendere, quae demit. Nam et adstringitur aliquid, eo demto, quod interpositum, ut id laxaretur, effecerat; et mollitur, eo detracto, quod duritiem creabat; et impletur, non ipsa frictione, sed eo cibo, qui postea usque ad cutem, digestione quadam relaxatam, penetrat. Diversarum vero rerum in modo causa est. Inter unctionem autem et frictionem multum interest. Ungi enim, leniterque pertractari corpus, etiam in acutis et recentibus morbis oportet; in remissione tamen, et ante cibum: longa vero frictione uti, neque in acutis morbis, neque increscentibus convenit; praeterquam cum phreneticis somnus ea quaeritur. Amat autem hoc auxilium valetudo longa, et jam a primo impetu inclinata. Neque ignoro, quosdam dicere, omne auxilium necessarium esse increscentibus morbis, non cum jam per se fini-

untur. Quod non ita se habet. Potest enim morbus, etiam qui per se finem habiturus est, citius tamen adhibito auxilio tolli: quod duabus de causis necessarium est; et ut quam primum bona valetudo contingat; et ne morbus, qui remanet, iterum, quamvis levi de causa, exasperetur. Potest morbus minus gravis esse, quam fuerit, neque ideo tamen solvi, sed reliquiis quibusdam inhaerere, quas admotum aliquod auxilium discutit. Sed ut, levata quoque adversa valetudine, recte frictio adhibetur; sic nunquam adhibenda est febre increscente: verum, si fieri poterit, cum ex toto corpus ea vacabit; sin minus, certe cum ea remiserit. Eadem autem modo in totis corporibus esse debet, ut cum infirmus aliquis implendus; modo in partibus, aut quia ipsius ejus membri imbecillitas id requirit, aut quia alterius. Nam et capitis longos dolores ipsius frictio levat; non in impetu tamen doloris: et membrum aliquod resolutum ipsius frictione confirmatur. Longe tamen saepius aliud perfricandum est, cum aliud dolet; maximeque cum a summis, aut a mediis partibus corporis evocare materiam volumus; ideoque extremas partes perfricamus. Neque audiendi sunt, qui numero finiunt, quoties aliquis perfricandus sit. (Numerus frictionum.) Id enim ex viribus hominis colligendum est: et si is perinfirmus est, potest satis esse quinquagies; si robustior, potest ducenties esse faciendum; inter utrumque deinde, prout vires sunt. Quo fit, ut etiam minus saepe in muliere, quam in viro; minus saepe in puero, vel sene, quam in juvene, manus dimovendae sint. Denique, si certa membra perfricantur, multa valentique frictione opus est. Nam neque totum corpus infirmari cito per partem potest, et opus est quam plurimum materiae digeri, sive id ipsum membrum, sive per id aliud levamus. Aut ubi totius corporis imbecillitas

hanc curationem per totum id exigit, brevior esse debet et lenior; ut tantummodo summam cutem emolliat, quo facilius capax ex recenti cibo novae materiae fiat. In malis jam aegrum esse, ubi exterior pars corporis friget, interior cum siti calet, supra posui. Sed tunc quoque unicum in frictione praesidium est; quae si calorem in cutem evocavit, potest alicui medicinae locum facere.

Gestatio. XV. Gestatio quoque longis et jam inclinatis morbis aptissima est: utilisque est et iis corporibus, quae jam ex toto febre carent, sed adhuc exerceri per se non possunt; et iis, quibus lentae morborum reliquiae remanent, neque aliter eliduntur. Asclepiades etiam in recenti vehementique, praecipueque ardente febre, ad discutiendam eam, gestatione dixit utendum:[a] sed id periculose fit; meliusque quiete ejusmodi impetus sustinetur. Si quis tamen experiri volet, sic experiatur, si lingua non erit aspera, si nullus tumor, nulla durities, nullus dolor visceribus, aut capiti, aut praecordiis suberit. Et ex toto, nunquam gestari corpus dolens debet, sive id in toto, sive in parte est; nisi tamen solis nervis dolentibus; neque unquam increscente febre, sed in remissione ejus. Genera autem gestationis plura sunt: quae adhibenda sunt et pro viribus cujusque, et pro opibus; ne aut imbecillum hominem nimis digerant, aut humili desint. Navis. Lenissima est navi, vel in portu, vel in flumine; vehementior vel in alto mari nave, vel lectica; Vehiculi. etiamnum acrior vehiculo. Atque haec ipsa et intendi et leniri possunt. Si nihil horum est, Lecti. suspendi lectus debet, et moveri: si ne id quidem est, at certe uni pedi subjiciendum fulmentum[b] est, atque ita lectus huc et illuc manu impellendus. Et levia quidem genera exercitationis infirmis conveniunt: valentiora vero iis, qui jam

a Ut nuper apud nos clarissimus R. JACKSON; *On Fever.*

b Ita Cod. Med. I.

pluribus diebus febre liberati sunt; aut iis, qui gravium morborum initia sic sentiunt, ut adhuc febre vacent, quod et in tabe, et in stomachi vitiis, et cum aqua cutem subiit, et interdum in morbo regio fit; aut ubi quidam morbi, qualis comitialis, qualis insania est, sine febre, quamvis diu, manent. In quibus affectibus ea quoque genera exercitationum necessaria sunt, quae comprehendimus eo loco, quo, quemadmodum sani, neque firmi homines se gererent, praecepimus.

XVI. Abstinentiae vero duo genera sunt: alterum, ubi nihil assumit aeger; alterum, ubi non nisi quod oportet. Initia morborum primum famem, sitimque desiderant: ipsi deinde morbi, moderationem, ut neque aliud quam expedit, neque ejus ipsius nimium sumatur. Neque enim convenit juxta inediam protinus satietatem esse. Quod si sanis quoque corporibus inutile est, ubi aliqua necessitas famem fecit; quanto inutilius est in corpore etiam aegro? Neque ulla res magis adjuvat laborantem, quam tempestiva abstinentia. Intemperantes homines apud nos, ipsi cibi tempora curantibus dant. Rursus alii, tempora medicis pro dono remittunt, sibi ipsis modum vindicant. Liberaliter agere se credunt, qui cetera illorum arbitrio relinquunt, in genere cibi liberi sunt; quasi quaeratur, quid medico liceat, non quid aegro salutare sit. Cui vehementer nocet, quoties in ejus, quod assumitur, vel tempore, vel modo, vel genere peccatur. Abstinentia.

XVII. Sudor etiam duobus modis elicitur: aut sicco calore, aut balneo. Siccus calor est, et arenae calidae, et laconici,[a] et clibani,[a] et quarundam Sudor. Ex balneo vaporeo.

[a] *Laconicum*, locus orbicularis in balneis calefactus, sed siccus, quo sudor eliciebatur. *Sudatorium* erat. *Clibanus* autem furni mobilis genus, pani aliisque rebus coquendis, aggestis suggestisque undique prunis, factum. J. A. GESNER. CIC. Att. iv. 10. COL. R. R. Praef. VITR. v. 10. Extat laconici CARACALLAE figura in VITR. Philandri.

naturalium sudationum, ubi terra profusus calidus vapor aedificio includitur, sicut super Baias in myrtetis habemus. Praeter haec, sole quoque, et exercitatione movetur. Utiliaque haec genera sunt, quoties humor intus nocet, isque digerendus est. Ac nervorum quoque quaedam vitia sic optime curantur. Sed cetera infirmis possunt convenire: sol, et exercitatio tantum robustioribus; qui tamen sine febre, vel inter initia morborum, vel etiam gravibus morbis tenentur. Cavendum autem est, ne quid horum vel in febre, vel in cruditate tentetur.

Balnei usus.

At balnei duplex usus est. Nam modo, discussis febribus, initium cibi plenioris, vinique firmioris, valetudini facit; modo febrem ipsam tollit. Fereque adhibetur, ubi summam cutem relaxari, evocarique corruptum humorem, et habitum corporis mutari expedit. Antiqui timidius eo utebantur: Asclepiades audacius. Neque terrere autem ea res, si tempestiva est, debet; ante tempus, nocet. Quisquis febre liberatus est, simulatque ea uno die non accessit, eo qui proximus est, post tempus accessionis, tuto lavari potest. At si circuitum habere ea febris solita est, sic ut tertio, quartove die revertatur, quandocunque non accessit, balneum tutum est. Manentibus vero adhuc febribus, si hae sunt lentae, lenesque jamdiu male habent, recte medicina ista tentatur: cum eo tamen, ne praecordia dura sint, neve ea tumeant, neve lingua aspera sit, neve aut in medio corpore, aut in capite dolor ullus sit, neve tum febris increscat.

Ante et post accessionem.

Et in iis quidem febribus, quae certum circuitum habent, duo balnei tempora sunt; alterum, ante horrorem; alterum, febre finita: in iis vero, qui lentis febriculis diu detinentur, cum aut ex toto recessit accessio; aut, si id non solet, certe lenita est, jamque corpus tam integrum est, quam maxime esse in eo genere vale-

tudinis solet. Imbecillus homo, iturus in balneum, vitare debet, ne ante frigus aliquod experiatur: ubi in balneum venit, paulisper resistere, experirique, num tempora adstringantur, et an sudor aliquis oriatur: illud si incidit, hoc non secutum est, inutile eo die balneum est; perungendusque is leniter, et auferendus est, vitandumque omni modo frigus, et abstinentia utendum. At si temporibus integris, primum ibi, deinde alibi sudor incipit, fovendum os aqua calida; tum in solio desidendum est; atque ibi quoque videndum, num sub primo contactu aquae calidae summa cutis inhorrescat: quod vix tamen fieri potest, si priora recte cesserunt: certum id autem signum inutilis balnei est. Ante vero, quam in aquam calidam se demittat, an postea aliquis perungi debeat, ex ratione valetudinis suae cognoscat. Fere tamen, nisi ubi nominatim, ut postea fiat, pracipietur, moto sudore leniter corpus perungendum; deinde in aquam calidam demittendum est. Atque hic quoque habenda virium ratio est, neque committendum, ut per aestum anima deficiat; sed maturius is auferendus, curioseque vestimentis involvendus est, ut neque ad eum frigus aspiret, et ibi quoque, antequam aliquid assumat, insudet. Fomenta quoque calida sunt, milium, sal, arena; quodlibet eorum calefactum, et in linteum conjectum; si minore vi opus est, etiam solum linteum; at si majore, exstincti titiones, involutique panniculis, et sic circumdati. Quin etiam calido oleo replentur utriculi; et in vasa fictilia, a similitudine quas lenticulas vocant, aqua conjicitur; et sal sacco linteo excipitur, demittiturque in aquam bene calidam, tum super id membrum, quod fovendum est, collocatur. Juxtaque ignem ferramenta duo sunt, capitibus paulo latioribus: alterumque ex his demittitur in eum salem, et aqua super leviter aspergitur; ubi

Fomenta.

Ex ferramentis.

frigere coepit, ad ignem refertur, et idem in altero fit; deinde invicem in utroque: inter quae descendit salsus et calidus succus, qui contractis aliquo morbo nervis opitulatur. His omnibus commune est, digerere id, quod vel praecordia onerat, vel fauces strangulat, vel in aliquo membro nocet. Quando autem quoque utendum sit, in ipsis morborum generibus dicetur.

Alentia, seu cibus potusque.

XVIII. Cum de iis dictum sit, quae detrahendo juvant; ad ea veniendum est, quae alunt, id est, cibum et potionem. Haec autem non omnium tantum morborum, sed etiam secundae valetudinis communia praesidia sunt: pertinetque ad rem, omnium proprietates nosse; primum, ut sani sciant, quomodo his utantur; deinde, ut exsequentibus nobis morborum curationes, liceat species rerum, quae assumendae erunt, subjicere, neque necesse sit subinde singulas eas nominare. Scire igitur oportet, omnia legumina, quaeque ex frumentis panificia sunt, generis valentissimi esse: (valentissimum voco, in quo plurimum alimenti est:) item omne animal quadrupes domi natum; omnem grandem feram, quales sunt caprea,[a] cervus, aper,[b] onager;[c] omnem grandem avem, quales sunt anser, et pavo, et grus; omnes belluas marinas, ex quibus cetus est, quaeque his pares sunt: item mel, et caseum. Quo minus mirum est, opus pistorium[d] valentissimum esse, quod ex frumento, adipe, melle, caseo constat.

[a] Capra Rupicapra, vel Cervus Capreolus, L.

[b] Suis Scrofae varietas. "Aper vix differt a sue domestico, nisi quod nigro-canescens lanam inter setas non habeat, quodque auriculae sint subrotundae." L. Syst. Nat. Mamm. Gen. 35.

[c] Equi Asini varietas quaedam sylvestris. IDEM, Syst. Nat. i. 101.

[d] Panis quidam delicatior *(pastry)* frumentis pinsendis, non molendis, factus. Qui praeparabat, "Pistor dulciarius," MARTIALI, Xen. 220, dicitur. Vide PLAUT. AUL.; PLIN. xviii. 11; CELSUM ipsum, ii. 28. Variae cupediae inde, pro dulcedine adjecta, paratae.

In media vero materia numerari ex oleribus debere ea, quorum radices, vel bulbos assumimus; ex quadrupedibus, leporem; aves omnes a minimis ad phoenicopterum;[a] item pisces omnes, qui salem non patiuntur, solidive saliuntur. Imbecillissimam vero materiam esse, omnem caulem oleris, et quidquid in caule nascitur, qualis est cucurbita, et cucumis, et capparis; omnia poma, oleas, cochleas, itemque conchylia.[b] Sed quamvis haec ita discreta sint, tamen etiam, quae sub eadem specie sunt, magna discrimina recipiunt; aliaque res alia vel valentior est, vel infirmior. Siquidem plus alimenti est in pane, quam in ullo alio: firmius est triticum,[c] quam milium;[d] id ipsum, quam hordeum; et ex tritico firmissima siligo,[e] deinde simila,[f] deinde cui nihil ademtum est, quod αὐτόπυρον[g] Graeci vocant: infirmior est, ex polline;[h] infirmissimus, cibarius[i] pa-

[a] Phoenicopterum rubrum L. esse, ipse nihil dubitat. Syst. Nat. i. 230. Vide MART. Xenia, 68. PL. x. 48. CONSTANTINUS "*Flamant*" Gallorum esse conjicit. Vide HARD. ad PLIN. Nostris *Flamingo*.

[b] Conchylia erant conchae quaevis univalvae, sed minimae; ut murex, purpura, buccinum; quales littorales pumilae istae, algis quae adhaerescere videntur. Vide PLIN. ix. 25. 26; RONDELET, de Piscibus, in verbum; C. GESNER, ibid. lib. de Piscibus; nos, p. 85. infra.

[c] Triticum hybernum, L.

[d] Panicum miliaceum, L.

[e] "Siligo secundae conditionis triticum est." MARC. VERG. ad DIOSCOR. de Olyra. PLIN. xviii. 8—10. COL. de Re Rustica. Anglice, *winter wheat*.

[f] *Simila*, et *similago*. "Suspensa mola frangitur potius quam teritur *triticum*; cribro deinde tenuissimus ille *pollen* et crassiores excernuntur *furfures*; quae vero relinquitur media substantia candida, non in farinam trita, sed crassior et quasi grumosa, cui nihil ex tritico inutile admixtum sit, similago vel simila dicta est: ex qua, candidissimus et regius panis olim fiebat." MAR. VERG. ad DIOSCOR. de Tritico.

[g] "Ex omnibus tritici partibus, nulla detractione, constat." Ibid.

[h] "Pollen tenuissimus pulvis magis quam farina est; qualis circa molas, et pistrinas, parietibus haerens invenitur." Ibid.

[i] "Credimus eum esse quem Graeci πιτυρίαν, i. e. *furfuraceum*, appellant." Ibid.

nis. Ex leguminibus vero valentior faba, vel lenticula, quam pisum. Ex oleribus valentior rapa,[a] napique,[b] et omnes bulbi, (in quibus cepam quoque, et allium numero) quam pastinaca,[c] vel quae specialiter radicula[d] appellatur: item firmior brassica, et beta, et porrum, quam lactuca, vel cucurbita, vel asparagus. At ex fructibus surculorum valentiores uvae, ficus, nuces, palmulae, quam quae poma proprie nominantur: atque ex his ipsis firmiora, quae succosa, quam quae fragilia sunt. Item ex iis avibus, quae in media specie sunt, valentiores eae, quae pedibus, quam quae volatu magis nituntur; et ex iis, quae volatu fidunt, firmiores quae grandiores aves, quam quae minutae sunt; ut ficedula[e] et turdus.[f] Atque eae quoque, quae in aqua degunt, leviorem cibum praestant, quam quae natandi scientiam non habent. Inter domesticas vero quadrupedes, levissima suilla est; gravissima, bubula: itemque ex feris, quo majus quodque animal, eo robustior ex eo cibus est. Pisciumque eorum, qui ex media materia sunt, quibus maxime utimur, tamen gravissimi sunt ex quibus salsamenta[g] quoque fieri possunt, qualis lacertus est; deinde qui, quamvis teneriores, tamen duri sunt, ut aurata,[h] corvus,[i] sparus,[k] oculata;[l] tum plani; post quos etiamnum leviores lupi,[m] mullique,[n] et post hos, omnes saxatiles. Neque vero in generibus rerum tantummodo discrimen est, sed etiam in ipsis: quod et aetate fit, et membro, et solo, et coelo, et habitu. Nam quadrupes omne animal, si

[a] Brassica Rapa, L.
[b] Brassica Napus, L.
[c] Pastinaca sativa, β. L.
[d] Raphanus sativus, L. vel Cochlearia Armoracia, L.
[e] Motacilla Ficedula, L.
[f] Turdus musicus, L.
[g] Pisces sale durati.
[h] Sparus Aurata, L.
[i] Trigla Hirundo, L. quem vide.
[k] Sparus annularis, L.
[l] Sparus Melanurus, L.
[m] Perca punctata, L.
[n] Mullus barbatus, L.

lactens est, minus alimenti praestat; itemque quo tenerior pullus cohortalis[a] est: in piscibus quoque media aetas, quae nondum summam magnitudinem implevit. Deinde ex eodem sue, ungulae, rostrum, aures, cerebellum; ex agno, hoedove, cum petiolis totum caput aliquanto, quam cetera membra, leviora sunt: adeo ut in media materia poni possint. Ex avibus, colla, alaeve recte infirmissimis adnumerantur. Quod ad solum vero pertinet, frumentum quoque valentius est collinum, quam campestre: levior piscis inter saxa editus, quam in arena; levior in arena, quam in limo: quo fit, ut ex stagno, vel lacu, vel flumine eadem genera graviora sint: leviorque, qui in alto, quam qui in vado vixit. Omne etiam ferum animal domestico levius; et quodcunque humido coelo, quam quod sicco natum est. Deinde eadem omnia pinguia, quam macra; recentia quam salsa; nova, quam vetusta, plus alimenti habent. Tum res eadem magis alit jurulenta, quam assa; magis assa, quam elixa. Ovum durum valentissimae materiae est; molle, vel sorbile, imbecillissimae. Cumque panificia omnia firmissima sint, elota[b] tamen quaedam genera frumenti, ut alica,[c] oryza,[d] ptisana,[e] vel ex iisdem facta sorbitio,[e] vel pulticula,[f] et aqua quoque madens panis, imbecillissimis adnumerari potest.

Ex potionibus vero, quaecunque ex frumento fac- Potiones.

[a] Pullus gallinaceus; sic Ovidius, *de vulpe* canens, Fast. iv. 704.
"Abstulerat multas illa cohortis aves." Col. Prooem. lib. i.

[b] Scilicet, frumenta aqua, inter purgandum ad sorbitiones, imbuta. Dios. et Verg. de Hord. Plin. xviii. 7.

[c] Zea pinsa, dein aqua calida, sale, cretaque, vel alumine, commixta. Plin. xviii. 7. 11. Verg. ad Dios. de Alica: quam ptisanae locum fere suis temporibus usurpasse, Plin. xxii. 25. auctor est.

[d] Oryza sativa, L.

[e] Vide supra, p. 68.

[f] *Puls* crassior, *pulticula* tenuior Zeae pollen, in sorbitiones, perinde ac ptisana, macerari solebant. Dios. de Pulticula.

ta est, itemque lac, mulsum,[a] defrutum,[b] passum,[c] vinum aut dulce, aut vehemens, aut mustum, aut magnae vetustatis, valentissimi generis est. At acetum, et id vinum quod paucorum annorum, vel austerum, vel pingue est, in media materia est: ideoque infirmis nunquam generis alterius dari debet. Aqua omnium imbecillissima est. Firmiorque ex frumento potio est, quo firmius fuit ipsum frumentum: firmior ex eo vino, quod bono solo, quam quod tenui; quodque temperato coelo, quam quod aut nimis humido, aut nimis sicco, nimiumque aut frigido, aut calido natum est. Mulsum, quo plus mellis habet; defrutum, quo magis incoctum; passum, quo ex sicciore uva est, eo valentius est.

Aquarum genera.

Aqua levissima pluvialis est; deinde fontana; tum ex flumine; tum ex puteo; post haec ex nive, aut glacie; gravior his, ex lacu; gravissima, ex palude. Facilis etiam, et necessaria cognitio est naturam ejus requirentibus. Nam levis, pondere apparet; et ex iis, quae pondere pares sunt, eo melior quaeque est, quo celerius et calefit et frigescit, quoque celerius ex ea legumina percoquuntur. Fere vero sequitur, ut, quo valentior quaeque materia est, eo minus facile concoquatur; sed si concocta est, plus alat. Itaque utendum est materiae genere pro viribus; modusque omnium pro genere sumendus. Ergo imbecillis hominibus, rebus infirmissimis opus est; mediocriter firmos, media materia optime sustinet; et robustis apta validissima est. Plus deinde

[a] "Conficitur mulsum duobus vini cadis, uno mellis plerumque mixto. Quidam mel cum vino, ad celeritatem, decoquunt. Alii, pretii causa, musti ii. sextarios, mellis i. miscent, id quod postquam deferbuit dulce perseverat." Dios. de Mulso. Plin. xxii. 24. P. 68. supra.

[b] Vinum novum, seu mustum, ad dimidium incoctum. Plin. xiv. 9.

[c] Vinum ex uvis, sole, vel oleo siccatis, dein tusis, expressum. Plin. ibid. Col. xii. 39.

aliquis assumere ex levioribus potest: magis in iis, quae valentissima sunt, temperare sibi debet.

Ciborum indoles varia.

XIX. Neque haec sola discrimina sunt; sed etiam aliae res boni succi, aliae mali sunt; quas εὐχύλους vel κακοχύλους Graeci vocant; aliae lenes, aliae acres; aliae crassiorem pituitam in nobis faciunt, aliae tenuiorem; aliae idoneae sunt stomacho, aliae alienae sunt: itemque aliae inflant, aliae ab hoc absunt; aliae calefaciunt, aliae refrigerant; aliae facile in stomacho acescunt, aliae non facile intus corrumpuntur; aliae movent alvum, aliae supprimunt; aliae citant urinam, aliae tardant; quaedam somnum movent, quaedam sensus excitant. Quae omnia ideo noscenda sunt, quoniam aliud alii, vel corpori, vel valetudini, convenit.

Boni succi cibi.

XX. Boni succi sunt, triticum, siligo, alica, oryza, amylum,[a] tragum,[b] ptisana, lac, caseus mollis, omnis venatio, omnes aves, quae ex media materia sunt; ex majoribus quoque eae, quas supra nominavi: medii inter teneros durosque pisces, ut mullus, et lupus: verna lactuca,[c] urtica, malva, cucumis, cucurbita, ovum sorbile, portulaca, cochleae,[d] palmulae: ex pomis quodcunque neque acerbum, neque acidum est: vinum dulce, vel lene, passum, defrutum, oleae, quae ex his duobus in alterutro servatae sunt: vulvae, rostra, trunculique suum, omnis pinguis caro, omnis glutinosa, omne jecur.

[a] "Quod sine mola conficiatur sic dictum." Dios. Fit ut nostrum.

[b] Peregrinum tritici genus, ab oriente invectum, Plin. xvii. 10; in quoddam ptisanae imitamentum elaborari solebat. Dod. Triticum *Monococcum*, L. Bauhinus autem *T. Siligineum*, cui nihil Linnaei synonymum. T. Monococcum hordeo simile est disticho; atque Hipp. de Diaet. ii. 16. 219. tragum alvum aperire luculenter docet. Dios. de Trago.

[c] Lactuca sativa *crispa* Lin. et Pers. Plin. xix. 8. rubens, Aprili sata, unde nomen.

[d] Limax ater, laevis, et albus L.; vide Hor. Sat. ii. 4. 58; Dios. ii. 9; ubi limaces Afros ventriculo optimos legimus.

Mali succi.

XXI. Mali vero succi sunt, milium, panicum, hordeum, legumina, caro domestica permacra, omnisque caro salsa, omne salsamentum, garum, vetus caseus, siser, radicula, rapa, napi, bulbi,[a] brassica, magisque etiam cyma ejus, asparagus, beta, cucumis, porrum, eruca,[b] nasturtium, thymum,[c] nepeta,[d] satureia,[e] hyssopum, ruta, anethum,[f] feniculum,[g] cuminum, anisum, lapathum,[h] sinapi, allium, cepa, lienes, renes, intestina, pomum quodcunque acidum vel acerbum est; acetum, omnia acria, acida, acerba, oleum, pisces quoque saxatiles, omnesque, qui ex tenerrimo genere sunt, aut qui rursus nimium duri virosique sunt, ut fere quos stagna, lacus, limosive rivi ferunt, quique in nimiam magnitudinem excesserunt.

Lenes cibi.

XXII. Lenes autem sunt, sorbitio, pulticula, laganum,[i] amylum, ptisana, pinguis caro, et quaecunque glutinosa est: quod fere quidem in omni domestica fit, praecipue tamen in ungulis, trunculisque suum, in petiolis capitulisque hoedorum et vitulorum et agnorum, omnibusque cerebellis: item qui proprie bulbi nominantur, lac, defrutum, passum, nuclei pinei. Acria sunt, omnia nimis austera, omnia acida, omnia salsa, et mel quidem, quo melius est, eo magis: item allium, cepa, eruca, ruta, nasturtium, cucumis, beta, brassica, asparagus, sinapi, radicula, intubus,[k] ocimum,[l] lactuca, maximaque olerum pars.

Pituitam incrassantes.

XXIII. Crassiorem autem pituitam faciunt, ova

[a] Plerique eos Alii Cepae, L. v. p. 78; sed MATTHIOLUS ignorari putat.
[b] Brassica Eruca, L. [c] T. vulgaris, L. [d] Nepeta Cataria, L.
[e] Satureia Thymbra, et montana, L. [f] Anethum graveolens, L.
[g] Anethum Foeniculum, L. [h] Rumex Patientia, sanguineus, crispus, acutus, aquaticus, scutatus, Acetosa, L.
[i] Placenta admodum levis et porosa. HERM. B. Cor. 240. Anglice, *pancake*. [k] Cichoreum Endivia.
[l] Ocymum Basilicum et minimum, L.

sorbilia, alica, oryza, amylum, ptisana, lac, bulbi, omniaque fere glutinosa. Extenuant eandem, omnia salsa, atque acria, atque acida.

XXIV. Stomacho autem aptissima sunt, quaecunque austera sunt, etiam quae acida sunt, quaeque contacta sale modice sunt: item panis sine fermento, et elota alica, vel oryza, vel ptisana; omnis avis, omnis venatio, atque utraque vel assa, vel elixa: ex domesticis animalibus bubula: si quid ex ceteris sumitur, macrum potius, quam pingue: ex sue, ungulae, rostra, aures, vulvaeque steriles: ex oleribus, intubus, lactuca, pastinaca, cucurbita elixa, siser:[a] ex pomis, cerasum, morum, sorbum, pirum fragile, quale Crustuminum vel Naevianum est: item pira, quae reponuntur, Tarentina atque Signina; malum orbiculatum, aut Scandianum, vel Amerinum, vel Cotoneum, vel Punicum, uvae ex olla, molle ovum, palmulae, nuclei pinei,[b] oleae albae ex dura muria, eaedem aceto intinctae, vel nigrae, quae in arbore bene permaturuerunt, vel quae in passo, defrutove servatae sunt: vinum austerum, licet etiam asperum sit, item resinatum: duri ex media materia pisces, ostrea,[c] pectines,[d] murices,[e] purpurae,[f] cochleae:[g] cibi, potionesque frigidae, vel ferventes: absinthium.

Stomacho aptissimi.

Pyri Cydoniae et Punicae Granati fructus.

XXV. Aliena vero stomacho sunt, omnia tepida, omnia salsa, omnia jurulenta, omnia praedulcia, omnia pinguia, sorbitio, panis fermentatus, idemque vel ex milio, vel ex hordeo, oleum, radices olerum, et quodcunque olus ex oleo garove estur, mel, mulsum, defrutum, passum, lac, omnis caseus, uva

Stomacho alieni.

[a] Daucus Carota, β. L.?

[b] Pini Sylvestris, Pineae, Cembrae, Abietis, L. nuclei: quatuor eorum genera esse, Plin. xv. 10. scribit.

[c] Ostrea edulis. [d] Anomia Ephippium; pectinata L.? Plin. ix. 33.

[e] Murex Haustellum, Tribulus, Brandaris, L.

[f] Murex ramosus, Scorpio, saxatilis, L. [g] Cardium edule, L.

recens, ficus et viridis et arida, legumina omnia, quaeque inflare consueverunt: item thymum, nepeta, satureia, hyssopum, nasturtium, lapathum, lapsana, juglandes. Ex his autem intelligi potest, non, quidquid boni succi est, protinus stomacho convenire; neque quidquid stomacho convenit, protinus boni succi esse.

Inflantes.

XXVI. Inflant autem, omnia fere legumina, omnia pinguia, omnia dulcia, omnia jurulenta, mustum, atque etiam id vinum, cui nihil adhuc aetatis accessit: ex oleribus, allium, cepa, brassica, omnesque radices, excepto sisere et pastinaca, bulbi, ficus etiam aridae, sed magis virides, uvae recentes, nuces omnes, exceptis nucleis pineis, lac, omnisque caseus, quidquid deinde subcrudum aliquis assumsit. Minima inflatio fit ex venatione, aucupio, piscibus, pomis, oleis, conchiliis,[a] ovis vel mollibus vel sorbilibus, vino vetere. Feniculum vero, et anethum, inflationes etiam levant.

Calefacientes.

Refrigerantes.

XXVII. At calefaciunt, piper, sal, caro omnis jurulenta, allium, cepa, ficus arida, salsamentum, vinum, et quo meracius est, eo magis. Refrigerant olera, quorum crudi caules assumuntur, ut intubus, et lactuca; item coriandrum, cucumis, elixa cucurbita, beta, mora, cerasa, mala austera, pira fragilia, caro elixa; praecipueque acetum, sive cibus ex eo, sive potio assumitur.

Intus corrupti.

XXVIII. Facile autem intus corrumpuntur, panis fermentatus, et quisquis alius quam ex tritico est, lac, mel; ideoque etiam lactentia atque omne pistorium opus; teneri pisces, ostrea, olera, caseus et recens et vetus, crassa vel tenera caro, vinum dulce, mulsum, defrutum, passum; quidquid deinde vel jurulentum est, vel nimis dulce, vel nimis tenue. At minime intus vitiantur, panis sine fermento, aves,

[a] Idem quod *conchyliis*, vel *conchulis* in pagina proxima, significatur.

et eae potius duriores, duri pisces; neque solum aurata puta, aut scarus,[a] sed etiam lolligo,[b] locusta,[c] polypus:[d] item bubula, omnisque dura caro; eademque aptior est, si macra, si salsa est; omniaque salsamenta; cochleae,[e] murices, purpurae; vinum austerum, vel resinatum.

XXIX. At alvum movent, panis fermentatus, magisque si cibarius vel hordeaceus est; brassica, si subcruda est, lactuca, anethum, nasturtium, ocimum, urtica, portulaca, radicula, capparis, allium, cepa, malva, lapathum, beta, asparagus, cucurbita, cerasa, mora, poma omnia mitia, ficus etiam arida, sed magis viridis, uvae recentes, pingues minutae aves, cochleae, garum, salsamentum, ostrea, pelorides,[f] echini,[g] musculi,[h] et omnes fere conchulae,[i] maximeque jus earum; saxatiles, et omnes teneri pisces, sepiarum[k] atramentum; si qua caro assumitur pinguis, eadem vel jurulenta, vel elixa; aves, quae natant; mel crudum, lac, lactentia omnia, mulsum, vinum dulce vel salsum, aqua, tenera omnia, tepida, dulcia, pinguia, elixa, jurulenta, salsa, diluta. Alvum moventes.

XXX. Contra adstringunt, panis ex siligine, vel Adstringentes.

[a] Labrus Scarus Artedi et Linnaei; sed Targa *sparus* non *scarus* hic legendum putat.
[b] Sepia Loligo, L.
[c] Cancer Gammarus, L.
[d] Sepia octopus, L.
[e] Cardium edule, L.
[f] Chama Cor, L.
[g] Echinus esculentus, L.
[h] Mytilus edulis, L.
[i] Vox *Conchulae* pluraliter Chamas Diosc. ii. 7; musculos Catoni, R. R. cap. 158; cochleas Rondeletio, Test. 91; quaslibet conchas exiles, in littore legendas, vulgo comprehendit: sed conchula, numero singulari, saepe non unam aliquam istius modi concham, sed muricem quendam: Purpuram, album, fortasse saxatilem Linnaei. Hic autem priori sensu intelligit auctor conchulas plurimas quas Cato, Dioscorides, Phanius olim physicus alvum ciere docuissent, et ante omnia Hippocrates de Diaeta ii. 19. p. 221. Memorabili illo loco, conchylia ex pinis, purpuris, patellis, buccinis, ostreis constare docet. Vide notam infra, p. 105.
[k] Sepiae officinalis, L. Vide Turton, System. Natur. Lin. iv. 17.

ex simila; magis, si sine fermento est; magis etiam si ustus est; intenditurque vis ejus etiam, si bis coquitur: pulticula vel ex alica, vel ex panico, vel ex milio; itemque ex iisdem sorbitio; et magis, si haec antea fricta sunt: lenticula, cui vel beta, vel intubus, vel ambubeia, vel plantago adjecta est; magisque etiam, si illa ante fricta est: per se etiam intubus, vel ex plantagine, vel ambubeia[a] fricta: minuta olera, brassica bis decocta: dura ova, magisque si assa sunt: minutae aves, merula,[b] palumbus, magisque si in posca[c] decoctus est; grus, omnes aves, quae magis currunt, quam volant; lepus, caprea; jecur ex iis, quae sevum habent, maximeque bubulum, ac sevum ipsum: caseus, qui vehementior vetustate fit, vel ea mutatione, quam in eo transmarino videmus; aut si recens est, ex melle, mulsove decoctus: item mel coctum, pira immatura, sorba, magisque ea, quae torminalia vocantur, mala Cotonea, et Punica,[d] oleae vel albae vel permaturae, myrta, palmulae, purpurae, murices, vinum resinatum vel asperum, item meracum, acetum, mulsum quod inferbuit, item defrutum, passum, aqua vel tepida vel praefrigida, dura, id est ea, quae tarde putrescit, ideoque pluvia potissimum: omnia dura, macra, austera, aspera, tosta, et in eadem carne, assa potius, quam elixa.

Panis bis coctus.

Urinam moventes.

XXXI. Urinam autem movent, quaecunque in horto nascentia boni odoris sunt, ut apium, ruta, anethum, ocimum, mentha, hyssopum, anisum, coriandrum, nasturtium, eruca, feniculum: praeter haec, asparagus, capparis, nepeta, thymum, satureia, lapsana, pastinaca, magisque agrestis, radicula, siser,

[a] Cichorium Intybus, L. si Plinio et Dodonaeo; Leontodon Taraxacum, si J. A. Gesnero credas. [b] Turdus Merula, L.

[c] Aqua cum incerto aceti pondere mixta. [d] Fructus Punicae Granati, L.

cepa; ex venatione, maxime lepus; vinum tenue, piper et rotundum et longum, sinapi, absinthium, nuclei pinei.

Somnum concilian-tes.

XXXII. Somno vero aptum est papaver, lactuca, maximeque aestiva, cujus cauliculus jam lacte repletus est, morum, porrum. Sensus excitant, nepeta, thymum, satureia, hyssopum, praecipueque pulegium, ruta, et cepa.

Materiam evocantes.

XXXIII. Evocare vero materiam multa admodum possunt: sed ea, cum ex peregrinis medicamentis maxime constent, aliisque magis, quam quibus ratione victus succurritur, opitulentur, in praesentia differam: ponam vero ea, quae promta, et iis morbis, de quibus protinus dicturus sum, apta, corpus erodunt, et sic eo, quod mali est, extrahunt. Habent autem hanc facultatem, semina erucae, nasturtii, radiculae; praecipue tamen omnium, sinapi. Salis quoque et fici eadem vis est.

Quae simul reprimunt et molliunt.

Leniter vero simul et reprimunt et molliunt, lana succida[a] ex aceto vel vino, cui oleum adjectum est; contritae palmulae, furfures in salsa aqua vel aceto decocti. At simul reprimunt et refrigerant, herba muralis, *παρθένιον*[b] vel *περδίκιον* appellant, serpyllum, pulegium, ocimum, herba sanguinalis, quam Graeci *πολύγονον*[c] vocant, portulaca, papaveris folia, capreolique vitium, coriandri folia, hyoscyamum, muscus,[d] siser, apium, solanum, quam *στρύχνον*[e] Graeci vocant, brassicae folia, intubus, plantago, feniculi semen, contrita pira vel mala, praecipueque cotonea, lenticula, aqua frigida, maximeque pluvialis, vinum, acetum, et horum aliquo madens

[a] Quid sit haec docet Varro, De Re Rust. lib. ii. cap. ult. "Tonsurae tempus inter aequinoctium vernum et solstitium, cum sudare inceperint oves; a quo sudore, *lana recens tonsa*, succida est appellata."

[b] Matricaria Parthenion, L.

[c] Polygonum aviculare, α, β, γ, L.

[d] Hypnum complanatum, L. Morison, iii. 265.

[e] Solanum nigrum, L.

vel panis, vel farina, vel spongia, vel cinis, vel lana succida, vel etiam linteolum, creta Cimolia,[a] gypsum,[b] melinum,[c] myrteum,[d] rosa,[e] acerbum oleum, verbenarum[f] contusa cum teneris caulibus folia; cujus generis sunt olea, cupressus, myrtus, lentiscus,[g] tamarix,[h] ligustrum,[i] rosa, rubus, laurus, hedera, Punicum malum. Sine frigore autem reprimunt, cocta mala cotonea, malicorium,[k] aqua calida, in qua verbenae coctae sunt, quas supra posui, pulvis vel ex faece vini, vel ex myrti foliis, amarae nuces. Calefacit vero, ex qualibet farina cataplasma, sive ex triciti, sive ex farris,[l] sive hordei, sive ervi, vel lolii, vel milii, vel panici, vel lenticulae, vel fabae, vel lupini, vel lini, vel foeni Graeci, ubi ea deferbuit, calidaque imposita est. Valentior tamen ad id omnis farina est ex mulso, quam ex aqua cocta. Praeterea cyprinum,[m] irinum,[n] medulla, adeps ex fele,

[a] Argilla quaedam. JAMESON's Mineralogy, i. 128.

[b] Sulphas calcis, aliquando torrefactus, aliquando calx pura: sed adi JAMESON, Min. ii. 130. de hoc erudite disserentem.

[c] Unguentum ex malo cotoneo cum aromaticis confectum. DIOS. i. 46. Etiam alumen ex Melo optimum. PLIN. xxxv. 15. DIOS. v. 77.

[d] Unguentum myrteum ita praeparatur. "Myrti nigrae folia contundito et exprime: succo expresso parem rationem olei acerbi misceto, lente coquatur simul, et oleum supernatans despumatum myrteum est." DIOS. i. 39.

[e] Oleum oleae Europaeae, junci rotundi primum, dein rosarum aromate imbutum, sedimento demum purgatum. DIOS. i. 44. PL. xv. 7.

[f] Verbenam officinalem, L. quam vulgo per verbenam significant antiqui, non hic vult noster, sed plantas insequentes: multis vero quaevis frondes, herbaeve sacratae, praesertim adstringentes, quarum folia cum caulibus adhibita sunt: veluti Rosmarinus, Laurus, Oliva, Myrtus, etc. MATTH. Ind. Cels. DONATUS ad Ter. Andr. iv. 4. 5. SERVIUS ad Aeneid. xii. 120.

[g] Pistacia Lentiscus, L. [h] Tamarix Gallica, et Germanica, L.

[i] Ligustrum vulgare, L.

[k] Scilicet mali *punici* corium, modo recens, modo siccatum.

[l] Triticum barbatulum? PLIN. xviii. 7. 8. COL. ii. 6.

[m] Ex oleo e floribus, arboris Aegyptiacae, Cypri, expresso. PL. xii. 24.

[n] Oleum coquendo palmarum spathis imbuitur; deinde his purgatum; cum xylobalsamo et calamo aromatico maceratur, expressumque, Irinum est. DIOS. i. 57.

oleum, magisque si vetus est, junctaque oleo sal, nitrum,[a] gith,[b] piper, quinquefolium.[c] Fereque, quae vehementer et reprimunt et refrigerant, durant; quae calefaciunt, digerunt et emolliunt: praecipueque ad emolliendum potest cataplasma ex lini vel foeni Graeci semine. His autem omnibus, et simplicibus, et permixtis, varie medici utuntur; ut magis, quid quisque persuaserit sibi, appareat, quam quid evidenter compererit.

[a] Carbonas sodae nativus; id quod per actionem ejus chemicam in silicam, qualiter descripsit PLINIUS, haud ambigue demonstratur xxxi. 10. xxxvi. 26.

[b] Plantae vulgo Nigellae sativae, vel melanthii, semina acriora. DIOS. iii. 84. BAUH. ibid.

[c] Potentilla aurea, caulescens, alba; reptans, verna, opaca, L.

⁂ De omnibus frumentorum, panificiorumque formis, quae notis ad hunc librum ii. exposita sunt, illud notari oportet, veteres sub eodem cujusvis frumenti nomine, saepe diversas ejus formas; et sub eodem formae nomine, hanc ex diversissimis frumentis comparatam, intellexisse. Sic far, modo frumentum quoddam, modo farinam hujus significabat: et sorbitio, ptisana, alica, siligo, simila, plerumque ab iis quidem quas nos in loco suo docuimus materiis, haud raro tamen, a ceteris frumentis, ceu tritico, hordeo, secali, zea, trago, farre, oryza, olyra, ipsa faba, pisove, elaborari solebant. Conficiendi tamen ratio paene semper eadem erat, et diligentiores nonnulli, etiam nomine diversas istas origines distinguere conati sunt. Sic HORATIUS, Sat. ii. 3. 155:

Quid cessas? Agedum sume hoc *ptisanarium oryzae.*

Scilicet ne *Ptisanam, ex hordeo* vulgo praeparatam, significare videretur. De his multa, nec injucunda, in Xeniis illis Martialis quae Celsum illustrant, quaeque calci hujus operis subjicere decrevimus, lectores adeant benigni.

Pari quoque ratione, plantas complures bestiasque consimiles, sub uno eodemque nomine, sive species et varietates hujus, sive affinis tantum generis generumve fuerint, haud alia quam vulgi nostri verborum penuria, comprehendunt. Ita verbi causa, Quinquefolium supra plures Potentillae, Comari, atque Cleomes species includit. Sed cum haec varietas ab inscitia discriminum, rationisque ordinandi per genera et species, sola sit nata, principe, et quasi primaria stirpe contenti fuimus; ceteris manu parciore subnexis.

LIBER TERTIUS.

MORBORUM GENERALIUM CURATIO DIETETICA.

Morbi in acutos et longos divisi.

I. Provisis omnibus, quae pertinent ad universa genera morborum, ad singulorum curationes veniam. Hos autem in duas species Graeci diviserunt; aliosque ex his acutos, alios longos esse dixerunt: ideoque, quoniam non semper eodem modo respondebant, eosdem alii inter acutos, alii inter longos retulerunt. Ex quo, plura eorum genera esse, manifestum est. Quidam enim breves acutique sunt, qui cito vel tollunt hominem, vel ipsi cito finiuntur: quidam longi, sub quibus neque sanitas in propinquo, neque exitium est; tertiumque genus eorum est, qui modo acuti, modo longi sunt; idque non in febribus tantummodo, in quibus frequentissimum est, sed in aliis quoque fit. Atque etiam, praeter hos, quartum est, quod neque acutum dici potest, quia non perimit; neque utique longum, quia, si occurritur, facile sanatur. Ego, cum de singulis dicam, cujus quisque generis sit, indicabo. Dividam autem omnes in eos, qui in totis corporibus consistere videntur, et eos, qui oriuntur in partibus. Incipiam a prioribus, pauca de omnibus praefatus. In nullo quidem morbo minus fortuna sibi vindicare, quam ars, potest; utpote cum, repugnante natura, nihil medicina proficiat. Magis tamen ig-

In totius corporis, vel partium.

noscendum medico est parum proficienti in acutis morbis, quam in longis. Hic enim breve spatium est, intra quod, si auxilium non profuit, aeger extinguitur: ibi et deliberationi, et mutationi remediorum tempus patet; adeo ut raro, si inter initia medicus accessit, obsequens aeger sine illius vitio pereat. Longus tamen morbus cum penitus insedit, quod ad difficultatem pertinet, acuto par est. Et acutus quidem, quo vetustior est; longus autem, quo recentior, eo facilius curatur. Alterum illud ignorari non oportet, quod non omnibus aegris eadem auxilia conveniunt. Ex quo incidit, ut alia atque alia summi auctores, quasi sola, vindicaverint, prout cuique cesserant. Oportet itaque, ubi aliquid non respondet, non tanti putare auctorem, quanti aegrum, et experiri aliud atque aliud: sic tamen, ut in acutis morbis cito mutetur, quod nihil prodest; in longis, quos tempus, ut facit, sic etiam solvit, non statim condemnetur, si quid non statim profuit; minus vero removeatur, si quid paulum saltem juvat; quia profectus tempore expletur.

Inter acutos et longos, increscentes et decrescentes, internoscere.

II. Protinus autem inter initia scire facile est, quis acutus morbus, quis longus sit: non in iis solum, in quibus semper ita se habet; sed in iis quoque, in quibus variat. Nam ubi sine intermissionibus accessiones et dolores graves urgent, acutus morbus est: ubi lenti dolores, lentaeve febres sunt, et spatia inter accessiones porriguntur, acceduntque ea signa, quae in priore volumine exposita sunt, longum hunc futurum esse, manifestum est. Videndum etiam est, morbus an increscat, an consistat, an minuatur: quia quaedam remedia increscentibus morbis, plura inclinatis conveniunt; eaque, quae crescentibus apta sunt, ubi acutus increscens urget, in remissionibus potius experienda sunt. In-

crescit autem morbus, dum graviores dolores, accessionesque veniunt; haeque et ante, quam proximae, revertuntur, et postea desinunt. Atque in longis quoque morbis, etiam tales notas non habentibus, scire licet, increscere, si somnus incertus est, si deterior concoctio, si foediores dejectiones, si tardior sensus, si pigrior mens, si percurrit corpus frigus aut calor, si id magis pallet. Ea vero, quae contraria his sunt, decedentis ejus notae sunt. Praeter haec in acutis morbis serius aeger alendus est, nec nisi jam inclinatis; ut primo demta materia impetum frangat: in longis maturius, ut sustinere spatium affecturi mali possit. Ac si quando is non in toto corpore, sed in parte est; magis tamen ad rem pertinet, vim totius corporis moliri, quam proprie partes aegrae sanentur. Multum etiam interest, ab initio quis recte curatus sit, an perperam; quia curatio minus iis prodest, in quibus assidue frustra fuit. Si quis temere habitus, adhuc integris viribus vivit, admota curatione momento restituitur.

Aggredientem morbum praecidere.

Sed cum ab iis coeperim, quae notas quasdam futurae adversae valetudinis exhibent, curationum quoque principium ab animadversione ejusdem temporis faciam. Igitur, si quid ex iis, quae proposita sunt, incidit, omnium optima sunt, quies et abstinentia; si quid bibendum, aqua; idque interdum uno die fieri satis est; interdum, si terrentia manent, biduo: proximeque abstinentiam sumendus est cibus exiguus, bibenda aqua; postero die etiam vinum; deinde invicem alternis diebus, modo aqua, modo vinum, donec omnis causae metus[a] finiatur. Per haec enim saepe instans gravis morbus discutitur. Plurimique falluntur, dum se primo die proti-

[a] Sic MSS. omnes. Lindenius et Caesar legunt *omnis causa metûs*. Vide et capitis proximi initium, etiam cap. v. hujus libri.

nus sublaturos languorem, aut exercitatione, aut balneo, aut coacta dejectione, aut vomitu, aut sudationibus, aut vino sperant. Non quod non interdum id incidat, aut non decipiat; sed quod saepius fallat, solaque abstinentia sine ullo periculo medeatur: cum praesertim etiam pro modo terroris moderari liceat; et si leviora indicia fuerint, satis sit a vino tantum abstinere, quod subtractum plus, quam si cibo quid dematur, adjuvat; si paulo graviora, facile sit non aquam tantum bibere, sed etiam cibo carnem subtrahere; interdum panis quoque minus, quam pro consuetudine assumere, humidoque cibo esse contentum, et olere potissimum: satisque sit, tum ex toto a cibo, a vino, ab omni motu corporis abstinere, cum vehementes notae terruerunt. Neque dubium est, quin vix quisquam, qui non dissimulavit, sed per haec maturè morbo occurrit, aegrotet.

III. Atque haec quidem sanis facienda sunt, tantum causam metuentibus. Sequitur vero curatio febrium, quod et in toto corpore, et vulgare maxime morbi genus est. Ex his una quotidiana, altera tertiana, altera quartana est: interdum etiam longiore circuitu quaedam redeunt; sed id raro fit. In prioribus, et morbi sunt, et medicina.[a] Et quartanae quidem simpliciores sunt. Incipiunt fere ab horrore; deinde calor erumpit; finitaque febre biduum integrum est: ita quarto die revertitur. Tertianarum vero duo genera sunt. Alterum eodem modo, quo quartana, et incipiens, et desinens; illo tantum interposito discrimine, quod unum diem praestat in-

Febrium diversitas.

Quartanae.

Tertianae.

[a] Nimirum in febribus intermittentibus, alternatim febris, et morbi suppressio, aut intermissio; hoc est, et morbus, et medicina ejus, accedunt. Ideoque Celsus prosequitur, "Et quartanae quidem simpliciores sunt," nimirum hujus alternationis simplicissima exempla; utpote quae intermissiones longiores praestent.

tegrum, tertio redit. Alterum longe perniciosius, quod tertio quidem die revertitur, ex octo autem et quadraginta horis fere sex et triginta per accessionem occupat, interdum etiam vel minus, vel plus; neque ex toto in remissione desistit, sed tantum levius est. Id genus plerique medici ἡμιτριταῖον appellant. Quotidianae vero variae sunt, et multiplices. Aliae enim protinus a calore incipiunt, aliae a frigore, aliae ab horrore. Frigus voco, ubi extremae partes membrorum inalgescunt: horrorem, ubi totum corpus intremit. Rursus aliae sic desinunt, ut ex toto sequatur integritas: aliae sic, ut aliquantum quidem minuatur ex febre, nihilominus tamen quaedam reliquiae remaneant, donec altera accessio accedat: ac saepe aliae vix quidquam aut nihil remittant, sed ita ut continuent. Deinde, aliae fervorem ingentem habent, aliae tolerabilem: aliae quotidie pares sunt, aliae impares; atque invicem altero die leniores, altero vehementiores: aliae tempore eodem postridie revertuntur, aliae vel serius vel celerius: aliae diem noctemque accessione et decessione implent, aliae minus, aliae plus: aliae, cum decedunt, sudorem movent, aliae non movent; atque alias per sudorem ad integritatem venitur, alias corpus tantum imbecillius redditur. Accessiones etiam, modo singulae singulis diebus fiunt, modo binae pluresve concurrunt: ex quo saepe evenit, ut quotidie plures accessiones remissionesque sint; sic tamen, ut unaquaeque alicui priori respondeat. Interdum vero accessiones quoque confunduntur, sic ut notari neque tempora earum, neque spatia possint. Neque verum est, quod dicitur a quibusdam, nullam febrem inordinatam esse, nisi aut ex vomica, aut ex inflammatione, aut ex ulcere: facilior enim semper curatio foret, si hoc verum esset. Sed quod

Quotidianae.

Febres ab inflammatione non semper oriuntur.

evidentes causae faciunt, facere etiam abditae possunt. Neque de re, sed de verbo controversiam movent, qui, cum aliter aliterque in eodem morbo febres accedunt, non easdem inordinate redire, sed alias aliasque subinde oriri dicunt. Quod tamen ad curandi rationem nihil pertineret, etiamsi vere diceretur. Tempora quoque remissionum modo liberalia, modo vix ulla sunt.

IV. Et febrium quidem ratio maxime talis est. Curationum vero diversa genera sunt, prout auctores aliquos habent. Asclepiades officium esse medici dicit, ut tuto, ut celeriter, ut jucunde curet. Id votum est: sed fere periculosa esse nimia et festinatio et voluptas solet. Qua vero moderatione utendum sit, ut, quantum fieri potest, omnia ista contingant, prima semper habita salute, in ipsis partibus curationum considerandum erit. Et ante omnia quaeritur, primis diebus aeger qua ratione continendus sit. Antiqui, medicamentis quibusdam datis, concoctionem moliebantur; eo quod cruditatem maxime horrebant: deinde eam materiam, quae laedere videbatur, ducendo saepius alvum subtrahebant. Asclepiades medicamenta sustulit: alvum non toties, sed fere tamen in omni morbo, subduxit; febre vero ipsa praecipue se ad remedium uti professus est. Convellendas enim vires aegri putavit, luce, vigilia, siti ingenti, sic, ut ne os quidem primis diebus elui sineret. Quo magis falluntur, qui per omnia jucundam ejus disciplinam esse concipiunt. Is enim ulterioribus quidem diebus cubantis etiam luxuriae subscripsit; primis vero tortoris vicem exhibuit. Ego autem, medicamentorum dari potiones, et alvum duci non nisi raro debere, concedo: et id non ideo tamen agendum, ut aegri vires convellantur, existimo; quoniam ex imbecilli-

Febrium curationes diversae.

Asclepiades.

tate summum periculum est. Minui ergo tantum materiam superantem oportet, quae naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit. Itaque abstinendus a cibo primis diebus est, in luce habendus aeger, nisi infirmus, interdiu est, quoniam corpus ista quoque digerit; isque cubare quam maximo conclavi debet. Quod ad sitim vero somnumque pertinet, moderandum est, ut interdiu vigilet; noctu, si fieri potest, conquiescat: ac neque potet, neque nimium siti crucietur. Os etiam ejus elui potest, ubi et siccum est, et ipsi foetet; quamvis id tempus aptum potioni non est. Commodeque Erasistratus dixit, saepe, interiore parte humorem non requirente, os et fauces requirere; neque ad rem, male haberi aegrum, pertinere.

Ut cibus dandus.

Ac primo quidem sic tenendus est. Optimum vero medicamentum est, opportune cibus datus: qui quando primum dari debeat, quaeritur. Plerique ex antiquis tarde dabant, saepe quinto die, saepe sexto: et id fortasse vel in Asia, vel in Aegypto, coeli ratio patitur. Asclepiades, ubi aegrum triduo per omnia fatigaverat, quarto die cibo destinabat. At Themison nuper, non quando coepisset febris, sed quando desisset, aut certe levata esset, considerabat: et ab illo tempore exspectato die tertio, si non accesserat febris, statim; si accesserat, ubi ea vel desierat, vel, si assidue inhaerebat, certe si se inclinaverat, cibum dabat. Nihil autem horum utique perpetuum est. Nam potest primo die primus cibus dandus esse, potest secundo, potest tertio, potest non nisi quarto, aut quinto; potest post unam accessionem, potest post duas, potest post plures. Refert enim, qualis morbus sit, quale corpus, quale coelum, quae aetas, quod tempus anni: minimeque, in rebus multum inter se differenti-

bus, perpetuum esse praeceptum temporis potest. In morbo, qui plus virium aufert, celerius cibus dandus est: itemque eo coelo, quod magis digerit. Ob quam causam in Africa nullo die aeger abstineri recte videtur. Maturius etiam puero, quam juveni; aestate, quam hieme, dari debet. Unum illud est, quod semper, quod ubique servandum est, ut aegri vires subinde assidens medicus inspiciat, et quamdiu supererunt, abstinentia pugnet; si imbecillitatem vereri coeperit, cibo subveniat. Id enim ejus officium est, ut aegrum neque supervacua materia oneret, neque imbecillitatem fame prodat.[a] Idque apud Erasistratum quoque invenio: qui, quamvis parum docuit, quando venter, quando corpus ipsum exinaniretur, dicendo tamen, haec esse videnda, et tum cibum dandum, cum corpori deberetur, satis ostendit, dum vires superessent, dari non oportere; ne deficerent, consulendum esse. Ex his autem intelligi potest, ab uno medico multos non posse curari: eumque, si artifex est, idoneum esse, qui non multum ab aegro recedit. Sed qui quaestui serviunt, quoniam is major ex populo[b] est, libenter amplectuntur ea praecepta, quae sedulitatem non exigunt; ut in hac ipsa re. Facile est enim dies vel accessiones numerare iis quoque, qui aegrum raro vident: ille assideat necesse est, qui, quod solum opus est, visurus est, quando nimis imbecillus futurus sit, nisi cibum acceperit. In pluribus tamen ad initium cibi dies quartus aptissimus esse consuevit.

Est autem alia etiam de diebus ipsis dubitatio; quoniam antiqui potissimum impares sequebantur; eosque, tanquam tunc de aegris judicaretur, *κρισίμους* De criticis diebus.

[a] i. e. *neque medicus imbecillitatem ejus fame prodat.*

[b] Scilicet, ex multitudine, vel secundum multitudinem.

nominabant. Hi erant dies tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, quartusdecimus, unus et vicesimus; ita ut summa potentia septimo, deinde quartodecimo, deinde uni et vicesimo daretur. Igitur sic aegros nutriebant, ut dierum imparium accessiones exspectarent: deinde postea cibum, quasi levioribus accessionibus instantibus, darent; adeo ut Hippocrates, si alio die febris desisset, recidivam timere sit solitus. Id Asclepiades jure ut vanum repudiavit; neque in ullo die, quia par imparve esset, iis vel majus vel minus periculum esse dixit. Interdum enim pejores dies pares fiunt; et opportunius post eorum accessiones cibus datur. Nonnunquam etiam in ipso morbo dierum ratio mutatur; fitque gravior, qui remissior esse consueverat. Atque ipse quartusdecimus par est, in quo esse magnam vim antiqui fatebantur. Qui cum octavum primi naturam habere contenderent, ut ab eo secundus septenarius inciperet, ipsi sibi repugnabant, non octavum, neque decimum, neque duodecimum diem sumendo, quasi potentiorem: plus enim tribuebant nono, et undecimo. Quod cum fecissent sine ulla probabili ratione, ab undecimo, non ad tertiumdecimum, sed ad quartumdecimum transibant. Est etiam apud Hippocratem, ei, quem septimus dies liberaturus sit, quartum esse gravissimum. Ita, illo quoque auctore, in die pari et gravior febris esse potest, et certa futuri nota. Atque idem alio loco quartum quemque diem, ut in utrumque efficacissimum apprehendit; id est, quartum, septimum, undecimum, quartumdecimum, decimumseptimum. In quo et ab imparis ad paris rationem transit, et ne hoc quidem propositum conservavit; cum a septimo die undecimus, non quartus, sed quintus sit. Adeo apparet, quacunque ratione ad

Recidiva.

Crisis Hippocratica.

numerum respexerimus, nihil rationis, sub illo quidem auctore, reperiri.

Verum in his quidem antiquos tunc celebres admodum Pythagorici numeri fefellerunt: cum hic quoque medicus non numerare dies debeat, sed ipsas accessiones intueri; et ex his conjectare, quando dandus cibus sit. Illud autem magis ad rem pertinet, scire, tum oporteat dari, cum jam bene venae conquieverunt, an etiamnum manentibus reliquiis febris. Antiqui enim quam integerrimis corporibus alimentum offerebant: Asclepiades, inclinata quidem febre, sed adhuc tamen inhaerente. In quo vanam rationem secutus est: non quod non sit interdum maturius cibus dandus, si mature timetur altera accessio; sed quod scilicet quam sanissimo dari debeat: minus enim corrumpitur, quod integro corpori infertur. Neque tamen verum est, quod Themisoni videbatur, si duabus horis integer futurus esset aeger, satius esse tum dare; ut ab integro corpore potissimum diduceretur. Nam si diduci tam celeriter posset, id esset optimum: sed cum hoc breve tempus non praestet, satius est, principia cibi a decedente febre, quam reliquias ab incipiente excipi. Ita, si longius tempus secundum est, quam integerrimo dandus est; si breve, etiam antequam ex toto integer fiat. Quo loco vero integritas est, eodem est remissio, quae maxima in febre continua potest esse. Atque hoc quoque quaeritur, utrum tot horae exspectandae sint, quot febrem habuerunt; an satis sit, primam partem earum praeteriri, ut aegris jucundius insidat, quibus interdum non vacat. Tutissimum est autem, ante totius accessionis tempus praeterire; quamvis, ubi longa febris fuit, potest indulgeri aegro maturius, dum tamen ante minimum pars dimidia praetereatur. Idque non in ea sola

Numeri Pythagorici.

febre, de qua proxime dictum est, sed in omnibus ita servandum est.

Ad singulas febrium species curandas.

V. Haec magis per omnia genera febrium perpetua sunt: nunc ad singulas earum species descendam. Igitur si semel tantum accessit, deinde desiit, eaque vel ex inguine, vel ex lassitudine, vel ex aestu, aliave simili re fuit, sic, ut interior nulla causa metum fecerit, postero die, cum tempus accessionis ita transiit, ut nihil moverit, cibus dari potest.

Quando cibus dandus sit.

At si ex alto calor venit, et gravitas vel capitis vel praecordiorum secuta est, neque apparet, quid corpus confuderit; quamvis unam accessionem secuta integritas est; tamen, quia tertiana timeri potest, exspectandus est dies tertius: et ubi accessionis tempus praeteriit, cibus dandus est, sed exiguus; quia quartana quoque timeri potest: et die quarto demum, si corpus integrum est, eo cum fiducia utendum. Si vero postero, tertiove, aut quarto die secuta febris est; scire licet, morbum esse. Sed tertianarum, quartanarumque, quarum et certus circuitus est, et finis integer, et liberaliter quieta tempora sunt, expeditior ratio est: de quibus suo loco dicam. Nunc vero eas explicabo, quae quotidie urgent. Igitur tertio quoque die cibus aegro commodissime datur: ut alter febrem minuat, alter viribus subveniat. Sed is dari debet, si quotidiana febris est, quae ex toto desinat, simulatque corpus integrum factum est: si quamvis non accessiones, febres tamen junguntur, et quotidie quidem increscunt, sed sine integritate tamen remittunt, cum corpus ita se habet, ut major remissio non exspectetur: si altero die gravior, altero levior accessio est, post graviorem. Fere vero graviorem accessionem levior nox sequitur: quo fit, ut graviorem accessionem nox quoque tristior antecedat. At si

continuatur febris, neque levior unquam fit, et dari cibum necesse est, quando dari debeat, magna dissensio est. Quidam, quia fere remissius matutinum tempus aegris est, tunc putant dandum. Quod si respondet, non quia mane est, sed quia remissio est aegris, dari debet. Si vero ne tunc quidem ulla requies aegris est, hoc ipso pejus id tempus est, quod cum sua natura melius esse debeat, morbi vitio non est: simulque insequitur tempus meridianum, a quo cum omnis aeger fere pejor fiat, timeri potest, ne ille magis etiam, quam ex consuetudine, urgeatur. Igitur alii vespere tali aegro cibum dant. Sed cum eo tempore fere pessimi sint, qui aegrotant, verendum est, ne, si quid tunc moverimus, fiat aliquid asperius. Ob haec ad mediam noctem decurro; id est, finito jam gravissimo tempore, eodemque longissime distante: secuturis vero antelucanis horis, quibus omnes fere maxime dormiunt; deinde matutino tempore, quod natura sua levissimum est. Si vero febres vagae sunt, quia verendum est, ne cibum statim subsequantur, quandocunque quis ex accessione levatus est, tunc debet assumere. At si plures accessiones eodem die veniunt, considerare oportet, paresne per omnia sint, quod vix fieri potest, an impares. Si per omnia pares sunt, post eam potius accessionem cibus dari debet, quae non inter meridiem et vesperem desinit: si impares sunt, considerandum est, quo distent. Nam si altera gravior, altera levior est, post graviorem dari debet: si altera longior, altera brevior, post longiorem: si altera gravior, altera longior est, considerandum est, utra magis affligat, illa vi, an haec tempore, et post eam dandus est.

Quo diei tempore.

Celsi judicium.

Sed plane plurimum interest, quantae qualesque inter eas remissiones sint. Nam si post alteram fe-

Quali remissione.

brem motio manet, post alteram integrum corpus est; integro corpore, cibo tempus aptius est: si semper febricula manet, sed alterum tamen longius tempus remissionis est, id potius eligendum est; adeo ut, ubi accessiones continuantur, protinus, inclinata priore, dandus cibus sit. Etenim perpetuum est, ad quod omne consilium dirigi potest, cibum quam maxime semper ab accessione futura reducere; et, hoc salvo, dare quam integerrimo corpore. Quod non inter duas tantum, sed etiam inter plures accessiones servabitur. Sed cum sit aptissimum, tertio quoque die cibum dare; tamen, si corpus infirmum est, quotidie dandus est; multoque magis, si continentes febres sine remissione sunt, quanto magis corpus affligunt; aut si duae pluresve accessiones eodem die veniunt. Quae res efficit, ut et a primo die protinus cibus dari quotidie debeat, si protinus venae conciderunt; et saepius eodem die, si inter plures accessiones subinde vis corpori deest. Illud tamen in his servandum est, ut post eas febres minus cibi detur, post quas, si per corpus liceret, omnino non daretur.

Observationes quaedam.

Cum vero febris instet, incipiat, augeatur, consistat, decedat, deinde in decessione consistat, aut finiatur; scire licet, optimum cibo tempus esse febre finita; deinde, cum decessio ejus consistit; tertium, si necesse est, quandocunque decedit; cetera omnia periculosa esse. Si tamen propter infirmitatem necessitas urget, satius esse, consistente jam incremento febris, aliquid offerre, quam increscente; satius esse, instante, quam incipiente: cum eo tamen, ut nullo tempore is, qui deficit, non sit sustinendus.

Neque hercule satis est, ipsas tantum febres medicum intueri, sed etiam totius corporis habitum, et

ad eum dirigere curationem; seu supersunt vires, seu desunt, seu quidam alii affectus interveniunt. Cum vero semper aegros securos agere conveniat, ut corpore tantum, non etiam animo laborent: tum praecipue, ubi cibum sumserunt. Itaque, si qua sunt, quae exasperatura eorum animos sunt, optimum est, ea, dum aegrotant, eorum notitiae subtrahere: si id fieri non potest, sustinere tamen post cibum usque somni tempus, et cum experrecti sunt, tum exponere.

VI. Sed de cibo quidem facilior cum aegris ratio est; quorum saepe stomachus hunc respuit, etiamsi mens concupiscit: de potione vero ingens pugna est; eoque magis, quo major febris est. Haec enim sitim accendit, et tum maxime aquam exigit, cum illa periculosissima est. Sed docendus aeger est, ubi febris quieverit, protinus sitim quoque quieturam; longioremque accessionem fore, si quod ei datum fuerit alimentum: ita celerius eum desinere sitire, qui non bibit. Necesse est tamen, quanto facilius etiam sani famem, quam sitim sustinent, tanto magis aegris in potione, quam in cibo indulgere. Sed primo quidem die nullus humor dari debet; nisi subito sic venae conciderunt, ut cibus quoque dari debeat: secundo vero, ceterisque etiam, quibus cibus non dabitur, tamen, si magna sitis urgebit, potio dari potest. Ac ne illud quidem, ab Heraclide Tarentino dictum, ratione caret: ubi aut bilis aegrum, aut cruditas male habet, expedire quoque per modicas potiones misceri novam materiam corruptae. Illud videndum est, ut qualia tempora cibo leguntur, talia potioni quoque, ubi sine illo datur, deligantur; aut cum aegrum dormire cupiemus; quod fere sitis prohibet. Satis autem convenit, cum omnibus febricitantibus nimius humor alienus sit, tum

De febrientium potione.

Febris puerperarum.

praecipue esse feminis, quae ex partu in febres inciderunt.

Aegri conditio cognoscenda. Sed cum tempora cibo potionique febris et remissionis ratio det, non est expeditissimum scire, quando aeger febricitet, quando melior sit, quando deficiat: sine quibus dispensari illa non possunt. Venis enim maxime credimus, fallacissimae rei; quia saepe istae leniores celerioresve sunt, et aetate, et sexu, et corporum natura: et plerumque satis sano corpore, si stomachus infirmus est, nonnunquam etiam incipiente febre, subeunt et quiescunt; ut imbecillus is videri possit, cui facile laturo gravis instat accessio. Contra saepe eas concitat et resolvit sol, et balneum, et exercitatio, et metus, et ira, et quilibet alius animi affectus: adeo ut, cum primum medicus venit, sollicitudo aegri dubitantis, quomodo illi se habere videatur, eas moveat. Ob quam causam, periti medici est, non protinus ut venit, apprehendere manu brachium: sed primum residere hilari vultu, percontarique, quemadmodum se habeat; et si quis ejus metus est, eum probabili sermone lenire; tum deinde ejus corpori manum admovere. Quas venas autem conspectus medici movet, quam facile mille res turbant! Altera res est, cui credimus, calor, aeque fallax: nam hic quoque excitatur aestu, labore, somno, metu, sollicitudine. Igitur intueri quidem etiam ista oportet; sed his non omnia credere. Ac protinus quidem scire, non febricitare eum, cujus venae naturaliter ordinatae sunt, teporque talis est, qualis esse sanis solet: non protinus autem sub calore motuque febrem esse concipere; sed ita, si summa quoque arida inaequaliter cutis est; si calor et in fronte est, et ex imis praecordiis oritur; si spiritus ex naribus cum fervore prorumpit; si color, aut rubore, aut pallore novo

Pulsus.

Quomodo explorandus.

Calor.

Sanorum tepor.

mutatus est; si oculi graves, et aut persicci, aut subhumidi sunt; si sudor, cum fit, inaequalis est; si venae non aequis intervallis moventur. Ob quam causam medicus neque in tenebris, neque a capite aegri debet residere; sed illustri loco adversus eum, ut omnes notas, ex vultu quoque cubantis perspiciat.[a] Ubi vero febris fuit, atque decrevit, exspectare oportet, num tempora, partesve corporis aliae paulum madescant, quae sudorem venturum esse testentur: ac si qua nota est, tunc demum dare potui calidam aquam; cujus salubris effectus est, si sudorem per omnia membra diffundit. Hujus autem rei causa, continere aeger sub veste satis multa manus debet; eademque crura pedesque contegere: qua mole plerique aegros in ipso febris impetu, potissimeque ubi ardens ea est, male habent. Si sudare corpus coepit, linteum tepefacere oportet, paulatimque singula membra detergere. At ubi sudor omnis finitus est, aut si is non venit, ubi quam maxime potuit, idoneus esse cibo aeger videtur, sub veste leniter ungendus est, tum detergendus, deinde ei cibus dandus. Is autem febricitantibus humidus est aptissimus, aut humori certe quam proximus: utique ex materia quam levissima, maximeque sorbitio; eaque, si magnae febres fuerint, quam tenuissima esse debet. Mel quoque despumatum huic recte adjicitur, quo corpus magis nutriatur: sed id, si stomachum offendit, supervacuum est; sicut ipsa quoque sorbitio. Dari vero in vicem ejus potest, vel intrita[b] ex aqua calida, vel alica elota; si firmus

Sudor.

Qualis febrientibus cibus.

[a] Percipiat. Cod. Med. I.

[b] Ut *mulsus, a, um,* pagina 68. sic *intritus, a, um,* absolute de variis cibis in variis potulentis vulgaribus comminutis et maceratis, hoc est, *intritis,* antiqui dixerunt. Hoc loco *esca* subaudiri videtur, quae cibum *paratum,* qualis panis fere erat, priscis mortalibus indicabat. Panem ergo, aqua calida intritum, hic, sed capite xix. hujus libri, ex

est stomachus, et compressa alvus, ex aqua mulsa; si vel ille languet, vel haec profluit, ex posca. Et primo quidem cibo id satis est. Secundo vero aliquid adjici potest, ex eodem tamen genere materiae, vel olus, vel conchylium,[a] vel pomum. Et dum febres quidem increscunt, hic solus idoneus cibus est. Ubi vero aut desinunt, aut levantur, semper quidem incipiendum est ab aliquo ex materia levissima, adjiciendum vero aliquid ex media, ratione habita subinde et virium hominis, et morbi. Ponendi vero aegro varii cibi, sicut Asclepiades praecepit, tum demum sunt, ubi fastidio urgetur, neque satis vires sufficiunt; ut paulum ex singulis degustando, famem vitet. At si neque vis, neque cupiditas deest, nulla varietate sollicitandus aeger est; ne plus assumat, quam concoquat. Neque verum est, quod ab eo dicitur, facilius concoqui cibos varios. Eduntur enim facilius: ad concoctionem autem materiae genus et modus pertinent. Neque inter magnos dolores, neque increscente morbo, tutum est, aegrum cibo impleri; sed ubi inclinata jam in melius valetudo est.

Corporis sub febre varietates. Adstrictum.

Sunt aliae quoque observationes in febribus necessariae. Atque id quoque videndum est, quod quidam solum praecipiunt, adstrictum corpus sit, an profluat; quorum alterum strangulat, alterum digerit. Nam si adstrictum est, ducenda alvus est, movenda urina, eliciendus omni modo sudor. In hoc

vino, Celsus dari praecipit. Hinc Apuleio, Met. ii. "*intritum* lacte confectum" idem est quod Varroni, R. R. ii. 9. "Panis in lacte *intritus*," ad canes optime alendos, significat. "Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum." Ter. Phorm. Donat. ad loc. Beroald. in Col.

[a] Conchylia, ut vidimus, erant conchulae quaevis fere univalvae, ut Buccinum, Murex, Purpura, sed minimae. Vide Plinium ix. 25. 26; Con. Gesnerum de Aquatilibus, 309; Hippocratis locum, ad lib. ii. cap. 29. supra citatum.

genere morborum sanguinem etiam misisse, concussisse vehementibus gestationibus corpus, in lumine habuisse, imperasse famem, sitim, vigiliam prodest. Utile est etiam ducere in balneum, prius demittere in solium, tum ungere, iterum ad solium redire, multaque aqua fovere inguina; interdum etiam oleum in solio cum aqua calida miscere; uti cibo serius et rarius, tenui, simplici, molli, calido, exiguo; maximeque oleribus, qualia sunt, lapathum, urtica, malva; vel jure etiam concharum, musculorumve, aut locustarum: neque danda caro, nisi elixa, est. At potio esse debet magis liberalis, et ante cibum, et post hunc, et cum hoc, ultra quam sitis coget: poteritque a balneo etiam pinguius, aut dulcius dari vinum; poterit semel, aut bis interponi Graecum salsum.[a] Contra vero, si corpus profluet, sudor coercendus, quies adhibenda erit; tenebris, somnoque, quandocunque volet, utendum; non nisi leni gestatione corpus agitandum, et pro genere mali subveniendum. Nam si venter fluit, aut si stomachus non continet, ubi febris decrevit, liberaliter oportet aquam tepidam potui dare, et vomere cogere; nisi aut fauces, aut praecordia, aut latus dolet, aut vetus morbus est. Si vero sudor exercet, duranda cutis est nitro, vel sale, quae cum oleo miscentur: ac si levius id vitium est, oleo corpus ungendum; si vehementius, rosa, vel melino, vel myrteo, cui vinum austerum sit adjectum. Quisquis autem fluore aeger est, cum venit in balneum, prius ungendus, deinde in solium demittendus est. Si in cute vitium est, frigida quoque, quam calida aqua melius utetur. Ubi ad cibum ventum est, dari debet is valens, frigidus, siccus, simplex, qui quam

Profluens.

Fluor.

[a] Aminaeum nimirum, vel quodvis ex Graecis vinis salsis. Plin. xiv. 8. 14. 19. Diosc. de Vinis Salsis. Supra, i. 6.

minime corrumpi possit, panis tostus, caro assa, vinum austerum, vel certe subausterum; si venter profluit, calidum; si sudores nocent, vomitusve sunt, frigidum.

Pestilentiae consideratio.

VII. 1. Desiderat etiam propriam animadversionem in febribus pestilentiae casus. In hac minime utile est, aut fame, aut medicamentis uti, aut ducere alvum. Si vires sinunt, sanguinem mittere optimum est; praecipueque, si cum dolore febris est: si id parum tutum est, ubi febris levata est, vomitu pectus purgare. Sed in hoc maturius, quam in aliis morbis, ducere in balneum opus est; vinum calidum, et meracius dare, et omnia glutinosa; inter quae carnem quoque generis ejusdem. Nam quo celerius ejusmodi tempestates corripiunt, eo maturius auxilia, etiam cum quadam temeritate, rapienda sunt. Quod si puer est, qui laborat, neque tantum robur ejus est, ut sanguis mitti possit, cucurbitulis ei utendum est; ducenda alvus vel aqua, vel ptisanae cremore; tum demum levibus cibis nutriendus. Et ex toto non sic pueri, ut viri, curari debent. Ergo, ut in alio quoque genere morborum, parcius in his agendum est; non facile sanguinem mittere, non facile ducere alvum, non cruciare vigilia, fameve, aut nimia siti, non vino curare. Vomitus post febrem eliciendus est: deinde dandus cibus ex levissimis; tum is dormiat; posteroque die, si febris manet, abstineatur; tertio, ad similem cibum redeat. Dandaque opera est, quantum fieri potest, ut inter opportunam abstinentiam cibosque opportunos, omissis ceteris, nutriatur.

Febris ardens.

2. Si vero ardens febris extorret, nulla medicamenti danda potio est; sed in ipsis accessionibus oleo et aqua refrigerandus est, quae miscenda manu sunt, donec albescant; eo conclavi tenendus, quo

multum et purum aërem trahere possit; neque multis vestimentis strangulandus, sed admodum levibus tantum velandus est. Possunt etiam super stomachum imponi folia vitis in aqua frigida tincta. Ac ne siti quidem nimia vexandus est. Alendus maturius est, id est, a die tertio; et ante cibum iisdem perungendus. Si pituita in stomacho coiit, inclinata jam accessione, vomere cogendus est; tum dandum frigidum olus, aut pomum, ex iis, quae stomacho conveniunt. Si siccus manet stomachus, protinus vel ptisanae, vel alicae, vel oryzae cremor,[a] dandus est, cum quo recens adeps cocta sit. Cum vero in summo incremento morbus est, utique non ante quartum diem, magna siti antecedente, frigida aqua copiose praestanda est, ut bibat etiam ultra satietatem; et cum jam venter et praecordia ultra modum repleta, satisque refrigerata sunt, vomere debet. Quidam ne vomitum quidem exigunt; sed ipsa aqua frigida tantum, ad satietatem data, pro medicamento utuntur. Ubi utrumlibet factum est, multa veste operiendus est, et collocandus, ut dormiat. Fereque post longam sitim et vigiliam, post multam satietatem, post infractum calorem, plenus somnus venit, per quem ingens sudor effunditur; idque praesentissimum auxilium est: sed in iis tamen, in quibus praeter ardorem, nulli dolores, nullus praecordiorum tumor; nihil prohibens, vel in thorace, vel in pulmone, vel in faucibus; non ulcus, non dejectio, non profluvium alvi fuit. Si quis autem in hujusmodi febre leviter tussit, is neque vehementi siti conflictatur, neque bibere aquam frigidam debet; sed eo modo curandus est, quo in ceteris febribus praecipitur.

[a] Notam ad lib. ii. 12. 2. respiciat lector. Omnium enim cremor simili conficitur ratione.

Semitertiana Cleghornii, p. 143.

VIII. Aut ubi id genus tertianae est, quod ἡμιτριταῖον medici appellant, magna cura opus est, ne id fallat. Habet enim plerumque frequentiores accessiones decessionesque, ut aliud morbi genus videri possit: porrigiturque febris inter horas viginti quatuor, et triginta sex; ut, quod idem est, non idem esse videatur. Et magnopere necessarium est, neque dari cibum, nisi in ea remissione, quae vera est; et ubi ea venit, protinus dari: plurimique sub alterutro curantis errore subito moriuntur. Ac, nisi magnopere aliqua res prohibet, inter initia sanguis mitti debet; tum dari cibus, qui neque incitet febrem, et tamen longum ejus spatium sustineat.

Lentae febres.

IX. Nonnunquam etiam lentae febres sine ulla remissione corpus tenent; ac neque cibo, neque ulli remedio locus est. In hoc casu medici cura esse debet, ut morbum mutet: fortasse enim curationi opportunior fiet. Saepe igitur ex aqua frigida, cui oleum sit adjectum, corpus ejus pertractandum est, quoniam interdum sic evenit, ut horror oriatur, et fiat initium quoddam novi motus; exque eo, cum magis corpus incaluit, sequatur etiam remissio. In his frictio quoque ex oleo et sale salubris videtur. At si diu frigus est, et torpor, et jactatio corporis, non alienum est, in ipsa febre dare mulsi tres aut quatuor cyathos, vel cum cibo vinum bene dilutum. Intenditur enim saepe ex eo febris; et major ortus calor simul et priora mala tollit, et spem remissionis, inque ea curationis ostendit. Neque, hercules, ista curatio nova est, qua nunc quidam traditos sibi aegros, qui sub cautioribus medicis trahebantur, interdum contrariis remediis sanant. Siquidem apud antiquos quoque ante Herophilum et Erasistratum, maximeque post Hippocratem fuit Petro quidam, qui febricitantem hominem ubi acceperat, multis

vestimentis operiebat, ut simul calorem ingentem, sitimque excitaret: deinde, ubi paulum remitti coeperat febris, aquam frigidam potui dabat; ac, si moverat sudorem, explicuisse se aegrum judicabat; si non moverat, plus etiam aquae frigidae ingerebat, et tum vomere cogebat. Si alterutro modo febre liberaverat, protinus suillam assam, et vinum homini dabat: si non liberaverat, decoquebat aquam sale adjecto, eamque bibere cogebat, ut movendo ventrem purgaret. Et intra haec omnis ejus medicina erat: eaque non minus grata fuit iis, quos Hippocratis successores non refecerant, quam nunc est iis, quos Herophili vel Erasistrati aemuli diu tractos non expedierunt. Neque ideo tamen non est temeraria ista medicina; quia plures, si protinus a principiis excepit, interimit. Sed cum eadem omnibus convenire non possint, fere, quos ratio non restituit, temeritas adjuvat. Ideoque ejusmodi medici melius alienos aegros, quam suos, nutriunt. Sed est circumspecti quoque hominis, et novare interdum, et augere morbum, et febres accendere; quia curationem, ubi id, quod est, non recipit, potest recipere id, quod futurum est.

X. Considerandum est etiam, febresne solae sint, an alia quoque his mala accedant; id est, num caput doleat, num lingua aspera, num praecordia intenta sint. Si capitis dolores sunt, rosam cum aceto miscere oportet, et in id ingerere: deinde habere duo pittacia,[a] quae frontis latitudinem, longitudinemque aequent; ex his invicem alterum in aceto et rosa habere, alterum in fronte; aut intinctam iisdem lanam succidam imponere. Si acetum offendit, pura

Mala cum febre complicata.

[a] *Pittacium,* a *πίττα,* pice, vel tabula pice oblita, diminutum est; hinc panniculum piccatum, vel simpliciter panniculum, ut in hoc loco, perinde significat.

rosa utendum est; si rosa ipsa laedit, oleo acerbo. Si ista parum juvant, teri potest vel iris arida, vel nuces amarae, vel quaelibet herba ex refrigerantibus: quorum quidlibet ex aceto impositum, dolorem minuit; sed magis aliud in alio. Juvat etiam panis cum papavere injectus; vel cum rosa, cerussa,[a] spumave argenti.[b] Olfacere quoque vel serpyllum, vel anethum, non alienum est. At si in praecordiis inflammatio et dolor est, primo superimponenda sunt cataplasmata reprimentia; ne, si calidiora fuerint, plus eo materiae concurrat; deinde, ubi prima inflammatio se remisit, tunc demum ad calida et humida veniendum est; ut ea, quae remanserunt, discutiant. Notae vero inflammationis sunt quatuor, rubor, et tumor, cum calore, et dolore. Quo magis erravit Erasistratus, qui febrem nullam sine hac esse dixit. Ergo si sine inflammatione dolor est, nihil imponendum est: hunc enim statim ipsa febris sol-

Inflammationis notae.

[a] Cerussae, propter antiquorum inscitiam, non una erat compositio. Saepius quidem ut nostra, carbonas plumbi sincerus fuit, actione aëris, et vaporis acidi acetici, in ramenta vel laminas plumbi, concinnatus. Calore autem solis aestate, furnorum hyeme illi, testante Dioscoride, ad vaporem excitandum utebantur. Sed quando in pastillos, quae forma medicamentorum antiquis gratissima, cerussam fingere volebant, eam aceto prius solutam ad hanc formam in sole indurabant. Pastilli igitur partim ex carbonate, partim ex acetate plumbi constabant. Plin. xxxiv. 18. Vitruv. vii. 12. Diosc. v. 57.

[b] Lithargyrus est. Vel hodie de hujus medicamenti elementis parum inter chemicos convenit. Antiqui de crudo argenti et plumbi metallo, seu vena, fere ut hodierni, torrendo faciebant. Sed pro vario caloris aërisque gradu adhibito diversum admodum rei colorem ex eodem plumbo, et sub eodem nomine spumae argenti, sibi parabant. Crebriore versura et ventilatione Chrysitin: Argyritin et Molybditin, per leniorem aëris accessum et motum. Nostri quoque lithargyri colores varii; modo flaviores modo fusciores sunt: compositio quidem, secundum optimum auctorem, Thomson, Chem. i. 427. protoxydum plumbi, *massicot* dictum, cum acidi carbonici IV ad C partibus, habet. Vide Plin. xxxiii. 6; Diosc. v. 56. Alii protoxydum vitrificatum putant.

vet. At si neque inflammatio, neque febris, sed tantum praecordiorum dolor est, protinus calidis et siccis fomentis uti licet. Si vero lingua sicca et scabra est, detergenda primum penicillo est ex aqua calida: deinde ungenda mixtis inter se rosa et melle. Mel purgat, rosa reprimit, simulque siccescere non sinit. At si scabra non est, sed arida, ubi penicillo detersa est, ungi rosa debet, cui cerae paulum sit adjectum.

XI. Solet etiam ante febres esse frigus; idque vel molestissimum morbi genus est. Ubi id exspectatur, omni potione prohibendus aeger est: haec enim paulo ante data, multum malo adjicit. Item maturius veste multa tegendus est: admovenda partibus iis, pro quibus metuimus, sicca et calida fomenta, sic, ne statim vehementissimi calores incipiant, sed paulatim increscant: perfricandae quoque eae partes manibus unctis ex vetere oleo sunt, eique adjiciendum aliquid ex calefacientibus; contentique medici quidam una frictione, etiam ex quolibet oleo, sunt. In harum febrium remissionibus nonnulli tres aut quatuor sorbitionis cyathos, etiamnum manente febre, dant; deinde, ea bene finita, reficiunt stomachum cibo frigido et levi. Ego tum hoc puto tentandum, cum parum cibus, semel et post febrem datus, prodest. Sed curiose prospiciendum est, ne tempus remissionis decipiat: saepe enim in hoc quoque genere valetudinis jam minui febris videtur, et rursus intenditur. Itaque ei remissioni credendum est, quae etiam immoratur, et jactationem, foetoremque quendam oris, quem ὄζην Graeci vocant, minuit. Illud satis convenit, si quotidie pares accessiones sunt, quotidie parvum cibum dandum: si impares, post graviorem, cibum; post leviorem, aquam mulsam.

Ante febrem quid agendum.

Horrores febrium certarum.

XII. Horror autem eas fere febres antecedit, quae certum habent circuitum, et ex toto remittuntur; ideoque tutissimae sunt, maximeque curationes admittunt. Nam ubi incerta tempora sunt, neque alvi ductio, neque balneum, neque vinum, neque medicamentum aliud recte datur. Incertum est enim, quando febris ventura sit: ita fieri potest, ut, si subito venerit, summa in eo pernicies sit, quod auxilii causa sit inventum. Nihilque aliud fieri potest, quam ut primis diebus bene abstineatur aeger; deinde, sub decessu febris ejus, quae gravissima est, cibum sumat. At ubi certus circuitus est, facilius omnia illa tentantur; quia magis proponere nobis et accessionum et decessionum vices possumus. In his autem, cum inveteraverunt, utilis fames non est: primis tantummodo diebus ea pugnandum est; deinde dividenda curatio est, et ante horror, tum febris discutienda. Igitur cum primum aliquis inhorruit, et ex horrore incaluit, dare ei oportet potui tepidam aquam subsalsam, et vomere eum cogere: nam fere talis horror ab iis oritur, quae biliosa in stomacho resederunt. Idem faciendum est, si proximo quoque circuitu aeque accessit: saepe enim sic discutitur. Jamque, quod genus febris sit, scire licet. Itaque sub exspectatione proximae accessionis, quae instare tertia potest, deducendus in balneum est; dandaque opera, ut per tempus horroris in solio sit. Si ibi quoque senserit, nihilominus idem sub exspectatione quartae accessionis faciat: siquidem eo quoque modo saepe is discutitur. Si ne balneum quidem profuit, ante accessionem allium edat, aut bibat calidam aquam cum pipere; siquidem ea quoque assumta calorem movent, qui horrorem non admittit. Deinde eodem modo, quo in frigore praeceptum est, antequam inhorrescere possit, operiatur: fomentisque, sed pro-

Sub exspectatione balneum et stimulantia.

tinus validioribus, totum corpus circumdare convenit, maximeque involutis exstinctis testis et titionibus. Si nihilominus horror perruperit, multo oleo calefacto inter ipsa vestimenta perfundatur, cui aeque ex calefacientibus aliquid sit adjectum; adhibeaturque frictio, quantam is sustinere poterit, maximeque in manibus et pedibus; et spiritum ipse contineat. Neque desistendum est, etiamsi horror est: saepe enim pertinacia juvantis malum corporis vincit. Si quid evomuit, danda aqua tepida, iterumque vomere cogendus est; utendumque eisdem est, donec horror finiatur. Sed praeter haec ducenda alvus est, si tardius horror quiescet: siquidem id quoque exonerato corpore prodest. Ultimaque post haec auxilia sunt, gestatio et frictio. Cibus autem in ejusmodi morbis maxime dandus est, qui mollem alvum praestet; caro glutinosa; vinum, cum dabitur, austerum.

XIII. Haec ad omnes circuitus febrium pertinent: discernendae tamen singulae sunt, sicut rationem habent dissimilem. Si quotidiana est, triduo primo magnopere abstinere oportet; tum cibis altero quoque die uti. Si res inveteraverit, post febrem experiri balneum et vinum; magisque si, horrore sublato, haec superest. *Singularum discrimina.*

XIV. Si vero tertiana, quae ex toto intermittit, aut quartana est; mediis diebus,[a] et ambulationibus uti oportet, aliisque exercitationibus, et unctionibus. Quidam ex antiquioribus medicis Cleophantus, in hoc genere morborum, multo ante accessionem, per caput aegrum multa calida aqua perfundebat, deinde vinum dabat. Quod, quamvis pleraque ejus viri praecepta secutus est Asclepiades, recte tamen praeteriit: est enim anceps. Ipse, si tertiana *Tertianae initia.*

[a] Diebus interjectis seu integris. MATTHIAS.

febris est, tertio die post accessionem dicit alvum duci oportere; quinto, post horrorem vomitum elicere; deinde post febrem, sicut illi mos erat, adhuc calidis dare cibum et vinum; sexto die, in lectulo detineri; sic enim fore, ne septimo die febris accedat. Id saepe fieri posse, verisimile est. Tutius tamen est, ut hoc ipso ordine utamur, tria remedia, vomitus, alvi ductionis, vini, per triduum, id est, die tertio, et quinto, et septimo tentare: nec vinum, nisi post accessionem, die septimo bibat. Si vero primis diebus discussus morbus non est, inciditque in vetustatem, quo die febris exspectabitur, in lectulo se contineat; post febrem perfricetur; tum, cibo assumto, bibat aquam; postero die, qui vacat, ab exercitatione unctioneque, aqua tantum contentus, conquiescat. Et id quidem optimum est. Si vero imbecillitas urgebit, et post febrem vinum, et medio die paulum cibi debebit assumere.

Quartana pertinacior.

XV. Eadem in quartana facienda sunt. Sed cum haec tarde admodum finiatur, nisi primis diebus discussa est, diligentius ab initio praecipiendum est, quid in ea fieri debeat. Igitur si cui cum horrore febris accessit, eaque desiit, eodem die et postero tertioque continere se debet, et aquam tantummodo calidam primo die post febrem sumere; biduo proximo, quantum fieri potest, ne hanc quidem. Si quarto die cum horrore febris revertitur, vomere, sicut ante praeceptum est; deinde post febrem, modicum cibum sumere, vini quadrantem; postero tertioque die abstinere, aqua tantummodo calida, si sitis est, assumta. Septimo die balneo frigus praevenire; si febris redierit, ducere alvum; ubi ex eo corpus conquieverit, in unctione vehementer perfricari; eodem modo sumere cibum et vinum; biduo proximo se abstinere, frictione servata. Deci-

Quiete ac abstinentia;

mo tertio die rursus balneum experiri; et, si postea febris accessit, aeque perfricari, vinum copiosius bibere. Ac sic proximum est, ut quies tot dierum, et abstinentia cum ceteris, quae praecipiuntur, febrem tollant. Si vero nihilominus remanet, aliud ex toto sequendum est curationis genus; idque agendum, ut, quod diu sustinendum est, corpus facile sustineat. Quo minus etiam curatio probari Heraclidis Tarentini debet, qui primis diebus ducendam alvum, deinde abstinendum in septimum diem dixit. Quod, ut sustinere aliquis possit, tamen, etiam febre liberatus, vix refectioni valebit: adeo, si febris saepius accesserit, concidet. Igitur si tertio decimo die morbus manebit, balneum neque ante febrem, neque post eam tentandum erit; nisi interdum jam horrore discusso: horror ipse per ea, quae supra scripta sunt, expugnandus. Deinde post febrem oportebit ungi, et vehementer perfricari; cibum et validum, et fortiter assumere; vino uti quantum libebit: postero die, cum satis quieverit, ambulare, exerceri, ungi, perfricari fortiter, cibum capere sine vino: tertio die abstinere. Quo die vero febrem exspectabit, ante surgere, et exerceri, dareque operam, ut in ipsam exercitationem febris tempus incurrat: sic enim saepe illa discutitur. At si in opere occupavit, tum demum se recipere. In ejusmodi valetudine medicamenta sunt, oleum, frictio, exercitatio, cibus, vinum. Si venter adstrictus est, solvendus est. Sed haec facile validiores faciunt: si imbecillitas occupavit, pro exercitatione gestatio est: si ne hanc quidem sustinet, adhibenda tamen frictio est: si haec quoque vehemens onerat, intra quietem et unctionem et cibum sistendum est; dandaque opera est, ne qua cruditas in quotidianam id malum vertat. Nam quartana

vel alio curandi genere tollenda.

Ad refectionem prospiciendum.

neminem jugulat: sed si ex ea facta quotidiana est, in malis aeger est: quod tamen, nisi culpa vel aegri vel curantis, nunquam fit.

Quartanae duplicis curatio.

XVI. At si duae quartanae sunt, neque eae, quas proposui, exercitationes adhiberi possunt; aut ex toto quiescere opus est, aut, si id difficile est, leniter ambulare; considere diligenter involutis pedibus et capite; quoties febris accessit et desiit, cibum modicum sumere, et vinum; reliquo tempore, nisi imbecillitas urget, abstinere. At si duae febres paene junguntur, post utramque cibum sumere: deinde vacuo tempore, et moveri aliquid, et post unctionem cibo uti. Cum vero vetus quartana raro, nisi vere, solvatur; utique eo tempore attendendum est, ne quid fiat, quod valetudinem impediat. Prodestque in vetere quartana, mutare subinde victus genus; a vino ad aquam, ab aqua ad vinum, a lenibus cibis ad acres, ab acribus ad lenes transire; esse radicem, deinde vomere; jureve pulli gallinacei ventrem resolvere; oleo ad frictiones adjicere calefacientia; ante accessionem sorbere, vel aceti cyathos duos, vel unum sinapis cum tribus Graeci vini salsi, vel mixta paribus portionibus, et in aqua diluta, piper, castoreum, laser,[a] myrrham. Per haec enim similiaque corpus agitandum est, ut moveatur ex eo statu, quo detinetur. Si febris quievit, diu meminisse ejus diei convenit; eoque vitare frigus, calorem, cruditatem, lassitudinem. Facile enim revertitur, nisi a sano quoque aliquamdiu timetur.

Cochleariae Armoraciae vomitus; juris pulli gallinacei purgatio.

Formae mutatio.

XVII. At si ex quartana, quotidiana facta est;

[a] Silphium, laserpitium: Lac Cyrenaicum, Opos Cyrenaicos, Cyrenaicum: Maspetum, Magydaris quoque appellatum, prout tota planta, succus ejus concretus, folia, vel radix, usurpentur. Ferulae genus erat assafoetidae vel galbano subsimilis, Syria, Cyrene, Parthia crescens, hodie incerta. Diosc. iii. 85. Theophrastus, Hist. Plant. iii. 2. Plin. xvi. 33. et xxii. 23. alibique. Col. vi. 17. xii. 57.

cum id vitio inciderit, per biduum abstinere oportet, et frictione uti; aquam tantummodo vespere potui dare. Tertio die saepe fit, ne febris accedat: sed sive fuit, sive non fuit, cibus post accessionis tempus est dandus; et si manet, per biduum abstinentia, quanta maxima imperari corpori potest, et frictione quotidie utendum est.

XVIII. Et febrium quidem curatio exposita est. Supersunt vero alii corporis affectus, qui huic superveniunt: ex quibus eos, qui certis partibus assignari non possunt, protinus jungam. Incipiam ab insania, primamque hujus ipsius partem aggrediar, quae et acuta, et in febre est: φρένησιν Graeci appellant. Illud ante omnia scire oportet, interdum in accessione aegros desipere, et loqui aliena. Quod non quidem leve est; neque incidere potest, nisi in febre vehementi: non tamen aeque pestiferum est; nam plerumque breve esse consuevit, levatoque accessionis impetu, protinus mens redit. Neque id genus morbi remedium aliud desiderat, quam quod in curanda febre praeceptum est. Phrenesis vero tum demum est, cum continua dementia esse incipit; aut cum aeger, quamvis adhuc sapiat, tamen quasdem vanas imagines accipit: perfecta est, ubi mens illis imaginibus addicta est. Ejus autem plura genera sunt: siquidem ex phreneticis alii hilares, alii tristes sunt; alii facilius continentur, et intra verba desipiunt, alii consurgunt, et violenter quaedam manu faciunt; atque ex his ipsis, alii nihil nisi impetu peccant, alii etiam artes adhibent, summamque speciem sanitatis in captandis malorum operum occasionibus praebent; sed exitu deprehenduntur. Ex his autem eos, qui intra verba desipiunt, aut leviter etiam manu peccant, onerare asperioribus coërcitionibus super-

Alii morbi.

Mania.

Delirium.

Delirium tremens?

Varia genera.

Coërcitio quando supervacua.

vacuum est: eos vero, qui violentius se gerunt, vincire convenit, ne vel sibi vel alteri noceant. Neque credendum est, si vinctus aliquis, dum levari vinculis cupit, quamvis prudenter et miserabiliter loquitur; quoniam is dolus insanientis est. Fere vero antiqui tales aegros in tenebris habebant; eo quod illis contrarium esset, exterreri, et ad quietem animi tenebras ipsas conferre aliquid judicabant. At Asclepiades, tanquam tenebris ipsis terrentibus, in lumine habendos eos dixit. Neutrum autem perpetuum est: alium enim lux, alium tenebrae magis turbant; reperiunturque, in quibus nullum discrimen deprehendi, vel hoc, vel illo modo possit. Optimum itaque est, utrumque experiri; et habere eum, qui tenebras horret, in luce; eum, qui lucem, in tenebris. At ubi nullum tale discrimen est, aeger, si vires habet, loco lucido; si non habet, obscuro continendus est. Remedia vero adhibere, ubi maxime furor urget, supervacuum est: simul enim febris quoque increscit. Itaque tum nihil nisi continendus aeger est: ubi vero res patitur, festinanter subveniendum est. Asclepiades perinde esse dixit, his sanguinem mitti, ac si trucidentur; rationem hanc secutus, quod neque insania esset, nisi febre intenta; neque sanguis, nisi in remissione ejus, recte mitteretur. Sed ipse in his somnum multa frictione quaesivit; cum et intentio febris somnum impediat, et frictio non nisi in remissione ejus utilis sit. Itaque hoc quoque auxilium debuit praeterire. Quid igitur est? Multa in praecipiti periculo recte fiunt, alias omittenda. Et continua quoque febris habet tempora, quibus, etsi non remittit, non tamen crescit; estque hoc, ut non optimum, sic tamen secundum remediis tempus. Quod si vires aegri patiuntur, sanguis quoque mitti

Asclepiadis curandi ratio.

debet. Minus deliberari potest, an alvus ducenda sit. Tum, interposito die, convenit caput ad cutem tondere; deinde aqua fovere, in qua verbenae aliquae decoctae sint ex reprimentibus; aut prius fovere, deinde tondere, et iterum fovere; ac novissime rosa caput naresque implere; offerre etiam naribus rutam, ex aceto contritam; movere sternutamenta medicamentis in id efficacibus. Quae tamen facienda sunt in iis, quibus vires non desunt. Si vero imbecillitas est, rosa tantum caput, adjecto serpyllo, similive aliquo, madefaciendum est. Utiles etiam in quibuscunque viribus herbae duae sunt, solanum et muralis, si simul ex utraque succo expresso caput impletur. Cum se febris remiserit, frictione utendum est; parcius tamen in iis, qui nimis hilares, quam in iis, qui nimis tristes sunt. Adversus omnium autem sic insanientium animos gerere se pro cujusque natura necessarium est. Quorundam enim vani metus levandi sunt; sicut in homine praedivite famem timente incidit, cui subinde falsae hereditates nuntiabantur: quorundam audacia coërcenda est; sicut in iis fit, in quibus continendis plagae quoque adhibentur: quorundam etiam intempestivus risus objurgatione et minis finiendus: quorundam discutiendae tristes cogitationes; ad quod symphoniae, et cymbala, strepitusque proficiunt. Saepius tamen assentiendum, quam repugnandum est; paulatimque, et non evidenter, ab iis, quae stulte dicentur, ad meliora mens adducenda. Interdum etiam elicienda ipsius intentio; ut fit in hominibus studiosis literarum, quibus liber legitur, aut recte, si delectantur, aut perperam, si id ipsum eos offendit: emendando enim convertere animum incipiunt. Quin etiam recitare, si qua meminerunt, cogendi sunt. Ad cibum quoque quosdam non desiderantes redux- Plagae. Musica.

erunt ii, qui inter epulantes eos collocarunt. Omnibus vero sic affectis somnus et difficilis, et praecipue necessarius est: sub hoc enim plerique sanescunt. Prodest ad id, atque etiam ad mentem ipsam componendam, crocinum unguentum[a] cum irino in caput datum. Si nihilominus vigilant, quidam somnum moliuntur potui dando aquam, in qua papaver, aut hyoscyamus decocta sit: alii mandragorae[b] mala pulvino subjiciunt: alii vel amomum, vel sycamini lacrimam fronti inducunt. Hoc nomen apud medicos reperio: sed cum Graeci morum συκάμινον appellant, mori nulla lacrima est. Sic vero significatur lacrima arboris in Aegypto nascentis, quam ibi μορόσυκον[c] appellant. Plurimi decoctis papaveris corticibus, ex ea aqua spongia os et caput subinde fovent. Asclepiades ea supervacua esse dixit: quoniam in lethargum saepe converterent. Praecepit autem, ut primo die, a cibo, potione, somno abstineretur; vespere ei daretur potui aqua; tum frictio admoveretur lenis, ut ne manum quidem, qui perfricaret, vehementer imprimeret; postero deinde die, iisdem omnibus factis, vespere ei daretur sorbitio et aqua, rursusque frictio adhiberetur: per hanc enim nos consecuturos, ut somnus accedat. Id interdum fit, et quidem adeo, ut, illo confitente, nimia frictio etiam lethargi periculum afferat. Sed si sic somnus non accessit, tum demum illis medicamentis arcessendus est: habita scilicet eadem moderatione, quae hic quoque necessaria est, ne, quem obdormire volumus, excitare postea non possimus. Confert etiam

[a] Fiebat ex oleo, prius calamo et myrrha, demum cardamomo, imbuto: in eo quinque dies macerabatur crocus; et oleum sic trans cribrum missum et myrrhae pulvere commixtum, unguentum crocinum erat. Diosc. i. 53, 55.

[b] Atropae Mandragorae, L.

[c] Ficus Sycamorus L. est.

aliquid ad somnum silanus juxta cadens; vel gestatio post cibum, et noctu; maximeque suspensi lecti motus. Neque alienum est, si neque sanguis ante missus est, neque mens constat, neque somnus accedit, occipitio inciso cucurbitulam admovere; quae quia levat morbum, potest etiam somnum facere. Moderatio autem in cibo quoque adhibenda est: nam neque implendus aeger est, ne insaniat; neque jejunio utique vexandus, ne imbecillitate in cardiacum incidat. Opus est cibo infirmo, maximeque sorbitione, potione aquae mulsae, cujus ternos cyathos bis hieme, quater aestate dedisse satis est.

Alterum insaniae genus est, quod spatium longius recipit; quia fere sine febre incipit, leves deinde febriculas excitat. Consistit in tristitia, quam videtur bilis atra contrahere. In hac utilis detractio sanguinis est: si quid hanc prohibet, prima est abstinentia: secunda, per album veratrum vomitumque purgatio. Post utrumlibet, adhibenda bis die frictio est; si magis valet, frequens etiam exercitatio; in jejuno vomitus: cibus, sine vino, dandus ex media materia est. Quam quoties posuero, scire licet, etiam ex infirmissima dari posse; dum ne ea sola quis utatur: valentissima tantummodo esse removenda. Praeter haec, servanda alvus est quam tenerrima; removendi terrores, et potius bona spes afferenda; quaerenda delectatio ex fabulis ludisque, quibus maxime capi sanus assueverat; laudanda, si qua sunt, ipsius opera, et ante oculos ejus ponenda; leviter objurganda vana tristitia; subinde admonendus, in iis ipsis rebus, quae sollicitant, cur non potius laetitiae, quam sollicitudinis causa sit. Si febris quoque accessit, sicut aliae febres curanda est. Melancholia.

Tertium genus insaniae est ex his longissimum; adeo ut vitam ipsam non impediat: quod robusti Tertium insaniae genus.

corporis esse consuevit. Hujus autem ipsius species duae sunt.[a] Nam quidam imaginibus, non mente falluntur; quales insanientem Ajacem vel Orestem percepisse poëtae ferunt: quidam animo desipiunt. Si imagines fallunt, ante omnia videndum est, tristes an hilares sint. In tristitia, nigrum veratrum dejectionis causa; in hilaritate, album, ad vomitum excitandum, dari debet: idque, si in potione non accipit, pani adjiciendum est, quo facilius fallat. Nam si bene se purgaverit, ex magna parte morbum levabit. Ergo etiam si semel datum veratrum parum profecerit, interposito tempore iterum dari debet. Neque ignorare oportet, leviorem esse morbum cum risu, quam serio insanientium. Illud quoque perpetuum est in omnibus morbis, ubi ab inferiore parte purgandus aliquis est, ventrem ejus ante solvendum esse; ubi a superiore, comprimendum. Si vero consilium insanientem fallit, tormentis quibusdam optime curatur. Ubi perperam aliquid dixit, aut fecit; fame, vinculis, plagis coërcendus est. Cogendus est et attendere, et ediscere aliquid, et meminisse: sic enim fiet, ut paulatim metu cogatur considerare, quid faciat. Subito etiam terreri, et expavescere, in hoc morbo prodest; et fere quidquid animum vehementer perturbat. Potest enim quaedam fieri mutatio, cum ab eo statu mens, in quo fuerat, abducta est. Interest etiam, is ipse sine causa subinde rideat, an moestus demissusque sit: nam demens hilaritas terroribus iis, de quibus supra dixi, melius curatur: si nimia tristitia est, prodest lenis, sed multa bis die frictio; item per caput aqua frigida infusa, demissumque corpus in aquam et oleum. Illa communia sunt: insani-

Delirium tremens ?

Insanus quid ut ediscat cogendus.

[a] Varias insaniae species fuse ac eleganter finit CICERO, Tuscul. Quaest. iii. 5. passim.

entes vehementer exerceri debere; multa frictione uti; neque pinguem carnem, neque vinum assumere; cibis uti post purgationem, ex media materia, quam levissimis; non oportere esse vel solos, vel inter ignotos, vel inter eos, quos aut contemnant, aut negligant; mutare debere regiones, et si mens redit, annua peregrinatione esse jactandos.

Delirium.

Raro, sed aliquando tamen, ex metu delirium nascitur. Quod genus insanientium, specie simile, similique victus genere curandum est: praeterquam quod in hoc insaniae genere solo recte vinum datur.

De morbo cardiaco. Mania saepe ad dyspepsiam transit.

XIX. His morbis praecipue contrarium est id genus, quod καρδιακὸν a Graecis nominatur; quamvis saepe ad eum phrenetici transeunt: siquidem mens in illis labat, in hoc constat. Id autem nihil aliud est, quam nimia imbecillitas corporis, quod, stomacho languente, immodico sudore digeritur. Licetque protinus scire id esse, ubi venarum exigui imbecillique pulsus sunt; sudor autem supra consuetudinem, et modo, et tempore, ex toto thorace, et cervicibus, atque etiam capite prorumpit, pedibus tantummodo et cruribus siccioribus, atque frigentibus. Acutique morbi genus est. Curatio prima est, supra praecordia imponere, quae reprimant, cataplasmata: secunda, sudorem prohibere. Id praestat acerbum oleum, vel rosa, vel melinum, aut myrteum: quorum aliquo corpus leniter perungendum, ceratumque ex aliquo horum tum imponendum est. Si sudor vincit, delinendus homo est vel gypso, vel argenti spuma, vel Cimolia creta, vel etiam subinde horum pulvere respergendus. Idem praestat pulvis ex contritis aridi myrti vel rubi foliis, aut ex austeri et boni vini arida faece: pluraque similia sunt, quae si desunt, satis utilis est quilibet ex via pulvis injectus. Super haec vero, quo minus corpus insu-

Curatio.

Vestis levis.

det, levi veste debet esse contectus, loco non calido, fenestris patentibus, sic, ut perflatus quoque aliquis accedat. Tertium auxilium est, imbecillitati jacentis cibo vinoque succurrere. Cibus non multus quidem, sed saepe tamen nocte ac die dandus est, ut nutriat, neque oneret. Is esse debet ex infirmissima materia, et stomacho aptus. Nisi si necesse est, ad vinum festinare non oportet: si verendum est, ne deficiat, tum et intrita ex hoc, et hoc ipsum austerum quidem, sed tamen tenue, meraculum, egelidum subinde et liberaliter dandum est; adjecta polenta,[a] si modo is aeger parum cibi assumit: idque vinum esse debet, neque nullarum virium, neque ingentium; recteque tota die ac nocte, vel tres heminas aeger bibet; si vastius corpus est, plus etiam. Si cibum non accipit, perunctum ante perfundere aqua frigida convenit, et tum dare. Quod si stomachus resolutus parum continet, et ante cibum, et post eum sponte vomere oportet; rursusque post vomitum cibum sumere. Si ne id quidem manserit, sorbere vini cyathum, interpositaque hora sumere alterum. Si id quoque stomachus reddiderit, totum corpus bulbis contritis superillinendum est; qui, ubi inaruerunt, efficiunt, ut vinum in stomacho contineatur, exque eo toti corpori calor, venisque vis redeat. Ultimum auxilium est, in alvum ptisanae vel alicae cremorem ex inferioribus partibus indere: siquidem id quoque vires tuetur. Neque alienum est, naribus quoque aestuantis admovere, quod reficiat; id est, rosam et vinum: et si qua in extremis partibus frigent, unctis et calidis manibus fovere. Per quae si consequi potuimus, ut et sudoris impetus minuatur, et vita prorogetur,

Corroborandi ratio.

Vini in die ad libras duas concedendum.

[a] "Farinae hordeaceae substantia, cum lini et coriandri seminibus in pulverem subtilem contrita." VERG. necnon DIOS. ii. 78. PLIN. xviii. 7. 11.

incipit jam tempus ipsum esse praesidio. Ubi in tuto esse videtur, verendum tamen est, ne in eandem imbecillitatem cito recidat: itaque, vino tantum remoto, quotidie validiorem cibum debet assumere, donec satis virium corpori redeat.

XX. Alter quoque morbus est, aliter phrenetico contrarius. In eo difficilior somnus, promta ad omnem audaciam mens est: in hoc marcor et inexpugnabilis paene dormiendi necessitas. *Λήθαργον* Graeci nominant. Atque id quoque genus acutum est, et nisi succurritur, celeriter jugulat. Hos aegros quidam subinde excitare nituntur, admotis iis, per quae sternutamenta evocantur, et iis, quae odore foedo movent; qualis est pix cruda, lana succida, piper, veratrum, castoreum, acetum, allium, cepa. Juxta etiam galbanum incendunt, aut pilos, aut cornu cervinum: si id non est, quodlibet aliud. Haec enim cum comburuntur, odorem foedum movent. Tharrias vero quidam, accessionis id malum esse dixit, levarique, cum ea decessit: itaque eos, qui subinde excitant, sine usu male habere. Interest autem, in decessione expergiscatur aeger, an, cum febris non levetur, aut levata quoque ea somnus urgeat. Nam si expergiscitur, adhibere ei, ut sopito, supervacuum est: neque enim vigilando melior fit; sed per se, si melior est, vigilat. Si vero continens ei somnus est, utique excitandus est; sed iis temporibus, quibus febris levissima est, ut et excernat aliquid, et sumat. Excitat autem validissime repente aqua frigida infusa. Post remissionem itaque, perunctum oleo multo corpus, tribus aut quatuor amphoris totum per caput perfundendum est. Sed hoc utemur, si aequalis aegro spiritus erit, si mollia praecordia: sin aliter haec erunt, ea potiora, quae supra comprehensa sunt. Et, quod ad somnum

Lethargus.

Quando frigida excitandus aeger.

quidem pertinet, commodissima haec ratio est. Medendi autem causa, caput radendum; deinde posca fovendum est, in qua laurus, aut ruta decocta sit: altero die imponendum castoreum, aut ruta ex aceto contrita, aut lauri baccae, aut hedera cum rosa et aceto. Praecipueque proficit, et ad excitandum hominem, naribus admotum, et ad morbum ipsum depellendum, capiti frontive impositum sinapi. Gestatio etiam in hoc morbo prodest; maximeque opportune cibus datus, id est, in remissione, quanta maxima inveniri poterit. Aptissima autem sorbitio est, donec morbus decrescere incipiat: sic, ut si quotidie gravis accessio est, haec quotidie detur; si alternis, post graviorem, sorbitio, post leviorem, mulsa aqua. Vinum quoque cum tempestivo cibo datum non mediocriter adjuvat.

Torpor post febres.

Quod si post longas febres ejusmodi torpor accessit, cetera eadem servanda sunt: ante accessionem autem, tribus quatuorve horis, castoreum, si venter adstrictus est, mixtum cum scammonia; si non est, per se ipsum cum aqua dandum est. Si praecordia mollia sunt, cibis utendum est plenioribus; si dura, in iisdem sorbitionibus subsistendum; imponendumque praecordiis, quod simul et reprimat et emolliat.

Hydrops.

XXI. Sed hic quidem acutus est morbus. Longus vero fieri potest eorum, quos aqua inter cutem male habet; nisi primis diebus discussus est: *ὕδρωπα* Graeci vocant. Atque ejus tres species sunt. Nam modo, ventre vehementer intento, creber intus ex motu spiritus sonus est: modo corpus inaequale est, tumoribus aliter aliterque per totum id orientibus: modo intus in uterum aqua contrahitur, et moto corpore ita movetur, ut impetus ejus conspici possit. Primum *τυμπανίτην*: secundum, *λευκοφλεγματίαν*, vel *ὑπὸ σάρκα*: tertium, *ἀσκίτην*

Graeci nominarunt. Communis tamen omnium est humoris nimia abundantia; ob quam ne ulcera quidem in his aegris facile sanescunt. Saepe vero hoc malum per se incipit; saepe alteri vetusto morbo, maximeque quartanae, supervenit. Facilius in servis, quam in liberis tollitur: quia, cum desideret famem, sitim, mille alia taedia, longamque patientiam, promtius iis succurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas est. Sed ne ii quidem, qui sub alio sunt, si ex toto sibi temperare non possunt, ad salutem perducuntur. Ideoque non ignobilis medicus, Chrysippi discipulus, apud Antigonum regem, amicum quendam ejus, notae intemperantiae, mediocriter eo morbo implicitum, negavit posse sanari. Cumque alter medicus Epirotes Philippus se sanaturum polliceretur; respondit, illum ad morbum aegri respicere; se, ad animum. Neque eum res fefellit. Ille enim cum summa diligentia non medici tantummodo, sed etiam regis custodiretur, tamen malagmata[a] sua devorando, bibendoque suam urinam, in exitium sese praecipitavit. Inter initia tamen, non difficillima curatio est, si imperata sunt corpori quies, sitis, inedia: at si malum inveteravit, non nisi magna mole discutitur. Metrodorum tamen, Epicuri discipulum, ferunt, cum hoc morbo tentaretur, neque aequo animo necessariam sitim sustineret, ubi diu abstinuerat, bibere solitum, deinde evomere. Quod si redditur, quidquid receptum est, multum taedio demit; si a stomacho retentum est, morbum auget: ideoque in quolibet tentandum non est. Sed si febris quoque est, haec in primis submovenda est per eas rationes, per quas huic succurri posse propositum est: si sine

Hydropici vix liberantur.

[a] Emplastri genus mollius, et minus laboriose contritum, quam alia emplastra. Maxime "ex odoribus eorumque surculis" constabat. CELS. v. 17.

febre aeger est, tum demum ad ea veniendum est, quae ipsi morbo mederi solent. Atque hic quoque quaecunque species est, si nondum nimis occupavit, iisdem auxiliis opus est; multum ambulandum, currendum aliquid est: superiores maxime partes sic perfricandae, ut spiritum ipse contineat; evocandus est sudor, non per exercitationem tantum, sed etiam in arena calida, vel laconico, vel clibano, similibusque aliis; maximeque utiles naturales, et siccae sudationes sunt, quales super Baias in myrtetis habemus. Balneum, atque omnis humor alienus

Catapotia. est. Jejuno recte catapotia[a] dantur, facta ex absinthii duabus, myrrhae tertia parte. Cibus esse debet ex media quidem materia, sed tamen generis durioris: potio non ultra danda est, quam ut vitam sustineat; optimaque est, quae urinam movet. Sed id ipsum tamen moliri cibo, quam medicamento melius est. Si tamen res coget, ex iis aliquid, quae id praestant, erit decoquendum, eaque aqua potui danda. Videntur autem hanc facultatem habere

Diuretica. iris, nardum, crocum, cinnamum, amomum, casia, myrrha, balsamum, galbanum, ladanum,[b] oenanthe, panaces, cardamomum, hebenus, cupressi semen, uva taminia, *σταφίδα ἀγρίαν* Graeci nominant, abrotonum, rosae folia, acorum, amarae nuces, tragoriganum, styrax, costum, junci quadrati et rotundi semen; illum *κύπειρον*, hunc *σχοῖνον* Graeci vocant: quae quoties posuero, non quae hic nascuntur, sed, quae inter aromata afferuntur, significabo.[c] Primo tamen, quae levissima ex his sunt, id est, rosae folia, vel nardi spica, tentanda sunt. Vinum quoque

a "Ea quae, digitis, ori et faucibus admota, integra, et qualia praeparata a medico sunt, in stomachum transmittuntur: id enim *καταπότιον* Graecis est." Mar. Verg. ad Diosc. i. 86.

b Cistus creticus L. Plin. xii. 17; xxvi. 8.

c De his omnibus, inter medicamentorum classes, sigillatim agendum erit; in libro v.

utile est austerum, sed quam tenuissimum. Commodum est etiam, lino quotidie ventrem metiri, et, qua comprehendit alvum, notam imponere; posteroque die videre, plenius corpus sit, an extenuetur: id enim, quod extenuatur, medicinam sentit. Neque alienum est, metiri et potionem ejus et urinam: nam si plus humoris excernitur, quam assumitur, ita demum secundae valetudinis spes est. Asclepiades in eo, qui ex quartana in hydropa deciderat, se abstinentia bidui, et frictione usum; tertio die, jam et febre et aqua liberato, cibum et vinum dedisse, memoriae prodidit.

De Tympanite.

Hactenus communiter de omni specie praecipi potest: si vehementius malum est, diducenda ratio curandi est. Ergo si inflatio, et ex ea dolor creber est, utilis quotidianus, aut altero quoque die post cibum, vomitus est: fomentis siccis calidisque utendum est. Si per haec dolor non finitur, necessariae sunt sine ferro cucurbitulae: si ne per has quidem tormentum tollitur, incidenda cutis est, et tum his utendum. Ultimum auxilium est, si cucurbitulae nihil profuerunt, per alvum infundere copiosam aquam calidam, eamque recipere. Quin etiam quotidie ter quaterve opus est uti frictione vehementi, cum oleo et quibusdam calefacientibus: sed in hac frictione a ventre abstinendum est. Imponendum vero in eum crebrius sinapi, donec cutem erodat; ferramentisque candentibus pluribus locis venter exulcerandus est, et servanda ulcera diutius. Utiliter etiam scilla cocta delingitur. Sed diu post has inflationes abstinendum est ab omnibus inflantibus.

De Anasarca.

At si id vitium est, cui λευκοφλεγματία nomen est, eas partes, quae tument, subjicere soli oportet; sed non nimium, ne febriculam incendat: si is vehementior est, caput velandum est: utendumque fric-

tione, madefactis tantum manibus aqua, cui sal et nitrum et olei paulum sit adjectum; sic, ut aut pueriles aut muliebres manus adhibeantur, quo mollior earum tactus sit: idque si vires patiuntur, ante meridiem, tota hora; post meridiem, semihora fieri oportet. Utilia etiam sunt cataplasmata, quae reprimunt; maximeque si corpora teneriora sunt. Incidendum quoque est super talum, quatuor fere digitis, ex parte interiore, qua per aliquot dies frequens humor feratur; atque ipsos tumores incidere altis plagis oportet: concutiendumque multa gestatione corpus est: atque, ubi inductae vulneribus cicatrices sunt, adjiciendum et exercitationibus et cibis, donec corpus ad pristinum habitum revertatur. Cibus valens esse debet, et glutinosus, maximeque caro: vinum, si per stomachum licet, dulcius; sed ita, ut invicem biduo triduove, modo aqua, modo id bibatur. Prodest etiam lactucae marinae, quae grandis juxta mare nascitur, semen, cum aqua potui datum. Si valens est, qui id accipit, et scilla cocta, sicut supra dixi, delingitur. Auctoresque multi sunt, inflatis vesicis pulsandos tumores esse.

Ascites. Si vero id morbi genus est, quo in uterum multa aqua contrahitur, ambulare, sed magis modice oportet; malagma, quod digerat, impositum habere; idque ipsum superimposito triplici panno, fascia, non nimium tamen vehementer, adstringere: quod a Tharria profectum, servatum esse a pluribus video. Si jecur, aut lienem affectum esse, manifestum est, ficum pinguem contusam, adjecto melle, superponere. Si per talia auxilia venter non siccatur, sed humor nihilominus abundat, celeriori via succurrere, ut is per ventrem ipsum emittatur. Neque ignoro, Erasistrato displicuisse hanc curandi viam: morbum enim hunc jocinoris putavit: ita illud esse sanan-

Aqua manu emolienda.

dum; frustraque aquam emitti, quae, vitiato illo, subinde nascatur. Sed primum, non hujus visceris unius hoc vitium est: nam et liene affecto, et in totius corporis malo habitu fit. Deinde, ut inde coeperit, tamen aqua nisi emittitur, quae contra naturam ibi substitit, et jocinori, et ceteris interioribus partibus nocet. Convenitque, corpus nihilominus esse curandum. Neque enim sanat emissus humor, sed medicinae locum facit, quam intus inclusus impedit. Ac ne illud quidem in controversiam venit, quin non omnes in hoc morbo sic curari possint; sed juvenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certe satis liberales intermissiones habent. Nam quorum stomachus corruptus est, quive ex atra bile huc deciderunt, quive malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non sunt. Cibus autem, quo die primum humor emissus est, supervacuus est, nisi si vires desunt: insequentibus diebus, et is, et vinum meracius quidem, sed non ita multum dari debet, paulatimque evocandus aeger est ad exercitationes, frictiones, solem, sudationes, fatigationes, et idoneos cibos, donec ex toto convalescat. Balneum rarum res amat; frequentiorem in jejuno vomitum. Si aestas est, in mari natare commodum est. Ubi convaluit aliquis, diu tamen alienus ei veneris usus est.

XXII. Diutius saepe et periculosius tabes eos male habet, quos invasit. Atque hujus quoque plures species sunt. Una est, qua corpus non alitur, et naturaliter semper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum subeuntibus, summa macies oritur; et, nisi occurritur, tollit. Ἀτροφίαν hanc Graeci vocant. Ea duabus fere de causis incidere consuevit. Aut enim nimio timore aliquis minus, aut aviditate nimia plus, quam debet, assumit: ita

Tabis genera.

vel, quod deest, infirmat; vel, quod superat, corrumpitur. Altera species est, quam Graeci καχεξίαν appellant: ubi malus corporis habitus est; ideoque omnia alimenta corrumpuntur. Quod fere fit, cum longo morbo vitiata corpora, etiamsi illo vacant, refectionem tamen non accipiunt; aut cum malis medicamentis corpus affectum est; aut cum diu necessaria defuerunt; aut cum inusitatos et inutiles cibos aliquis assumsit, aliquidve simile incidit. Huic, praeter tabem, illud quoque nonnunquam accidere solet, ut per assiduas pustulas, aut ulcera, summa cutis exasperetur, vel aliquae corporis partes intumescant. Tertia est, longeque periculosissima species, quam Graeci φθίσιν nominarunt. Oritur fere a capite; inde in pulmonem destillat; huic exulceratio accedit; ex hac febricula levis fit, quae etiam, cum quievit, tamen repetit; frequens tussis est; pus exscreatur; interdum cruentum aliquid. Quidquid exscreatum est, si in ignem impositum est, mali odoris est: itaque, qui de morbo dubitant, hac nota utuntur.

Phthisis.

Atrophia. Cum haec genera tabis sint, animadvertere primum oportet, quid sit, in quo laboretur. Deinde, si tantum non ali corpus apparet, causam ejus attendere; et si cibi minus aliquis, quam debet, assumsit, adjicere, sed paulatim; ne si corpus insuetum subita multitudine oneraverit, concoctionem impediat. Si vero plus justo quis assumere solitus est, abstinere uno die; deinde ab exiguo cibo incipere; quotidie adjicere, donec ad justum modum perveniat. Praeter haec convenit ambulare locis quam minime frigidis, sole vitato; per manus quoque exerceri: si infirmior est, gestari, ungi, perfricari, si potest, maxime per se ipsum, saepius eodem die, et ante cibum, et post eum, sic, ut interdum

Curatio.

oleo quaedam adjiciantur calefacientia, donec insudet. Prodestque jejuno prehendere per multas partes cutem, et attrahere, ut relaxetur; aut, imposita resina et abducta, subinde idem facere. Utile est etiam interdum balneum, sed post cibum exiguum. Atque in ipso solio recte cibi aliquid assumitur; aut, si sine hoc frictio fuit, post eam protinus. Cibi vero esse debent ex iis, qui facile concoquuntur, qui maxime alunt. Ergo vini quoque, sed austeri, necessarius usus est. Movenda urina.

At si malus corporis habitus est, primum abstinendum est: deinde alvus ducenda; tum paulatim cibi dandi, adjectis exercitationibus, unctionibus, frictionibus. Utilius his frequens balneum est, sed jejunis; etiam usque sudorem. Cibis vero opus est copiosis, variis, boni succi, quique etiam minus facile corrumpantur, vino austero. Si nihil reliqua proficiunt, sanguis mittendus est; sed paulatim, quotidieque pluribus diebus, cum eo, ut cetera quoque eodem modo serventur. Cachexia.

Quod si mali plus est, et vera phthisis est, inter initia protinus occurrere necessarium est: neque enim facile is morbus, cum inveteraverit, evincitur. Opus est, si vires patiuntur, longa navigatione, coeli mutatione, sic ut densius quam id est, ex quo discedit aeger, petatur: ideoque aptissime Alexandriam ex Italia itur. Fereque id posse inter principia corpus pati debet, cum hic morbus aetate firmissima maxime oriatur, id est, ab anno duodevicesimo ad annum quintum et tricesimum. Si id imbecillitas non sinit, nave tamen non longe gestari commodissimum est: si navigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio modo corpus movendum est. Tum a negotiis abstinendum est, omnibusque rebus, quae sollicitare animum possunt; somno indulgendum; Phthisis. Victus moderatio.

cavendae destillationes, ne, si quid cura levarit, exasperent; et ob id vitanda cruditas, simulque et sol et frigus; os obtegendum, fauces velandae, tussicula suis remediis finienda: et, quamdiu quidem febricula incursat, huic interdum abstinentia, interdum etiam tempestivis cibis medendum; eoque tempore bibenda aqua. Lac quoque, quod in capitis doloribus, et in acutis febribus, et per eas facta nimia siti, ac, sive praecordia tument, sive biliosa urina est, sive sanguis fluxit, pro veneno est; in phthisi tamen, sicut in omnibus longis difficilibusque febriculis, recte dari potest. Quod si febris aut nondum incursat, aut jam remisit, decurrendum est ad modicas exercitationes, maximeque ambulationes; item lenes frictiones. Balneum alienum est. Cibus esse debet primo acer, ut allium, porrum, idque ipsum ex aceto, vel ex eodem intubus, ocimum, lactuca: deinde lenis, ut sorbitio ex ptisana, vel ex alica, vel ex amylo, lacte adjecto. Idem oryza quoque, et, si nihil aliud est, far praestat. Tum invicem modo his cibis, modo illis utendum est; adjiciendaque quaedam ex media materia, praecipueque vel ex prima cerebellum,[a] vel pisciculus, et his similia. Farina etiam cum sevo ovillo caprinove mixta, deinde incocta, pro medicamento est. Vinum assumi debet leve, austerum. Hactenus non magna mole pugnatur: si vehementior noxa est, ac neque febricula, neque tussis quiescit, tenuarique corpus apparet, validioribus auxiliis opus est. Exulcerandum est ferro candenti, uno loco sub mento, altero in gutture, duobus ad mammam utramque;

Ferrum candens.

[a] Lege, *vel ex aprugna cerebellum.* Significat enim CELSUS, mediam materiam quidem utendam esse: sed hujus etiam fortissimam varietatem, scilicet carnis aprugnae cerebellum, per intermissionem tuto assumi posse. Cod. Med. I. et II. habent *ex pruna;* Med. III. IV. VI. et Vat. VII. *ex apruna.*

item sub imis ossibus scapularum, quas ὠμοπλάτας Graeci vocant, sic, ne sanescere ulcera sinamus, nisi tussi finita: cui per se quoque medendum esse, manifestum est. Tunc ter quaterve die vehementer extremae partes perfricandae, thorax levi manu pertractandus, post cibum intermittenda hora, et perfricanda crura, brachiaque: interpositis denis diebus, demittendus est aeger in solium, in quo sit aqua calida et oleum: ceteris diebus bibenda aqua; tum vinum, si tussis non est, potui frigidum dandum; si est, egelidum. Utile est etiam in remissionibus quotidie cibos dari: frictiones gestationesque similiter adhiberi: eadem acria quarto, aut quinto die sumere: interdum herbam sanguinalem ex aceto, vel plantaginem esse. Medicamentum est etiam vel plantaginis succus per se, vel marrubii cum melle incoctus; ita ut illius cyathus sorbeatur, hujus cochleare plenum paulatim delingatur; vel inter se mixta, et incocta resinae terebinthinae pars dimidia, butyri et mellis pars altera. Praecipua tamen ex his omnibus sunt victus, vehiculum, et navis, et sorbitio. Alvus cita utique vitanda est. Vomitus in hoc morbo frequens, perniciosus est, maximeque sanguinis. Qui meliusculus esse coepit, adjicere debet exercitationes, frictiones, cibos: deinde ipse se, suppresso spiritu, perfricare; diu abstinere a vino, balneo, venere.

XXIII. Inter notissimos morbos est etiam is, qui Epilepsia. comitialis, vel major nominatur. Homo subito concidit; ex ore spumae moventur; deinde interposito tempore ad se redit, et per se ipse consurgit. Id genus saepius viros, quam feminas, occupat. Ac solet quidem etiam longum esse, usque ad mortis diem, et vitae non periculosum; interdum tamen cum recens est, hominem consumit: et saepe eum,

si remedia non sustulerunt, in pueris veneris, in puellis menstruorum initium tollit. Modo cum distentione nervorum prolabitur aliquis, modo sine illa. Quidam hos quoque iisdem, quibus lethargicos, excitare conantur: quod admodum supervacuum est; et quia ne lethargicus quidem his sanatur; et quia, cum possit ille nunquam expergisci, atque ita fame interire, hic ad se utique revertitur. Ubi concidit aliquis, si nulla nervorum distentio accessit, utique sanguis mitti debet: si accessit, non utique mittendus est, nisi alia quoque hortantur. Necessarium autem est, ducere alvum, vel nigro veratro purgare, vel utrumque facere, si vires patiuntur: tunc caput tondere, oleoque et aceto perungere; cibum post diem tertium, simul transiit hora, qua concidit, dare. Neque sorbitiones autem his, aliique molles et faciles cibi, neque caro, minimeque suilla convenit; sed mediae materiae: nam et viribus opus est, et cruditates cavendae sunt. Cum quibus fugere oportet solem, balneum, ignem, omniaque calefacientia; item frigus, vinum, venerem, loci praecipitis conspectum, omniumque terrentium, vomitum, lassitudinem, sollicitudines, negotia omnia. Ubi tertio die cibus datus est, intermittere quartum, et invicem alterum quemque, eadem hora cibi servata, donec quatuordecim dies transeant. Quos ubi morbus excessit, acuti vim deposuit: ac, si manet, curandus jam ut longus est. Quod si, non quo die primum id incidit, medicus accessit, sed is, qui cadere consuevit, ei traditus est; protinus eo genere victus habito, qui supra comprehensus est, exspectandus est dies, quo prolabatur; utendumque tum vel sanguinis missione, vel ductione alvi, vel nigro veratro, sicut praeceptum est: insequentibus deinde diebus, per eos cibos,

Sanguinis missio.

Purgantia.

Stimulantia fugienda.

quos proposui, vitatis omnibus, quae cavenda dixi, nutriendus est. Si per haec morbus finitus non fuerit, confugiendum erit ad album veratrum; ac ter quoque aut quater eo utendum, non ita multis interpositis diebus; sic tamen, ne iterum unquam sumat, nisi conciderit. Mediis autem diebus vires ejus erunt nutriendae; quibusdam, praeter ea, quae supra scripta sunt, adjectis. Ubi mane experrectus est, corpus ejus leniter ex oleo vetere, cum capite excepto ventre, permulceatur: tum ambulatione quam maxime longa et recta utatur: post ambulationem loco tepido vehementer et diu, ac non minus ducenties, nisi infirmus erit, perfricetur: deinde per caput multa aqua frigida perfundatur; paulum cibi assumat; conquiescat: rursus ante noctem ambulatione utatur: iterum vehementer perfricetur, sic ut neque venter, neque caput contingatur: post haec coenet; interpositisque tribus aut quatuor diebus, uno aut altero acria assumat. Si ne per haec quidem fuerit liberatus, caput radat: ungatur oleo vetere, adjecto aceto et nitro; perfundatur aqua salsa; bibat jejunus ex aqua castoreum; nulla aqua, nisi decocta, potionis causa utatur. Quidam jugulati gladiatoris calido sanguine epoto tali morbo se liberarunt: apud quos miserum auxilium tolerabile miserius malum fecit. Quod ad medicum vero pertinet, ultimum est, juxta talum, ex utroque crure paulum sanguinis mittere; occipitium incidere, et cucurbitulas admovere; ferro candenti in occipitio quoque et infra, qua summa vertebra cum capite committitur, adurere duobus locis, ut per ea perniciosus humor evadat. Quibus si finitum malum non fuerit, prope est, ut perpetuum sit. Ad levandum id, tantummodo utendum erit exercitatione multa, frictione, cibisque iis, qui supra comprehensi

Exercitatio et frictio.

sunt: praecipueque vitanda omnia, quae ne fierent, excepimus.

Icterus. XXIV. Aeque notus est morbus, quem interdum arquatum, interdum regium nominant. Quem Hippocrates ait, si post septimum diem febricitante aegro supervenit, tutum esse, mollibus tantummodo praecordiis substantibus: Diocles, ex toto, si post febrem oritur, etiam prodesse; si post hunc febris, occidere. Color autem eum morbum detegit, maxime oculorum, in quibus, quod album esse debet, fit luteum. Soletque accedere et sitis, et dolor capitis, et frequens singultus, et praecordiorum dextra parte durities, et, ubi corporis vehemens motus est, spiritus difficultas, membrorumque resolutio: atque, ubi diutius manet morbus, totum corpus cum pal-

Curatio. lore quodam inalbescit. Primo die abstinere aegrum oportet; secundo ducere alvum: tum, si febris est, eam victus genere discutere; si non est, scammoniam potui dare, vel cum aqua betam albam contritam, vel cum aqua mulsa nuces amaras, absinthium, anisum, sic ut pars hujus minima sit. Asclepiades aquam quoque salsam, et quidem per biduum, purgationis causa bibere cogebat, iis, quae urinam movent, rejectis. Quidam, superioribus omissis, per haec, et per eos cibos, qui extenuant, idem se consequi dicunt. Ego utique, si satis virium est, validiora; si parum, imbecilliora auxilia praefero. Si purgatio fuit, post eam triduo primo modice cibum oportet assumere ex media materia, et vinum bibere Graecum salsum, ut resolutio ventris maneat: tum altero triduo validiores cibos, et carnis quoque aliquid esse, intraque aquam manere: deinde ad superius genus victus reverti, cum eo, ut magis satietur; omisso Graeco vino bibere integrum, austerum; atque ita per haec variare, ut interdum acres quo-

que cibos interponat, interdum ad salsum vinum redeat. Per omne vero tempus utendum est exercitatione, frictione; si hiems est, balneo; si aestas, frigidis natationibus; lecto etiam, et conclavi cultiore, lusu, joco, ludis, lascivia, per quae mens exhilaretur: ob quae regius morbus dictus videtur. Malagma quoque, quod digerat, super praecordia datum prodest; vel arida ibi ficus imposita, si jecur aut lienis affectus est.

Elephantiasis.

XXV. Ignotus autem paene in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem ἐλεφαντίασιν Graeci vocant: isque longis adnumeratur. Totum corpus afficitur ita, ut ossa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet: rubor earum paulatim in atrum colorem convertitur; summa cutis inaequaliter crassa, tenuis, dura, mollisque, quasi squamis quibusdam exasperatur; corpus emacrescit, os, surae, pedes intumescunt: ubi vetus morbus est, digiti in manibus pedibusque sub tumore conduntur, febricula oritur, quae facile tot malis obrutum hominem consumit.[a] Protinus ergo inter initia sanguis per biduum mitti debet, aut nigro veratro venter solvi: adhibenda tum, quanta sustineri potest, inedia est: paulum deinde vires reficiendae, et ducenda alvus: post haec, ubi corpus levatum est, utendum est exercitatione, praecipueque cursu: sudor primum labore ipsius corporis, deinde etiam siccis sudationibus evocandus: frictio adhibenda: moderandumque inter haec, ut vires conserventur.

Crus Barbadense?

Curatio.

[a] Nostri minime esset controversiam de duplice hujus mali natura inire; sed confusio utique omnis de nominis ambiguitate oriri videtur. Elephantiasis enim de crassa et *elephantea* leprorum cute, dicitur: dicitur autem quoque de crure tumido, informi, quale morbus Barbadensis visui offert. Hinc, ni fallit sententia, morbos inter se satis diversos, tandem apud Graecos, ut qui raro viderent, sub eodem nomine describi contigit.

Balneum rarum esse debet; cibus sine pinguibus, sine glutinosis, sine inflantibus: vinum, praeterquam primis diebus, recte datur. Corpus contrita plantago et illita optime tueri videtur.

Attoniti, seu apoplectici.

XXVI. Attonitos quoque raro videmus, quorum et corpus et mens stupet. Fit interdum ictu fulminis, interdum morbo:[a] ἀποπληξίαν hunc Graeci appellant. His sanguis mittendus est: veratro quoque albo, vel alvi ductione utendum. Tum adhibendae frictiones, et ex media materia minime pingues cibi; quidam etiam acres; et a vino abstinendum.

Apoplexia et Paralysis.

XXVII. 1. At resolutio nervorum frequens ubique morbus est: sed interdum tota corpora, interdum partes infestat. Veteres auctores illud ἀποπληξίαν, hoc παράλυσιν nominaverunt: nunc utrumque παράλυσιν appellari video. Solent autem, qui per omnia membra vehementer resoluti sunt, celeriter rapi: ac si correpti non sunt, diutius quidem vivunt; sed raro tamen ad sanitatem perveniunt, et plerumque miserum spiritum trahunt, memoria quoque amissa. In partibus vero nunquam acutus, saepe longus, fere sanabilis morbus est. Si omnia membra vehementer resoluta sunt, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat: aliud curationis genus vix unquam sanitatem restituit, saepe mortem tantum differt, vitam interim infestat.

Sanguinis missio princeps remedium.

Post sanguinis missionem, si non redit et motus et mens, nihil spei superest; si redit, sanitas quoque prospicitur. At ubi pars resoluta est, pro vi et malo corporis, vel sanguis mittendus, vel alvus ducenda. Cetera ea-

[a] Morgagnus Ep. ii. hunc catalepsiam esse vult, sed quid catalepsia veterum fuerit, haud multo planius quam nostri apoplexia est. Cullenus utramque sub uno genere posuit. Locum ab Hippocrate de morbis iii. 3. Celsus mutuatus esse videtur; quo quidem βληττοὶ, hoc est, icti, tales nominantur.

dem in utroque casu facienda sunt: siquidem vitare praecipue convenit frigus; paulatimque ad exercitationes revertendum est, sic, ut ingrediatur ipse protinus, si potest: si id crurum imbecillitas prohibet, vel gestetur, vel motu lecti concutiatur: tum id membrum, quod deficit, si potest, per se; sin minus, per alium moveatur, et vi quadam ad consuetudinem suam redeat. Prodest etiam torpentis membri summam cutem exasperasse, vel urticis caesam, vel imposito sinapi, sic ut, ubi rubere coeperit corpus, haec removeantur. Scilla quoque contrita, bulbique contriti cum thure recte imponuntur. Neque alienum est, resina cutem tertio quoque die diutius vellere, pluribus etiam locis; aliquando sine ferro cucurbitulas admovere. Unctioni vero aptissimum est vetus oleum, vel nitrum aceto et oleo admixtum. Quin etiam fovere aqua calida marina, vel, si ea non est, tamen salsa, magnopere necessarium est. Ac si quo loco vel naturales, vel etiam manu factae tales natationes sunt, iis potissimum utendum est; praecipueque in his agitanda membra, quae maxime deficiunt: si id non est, balneum tamen prodest. Cibus esse debet ex media materia, maximeque ex venatione; potio, sine vino, aquae calidae: si tamen vetus morbus est, interponi quarto vel quinto die purgationis causa vinum Graecum salsum potest. Post coenam utilis vomitus est.

Morbi articulares.

2. Interdum vero etiam nervorum dolor oriri solet. In hoc casu non vomere, non medicamentis urinam movere, non exercitatione sudorem, ut quidam praecipiunt, expedit. Bibenda aqua est bis die: in lectulo leniter satis diu corpus perfricandum est, deinde retento spiritu: ab ipsa exercitatione potius superiores partes movendae: balneo raro utendum: mutandum subinde peregrinationibus coe-

lum. Si dolor est, ea ipsa pars sine oleo, nitro ex aqua perungenda est; deinde involvenda, et subjicienda pruna lenis, et sulphur, atque ita id suffumigandum: idque aliquamdiu faciendum, sed jejuno, cum bene jam concoxerit. Cucurbitulae quoque saepe dolenti parti admovendae sunt, pulsandusque leniter inflatis vesicis bubulis is locus est.[a] Utile est etiam sevum miscere cum hyoscyami et urticae contritis seminibus, sic, ut omnium par modus sit, idque imponere: fovere aqua, in qua sulphur decoctum sit. Utriculi quoque recte imponuntur aqua calida repleti, aut bitumen[b] cum hordeacea farina mixtum. Atque in ipso potissimum dolore, utendum gestatione vehementi est: quod in aliis doloribus pessimum est.

Tremor.

3. Tremor autem nervorum aeque vomitu medicamentisque urinam moventibus intenditur. Inimica etiam habet balnea, assasque sudationes. Bibenda aqua est: acri ambulatione utendum; item unctionibus, frictionibusque, maxime per se ipsum: pila, similibusque superiores partes dimovendae: cibo quolibet utendum, dummodo concoctioni utique studeatur: secundum cibum, curis abstinendum; rarissima venere utendum est. Si quando quis in eam prolapsus est, tum oleo leniter diuque in lectulo perfricari manibus puerilibus potius, quam virilibus, debet.

Suppurationes internae.

4. Suppurationes autem, quae in aliqua interiori parte oriuntur, ubi notae fuerint, primum id agere oportet per ea cataplasmata, quae reprimunt, ne coi-

[a] Confer totum hunc locum cum Balfour *On Rheumatism*, passim.

[b] Picis terrenae species quaedam, chemicis Asphaltum, (Thoms. Chem. ii. 386.) geologis et lithognostis Anglicis "*mineral pitch*" appellata, et in tres subspecies, "*earthy*," "*elastic*" et "*slaggy*" diducta. Jameson, Manual of Mineralogy, p. 300.

tus inutilis materiae fiat; deinde, si haec victa sunt, per ea malagmata, quae digerunt, ut dissipetur. Quod si consecuti non sumus, sequitur, ut evocetur: deinde, ut maturescat. Omnis tum vomicae finis est, ut rumpatur: indiciumque est, pus vel alvo vel ore redditum. Sed nihil facere oportet, quo minus, quidquid est puris, excedat. Utendum maxime sorbitionibus est, et aqua calida. Ubi pus ferri desiit, transeundum ad faciles quidem, sed tamen validiores et frigidos cibos, frigidamque aquam, sic ut ab egelidis tamen initium fiat. Primoque cum melle quaedam edenda, ut nuclei pinei, vel Graecae nuces,[a] vel Avellanae:[b] postea submovendum id ipsum, quo maturius induci cicatrix possit. Medicamentum eo tempore ulceri est, succus assumtus vel porri vel marrubii, et omni cibo porrum ipsum adjectum. Oportebit autem uti in iis partibus, quae non afficiuntur, frictionibus; item ambulationibus lenibus: vitandumque erit, ne vel luctando, vel currendo, vel alia ratione sanescentia ulcera exasperentur. In hoc enim morbo perniciosus, ideoque omni modo cavendus sanguinis vomitus est.

[a] Amygdali communis β. L. nempe amygdalae dulces. Adi Rhodium in Lex. Scrib. Bauh. Pin. 441. Herm. Barb. Cor. 18. Cat. R. R. viii. edit. 1531. Col. R. R. v. 11. Plin. xv. 23. Varro ii. 9. ubi tamen amygdalas *amaras*, ad insecta terrenda, voluisse videtur.

[b] Coryli Avellanae, β. L.

LIBER QUARTUS.

MORBORUM PARTIUM CURATIO.

De morbis partium, seu topicis.

I. Hactenus reperiuntur ea genera morborum, quae in totis corporibus ita sunt, ut iis certae sedes assignari non possint: nunc de iis dicam, quae sunt in partibus. Facilius autem omnium interiorum morbi curationesque in notitiam venient, si prius eorum sedes breviter ostendero.

Anatomiae conspectus.

Caput igitur, eaque, quae in ore sunt, non lingua tantummodo palatoque terminantur; sed etiam, quatenus oculis nostris exposita sunt. In dextra sinistraque circa guttur venae grandes, quae *σφαγίτιδες* nominantur; itemque arteriae, quas *καρωτίδας* vocant, sursum procedentes ultra aures feruntur. At in ipsis cervicibus glandulae positae sunt, quae interdum cum dolore intumescunt. Deinde duo itinera incipiunt: alterum, asperam arteriam nominant; alterum, stomachum. Arteria exterior ad pulmonem; stomachus interior ad ventriculum fertur: illa spiritum, hic cibum recipit. Quibus cum diversae viae sint, qua coëunt, exigua in arteria sub ipsis faucibus lingua est: quae, cum spiramus, attollitur; cum cibum potionemque assumimus, arteriam claudit. Ipsa autem arteria, dura et cartilaginosa, in gutture assurgit; ceteris partibus residit. Constat ex circulis quibusdam, compositis ad imaginem earum vertebrarum, quae

in spina sunt: ita tamen, ut ex parte exteriore aspera; ex interiore, stomachi modo laevis sit: eaque descendens ad praecordia cum pulmone committitur. Is spongiosus, ideoque spiritus capax, et a tergo spinae ipsi junctus, in duas fibras, ungulae bubulae modo, dividitur. Huic cor annexum est, natura musculosum, in pectore sub sinisteriore mamma situm; duosque quasi ventriculos habet. At sub corde atque pulmone, transversum ex valida membrana septum est, quod a praecordiis uterum diducit; idque nervosum, multis etiam venis per id discurrentibus, a superiore parte, non solum intestina, sed jecur quoque lienemque discernit. Haec viscera proxime, sed infra tamen posita, dextra sinistraque sunt. Jecur a dextra parte sub praecordiis ab ipso septo orsum, intrinsecus cavum, extrinsecus gibbum est: quod prominens leviter ventriculo insidet, et in quatuor fibras dividitur. Ex inferiore vero parte ei fel inhaeret. At lienis sinistra, non eidem septo, sed intestino innexus est, natura mollis et rarus, longitudinis crassitudinisque modicae; isque paulum a costarum regione in uterum excedens, ex maxima parte sub his conditur. Atque haec quidem juncta sunt. Renes vero diversi; qui lumbis sub imis costis inhaerent, a parte earum rotundi, ab altera resimi; qui et venosi sunt, et ventriculos habent, et tunicis super conteguntur.

Ac viscerum quidem hae sedes sunt. Stomachus vero, qui intestinorum principium est, nervosus a septima spinae vertebra incipit; circa praecordia cum ventriculo committitur. Ventriculus autem, qui receptaculum cibi est, constat ex duobus tergoribus; isque inter lienem et jecur positus est, utroque ex his paulum super eum ingrediente. Suntque etiam membranulae tenues, per quas inter se tria

ista connectuntur, junguntur que ei septo, quod transversum esse, supra posui. Inde ima ventriculi pars paulum in dexteriorem partem conversa, in summum intestinum coarctatur. Hanc juncturam πυλωρὸν Graeci vocant, quoniam portae modo in inferiores partes ea, quae excreturi sumus, emittit. Ab ea jejunum intestinum incipit, non ita implicitum: cui tale vocabulum est, quia nunquam, quod accipit, continet; sed protinus in inferiores partes transmittit. Inde tenuius intestinum est, in sinus vehementer implicitum: orbes vero ejus per membranulas singuli cum interioribus[a] connectuntur; qui in dexteriorem partem conversi, et e regione dexterioris coxae finiti, superiores tamen partes magis complent. Deinde id intestinum cum crassiore altero transverso committitur, quod a dextra parte incipiens, in sinisteriorem pervium et longum est, in dexteriorem non est; ideoque caecum nominatur. At id, quod pervium est, late fusum atque sinuatum, minusque quam superiora intestina nervosum, ab utraque parte huc atque illuc volutum, magis tamen sinisteriores inferioresque partes tenens, contingit jecur atque ventriculum: deinde cum quibusdam membranulis a sinistro rene venientibus jungitur; atque hinc dextra recurvatum in imo dirigitur, qua excernit; ideoque id ibi rectum intestinum nominatur. Contegit vero universa haec omentum, ex inferiore parte laeve et strictum, ex superiore mollius; cui adeps quoque innascitur; quae sensu, sicut cerebrum quoque et medulla, caret. At a renibus singulae venae, colore albae, ad vesicam feruntur: οὐρητῆρας Graeci vocant, quod per eas inde descendentem urinam in vesicam destillare concipiunt. Vesica autem in ipso sinu nervosa et duplex, cervice plena atque car-

Adeps omenti sensu caret.

[a] Supple *sedibus,* vel *orbibus;* scilicet per mesenterium. Nequaquam de animalibus dictum, ut MORGAGNUS suspicatus est, Epist. in CELS.

nosa, jungitur per venas cum intestino, eoque osse, quod pubi subest: ipsa soluta atque liberior est: aliter in viris atque in feminis posita. Nam in viris juxta rectum intestinum est, potius in sinistram partem inclinata; in feminis super genitale earum sita est, supraque lapsa, ab ipsa vulva sustinetur. Tum in masculis iter urinae spatiosius et compressius a cervice hujus descendit ad colem; in feminis brevius et plenius, super vulvae cervicem se ostendit. Vulva autem in virginibus quidem admodum exigua est; in mulieribus vero, nisi ubi gravidae sunt, non multo major, quam ut manu comprehendatur. Ea, recta tenuataque cervice, quem canalem vocant, contra mediam alvum orsa, inde paulum ad dexteriorem coxam convertitur; deinde super rectum intestinum progressa, iliis feminae latera sua innectit. Ipsa autem ilia inter coxas et pubem imo ventre posita sunt. A quibus ac pube abdomen sursum versus ad praecordia pervenit; ab exteriore parte, evidenti cute; ab interiore levi membrana inclusum, quae omento jungitur; περιτόναιος autem a Graecis nominatur.

II. 1. His veluti in conspectum quendam, quatenus scire curanti necessarium est, adductis, remedia singularum laborantium partium exsequar, orsus a capite: sub quo nomine nunc significo eam partem, quae capillo tegitur: nam oculorum, aurium, dentium dolor, et si quis similis est, alias erit explicandus. In capite autem interdum acutus et pestifer morbus est, quam κεφαλαίαν Graeci vocant: cujus notae sunt, horror validus, nervorum resolutio, oculorum caligo, mentis alienatio, vomitus, sic, ut vox supprimatur; vel sanguinis ex naribus cursus, sic, ut corpus frigescat, anima deficiat: praeter

Morbi capitis.

haec, dolor intolerabilis, maxime circa tempora, vel occipitium. Interdum autem in capite longa imbecillitas, sed neque gravis, neque periculosa, per hominis aetatem est: interdum gravior dolor, sed brevis, neque tamen mortiferus; qui vel vino, vel cruditate, vel frigore, vel igne, aut sole contrahitur. Hique omnes dolores modo in febre, modo sine hac sunt; modo in toto capite, modo in parte; interdum sic, ut oris quoque proximam partem excrucient. Praeter haec etiamnum invenitur genus, quod potest longum esse; ubi humor cutem inflat, eaque intumescit, et prementi digito cedit: ὑδροκέφαλον Graeci appellant. Ex his id, quod secundo loco positum est, dum leve est, qua sit ratione curandum, dixi, cum persequerer ea, quae sani homines in imbecillitate partis alicujus facere deberent. Quae vero auxilia sint capitis, ubi cum febre dolor est, eo loco explicitum est, quo febrium curatio exposita est. Nunc de ceteris dicendum est. Ex quibus

Dolor acutus.

id, quod acutum est, et id, quod supra consuetudinem intenditur, idque, quod ex subita causa, etsi non pestiferum, tamen vehemens est, primam curationem habet, qua sanguis mittatur. Sed id, nisi intolerabilis dolor est, supervacuum est: satiusque est abstinere a cibo; si fieri potest, etiam a potione; si non potest, aquam bibere. Si postero die dolor remanet, alvum ducere, sternutamenta evocare, nihil assumere, nisi aquam. Saepe enim dies unus aut alter totum dolorem hac ratione discutit; utique si ex vino vel cruditate origo est. Si vero in his auxilii parum est, tonderi oportet ad cutem: deinde considerandum est, quae causa dolorem excitarit. Si calor, aqua frigida multa perfundere caput expedit; spongiam concavam imponere, subinde in aqua frigida expressam; ungere rosa et aceto, vel potius

his tinctam lanam succidam imponere, aliave refrigerantia cataplasmata. At si frigus nocuit, caput oportet perfundere aqua calida marina, vel certe salsa, aut in qua laurus decocta sit: tum caput vehementer perfricare; deinde calido oleo implere et veste velare. Quidam etiam id devinciunt; alii cervicalibus vestimentisque onerant, et sic levantur; alios calida cataplasmata adjuvant. Ergo etiam, ubi causa incognita est, videre oportet, refrigerantia magis, an calefacientia leniant, et iis uti, quae experimentum approbarit. At si parum causa discernitur, perfundere caput, primum aqua calida, sicut supra praeceptum est, vel salsa, vel ex lauro decocta; tum frigida posca. Illa in omni vetusto capitis dolore communia sunt; sternutamenta excitare, inferiores partes vehementer perfricare, gargarizare iis, quae salivam movent, cucurbitulas temporibus et occipitio admovere, sanguinem ex naribus detrahere, resina subinde tempora pervellere, et imposito sinapi exulcerare ea, quae male habent, ante linteolo subjecto, ne vehementer arrodat; candentibus ferramentis, ubi dolor est, ulcera excitare; cibum permodicum cum aqua sumere: ubi levatus est dolor, in balneum ire, ibi multa aqua, prius calida, deinde frigida per caput perfundi: si discussus ex toto dolor est, etiam ad vinum reverti; sed postea semper, antequam quidquam aliud, aquam bibere. Dissimile est id genus, quod humorem in caput contrahit. In hoc tonderi ad cutem necessarium est; deinde imponere sinapi, sic, ut exulceret: si id parum profuit, scalpello utendum est. Illa cum hydropicis communia sunt, ut exerceatur, insudet, vehementer perfricetur, cibis potionibusque utatur urinam praecipue moventibus.

Ex causa incognita.

Spasmus cynicus.

2. Circa faciem vero morbus innascitur, quem Graeci κυνικὸν σπασμὸν[a] nominant. Is cum acuta fere febre oritur; os cum motu quodam pervertitur; ideoque nihil aliud est, quam distentio oris. Accedit crebra coloris in facie totoque corpore mutatio; somnus in promtu est. In hoc sanguinem mittere optimum est: si finitum eo malum non est, ducere alvum; si ne sic quidem discussum est, albo veratro vomitum movere. Praeter haec necessarium est vitare solem, lassitudinem, vinum. Si discussum his non est, utendum est cursu; frictione in eo, quod laesum est, leni et multa; in reliquis partibus breviore, sed vehementi. Prodest etiam movere sternutamenta; caput radere; idque perfundere aqua calida, vel marina, vel certe salsa, sic ut ei sulphur quoque adjiciatur; post perfusionem iterum perfricari; sinapi manducare; eodemque tempore affectis oris partibus ceratum, integris idem sinapi, donec arrodat, imponere. Cibus aptissimus ex media materia est.

Lingua resoluta.

3. At si lingua resoluta est, quod interdum per se, interdum ex morbo aliquo fit, sic, ut sermo hominis non explicetur; oportet gargarizare ex aqua, in qua vel thymum, vel hyssopum, vel nepeta decocta sit; aquam bibere; caput, et os, et ea, quae sub mento sunt, et cervicem vehementer perfricare; lasere linguam ipsam linere; manducare, quae sunt acerrima, id est, sinapi, allium, cepam; magna vi luctari, ut verba exprimantur; exerceri retento spiritu; caput saepe aqua frigida perfundere; nonnunquam multam esse radiculam, deinde vomere.

Catarrhus; destillatio.

4. Destillat autem humor de capite interdum in nares, quod leve est; interdum in fauces, quod pejus est; interdum etiam in pulmonem, quod pessi-

[a] Sardiasis Vogelii est, G. CCIX.

mum est. Si in nares destillavit, tenuis per has pituita profluit, caput leviter dolet, gravitas ejus sentitur, frequentia sternutamenta sunt. Si in fauces, has exasperat, tussiculam movet. Si in pulmonem, praeter sternutamenta et tussim, est etiam capitis gravitas, lassitudo, sitis, aestus, biliosa urina.[a] Aliud autem, quamvis non multum distans, malum gravedo est. Haec nares claudit, vocem obtundit, tussim siccam movet: sub eadem salsa est saliva, sonant aures, venae moventur in capite, turbida urina est. Haec omnia κορύζας Hippocrates nominat: nunc video apud Graecos in gravedine hoc nomen servari; destillationem, κατασταγμὸν appellari. Haec autem et brevia, et si neglecta sunt, longa esse consuerunt. Nihil pestiferum est, nisi quod pulmonem exulceravit. Ubi aliquid ejusmodi sensimus, protinus abstinere a sole, balneo, vino, venere debemus: inter quae unctione, et assueto cibo nihilominus uti licet. Ambulatione tantum acri, sed tecta utendum est, et post eam caput atque os supra quinquagies perfricandum. Raroque fit, ut si biduo, vel certe triduo nobis temperavimus, id vitium non levetur. Quo levato, si in destillatione crassa facta pituita est, vel in gravedine nares magis patent, balneo utendum est, multaque aqua prius calida, post egelida, fovendum os, caputque; deinde cum cibo pleniore vinum bibendum. At si aeque tenuis quarto die pituita est, vel nares aeque clausae videntur, assumendum est vinum Aminaeum austerum; deinde rursus biduo aqua; post quae ad balneum, et ad consuetudinem revertendum est. Neque tamen illis ipsis diebus, quibus aliqua omittenda sunt, expedit tanquam aegros agere; sed ce-

Gravedo.

Coryzae levioris curatio.

[a] Fusca nimirum, qualis catarrhis laborantibus esse solet, ex phosphate calcis et acido urico liberalius depositis.

Vetustioris. tera omnia quasi sanis facienda sunt, praeterquam si diutius aliquem, et vehementius ista sollicitare consuerunt: huic enim quaedam curiosior observatio necessaria est. Igitur huic, si in nares vel in fauces destillavit, praeter ea, quae supra retuli, protinus primis diebus multum ambulandum est; perfricandae vehementer inferiores partes; levior frictio adhibenda thoraci erit, levior capiti; demenda assueto cibo pars dimidia; sumenda ova, amylum, similiaque, quae pituitam faciunt crassiorem; siti contra, quanta maxima sustineri potest, pugnandum. Ubi per haec idoneus aliquis balneo factus, eoque usus est, adjiciendus est cibo pisciculus, aut caro, sic tamen, ne protinus justus modus cibi sumatur: vino meraco copiosius utendum est. At si in pulmonem quoque destillat, multo magis et ambulatione et frictione opus est; eademque adhibita ratione in cibis, si non satis illi proficiunt, acrioribus utendum est; magis somno indulgendum, abstinendumque a negotiis omnibus; aliquando, sed serius, balneum tentandum. **Gravedinis curatio.** In gravedine autem, primo die quiescere, neque esse, neque bibere, caput velare, fauces lana circumdare: postero die surgere, abstinere a potione, aut, si res coëgerit, non ultra heminam aquae assumere: tertio die panis non ita multum ex parte interiore cum pisciculo, vel levi carne sumere, aquam bibere: si quis sibi temperare non potuerit, quo minus pleniore victu utatur, vomere: ubi in balneum ventum est, multa calida aqua caput et os fovere usque ad sudorem: tum ad vinum redire. Post quae vix fieri potest, ut idem incommodum maneat: sed si manserit, utendum erit cibis frigidis, aridis, levibus, humore quam minimo, servatis frictionibus exercitationibusque, quae in omni tali genere valetudinis necessariae sunt.

III. A capite transitus ad cervicem est; quae gravibus admodum morbis obnoxia est. Neque tamen alius importunior acutiorque morbus est, quam is, qui quodam rigore nervorum, modo caput scapulis, modo mentum pectori annectit, modo rectam et immobilem cervicem intendit. Priorem Graeci ὀπισθότονον, insequentem ἐμπροσθότονον, ultimum τέτανον appellant: quamvis minus subtiliter quidam indiscretis his nominibus utuntur. Ea saepe intra quartum diem tollunt: si hunc evaserunt, sine periculo sunt. Eadem omnia ratione curantur; idque convenit. Sed Asclepiades utique mittendum sanguinem credidit: quod quidam utique vitandum esse dixerunt, eo quod maxime tum corpus calore egeret: isque esset in sanguine. Verum hoc quidem falsum est. Neque enim natura sanguinis est, ut utique caleat; sed ex iis, quae in homine sunt, hic celerrime vel calescit, vel refrigescit. Mitti vero necne debeat, ex iis intelligi potest, quae de sanguinis missione praecepta sunt. Utique autem recte datur castoreum, et cum hoc piper, vel laser: deinde opus est fomento humido et calido: itaque plerique aqua calida multa cervices subinde perfundunt. Id in praesentia levat; sed opportuniores nervos frigori reddit: quod utique vitandum est. Utilius igitur est, cerato liquido[a] primum cervicem perungere; deinde admovere vesicas bubulas vel utriculos oleo calido repletos, vel ex farina calidum cataplasma, vel piper rotundum cum ficu contusum. Utilissimum tamen est, humido sale fovere: quod quomodo fieret, jam ostendi. Ubi eorum aliquid factum est, admovere ad ignem, vel si aestas est, in sole aegrum oportet: maximeque oleo vetere; si id non

Tetanus.

Calor non in sanguine est.

[a] Hoc est, duplice oleo adjecto. AEGIN. vii. 17.

est, Syriaco;[a] si ne id quidem est, adipe quam vetustissima cervicem, et scapulas, et spinam perfricare. Frictio cum omnibus in homine vertebris utilis sit, tum iis praecipue, quae in collo sunt. Ergo die nocteque, interpositis tamen quibusdam temporibus, hoc remedio utendum est: dum intermittitur, imponendum malagma aliquod ex calefacientibus.

Frigus. Cavendum vero praecipue frigus: ideoque in eo conclavi, in quo cubabit aeger, ignis continuus esse debebit, maximeque tempore antelucano, quo praecipue frigus intenditur. Neque inutile erit, caput attonsum habere, idque irino vel cyprino calido madefacere, et superimposito pileo velare; nonnunquam etiam in calidum oleum totum descendere, vel in aquam calidam, in qua foenum Graecum decoctum sit, et adjecta olei pars tertia. Alvus quoque ducta saepe superiores partes resolvit.[b] Si vero etiam vehementius dolor crevit, admovendae cervicibus cucurbitulae sunt, sic, ut cutis incidatur: eadem aut ferramentis aut sinapi adurenda. Ubi levatus est dolor, moverique cervix coepit, scire licet, cedere remediis morbum. Sed diu vitandus cibus, quisquis mandendus est. Sorbitionibus utendum, itemque ovis sorbilibus, aut mollibus; jus aliquod assumendum. Id si bene processerit, jamque ex toto recte se habere cervices videbuntur, incipiendum erit a pulticula, vel intrita bene madida. Celerius tamen etiam panis mandendus, quam vinum gustandum: siquidem hujus usus praecipue

[a] "Sponte nascitur in Syriae maritimis quod Elcomeli vocant. Manat ex arboribus (ex ipsis oleis, xxiii. 4.) pingue, crassius melle, resina tenuius, sapore dulci; et hoc medicis." Plin. xv. 7; xxiii. 4. "Inunctum dolores circa nervos juvat." Diosc. i. 29.

[b] Confer Hamiltonium de purgantium in Tetano usu. *On the Utility of Purgative Medicines.*

periculosus; ideoque in longius tempus differendus est.

IV. 1. Ut hoc autem morbi genus circa totam cervicem; sic alterum, aeque pestiferum acutumque, in faucibus esse consuevit. Nostri anginam vocant: apud Graecos nomen, prout species est. Interdum enim neque rubor, neque tumor ullus apparet; sed corpus aridum est, vix spiritus trahitur, membra solvuntur: id *συνάγχην* vocant. Interdum lingua faucesque cum rubore intumescunt, vox nihil significat, oculi vertuntur, facies pallet, singultusque est: id *κυνάγχη* vocatur. Illa communia sunt: aeger non cibum devorare, non potionem potest; spiritus ejus intercluditur. Levius est, ubi tumor tantummodo et rubor est, cetera non sequuntur: id *παρασυνάγχην* appellant. Quidquid est, si vires patiuntur, sanguis mittendus est; si non abundat, secundum est, ducere alvum. Cucurbitula quoque recte sub mento, et circa fauces admovetur, ut id, quod strangulat, evocet. Opus est deinde fomentis humidis: nam sicca spiritum elidunt. Ergo admovere spongias oportet; quae melius in calidum oleum, quam in calidam aquam subinde demittuntur: efficacissimusque est hic quoque, salis calidus succus. Tum commodum est, hyssopum, vel nepetam, vel thymum, vel absinthium, vel etiam furfures, aut ficus aridas, cum mulsa aqua decoquere, eaque gargarizare: post haec palatum ungere vel felle taurino, vel eo medicamento, quod ex moris est. Polline etiam piperis id recte respergitur. Si per haec parum proficitur, ultimum est, incidere satis altis plagis sub ipsis maxillis supra collum, et in palato circa uvam, vel eas venas, quae sub lingua sunt; ut per ea vulnera morbus erumpat. Quibus si non fuerit aeger adjutus, scire licet, malo victum esse. Si vero his morbus levatus est, jamque fauces et ci-

Anginae.

Cibi potionisque devoratio nulla.

Scarificatio.

bum et spiritum capiunt, facilis ad bonam valetudinem recursus est. Atque interdum natura quoque adjuvat, si ex angustiore sede vitium transit in latiorem: itaque rubore et tumore in praecordiis orto, scire licet fauces liberari. Quidquid autem eas levarit, incipiendum est ab humidis, maximeque aqua mulsa decocta: deinde assumendi molles et non acres cibi sunt, donec fauces ad pristinum habitum revertantur. Vulgo audio, si quis pullum hirundinis ederit, angina toto anno non periclitari; servatumque eum ex sale, cum is morbus urget, comburi, carbonemque ejus contritum in aquam mulsam, quae potui datur, infriari, et prodesse. Id cum idoneos auctores ex populo habeat, neque habere quidquam periculi possit, quamvis in monumentis medicorum non legerim, tamen inserendum huic operi meo credidi.

Spirandi difficultates. 2. Est etiam circa fauces malum, quod apud Graecos aliud aliudque nomen habet, prout se intendit. **Dyspnoea.** Omne in difficultate spirandi consistit: sed haec dum modica est, neque ex toto strangulat, *δύσπνοια* appellatur; cum vehementior est, ut spirare aeger **Asthma.** sine sono et anhelatione non possit, *ἆσθμα*: cum accessit id quoque, ne nisi recta cervice spiritus trahatur, **Orthopnoea.** *ὀρθόπνοια*. Ex quibus id, quod primum est, potest diutius trahi: duo insequentia acuta esse consuerunt. His communia sunt: quod propter angustias, per quas spiritus evadit, sibilum edit, dolor in pectore praecordiisque est, interdum etiam in scapulis, isque modo decedit, modo revertitur; ad haec tussicula accedit. Auxilium est, nisi aliquid prohibet, in sanguinis detractione. Neque id satis est, sed lacte quoque venter solvendus est. Liquanda alvus, interdum etiam ducenda; quibus extenuatum corpus incipit spiritum trahere commodius. Caput autem in lecto sublime habendum est:

thorax fomentis, cataplasmatisque calidis, aut siccis, aut etiam humidis adjuvandus est; et postea vel malagma superimponendum, vel certe ceratum ex cyprino, vel irino unguento. Sumenda deinde jejuno potui mulsa aqua, cum qua vel hyssopus cocta, vel contrita capparis radix sit. Delingitur etiam utiliter aut nitrum, aut nasturtium album frictum, deinde contritum et cum melle mixtum: simulque coquuntur mel, galbanum, resina terebinthina, et ubi coierunt, ex his, quod fabae magnitudinem habet, quotidie sub lingua liquatur: aut sulphuris ignem non experti p.)(. =, abrotoni p.)(.[a] in vini

[a] Notae CELSI lectoribus negotii nonnihil facessere solent. Cum ipso, igitur, id anticipandum nobis erit; ut ponderum divisio, quam decimo septimo libri insequentis capite descripsit, hic quasi praerogetur.

LIBRA	valet	UNCIAS DUODECIM.
UNCIA	valet	DENARIOS SEPTEM.
DENARIUS	valet	SEXTANTES SEX.
SEXTANS	valet	OBOLUM UNUM.
OBOLUS	valet	SCRUPULUM DIMIDIUM +.

DENARIUS autem (GREAVES, *Diss. on the Denarius,*) grana 62, (*English troyweight*) habebat; unde unciae essent 434, sextanti ejus $10\frac{1}{3}$ grana; fere scrupulum dimidium, ut CELSUS, loco citato, docet.

His praepositis scire licet,

α'. *Notam* P., per se libram significare.

β'. *Notam* =, sextantem indifferenter significare; Targa in IV. 4. 2; V. 18. 10; V. 23; VI. 10; sed non drachmae magis quam librae, vel cujuslibet denominationis praecedentis, sextantem. Sic *Notam* P. =, uncias duas aequare.

γ'. *Notam* = =, duos sextantes indicare, Targa V. 23. 2.

δ'. *Notam* —, Sextantis dimidium repraesentare; Targa VI. 6. 5.

ε'. *Notam*)(, Denarium indicare = $\frac{1}{7}$ unciae, Targa IV. 4. 2. Quam vero notam, propter similitudinem, librarii saepe cum X, *decem* indicante, confundunt. Nam)(, perinde ac X, decem olim significabat: ut iv. 14. v. 25. 12. inter se comparatis, constat.

Videmus igitur *Notam* P., libram esse: cum aliis autem notis significat *pondo*, quasi *pondere*, (Anglice *by weight,*) adeo ut ista textus P.)(=, Denarii sextantem *pondere*, vel grana $10\frac{1}{3}$, sulphuris indicet. Pari ratione P.)(, denarius pondere, vel absolute denarius, qui grana 62, abrotoni est.

Porro P. =, P. Z, P. Ƨ, P. ̅ȝ, librae sextantem pondere: P.)(=, P.)(Z, P.)(Ƨ, P.)(̅ȝ, denarii sextantem, vel unciae quadragesimam secundam partem, designant.

cyatho teruntur, idque tepefactum sorbetur. Est etiam non vana opinio, vulpinum jecur, ubi siccum et aridum factum est, contundi oportere, polentamque ex eo potioni aspergi; vel ejusdem pulmonem quam recentissimum assum, sed sine ferro coctum, edendum esse. Praeter haec, sorbitionibus et lenibus cibis utendum est; interdum vino tenui austero; nonnunquam vomitu. Prosunt etiam, quaecunque urinam movent: sed nihil magis, quam ambulatio lenta paene usque ad lassitudinem; frictio multa, praecipue inferiorum partium, vel in sole, vel ad ignem, et per se ipsum, et per alios, usque ad sudorem.

Faucium ulcera.

3. In interiore vero faucium parte interdum exulceratio esse consuevit. In hac plerique extrinsecus cataplasmatis calidis, fomentisque humidis utuntur: volunt etiam vaporem calidum ore recipi: per quae molliores alii partes eas fieri dicunt, opportunioresque vitio jam haerenti. Sed, si bene vitari frigus potest, tuta illa praesidia: si metus ejus est, supervacua sunt. Utique autem perfricare fauces periculosum est: exulcerat enim. Neque utilia sunt, quae urinae movendae sunt; quia possunt, dum transeunt, ibi quoque pituitam extenuare, quam supprimi melius est. Asclepiades multarum rerum, quas ipsi quoque secuti sumus, auctor bonus, acetum ait quam acerrimum esse sorbendum; hoc enim sine ulla noxa comprimi ulcera. Sed id supprimere sanguinem potest; ulcera ipsa sanare non potest. Melius huic rei lycium[a] est; quod idem quoque aeque probat: vel porri, vel marrubii succus, vel

[a] Ex arbore Lycio, quae et Buxea spinea dicta; foliorum ramorumque contusorum extractum. Dios. i. 118. Multi Acaciam Catechu putant. Geoff. Mat. Med. de Catechu.

nuces Graecae cum tragacantho contritae et cum passo mixtae, vel lini semen contritum et cum dulci vino mixtum. Exercitatio quoque ambulandi currendique necessaria est: frictio a pectore vehemens toti inferiori parti adhibenda. Cibi vero esse debent neque nimium acres, neque asperi; mel, lenticula, tragum, lac, ptisana, pinguis caro, praecipueque porrum, et quidquid cum hoc mixtum est. Potionis quam minimum esse convenit. Aqua dari potest, vel pura, vel in qua malum cotoneum, palmulaeve decoctae sunt. Gargarizationes quoque lenes: sin hae parum proficiunt, reprimentes utiles sunt. Hoc genus neque acutum est, et potest esse non longum: curationem tamen maturam, ne vehementer et diu laedat, desiderat.

4. Tussis vero fere propter faucium exulcerationem molesta est; quae multis modis contrahitur. Itaque, illis restitutis, ipsa finitur. Solet tamen interdum per se quoque male habere; et vix, cum vetus facta est, eliditur. Ac modo arida est, modo pituitam citat. Oportet hyssopum altero quoque die bibere; spiritu retento currere, sed minime in pulvere; ac lectione uti vehementi, quae primo impeditur a tussi, post eam vincit: tum ambulare: deinde per manus quoque exerceri, et pectus diu perfricare: post haec quam pinguissimae ficus uncias tres, super prunam incoctas, esse. Praeter haec, si humida est, prosunt frictiones validae, cum quibusdam calefacientibus, sic, ut caput quoque simul vehementer perfricetur: item cucurbitulae pectori admotae; sinapi ex parte exteriore faucibus impositum, donec leviter exulceret; potio ex mentha, nucibusque Graecis et amylo; primoque assumtus panis aridus, deinde aliquis cibus lenis. At si sicca tussis est, cum ea vehementissime urget, adjuvat vini Tussis.

austeri cyathus assumtus; dum ne amplius id, interposito tempore aliquo, quam ter aut quater fiat: item laseris quam optimi paulum devorare opus est; porri vel marrubii succum assumere; scillam delingere; acetum ex ea, vel certe acre sorbere, aut cum spica allii contriti duos vini cyathos. Utilis etiam in omni tussi est peregrinatio, navigatio longa, loca maritima, natationes: cibus interdum mollis, ut malva, ut urtica; interdum acer, ut lac cum allio coctum: sorbitiones, quibus laser sit adjectum, aut in quibus porrum incoctum tabuerit: ovum sorbile, sulphure adjecto: potui primum aqua calida, deinde invicem aliis diebus haec, aliis vinum.

Haemoptysis.

5. Magis terreri potest aliquis, cum sanguinem exspuit: sed id modo minus, modo plus periculi habet. Exit modo ex gingivis, modo ex ore: et quidem ex hoc interdum etiam copiose, sed sine tussi, sine ulcere, sine gingivarum ullo vitio; ita ut nihil exscreetur: verum ut ex naribus aliquando, sic ex ore prorumpit. Atque interdum sanguis profluit, interdum simile aquae quiddam, in qua caro recens lota est. Nonnunquam autem is a summis faucibus fertur, modo exulcerata ea parte, modo non exulcerata; sed aut ore venae alicujus adaperto, aut tuberculis quibusdam natis, exque his sanguine erumpente. Quod ubi incidit, neque laedit potio aut cibus, neque quidquam, ut ex ulcere, exscreatur. Aliquando vero, gutture et arteriis exulceratis, frequens tussis sanguinem quoque extundit: interdum etiam fieri solet, ut aut ex pulmone, aut ex pectore, aut ex latere, aut ex jocinore feratur: saepe feminae, quibus sanguis per menstrua non respondet, hunc exspuunt. Auctoresque medici sunt, vel exesa parte aliqua sanguinem exire, vel rupta, vel ore alicujus venae patefacto. Primam

Tres haemorrhagiae species.

διάβρωσιν, secundam *ῥῆξιν*, tertiam *ἀναστόμωσιν* appellant. Ultima minime nocet; prima gravissime. Ac saepe quidem evenit, uti sanguinem pus sequatur. Interdum autem, qui sanguinem ipsum suppressit, satis ad valetudinem profuit. Sed si secuta ulcera sunt, si pus, si tussis est, prout sedes ipsa est, ita varia et periculosa genera morborum sunt. Si vero sanguis tantum fluit, expeditius et remedium et finis est. Neque ignorari oportet, eis, quibus fluere sanguis solet, aut quibus spina dolet, coxaeve, aut post cursum vehementem, vel ambulationem, dum febris absit, non esse inutile sanguinis mediocre profluvium: idque per urinam redditum ipsam quoque lassitudinem solvere: ac ne in eo quidem terribile esse, qui ex superiore loco decidit; si tamen in ejus urina nihil novavit: neque vomitum hujus afferre periculum, etiam cum repetit, si ante confirmare et implere corpus licuit: et ex toto nullum nocere, qui in corpore robusto, neque nimius est, neque tussim aut calorem movet. Haec pertinent ad universum: nunc ad ea loca, quae proposui, veniam. Si ex gingivis exit, portulacam manducasse satis est. Si ex ore, continuisse eo merum vinum: si id parum proficit, acetum. Si inter haec quoque graviter erumpit, quia consumere hominem potest, commodissimum est, impetum ejus, admota occipitio cucurbitula, sic, ut cutis quoque incidatur, avertere. Si id mulieri, cui menstrua non feruntur, evenit, eandem cucurbitulam, incisis inguinibus ejus, admovere. At si ex faucibus, interioribusve partibus processit, et metus major est, et cura major adhibenda. Sanguis mittendus est; et si nihilominus ex ore processit, iterum tertioque, et quotidie paulum aliquid: protinus autem debet sorbere vel acetum, vel cum thure plantaginis aut porri succum;

imponendaque extrinsecus supra id, quod dolet, lana succida ex aceto est, et id spongia subinde refrigerandum. Erasistratus horum crura quoque et femora brachiaque pluribus locis deligabat. Id Asclepiades, adeo non prodesse, etiam inimicum esse proposuit. Sed id saepe commode respondere experimenta testantur. Neque tamen pluribus locis deligari necesse est: sed sat est infra inguina, et super talos, summosque humeros, etiam brachia. Tum, si febris urget, danda est sorbitio, et potui aqua, in qua aliquid ex iis, quae alvum adstringunt, decoctum sit: at, si abest febris, vel elota alica, vel panis ex aqua frigida, et molle quoque ovum dari potest; potui, vel idem, quod supra scriptum est, vel vinum dulce, vel aqua frigida. Sed sic bibendum erit, ut sciamus, huic morbo sitim prodesse. Praeter haec necessaria sunt quies, securitas, silentium. Caput hujus quoque cubantis sublime esse debet; recteque tondetur. Facies saepe aqua frigida fovenda est. At inimica sunt vinum, balneum, venus, in cibo oleum, acria omnia, item calida fomenta, conclave calidum et inclusum, multa vestimenta corpori injecta, etiam frictiones. Ubi bene sanguis conquievit, tum vero incipiendum est a brachiis, cruribusque; a thorace abstinendum. In hoc casu per hiemem, locis maritimis; per aestatem, mediterraneis opus est.

Ligamina.

Stomachi vitia.

V. Faucibus subest stomachus; in quo plura longa vitia incidere consuerunt. Nam modo ingens calor, modo inflatio hunc, modo inflammatio, modo exulceratio afficit: interdum pituita, interdum bilis oritur: frequentissimumque ejus malum est, quo resolvitur; neque ulla re magis aut afficitur, aut corpus afficit. Diversa autem, ut vitia ejus, sic etiam remedia sunt. Ubi exaestuat, aceto cum rosa

extrinsecus subinde fovendus est; imponendusque pulvis cum oleo; et ea cataplasmata, quae simul et reprimunt, et emolliunt. Potui, nisi quid obstat, gelida aqua praestanda. Si inflatio est, prosunt admotae cucurbitulae; neque incidere cutem necesse est: prosunt sicca et calida fomenta, sed non vehementissima. Interponenda abstinentia est. Utilis in jejuno potio est absinthii, aut hyssopi, aut rutae. Exercitatio primo lenis, deinde major adhibenda est; maximeque, quae superiores partes moveat: quod genus in omnibus stomachi vitiis aptissimum est. Post exercitationem opus est unctione, frictione; balneo quoque nonnunquam, sed rarius; interdum alvi ductione; cibis deinde calidis, neque inflantibus; eodemque modo calidis potionibus, primo aquae, post, ubi resedit inflatio, vini austeri. Illud quoque in omnibus stomachi vitiis praecipiendum est, ut, quo modo se quisque aeger refecerit, eo sanus utatur: nam redit huic imbecillitas sua, nisi iisdem defenditur bona valetudo, quibus reddita est. At si inflammatio aliqua est, quam fere tumor et dolor sequitur, prima sunt quies et abstinentia, lana sulphurata circumdata, in jejuno absinthium. Si ardor stomachum urget, aceto cum rosa subinde fovendus est: deinde cibis quidem utendum est modicis; imponenda vero extrinsecus quae simul et reprimunt et emolliunt: deinde, his detractis, utendum calidis ex farina cataplasmatis, quae reliquias digerant: interdum alvus ducenda: adhibenda exercitatio, et cibus plenior. At si exulceratio stomachum infestat, eadem fere facienda sunt, quae in faucibus exulceratis praecepta sunt. Exercitatio, frictio inferiorum partium adhibenda; adhibendi lenes et glutinosi cibi, sed citra satietatem; omnia acria atque acida removenda; vino, si febris non est, dulci, aut, si id inflat, certe leni utendum; sed

neque praefrigido, neque nimis calido. Si vero pituita stomachus impletur, necessarius modo in jejuno, modo post cibum vomitus est: utilis exercitatio, gestatio, navigatio, frictio: nihil edendum, bibendumque, nisi calidum; vitatis tantum iis, quae pituitam contrahere consuerunt. Molestius est, si stomachus bile vitiosus est. Solent autem ii, qui sic tentantur, interpositis quibusdam diebus, hanc, et quidem, quod pessimum est, atram vomere. His recte alvus ducitur: potiones ex absinthio dantur: necessaria gestatio, navigatio est; si fieri potest, ex nausea vomitus: vitanda cruditas: sumendi cibi faciles et stomacho non alieni, vinum austerum. Vulgatissimum vero pessimumque stomachi vitium est resolutio, id est, cum cibi non tenax est, soletque desinere ali corpus, ac sic tabe consumi. Huic generi inutilissimum balneum est; lectiones, exercitationesque superioris partis necessariae; item unctiones, frictionesque. His perfundi frigida, atque in eadem natare; canalibus ejusdem subjicere etiam stomachum ipsum, et magis etiam a scapulis id quod contra stomachum est; consistere in frigidis, medicatisque fontibus, quales Cutiliarum Sumbruinarumque sunt, salutare est. Cibi quoque assumendi sunt frigidi, qui potius difficulter coquuntur, quam facile vitiantur. Ergo plerique, qui nihil aliud concoquere possunt, bubulam coquunt.[a] Ex quo colligi potest, neque avem, neque venationem, neque piscem dari debere, nisi generis durioris. Potui quidem aptissimum est vinum frigidum, vel certe bene calidum, meracum, potissimum Rheticum, vel Allobrogicum, aliudve, quod et austerum et resina conditum est; si id non est, quam asperri-

[a] Diaeta carnea nuper in dyspepsia laudata, Celso notissima videtur; nec non causa cur proficiat: "minus facile vitiatur."

mum, maximeque Signinum. Si cibus non continetur, danda aqua, et eliciendus plenior vomitus est, iterumque dandus cibus; et tum admovendae duobus infra stomachum digitis cucurbitulae, ibique duabus aut tribus horis continendae sunt. Si simul et vomitus, et dolor est, imponenda supra stomachum est lana succida, vel spongia ex aceto, vel cataplasma, quod refrigeret: perfricanda vero non diu, sed vehementer brachia et crura, et calefacienda. Si plus doloris est, infra praecordia quatuor digitis cucurbitula utendum est; et protinus dandus panis ex posca frigida: si non continuit, post vomitum leve aliquid ex iis, quae non aliena stomacho sint: si ne id quidem tenuit, singuli cyathi vini, singulis interpositis horis, donec stomachus consistat. Valens etiam medicamentum est, radiculae succus: valentius, acidi Punici mali, cum pari modo succi, qui ex dulci Punico malo est, adjecto etiam intubi succo, et menthae, sed hujus minima parte; quibus tantundem, quantum in his omnibus est, aquae frigidae quam optime miscetur. Id enim plus quam vinum ad comprimendum stomachum potest. Supprimendus autem vomitus est, qui per se venit, etsi nausea est. Sed si coacuit intus cibus, aut computruit, quorum utrumlibet ructus ostendit, ejiciendus est; protinusque, cibis assumtis iisdem, quos proxime posui, stomachus restituendus. Ubi sublatus est praesens metus, ad ea redeundum est, quae supra praecepta sunt.

VI. Stomachus lateribus cingitur; atque in his quoque vehementes dolores esse consuerunt. Et initium vel ex frigore, vel ex ictu, vel ex nimio cursu, vel ex morbo est: sed interdum id malum intra dolorem est, isque modo tarde, modo celeriter solvitur; interdum ad perniciem quoque procedit, Lateris dolores.

oriturque acutus morbus, qui πλευριτικὸς a Graecis nominatur. Huic dolori lateris, febris et tussis accedit: et per hanc exscreatur, si tolerabilis morbus est, pituita; si gravis, sanguis. Interdum etiam sicca tussis est, quae nihil emolitur: idque primo vitio gravius, secundo tolerabilius est. Remedium vero est magni et recentis doloris, sanguis missus. At, sive levior, sive vetustior casus est, vel supervacuum, vel serum id auxilium est; confugiendumque ad cucurbitulas est, ante summa cute incisa. Recte etiam sinapi ex aceto super pectus imponitur, donec ulcera pustulasque excitet; et tum medicamentum, quod humorem illuc citet. Praeter haec, circumdare primum oportet latus hapso lanae sulphuratae: deinde, cum paulum inflammatio se remisit, siccis et calidis fomentis uti. Ab his transitus ad malagmata est. Si vetustior dolor remanet, novissime resina imposita discutitur. Utendum cibis potionibusque calidis; vitandum frigus: inter haec tamen non alienum est extremas partes oleo et sulphure perfricare. Si levata tussis est, leni lectione uti; jamque et acres cibos, et vinum meracius assumere. Quae a medicis praecipiuntur, ut tamen sine his rusticos nostros epota ex aqua herba trixago [a] satis adjuvet. Haec in omni lateris dolore communia sunt: plus negotii est, si acutus quoque morbus is factus est. In hoc, praeter ea, quae supra posita sunt, haec animadvertenda sunt: ut cibus sit quam maxime tenuis et lenis, praecipueque sorbitio, eaque ex ptisana potissimum, aut jus in quo porrus cum pullo gallinaceo coctus sit; idque non nisi tertio quoque die detur, si tamen per vires licebit: potui vero aqua mulsa, in qua hyssopum, aut ruta decocta sit. Quae quibus temporibus danda sint,

Observanda.

[a] Teucrium Chamaedrys, α, β, L. An quoque Rhinanthus Trixago L? Vide Bauh. p. 248. nos ad p. 89.

ex ratione vel adauctae, vel levatae febris apparebit, sic, ut in remissione quam maxima dentur: cum eo tamen, ut sciamus, non esse ejus generis tussi aridas fauces committendas: saepe enim, ubi nihil est, quod exscreetur, continuatur, et strangulat. Ob quam causam dixi etiam pejus id genus esse tussis, quod nihil, quam quod pituitam moveret. Sed hic vinum sorbere, ut supra praecepimus, morbus ipse non patitur: in vicem ejus, cremor ptisanae sumendus est. Ut his autem in ipso morbi fervore sustinendus aeger est, sic, ubi paulum is se remisit, alimenta pleniora, et vini quoque aliquid dari potest; dum nihil detur, quod aut refrigeret corpus, aut fauces asperet. Si in refectione quoque manserit tussis, intermittere oportebit uno die; posteroque, cum cibo vini paulo plus assumere. Atque incipiente quoque tussi, tum non erit alienum, ut supra quoque positum est, vini cyathos sorbere: sed in hoc genere valetudinis, dulce, vel certe lene commodius est. Si malum inveteravit, athletico victu corpus firmandum est.

Tussis sicca mala.

VII. A compagine corporis ad viscera transeundum est, et in primis ad pulmonem veniendum; ex quo vehemens et acutus morbus oritur, quem περιπνευμονικὸν Graeci vocant. Ejus haec conditio est: pulmo totus afficitur: hunc casum ejus subsequitur tussis, bilem vel pus trahens, praecordiorum totiusque pectoris gravitas, spiritus difficultas, magnae febres, continua vigilia, cibi fastidium, tabes. Id genus morbi plus periculi, quam doloris, habet. Oportet, si satis validae vires sunt, sanguinem mittere: sin minores, cucurbitulas sine ferro praecordiis admovere. Tum, si satis valet, gestando aegrum, digerere: si parum, intra domum tamen dimovere. Potionem autem hyssopi dare, cum quo ficus arida sit incocta; aut aquam mulsam, in qua vel hyssopum

Pneumonia.

vel ruta decocta sit: frictione uti diutissime in scapulis, proxime ab his in brachiis et pedibus et cruribus, leniter contra pulmonem; idque bis quotidie facere. Quod ad cibum vero pertinet, huic nec salsis opus est, neque acribus, neque amaris, neque alvum adstringentibus, sed paulo lenioribus. Ergo primis diebus danda est sorbitio ptisanae, vel alicae, vel oryzae, cum qua recens adeps cocta sit: cum hac, sorbile ovum, nuclei pinei ex melle, panis vel elota alica ex aqua mulsa: potui deinde non solum pura aqua, sed etiam mulsa egelida, aut, si aestas est, etiam frigida; nisi quid obstat. Haec autem altero quoque die, increscente morbo, dare satis est: ubi in incremento constitit, quantum res patitur, ab omnibus abstinendum est, praeterquam aqua egelida. Si vires desunt, adjuvandae sunt aqua mulsa. Prosuntque adversus dolores imposita calida fomenta, vel ea, quae simul et reprimunt et emolliunt: prodest impositus super pectus sal bene contritus, cum cerato mixtus; quia leviter cutem erodit, eoque impetum materiae, quo pulmo vexatur, evocat. Utile etiam aliquod malagma est ex iis, quae materiam trahunt. Neque alienum est, dum premit morbus, clausis fenestris aegrum continere: ubi paulum levatus est, ter aut quater die, fenestris aliquantum apertis, parvum aërem recipere. Deinde in refectione pluribus diebus a vino abstinere; gestatione, frictione uti; sorbitionibus et prioribus cibis adjicere, ex oleribus porrum, ex carne ungulas, et summa trunculorum, atque pisciculos, sic, ut diu nihil nisi molle et lene sumatur.

Hepatitis. VIII. Alterius quoque visceris morbus, id est, jocinoris, aeque modo longus, modo acutus esse

Acuta. consuevit: ἡπατικὸν Graeci vocant. Dextra parte sub praecordiis vehemens dolor est; idemque ad

latus dextrum, et ad jugulum, humerumque partis ejusdem pervenit: nonnunquam manus quoque dextra torquetur; horror validus est; ubi male est, bilis evomitur: interdum singultus prope strangulat. Et haec quidem acuti morbi sunt. Longioris vero, Chronica. ubi suppuratio in jocinore est; dolorque modo finitur, modo intenditur; dextra parte praecordia dura sunt, et tument; post cibum major spiritus difficultas est; accedit maxillarum quaedam resolutio. Ubi inveteravit malum, venter et crura pedesque intumescunt; pectus atque humeri, circaque jugulum utrumque extenuatur. Initio sanguinem mit- Curatio. tere optimum est: tum venter solvendus est, si non potest aliter, per nigrum veratrum: imponenda extrinsecus cataplasmata, primum quae reprimant, deinde calida, quae diducant; quibus recte iris vel absinthium adjicitur: post haec, malagma. Dandae vero sorbitiones sunt, omnesque cibi, et calidi, et qui non multum alunt, et fere qui pulmonis quoque dolori conveniunt; praeterque eos, qui urinam movent, potionesque ad id efficaces. Utilia in hoc morbo sunt thymum, satureia, hyssopum, nepeta, amylum, sesamum, lauri baccae, pini[a] flos, herba sanguinalis, mentha, ex malo cotoneo medium, columbae jecur recens et crudum: ex quibus quaedam per se esse, quaedam adjicere vel sorbitioni vel potioni licet; sic tamen, ut parce assumantur. Neque alienum est, absinthium contritum ex melle et pipere, ejusque catapotium quotidie devorare. Abstinendum utique est ab omnibus frigidis: neque enim res ulla magis jecur laedit. Frictionibus utendum in extremis partibus: vitandus omnis labor, omnis vehementior motus: ne spiritus quidem diutius continendus est. Ira, trepidatio, pondus, ictus, cursus,

[a] P. sylvestris, L.

inimica sunt. Perfusio corporis multa prodest ex aqua, si hiems est, calida; si aestas, tepida: item liberalis unctio, et in balneo sudor. Si vero jecur vomica laborat, eadem facienda sunt, quae in ceteris interioribus suppurationibus. Quidam etiam contra id scalpello aperiunt, et ipsam vomicam adurunt.

Splenitis. IX. At lienis ubi affectus est, intumescit, simulque cum eo pars sinistra; eaque dura est, et prementi renititur: venter intentus est: aliquis etiam cruribus tumor est: ulcera aut omnino non sanescunt, aut certe cicatricem vix recipiunt: in intenta ambulatione cursuque dolor et quaedam difficultas est. Hoc vitium quies auget: itaque exercitatione et labore[a] opus est; habita tamen ratione, ne febrem ista, si nimium processerint, excitent. Unctiones, frictionesque, et sudores necessarii sunt. Dulcia omnia inimica sunt; item lac et caseus: acida autem maxime conveniunt. Ergo acetum acre per se sorbere, et magis etiam, quod scilla conditum est, expedit. Edenda sunt salsamenta, vel oleae ex muria dura; tinctae in aceto lactucae, intubique ex eodem, betae ex sinapi, asparagus, armoracia, pastinaca, ungulae, rostra, aves macrae, ejusdem generis venatio. Potui vero jejuno dari debet absinthium incoctum: at post cibum aqua a ferrario fabro, in qua candens ferrum subinde tinctum sit: haec enim vel praecipue lienem coërcet. Quod animadversum est in iis animalibus, quae apud hos fabros educata exiguos lienes habent. Potest etiam dari vinum tenue, austerum; omniaque in cibis et potionibus, quae urinae movendae sunt. Praecipueque ad id valet vel trifolii semen, vel cuminum, vel apium, vel serpyllum, vel cytisus,[b] vel portulaca, vel nepe-

[a] Bree de equitatione; Med. Chir. Trans. [b] Cytisus hirsutus et nigricans, L.

ta, vel thymum, vel hyssopum, vel satureia: haec enim inde commodissime videntur humorem educere. Lienis quoque bubulus utiliter esui datur; praecipueque eruca et nasturtium lienem extenuant. Imponenda quoque extrinsecus sunt, quae levent. Fit ex unguento et palmulis, quod μυροβάλανον Graeci vocant: fit ex lini et nasturtii semine, quo vinum et oleum adjicitur: fit ex cupresso viridi, et arida ficu: fit ex sinapi, cui sevi hircini a renibus quarta pars ponderis adjicitur, teriturque in sole, et protinus imponitur. Multisque modis huic rei cappari aptum est: nam et ipsum cum cibo assumere, et muriam ejus cum aceto sorbere commodum est. Quin etiam extrinsecus radicem contritam, vel corticem ejus cum furfuribus, aut ipsum cappari cum melle contritum imponere expedit. Malagmata quoque huic rei aptantur.

X. At renes ubi affecti sunt, diu male habent. Renum vitia.
Pejus est, si frequens biliosus vomitus accedit. Oportet conquiescere: cubare molliter: solvere alvum; si aliter non respondet, etiam ducere: saepe desidere in aqua calida: neque cibum, neque potionem frigidam assumere: abstinere ab omnibus salsis, acribus, acidis, pomis: bibere liberaliter: adjicere modo cibo, modo potioni piper, porrum, ferulam, album papaver, quae maxime inde urinam movere consuerunt. Auxilio quoque his exulceratis sunt, si adhuc ulcera purganda sunt, cucumeris semina detractis corticibus sexaginta, nuclei ex pinu silvestri duodecim, anisi quod tribus digitis sumi possit, croci paulum, contrita et in duas mulsi potiones divisa. Si vero dolor tantum levandus est, ejusdem cucumeris semina triginta, iidem nuclei viginti, nuces Graecae quinque, croci paululum, contrita et cum lacte potui data. Ac super quoque

recte quaedam malagmata injiciuntur; maximeque ea, quae humori extrahendo sunt.

Intestinorum.

Cholera.

XI. A visceribus ad intestina veniendum est, quae sunt et acutis et longis morbis obnoxia. Primoque facienda mentio est cholerae; quia commune id stomachi atque intestinorum vitium videri potest. Nam simul et dejectio et vomitus est: praeterque haec inflatio est, intestina torquentur, bilis supra infraque erumpit, primum aquae similis, deinde ut in ea recens caro lota esse videatur, interdum alba,[a] nonnunquam nigra, vel varia. Ergo eo nomine morbum hunc χολέραν Graeci nominarunt. Praeter ea vero, quae supra comprehensa sunt, saepe etiam crura manusque contrahuntur, urget sitis, anima deficit: quibus concurrentibus, non mirum est, si subito quis moritur. Neque tamen ulli morbo minori momento succurritur. Protinus ergo, ubi ista coeperunt, aquae tepidae quam plurimum bibere oportet, et vomere. Vix unquam sic non vomitus sequitur; sed etiamsi non incidit, miscuisse tamen novam materiam corruptae prodest; parsque sanitatis est, vomitum esse suppressum. Si id incidit, protinus ab omni potione abstinendum est. Si vero tormina sunt, oportet frigidis et humidis fomentis stomachum fovere; vel, si venter dolet, iisdem egelidis, sic, ut venter ipse mediocriter calentibus juvetur. Quod si vehementer et vomitus, et dejectio, et sitis vexant, et adhuc subcruda sunt, quae vomuntur, nondum vino maturum tempus est: aqua, neque ea ipsa frigida, sed potius egelida danda est: admovendumque naribus est pulegium ex aceto, vel polenta vino aspersa, vel mentha secundum naturam est. At cum discussa cruditas est, tum magis ve-

[a] Confer *Edinburgh Medical and Surgical Journal*, xv. 355. Haec forma Cholera spontanea CULLENO, Indica SAUVAGESIO est, omniumque maxime lethalis.

rendum est, ne anima deficiat. Ergo tum confugiendum est ad vinum. Id esse oportet tenue, odoratum, cum aqua frigida mixtum; vel polenta adjecta, vel melle quoque assumere expedit: quotiesque aliquid aut stomachus, aut venter effudit, toties per haec vires restituere. Erasistratus primo tribus vini guttis, aut quinis aspergendam potionem esse dixit; deinde paulatim merum adjiciendum. Is, si et ab initio vinum dedit, et metum cruditatis secutus est, non sine causa fecit: si vehementem infirmitatem adjuvari posse tribus guttis putavit, erravit. At si inanis est homo, et crura ejus contrahuntur, interponenda potio absinthii est. Si extremae partes corporis frigent, ungendae sunt calido oleo, cui cerae paulum sit adjectum, calidisque fomentis nutriendae. Si ne sub his quidem quies facta est, extrinsecus contra ventriculum ipsum cucurbitula admovenda est, aut sinapi superimponendum. Ubi is constitit, dormire oportet: postero die utique a potione abstinere: die tertio in balneum ire: paulatim se cibo reficere: somno quisquis facile adquiescit; itemque lassitudine et frigore. Si post suppressam choleram febricula manet, alvum duci necessarium est: tum cibis vinoque utendum est.

XII. Sed hic quidem morbus et acutus est, et inter intestina stomachumque versatur sic, ut, cujus potissimum partis sit, non facile dici possit. In ipsius vero ventriculi porta consistit is, qui et longus esse consuevit: κοιλιακὸς a Graecis nominatur. Sub hoc venter indurescit, dolorque ejus est: alvus nihil reddit, ac ne spiritum quidem transmittit: extremae partes frigescunt: difficulter spiritus redditur. Commodissimum est inter initia calida cataplasmata toti ventri imponere, ut dolorem leniant: post cibum vomere, atque ita ventrem exinanire: proximis deinde diebus cucurbitulas sine ferro ven- Coeliacus morbus.

tri et coxis admovere: ventrem ipsum liquare dato lacte, et vino salso, frigido; si tempus anni patitur, etiam viridibus ficis; sic tamen, ne quis aut cibus, aut humor universus detur, sed paulatim. Ergo per intervalla temporis sat est cyathos binos ternosve sumere, et cibum pro portione hujus: commodeque facit cyatho lactis cyathus aquae mixtus, et sic datus: cibique inflantes et acres utiliores sunt; adeo ut lacti quoque recte contritum allium adjiciatur. Procedente vero tempore, opus est gestari; maximeque navigare; perfricari ter aut quater die, sic, ut nitrum oleo adjiciatur; perfundi aqua calida post cibum; deinde sinapi imponere per omnia membra, excepto capite, donec arrodatur et rubeat; maximeque si corpus durum et virile est: paulatim deinde faciendus est transitus ad ea, quae ventrem comprimunt. Assa caro danda, valens, et quae non facile corrumpatur: potui vero, pluvialis aqua decocta, sed quae per binos ternosve cyathos bibatur. Si vetus vitium est, oportet laser quam optimum ad piperis magnitudinem devorare: altero quoque die vinum vel aquam bibere: interdum interposito cibo, singulos vini cyathos sorbere: ex inferiori parte infundere pluviatilem egelidam aquam, maximeque, si dolor in imis partibus remanet.

XIII. Inter ipsa vero intestina consistunt duo morbi; quorum alter in tenuiore, alter in pleniore est. Prior acutus est; insequens esse longus potest. Diocles Carystius tenuioris intestini morbum *χόρδαψον*,[a] pleniores *εἰλεὸν* nominavit. A plerisque video nunc illum priorem *εἰλεὸν*, hunc *κολικὸν* nominari. Sed prior modo supra umbilicum, modo

[a] Adeat lector Abr. Vater de hoc Celsi *χόρδαψῳ*, cujus quidem exemplum descripsit in Diss. Med. Pract. Halleri, tom. iii. p. 223. Etiam Weidner, ibid. Colica est, in enteritidem cito desinens.

sub umbilico dolorem movet. Fit in alterutro loco inflammatio: nec alvus, nec spiritus infra transmittitur: si superior pars affecta est, cibus, si inferior, stercus per os redditur; si utrumlibet vetus est. Adjicit periculo vomitus biliosus, mali odoris, aut varius, aut niger. Remedium est, sanguinem mittere; vel cucurbitulas pluribus locis admovere, non ubique cute incisa: id enim duobus aut tribus locis satis est: ex ceteris spiritum evocare abunde est. Tum animadvertere oportet, quo loco malum sit: solet enim contra id tumere. Et si supra umbilicum est, alvi ductio utilis non est: si infra est, alvum ducere, ut Erasistrato placuit, optimum est; et saepe id auxilii satis est. Ducitur autem percolato ptisanae cremore, cum oleo et melle, sic, ut praeterea nihil adjiciatur. Si nihil tumet, duas manus imponere oportet supra summum ventrem, paulatimque deducere: invenietur enim mali locus, qui necesse est renitatur; et ex eo deliberari poterit, ducenda, necne, alvus sit. Illa communia sunt: calida cataplasmata admovere, eaque imponere a mammis usque ad inguina et spinam, ac saepe mutare: brachia cruraque perfricare: demittere totum hominem in calidum oleum: si dolor non quiescit, etiam in alvum ex parte inferiore tres aut quatuor cyathos calidi olei dare. Ubi per haec consecuti sumus, ut jam ex inferiore parte spiritus transmittatur, offerre potui mulsum tepidum non multum: nam ante magna cura vitandum est, ne quid bibat. Si id commode cessit, adjicere sorbitionem. Ubi dolor et febricula quierunt, tum demum uti cibo pleniore; sed neque inflante, neque duro, neque valido, ne intestina adhuc imbecilla laedantur. Potui vero nihil, praeterquam puram aquam. Nam sive quid vinolentum sive acidum est, id huic mor-

N

bo alienum est. Ac postea quoque vitare oportet balneum, ambulationem, gestationem, ceterosque corporis motus. Nam facile id malum redire consuevit; et sive cum frigus subit, sive aliqua jactatio, nisi bene jam confirmatis intestinis, revertitur.

Colica. XIV. Is autem morbus, qui in intestino pleniore est, in ea maxime parte est, quam caecam esse proposui. Vehemens fit inflatio, vehementes dolores, dextra magis parte: intestinum, quod verti videtur, prope spiritum elidit. In plerisque post frigora cruditatesque oritur, deinde quiescit; et per aetatem saepe repetens sic cruciat, ut vitae spatio nihil demat. Ubi is dolor coepit, admovere sicca et calida fomenta oportet; sed primo lenta, deinde validiora; simulque frictione ad extremas partes, id est, crura brachiaque materiam evocare: si discussus non est, qua dolet, cucurbitulas sine ferro defigere. Est etiam medicamentum ejus rei causa comparatum, quod *κολικὸν* nominatur. Id se reperisse Cassius gloriabatur. Magis prodest potui datum: sed impositum quoque extrinsecus, digerendo spiritum, dolorem levat. Nisi finito vero tormento, recte neque cibus neque potio assumitur. Quo victu sit utendum iis, qui hoc genere tentantur, jam mihi dictum est. [Confectio medicamenti, quod *κολικὸν* nominatur, ex his constat. Costi, anisi, castorei, singulorum p. ж. III. petroselini p. den. III. piperis longi, et rotundi, singulorum p. ж. II. papaveris lacrimae,[a] junci rotundi, myrrhae, nardi, singulorum p. ж. VI. quae melle excipiuntur. Id autem et devorari potest, et ex aqua calida sumi.]

[a] *Opium* manifeste. DIOSC. iv. 63. Vocabula tamen *opon, opion*, vel *opium*, licet ante se legenda, latinitate donare noluit CELSUS noster. Totum hunc locum, lineis inclusum, ex v. 25. 12. infra, assutum esse, satis constat. Vide TARGAM in loca.

XV. Proxima his inter intestinorum mala tormina esse consueverunt: δυσεντερία Graece vocatur. Intus intestina exulcerantur: ex his cruor manat; isque modo cum stercore aliquo semper liquido, modo cum quibusdam quasi mucosis excernitur: interdum simul quaedam carnosa descendunt: frequens dejiciendi cupiditas, dolorque in ano est: cum eodem dolore exiguum aliquid emittitur: atque eo quoque tormentum intenditur; idque post tempus aliquod levatur; exiguaque requies est: somnus interpellatur: febricula oritur: longoque tempore id malum, cum inveteravit, aut tollit hominem, aut, etiamsi finitur, excruciat. Oportet in primis conquiescere; siquidem omnis agitatio exulcerat: deinde jejunum sorbere vini cyathum, cui contrita radix quinquefolii sit adjecta: imponere cataplasmata super ventrem, quae reprimunt; quod in superioribus ventris morbis non expedit: quotiesque desidit, subluere aqua calida, in qua decoctae verbenae sint: portulacam vel coctam, vel ex dura muria edisse; cibos potionesque eas, quae adstringunt alvum. Si vetustior morbus est, ex inferioribus partibus tepidum infundere vel ptisanae cremorem, vel lac, vel adipem liquatam, vel medullam cervinam, vel oleum, vel cum rosa butyrum, vel cum eadem album crudum ex ovis, vel aquam, in qua lini semen decoctum sit; vel, si somnus non accedit, vitellos cum aqua, in qua rosae floris folia cocta sint. Levant enim dolorem haec, et mitiora ulcera efficiunt; maximeque utilia sunt, si cibi quoque secutum fastidium est. Themison muria dura quam asperrima sic utendum memoriae prodidit. Cibi vero esse debent, qui leniter ventrem adstringant. At ea, quae urinam movent, si id consecuta sunt, in aliam partem humorem avertendo, prosunt;

Dysenteria.

Aqua ex rosae petalis infundenda.

si non sunt consecuta, noxam augent: itaque nisi in quibus promte id facere consuerunt, non sunt adhibenda. Potui, si febricula est, aqua pura calida, vel ea, quae ipsa quoque adstringat, dari debet: si non est, vinum leve, austerum. Si pluribus diebus nihil remedia alia juverunt, vetusque jam vitium est, aquae bene frigidae potio assumta ulcera adstringit, et initium secundae valetudinis facit. Sed ubi venter suppressus est, protinus ad calidam potionem revertendum est. Solet autem interdum etiam putris sanies, pessimique odoris descendere: solet purus sanguis profluere. Si superius vitium est, alvus aqua mulsa duci debet; tum deinde eadem infundi, quae supra comprehensa sunt. Valensque est etiam adversus cancerem intestinorum, minii gleba cum salis hemina contrita, si mixta his aqua in alvum datur. At si sanguis profluit, cibi potionesque esse debent, quae adstringant.

Frigidae in vetusta potio.

Lienteria.

XVI. Ex torminibus interdum intestinorum laevitas oritur; qua continere nihil possunt, et quidquid assumtum est, imperfectum protinus reddunt. Id interdum aegros trahit, interdum praecipitat. In hoc utique adhibere oportet comprimentia; quo facilius tenendi aliquid intestinis vis sit. Ergo et super pectus ponatur sinapi; exulcerataque cute, malagma, quod humorem evocet: et ex verbenis decocta in aqua desidat; et cibos potionesque assumat, quae alvum adstringunt; et frigidis utatur perfusionibus. Oportet tamen prospicere, ne, simul his omnibus admotis, vitium contrarium per immodicas inflationes oriatur. Paulatim ergo firmari intestina debebunt, aliquibus quotidie adjectis. Et cum in omni fluore ventris, tum in hoc praecipue necessarium est, non quoties libet desidere, sed quoties necesse est; ut haec ipsa mora in consuetudi-

nem ferendi oneris intestina deducat. Alterum quoque, quod aeque ad omnes similes affectus pertinet, in hoc maxime servandum est; ut, cum pleraque utilia insuavia sint, qualis est plantago, et rubi, et quidquid malicorio mixtum est, ea potissimum ex his dentur, quae maxime aeger volet: deinde, si omnia ista fastidiet, ad excitandam cibi cupiditatem, interponatur aliquid minus utile, sed magis gratum.[a] Exercitationes et frictiones huic quoque morbo necessariae sunt; et cum his sol, ignis, balneum, vomitus, ut Hippocrati visum est, etiam albo veratro, si cetera parum proficient, evocatus.

Rubi; in quibus rosa canina, rhamnus catharticus, acaciae plures.

XVII. Nonnunquam autem lumbrici quoque occupant alvum; hique modo ex inferioribus partibus, modo foedius ore redduntur: atque interdum latos eos, qui, pejores sunt, interdum teretes videmus. Si lati sunt, aqua potui dari debet, in qua lupinum, aut cortex mori decoctus sit; aut cui adjectum sit contritum vel hyssopum, vel piperis acetabulum, vel scammoniae paulum. Vel etiam pridie, cum multum allium ederit, vomat: posteroque die mali Punici tenues radiculas colligat, quantum manu comprehendet; eas contusas in aquae tribus sextariis decoquat, donec tertia pars supersit; huc adjiciat nitri paulum, et jejunus bibat. Interpositis deinde tribus horis, duas potiones sumat, aut aquae, vel muriae durae sit adjecta: tum desidat, subjecta calida aqua in pelve. Si vero teretes sunt, qui pueros maxime exercent, et eadem dari possunt, et quaedam leviora; ut contritum semen urticae, aut brassicae, aut cumini cum aqua, vel mentha cum eadem, vel absinthium decoctum, vel hyssopum ex

Vermes.

Teretes.

[a] "Vim habent siccandi, astringendique...caules eorum tunduntur teneri, exprimiturque succus; mox sole cogitur in crassitudinem mellis." PLIN. xxiv. 13; etiam p. 185. infra.

aqua mulsa, vel nasturtii semen cum aceto contritum. Edisse etiam et lupinum, et allium prodest; vel in alvum oleum subter dedisse.

Tenesmus. XVIII. Est autem aliud levius omnibus proximis, de quibus supra dictum est, quod τεινεσμὸν Graeci vocant. Id neque acutis neque longis morbis adnumerari debet, cum et facile tollatur, neque unquam per se jugulet. In hoc aeque atque in torminibus frequens desidendi cupiditas est; aeque dolor, ubi aliquid excernitur. Descendunt autem pituitae mucisque similia, interdum etiam leviter subcruenta: sed his interponuntur nonnunquam ex cibo quoque recte coacta. Desidere oportet in aqua calida; saepiusque ipsum anum nutrire; cui plura medicamenta idonea sunt: butyrum cum rosa; acacia ex aceto liquata; emplastrum id, quod τετραφάρμακον Graeci vocant, rosa liquatum; alumen lana circumdatum, et ita appositum; eademque ex inferiore parte indita, quae torminum auxilia

[a] Antiqui Alumen, haud aliter quam nos, varie conficiébant. Modo enim super-sulphatem aluminis, ut schistis aluminosis efflorescebat, colligere solebant; modo variis, sed propter chemiae inscitiam, insulsis modis, in crystallum pellucidam decoquebant. Species prior, collecta et siccata, *alumen scissile* vocabatur: in pastillos autem seu globulos manu compressa, *alumen rotundum*. Eadem inscitia causa fuit, quod huic sali pellucido ferrum se saepe admisceret, nigritiam eum "succo punici mali," aut "galla," indifferenter daturum. Haud tamen omnino vel magna ex parte sulphas ferri fuit alumen veterum, ut perperam scribit cl. JAMESONUS, Min. ii. 306, et THOMSONUS, Chem. ii. 513. Album enim colore fuit, vel pellucidum, quale nunquam sulphas ferri est; lanam purgabat, candorem praestabat, qualiter sulphas ferri efficere nequit, alumen hodiernum optime et fere solum. Alumen antiquum porro magis astringebat, quam sulphas ferri hodiernus potest; et insignis etiam hujus medicaminis utilitas, vix ulla barbarie saeculorum obliviscenda, argumento nominis adhuc retenti vehementer favet. Verum alumen hodiernum (THOMSON, ii. 516.) aliquid sulphatis ferri habet; adeo tamen ut quo minus hujus salis insit, eo melius colores rerum adhaerere cogat: quapropter antiquum alumen, in hunc usum praecipue laudatum, neque sulphatem ferri fuisse, nec eo vehementer inquinatum, evidenter constat. Qui plura velis, rem totam in uno PLINII xxxv. 15. capitulo invenies. Vide porro DIOSC. v. 77. JAM. Min. ii. 304—7. 341—3. THOMSON, Chem. ii. 515—8.

sunt; eaedem verbenae decoctae, ut inferiores partes foveantur. Alternis vero diebus aqua, alternis leve et austerum vinum bibendum est. Potio esse debet egelida et frigidae propior; ratio victus talis, qualem ad tormina supra praecepimus.

XIX. Levior etiam, dum recens, dejectio est, Diarrhoea. ubi et liquida alvus, et saepius, quam ex consuetudine, fertur: atque interdum tolerabilis dolor est, interdum gravissimus; idque pejus est. Sed uno die fluere alvum saepe pro valetudine est; atque etiam pluribus, dum febris absit, et intra septimum diem id conquiescat. Purgatur enim corpus, et, quod intus laesurum erat, utiliter effunditur. Verum spatium periculosum est: interdum enim tormina ac febriculas excitat, viresque consumit. Primo die quiescere satis est; neque impetum ventris prohibere. Si per se desiit, balneo uti, paulum cibi capere: si mansit, abstinere non solum a cibo, sed etiam a potione. Postero die, si nihilominus liquida alvus est, aeque conquiescere; paulum adstringentis cibi sumere. Tertio die in balneum ire: vehementer omnia praeter ventrem perfricare: ad ignem lumbos, scapulasque admovere: cibis uti, sed ventrem contrahentibus; vino non multo, meraco. Si postero quoque die fluet, plus edisse, sed vomere etiam. Ex toto, donec conquiescat, contra siti, fame, vomitu niti. Vix enim fieri potest, ut, post hanc animadversionem, alvus non contrahatur. Alia via est, ubi velis supprimere: coenare, deinde vomere: postero die in lecto conquiescere; vespere ungi, sed leniter: deinde panis circa selibram ex vino Aminaeo mero sumere; tum assum aliquid, maximeque avem; et postea vinum idem bibere aqua pluviali mixtum: idque usque quintum diem facere, iterumque vomere. Frigidam autem assidue potionem esse debere, contra priores auctores Asclepiades af-

firmavit, et quidem quam frigidissimam. Ego experimentis quemque in se credere debere existimo, calida potius, an frigida utatur. Interdum autem evenit, ut id pluribus diebus neglectum, curari difficilius possit. A vomitu oportet incipere: deinde postero die vespere tepido loco ungi; cibum modicum assumere, vinum meracum quam asperrimum; impositam super ventrem habere cum cerato rutam. In hoc autem affectu corporis, neque ambulatione,
Gestatio. neque frictione opus est: vehiculo sedisse, vel magis etiam equo, prodest: neque enim ulla res magis intestina confirmat. Si vero etiam medicamentis utendum est, aptissimum est id, quod ex pomis fit. Vindemiae tempore in grande vas conjicienda sunt pira atque mala silvestria: si ea non sunt, pira Tarentina viridia, vel Signina, mala Scandiana, vel Amerina, myrapia; hisque adjicienda sunt cotonea, et cum ipsis corticibus suis Punica, sorba, et, quibus magis utimur, etiam torminalia; sic, ut haec tertiam ollae partem teneant: tum deinde ea musto implenda est; coquendumque id, donec omnia, quae indita sunt, liquata, in unitatem quandam coëant. Id gustui non insuave est; et, quandocunque opus est, assumtum leniter, sine ulla stomachi noxa, ventrem tenet. Duo aut tria cochlearia uno die sumsisse, satis est. Alterum valentius genus: myrti baccas legere, ex his vinum exprimere, id decoquere, ut decima pars remaneat, ejusque cyathum sorbere. Tertium, quod quandocunque fieri potest: malum Punicum excavare, exemtisque omnibus seminibus, membranas, quae inter ea fuerunt, iterum conjicere: tum infundere cruda ova, rudiculaque miscere: deinde malum ipsum super prunam imponere; quod, dum humor intus est, non aduritur: ubi siccum esse coepit, removere oportet, extractumque cochleari, quod intus est, edisse. Aliqui-

bus adjectis, majus momentum habet: itaque etiam in piperatum[a] conjicitur, misceturque cum sale et pipere, est[b] quid ex his edendum est. Pulticula etiam, cum qua paulum ex favo vetere coctum sit, et lenticula cum malicorio cocta, rubique cacumina in aqua decocta, et ex oleo atque aceto assumta, efficacia sunt: atque ea aqua, in qua vel palmulae, vel malum cotoneum, vel arida sorba, vel rubi decocti sunt, potata: quod genus significo, quoties potionem dandam esse dico, quae adstringat. Tritici quoque hemina in vino Aminaeo austero decoquitur; idque triticum jejuno ac sitienti datur; superque id vinum id sorbetur: quod jure valentissimis medicamentis adnumerari potest. Atque etiam potui datur vinum Signinum, vel resinatum austerum, vel quodlibet austerum. Contunditurque cum corticibus, seminibusque suis Punicum malum, vinoque tali miscetur: idque vel merum sorbet aliquis, vel bibit mixtum. Sed medicamentis uti, nisi in vehementibus malis, supervacuum est.

XX. 1. Ex vulva quoque feminis vehemens malum nascitur: proximeque ab stomacho, vel afficitur haec, vel corpus afficit. Interdum etiam sic exanimat, ut tanquam comitiali morbo prosternat. Distat tamen hic casus, eo quod neque oculi vertuntur, nec spumae profluunt, nec nervi distenduntur: sopor tantum est. Idque quibusdam feminis crebro revertens perpetuum est. Ubi incidit, si satis virium est, sanguis missus adjuvat: si parum est, cucurbitulae tamen defigendae sunt in inguinibus. Si diu- Hysteria.

[a] Acetum piperatum, id est, acetum pipere conditum. Col. xii. 47. 57.

[b] Redundat EST. Locus utique vitiatus, sed sic lege. "Aliquibus adjectis majus momentum habet; itaque etiam in piperatum conjicitur; misceturque cum sale et pipere, ET quid ex his edendum est." Alii sic distinguunt; "est quid ex his edendum. Est pulticula," etc. sed male.

tius aut jacet aut alioqui jacere consuevit, admovere oportet naribus extinctum ex lucerna linamentum, vel aliud ex iis, quae foedioris esse odoris retuli, quod mulierem excitet. Idemque aquae quoque frigidae perfusio efficit. Adjuvatque ruta contrita cum melle, vel ex cyprino ceratum, vel quodlibet calidum et humidum cataplasma, naturalibus pube tenus impositum. Inter haec etiam perfricare coxas et poplites oportet. Deinde, ubi ad se rediit, circumcidendum vinum est in totum annum, etiamsi casus idem non revertitur: frictione quotidie utendum totius quidem corporis, praecipue vero ventris, et poplitum: cibus ex media materia dandus: sinapi super imum ventrem tertio quoque aut quarto die imponendum, donec corpus rubeat. Si durities manet, mollire commode videtur solanum in lac demissum, deinde contritum; et cera alba atque medulla cervina cum irino, aut sevum taurinum vel caprinum cum rosa mixtum. Dandum etiam potui vel castoreum est, vel gith, vel anethum. Si parum pura est, purgetur junco quadrato. Si vero vulva exulcerata est, ceratum ex rosa fiat, et recens suilla adeps, et ex ovis album misceatur, idque apponatur; vel album ex ovo cum rosa mixtum, adjecto, quo facilius consistat, contritae rosae pulvere. Dolens vero ea sulphure suffumigari debet. At si purgatio nimia mulieri nocet, remedio sunt cucurbitulae, cute incisa, inguinibus vel etiam sub mammis admotae. Si maligna purgatio est, subjicienda sunt[a]

* * * * * * *

[a] Indices rerum, seu capitum, hac lacuna amissarum, in Cod. Med. II. III. IV. V. VI. VII. adhuc exstant, ut infra:

Vulva exulcerata est.
De vesica.
De calculis in vesica.
In omni dolore vesicae.

coeuntia. Id faciunt etiam albae olivae, et nigrum papaver cum melle assumtum, et gummi cum trito semine apii liquatum, et cum cyatho passi datum. Praeter haec, in omnibus vesicae doloribus idoneae potiones sunt, quae ex odoribus fiunt, id est, spica nardi, croco, cinnamo, casia, similibusque: idemque etiam decocta lentiscus praestat. Si tamen intolerabilis dolor est, et sanguis profluit, etiam sanguinis detractio apta est; aut certe coxis admotae cucurbitulae cute incisa.

2. At cum urina super potionum modum etiam sine dolore profluens maciem et periculum facit, si tenuis est, opus est exercitatione et frictione, maximeque in sole, vel ad ignem: balneum rarum esse debet, neque longa in eo mora: cibus comprimens: vinum austerum meracum, per aestatem, frigidum, ver hiemem, egelidum; sed tantum, quantum minimum sit. Infima alvus quoque vel ducenda, vel lacte purganda est. Si crassa urina est, vehementior esse debet et exercitatio, et frictio: longior in balneo mora: cibis opus est teneris: vinum idem. In utroque morbo vitanda omnia sunt, quae urinam movere consuerunt. Diabetes.

XXI. Est etiam circa naturalia vitium, nimia profusio seminis, quod sine venere, sine nocturnis imaginibus sic fertur, ut, interposito spatio, tabe hominem consumat. In hoc affectu salutares sunt vehementes frictiones, perfusiones, natationesque quam frigidissimae: neque cibi, nec potio, nisi frigida assumta. Vitare autem oportet cruditates, et omnia inflantia: nihil ex iis assumere, quae contrahere se- Seminis profusio.

Sic MORGAGNUS. Ex vetusto codice Luchtmannorum membranaceo haec capita unam chartam et dimidiam occupasse discimus. Ille Alexandri Paduani folia duo; Venetus vero quatuor folia, desiderari docet.

men videntur; qualia sunt, siligo, simila, ova, alica, amylum, omnis caro glutinosa, piper, eruca, bulbi, nuclei pinei. Neque alienum est, fovere inferiores partes aqua decocta ex verbenis comprimentibus: ex iisdem aliqua cataplasmata imo ventri inguinibusque circumdare; praecipueque ex aceto rutam: vitare et ne supinus obdormiat.

Sciatica.

XXII. Superest, ut ad extremas partes corporis veniam, quae articulis inter se conseruntur. Initium a coxis faciam. Harum ingens dolor esse consuevit: isque hominem saepe debilitat, et quosdam non dimittit. Eoque id genus difficillime curatur, quod fere post longos morbos vis pestifera huc se inclinat: quae ut alias partes liberat, sic hanc ipsam quoque affectam prehendit. Fovendum primum aqua calida est: deinde utendum calidis cataplasmatis. Maxime prodesse videtur, aut cum hordeacea farina, aut cum ficu ex aqua decocta mixtus capparis cortex concisus; vel lolii farina ex vino diluto cocta, et mixta cum arida faece: quae quia refrigescunt, imponere noctu malagmata commodius est. Inulae[a] quoque radix contusa, et postea ex vino austero cocta, et late super coxam imposita, inter valentissima auxilia est. Si ista non solverunt, sale calido et humido utendum est. Si ne sic quidem finitus dolor est, aut tumor ei accedit, incisa cute admovendae sunt cucurbitulae; movenda urina; alvus, si compressa est, ducenda. Ultimum est, et in veteribus quoque morbis efficacissimum, tribus aut quatuor locis super coxam, cutem candentibus ferramentis exulcerare. Frictione quoque utendum est, maxime in sole, et eodem die saepius; quo facilius ea, quae coëundo nocuerunt, digeran-

Farina lolii temulenti, L.

[a] Inulae Helenii, L.

tur: eaque, si nulla exulceratio est, etiam ipsis coxis; si est, ceteris partibus adhibenda est. Cum vero saepe aliquid exulcerandum candenti ferramento sit, ut materia inutilis evocetur, illud perpetuum est, non, ut primum fieri potest, hujus generis ulcera sanare; sed ea trahere, donec id vitium, cui per haec opitulamur, conquiescat.

XXIII. Coxis proxima genua sunt: in quibus ipsis nonnunquam dolor esse consuevit. In iisdem autem cataplasmatis cucurbitulisque praesidium est: sicut etiam, cum in humeris, aliisve commissuris dolor aliquis exortus est. Equitare ei, cui genua dolent, inimicissimum est. Omnes autem ejusmodi dolores, ubi inveteraverunt, vix citra ustionem finiuntur. Genuum dolores.

XXIV. In manibus pedibusque articulorum vitia frequentiora longioraque sunt; quae in podagris chiragrisve esse consuerunt. Ea raro vel castratos, vel pueros ante feminae coitum, vel mulieres, nisi quibus menstrua suppressa sunt, tentant. Ubi sentiri coeperunt, sanguis mittendus est: id enim inter initia statim factum, saepe annuam, nonnunquam perpetuam valetudinem bonam praestat. Quidam etiam, cum asinino lacte epoto sese eluissent, in perpetuum hoc malum evaserunt. Quidam, cum toto anno a vino, mulso, venere sibi temperassent, securitatem totius vitae consecuti sunt. Idque utique post primum dolorem servandum est, etiamsi quievit. Quod si jam consuetudo ejus facta est, potest quidem aliquis esse securior iis temporibus, quibus dolor se remisit: majorem vero curam adhibere debet iis, quibus id revertitur; quod fere vere autumnove fieri solet. Cum vero dolor urget, mane gestari debet; deinde ferri, inambulatione leni se dimovere, et, si podagra est, interpositis temporibus Podagra.

exiguis, invicem modo sedere, modo ingredi; tum, antequam cibum capiat, sine balneo, loco calido leniter perfricari, sudare, perfundi aqua egelida; deinde cibum sumere ex media materia, interpositis rebus urinam moventibus; quotiesque plenior est, evomere. Ubi dolor vehemens urget, interest, sine tumore is sit, an tumor cum calore, an tumor jam etiam obcalluerit. Nam si tumor nullus est, calidis fomentis opus est. Aquam marinam, vel muriam duram fervefacere oportet, deinde in pelvem conjicere, et, cum jam homo pati potest, pedes demittere, superque pallam dare, et vestimento tegere; paulatim deinde juxta labrum ipsum ex eadem aqua leniter infundere, ne calor intus destituat; ac deinde noctu cataplasmata calefacientia imponere, maximeque hibisci [a] radicem ex vino coctam.

Si vero tumor calorque est, utiliora sunt refrigerantia, recteque in aqua quam frigidissima articuli continentur; sed neque quotidie, neque diu, ne nervi laedantur. Imponendum vero est cataplasma, quod refrigeret: neque tamen in hoc ipso diu permanendum; sed ad ea transeundum, quae sic reprimunt, ut emolliant. Si major est dolor, papaveris cortices in vino coquendi, miscendique cum cerato sunt, quod ex rosa factum sit: vel cerae et adipis suillae tantundem una liquandum, deinde his vinum miscendum, atque ubi, quod ex eo impositum est, incaluit, detrahendum, et subinde aliud imponendum est. Si vero tumores etiam obcalluerunt, et dolent, levat spongia imposita, quae subinde ex oleo, et aceto, vel aqua frigida exprimitur; aut pari portione inter se mixta pix, cera, alumen. Sunt etiam plura idonea manibus pedibusque malagmata. Quod si nihil superimponi dolor patitur, id, quod

Capsularum papaveris cortices.

Ad manus pedesque.

a Hibisci simplicis L.?

sine tumore est, fovere oportet spongia, quae in aquam calidam demittatur, in qua vel papaveris cortices, vel cucumeris silvestris radix decocta sit; tum inducere articulis crocum cum succo papaveris et ovillo lacte. At si tumor est, fovere quidem debet aqua egelida, in qua lentiscus, aliave verbena ex reprimentibus decocta sit: induci vero medicamentum ex nucibus amaris cum aceto tritis; aut ex cerussa, cui contritae herbae muralis succus sit adjectus. Lapis etiam, qui carnem exedit, quem *σαρκοφάγον*[a] Graeci vocant, excisus, sic ut pedes capiat, demissos eos, cum dolent, retentosque ibi levare consuevit. Ex quo in Asia lapidi Asio [a] gratia est. Ubi dolor et inflammatio se remiserunt, (quod intra dies quadraginta fit, nisi vitium hominis accessit) modicis exercitationibus, abstinentia, unctionibus lenibus utendum est, sic, ut etiam acopo, [b] vel liquido cerato cyprino articuli perfricentur. Equitare podagricis quoque alienum est. Quibus vero articulorum dolor certis temporibus revertitur, hos ante et curioso victu cavere oportet, ne inutilis materia corpori supersit, et crebriore vomitu; et, si quis ex corpore metus est, vel alvi ductione uti, vel lacte purgari. Quod Erasistratus in podagricis expulit, ne in inferiores partes factus cursus pedes repleret: cum evidens sit, omni purgatione non superiora tantummodo, sed etiam inferiora exinaniri.

Momordicae Elaterii radix.
Diosc. iv. 149.

XXV. Ex quocunque autem morbo quis convalescit, si tarde confirmatur, vigilare prima luce debet; nihilominus in lecto conquiescere: circa tertiam

[a] "Hodie vix dignoscitur Asius lapis. Hi profecto lapides omnes qui alumen, nitrum, et sal in se continent, ac leves et spongiosi, non inepte pro Asio lapide haberi possunt." De Boet de Lap. et Gemm. lib. ii. cap. 220. Plin. xxxvi. 17. Diosc. v. 95.

[b] Vide infra, v. 24. 1. 2.

horam leniter unctis manibus corpus permulcere: deinde delectationis causa, quantum juvat, ambulare, circumcisa omni negotiosa actione: tum gestari diu: multa frictione uti: loca, coelum, cibos saepe mutare: ubi triduo quatriduove vinum bibit, uno aut etiam altero die interponere aquam. Per haec enim fiet, ne in vitia tabem inferentia incidat, et ut mature vires suas recipiat. Cum vero ex toto convaluerit, periculose vitae genus subito mutabit, et inordinate aget. Paulatim ergo debebit, omissis his legibus, eo transire, ut arbitrio suo vivat.

LIBER QUINTUS.

MORBI MEDICAMENTIS CURANDI; ET MEDICAMENTA.

Dixi de iis malis corporis, quibus victus ratio maxime subvenit: nunc transeundum est ad eam medicinae partem, quae magis medicamentis pugnat. His multum antiqui auctores tribuerunt, et Erasistratus, et ii qui se ἐμπειρικοὺς nominaverunt; praecipue tamen Herophilus, deductique ab illo viri; adeo ut nullum morbi genus sine his curarent. Multaque etiam de facultatibus medicamentorum memoriae prodiderunt, qualia sunt vel Zenonis, vel Andreae, vel Apollonii, qui Mys cognominatus est. Horum autem usum ex magna parte Asclepiades non sine causa sustulit; et, cum omnia fere medicamenta stomachum laedant, malique succi sint, ad ipsius victus rationem potius omnem curam suam transtulit. Verum, ut illud in plerisque morbis utilius est, sic multa admodum corporibus nostris incidere consuerunt, quae sine medicamentis ad sanitatem pervenire non possunt. Illud ante omnia scire convenit, quod omnes medicinae partes ita innexae sunt, ut ex toto separari non possint; sed ab eo nomen trahant, a quo plurimum petunt. Ergo et illa, quae victu curat, aliquando medicamentum adhibet, et illa, quae praecipue medica-

Scriptores de materia medica.

mentis pugnat, adhibere etiam rationem victus debet; quae multum admodum in omnibus malis corporis proficit. Sed cum omnia medicamenta proprias facultates habeant, ac saepe simplicia opitulentur, saepe mixta; non alienum videtur ante proponere et nomina, et vires, et mixturas eorum; quo minor ipsas curationes exsequentibus mora sit.

Styptica. I. Sanguinem supprimunt, atramentum sutorium[a], quod Graeci χάλκανθον appellant, chalcitis,[b] acacia,[c] et ex aqua lycium,[d] thus,[e] aloë, gummi,[f] plumbum combustum,[g] porrum, herba sanguinalis,[h] creta vel Cimolia[i] vel figularis, misy,[k] frigida aqua, vinum, acetum, alumen, melinum,[l] squama et ferri et aeris; atque hujus quoque duae species sunt, alia tantum aeris, alia rubri aeris.[m]

Vulneraria. II. Glutinant vulnus, myrrha, thus, gummi, praecipueque acanthinum,[n] psyllium,[o] tragacantha, carda-

[a] Sulphas cupri aqua solutus. Docet enim PLINIUS e metallis Cyprianis comparari, xxxiv. 12; et colorem ejus cocruleum fuisse. Salem cupreum, unde nomen *Chalcanthum*, DIOSCORIDES, v. 68. JAMESONUS, Miner. ii. 343.

[b] "Lapis ex quo aes coquitur." MAR. VERG. in DIOSC. v. 69. PLIN. xxiv. 12.

[c] Acaciae verae, Arabicae, et aliarum spinarum corticis succus exsiccatus.

[d] Lycium, p. 160.

[e] Gummi Juniperi Lyciae L.

[f] Gummi varia tum in usu; acaciae, cerasi, vitis, ulmi, etc. PLIN. xiii. 11.

[g] Incertae compositionis hoc erat: modo enim tenuissimas plumbi laminas cum sulphure, modo cum cerussa, vel etiam hordeo, urebant; itaque sulphuretum plumbi; oxydum plumbi; subcarbonatem plumbi, vel omnia simul conficientes. PLIN. xxxiv. 18. DIOSC. v. 51.

[h] Polygonum aviculare, α, β, γ, L.

[i] P. 88. supra.

[k] In chalcitide lapide, veteres "tria genera *aeris*, et *mysios*, et *sorios*," invenerunt: misy, auctor est PLINIUS, xxxiv. 12. "revera fit e lapide supradicto; concretum natura, discretumque; et optimum in Cypriorum officinis."

[l] Legitur et ALUMEN MELINUM, (supra, p. 88.) hic a LINDENIO, et melius, commate omisso. Aluminis *melinum* optimum genus, (PLIN. xxxv. 15.) ab insula Melo nomen originemque trahebat. Alumen liquidum hujus solutio salis fuit; et optima fere aluminis forma habebatur. Sed alumen *scissile* ab Aegypto advectum est.

[m] Sc. cupri squama.

[n] Gummi acaciae Arabicae.

[o] Plantago Psyllium L.

momum, bulbi, lini semen, nasturtium, ovi album, gluten, ichthyocolla,[a] vitis alba,[b] contusae cum testis suis cochleae,[c] mel coctum, spongia vel ex aqua frigida, vel ex vino, vel ex aceto expressa, ex iisdem lana succida; si levis plaga est, etiam aranea. Reprimunt, alumen et scissile, quod σχιστὸν vocatur, et liquidum, melinum, auripigmentum,[d] aerugo,[e] chalcitis, atramentum sutorium. Amomum repens L.

III. Concoquunt et movent pus, nardum,[f] myrrha, costum,[g] balsamum,[h] galbanum, propolis, styrax, thuris et fuligo et cortex, bitumen, pix, sulphur, resina, sevum, adeps, oleum. Concoquentia.

IV. Aperiunt tanquam ora in corporibus, quod στόμα Graece dicitur, cinnamomum, balsamum, panaces, juncus quadratus,[i] pulegium,[k] flos albae violae,[l] bdellium, galbanum, resina terebinthina et pinea, Aperientia. Heracleum Panaces L.

[a] "Ichthyocolla appellatur piscis cui glutinosum est corium. Idemque nomen glutino ejus. Quidam ex ventre non ex corio fieri dicunt." PLIN. xxxii. 4. DIOSC. iii. 93. ex pisci cetaceo derivat.

[b] Bryonia alba L.

[c] Nempe terrestres, seu limaces.

[d] "*Yellow orpiment,*" ex arsenici 67, sulphuris 33, partibus. JAM. Min. iii. 537. KID, Min. ii. 206. 207. CELSUS, versa pagina; et nota ad sandaracham.

[e] Aerugo, et aerugo rasilis, veteribus; omnino fere praeparatur ut nostra, quae subacetas cupri vulgo dicitur; sed revera habet acetatis cupri 46, subacetatis 18, carbonatis 36 partes. THOMS. ii. 618.

[f] Nardus Gangitis L. [g] P. 197. [h] Amyris Gileadensis L.

[i] Juncus squarrus L.? Quid fuerint aut juncus rotundus, aut juncus quadratus CELSI, hodie minus plane constat. Hunc σχοῖνον, illum κύπειρον, Graecis vocari, in pagina 130. iii. 21. ostendit; eodemque loco haec peregrina cum domesticis ejusdem nominis juncis confundi, fateri videtur. Eandem confusionem innuit DIOSCORIDES, i. 4: atque PLINIUS, qua diligentia est, ipsam dissipare conatur, xviii. 18. Nimirum non nisi radice utriusque, pro aromate et stimulante remedio, medici utebantur; ut plantae descriptio indoctis ab India afferentibus relicta esset. Secundum LINNAEUM, et BAUHINUM, p. 13. juncus rotundus erat *Cyperus longus* L.; sed haec potius est *juncus quadratus*, ut VERGILIUS ex PLINIO et DIOSCORIDE satis probavit. An juncus quadratus Cyperus junciformis L.? PERSOON, i. 61.

[k] Mentha pulegium L. [l] Leucoium vernum L.

propolis, oleum vetus, piper, pyrethrum, chamaepitys, uva taminia,[a] sulphur, alumen, rutae semen.

Purgantia. V. Purgant, aerugo, auripigmentum, quod ἀρσενικὸν a Graecis nominatur; (huic autem et sandarachae[b] in omnia eadem vis, sed validior est) squama aeris, pumex, iris, balsamum, styrax, thus, thuris cortex, resina, et pinea, et terebinthina liquida, oenanthe, lacerti stercus, sanguis columbae, et palumbi, et hirundinis, ammoniacum,[c] bdellium;[d] (quod in omnia idem, quod ammoniacum, potest; sed valentius est) abrotonum, ficus arida, coccum Gnidium, scobis eboris, omphacium, radicula,[e] coagulum,[f] sed maxime leporinum; (cui eadem, quae ceteris coagulis, facultas, sed utique validior est) fel, vitellus crudus, cornu cervinum, gluten taurinum, mel crudum, misy, chalcitis,[g] crocum,[h] uva taminia, spuma argenti, galla,[i] squama aeris, lapis haematites,[k] minium,[l]

Styrax officinalis L. Resina pinea.

[a] Delphinium Staphisagria L. Vide Celsum ipsum, iii. 21.

[b] Hodie, "*red orpiment*," "*risagallum*," seu "*realgar*." Jam. Min. iii. 533. Thoms. i. 301. Eadem ac auripigmenti compositio est.

[c] Idem ac nostrum videtur; sed vide notam ad p. 204.

[d] Idem omnino ac bdellium hodiernum. An Amyridis Kataf resina? Centum partes habent resinae 59, gummi 9.2, *cerasini* 30.6, olei volatilis 1.2, partes. Parm. Ann. de Chem. lxxx. 39. Hinc Celsus recte ammoniaco fortius scribit, cum hoc nullum oleum volatile habeat; et ex centum, partes 70 resinae contineat. Thom. Chem. iv. 166.

[e] Cochlearia Armoracia L.

[f] Coagulum lactis leporini; vide Diosc. ii. 65. Plin. xi. 51. Forte Gelatum, "*Jelly*," quoque significat. Lactis Dios. ii. 65. Arist. Hist. Animal. iii. Verg. in Diosc.

[g] Vide notam in chalcitidem, p. 194.

[h] Crocus sativus L.

[i] Quae nostra; Plin. xvi. 7. Falso purgare hic a Celso scribitur.

[k] "*Red hematite*," vel "*fibrous red ironstone*." Jam. iii. 250. Plin. xxxvi. 20. Diosc. v. 97: negat autem ille fibras.

[l] Modo deutoxydum plumbi, modo bisulphuretum hydrargyri, seu cinnabarim, apud veteres minium indicat. Plin. xxxiii. 7. Diosc. v. 63. *Sinopicum* vero minium, p. 197, terra quaedam rubra fuit, pictoribus, nec non ad minium adulterandum, usurpata. Plin. xxxv. 4.

costum,[a] sulphur, pix cruda,[b] sevum, adeps, oleum, ruta,[c] porrum,[d] lenticula,[e] ervum.[f]

VI. Rodunt, alumen liquidum, sed magis rotundum, aerugo, chalcitis, misy, squama aeris, sed magis rubri, aes combustum,[g] sandaracha, minium Sinopicum, galla, balsamum, myrrha, thus, thuris cortex, galbanum, resina terebinthina humida, piper utrumque, sed rotundum magis, cardamomum, auripigmentum, calx, nitrum,[h] et spuma ejus, apii semen, narcissi[i] radix, omphacium,[k] alcyonium,[l] oleum ex amaris nucibus,[m] allium, mel crudum, vinum, lentiscus, squama ferri, fel taurinum, scammonia, uva taminia, cinnamomum, styrax, cicutae[n] semen, resina, narcissi semen, fel, nuces amarae, oleumque earum, atramentum sutorium, chrysocolla,[o] veratrum,[p] cinis.[q]

Rodentia.

Pistacia; Lentiscus; Convolvulus Scammonia; Laurus Cinnamomum L.

[a] Costus Arabicus L.

[b] Ut nostra; Anglice "*pitch.*" "Fit spissa pix, decoctâ liquidâ." Diosc. i. 82.

[c] Ruta graveolens L.

[d] Allium porrum L.

[e] Ervi Lentis L., varietas major. Persoon, ii. 309. Bauh. 346.

[f] Ervum Lens L.

[g] Sulphuretum cupri cum muriate. "Fit ex clavis solutarum navium in crudo fictili compositis, adjecto sulphure et pari sale, alternisque his inspersis; operculatum deinde fictile et figulari creta circumlitum, in fornacem conjectum, usque dum integre cremetur, dimittitur." Diosc. v. 44.

[h] Subcarbonas sodae, p. 89. "*Spuma* ejus" e terris nitrariis efflorescit; idem sal, sub vero formam diversam. Plin. xxxi. 10.

[i] Narcissi poetici L.

[k] Acetum quoddam ex uvis (aliquando olivis) acerbis nedum maturescentibus, confectum. Diosc. v. 5.

[l] Avis, Alcedonis Ispidae L. vocatae, nidus existimatus, sed revera spongia quaedam, spuma maris dicta. Diosc. v. 90. Plin. xxxii. 8.

[m] Oleum Amygdalae communis, β, L.

[n] Conii maculati L.

[o] Chrysocolla: carbonas cupri impurus fuit, ex pueri urina, nitro, et cupro vel crusta ejus saepe paratus. Alia species ex aqua cuprea fodinarum vaporata collecta est. Viridi quidem fuit colore: sed nihil ad sub-boratem sodae, chrysocollum hodiernum, pertinebat. Diosc. v. 58. Plin. xxxiii. 5. Kid, ii. 119.

[p] Helleborus niger, saepius tamen Veratrum album L. p. 66. 124.

[q] Cinis, seu spodium, haud minus quam pompholyx, in officinis

Exedentia. VII. Exedunt corpus, acaciae succus, hebenus,[a] aerugo, squama aeris, chrysocolla, cinis Cyprius,[b] nitrum, cadmia,[c] spuma argenti, hypocistis,[d] diphryges,[e] sal, auripigmentum, sulphur, cicuta, sandaracha, salamandra,[f] alcyonium, aeris flos,[g] chalcitis, atramentum sutorium, ochra,[h] calx, [acetum,] galla, alumen, lac caprifici,[i] vel lactucae marinae,[k] quae *τιθύμαλλος* a Graecis nominatur, fel, thuris fuligo,

aerariis fiebat. Nimirum oxydum zinci erat, quod natura leve, per follium ventilationem tecto sublimi haerebat, et pompholyx a forma bullata vocabatur; vel iterum in solum fornacemque cadens, et cineribus hujus mixtum et lotum, cinis, cinerula, spodium indifferenter dicebatur. Vide DIOSC. v. 43. cum VERGILIO.

a Ebenus Cretica, vel Aspalathus Ebenus et Aethiopica L. vel potius omnes. Vide DIOSC. i. 114.

b "Probatur maxime Cyprius." DIOSC. v. 43.

c "*Native oxid of zinc.*" KID, ii. 193. BERGMAN autem et TENNANT ostenderunt, *carbonatem zinci* esse. THOMS. Chem. iii. 516. 517. Sed variae apud antiquos species fuerunt, quarum unam oxydum zinci esse docet PLIN. xxxiv. 10.

d "Nascitur ad radicem cisti quae hypocistis dicitur." DIOSC. i. 112. "Germen quoddam." BAUHINUS de Cisto. Vide L. Sp. Plant. 736.

e "Diphrygem vocant Graeci ab eo, quod bis torreatur. Cujus origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis, donec excoquatur in rubricam. Fit et in Cypro ex luto cujusdam specus arefacto prius, mox paulatim circumdatis sarmentis. Tertio fit modo in fornacibus aeris, faece subsidente. Differentia est quidem, quod *aes* ipsum in catino defluit, *scoria* extra fornaces, *flos* supernatat, *Diphryges* remanet." PLIN. xxxiv. 13. Incerta igitur Diphrygis compositio; sed oxydo cupri praecipue constitisse oportet.

f Lacerta Salamandra L. "Lacertae simile, ignavum animal; colore vario; falso creditum non igne cremari. Potestatem *exedendi*, calefaciendi, etc. habet." DIOSC. ii. 55. PLIN. passim.

g "Fit aere fuso, et in alios fornaces translato; ibi flatu crebriore excutiuntur velut milii squamae, quas vocant florem." PLIN. xxxiv. 11. Vide p. 66. supra.

h Hodie, "*yellow ochre.*" KID, i. 178. DIOSC. v. 62. VERG. in locum. Variae terrae, etiam lapides molliores, ferri oxydo coloratae, hoc nomine erant. Vide nos, ad asteracen, p. 200.

i Quae ficus carica, ♂ L., nempe, mascula sylvestris species est; "nunquam maturescens, sed quod ipse non habet, aliis tribuens." PLIN. xv. 19.

k Euphorbiae paraliae, et exiguae, L. Vide p. 67. supra.

spodium, lenticula, mel, oleae folia, marrubium,[a] lapis haematites, et Phrygius,[b] et Asius,[b] et scissilis,[c] misy, vinum, acetum.

VIII. Adurunt, auripigmentum, atramentum sutorium, chalcitis, misy, aerugo, calx, charta combusta, sal, squama aeris, faex combusta,[d] myrrha, stercus et lacerti,[e] et columbae,[f] et palumbi,[g] et hirundinis,[h] piper, coccum Gnidium,[i] allium, diphryges, lac utrumque, quod proximo capite supra comprehensum est, veratrum et album et nigrum, cantharides, corallium, pyrethrum, thus, salamandra, eruca,[k] sandaracha, uva taminia, chrysocolla, ochra, alumen scissile, ovillum stercus, oenanthe.[l] Adurentia.

IX. Eadem fere crustas ulceribus tanquam igne adustis inducunt; sed praecipue chalcitis, utique si cocta est, flos aeris, aerugo, auripigmentum, misy, et id quoque magis coctum. Escharotica.

X. Crustas vero has resolvit farina triticea cum ruta, vel porro, aut lenticula, cui mellis aliquid adjectum est. Resolventia.

XI. Ad discutienda vero ea, quae in corporis parte aliqua coierunt, maxime possunt, abrotonum,[m] Discutientia.

[a] Lycopus Europaeus et stachys hirta L., praeter Marrubia varia, L.

[b] "Phrygius lapis est gleba pumicosa; uritur ante vino perfusus, flaturque follibus, donec rufescat, ac rursus dulci vino exstinguitur, et hoc trinis vicibus." PL. xxxvi. 19. "Hodie ignotus est hic lapis." DE BOET. Glebae igitur quae fodiuntur, ex quibus chalcanthum (sulphas ferri) extrahitur, lapis Phrygius vocabatur. TOLL. de Gemm. Lap. ii. 14. De lapide Asio relege notam ad p. 191.

[c] Schistus quidam, croceo propemodum colore; DIOSC. v. 98.

[d] Subcarbonas potassae purissimus. "Celeriter exanimatur non incluso condita." PLIN. xxiii. 2. DIOSC. v. 86.

[e] Lacertae vulgaris L. [f] Columbae Oenadis, vel domesticae, L.

[g] Columbae Palumbi L.

[h] Hirundinis rusticae L.

[i] Coccum veneficum Daphnes Gnidii LINN. PARR.

[k] Larva Papilionis Brassicae, Rapae, Napi, Sinapis, L.

[l] Oenanthe crocata L.

[m] Abrotonum vulgare L.

helenium,[a] amaracus, alba viola, mel, lilium, sampsucus Cyprius,[b] lac, sertula Campana,[c] serpyllum,[d] cupressus,[e] cedrus,[f] iris, viola purpurea,[g] narcissus, rosa, crocum, passum, juncus quadratus, nardum, cinnamomum, casia,[h] ammoniacum, cera, resina, uva taminia, spuma argenti, styrax,[i] ficus arida, tragoriganus,[k] lini et narcissi semen, bitumen, sordes ex gymnasio, pyrites lapis,[l] aut molaris,[l] crudus vitellus, amarae nuces, sulphur.

Evocantia. XII. Evocat et educit ladanum,[m] alumen rotundum, hebenus, lini semen, omphacium, fel, chalcitis, bdellium, resina terebinthina et pinea, propolis, ficus arida decocta, stercus columbae, pumex, farina lolii, grossi in aqua cocti, elaterium,[n] lauri baccae, nitrum, sal.

Laevantia. XIII. Laevat id, quod exasperatum est, spodium, hebenus, gummi, ovi album, lac, tragacanthum.

a Inula Helenium L.

b Thymus Mastichius L. "Eadem ac sampsucus planta est." Bauh. p. 224.

c Trifolium officinale L.

d Thymus Serpyllum L.

e Cupressus sempervivens L.

f Juniperus Phoenicca L.

g Viola odorata L.

h Laurus Cassia: an Convolvulus Cneorum et Daphne Cneorum L.?

i Styrax officinale. Persoon, i. 483.

k Thymus Cephalotos L.?

l Pyrites. "*Iron pyrites, copper pyrites,*" hodie. Jameson. iii. 114. 212. "Hi exploratoribus castrorum maxime necessarii, qui clavo vel altero lapide percussi, scintillas edunt: quae exceptae sulphuratis aut fungis aridis vel foliis, dicto celerius ignem praebent." Plin. xxxvi. 19. "*Molarem* quidam Pyriten vocant, quoniam sit plurimus ignis illi; sed est alius etiamnum Pyrites, similitudine aeris." Ibid. "Lapis communis fuscus fuit, non *saxum*:" calcem optimam ustus praebuit; ib. xxxvi. 23. reliquias *organicas* fractus exhibuit: ergo "*common compact limestone.*" Jam. ii. 130. Plin. xxxvi. 18. 19. 23. Pallad. R. R. i. 10.

m Cisti Ledi ladaniferi, Cretici, L., exsudatio. Persoon, ii. 75. Geoff. ii. 539.

n Hodierno simillimum: Diosc. iv. 149. 150: Woodville, 120. Dosis hujus Dioscoridi obolus fuit, seu grana decem dimidiumque!

XIV. Carnem alit et ulcus implet resina pinea, ochra Attice, vel asterace,[a] cera, butyrum. Incarnantia.

XV. Molliunt, aes combustum, terra Eretria,[b] nitrum, papaveris lacrima, ammoniacum, bdellium, cera, sevum, adeps, oleum, ficus arida, sesamum,[c] sertula Campana, narcissi et radix et semen, rosae folia, coagulum, vitellus crudus, amarae nuces, medulla omnis, stibi,[d] pix, cochlea[e] cocta, cicutae se- Emollientia.

[a] Scribitur varie in MSS. ASTERACE, ASTERIACE, ASTERICA. " Qui monstrabit quid sit," adnotat TARGA, " erit mihi magnus Apollo." Sed tanto praemio non opus erat. Ochra enim nihil est nisi oxydum ferri, eum valde incerta aluminis et silicae ratione conjunctum ; et a pallido colore, quem veteres inter flavum et cinereum ponebant, nomen suum trahens : etiamsi variat ille inter albidum fere, et ruberrimum, lapis mollissimus, hodie " *Ochrey brown iron stone.*" THOMS. iii. 477. Saepius pulvis est, quem veteres torrendo in rubricam, seu oxydum ferri rubrum, convertebant. Hinc modo lapis, modo terra dicta est Ochra. Optima ochra Attica fuit, sed erat altera, e Samo advecta, PLIN. XXXV. 6. quam " effodiunt ibi inter saxa venas scrutantes," pictoribus inutilis, sed quae " in medicinae eundem usum habet, quae Eretria creta." Verum haec sunt ipsissima DIOSCORIDIS verba de *terra* Samia, astere dicta, v. 101 : ubi terrae Eretriae esse dicitur " astringere, refrigerareque leviter, *concava explere, cruenta glutinare.*" Nunc cum asterace *carnem alat* et *ulcus impleat,* quis dubitabit ochram asteracem CELSI, et DIOSCORIDIS terram astera, idem significare quod *ochra Samia* PLINII, utriusque manifestissimi excerptoris ? Potuit CELSUS igitur scribere, OCHRA ATTICE, AUT (OCHRA) ASTERICE, scilicet, vel *Atticen ochram, vel eam Samiam quae " Asteri," aut " stellae similis" est:* potuit quoque OCHRA ASTERACE, quod in textu retinui; scilicet "ochram stellatam medicinalem," ab Attica, vel aliis caeteris omnibus, sic distinguens. Nihil igitur in textu mutandum esse liquet, et CELSUM tantum a nomine communiore hujus terrae Samiae, astere, quo ipse vi. 6. 12. utitur, hoc loco recessisse, ut eam distingueret ab ochra Attica, et infinitis pene aliis quas in usu esse noverit. CELSI enim tempore nulla vera ochra Attica obtineri potuit ; VITRUV. vii. 7. at infinita varietas vice ejus vaenibat : IBID. elegantius ergo, accuratius multo et prudentius ASTERACE, Anglice " *healing star ochre,*" hic nominavit. Descriptio ejus infra extat ad vi. 6. 12.

[b] " Alba est, et cinerea, quae praefertur in medicina. Probatur mollitie, et quod, si aere producatur, violaceum reddit colorem." PLIN. XXXV. 16. DIOSC. v. 101.

[c] Sesamum orientale L.

[d] " *Sulphuret of antimony.*" KID, ii. 201. DIOSC. v. 53. PLIN. XXXiii. 6.

[e] Limax nimirum L.

men, plumbi recrementum,[a] (σκωρίαν μολύβδου Graeci vocant) panaces,[b] cardamomum, galbanum, resina, uva taminia, styrax, iris,[c] balsamum, sordes ex gymnasio, sulphur, butyrum, ruta.

Cutem purgantia.

XVI. Cutem purgat mel, sed magis, si est cum galla, vel ervo, vel lenticula, vel marrubio, vel iride, vel ruta, vel nitro, vel aerugine.

Pondera quibus Celsus utitur.

XVII. 1. Expositis simplicibus facultatibus, dicendum est, quemadmodum misceantur, quaeque ex his fiant. Miscentur autem varie, neque hujus ullus modus est; cum ex simplicibus alia demantur, alia adjiciantur; iisdemque servatis, ponderum ratio mutetur. Itaque, cum facultatum materia non ita multiplex sit, innumerabilia mixturarum genera sunt; quae comprehendi si possent, tamen esset supervacuum. Nam et iidem effectus intra paucas compositiones sunt, et mutare eas cuilibet, cognitis facultatibus, facile est. Itaque contentus iis ero, quas accepi velut nobilissimas. In hoc autem volumine eas explicabo, quae vel desiderari in prioribus potuerunt; vel ad eas curationes pertinent, quas protinus hic comprehendam, sic, ut tamen, quae magis communia sunt, simul jungam. Si qua singulis, vel etiam paucis accommodata sunt, in ipsarum locum differam. Sed et ante sciri volo, in uncia pondus denariorum septem esse: unius deinde denarii pondus dividi a me in sex partes, id est, sextantes; ut idem in sextante denarii habeam, quod Graeci habent in eo, quem ὀβολὸν appellant. Id ad nostra pondera relatum paulo plus dimidio scripulo facit.[d]

[a] Vide scoriam plumbi, ad p. 197. supra.

[b] Heracleum panaces L. Gen. Plant. i. 358. Bauh. 156. Vide infra, p. 205.

[c] Iris Florentina L.

[d] Vide Plin. xxi. 34. ubi recte omnino septem drachmas Atticas in uncia esse tradidit. Gronov. de Sest. 192. 193. Greaves, *Diss. on the Denarius*. Nos in tabula ponderum. Cels. iv. 4. 2.

2. Malagmata vero, atque emplastra, pastillique, quos τροχίσκους Graeci vocant, cum plurima eadem habeant; differunt eo, quod malagmata maxime ex odoribus eorumque etiam surculis, emplastra pastillique magis ex quibusdam metallicis fiunt. Deinde malagmata contusa abunde mollescunt; nam super integram cutem injiciuntur: laboriose vero conteruntur ea, ex quibus emplastra pastillique fiunt, ne laedant vulnera, cum imposita sunt. Inter emplastrum autem et pastillum hoc interest, quod emplastrum utique liquati aliquid accipit: in pastillo tantum arida medicamenta aliquo humore junguntur. Tum emplastrum hoc modo fit: arida medicamenta per se teruntur; deinde mixtis his instillatur aut acetum, aut si quis alius non pinguis humor accessurus est, et ea rursus ex eo teruntur: ea vero, quae liquari possunt, ad ignem simul liquantur; et si quid olei misceri debet, tum infunditur: interdum etiam aridum aliquod ex oleo prius coquitur. Ubi facta sunt, quae separatim fieri debuerunt, in unum omnia miscentur. At pastilli haec ratio est: arida medicamenta contrita humore non pingui, ut vino vel aceto, coguntur, et rursus coacta, inarescunt, atque, ubi utendum est, ejusdem generis humore diluuntur. Tum emplastrum imponitur, pastillus illinitur, aut alicui molliori, ut cerato, miscetur. Malagmata; emplastra; pastilli.

XVIII. 1. His cognitis, primum malagmata subjiciam, quae fere non sunt refrigerandi, sed calefaciendi causa reperta. Est tamen, quod refrigerare possit, ad calidas podagras aptum. Habet gallae et immaturae et alterius, coriandri seminis, cicutae, lacrimae aridae,[a] gummi, singulorum plenum aceta- Malagmata.

[a] Nihil abest, uti TARGA, tantum superest comma. Legendum enim est CICUTAE LACRYMAE ARIDAE, utpote quam ex ea veteribus colligere mos erat. "Colligitur ex suprema ejus (cicutae) coma succus antequam arescat semen." DIOSC. iv. 77.

bulum, cerati eloti,[a] quod πεπλυμένον Graeci vocant, selibram. Reliqua fere calefaciunt: sed quaedam digerunt materiam, quaedam extrahunt, quae ἐπισπαστικὰ vocantur; pleraque certis magis partibus membrorum accommodata sunt.

In hydropem. 2. Si materia extrahenda est, ut in hydropico, in lateris dolore, in incipiente abscessu, in suppuratione quoque mediocri, aptum est id, quod habet resinae aridae, nitri, ammoniaci, galbani, singulorum pondo, cerae pondo. Aut in quo haec sunt: aeruginis rasae, thuris, singulorum p. ✕. II. ammoniaci salis p. ✕. VI. squamae aeris, cerae, singulorum p. ✕. VIII. resinae aridae p. ✕. XII. aceti cyathus. Idem praestat cumini farina cum struthio,[b] et melle.

Ad jecur. 3. Si jecur dolet, id in quo est balsami lacrimae p. ✕. XII. costi, cinnamomi, casiae corticis, myrhrae, croci, junci rotundi, balsami seminis, iridis Illyricae,[c] cardamomi, amomi, nardi, singulorum p. ✕. XVI. quibus adjicitur nardinum unguentum, donec cerati crassitudo sit. Et hujus quidem recentis usus est; si vero servandum est, resinae terebinthinae p. ✕. XVI. cerae p. ✕. X. ex vino leni contunduntur, tum eo miscentur.

Ad lienem. 4. At si lienis torquet, glandis, quam βάλανον μυρεψικὴν[d] Graeci vocant, cortex et nitrum paribus portionibus contunduntur, resperguntur que aceto quam acerrimo: ubi cerati crassitudinem habet, linteo, ante in aqua frigida madefacto, illinitur, et sic imponitur, supraque farina hordeacea injicitur: sed manere ibi non amplius sex horis debet, ne lienem consumat; satiusque est id bis, aut ter fieri.

[a] Ex cera dealbata. Ante enim quam soli exponerent, aqua marina, et nitro saepius coquebant ceram, hinc *lotam* dicendam. Vide p. 155.

[b] Reseda luteola L., vel huic simillima; BAUH. 100.

[c] Iridis Florentinae L.

[d] Guilandinae Moringae L. nucem; PARK. Nux Ben, seu glans unguentaria officinarum, atque BAUHINI est, 402. Ex ea exprimitur oleum incorruptissimum; oleum Ben unguentariorum.

5. Commune autem et jocinori, et lieni, et abscessibus, et strumae, parotidibus, articulis, calcibus quoque suppurantibus, aut aliter dolentibus, etiam concoctioni ventris, Lysias composuit ex his: opopanacis,[a] styracis, galbani,[b] resinae, singulorum p. ✕. II. ammoniaci,[c] bdellii, cerae, sevi taurini, iridis aridae p. ✕. IV. cachryos[d] acetabulo,[e] piperis granis quadraginta: quae contrita irino unguento temperantur. In tumores.

6. Ad laterum autem dolores compositio est Apollophanis: in qua sunt resinae terebinthinae, thuris fuliginis, singulorum p. ✕. IV. bdellii, ammoniaci, iridis, sevi vitulini, aut caprini a renibus, visci,[f] In pleuritida.

[a] Gummi resinae quae ex vulnere radici Pastinacae Opopanacis inflicto sudat. DUNC. Disp. p. 236. THOMS. Chem. iv. 170. Quum vero nomen, et omnium veterum testimonium eam panacis radicis succum esse confirmant; sequitur panacem CELSI veterumque non Heracleum panacem, uti p. 202, sed pastinacam opopanacem fuisse. GEOFFRAEUS opoponacis originem ignorari scripsit. Verisimile est, non unam umbellatam plantam hunc succum praestare.

[b] Bubonis Galbani L.

[c] Hujus notae, quas dedit DIOSCORIDES, iii. 89. ammoniaco hodierno omnino conveniunt. "Nascitur," addit, "in Libya ad Ammonis Jovis templum, ferulaceae arboris liquor." CELS. v. 18. 34. PLINIUS, necnon PAULUS AEGINETA, (vii.) *emplastri ammoniaci* (Pharm. Ed.) confectionem rite describunt.

[d] Cachrys apud Hippocratem veteresque Graecos hordeum frictum, in numero plurali significabat; et propter molem formamque similem, etiam fructum, (radicem, HERM. BARB. 33.) rorismarini, vel libanotidis, in numero singulari indicabat. Postea translata gemmis quercus, aliarumque arborum, folium nondum evolutum exprimebat; sed in sensu medico, atque in compositione superiore, *semina, gemmas* vel *excrementa* rorismarini officinalis, quae altera libanotidis species apud antiquos fuit, (DIOS. iii. 80.) denotat. "Ferunt robora et cachryn: ita vocatur pilula in medicina urendi vim habens. Gignitur et in abiete, larice, picea, tilia, nuce, platano, postquam folia cecidere, hieme durans. Continet nucleum pineis similem. Is crescit hieme: aperitur vere pilula tota." PLIN. xvi. 8. "Est et rosmarinum. Duo genera ejus. Alterum sterile, alterum cui et caulis, et semen resinaceum, quod CACHRYS vocatur....Cachrys multa genera habet, ut diximus. Sed haec, quae ex rore supra dicto nascitur, si fricetur, resinosa est." IB. xxiv. 11.

[e] Vide tabulam operae praefixam, mensuras antiquas exhibentem.

[f] Veteres viscum ad aucupium, nec minus ad medicinam, ex *Visco*

singulorum p. ✕. IV. Haec autem eadem omnem dolorem levant, dura emolliunt, mediocriter calefaciunt.

In suppurationes.

7. Ad idem Andreae quoque malagma est; quod etiam resolvit, humorem educit, pus maturat, ubi id maturum est, cutem rumpit, et ad cicatricem perducit. Prodest impositum minutis majoribusque abscessibus: item articulis, ideoque et coxis, et pedibus dolentibus: item, si quid in corpore collisum est, reficit; praecordia quoque dura et inflata emollit; ossa extrahit; ad omnia denique valet, quae adjuvare calor potest. Id habet cerae p. ✕. XI. visci, sycamini,[a] quam alias sycomorum vocant, lacrimae, singulorum p. ✕. I. piperis et rotundi,[b] et longi,[c] ammoniaci thymiamatis,[d] bdellii, iridis Illyricae, cardamomi,[e] amomi,[f] xylobalsami,[g] thuris masculi, myrrhae, resinae aridae, singulorum p. ✕. X. pyrethri,[h] cocci Gnidii, spumae nitri, salis ammoniaci,[i] aristolochiae

quercino L. parabant. "Fit viscum aestate, ex fructu quodam in quercubus acinorum figura nascente, buxi folio. Tunditur ante fructus is, tum lavatur, post haec in aqua decoquitur." Diosc. iii. 94.

[a] Lachrymae Ficus Sycamori L. Vide Diosc. i. 147. 148. Thomson. iv. 124.

[b] Piperis nigri L.

[c] Piperis longi L.

[d] Ammoniacum Heraclei gummiferi succum concretum esse auctor est cl. Willdenow; negat vero Duncanus nostras Materiae Medicae professor eruditissimus; *Disp.* p. 24. Ammoniaci, ab omni hominum memoria, duae extiterunt species. Prima *lacryma* est, *Thrausma*, vel *ammoniaci Thymiama*: pura, aromatica, cum flamma nitida ardens. Altera *Phyrama* dicta, *Burcina* cl. Duncani est; impura, terra et arenis referta, benzoino colore accedens vel fuscior. Prior ergo, nitida, et *Thuri* similis, sacris antiquis selecta erat, eandemque ut purissimam, sub nomine sacrificiali Thymiamatis, hoc loco, aliasque, Celsus praecepit. Vide sect. 24. p. 210. infra.

[e] Amomi Cardamomi et repentis, L.

[f] Amomi racemosi L.? Pers. i. 2. Bauh. 413. Dunc. 26.

[g] Resinae Amyridis Gileadensis, fortasse et A. Opobalsami L. Persoon. i.

[h] Anthemidis Pyrethri L.

[i] Muriatem ammoniae hunc fuisse salem nihil evincit. Veteres quidem muriatem ammoniae sub nomine nitri subinde habuerunt, testante Kid, Min. ii. 6, sed recte nihilominus scripsit Thomsonus: "*I do not*

Creticae,[a] radicis ex cucumere agresti,[b] resinae terebinthinae liquidae, singulorum p. ✕. xx. quibus adjicitur unguenti irini,[c] quantum satis est ad ea mollienda, atque cogenda.

8. Praecipuum vero est ad resolvenda, quae adstricta sunt, mollienda, quae dura sunt, digerenda, quae coëunt, id, quod ad Polyarchum auctorem refertur. Habet junci quadrati, cardamomi, thuris fuliginis, amomi, cerae, resinae liquidae pares portiones. Ad digerendum.

9. Aliud ad eadem Nilei: crocomagmatis, quod quasi recrementum[d] ejus est, p. ✕. IV. ammoniaci thymiamatis, cerae, singulorum p. ✕. xx. ex quibus duo priora ex aceto teruntur, cera cum rosa liquatur, et tum omnia junguntur. Ad digerendum.

10. Proprie etiam dura emollit id, quod Moschi esse dicitur. Habet galbani unciam, thuris fuliginis p. =. cerae, ammoniaci thymiamatis trientes, picis aridae p. II. aceti heminas tres. Ad idem.

11. Fertur etiam ad digerenda, quae coëunt, sub auctore Medio, quod habet cerae p. =. panacis p. ✕. s. squamae aeris, aluminis rotundi, item scissilis, singulorum p. ✕. I. plumbi combusti p. ✕. I. s. Ad idem.

12. Ad eadem Panthemus utebatur, calcis p. s. sinapis[e] contriti, item foeni Graeci,[f] aluminis, singulorum p. I. sevi bubuli p. II. s. Ad idem.

13. 14. Ad strumam multa malagmata invenio. Credo autem, quo pejus id malum est, minusque fa- Ad strumam.

see any proof that the ancients were acquainted with it." Chem. ii. 234. JAMESONUS, ii. 339, "*rock salt*" vel muriatem sodae impurum, fuisse contendit: nec absurdè, cum *igne crepitasse* video. DIOSC. v. 80. PLIN. xxxi. 7. KID, ii. 12.

[a] Aristolochiae Creticae; LA MARC, i. 253. PERS. ii. 527.

[b] Momordica Elaterio L.

[c] Vide notam p. 88.

[d] Scilicet, croci et aromaticorum colluvies, post oleum crocinum expressum, residua. PLIN. xxi. 20. DIOSC. i. 26.

[e] Sinapis albae L.

[f] Trigonellae Foeni Graeci L.

cile discutitur, eo plura esse tentata: quae in personis varie responderunt. Andreas auctor est, ut haec misceantur: urticae[a] seminis p. ✕. I. piperis rotundi, bdellii, galbani, ammoniaci thymiamatis, resinae aridae, singulorum p. ✕. IV. resinae liquidae, cerae, pyrethri, piperis longi, lactucae marinae seminis, sulphuris ignem non experti, quod ἄπυρον vocatur,[b] faecis aridae aceti, spumae nitri, salis ammoniaci, sinapis, cardamomi, radicis ex cucumere silvestri, resinae, singulorum p. ✕. VIII. quae ex leni vino contunduntur.

Ad idem.

15. Expeditius ad idem fit, quod habet visci seminis, stercoris,[c] resinae, sulphuris ignem non experti pares portiones. Et in quo est sulphuris p. ✕. I. lapidis, quem πυρίτην vocant, p. ✕. IV. cumini[d] acetabulum. Item in quo est lapidis ejusdem pars una,

Lapis pyrites seu molarius.

[a] Urticae dioicae, et urentis, L.

[b] Diosc. v. 78. Plin. xxxv. 14.

[c] Stercora variorum animalium apud veteres bona habebantur remedia; adeoque quid ex stercoribus hic voluerit noster, aegre apparet. Bovinum tamen suspicor. Sed ut lector sibi prospiciet, fima haecce medicinalia ex Celso atque Dioscoride in tabulam conjecimus.

Stercus	
Bovinum D.	Inflammationes, morbum coxae, strumam sanat:
Bov. Masc. D.	Uteri procidentias, culices;
Caprinum D.	Icterum, partum difficilem;
Ovillum D.	Epinyctides, thymum, ambusta, haemoptoen, subluxata;
Asininum / Equinum } D.	Haemorrhagias, scorpionis ictus;
Columbinum D.	Strumam, carbunculum, ambusta;
Gallinaceum D.	Fungos veneficos, colicam;
Ciconinum D.	Epilepsiam;
Vulturinum D.	Partum;
Murinum D.	Alopecias, calculum, obstipationem;
Caninum D.	Diarrhoeam:
Humanum D.	
a'. recens	Vulnerum inflammationes arcet, ipsa conglutinat.
b'. siccum	Anginas sanat.
Crocodileum D.	Muliebrem pulchritudinem conciliat.
Lacertinum C.	Alvum purgat.
Hirundininum C.	Adurit.

[d] Cumini Cymini L.

sulphuris duae partes, resinae terebinthinae partes tres.

16. Arabis autem cujusdam est ad strumam, et orientia tubercula, quae φύματα vocantur, quod haec digerit. Habet myrrhae, salis ammoniaci, thuris, resinae et liquidae et aridae, crocomagmatis, cerae, singulorum p. X. I. lapidis ejus, quem πυρίτην vocant, p. X. IV. quibus quidam adjiciunt sulphuris p. X. II. Ad strumam.

17. Est etiam proficiens in struma, et in iis tuberibus, quae difficiliter concoquuntur, et in iis quae καρκινώδη vocantur, quod ex his constat: sulphuris p. X. II. nitri p. X. IV. myrrhae p. X. VI. fuliginis thuris p. s. salis ammoniaci p. =. cerae p. I. Ad idem.

18. Protarchus autem ad παρωτίδας, eaque tubercula, quae μελικήρια, id est, favi, vel φύματα nominantur, item mala ulcera, pumicis, resinae pineae liquidae, thuris fuliginis, spumae nitri, iridis, singulorum p. X. VIII. cum cerae p. X. IX. miscebat, hisque olei cyathum et dimidium adjiciebat. Ad parotidas.

19. At adversus panem, tum primum orientem, quod φύγεθλον Graeci vocant, et omne tuberculum quod φῦμα nominatur, miscetur ochra, quae Attice nominatur, cum duabus partibus similae, hisque, dum contunduntur, subinde mel instillatur, donec malagmatis crassitudo sit. Ad panem.

20. Discutit etiam omne tuberculum, quod φῦμα vocatur, id, quod habet calcis, nitri spumae, piperis rotundi, singulorum p. X. I. galbani p. X. II. salis p. X. IV. quae excipiuntur cerato ex rosa facto. Ad phyma.

21. Supprimitque omne, quod abscedit, id, in quo est galbani, fabae fressae, singulorum p. X. I. myrrhae, thuris, ex radice capparis[a] corticis, singulorum p. X. IV. Satisque omnia abscedentia digerit mu- Ad abscessum.

[a] Capparis spinosae L.

rex combustus,[a] et bene contritus, aceto subinde adjecto.

Ad phymata.

22. At si satis sanguis subit, recte imponitur, quod adversus phymata quoque potest. Constat ex his: bdellii, styracis, ammoniaci, galbani, resinae et aridae et liquidae pineae, item ex lentisco, thuris, iridis, singulorum p. ϰ. II.

Ad idem.

23. Καρκινώδη vero phymata commode his leniuntur: galbani, visci, ammoniaci, resinae terebinthinae, singulorum p. ϰ. I. sevi taurini p. s. faecis combustae quam maxima portione, dum id siccius non faciat, quam esse malagma oportet.

Ad sugillationem.

24. Quod si facie contusa livor subcruentus est, haec compositio nocte et die imposita tollit. Aristolochiae, thapsiae,[b] singulorum p. ϰ. II. bdellii, styracis, ammoniaci thymiamatis, galbani, resinae aridae, et ex lentisco liquidae, thuris masculi, iridis Illyricae, cerae, singulorum p. ϰ. IV. Idem faba quoque imposita proficit.

Ad aperiendum.

25. Sunt etiam quaedam malagmata, quae στομωτικὰ Graeci vocant, quoniam aperiendi vim habent. Quale est, quod ex his constat: piperis longi, spumae nitri, singulorum p. ϰ. II. erysimi[c] p. ϰ. IV. quae cum melle miscentur. Idoneaque etiam strumae aperiendae sunt. Ejus generis, vehementiusque ex his est id, quod habet calcis p. ϰ. IV. piperis grana sex, nitri, cerae, singulorum p. ϰ. X. mellis p. =. olei heminam.

Ad idem.

26. Miconis quoque est, quod resolvit, aperit, purgat. Habet alcyonium, sulphur, nitrum, pumicem,[d] paribus portionibus; quibus tantum picis et cerae adjicitur, ut fiat cerati crassitudo.

[a] Scilicet, calx recens.

[b] Thapsiae villosae, et foetidae, L. succi spissati.

[c] Erysimi officinalis L.

[d] *"Common pumice,"* JAMESONI, habet silicae 77, aluminae 18, carbonatis sodae nativi, et potassae 3, ferri et manganesi fere 2, in centum partibus. *Manual of Mineralogy*, p. 217.

27. Ad ossa autem Aristogenis, fit ex his: sulphuris p. Ӿ. I. resinae terebinthinae, nitri spumae, et ex scilla partis interioris, plumbi eloti,[a] singulorum p. Ӿ. II. thuris fuliginis p. Ӿ. VIII. ficus aridae quam pinguissimae, sevi taurini, singulorum p. Ӿ. VIII. cerae p. Ӿ. XII. iridis Macedonicae p. Ӿ. VI. sesami fricti acetabulum. Ad idem.

28. Maximeque nervis et articulis malagma convenit. Igitur Euthyclei est, et ad articulos, et ad omnem dolorem, et ad vesicae, et ad recenti cicatrice contractos articulos, quas ἀγκύλας Graeci nominant, conveniens, quod habet fuliginis thuris acetabulum, resinae tantundem, galbani sine surculis sescunciam, ammoniaci, bdellii, singulorum p. =. cerae p. s. Ad eosdem digitos: iridis, ammoniaci, galbani, nitri, singulorum p. Ӿ. XIV. resinae liquidae p. Ӿ. VI. cerae p. Ӿ. XVI. Ad articulos.

29. Ad dolores articulorum Sosagorae: plumbi combusti, papaveris lacrimae, corticis hyoscyami,[b] styracis, peucedani,[c] sevi, resinae, cerae pares portiones. Ad idem.

30. Chrysippi: resinae liquidae, sandarachae, piperis, singulorum p. Ӿ. XII. quibus cerae paululum adjicitur. Ad idem.

31. Ctesiphontis: cerae Creticae, resinae terebinthinae, nitri quam ruberrimi,[d] singulorum p. s. olei cyathi tres. Sed id nitrum ante per triduum, instillata aqua, teritur, et cum sextario ejus incoquitur, donec omnis humor consumatur. Potest vero ea Ad idem.

[a] Plumbum, in mortario plumbeo cum pistillo plumbeo, aqua coelesti interposita, terendo, hoc fiebat. Aqua eadem coelesti lavabatur, "donec albescens cerussaeque simile non amplius aquam decoloraret." Jam plumbum elotum in linteum manebat, et fortasse carbonas plumbi quoddam imperfectum constitueril. Diosc. v. 50. Plin. xxxiv. 18.

[b] Hyoscyami nigri L.

[c] Peucedani officinalis L.

[d] Nitrum rubrum veteribus Aegyptus praebuit. Plin. xxxi. 10.

compositio etiam ad parotidas, phymata, strumam, omnemque coitum humoris emolliendum.

Ad idem.

32. Ad articulos, fici quoque aridi partem nepetae mixtam; vel uvam taminiam sine seminibus cum pulegio recte aliquis imponit.

Ad podagram.

33. Eadem podagrae praesidio sunt. Sed ad eam fit Aristonis quoque, quod habet nardi, cinnamomi, casiae, chamaeleontis,[a] junci rotundi,[b] singulorum p. ϰ. VIII. sevi caprini ex irino liquati p. ϰ. XX. iridis p. ϰ. I. quae in aceto quam acerrimo jacere per XX. dies debet. Idem autem etiam recentia phymata doloresque omnes discutit.

Ad podagram.

34. At Theoxenus ad pedum dolores, sevi a renibus partem tertiam, salis partes duas miscebat, hisque membranulam illitam imponebat; tum superinjiciebat ammoniacum thymiama in aceto liquatum.

Ad idem.

35. At Numenius podagram, ceterosque articulos induratos hoc molliebat: abrotoni, rosae aridae, papaveris lacrimae, singulorum p. ϰ. III. resinae terebinthinae p. ϰ. IV. thuris, spumae nitri, singulorum p. ϰ. VIII. iridis, aristolochiae, singulorum p. ϰ. XII. cerae p. III. quibus adjicitur cedri cyathus unus, olei laurei cyathi tres, olei acerbi sextarius.

Ad callum.

36. Si quando autem in articulis callus increvit, Dexius docuit imponere, calcis p. ϰ. IV. cerussae p. ϰ. VIII. resinae pineae p. ϰ. XX. piperis grana XXX. cerae p. =. quibus, dum contunduntur, hemina vini lenis instillatur.

Emplastra ad vulnera recentia.

XIX. Ex emplastris autem nulla majorem usum praestant, quam quae cruentis protinus vulneribus injiciuntur: ἔναιμα Graeci vocant. Haec enim re-

[a] Carlinae acaulis L.
[b] Cyperi longi L.

primunt inflammationem, nisi magna vis eam cogit, atque illius quoque impetum minuunt; tum glutinant vulnera, quae id patiuntur, cicatricem iisdem inducunt. Constant autem ex medicamentis non pinguibus, ideoque ἀλίπαινη nominantur.

1. Optimum ex his est, quod Barbarum vocatur. Ad idem.
Habet aeruginis rasae p. ϰ. XII. spumae argenti p. ϰ. XX. aluminis, picis aridae, resinae pineae aridae, singulorum p. ϰ. I. quibus adjiciuntur olei et aceti singulae heminae.

2. Alterum ad idem, quod Coacon vocant, habet Ad idem.
spumae argenti p. ϰ. C. resinae aridae tantundem: sed spuma prius ex tribus olei heminis coquitur. His duobus emplastris color niger est, qui fere talis fit ex pice atque resina: at ex bitumine nigerrimus; ex aerugine, aut aeris squama, viridis; ex minio ruber; ex cerussa albus.

3. Paucae admodum compositiones sunt, in qui- Ad idem.
bus aliquid mixturae varietas novat. Ergo id quoque nigrum est, quod βασιλικὸν nominatur. Habet panacis p. ϰ. I. galbani p. ϰ. II. picis, et resinae, singulorum p. ϰ. X. olei dimidium cyathum.

4. At quod perviride est, smaragdinum appella- Ad idem.
tur: in quo sunt resinae pineae p. ϰ. III. cerae p. ϰ. I. aeruginis, p. s. thuris fuliginis p. =. olei tantundem, aceti, quo fuligo et aerugo in unum cogantur.

5. Est etiam coloris fere rufi, quod celeriter ad Ad idem.
cicatricem vulnera perducere videtur. Habet thuris p. ϰ. I. resinae p. ϰ. II. squamae aeris p. ϰ. IV. spumae argenti p. ϰ. XX. cerae p. ϰ. C. olei heminam.

6. Praeterea est, quam παρακολλητικὴν a gluti- Ad idem.
nando vocant. Constat ex his: bituminis, aluminis

scissilis, p. ӿ. IV. spumae argenti p. ӿ. XL. olei veteris hemina.

Ad caput. 7. Praeterea sunt quaedam generis ejusdem, quae, quia capitibus fractis maxime conveniunt, κεφαλικὰ a Graecis nominantur. Philotae compositio habet terrae Eretriae, chalcitidis singulorum p. ӿ. IV. myrrhae, aeris combusti, singulorum p. ӿ. X. ichthyocollae p. ӿ. VI. aeruginis rasae, aluminis rotundi, misy crudi, aristolochiae, singulorum p. ӿ. VIII. squamae aeris p. ӿ. X. thuris masculi p. ӿ. II. cerae p. I. rosae, et olei acerbi, ternos cyathos, aceti quantum satis est, dum arida ex eo conteruntur.

Ad idem. 8. Aliud ad idem viride: aeris combusti, squamae aeris, myrrhae, ichthyocollae, singulorum p. ӿ. VI. misy crudi, aeruginis rasae, aristolochiae, aluminis rotundi, singulorum p. ӿ. VIII. cerae p. ӿ. I. olei hemina, aceti quod satis sit.

Ad idem. 9. Puri autem movendo non aliud melius, quam quod expeditissimum est: τετραφάρμακον a Graecis nominatur. Habet pares portiones cerae, picis, resinae, sevi taurini; si id non est, vitulini.

Ad idem. 10. Alterum ad idem, ἐννεαφάρμακον nominatur; quod magis purgat. Constat ex novem rebus, cera, melle, sevo, resina, myrrha, rosa, medulla vel cervina vel vitulina vel bubula, oesypo,[a] butyro: quorum ipsorum quoque pondera paria miscentur.

Ad idem. 11. Sunt autem quaedam emplastra, quibus utriusque rei facultas est: quae, si singula habenda sunt, meliora sunt; sed in copia rejicienda sunt; iis potius adhibitis, quae proprie id, quod eo tempore opus est, consequuntur. Exempli causa duo proponam. Est igitur ad vulnera Attalum: quod habet squa-

[a] Sordes pinguedinosae lanarum; per lotiones iteratas de lana succida extractae. PLIN. xxix. 2. DIOS. ii. 66. Fere sudoris reliquiae fuit oesypum.

mae aeris p. ✕. XVI. thuris fuliginis p. ✕. XV. ammoniaci tantundem, resinae terebinthinae liquidae p. ✕. XXV. sevi taurini tantundem, aceti heminas tres, olei sextarium. At inter ea, quae fracto capiti accommodantur, habent quidam id, quod ad auctorem Judaeum refertur. Constat ex his: salis p. ✕. IV. squamae aeris rubri, aeris combusti, singulorum p. ✕. XII. ammoniaci thymiamatis, thuris fuliginis, resinae aridae, singulorum p. ✕. XVI. resinae Colophoniacae, cerae, sevi vitulini curati, singulorum p. ✕. XX. aceti sesquicyatho, olei minus cyatho. Τεθεραπευμένα Graeci appellant, quae curata vocant; cum ex sevo puta omnes membranulae diligenter exemtae sunt, aut ex alio medicamento.

12. Sunt etiam quaedam emplastra nobilia ad extrahendum; quae ipsa quoque ἐπισπαστικὰ nominantur: quale est, quod, quia lauri baccas habet, διὰ δαφνίδων appellatur. In eo est, resinae terebinthinae p. ✕. X. nitri, cerae, picis aridae, baccorum lauri, singulorum p. ✕. XX. olei paulum. Quoties aut baccam, aut nucem, aut simile aliquid posuero, scire oportebit, antequam expendatur, ei summam pelliculam esse demendam.[a] Ad extrahendum.

13. Aliud eodem nomine, quod puri quoque movendo est. Sevi vitulini, ammoniaci thymiamatis, picis, cerae, nitri, baccarum lauri, resinae aridae, aristolochiae, pyrethri, pares portiones. Ad pus.

14. Praeter haec, est Philocratis: quod habet salis ammoniaci p. ✕. VII. aristolochiae p. ✕. VIII. cerae, resinae terebinthinae, fuliginis thuris, singulorum p. ✕. XV. spumae argenti p. ✕. XXXII. Quibus, ut pus quoque moveant, iridis p. ✕. IV. et galbani p. ✕. VI. adjiciuntur. Ad idem.

[a] Hinc sequitur medicamenta quoque his non nisi nudatis a nostro aestimata esse. Sic mixturae anodynae, 2. p. 226. infra, modus, "nucis juglandis *(degluptae)* magnitudinem" aequare debet.

Ad extrahendum.

15. Optimum tamen ad extrahendum est id, quod a similitudine sordium ῥυπῶδες Graeci appellant. Habet myrrhae, croci, iridis, propolis, bdellii, capitulorum Punici mali, aluminis et scissilis et rotundi, misy, chalcitidis, atramenti sutorii cocti, panacis, salis ammoniaci, visci, singulorum p. X. IV. aristolochiae p. X. VIII. squamae aeris p. X. XVI. resinae terebinthinae p. X. LXXV. cerae, et sevi vel taurini vel hircini, singulorum p. X. C.

Ad idem.

16. Hecataeo quoque auctore emplastrum generis ejusdem fit ex his: galbani p. X. II. fuliginis thuris p. X. IV. picis p. X. VI. cerae, et resinae terebinthinae, singulorum p. X. VIII. quibus paulum irini unguenti miscetur.

Ad idem.

17. Valensque ad idem emplastrum viride Alexandrinum est. Habet aluminis scissilis p. X. VIII. salis ammoniaci p. X. VIII. =. squamae aeris p. X. XVI. myrrhae, thuris, singulorum p. X. XVIII. cerae p. X. CL. resinae Colophoniacae aut pineae p. X. CC. olei heminam, aceti sextarium.

Ad exedendum.

18. Quaedam autem sunt emplastra exedentia, quae σηπτὰ Graeci vocant: quale est id, quod habet resinae terebinthinae, fuliginis thuris, singulorum p. =. squamae aeris p. X. I. ladani p. X. II. aluminis tantundem, spumae argenti p. X. IV.

Ad idem.

19. Exest etiam vehementer corpus, atque ossa quoque resolvit, et supercrescentem carnem coërcet id, quod habet spumae argenti, squamae aeris, uncias singulas, nitri ignem non experti, lapidis Asii, aristolochiae p. sextantes, cerae, resinae terebinthinae, thuris, olei veteris, atramenti sutorii, salis ammoniaci p. s. aeruginis rasae p. bessem, aceti scillitici heminam, vini Aminaei tantundem.

Ad morsus.

20. Sunt etiam adversus morsus quaedam accommodata; quale est Diogeni nigrum, quod habet bi-

tuminis, cerae, resinae pineae aridae, singulorum p. ϰ. xx. spumae argenti p. ϰ. c. olei sextarium. Aut in quo sunt squamae aeris p. ϰ. iv. cerussae, et aeruginis rasae, singulorum p. ϰ. viii. ammoniaci p. ϰ. xii. cerae, resinae pineae, singulorum p. ϰ. xxv. spumae argenti p. ϰ. c. olei sextarium. Aut in quo sunt squamae aeris p. ϰ. xiv. galbani p. ϰ. vi. cerussae, et aeruginis rasae, singulorum p. ϰ. viii. ammoniaci p. ϰ. xii. cerae, resinae pineae, singulorum p. ϰ. xxxv. spuma argenti concoquitur.

21. Rubrum quoque emplastrum, quod Ephesium vocatur, huc aptum est. Habet resinae terebinthinae p. ϰ. ii. galbani p. ϰ. iv. minii Sinopici p. ϰ. vi. thuris fuliginis p. ϰ. vi. cerae p. ϰ. viii. spumae argenti p. ϰ. xxxvi. olei veteris heminam. Ad idem.

22. Item id, quod ex his constat: squamae aeris, thuris fuliginis, singulorum p. ϰ. iv. galbani p. ϰ. vi. salis ammoniaci p. ϰ. xii. =. cerae p. ϰ. xxv. olei tribus heminis. Haec autem aliis quoque recentioribus vulneribus recte imponuntur. Ad idem.

23. Sunt etiam alba lenia (λευκὰ Graeci vocant) fere non gravibus vulneribus accommodata, praecipueque senilibus: quale est, quod habet cerussae p. ϰ. xxxii. sevi vitulini curati, et cerae, singulorum p. ϰ. xlviii. olei heminas tres, ex quibus cerussa coquitur. Ad vulnera.

24. Aliud, quod habet cerussae p. ϰ. xx. cerae p. ϰ. xxxv. olei heminam, aquae sextarium. Quae quoties adjiciuntur cerussae vel spumae argenti, scire licet, illa ex his coquenda esse. Est autem ea percandida compositio, quae supra posita est, ideoque ἐλεφαντίνη nominatur. Ad idem.

25. Lenia quoque quaedam emplastra sunt, quas λιπαρὰς fere Graeci nominant; ut id, quod habet minii p. ϰ. iv. spumae argenti p. ϰ. xxv. cerae, et Liparae.

adipis suillae, singulorum p. ӿ. XXXVII. vitellos quatuor.

26. Alia compositio generis ejusdem: cerae, resinae terebinthinae, singulorum p. ӿ. VI. cerussae p. ӿ. VIII. spumae argenti, plumbi recrementi, *σκωρίαν μολύβδου* Graeci vocant, singulorum p. ӿ. XX. cicini olei,[a] et myrtei, singulorum heminae.

27. Tertia, quae ad auctorem Archagathum refertur: misy cocti, aeris combusti, singulorum p. ӿ. IV. cerussae coctae p. ӿ. VIII. resinae terebinthinae p. ӿ. X. spumae argenti p. ӿ. VI.

28. Etiamnum generis ejusdem: spumae argenti, cerae, adipis suillae, singulorum p. ӿ. XXVII. vitelli cocti quatuor, rosae hemina. Aut, cerati ex oleo myrteo[b] facti partes tres, adipis suillae pars quarta, paulum ex plumbi recremento. Aut, spumae argenti selibra, ex olei hemina, et aquae marinae altera, cocta, donec bullire desierit, cui paulum cerae sit adjectum. Aut, pares portiones cerae, sevi, stibis, spumae argenti, cerussae.

Pastilli. XX. 1. Pastilli quoque facultates diversas habent. Sunt enim ad recentia vulnera glutinanda sanandaque apti: qualis est, qui habet chalcitidis, misy, spumae nitri, floris aeris, gallae, aluminis scissilis modice cocti, singulorum p. ӿ. I. aeris combusti, capitulorum mali Punici, singulorum p. ӿ. III. Hunc oportet diluere aceto, ac sic, ubi vulnus glutinandum est, illinire. At, si nervosus aut musculosus is locus est, commodius est cerato miscere, sic, ut illius octo partes, nona hujus sit.

[a] Olei Ricini communis L.

[b] Oleum myrteum variis modis parabant antiqui. Facillimus erat folia Myrti communis L. tenerrima tundere; tusa in aqua et oleo coquere, dein oleum quod supernatat colligere. Dιosc. i. 39.

Alius ad idem constat ex his: bituminis, aluminis scissilis, singulorum p. ж. I. aeris combusti p. ж. IV. spumae argenti p. ж. XI. olei sextario. Ad idem.

2. Sed longe Polybi celeberrimus est; σφραγὶς autem nominatur: qui habet aluminis scissilis p. ж. I. =. atramenti sutorii p. ж. II. myrrhae p. ж. V. aloës tantundem, capitulorum Punici mali, fellis taurini, singulorum p. ж. VI. quae contrito vino austero excipiuntur. Ad idem.

3. Ad ulcera sordida, et nigritiem in auribus, naribus, obscoenis partibus, inflammationesque eorum: chrysocollae p. ж. I. atramenti sutorii, aluminis scissilis, singulorum p. ж. II. halicacabi[a] corticis p. ж. IV. minii p. ж. VI. spumae argenti p. ж. XII. cerussae p. ж. XVI. quae ex aceto et coguntur, et, ubi utendum est, diluuntur. Ad ulcera.

4. Andronis vero est ad uvam inflammatam, ad naturalia sordida, etiam cancro laborantia: gallae, atramenti sutorii, myrrhae, singulorum p. ж. I. aristolochiae, aluminis scissilis, singulorum p. ж. II. capitulorum Punici mali p. ж. XXV. ex passo coacta, et cum usus exigit, aceto vel vino diluta, prout valentius aut levius vitium est, cui medendum est. Ad uvam.

5. Proprie autem ad ani fissa, vel ora venarum fundentia sanguinem, vel cancrum: aeruginis p. ж. II. myrrhae p. ж. XII. stibis, lacrimae papaveris, acaciae, singulorum p. ж. XVI. quae ex vino et teruntur, et in ipso usu deliquantur. Ad rhagades.

6. Expellere autem ex vesica cum urina calculum videtur haec compositio: casiae, croci, myrrhae, Ad calculum.

[a] Solani pseudocapsici L. radicis. BAUH. p. 166. sp. ix.; DIOSC. iv. 71; PLIN. xxi. 31, qui adjicit "Halicacabi radicem bibunt, qui sunt vaticinandi callentes, quod furere, ad confirmandas superstitiones, aspici se volunt." Alia varietas a DIOSCORIDE memoratur, sed cortex ejus ad medicinam non adhibita.

costi, nardi, cinnamomi, dulcis radicis,[a] balsami, hyperici[b] pares portiones conteruntur; deinde vinum lene instillatur, et pastilli fiunt, qui singuli habeant p. ϰ. =. hique singuli quotidie mane jejuno dantur.

Pessi: XXI. 1. Haec tria compositionum genera, id est, quae in malagmatis, emplastris, pastillisque sunt, maximum praecipueque varium usum praestant. Sed alia quoque utilia sunt; ut ea, quae feminis subjiciuntur: πεσσοὺς Graeci vocant. Eorum haec proprietas est: medicamenta composita molli lana excipiuntur, eaque lana naturalibus conditur.

Evocantes. Ad sanguinem autem evocandum, cauneis[c] duabus adjicitur nitri p. ϰ. I. aut allii semen conteritur, adjicitur myrrhae paululum, et unguento susino[d] miscetur: aut cucumeris silvestris pars interior ex lacte muliebri diluitur.

Emollientes. 2. Ad vulvam molliendam, ovi vitellus, et foenum Graecum, et rosa, et crocum temperantur. Aut elaterii p. ϰ. =. salis tantundem, uvae taminiae p. ϰ. VI. melle excipiuntur.

Ad idem. 3. Aut Boetho auctore: croci, resinae terebinthinae, singulorum p. ϰ. IV. myrrhae p. ϰ. = =. rosae p. ϰ. I. sevi vitulini p. ϰ. I. =. cerae p. ϰ. II. miscentur.

Ad inflammationem. 4. Optima autem adversus inflammationes vulvae Numenii compositio est, quae habet croci p. ϰ. =.

[a] Glycyrrhizae glabrae L. [b] Hyperici perforati L.

[c] Ficubus ex Cauno, Aetoliae civitate, optimis. PLIN. XV. 19.

[d] SUSA, sermone Syro et Persico, lilia sunt: et unguentum susinum, quod lilinum est. Optime fiebat ex liliis Syriis, Aegyptiacis, Pamphiliis, ubi hae linguae valuerunt. Inde nomen orientale in Latium acceptum. Conficiebant unguentum, imbuendo primum oleum myrrha, calamo, cardamomo; dein, his expressis, oleo relicto adjecta per nychthemeron lilia; et oleum post haec extracta sale defaecatum, unguentum susinum erat. DIOSC. i. 53; iii. 107. GESN. in *Susa*.

cerae p. ✕. I. butyri p. ✕. VIII. adipis anserinae p. ✕. XII. vitellos coctos duos, rosae minus cyatho.

5. Si vero infans intus decessit, quo facilius ejiciatur, malicorium ex aqua terendum, eoque utendum est. Ad foetum mortuum.

6. Si concidere vitio locorum mulier solet, cochleae cum testis suis comburendae, conterendaeque, deinde his mel adjiciendum est. Ad hysteriam.

7. Si non comprehendit, adeps leonina ex rosa mollienda est. Ad sterilitatem.

XXII. 1. Quaedam autem mixturae medicamentorum sunt, quibus aridis neque coactis utimur, sic, ut inspergamus, aut cum aliquo liquido mixta illinamus; quale est, ad carnem supercrescentem exedendam, quod habet squamae aeris, fuliginis thuris, singulorum p. ✕. I. aeruginis p. ✕. II. Haec autem eadem cum melle purgant ulcera; cum cera, implent. Misy quoque et galla, si paribus portionibus misceantur, corpus consumunt: eaque vel arida inspergere licet, vel excepta cadmia illinire. Mixturae aridae, seu pulveres.

2. Putrem vero carnem continet, neque ultra serpere patitur, et leniter exest, mel vel cum lenticula, vel cum marrubio, vel cum oleae foliis, ante ex vino decoctis: item sertula Campana in mulso cocta, deinde contrita: aut calx cum cerato: aut amarae nuces cum allio, sic, ut hujus pars tertia sit, paulumque his croci adjiciatur: aut quod habet spumae argenti p. ✕. VI. cornu bubuli combusti[a] p. ✕. XII. olei myrtei, et vini cyathos ternos: aut quod ex his constat: floris Punici mali, atramenti sutorii, aloës, singulorum p. ✕. II. aluminis scissilis, thuris, singulorum p. ✕. IV. gallae p. ✕. VIII. aristolochiae Ad gangraenam.

[a] Phosphatis calcis nimirum, quantum septem cornu bubuli librae combustae aegre praebuissent. THOMSON. Chem. iv. 469.

p. Ӿ. x. Vehementius idem facit, etiam adurendo, auripigmentum cum chalcitide, et aut nitro, aut calce, aut charta combusta: item sal cum aceto: vel ea compositio, quae habet chalcitidis, capitulorum Punici mali, aloës, singulorum p. Ӿ. II. aluminis scissilis, thuris, singulorum p. Ӿ. IV. gallae p. Ӿ. VIII. aristolochiae p. Ӿ. x. mellis quantum satis sit ad ea cogenda: vel cantharides Ӿ. I.[a] sulphuris p. Ӿ. I. lolii p. Ӿ. III. quibus adjicitur picis liquidae quantum satis est ad jungendum: vel chalcitis quoque cum resina et ruta mixta; aut cum eadem resina diphryges: aut uva taminia cum pice liquida. Idem vero possunt et faeces vini combustae, et calcis et nitri pares portiones: vel aluminis scissilis p. Ӿ. = =. thuris, sandarachae, nitri, singulorum p. Ӿ. I. gallae p. Ӿ. VIII. aristolochiae p. Ӿ. x. mellis quantum satis est.

Ad gangraenam. 3. Est etiam Herae compositio, quae habet myrrhae, chalcitidis, singulorum p. Ӿ. II. aloës, thuris, aluminis scissilis, singulorum p. Ӿ. IV. aristolochiae, gallae immaturae, singulorum p. Ӿ. VIII. malicorii contriti p. Ӿ. x.

Ad idem. 4. Est Judaei, in qua sunt calcis partes duae, nitri quam ruberrimi pars tertia: quae urina impuberis pueri coguntur, donec strigmenti[b] crassitudo sit. Sed subinde is locus, cui id illinitur, madefaciendus est.

Ad idem. 5. At Jollas, chartae combustae, sandarachae, singulorum p. Ӿ. I. calcis p. Ӿ. II. auripigmenti tantundem miscebat.

Ad meninga. 6. Si vero ex membrana, quae super cerebrum

[a] Lege CANTHARIDES XI. Numerantur enim SCRIBONIO, non ponderantur, (Comp. 231.) cantharides. TARGA.

[b] Strigmenta sordes sunt olei, quae ex sudantibus unctorum athletarum corporibus raduntur. PLIN. XV. 4. VAL. MAX. IX. 14.

est, profluit sanguis, vitellus combustus et contritus inspergi debet: si alio loco sanguinis profluvium est, auripigmenti, squamae aeris, singulorum p. 𐆖. i. sandarachae p. 𐆖. ii. marmoris cocti p. 𐆖. iv. inspergi debet. Eadem cancro quoque obsistunt. Ad inducendam cicatricem, squamae aeris, thuris fuliginis, singulorum p. 𐆖. ii. calcis p. 𐆖. iv. Eadem increscentem quoque carnem coërcent.

7. Timaeus autem ad ignem sacrum, et ad cancrum his utebatur: myrrhae p. 𐆖. ii. thuris, atramenti sutorii, singulorum p. 𐆖. iii. sandarachae, auripigmenti, squamae aeris, singulorum p. 𐆖. iv. gallae p. 𐆖. vi. cerussae combustae[a] p. 𐆖. viii. Ea vel arida inspersa, vel melle excepta idem praestant. Ad ignem sacrum.

8. Sternutamenta vero vel albo veratro, vel struthio conjecto in nares excitantur, vel his mixtis: piperis, veratri albi, singulorum p. 𐆖. =. castorei p. 𐆖. i. spumae nitri p. 𐆖. i. struthii p. 𐆖. iv. Ad sternutamenta.

9. Gargarizationes autem aut laevandi causa fiunt, aut reprimendi, aut evocandi. Laevant, lac, cremor vel ptisanae, vel furfurum: reprimit aqua, in qua vel lenticula, vel rosa, vel rubus, vel cotoneum malum,[b] vel palmulae[c] decoctae sunt: evocant, sinapi, piper. Gargarizatio.

XXIII. 1. Antidota raro, sed praecipue interdum necessaria sunt, quia gravissimis casibus opitulantur. Ea recte quidem dantur collisis corporibus vel per ictus, vel ubi ex alto deciderunt, vel in viscerum, laterum, faucium, interiorumque partium do- Antidota.

[a] Cerussa crucibulo donec in pulverem rufum transiisset tosta, combusta vocabatur. Nimirum acido carbonico fugato, jam oxydum plumbi primum fiebat. Plin. xxxiv. 18. Diosc. v. 57.

[b] Pyrus Cydonia L.

[c] Phoenicis dactyliferae L. fructus.

loribus: maxime autem desideranda sunt adversus venena, vel per morsus, vel per cibos, aut potiones nostris corporibus inserta.

Unum est, quod habet lacrimae papaveris p. ӿ. = =. acori, malobathri[a] p. ӿ. v. iridis Illyricae, gummi, singulorum p. ӿ. II. anisi p. ӿ. III. nardi Gallici, foliorum rosae aridorum, cardamomi, singulorum p. ӿ. IV. petroselini p. ӿ. IV. = =. trifolii[b] p. ӿ. V. casiae nigrae,[c] silis,[d] bdellii, balsami seminis, piperis albi, singulorum p. ӿ. v. = =. styracis p. ӿ. v. = =. myrrhae, opopanacis, nardi Syri, thuris masculi, hypocistidis succi, singulorum p. ӿ. VI. castorei p. ӿ. VI. costi, piperis albi, galbani, resinae terebinthinae, croci, floris junci rotundi, singulorum p. ӿ. VI. = =. dulcis radicis p. ӿ. VIII. = =. quae vel melle vel passo excipiuntur.

Ptolemaei. 2. Alterum, quod Zopyrus regi Ptolemaeo dicitur composuisse, atque Ambrosiam nominasse, ex his constat: costi, thuris masculi, singulorum p. ӿ. v. piperis albi p. ӿ. =. floris junci rotundi p. ӿ. II. cinnamomi p. ӿ. III. casiae nigrae p. ӿ. IV. croci Cilicii p. ӿ. IV. =. myrrhae, quam *στακτὴν*[e] nominant, p. ӿ. v. nardi Indici p. ӿ. v. =. quae singula

[a] Lege hic cum Med. I. MALABATHRI: planta est, Folium Indicum BAUHINI. Folium quoddam Indica in Cambaya natum: aromaticum, oblongum, acuminatum, apud hodiernos multos malobathrum antiquorum esse creditur. BAUH. 409. GEOFF. ii. 264. DIOSC. i. 11. PLIN. xii. 26.

[b] Psoraleae bituminosae L.

[c] Rorismarini officinalis L.; vel auctore DALECHAMPIO in PLIN. Dubitant BAUH. et LINN. An Cassia nigricans L.?

[d] "Sil proprie limus est." PLIN. xxxiii. 12. Ochra quaedam, in metallis argenteis Atticae optima nata. An "*brown iron ochre*" JAMESONI? Ad lumina enim et umbras pingendas adhibita est. IBID.

[e] Oleum quoddam myrrhis nonnullis aqua solutis expressum. DIOS. i. 64. 67.

contrita melle cocto excipiuntur; deinde, ubi utendum est, id, quod Aegyptiae fabae[a] magnitudinem impleat, in potione vini diluitur.

3. Nobilissimum autem est Mithridatis, quod quotidie sumendo rex ille dicitur adversus venenorum pericula tutum corpus suum reddidisse: in quo haec sunt: costi p. ӿ. z.[b] =. acori p. ӿ. v. hyperici, gummi, sagapeni,[c] acaciae succi, iridis Illyricae, cardamomi, singulorum p. ӿ. II. anisi p. ӿ. III. nardi Gallici,[d] gentianae[e] radicis, aridorum rosae foliorum, singulorum p. ӿ. IV. papaveris lacrimae, petroselini, singulorum p. ӿ. IV. =. casiae, silis, polii,[f] piperis longi, singulorum p. ӿ. VI. styracis p. ӿ. V. =. castorei, thuris, hypocistidis succi, myrrhae, opopanacis, singulorum p. ӿ. VI. malobathri folii p. ӿ. VI. floris junci rotundi, resinae terebinthinae, galbani, dauci Cretici[g] seminis, singulorum p. ӿ. VI. =. nardi, opobalsami, singulorum p. ӿ. VI. =. thlaspis[h] p. ӿ. V. = =. radicis Ponticae[i] p. ӿ. VII. croci, zingiberis, cinnamomi, singulorum p. ӿ. VIII. Haec contrita melle excipiuntur, et adversus venenum, quod magnitudinem nucis Graecae impleat, ex vino datur: in ceteris autem affectibus corporis pro modo eorum, vel quod Aegyptiae fabae, vel quod ervi magnitudinem impleat, satis est.

Mithridatis.

XXIV. 1. Acopa quoque utilia nervis sunt: quale est, quod habet floris junci rotundi p. ӿ. II.

Acopa.

[a] Ari Colocasiae L., humidis juxta Nilum nascentis. Diosc. ii. 97.

[b] Vide Targam in locum; et notam nostram ad p. 159.

[c] Ignotae adhuc ferulae succi.

[d] Valerianae celticae L.

[e] Gentianae luteae L.

[f] Teucrii montani, Polii, L.

[g] Athamantae Cretensis L.

[h] Thlaspis bursae pastoris L.

[i] Centaureae Rhaponticae L. Hanc non Rhabarbari hodierni radicem esse, plane ostenderunt Mar. Verg. in Diosc. iii. 2. et Woodville, *Med. Bot.* i. 128.

= =. costi, junci quadrati, lauri[a] baccarum, ammoniaci, cardamomi, singulorum p. ӿ. IV. =. myrrhae, aeris combusti, singulorum p. ӿ. VII. iridis Illyricae, cerae, singulorum p. ӿ. XIV. Alexandrini calami, junci rotundi, aspalathi,[b] xylobalsami, singulorum p. ӿ. XXVIII. sevi p. I. unguenti irini cyathum.

Acopa altera. 2. Alterum, quod εὐῶδες vocant, hoc modo fit: cerae p. =. olei tantundem, resinae terebinthinae ad nucis juglandis magnitudinem, simul incoquuntur: deinde in mortario teruntur, instillaturque subinde quam optimi mellis acetabulum, tum irini unguenti, et rosae terni cyathi.

Linimenta. 3. Ἔγχριστα autem Graeci vocant liquida, quae illinuntur: quale est, quod fit ad ulcera purganda et implenda, maxime inter nervos, paribus portionibus inter se mixtis, butyri, medullae vitulinae, sevi vitulini, adipis anserinae, cerae, mellis, resinae terebinthinae, rosae, olei cicini: quae separatim omnia liquantur, deinde liquida miscentur, et tum simul teruntur. Et hoc quidem magis purgat: magis vero emollit, si pro rosa cyprus[c] infunditur.

Ad gangraenam. 4. Ad sacrum ignem:[d] spumae argenti p. ӿ. VI. cornu bubuli combusti p. ӿ. XII. conteruntur, adjiciturque invicem vinum, et id, quod specialiter sic vocatur, et myrteum, donec utriusque terni cyathi conficiantur.

Catapotia. XXV. 1. Catapotia quoque multa sunt, variisque de causis fiunt. Ἀνώδυνα vocant, quae somno dolorem levant: quibus uti, nisi nimia necessitas urget,

[a] Lauri nobilis L. [b] Plantae incertae. BAUH. p. 392.

[c] Genista Canariensis, PARR, Med. Dict. Lawsonia inermis L.: planta fuisse conjicitur a LINNAEO, et RAUWOLF, Itin. 60. t. 60. quae Hennam Arabum praebet: sed, ut rosa *unguentum rosaceum*, sic Cyprus hoc loco *unguentum cyprinum*, quod oleum erat *aspalatho* et aromatis imbutum, significat: ut evidenter DIOSC. i. 56.

[d] Vide CELS. v. 38. 4. BATEMAN, *Cutaneous Diseases*, p. 305.

alienum est. Sunt enim ex vehementibus medicamentis, et stomacho alienis. Prodest tamen etiam ad concoquendum, quod habet papaveris lacrimae, galbani, singulorum p. ✕. I. myrrhae, castorei, piperis, singulorum p. ✕. II. ex quibus, quod ervi magnitudinem habet, satis est devorasse.

Pilula Opiata?

2. Alterum, stomacho pejus, ad somnum valentius, ex his fit: mandragorae p. ✕. =. apii seminis, item hyoscyami seminis, singulorum p. ✕. IV. quae ex vino teruntur. Unum autem ejusdem magnitudinis, quae supra posita est, abunde est sumsisse.

Ad concoctionem.

3. Sive autem capitis dolores, sive ulcera, sive lippitudo, sive dentes, sive spiritus difficultas, sive intestinorum tormenta, sive inflammatio vulvae est, sive coxa, sive jecur, aut lienis, aut latus torquet, sive vitio locorum aliqua prolabitur et obmutescit, occurrit dolori per quietem ejusmodi catapotium. Silis, acori, rutae silvestris[a] seminis, singulorum p. ✕. I. castorei, cinnamomi, singulorum p. ✕. II. papaveris lacrimae, panacis radicis, mandragorae malorum aridorum, junci rotundi floris, singulorum p. ✕. III. piperis grana LVI. Haec per se contrita, rursus instillato subinde passo simul omnia teruntur, donec crassitudo sordium fiat. Ex eo paulum aut devoratur, aut aqua diluitur, et potui datur.

Ad eandem.

Anodyna.

4. Quin etiam silvestris papaveris,[b] cum jam ad excipiendam lacrimam maturum est, manipulus, qui manu comprehendi potest, in vas demittitur, et superinfunditur aqua, quae id contegat, atque ita coquitur. Ubi jam bene manipulus is coctus est, ibidem expressus projicitur, et cum eo humore passum pari mensura miscetur, infervetque, donec crassitudinem sordium habeat. Cum infrixit, catapotia ex

Sedantia.

[a] Rutae graveolentis, et montanae, L. PERS. i. 464.
[b] Papaveris Rhoeadis α, β, γ, L.

eo fiunt, ad nostrae fabae magnitudinem, habentque usum multiplicem. Nam et somnum faciunt, vel per se assumta, vel ex aqua data: et aurium dolores levant, adjectis exiguo modo rutae succo, ac passo: et tormina supprimunt ex vino liquata: et inflammationem vulvae coërcent, mixta cerato ex rosa facto, cum paulum his croci quoque accessit: et ex aqua fronti inducta, pituitam in oculos decurrentem tenent.

Ad vulvam. 5. Item, si vulva dolens somnum prohibet: croci p. ⅹ. = =. anisi, myrrhae, singulorum p. ⅹ. I. papaveris lacrimae p. ⅹ. III. cicutae seminis p. ⅹ. VIII. miscentur, excipiunturque vino vetere, et, quod lupini magnitudinem habet, in tribus cyathis aquae diluitur. Id tamen in febre periculose datur.

Ad jecur. 6. Ad sanandum jecur: nitri p. ⅹ. =. croci, myrrhae, nardi Gallici, singulorum p. ⅹ. I. melle excipiuntur, daturque, quod Aegyptiae fabae magnitudinem habeat.

Ad latus. 7. Ad lateris dolores finiendos: piperis, aristolochiae, nardi, myrrhae pares portiones.

Ad thoracem. 8. Ad thoracis: nardi p. ⅹ. I. thuris, casiae, singulorum p. ⅹ. III. myrrhae, cinnamomi, singulorum p. ⅹ. VI. croci p. ⅹ. VIII. resinae terebinthinae quadrans, mellis heminae tres.

Ad tussim. 9. Ad tussim, Athenionis: myrrhae, piperis, singulorum p. ⅹ. I. castorei, papaveris lacrimae, singulorum p. ⅹ. I. quae separatim contusa postea junguntur, et ad magnitudinem fabae nostrae, bina catapotia mane, bina noctu dormituro dantur.

Ad idem. 10. Si tussis somnum prohibet, ad utrumque Heraclidis Tarentini: croci p. ⅹ. =. myrrhae, piperis longi, costi, galbani, singulorum p. ⅹ. =. cinnamomi, castorei, papaveris lacrimae, singulorum p. ⅹ. I.

Ad ulcera faucium. 11. Quod si purganda ulcera in faucibus tussien-

tibus sunt, panacis, myrrhae, resinae terebinthinae, singulorum p. uncia, galbani p. ӿ. =. hyssopi p. ӿ. =. conterenda sunt, hisque hemina mellis adjicienda, et quod digito excipi potest, devorandum est.

12. Colice vero Cassii ex his constat: croci, anisi, castorei, singulorum p. ӿ. III. petroselini p. ӿ. IV. piperis et longi et rotundi, singulorum p. ӿ. V. papaveris lacrimae, junci rotundi, myrrhae, nardi, singulorum p. ӿ. VI. quae melle excipiuntur. Id autem et devorari potest, et ex aqua calida sumi. Ad colicam.

13. Infantem vero mortuum, aut secundas expellit aquae potio, cui salis ammoniaci p. ӿ. I. aut cui dictamni Cretici[a] p. ӿ. I. adjectum est. Ad infantem et secundas.

14. Ex partu laboranti erysimum ex vino tepido jejunae dari debet. Ad partum.

15. Vocem adjuvat thuris p. ӿ. I. in duobus cyathis vini datum. Ad vocem.

16. Adversus urinae difficultatem: piperis longi, castorei, myrrhae, galbani, papaveris lacrimae, croci, costi, unciae singulae, styracis, resinae terebinthinae, pondo sextantes, mellis, absinthii, cyathi singuli: ex quibus ad magnitudinem fabae Aegyptiae et mane et coenato dari debet. Ad ischuriam.

17. Arteriace vero hoc modo fit: casiae, iridis, cinnamomi, nardi, myrrhae, thuris, singulorum p. ӿ. I. croci p. ӿ. I. =. piperis grana XXX. ex passi tribus sextariis decoquuntur, donec mellis crassitudo his fiat; aut croci, myrrhae, thuris, singulorum p. ӿ. I. conjiciuntur in passi eundem modum, eodemque modo decoquuntur: aut ejusdem passi heminae tres usque eo coquuntur, donec extracta inde gutta indurescat: eo adjicitur tritae casiae p. ӿ. I. Ad tracheam.

[a] Origanum Dictamnus L. est.

Laesionum divisio. XXVI. 1. Cum facultates medicamentorum proposuerim, genera, in quibus noxa corpori est, proponam. Ea quinque sunt: cum quid extrinsecus laesit, ut in vulneribus; cum quid intra se ipsum corruptum est, ut in cancro; cum quid innatum est, ut in vesica calculus; cum quid increvit, ut vena, quae intumescens in varicem convertitur; cum quid deest, ut cum curta pars aliqua est. Ex his alia sunt, in quibus medicamenta, alia in quibus plus manus proficit. Ergo, dilatis iis, quae praecipue scalpellum et manum postulant, nunc de iis dicam, quae maxime medicamentis egent. Dividam autem hanc quoque curandi partem, sicut priorem; et ante dicam de iis, quae in quamlibet partem corporis incidunt: tum de iis, quae certas partes infestant. Incipiam a vulneribus.

Prognosis, prudentis; histrionis. In his autem ante omnia scire medicus debet, quae insanabilia sint, quae difficilem curationem habeant, quae promtiorem. Est enim prudentis hominis, primum eum, qui servari non potest, non attingere, nec subire speciem ejus, ut occisi, quem sors ipsius interemit: deinde, ubi gravis metus sine certa tamen desperatione est, indicare necessariis periclitantis, in difficili rem esse; ne, si victa ars malo fuerit, vel ignorasse, vel fefellisse videatur. Sed ut haec prudenti viro conveniunt; sic rursus histrionis est, parvam rem attollere, quo plus praestitisse videatur. Obligari aequum est confessione promtae rei, quo curiosius etiam circumspiciat, ne, quod per se exiguum est, majus curantis negligentia fiat.

Pessima. 2. Servari non potest, cui basis cerebri, cui cor, cui stomachus, cui jocinoris portae, cui in spina medulla percussa est; cuique aut pulmo medius, aut

jejunum, aut tenuius intestinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati sunt; cuive circa fauces grandes venae, vel arteriae praecisae sunt.

3. Vix autem ad sanitatem perveniunt, quibus ulla parte pulmo, aut jocinoris crassum, aut membrana, quae continet cerebrum, aut lienis, aut vulva, aut vesica, aut ullum intestinum, aut septum transversum vulneratum est. Ii quoque in praecipiti sunt, in quibus usque ad grandes intusque conditas venas in alis vel poplitibus mucro desedit. Periculosa etiam vulnera sunt, ubicunque venae majores sunt, quoniam exhaurire hominem profusione sanguinis possunt: idque evenit non in alis tantum, atque poplitibus; sed etiam in iis venis, quae ad anum testiculosque perveniunt. Praeter haec malum vulnus est, quodcunque in alis vel feminibus, vel inanibus locis, vel in articulis, vel inter digitos est: item quodcunque musculum, aut nervum, aut arteriam, aut membranam, aut os, aut cartilaginem laesit. Tutissimum omnium, quod in carne est. Infausta.

4. Et haec quidem loco vel pejora, vel meliora sunt. Modo vero periculum facit, quodcunque magnum est.

5. Aliquid etiam in vulneris genere figuraque est. Nam pejus est, quod etiam collisum, quam quod tantum discissum est: adeo ut acuto quoque, quam retuso telo, vulnerari commodius sit. Pejus etiam vulnus est, ex quo aliquid excisum est, ex quove caro alia parte abscissa, alia dependet. Pessimaque plaga in orbem est; tutissima, quae lineae modo recta est. Quo deinde propius huic illive figurae vulnus est, eo vel deterius, vel tolerabilius est. Vulneris forma.

6. Quin etiam confert aliquid et aetas, et corpus, et vitae propositum, et anni tempus: quia facilius Aegri conditio.

sanescit puer vel adolescens, quam senior; valens, quam infirmus; neque nimis tenuis, neque nimis plenus, quam si alterum ex his est; integri habitus, quam corrupti; exercitatus, quam iners; sobrius et temperans, quam vino venerique deditus. Opportunissimumque curationi tempus vernum est, aut certe neque fervens, neque frigidum: siquidem vulnera et nimius calor et nimium frigus infestant; maxime tamen horum varietas: ideoque perniciosissimus autumnus est.

Spei vel desperationis notae.

7. Sed pleraque ex vulneribus oculis subjecta sunt: quorundam ipsae sedes indices sunt; quas alio loco demonstravimus, cum positus interiorum partium ostendimus. Veruntamen, quia quaedam vicina sunt, interestque, vulnus in summa parte sit, an penitus penetraverit, necessarium est notas subjicere, per quas quid intus ictum sit, scire possimus; et ex quibus vel spes, vel desperatio oriatur.

In corde.

8. Igitur, corde percusso, sanguis multus fertur, venae languescunt, color pallidissimus, sudores frigidi, malique odoris, tanquam irrorato corpore, oriuntur: extremisque partibus frigidis matura mors sequitur.

Pulmone.

9. Pulmone vero icto, spirandi difficultas est; sanguis ex ore spumans, ex plaga rubens, simulque etiam spiritus cum sono fertur; in vulnus inclinari juvat: quidam sine ratione consurgunt: multi, si in ipsum vulnus inclinati sunt, loquuntur; si in aliam partem, obmutescunt.

Jocinore.

10. Jocinoris autem vulnerati notae sunt: multus sub dextra parte praecordiorum profusus sanguis; ad spinam reducta praecordia; in ventrem cubandi dulcedo; punctiones, doloresque usque ad jugulum, junctumque ei latum scapularum os, intenti: quibus nonnunquam etiam biliosus vomitus accedit.

11. Renibus vero percussis, dolor ad inguina testiculosque descendit; difficulter urina redditur; eaque aut est cruenta, aut cruor fertur. Renibus.

12. At liene icto, sanguis niger a sinistra parte prorumpit; praecordia cum ventriculo ab eadem parte indurescunt; sitis ingens oritur; dolor ad jugulum, sicut jocinore vulnerato, venit. Liene.

13. At cum vulva percussa est, dolor in inguinibus, et coxis, et femoribus est; sanguinis pars per vulnus, pars per naturale descendit; vomitus bilis insequitur; quaedam obmutescunt; quaedam mente labuntur; quaedam, sui compotes, nervorum oculorumque dolore urgeri se confitentur; morientesque eadem, quae, corde vulnerato, patiuntur. Vulva.

14. Sin cerebrum membranave ejus vulnus accepit, sanguis per nares, quibusdam etiam per aures exit; fereque bilis vomitus insequitur; quorundam sensus obtunduntur, appellatique ignorant; quorundam trux vultus est; quorundam oculi, quasi resoluti, huc atque illuc moventur; fereque tertio, vel quinto die delirium accedit; multorum etiam nervi distenduntur: ante mortem autem plerique fascias, quibus caput deligatum est, lacerant, ac nudum vulnus frigori objiciunt. Cerebro.

15. Ubi stomachus autem percussus est, singultus, et bilis vomitus insequitur; si quid cibi vel potionis assumtum est, id redditur cito; venarum motus elanguescunt; sudores tenues oriuntur, per quos extremae partes frigescunt. Stomacho.

16. Communes vero jejuni intestini et ventriculi vulnerati notae sunt: nam cibus et potio per vulnus exeunt; praecordia indurescunt; nonnunquam bilis per os redditur: intestino tantum sedes inferior est. Cetera intestina icta vel stercus, vel odorem ejus exhibent. Intestinis.

Spina.

17. Medulla vero, quae in spina est, percussa, nervi resolvuntur, aut distenduntur; sensus intercidit; interposito tempore aliquo sine voluntate inferiores partes vel semen, vel urinam, vel etiam stercus excernunt.

Diaphragmate.

18. At si septum transversum percussum est, praecordia sursum contrahuntur; spina dolet; spiritus rarus est; sanguis spumans fertur.

Vesica.

19. Vesica vero vulnerata, dolent inguina; quod super pubem est, intenditur; pro urina, sanguis; at ex ipso vulnere urina descendit; stomachus afficitur; itaque aut bilem vomunt, aut singultiunt; frigus, et ex eo mors sequitur.

Quaedam de humoribus noscenda.

20. His cognitis, etiamnum quaedam alia noscenda sunt, ad omnia vulnera ulceraque, de quibus dicturi sumus, pertinentia. Ex his autem exit sanguis, sanies, pus. Sanguis omnibus notus est; sanies est tenuior hoc, varie crassa, et glutinosa, et colorata; pus crassissimum albidissimumque, glutinosius et sanguine et sanie. Exit autem sanguis ex vulnere recenti, aut jam sanescente; sanies est inter utrumque tempus; pus ex ulcere jam ad sanitatem spectante. Rursus et sanies et pus quasdam species Graecis nominibus distinctas habent. Est enim quaedam sanies, quae vel ὕδρωψ, vel μελίκηρα nominatur: est pus, quod ἐλαιῶδες appellatur. Ὕδρωψ tenuis, subalbidus, ex malo ulcere exit, maximeque ubi, nervo laeso, inflammatio secuta est. Μελίκηρα crassior est, glutinosior, subalbida, mellique albo subsimilis. Fertur haec quoque ex malis ulceribus, ubi nervi circa articulos laesi sunt; et inter haec loca, maxime ex genibus. Ἐλαιῶδες tenue, subalbidum, quasi unctum, colore atque pinguitudine oleo albo non dissimile apparet in magnis ulceribus sane-

Notae humorum.

scentibus. Malus autem est sanguis, nimium aut tenuis, aut crassus, colore vel lividus, vel niger, aut pituita mixtus, aut varius: optimus calidus, rubens, modice crassus, non glutinosus. Itaque protinus ejus vulneris expedita magis curatio est, ex quo sanguis bonus fluxit; itemque postea spes in iis major est, ex quibus melioris generis quaeque proveniunt. Sanies igitur mala est, multa, nimis tenuis, livida, aut pallida, aut nigra, aut glutinosa, aut mali odoris, aut quae et ipsum ulcus, et junctam ei cutem erodit: melior est non multa, modice crassa, subrubicunda aut subalbida. Ὕδρωψ autum pejor est multus, crassus, sublividus aut subpallidus, glutinosus, ater, calidus, mali odoris: tolerabilior est subalbidus, qui cetera omnia contraria prioribus habet. Μελίκηρα autem mala est, multa, et percrassa: melior, quae et tenuior, et minus copiosa est. Pus inter haec optimum est. Sed id quoque pejus est, multum, tenue, dilutum; magisque, si ab initio tale est: itemque, si colore sero simile, si pallidum, si lividum, si faeculentum est: praeter haec, si male olet; nisi tamen locus hunc odorem excitat. Melius est, quo minus est, quo crassius, quo albidius: itemque, si laeve est, si nihil olet, si aequale est. Modo tamen convenire et magnitudini vulneris, et tempori debet: nam plus ex majore, plus nondum solutis inflammationibus naturaliter fertur. Ἐλαιῶδες quoque pejus est multum, et parum pingue: quo minus ejus, quoque id ipsum pinguius, eo melius est. Puris character.

21. Quibus exploratis, ubi aliquis ictus est, qui servari potest, protinus prospicienda duo sunt: ne sanguinis profusio, neve inflammatio interimat. Si profusionem timemus (quod ex sede vulneris, et magnitudine ejus, et ex impetu ruentis sanguinis Medendi consilia adversus inflammationem.

intelligi potest) siccis linamentis vulnus implendum est, supraque imponenda spongia ex aqua frigida expressa, ac manu super comprimenda. Si parum sic sanguis conquiescit, saepius linamenta mutanda sunt; et, si sicca parum valent, aceto madefacienda sunt. Id vehemens ad sanguinem supprimendum est: ideoque quidam id vulneri infundunt. Sed alius rursus metus subest; ne, nimis valenter ibi retenta materia, magnam inflammationem postea moveat. Quae res efficit, ut neque rodentibus medicamentis, neque adurentibus, et ob id ipsum inducentibus crustam, sit utendum; quamvis pleraque ex his sanguinem supprimunt: sed, si semel ad ea decurritur, iis potius, quae mitius idem efficiunt. Quod si illa quoque profluvio vincuntur, venae, quae sanguinem fundunt, apprehendendae, circaque id, quod ictum est, duobus locis deligandae intercidendaeque sunt, ut et in se ipsae coëant, et nihilominus ora praeclusa habeant. Ubi ne id quidem res patitur, possunt ferro candenti aduri. Sed etiam satis multo sanguine effuso ex eo loco, quo neque nervus, neque musculus est, ut puta in fronte, vel superiore capitis parte, commodissimum tamen est, cucurbitulam admovere a diversa parte, ut illuc sanguinis cursus revocetur.

Vasorum sanguinem fundentium deligatio.

22. Et adversus profusionem quidem in his auxilium est: adversus inflammationem autem, in ipso sanguinis cursu. Ea timeri potest, ubi laesum est vel os, vel nervus, vel cartilago, vel musculus; aut ubi parum sanguinis pro modo vulneris fluxit. Ergo quoties quid tale erit, sanguinem mature supprimere non oportebit; sed pati fluere, dum tutum erit, adeo ut, si parum fluxisse videbitur, mitti quoque ex brachio debeat; utique, si corpus juvenile, et robustum, et exercitatum est: multoque magis, si id vul-

Adversus profusionem.

nus ebrietas praecessit. Quod si musculus laesus videbitur, praecidendus erit: nam percussus, mortiferus est; praecisus, sanitatem recipit.

23. Sanguine autem vel suppresso, si nimius erumpit; vel exhausto, si per se parum fluxit; longe optimum est, vulnus glutinari. Potest autem id, quod vel in cute, vel etiam in carne est, si nihil ei praeterea mali accedit: potest caro, alia parte dependens, alia inhaerens; si tamen etiamnum integra est, et conjunctione corporis fovetur. In iis vero, quae glutinantur, duplex curatio est. Nam si plaga in molli parte est, sui debet; maximeque, si discissa auris ima est, vel imus nasus, vel frons, vel bucca, vel palpebra, vel labrum, vel circa guttur cutis, vel venter. Si vero in carne vulnus est, hiatque, neque in unum orae facile attrahuntur, sutura quidem aliena est; imponendae vero fibulae[a] sunt (ἀγκτῆρας Graeci nominant) quae oras, paulum tamen, contrahant, quo minus lata postea cicatrix sit. Ex his autem colligi potest, id quoque, quod alia parte dependens, alia inhaerebit, si alienatum adhuc non est, suturam, an fibulam postulet. Ex quibus neutra ante debet imponi, quam intus vulnus purgatum est; ne quid ibi concreti sanguinis relinquatur. Id enim et in pus vertitur, et inflammationem movet, et glutinari vulnus prohibet. Ne linamentum quidem, quod supprimendi sanguinis causa inditum est, inibi relinquendum est: nam id quoque inflammat. Comprehendi vero sutura, vel fibula, non

Vulnus glutinandum.

Fibulae.

[a] Qualis esset *fibula antiqua* vehementer disputarunt auctores. FALLOPIUS nihil nisi communem suturam esse, hodie *interruptam* dictam, haud sine gravi veri specie, contendit. Contra GUIDO DE CAULIACO uncos ad literae S formam incurvatos. Vide FABR. AQUAPEND. lib. ii. 5. de vulneribus, cap. 108. de operationibus chirurgicis; RHODIUM de Acia CELSI, passim.

cutem tantum, sed etiam aliquid ex carne, ubi suberit haec, oportebit; quo valentius haereat, neque
Acia. cutem abrumpat. Utraque optima est ex acia molli,[a] non nimis torta, quo mitius corpori insidat. Utraque neque nimis rara, neque nimis crebra injicienda est. Si nimis rara est, non continet: si nimis crebra est, vehementer afficit, quia, quo saepius acus corpus transuit, quoque plura loca injectum vinculum mordet, eo majores inflammationes oriuntur; magisque aestate. Neutra etiam vim ullam desiderat; sed eatenus utilis est, qua cutis ducentem quasi sua sponte subsequitur. Fere tamen fibulae latius vulnus esse patiuntur: sutura oras jungit, quae ne ipsae quidem inter se contingere ex toto debent; ut si quid intus humoris concreverit, sit qua emanet. Si quod vulnus neutrum horum recipit, id tamen purgari debet. Deinde omni vulneri primo imponenda est spongia ex aceto expressa: si sustinere aliquis aceti vim non potest, vino utendum est. Levis plaga juvatur etiam, si ex aqua frigida expressa spongia imponitur. Sed ea, quocunque modo imposita est, dum madet, prodest: itaque, ut inarescat, non est committendum. Licetque sine peregrinis, et conquisitis, et compositis medicamentis vulnus curare. Sed si quis huic parum confidit, imponere medicamentum debet, quod sine sevo compositum sit ex iis, quae cruentis vulneribus apta esse proposui; maximeque si caro est, Barbarum, si nervi, vel cartilago, vel aliquid ex eminentibus, quales aures, vel labra sunt, Polybi sphragidem. Alexandrinum quoque viride nervis idoneum est: eminentibusque partibus ea, quam Graeci ῥάπτουσαν vocant. Solet etiam, colliso corpore, exigua parte

[a] Id est, filo ad rem facto molli, etc. Rhod. de Acia Celsi, cap. 14.

findi cutis. Quod ubi incidit, non alienum est, scalpello latius aperire; nisi musculi nervique juxta sunt, quos incidi non expedit: ubi satis diductum est, medicamentum imponendum est. At si id, quod collisum est, quamvis parum diductum est, latius tamen aperiri propter nervos aut musculos non licet, adhibenda sunt ea, quae humorem leniter extrahant; praecipueque ex his id, quod ῥυπῶδες vocari proposui. Non alienum est etiam, ubicunque vulnus gráve est, imposito quo id juvetur, insuper circumdare lanam succidam ex aceto et oleo; vel cataplasma, si mollis is locus est, quod leniter reprimat; si nervosus, aut musculosus, quod emolliat.

24. Fascia vero ad vulnus deligandum lintea aptissima est; eaque lata esse debet, ut semel injecta non vulnus tantum, sed paulum utrinque etiam oras ejus comprehendat. Si ab altera parte caro magis recessit, ab ea melius attrahitur: si aeque ab utraque, transversa comprehendere oras debet; aut si id vulneris ratio non patitur, media primum injicienda est, ut tum in utramque partem ducatur. Sic autem deliganda est, ut et contineat, nec adstringat: quod non continetur, elabitur; quod nimis adstrictum est, cancro periclitatur. Hieme saepius fascia circuire debet: aestate, quoties necesse est. Tum extrema pars ejus inferioribus acu assuenda est: nam nodus vulnus laedit, nisi tamen longe est. Illo neminem decipi decet, ut propriam viscerum curationem requirat, de quibus supra posui. Nam plaga ipsa curanda extrinsecus, vel sutura, vel alio medicinae genere est. In visceribus nihil movendum est; nisi, si quid aut ex jocinore, aut liene, aut pulmone dumtaxat extremo dependet, id praecidatur. Alioquin vulnus interius ea victus ratio eaque medicamenta sanabunt, quae cuique visceri convenire superiore libro proposui. Fasciae.

Victus.

25. His ita primo die ordinatis, homo in lecto collocandus est; isque, si grave vulnus est, abstinere, quantum vires patiuntur, ante inflammationem, cibo debet; bibere, donec sitim finiat, aquam calidam, vel, si aestas est, ac neque febris, neque dolor est, etiam frigidam. Adeo tamen nihil perpetuum est, sed semper pro vi corporis aestimandum, ut imbecillitas etiam cibum protinus facere necessarium possit; tenuem scilicet, et exiguum, qui tantum sustineat. Multique etiam ex profluvio sanguinis intermorientes ante ullam curationem vino reficiendi sunt; quod alioqui inimicissimum vulneri est.

Vulnus intumescens.

26. Nimis vero intumescere vulnus, periculosum; nihil intumescere, periculosissimum est: illud indicium est magnae inflammationis; hoc, emortui corporis. Protinusque, si mens homini consistit, si nulla febris accessit, scire licet, mature vulnus sanum fore. Ac ne febris quidem terrere debet, si in magno vulnere, dum inflammatio est, permanet. Illa perniciosa est, quae vel levi vulneri supervenit, vel ultra tempus inflammationis durat, vel delirium movet: vel si nervorum rigorem aut distentionem, quae ex vulnere orta est, ea non finit. Vomitus quoque biliosus non voluntarius, vel protinus, ut percussus est aliquis, vel dum inflammatio manet, malum signum est in iis dumtaxat, quorum vel nervi, vel etiam nervosi loci vulnerati sunt. Sponte tamen vomere, non alienum est; praecipue iis, quibus in consuetudine fuit: sed neque protinus post cibum, neque jam inflammatione orta, neque cum in superioribus partibus plaga est.

Curationis progressus.

27. Biduo sic vulnere habito, tertio die id aperiendum, detergendaque sanies ex aqua frigida est, eademque rursus injicienda sunt. Quinto jam die, quanta inflammatio futura est, se ostendit. Quo

die, rursus detecto vulnere, considerandus color est: qui si lividus, aut pallidus, aut varius, aut niger est; scire licet, malum vulnus esse; idque, quandocunque animadversum est, terrere nos potest. Album aut rubicundum esse ulcus, commodissimum est. Item cutis dura, crassa, dolens, periculum ostendit: bona signa sunt, ubi haec sine dolore, tenuis et mollis est. Sed si glutinatur vulnus, aut leviter intumuit, eadem sunt imponenda, quae primo fuerunt: si gravis inflammatio est, neque glutinandi spes est, ea quae pus moveant. Jamque aquae quoque calidae necessarius usus est, ut et materiam digerat, et duritiam emolliat, et pus citet. Ea sic temperanda est, ut manu contingenti jucunda sit; et usque eo adhibenda, donec aliquid minuisse ex tumore, coloremque ulceri magis naturalem reddidisse videatur. Post id fomentum, si late plaga non patet, imponi protinus emplastrum debet; maximeque, si grande vulnus est, tetrapharmacum; si in articulis, digitis, locis cartilaginosis, rhypodes: at si latius hiat, idem illud emplastrum liquari ex irino unguento oportet, eoque illita linamenta disponi per plagam; deinde emplastrum supra dari, et super id succidam lanam; minusque etiam, quam primo, fasciae adstringendae sunt.

28. Proprie quaedam in articulis visenda sunt. In quibus si praecisi nervi sunt, qui continebant, debilitas ejus partis sequitur. Si id dubium est, et ex acuto telo plaga est, ea transversa commodior est: si ex retuso et gravi, nullum in figura discrimen est; sed videndum est, pus supra articulum, an infra nascatur. Si sub eo nascitur, albumque et crassum diu fertur, nervum praecisum esse credibile est; magisque, quo majores dolores inflammationesque, et quo maturius excitatae sunt.

In articulis laesis visenda.

Quamvis autem non abscissus nervus est; tamen, si circa tumor durus diu permanet, necesse est, et diuturnum ulcus esse, et, sano quoque eo, tumorem permanere: futurumque est, ut tarde membrum id vel extendatur, vel contrahatur. Major tamen in extendendo mora est, ubi recurvato articulo curatio adhibita est; quam in recurvando eo, quod rectum continuerimus. Collocari quoque membrum, quod ictum est, ratione certa debet: si glutinandum est, ut superius sit; si in inflammatione est, ut in neutram partem inclinatum sit; si jam pus profluit, ut devexum sit. Optimum etiam medicamentum, quies est: moveri, et ambulare, nisi sanis, alienum est. Minus tamen iis periculosum, qui in capite vel brachiis, quam qui in inferioribus partibus vulnerati sunt. Minimeque ambulatio convenit, femine, aut crure, aut pede laborante. Locus, in quo cubabit, tepidus esse debebit. Balneum quoque, dum parum vulnus purum est, inter res infestissimas est: nam id et humidum et sordidum reddit: ex quibus ad cancrum transitus esse consuevit. Levis frictio recte adhibetur; sed iis partibus, quae longius absunt a vulnere.

Vulneris purgatio.

29. Inflammatione finita, vulnus purgandum est. Id optime faciunt tincta in melle linamenta; supraque idem emplastrum, vel enneapharmacum dandum est. Tum demum vero purum ulcus est, cum rubet, ac nimium neque siccum, neque humidum est. At quodcunque sensu caret, quod non naturaliter sentit, quod nimium aut aridum aut humidum est, quod aut albidum, aut pallidum, aut lividum, aut nigrum est, id purum non est.

Impletio.

Purgato, sequitur, ut impleatur. Jamque calida aqua eatenus necessaria est, ut sanies removeatur. Lanae succidae supervacuus usus est: lota melius

circumdatur. Ad implendum autem vulnus proficiunt quidem etiam medicamenta aliqua: itaque ea adhiberi non alienum est; ut butyrum cum rosa, et exigua mellis parte; aut cum eadem rosa tetrapharmacum; aut ex rosa linamenta. Plus tamen proficit balneum rarum, cibi boni succi, vitatis omnibus acribus; sed jam pleniores. Nam et avis, et venatio, et suilla elixa dari potest. Vinum omnibus, dum febris, dum inflammatio est, alienum est: itemque usque ad cicatricem, si nervi, musculive vulnerati sunt; etiam, si alte caro. At si plaga in summa cute generis tutioris est, potest non pervetus, modice tamen datum, ad implendum quoque proficere. Si quid molliendum est, quod in nervosis locis musculosisque necessarium est, cerato quoque super vulnus utendum est. At si caro supercrevit, modice reprimit siccum linamentum; vehementius squama aeris. Si plus est, quod tolli opus est, adhibenda sunt etiamnum vehementiora, quae corpus exedunt. Cicatricem, post omnia haec, commode inducit lycium ex passo aut lacte dilutum; vel etiam per se impositum siccum linamentum.

31. Hic ordo felicis curationis est: sed quaedam tamen pericula incidere consuerunt. Interdum enim vetustas ulcus occupat, induciturque ei callus, et circum orae crassae livent: post quae, quidquid medicamentorum ingeritur, parum proficit; quod fere negligenter curato ulceri supervenit. Interdum vel ex nimia inflammatione, vel ob aestus immodicos, vel ob nimia frigora, vel quia nimis vulnus adstrictum est, vel quia corpus senile, aut mali habitus est, cancer occupat. Id genus a Graecis diductum in species est; nostris vocabulis non est. Omnis autem cancer non solum id corrumpit, quod

Pericula quaedam.

occupavit; sed etiam serpit: deinde aliis aliisque signis discernitur. Nam modo super inflammationem rubor ulcus ambit, isque cum dolore procedit; ἐρυσίπελας Graeci nominant. Modo ulcus nigrum est, quia caro ejus corrupta est; idque vehementius etiam putrescendo intenditur, ubi vulnus humidum est, et ex nigro ulcere humor pallidus fertur, malique odoris est; carunculaeque corruptae, interdum etiam nervi ac membranae resolvuntur; specillumque demissum descendit aut in latus, aut deorsum: eoque vitio nonnunquam os quoque afficitur. Modo oritur ea, quam Graeci γάγγραιναν appellant. Priora in qualibet parte corporis fiunt: hoc in prominentibus membris, id est, inter ungues, et alas, vel inguina; fereque in senibus, vel in iis, quorum corpus mali habitus est. Caro in ulcere vel nigra, vel livida est, sed sicca et arida; proximaque cutis plerumque subnigris pustulis impletur: deinde ei proxima, vel pallida, vel livida, fereque rugosa et sine sensu est; ulterior in inflammatione est: omniaque ea simul serpunt: ulcus, in locum pustulosum; pustulae, in eum, qui pallet aut livet; pallor aut livor, in id, quod inflammatum est; inflammatio, in id, quod integrum est, transit. Inter haec deinde febris acuta oritur, ingensque sitis: quibusdam etiam delirium accedit: alii, quamvis mentis suae compotes sunt, balbutiendo tamen vix sensus suos explicant: incipit affici stomachus: fit foedi spiritus ipse odoris. Atque initium quidem ejus mali recipit curationem: ubi vero penitus insedit, insanabile est; plurimique sub frigido sudore moriuntur.

Gangraena.

Senilis.

Vetus ulcus.

32. Ac pericula quidem vulnerum haec sunt. Vetus autem ulcus scalpello concidendum est, excidendaeque ejus orae, et quidquid super eas livet

aeque incidendum. Si varicula intus est, quae id sanari prohibet, ea quoque excidenda. Deinde, ubi sanguis emissus, novatumque vulnus est, eadem curatio adhibenda, quae in recentibus vulneribus exposita est. Si scalpello aliquis uti non vult, potest sanare id emplastrum, quod ex ladano fit: et, cum ulcus sub eo exesum est, id, quo cicatrix inducitur.

33. Id autem, quod ἐρυσίπελας vocari dixi, non solum vulneri supervenire, sed sine hoc quoque oriri consuevit: atque interdum periculum majus affert; utique, si circa cervices aut caput constitit. Oportet, si vires patiuntur, sanguinem mittere: deinde imponere simul reprimentia et refrigerantia; maximeque cerussam solani succo, aut Cimoliam cretam aqua pluviali exceptam, aut ex eadem aqua subactam farinam, cupresso adjecta, aut, si tenerius corpus est, lenticula. Quidquid impositum est, betae folio[a] contegendum est, et super linteolum frigida aqua madens imponendum. Si per se refrigerantia parum proderunt, miscenda erunt hoc modo: sulphuris p. ✕. I. cerussae et croci, singulorum p. ✕. XII. Z. eaque cum vino conterenda sunt, et id his illinendum: aut, si durior locus est, solani folia contrita suillae adipi miscenda sunt, et illita linteolo superinjicienda. Erysipelas.

At si nigrities est, nequedum serpit, imponenda sunt, quae carnem putrem lenius exedunt: repurgatumque ulcus, sic, ut cetera, nutriendum est. Si magis putre est, jamque procedit ac serpit, opus est vehementius erodentibus. Si ne haec quidem evincunt, aduri locus debet, donec ex eo nullus humor feratur: nam quod sanum est, siccum est, cum aduritur. Post ustionem putris ulceris, superpo- Sphacelus.

[a] Adhuc populare remedium beta est.

nenda sunt, quae crustas a vivo resolvant; eas ἰσχάρας Graeci nominant. Ubi eae exciderunt, purgandum ulcus, maxime melle et resina est: sed aliis quoque purgari potest, quibus purulenta curantur, eodemque modo ad sanitatem perducendum est.

Gangraena. 34. Gangraenam vero, si nondum plane tenet, sed adhuc incipit, curare non difficillimum est: utique in corpore juvenili: et magis etiam, si musculi integri sunt; si nervi vel laesi non sunt, vel leviter affecti sunt; neque ullus magnus articulus nudatus est; aut carnis in eo loco paulum est, ideoque non multum, quod putresceret, fuit; consistitque eo loco vitium; quod maxime fieri in digito potest. In ejusmodi casu primum est, si vires patiuntur, sanguinem mittere: deinde, quidquid aridum est, et intentione quadam proximum quoque locum male habet, usque sanum corpus concidere. Medicamenta vero, dum malum serpit, adhibenda nulla sunt, quae pus movere consuerunt; ideoque ne aqua quidem calida. Gravia quoque, quamvis reprimentia, aliena sunt; sed his quam levissimis opus est: superque ea, quae inflammata sunt, utendum est refrigerantibus. Si nihilo magis malum constitit, uri id, quod est inter integrum ac vitiatum locum, debet. Praecipueque in hoc casu petendum, non a medicamentis solum, sed etiam a victus ratione praesidium est: neque enim id malum, nisi corrupti vitiosique corporis est. Ergo primo, nisi imbecillitas prohibet, abstinentia utendum: deinde danda, quae per cibum potionemque alvum, ideoque etiam corpus adstringant; sed ea levia. Postea, si vitium constitit, imponi super vulnus eadem debent, quae in putri ulcere praescripta sunt. Ac tum quoque plenioribus cibis uti licebit ex media materia; sed tamen non nisi alvum, corpusque siccantibus; aqua

vero pluviali frigida. Balneum, nisi jam certa fiducia redditae sanitatis est, alienum est: siquidem emollitum in eo vulnus cito rursus eodem malo afficitur. Solent vero nonnunquam nihil omnia auxilia proficere, ac nihilominus serpere is cancer: inter quae miserum, sed unicum, auxilium est, ut cetera pars corporis tuta sit, membrum, quod paulatim emoritur, abscindere.

35. Hae gravissimorum vulnerum curationes sunt. **Profunda vulnera.** Sed ne illa quidem negligenda, ubi integra cute interior pars collisa est; aut ubi derasum, attritumve aliquid est; aut ubi surculus corpori infixus est; aut ubi tenue, sed altum vulnus insedit. In primo casu commodissimum est malicorium ex vino coquere, interioremque ejus partem conterere, et cerato miscere ex rosa facto, idque superponere: deinde, ubi cutis ipsa exasperata est, inducere lene medicamentum, qualis lipara[a] est. Deraso vero, detritoque, imponendum est emplastrum tetrapharmacum, minuendusque cibus, et vinum subtrahendum. Neque id, quia non habebit altiores ictus, contemnendum erit: siquidem ex ejusmodi casibus saepe cancri fiunt. Quod si levius id erit, et in parte exigua, contenti esse poterimus eodem leni medicamento. Surculum vero, si fieri potest, oportet vel manu, vel etiam ferramento ejicere. Si vel praefractus est, vel altius descendit, quam ut id ita fieri possit, medicamento evocandus est. Optime autem educit superimposita arundinis radix, si tenera est, protinus contrita, si jam durior, ante in mulso decocta; cui semper mel adjiciendum est, aut aristolochia cum eodem melle. Pessima ex surculis, arundo est, quia aspera est: eademque offensa etiam in filice est. Sed usu cognitum est, utramque ad-

[a] VERG. in DIOSC. i. 133. CELS. v. 19. 25. 217.

versus alteram medicamentum esse, si contrita ac superimposita est. Facit autem idem in omnibus surculis, quodcunque medicamentum extrahendi vim habet. Idem altis tenuibusque vulneribus aptissimum est. Priori rei Philocratis; huic Hecataei emplastrum maxime convenit.

Cicatrix. 36. Ubi vero in quolibet vulnere ventum ad inducendam cicatricem est; (quod perpurgatis jam, repletisque ulceribus necessarium est;) primum ex aqua frigida linamentum, dum caro alitur; deinde, cum jam continenda est, siccum imponendum est, donec cicatrix inducatur: tum deligari super album plumbum [a] oportet, quo et reprimitur cicatrix, et colorem maxime sano corpori similem accipit. Idem radix silvestris cucumeris praestat: idem compositio, quae habet elaterii p. ж. I. spumae argenti p. ж. II. unguenti p. ж. IV. quae excipiuntur resina terebinthina, donec emplastri crassitudo ex omnibus fiat. At nigras quoque cicatrices leniter purgant, paribus portionibus mixta, aerugo et plumbum elotum, eademque resina coacta; sive ungitur cicatrix, quod in facie fieri potest; sive id ut emplastrum imponitur, quod in aliis partibus commodius est. At si vel excrevit cicatrix, vel concava est, stultum est, decoris causa, rursus et dolorem et medicinam sustinere: alioquin res utrique succurri patitur. Si-

[a] Stannum hodie dictum. "Plumbi duo genera, nigrum atque candidum. Pretiosissimum candidum, a Graecis appellatum Cassiteron." Plin. xxxiv. 16. 17. *De albo plumbo*—"Timaeus historicus a Britannia introrsus sex dierum navigatione abesse dicit insulam Mictim, (Vectim Ptol. ii. 3. p. 32; hodie *Wight,*) in qua candidum plumbum proveniat. Ad eam Britannos vitilibus navigiis corio circumsutis navigare." Ib. iv. 16. Nimirum a Londinio, tum quoque Albionis vix non capite, et "copia negotiatorum, et commeatuum maxime celebri," (Tac. xiv. 33.) quo, ex Morinis, primum semper appulit Romanus, navigatio cxxx. millium passuum *introrsus,* hoc est longius intra fretum Morinorum, Britannicum quoque dictum, ad Vectim est.

quidem utraque cicatrix exulcerari scalpello potest: si medicamentum aliquis mavult, idem efficiunt compositiones eae, quae corpus exedunt. Cute exulcerata, super eminentem carnem exedentia medicamenta conjicienda sunt: super concavam, implentia; donec utrumque ulcus sanae cuti aequetur, et tum cicatrix inducatur.

XXVII. 1. Dixi de iis vulneribus, quae maxime per tela inferuntur: sequitur, ut de iis dicam, quae morsu fiunt, interdum hominis, interdum simiae, saepe canis, nonnunquam ferorum animalium, aut serpentium. Omnis autem fere morsus habet quoddam virus. Itaque, si vehemens vulnus est, cucurbitula admovenda est: si levius, protinus emplastrum injiciendum, praecipueque Diogenis; si id non est, quodlibet ex iis, quae adversus morsus proposui; si ea non sunt, viride Alexandrinum; si ne id quidem est, quodlibet non pingue ex iis, quae recentibus vulneribus accommodantur. Sal quoque his, praecipueque ei, quod canis fecit, medicamentum est, si manus vulneri imponitur, superque id duobus digitis verberatur: exsaniat enim. Ac salsamentum quoque recte super id vulnus deligatur. Morsus.

2. Utique autem, si rabiosus canis fuit, cucurbitula virus ejus extrahendum est. Deinde, si locus neque nervosus, neque musculosus est, vulnus id adurendum est: si uri non potest, sanguinem homini mitti non alienum est. Tum usto quidem vulneri superimponenda, quae ceteris ustis sunt: ei vero, quod expertum ignem non est, ea medicamenta, quae vehementer exedunt. Post quae nullo novo magisterio, sed jam supra posito ulcus erit implendum, et ad sanitatem perducendum. Quidam post rabiosi canis morsum protinus in balneum mittunt; ibique patiuntur desudare, dum vires corporis si- Hydrophobia.

nunt, vulnere adaperto, quo magis ex eo quoque virus destillet: deinde multo meracoque vino excipiunt, quod omnibus venenis contrarium est. Idque cum ita per triduum factum est, tutus esse homo a periculo videtur. Solet autem ex eo vulnere, ubi parum occursum est, aquae timor nasci: ὑδροφοβίαν Graeci appellant. Miserrimum genus morbi; in quo simul aeger et siti et aquae metu cruciatur: quo oppressis in angusto spes est. Sed unicum tamen remedium est, nec opinantem in piscinam non ante ei provisam projicere, et, si natandi scientiam non habet, modo mersum bibere pati, modo attollere; si habet, interdum deprimere, ut invitus quoque aqua satietur: sic enim simul et sitis, et aquae metus tollitur. Sed aliud periculum excipit, ne infirmum corpus in aqua frigida vexatum, nervorum distentio absumat. Id ne incidat, a piscina protinus in oleum calidum demittendus est. Antidotum autem, praecipue id, quod primo loco posui; ubi id non est, aliud, si nondum aeger aquam horret, potui ex aqua dandum est; et, si amaritudine offenditur, mel adjiciendum est: si jam is morbus occupavit, per catapotia sumi potest.

Tetani metus.

3. Serpentium quoque morsus non nimium distantem curationem desiderant; quamvis in ea multum antiqui variarunt; adeo ut in singula genera anguium singula medendi genera praeciperent; aliique alia. Sed in omnibus eadem maxime proficiunt. Igitur in primis super vulnus id membrum deligandum est; non tamen nimium vehementer, ne torpeat: dein venenum extrahendum est. Id cucurbitula optime facit: neque alienum est, ante scalpello circa vulnus incidere, quo plus vitiati jam sanguinis extrahatur. Si cucurbitula non est, quod tamen vix incidere potest; tum quodlibet simi-

Serpentium morsus.

le vas, quod idem possit: si ne quidem est, homo adhibendus est, qui vulnus exsugat. Neque hercules scientiam praecipuam habent ii, qui Psylli nominantur; sed audaciam usu ipso confirmatam. Nam venenum serpentis, ut quaedam etiam venatoria venena, quibus Galli praecipue utuntur, non gustu, sed in vulnere nocent. Ideoque colubra[a] ipsa tuto estur: ictus ejus occidit. Et si stupente ea, (quod per quaedam medicamenta circulatores faciunt) in os digitum quis indidit, neque percussus est, nulla in ea saliva noxa est. Ergo quisquis, exemplum Psylli secutus, id vulnus exsuxerit, et ipse tutus erit, et tutum hominem praestabit. Illud interea ante debebit attendere, ne quod in gingivis, palatove, aliave parte oris ulcus habeat. Post haec is homo loco calido collocandus est, sic, ut id, quod percussum erit, in inferiorem partem inclinetur. Si neque qui exsugat, neque cucurbitula est, sorbere oportet jus anserinum, vel ovillum, vel vitulinum, et vomere: vivum autem gallinaceum pullum per medium dividere, et protinus calidum super vulnus imponere, sic, ut pars interior corpori jungatur. Facit id etiam hoedus agnusve discissus, et calida ejus caro statim super vulnus imposita: emplastra quoque, quae supra comprehensa sunt; aptissimumque est, vel Ephesium, vel id quod ei subjectum est. Praesensque in aliquo antidoto praesidium est. Sin id non est, necessarium est exsorbere potionem meri vini cum pipere, vel quidlibet aliud, quod calori movendo est, nec humorem intus coire patitur: nam maxima pars venenorum frigore interimit. Omnia etiam urinam moventia, quia materiam extenuant, utilia sunt.

Psylli.

Venena venatoria.

[a] Idem quod coluber; proprie serpens natrix; a κολυμβάω. PLIN. ii. 7.

Aspis. 4. Haec adversus omnes ictus communia sunt: usus tamen ipse docuit, eum, quem aspis[a] percussit, acetum potius bibere debere. Quod demonstrasse dicitur casus cujusdam pueri, qui, cum ab hac ictus esset, et partim ob ipsum vulnus, partim ob immodicos aestus siti premeretur, ac locis siccis alium humorem non reperiret, acetum, quod forte secum habebat, ebibit, et liberatus est. Credo quoniam id, quamvis refrigerandi vim habet, tamen habet etiam dissipandi. Quo fit, ut terra respersa eo spumet. Eadem ergo vi verisimile est spissescentem quoque intus humorem hominis ab eo discuti, et sic dari sanitatem.

Scorpio. 5. In quibusdam etiam aliis serpentibus certa quaedam auxilia satis nota sunt. Nam scorpio[b] ipse sibi pulcherrimum medicamentum est. Quidam contritum cum vino bibunt: quidam eodem modo contritum super vulnus imponunt: quidam super prunam eo imposito, vulnus suffumigant, undique veste circumdata, ne is fumus dilabatur; tum carbonem ejus super vulnus deligant. Bibere autem oportet herbae solaris, quam ἡλιοτρόπιον[c] Graeci vocant, semen, vel certe folia ex vino. Super vulnus vero etiam furfures ex aceto, vel ruta silvatica[d] recte imponitur, vel cum melle sal tostus. Cognovi tamen medicos, qui ab scorpione ictis nihil aliud, quam ex brachio sanguinem miserunt.

Araneus. 6. Et ad scorpionis autem et ad aranei[e] ictum, allium cum ruta recte miscetur, ex oleoque contritum superimponitur.

a Coluber aspis L. Coluber vipera, GMELIN.
b Scorpio Europaeus L. c Heliotropium Europaeum L.
d Ruta graveolens, montana, L. Supra, 227.
e Aranea domestica L.

7. At si cerastes,[a] aut dipsas,[b] aut haemorrhois[c] percussit, asphodeli,[d] quod Aegyptiae fabae magnitudinem aequet, arefactum, in duas potiones dividendum est, sic, ut ei rutae paulum adjiciatur. Trifolium quoque et mentastrum,[e] et cum aceto panaces aeque proficiunt. Costumque, et casia, et cinnamomum recte per potionem assumuntur. Cerastes, etc.

8. Adversus chersydri[f] vero ictum, panaces, aut laser, quod sit scripulorum III. s. ꭓ. I. vel porri succus cum hemina vini sumendus est, et edenda multa satureia. Imponendum autem super vulnus stercus caprinum ex aceto coctum; aut ex eodem hordeacea farina; aut ruta, vel nepeta, cum sale contrita, melle adjecto. Quod in eo quoque vulnere, quod cerastes fecit, aeque valet. Chersydrus.

9. Ubi vero phalangium[g] nocuit, praeter eam curationem, quae manu redditur, saepe homo demittendus in solium est, dandusque ei myrrhae et uvae taminiae par modus ex passi hemina; vel radiculae semen, aut lolii radix ex vino; et super vulnus furfures ex aceto cocti, imperandumque, ut is conquiescat. Phalangium.

10. Verum haec genera serpentium et peregrina, et aliquanto magis pestifera sunt; maximeque aestuosis locis gignuntur. Italia frigidioresque regiones hac quoque parte salubritatem habent, quod minus terribiles angues edunt. Adversus quos satis proficit herba Vettonica,[h] vel Cantabrica,[i] vel centaurion,[k] Angues.

[a] Coluber Cerastes L. De his serpentibus lege LUCANI Phars. lib. ix. 700. 716. [b] Coluber Dipsas L.

[c] Coluber Redi L.? [d] Asphodeli ramosi, sativi, fistulosi, L.

[e] Mentha sylvestris, rotundifolia.

[f] Coluber Lutrix, vel Chersea L. Vide CON. GESNER de Pisc. p. 524. [g] Aranea Tarantula L. GESNER. MATTHIOL. in Diosc.

[h] Betonica officinalis L. [i] Convolvulus Cantabrica L. ut consentiunt LINNAEUS, CLUSIUS, CASPAR DURANTES: HERM. BARB. 54.

[k] Gentiana Centaurium L.

vel argemonia,[a] vel trixago, vel personina,[b] vel marina pastinaca, singulae binaeve tritae, et cum vino potui datae, et super vulnus impositae. Illud ignorari non oportet, omnis serpentis ictum et jejuni et jejuno magis nocere: ideoque perniciosissimi sunt, cum incubant; utilissimumque est, ubi ex anguibus metus est, non ante progredi, quam quis aliquid assumsit.

Venenum potum. 11. Non tam facile iis opitulari est, qui venenum, vel in cibo, vel in potione sumserunt: primum, quia non protinus sentiunt, ut ab angue icti; ita ne succurrere quidem statim sibi possunt: deinde, quia noxa non a cute, sed ab interioribus partibus incipit. Commodissimum est tamen, ubi primum sensit aliquis, protinus oleo multo epoto vomere: deinde, ubi praecordia exhausit, bibere antidotum; si id non est, vel merum vinum.

Cantharis. 12. Sunt tamen quaedam remedia propria adversus quaedam venena, maximeque leviora. Nam si cantharidas aliquis ebibit, panaces cum lacte contusa, vel galbanum vino adjecto dari, vel lac per se debet.

Cicuta. 13. Si cicutam, vinum merum calidum cum ruta quamplurimum ingerendum est; deinde is vomere cogendus; posteaque laser ex vino dandum: isque, si febre vacat, in calidum balneum mittendus; si non vacat, ungendus ex calefacientibus est: post quae quies ei necessaria est.

Hyoscyamus. 14. Si hyoscyamum, fervens mulsum bibendum est, aut quodlibet lac, maxime tamen asininum.

Cerussa. 15. Si cerussam, jus malvae, vel juglandis ex vino contritae, maxime prosunt.

[a] Papaver Argemone L.

[b] LINDENIUS legit PERSONATA. Fortasse recte. Sic enim a COL. vi. 17. nominatur; et VEG. iii. 4. "Ego tamen PERSONINA in MSS. inveni." TARGA. Planta est Arctium Lappa L.

16. Si sanguisuga[a] epota est, acetum cum sale bibendum est. Si lac intus coiit, aut passum, aut coagulum, aut cum aceto laser. Hirudo.

17. Si fungos inutiles quis assumsit, radicula aut e posca, aut cum sale et aceto edenda est. Ipsi vero hi et specie quidem discerni possunt ab utilibus, et cocturae genere idonei fieri. Nam sive ex oleo inferbuerunt, sive piri surculus cum his inferbuit, omni noxa vacant. Fungi.

18. Adustis quoque locis extrinsecus vis infertur: itaque sequi videtur, ut de his dicam. Haec autem optime curantur foliis aut lilii, aut linguae caninae,[b] aut betae in vetere vino oleoque decoctis: quorum quodlibet protinus impositum ad sanitatem perducit. Sed dividi quoque curatio potest in ea, quae mediocriter exedentia reprimentiaque, primo et pustulas prohibeant et summam pelliculam exasperent: deinde ea, quae lenia ad sanitatem perducant. Ex prioribus est lenticulae cum melle farina, vel myrrha cum vino, vel creta Cimolia cum thuris cortice contrita, et aqua coacta, atque ubi usus necessitas incidit, aceto diluta: ex insequentibus, quaelibet lipara; sed idonea maxime est, quae vel plumbi recrementum, vel vitellos habet. Est etiam illa adustorum curatio, dum inflammatio est, impositam habere cum melle lenticulam: ubi ea declinavit, farinam cum ruta, vel porro, vel marrubio, donec crustae cadant: tum ervum cum melle, aut irim, aut resinam terebinthinam, donec ulcus purum sit: novissime siccum linamentum. Sole adusta.

XXVIII. 1. Ab his, quae extrinsecus incidunt, Anthrax, seu carbunculus.

[a] "Hirudo, quam sanguisugam vulgo *coepisse* appellari adverto." PLIN. viii. 10. Nusquam alias habet CELSUS. Hirudo medicinalis, sanguisuga, L.

[b] Cynoglossi officinalis L.

ad ea veniendum est, quae interius, corrupta aliqua corporum parte, nascuntur. Ex quibus non aliud carbunculo pejus. Ejus hae notae sunt: rubor est, superque eum non nimium pustulae eminent, maxime nigrae, interdum sublividae, aut pallidae; in his sanies esse videtur; infra color niger est; ipsum corpus aridum, et durius, quam naturaliter oportet; circaque quasi crusta est; eaque inflammatione cingitur; neque in eo loco levari cutis potest, sed inferiori carni quasi affixa est; somnus urget; nonnunquam horror, aut febris oritur, aut utrumque. Idque vitium subteractis quasi quibusdam radicibus serpit, interdum celerius, interdum tardius: supra quoque, procedens inalbescit; dein lividum fit, circumque exiguae pustulae oriuntur: et si circa stomachum faucesve incidit, subito spiritum saepe elidit. Nihil melius est, quam protinus adurere. Neque id grave est: nam non sentit, quoniam ea caro mortua est. Finisque adurendi est, dum ex omni parte sensus doloris est. Tum deinde vulnus, sicut cetera adusta, curandum est. Sequitur enim sub medicamentis erodentibus crusta, undique a viva carne diducta, quae trahit secum, quidquid corruptum erat; purusque jam sinus curari potest implentibus. At si in summa cute vitium est, possunt succurrere quaedam vel exedentia tantum, vel etiam adurentia: vis pro magnitudine adhibenda est. Quodcunque vero medicamentum impositum est, si satis proficiet, protinus a viva corruptam partem resolvit; certaque esse fiducia potest fere, ut undique vitiosa caro excedat, qua hujusce rei medicamen exest. Si id non fit, medicamentumque malo vincitur, utique ad ustionem properandum est. Sed in ejusmodi casu abstinendum a cibo, a vino est: aquam liberaliter bibere expedit: magisque ea servanda sunt, si febricula quoque accessit.

2. Non idem periculum καρκίνωμα[a] affert, nisi imprudentia curantis agitatum est. Id vitium fit maxime in superioribus partibus, circa faciem, nares, aures, labra, mammas feminarum. Et in jecore autem, aut splene hoc nascitur. Circa locum aliqua quasi puncta sentiuntur; isque immobilis, inaequalis tumet; interdum etiam torpet. Circa eum inflatae venae quasi recurvantur, haeque pallent, aut livent; nonnunquam etiam in quibusdam delitescunt: tactusque is locus, aliis dolorem affert, in aliis eum non habet: et nonnunquam sine ulcere durior aut mollior est, quam esse naturaliter debet; nonnunquam iisdem omnibus ulcus accedit: interdumque nullam habet proprietatem; interdum simile iis est, quae vocant Graeci κονδυλώματα, aspredine quadam et magnitudine sua; colorque ejus ruber est, aut lenticulae similis; neque tuto feritur: nam protinus aut resolutio nervorum, aut distentio insequitur. Saepe homo ictus obmutescit, atque ejus anima deficit. Quibusdam etiam, si id ipsum pressum est, quae circa sunt, intenduntur et intumescunt. Ob quae pessimum id genus est. Fereque primum id fit, quod κακόηθες a Graecis nominatur: deinde ex eo id carcinoma, quod sine ulcere est: deinde ulcus: ex eo thymium.[b] Tolli nihil, nisi cacoëthes, potest: reliqua curationibus irritantur; et quo major vis adhibita est, eo magis. Quidam usi sunt medicamentis adurentibus; quidam ferro adusserunt; quidam scalpello exciderunt: neque ulla unquam medicina profecit: sed adusta, protinus concitata sunt, et increverunt, donec occi-

Carcinoma.

Curatio escharotica;

[a] Latinis literis MSS. legunt, CARCINOMA.

[b] Vide hoc de verbo suspecto TARGAM. Sed THYMOS quodvis excrescens est; MARC. VERG. in DIOSC. ii. 27; iii. 39; ideoque fungus: ut legas "DEINDE ULCUS EX EO THYMIUM." (*i. e.* FUNGOSUM.) Confer p. 270. infra.

Repetit. derent; excisa, etiam post inductam cicatricem, tamen reverterunt, et causam mortis attulerunt: cum interim plerique nullam vim adhibendo, qua tollere id malum tentent, sed imponendo tantum lenia medicamenta, quae quasi blandiantur, quo minus ad ultimam senectutem perveniant, non prohibeantur. Discernere autem cacoëthes, quod curationem recipit, a carcinomate, quod non recipit, nemo scire potest, nisi tempore et experimento. Ergo ubi primum id vitium notatum est, imponi debent medicamenta adurentia. Si levatur malum, minuunturque ejus indicia, procedere curatio potest et ad scalpellum, et ad ustionem: si protinus irritatum est, scire licet, jam carcinoma esse; removendaque sunt omnia acria, omnia vehementia. Sed si sine ulcere is locus durus est, imponi ficum quam pinguissimam, aut rhypodes emplastrum satis est. Si ulcus aequale est, ceratum ex rosa injiciendum est, adjiciendusque ei pulvis ex contrita testa, ex qua faber ferrarius tingere candens ferrum solitus est. Si id nimium supercrevit, tentanda squama aeris est, quae lenissima ex adurentibus est; eatenus, ne quid eminere patiatur: sed ita, si nihil exacerbavit: sin minus, eodem cerato contenti esse debebimus.

Therioma, seu ulcus exedens. (Parr.) Bateman, p. 224.

3. Est etiam ulcus, quod θηρίωμα Graeci vocant. Id et per se nascitur, et interdum ulceri ex alia causa facto supervenit. Color est vel lividus, vel niger; odor foedus; multus, et muco similis humor: ipsum ulcus neque tactum, neque medicamentum sentit; prurigine tantum movetur: at circa dolor est, et inflammatio: interdum etiam febris oritur: nonnunquam ex ulcere sanguis erumpit: atque id quoque malum serpit. Quae omnia saepe intenduntur; fitque ex his ulcus, quod φαγέδαιναν

Graeci vocant; quia celeriter serpendo, penetrandoque usque ossa, corpus vorat. Id ulcus inaequale est, coeno simile; inestque multus humor glutinosus, odor intolerabilis, majorque, quam pro modo ulceris, inflammatio. Utrumque, sicut omnis cancer, fit maxime in senibus, vel iis, quorum corpora mali habitus sunt. Curatio utriusque eadem est; sed in majore malo major vis necessaria. Ac primum a victus ratione ordinandum est: ut quiescat in lectulo: ut primis diebus a cibo abstineat, aquam quamplurimam assumat; alvus quoque ei ducatur: dein, post inflammationem, cibum boni succi capiat, vitatis omnibus acribus; potionis quantum volet, sic, ut interdiu quidem aqua contentus sit; in coena vero etiam vini austeri aliquid bibat. Non aeque tamen fame in iis, quos φαγέδαινα urgebit, atque iis, qui θηρίωμα adhuc habebunt, utendum erit. Et victus quidem talis necessarius est. Super ulcus vero inspergenda arida aloë oenanthe est, et, si parum proficiet, chalcitis. Ac si quis nervus exesa carne nudatus est, contegendus ante linteolo est, ne sub eo medicamento aduratur. Si validioribus etiamnum remediis opus est, ad eas compositiones veniendum est, quae vehementius adurunt. Quidquid autem inspergitur, averso specillo infundi debet. Superdanda cum melle sunt vel linamenta, vel oleae folia ex vino decocta, vel marrubium: eaque linteolo contegenda in aqua frigida madefacto, dein bene expresso: circaque, qua tumor ex inflammatione est, imponenda, quae reprimant, cataplasmata. Si sub his nihil proficitur, ferro locus aduri debet; diligenter nervis, si qui apparent, ante contectis. Adustum vel medicamentis vel ferro corpus, primum purgandum, deinde implendum esse, apparere cuilibet ex prioribus potest.

Herpes Zoster. (BATEMAN, p. 223.)

4. Sacer quoque ignis malis ulceribus adnumerari debet. Ejus duae species sunt. Alterum est subrubicundum, aut mixtum rubore atque pallore, exasperatumque per pustulas continuas, quarum nulla altera major est, sed plurimae perexiguae. In his semper fere pus, et saepe rubor cum calore est: serpitque id nonnunquam sanescente eo, quod primum vitiatum est: nonnunquam etiam exulcerato, ubi ruptis pustulis ulcus continuatur, humorque exit, qui esse inter saniem et pus videri potest. Fit maxime in pectore, aut lateribus, aut eminentibus partibus, praecipueque in plantis. Alterum autem est in summae cutis exulceratione, sed sine altitudine, latum, sublividum, inaequaliter tamen; mediumque sanescit, extremis procedentibus: ac saepe id, quod jam sanum videbatur, iterum exulceratur: at circa, proxima cutis, quae vitium receptura est, tumidior et durior est, coloremque habet ex rubro subnigrum. Atque hoc quoque malo fere corpora seniora tentantur, aut quae mali habitus sunt; sed in cruribus maxime. Omnis autem sacer ignis, ut minimum periculum habet ex iis, quae serpunt; sic prope difficillime tollitur. Medicamentum ejus fortuitum est, uno die febris, quae humorem noxium absumat. Pus, quo crassius et albidius est, eo periculi minus est. Prodest etiam infra os ulcerum laedi, quo plus puris exeat; et id, quo ibi corruptum corpus est, extrahatur. Sed tamen, si febricula accessit, abstinentia, lectulo, alvi ductione opus est. In omni vero sacro igni, neque lenibus et glutinosis cibis, neque salsis et acribus utendum est; sed iis, quae inter utrumque sunt: qualis est panis sine fermento, piscis, hoedus, aves, exceptoque apro, omnis fere venatio. Si non est febricula, et gestatio utilis est, et ambulatio, et vinum austerum, et balneum.

Herpes circinatus. (BATEMAN, p. 235.)

Atque in hoc quoque genere potio magis liberalis esse, quam cibus, debet. Ipsa autem ulcera, si mediocriter serpunt, aqua calida; si vehementius, vino calido fovenda sunt: deinde acu pustulae, quaecunque sunt, aperiendae: tum imponenda ea, quae putrem carnem exedunt. Ubi inflammatio sublata, ulcusque purgatum est, imponi lene medicamentum debet. In altero autem genere, possunt proficere mala cotonea in vino cocta, atque contrita: potest emplastrum vel Herae, vel tetrapharmacum, cui quinta pars thuris adjecta sit: potest nigra hedera ex vino austero cocta; ac, si celeriter malum serpit, non aliud magis proficit. Purgato ulcere, quod in summa cute esse proposui, satis ad sanitatem eadem lenia medicamenta proficient.

5. Chironium autem ulcus adpellatur, quod et magnum est, et habet oras duras, callosas, tumentes. Exit sanies non multa, sed tenuis; odor malus, neque in ulcere, neque in ejus humore est; nulla inflammatio, dolor modicus est; nihil serpit: ideoque nullum periculum adfert; sed non facile sanescit. Interdum tenuis cicatrix inducitur, deinde iterum rumpitur, ulcusque renovatur. Fit maxime in pedibus et cruribus. Super id imponi debet, quod et lene aliquid, et vehemens, et reprimens habeat; quale ejus rei causa fit ex his: squamae aeris, plumbi eloti combusti, singulorum p. X. IV. cadmiae, cerae, singulorum p. X. VIII. rosae quantum satis est ad ceram simul cum eis molliendam. Ulcus callosum.

6. Fiunt etiam ex frigore hiberno ulcera, maxime in pueris, et praecipue pedibus, digitisque eorum, nonnunquam etiam in manibus. Rubor cum inflammatione mediocri est: interdum pustulae oriuntur, deinde exulceratio: dolor autem modicus; prurigo major est: nonnunquam humor exit, sed non Pernio.

multus, qui referre vel pus, vel saniem videtur. In primis multa calida aqua fovendum est, in qua rapa decocta; aut si ea non sunt, aliquae verbenae ex reprimentibus. Si nondum adapertum ulcus est, aes, quam maxime calidum quis pati potest, admovendum est. Si jam exulceratio est, imponi debet alumen aequa portione cum thure contritum, vino adjecto; aut malicorium in aqua coctum, deinde contritum. Si summa detracta pellicula est, hic quoque melius lenia medicamenta proficiunt.

Struma. 7. Struma quoque est tumor, in quo subter concreta quaedam ex pure et sanguine quasi glandulae oriuntur: quae vel praecipue fatigare medicos solent; quoniam et febres movent, nec unquam facile maturescunt; et sive ferro, sive medicamentis curantur, plerumque iterum juxta cicatrices ipsas resurgunt; multoque post medicamenta saepius: quibus id quoque accedit, quod longo spatio detinent. Nascuntur maxime in cervice; sed etiam in alis, et inguinibus, et in lateribus. In mammis quoque feminarum se reperisse, Meges auctor est. Propter haec et album veratrum recte datur, atque etiam saepius, donec ea digerantur; et medicamenta imponuntur, quae humorem vel educant, vel dissipent; quorum supra mentio facta est. Adurentibus quoque quidam utuntur, quae exedant, crustaque eum locum adstringant: tum vero ut ulcus curant. Quaecunque autem ratio curandi est, corpus, puro ulcere, exercendum atque alendum est, donec ad cicatricem perveniat. Quae cum medici doceant, quorundam rusticorum experimento cognitum, quem struma male habet, eum, si anguem edit, liberari.

Furunculus. 8. Furunculus vero est tuberculum acutum cum inflammatione et dolore; maximeque ubi jam in pus vertitur. Qui ubi adapertus est, et exiit pus, subter

apparet pars carnis in pus versa, pars corrupta subalbida, subrubra; quem ventriculum quidam furunculi nominant. In eo nullum periculum est, etiamsi nulla curatio adhibeatur: maturescit enim per se, atque erumpit. Sed dolor efficit, ut potior medicina sit, quae maturius liberet. Proprium ejus medicamentum galbanum est: sed alia quoque supra comprehensa sunt. Si cetera desunt, imponi debet, primum non pingue emplastrum, ut id reprimat: deinde, si non repressit, quodlibet puri movendo accommodatum; si ne id quidem est, vel resina, vel fermentum. Expresso pure, nulla ultra curatio necessaria est.

9. Φῦμα vero nominatur tuberculum furunculo simile, sed rotundius et planius, saepe etiam majus. Nam furunculus ovi dimidii magnitudinem raro explet, nunquam excedit: phyma etiam latius patere consuevit; sed inflammatio dolorque sub eo minores sunt. Ubi divisum est, pus eodem modo apparet: ventriculus, qui in furunculo, non invenitur: verum omnis corrupta caro in pus vertitur. Id autem in pueris et saepius nascitur, et facilius tollitur: in juvenibus rarius oritur, et difficilius curatur: ubi aetas induravit, ne nascitur quidem. Quibus vero medicamentis discuteretur, supra propositum est. Phyma.

10. Φύγεθλον autem est tumor, non altus, latus, in quo quiddam pustulae simile est. Dolor distentioque vehemens est, et major quam pro magnitudine tumoris; interdum etiam febricula: idque tarde maturescit, neque magnopere in pus convertitur. Fit maxime aut in cervice, aut in alis, aut in inguinibus. Panem, ad similitudinem figurae, nostri vocant. Atque id ipsum quo medicamento tolleretur, supra demonstravi.[a] Phygethlon.

[a] Supra, v. 18. 19. p. 209. Vid. Targ. v. 28. 10.

Abscessus. 11. Sed cum omnes hi nihil nisi minuti abscessus sint, generale nomen trahit latius vitium ad suppurationem spectans. Idque fere fit aut post febres, aut post dolores partis alicujus, maximeque eos, qui ventrem infestarunt. Saepiusque oculis expositum est; siquidem latius aliquid intumescit ad similitudinem ejus, quod φῦμα vocari proposui, rubetque cum calore, et paulo post etiam cum duritia, magisque nocenter indolescit, et sitim vigiliamque exprimit. Interdum tamen nihil horum in cute deprehendi potest; maximeque, ubi altius pus movetur: sed cum siti vigiliaque sentiuntur intus aliquae punctiones. Et quod de subito durius non est, melius est: et quamvis non rubet, coloris tamen aliter mutati est. Quae signa jam pure oriente nascuntur: tumor ruborque multo ante incipiunt. Sed si locus mollis est, avertendus materiae aditus est per cataplasmata, quae simul et reprimunt, et refrigerant: qualia et alias et paulo ante in erysipelate proposui. Si jam durior est, ad ea veniendum est, quae digerant, et resolvant: qualis est ficus arida contusa; aut faex mixta cum cerato, quod ex adipe suilla coactum sit; aut cucumeris radix, cui ex farina duae partes adjectae sint, ante ex mulso decoctae. Licet etiam miscere aequis portionibus ammoniacum, galbanum, propolim, viscum; pondusque adjicere myrrhae dimidio minus, quam in prioribus singulis erit. Atque emplastra quoque et malagmata idem efficiunt, quae supra explicui. Quod per haec discussum non est, necesse est, maturescat. Idque quo celerius fiat, imponenda est farina hordeacea, ex aqua cocta * * *[a] recte miscetur. Eadem autem

[a] Lacunam ita ex Cod. Med. I. restitue; "IMPONENDA EST FARINA HORDEACEA, QUAE EX AQUA COCTA RECTE MISCETUR." Miscere enim, pro eo quod praeparare est, veteres dixisse quis nescit?

haec in minoribus quoque abscessibus, quorum nomina proprietatesque supra reddidi, recte fiunt. Eademque omnium curatio: tantum modo distat. Crudum est autem, in quo major quasi venarum motus est, et gravitas, et ardor, et distentio, et dolor, et rubor, et durities; et, si major abscessus est, horror, aut etiam febricula permanet; penitusque condita suppuratione, si pro his, quae alibi cutis ostendit, punctiones sunt. Ubi ista se remiserunt, jamque is locus prurit, et aut sublividus, aut subalbidus est, matura suppuratio est; eaque, ubi vel per ipsa medicamenta, vel etiam ferro aperta est, pus debet emitti. Tum si qua in alis, vel inguinibus sunt, sine linamento nutrienda sunt. In ceteris quoque partibus, si una plaga exigua est, si mediocris suppuratio fuit, si non alte penetravit, si febris non est, si valet corpus, aeque linamenta supervacua sunt; in reliquis, parce tamen, nec, nisi magna plaga est, imponi debent. Commode vero vel super linamenta, vel sine his imponitur lenticula ex melle, aut malicorium ex vino coctum; quae et per se et mixta idonea sunt. Si qua circa duriora sunt, ad ea mollienda, vel malva contrita, vel foeni Graeci linive semen ex passo coctum superdandum est. Quidquid deinde impositum est, non adstringi, sed modice deligari debet. Illo neminem decipi decet, ut in hoc genere cerato utatur. Cetera, quae pertinent ad purgandum ulcus, ad implendum, ad cicatricem inducendam, conveniunt, quae in vulneribus exposita sunt.

12. Nonnunquam autem ex ejusmodi abscessibus, et ex aliis ulcerum generibus, fistulae oriuntur. Id nomen est ulceri alto, angusto, calloso. Fit in omni fere parte corporis: habetque quaedam in singulis locis propria. Prius de communibus dicam. Genera igitur fistularum plura sunt: siquidem aliae Fistulae.

breves sunt, aliae altius penetrant; aliae rectae intus feruntur, aliae multoque plures transversae; aliae simplices sunt, aliae duplices triplicesve, ab uno ore intus orsae quae fiunt, aut etiam in plures sinus dividuntur: aliae rectae, aliae flexae, et tortuosae sunt; aliae intra carnem desinunt, aliae ad ossa aut cartilaginem penetrant, aut, ubi neutrum horum subest, ad interiora perveniunt: aliae deinde facile, aliae cum difficultate curantur, atque etiam quaedam insanabiles reperiuntur. Expedita curatio est in fistula simplici, recenti, intra carnem: adjuvatque ipsam corpus, si juvenile, si firmum est. Inimica contraria his sunt: itemque, si fistula os, vel cartilaginem, vel nervum, vel musculos laesit; si articulum occupavit; si vel ad vesicam, vel ad pulmonem, vel ad vulvam, vel ad grandes venas arteriasve, vel ad inania, ut guttur, stomachum, thoracem penetravit. Ad intestina quoque eam tendere, semper periculosum, saepe pestiferum est. Quibus multum mali accedit, si corpus vel aegrum, Exploratio. vel senile, vel mali habitus est. Ante omnia autem demitti specillum in fistulam convenit, ut, quo tendat, et quam alte perveniat, scire possimus; simul etiam protinus humida, an siccior sit: quod extracto specillo patet. Si vero os in vicino est, id quoque disci potest, si jam, nec ne, eo fistula penetravit, quatenus nocuerit. Nam si molle est quod ultimo specillo contingitur, intra carnem adhuc vitium est: si magis id renititur, ad os ventum est. Ibi deinde si labitur specillum, nondum caries est: si non labitur, sed aequali innititur, caries quidem, verum adhuc levis est: si inaequale quoque et asperum subest, vehementius os exesum est. At cartilago ubi subsit, ipsa sedes docet; perventumque esse ad eam, ex renisu patet. Et ex his quidem

colliguntur fistularum sedes, spatia, noxae. Simplices vero eae sint, an in plures partes diducantur, cognosci potest ex modo puris: cujus si plus fertur, quam quod simplici spatio convenit, plures sinus esse manifestum est. Cumque fere juxta sint caro, et nervus, et aliqua nervosa, quales fere tunicae membranaeque sunt, genus quoque puris docebit, num plures sinus intus diversa corporis genera perroserint. Siquidem ex carne pus laeve, album, copiosius fertur: at ex nervoso loco, coloris quidem ejusdem, sed tenuius et minus: ex nervo, pingue et oleo non dissimile. Denique etiam corporis inclinatio docet, num in plures partes fistulae penetrarint; quia saepe, cum quis aliter decubuit, aliterque membrum collocavit, pus ferri, quod jam desierat, iterum incipit; testaturque, non solum alium sinum esse, ex quo descendat, sed etiam in aliam corporis partem eum tendere. Sed si et in carne et recens et simplex est, ac neque rugosa neque cava sede, neque in articulo, sed in eo membro, quod per se immobile, non nisi cum toto corpore movetur; satis proficiet emplastrum, quod recentibus vulneribus imponitur, dum habeat vel salem, vel alumen, vel squamam aeris, vel aeruginem, vel ex metallicis aliquid: exque eo collyrium fieri debet altera parte tenuius, altera paulo plenius, idque ea parte, qua tenuius est, antecedente demitti oportet in fistulam, donec purus sanguis se ostendat: quae in omnibus fistularum collyriis perpetua sunt. Idem deinde emplastrum in linteolo superimponendum, supraque injicienda spongia est, in acetum ante demissa: solvique quinto die satis est. Genus victus adhibendum est, quo carnem ali docui. Ac si longius a praecordiis fistula est, ex intervallo jejunum radiculas esse, deinde vomere, necessarium est. Vetustate callosa fit fis-

Callus. tula. Callus autem neminem fallit, quia durus est, et aut albus, aut pallidus. Sed tum validioribus medicamentis opus est: quale est, quod habet papaveris lacrimae p. ҂. I. gummi p. ҂. III. =. cadmiae p. ҂. IV. atramenti sutorii p. ҂. VIII. ex quibus aqua coactis collyrium fit: aut in quo sunt gallae p. ҂. =. aeruginis, sandarachae, aluminis Aegyptii; singulorum p. ҂. I. atramenti sutorii combusti p. ҂. II. aut quod constat ex chalcitide, et saxo calcis; quibus auripigmenti dimidio minus, quam in singulis prioribus est, adjicitur, eaque melle cocto excipiuntur. Expeditissimum autem est ex praecepto Megetis, aeruginis rasae p. ҂. II. conterere, deinde ammoniaci thymiamatis p. ҂. II. aceto liquare, eoque infuso aeruginem cogere: idque ex primis medicamentis est. Sed ut haec maximi effectus sunt, si cui ista non adsunt, facile tamen est callum quibuslibet adurentibus medicamentis erodere: satisque est vel papyrum[a] intortum, vel aliquid ex penicillo in modum collyrii adstrictum eo illinere. Scilla[b] quoque cocta et mixta cum calce, callum exest. Si quando vero longior et transversa fistula est, demisso specillo, contra principium hujus incidi commodissimum est, et collyrium utrinque demitti. At si duplicem esse fistulam vel multiplicem existimamus, sic tamen, ut brevis, intraque carnem sit, collyrio uti non debemus; quod unam partem curet, reliquas omittat; sed eadem medicamenta arida in calamum scriptorium conjicienda sunt, isque ori fistulae aptandus, inspirandumque, ut ea medicamenta intus compellantur: aut eadem ex vino liquanda sunt; vel si sordidior fistula est, ex mulso; si callosior, ex aceto; idque intus infundendum. Quid-

[a] Cyperi Papyri L. librum. [b] Scilla Maritima α. β.

quid inditum est, superponenda sunt, quae refrigerent et reprimant: nam fere quae circa fistulam sunt, habent aliquid inflammationis. Neque alienum est, ubi quis resolverit, antequam rursus alia medicamenta conjiciat, per oricularium clysterem fistulam eluere, si plus puris fertur, vino; si callus durior est, aceto; si jam purgatur, mulso, vel aqua, in qua ervum coctum sit, sic, ut huic quoque mellis paulum adjiciatur. Fere vero fit, ut ea tunica, quae inter foramen et integram carnem est, victa medicamentis tota exeat, infraque ulcus purum sit. Quod ubi contigit, imponenda glutinantia sunt; praecipueque spongia melle cocto illita. Neque ignoro, multis placuisse, linamentum in modum collyrii compositum tinctum melle demitti: sed celerius id glutinatur, quam impletur. Neque verendum est, ne purum corpus puro corpori junctum non coëat, adjectis quoque medicamentis ad id efficacibus; cum saepe exulceratio digitorum, nisi magna cura prospeximus, sanescendo in unum eos jungat.[a]

13. Est etiam ulceris genus, quod a favi similitudine *κηρίον* a Graecis nominatur: idque duas species habet. Alterum est subalbidum, furunculo simile; sed majus, et cum dolore majore: quod ubi maturescit, habet foramina, per quae fertur humor glutinosus et purulentus; nec tamen ad justam maturitatem pervenit. Si divisum est, multo plus intus corrupti, quam in furunculo, apparet, altiusque descendit. Raro fit nisi in capillis. Alterum est minus, super corpus eminens, durum, latum, subviride, subpallidum, magis exulceratum: siquidem

[a] Quantum celeris illius adhaesionis, qua chirurgi hodie ad vulnera sananda utuntur, experientia ignara docere potuit, Celsus veteresque noverant.—Sed antequam usui adhibere potuissent, principiis opus fuit, quibus recentiores nos soli fruimur.

ad singulorum pilorum radices foramina sunt, per quae fertur humor glutinosus, subpallidus, crassitudinem mellis, aut visci referens, interdum olei: si inciditur, viridis intra caro apparet. Dolor autem, et inflammatio ingens est, adeo ut acutam quoque febrem movere consuerint. Super id, quod minus crebris foraminibus exasperatum est, recte imponitur et ficus arida, et lini semen in mulso coctum, et emplastra ac malagmata materiam educentia, aut quae proprie huc pertinentia supra posui. Super alterum, et eadem medicamenta, et farina ex mulso cocta, sic, ut ei dimidium resinae terebinthinae misceatur; et ficus in mulso decocta, cui paulum hyssopi contriti sit adjectum; et uvae taminiae pars quarta fico adjecta. Quod si parum in utrolibet genere medicamenta proficiunt, totum ulcus usque ad sanam carnem excidi oportet. Ulcere ablato, super plagam medicamenta danda sunt, primum, quae pus citent; deinde, quae purgent; tum, quae impleant.

Verrucae. 14. Sunt vero quaedam verrucis similia; quorum diversa nomina, ut vitia sunt. Ἀκροχορδόνα Graeci vocant, ubi sub cute coit aliquid durius, et interdum paulo asperius, coloris ejusdem; infra tenue, ad cutem latius; idque modicum est, quia raro fabae magnitudinem excedit. Vix unum tantum eodem tempore nascitur; sed fere plura, maximeque in pueris; eaque nonnunquam subito desinunt, nonnunquam mediocrem inflammationem excitant; sub qua etiam in pus convertuntur. At θύμιον nominatur, quod super corpus quasi verrucula eminet, ad cutem tenue, supra latius, subdurum, et in summo perasperum: idque summum colorem floris thymi repraesentat, unde ei nomen est; ibique facile finditur, et cruentatur; nonnunquam aliquantum sanguinis fundit: fereque citra magnitudinem fabae

Aegyptiae est, raro majus, interdum perexiguum. Modo autem unum, modo plura nascuntur, vel in palmis, vel in inferioribus pedum partibus: pessima tamen in obscoenis sunt; maximeque ibi sanguinem fundunt. Μυρμήκια autem vocantur humiliora thymio durioraque: quae radices altius exigunt, majoremque dolorem movent: infra lata, supra autem tenuia; minus sanguinis mittunt; magnitudine vix unquam lupini modum excedunt. Nascuntur ea quoque aut in palmis, aut in inferioribus partibus pedum. Clavus autem nonnunquam quidem etiam Clavus. alibi, sed in pedibus tamen maxime nascitur, praecipue ex contuso; quamvis interdum aliter: doloremque, etiamsi non alias, tamen ingredienti movet. Ex his acrochordon et thymium saepe etiam per se finiuntur; et quo minora sunt, eo magis: myrmecia et clavi sine curatione vix unquam desinunt. Acrochordon, si excisa est, nullam radiculam relinquit, ideoque ne renascitur quidem: thymio clavoque excisis, subter rotunda radicula nascitur, quae penitus descendit ad carnem; eaque relicta idem rursus exigit: myrmecia latissimis radicibus inhaerent; ideoque ne excidi quidem sine magna exulceratione possunt. Clavum subinde radere, commodissimum est: nam sine ulla vi sic mollescit; ac si sanguinis quoque aliquid emissum est, saepe emoritur. Tollitur etiam, si quis eum circumpurgat, deinde imponit resinam, cui miscuit pulveris paulum, quem ex lapide molari contrito fecit. Cetera vero genera medicamentis adurenda sunt: aliisque id, quod ex faece vini; myrmeciis id, quod ex alumine et san- Myrmecia. daracha fit, aptissimum est. Sed ea, quae circa sunt, foliis contegi debent, ne ipsa quoque exulcerentur: deinde postea lenticula imponi. Tollit thymium etiam ficus in aqua cocta.

Pustulae. 15. At pustulae maxime vernis temporibus oriuntur. Earum plura genera sunt. Nam modo circa totum corpus partemve aspritudo quaedam fit, similis iis pustulis, quae ex urtica, vel ex sudore nascuntur: ἐξανθήματα[a] Graeci vocant. Eaeque modo rubent, modo colorem cutis non excedunt. Nonnunquam plures, similes varis oriuntur; nonnunquam majores: pustulae lividae, aut pallidæ, aut nigrae, aut aliter naturali colore mutato; subestque his humor: ubi eae ruptae sunt, infra quasi exulcerata caro apparet: φλύκταιναι[b] Graece nominantur. Phlyctaenae. Fiunt vel ex frigore, vel ex igni, vel ex medicamentis. Phlyzacion. Φλυζάκιον[b] autem paulo durior pustula est, subalbida, acuta; ex qua ipsa quod exprimitur, humidum est. Ex pustulis vero nonnunquam etiam ulcuscula fiunt, aut aridiora, aut humidiora, et modo tantum cum prurigine, modo etiam cum inflammatione ac dolore; exitque aut pus, aut sanies, aut utrumque. Maximeque id evenit in aetate puerili; raro in medio corpore; saepe in eminentibus partibus. Epinyctis. Pessima pustula est, quae ἐπινυκτὶς vocatur. Ea colore vel sublivida, vel subnigra, vel alba esse consuevit: circa hanc autem vehemens inflammatio est; et cum adaperta est, reperitur intus exulceratio mucosa, colore humori suo similis. Dolor ex ea supra magnitudinem ejus est: neque enim ea faba major est. Atque haec quoque oritur in eminentibus partibus, et fere noctu; unde nomen quoque a Graecis ei est impositum. In omni vero pustularum curatione primum est, multum ambulare atque exerceri; si quid ista prohibet, gestari: secundum est, cibum minuere; abstinere ab omnibus acribus et extenuantibus: eademque nutrices facere oportet,

a Bateman, p. 144.

b Bateman, definitionum 5. α.

si lactens puer ita affectus est. Praeter haec is, qui jam robustus est, si pustulae minutae sunt, desudare in balneo debet; simulque super eas nitrum inspergere, oleoque vinum miscere, et sic ungi; tum descendere in solium. Si nihil sic proficitur, aut si majus pustularum genus occupavit, imponenda lenticula est; detractaque summa pellicula, ad medicamenta lenia transeundum. Epinyctis post lenticulam, recte herba quoque sanguinali, vel viridi coriandro[a] curatur. Ulcera vero ex pustulis facta tollit spuma argenti cum semine foeni Graeci mixta, sic, ut his invicem rosa atque intubi succus adjiciatur, donec mellis crassitudo ei fiat. Proprie ad eas pustulas, quae infantes male habent, lapidis, quem *πυρίτην* vocant, p. ✕. VIII. cum quinquaginta amaris nucibus miscetur, adjiciunturque olei cyathi tres. Sed prius ungi ex cerussa pustulae debent, tum hoc illini.

16. Scabies vero est durior cutis, rubicunda, ex qua pustulae oriuntur, quaedam humidiores, quaedam sicciores. Exit ex quibusdam sanies, fitque ex his continuata exulceratio pruriens, serpitque in quibusdam cito. Atque in aliis quidem ex toto desinit, in aliis vero certo tempore anni revertitur. Quo asperior est, quoque prurit magis, eo difficilius tollitur. Itaque eam, quae talis est, *ἀγρίαν*, id est, feram, Graeci appellant. In hac quoque victus ratio eadem, quae supra, necessaria est. Medicamentum autem ad incipientem hanc idoneum est, quod fit ex spodii, croci, aeruginis, singulorum p. ✕. =. piperis albi, omphacii, singulorum p. ✕. I. cadmiae p. ✕. VIII. At ubi jam exulceratio est, id, quod fit ex sulphuris p. ✕. I. cerae p. ✕. IV. picis li-

Scabies. (BATEMAN, p. 190?)

[a] Coriandri sativi semine crudo. DIOSC. iii. 62. GAL. Simpl. Med. viii.

quidae hemina, olei sextariis duobus: quae simul incoquuntur, dum crassitudo mellis fiat. Est etiam, quod ad Protarchum auctorem refertur. Habet farinae lupinorum sextarium, nitri cyathos quatuor, picis liquidae heminam, resinae humidae selibram, aceti cyathos tres. Crocum quoque, lycium, aerugo, myrrha, cinis, aequis portionibus recte miscentur, et ex passo coquuntur: idque omnem pituitam utique sustinet. Ac si nihil aliud est, amurca ad tertiam partem decocta, vel sulphur pici liquidae mixtum, sicut in pecoribus proposui,[a] hominibus quoque scabie laborantibus opitulantur.

Impetigo. (Bateman, p. 145.) 17. Impetiginis vero species sunt quatuor. Minime mala est, quae similitudine scabiem repraesentat: nam et rubet, et durior est, et exulcerata est, et rodit. Distat autem ab ea, quod magis exulcerata est, et varis similes pustulas habet; videnturque esse in ea quasi bullulae quaedam, ex quibus interposito tempore squamulae resolvuntur; certioribusque haec temporibus revertitur. Psoriasis. Alterum genus[b] pejus est, simile papulae fere, sed asperius rubicundiusque, figuras varias habens: squamulae ex summa cute discedunt, rosio major est, celerius et latius procedit, certioribusque etiamnum, quam prior, temporibus et fit, et desinit. Rubra cognominatur. Tertia etiamnum deterior est: nam et crassior est, et durior, et magis tumet; in summa cute finditur, et vehementius rodit; ipsa quoque squamosa, sed nigra; proceditque et late, nec tarde; et minus errat

[a] Scilicet in Agricultura, quae, cum plurimis aliis ejus libris, periit. Locus tamen extat apud Columellam, vii. 5. "Eidem remedio est amurca, duabus partibus decocta:—facit etiam sulphuris triti et picis liquidae modus aequalis, igne lente coactus." Paulo enim supra citaverat;—"Hoc modo curatum pecus anno scabrum fieri non posse Celsus affirmat." Sed remedium Virgilianum est, Geor. iii. 448.

[b] Bateman, p. 37.

in temporibus, quibus aut oritur, aut desinit; neque ex toto tollitur. Nigrae cognomen est. Quartum genus est, quod curationem omnino non recipit, distans colore: nam subalbidum est, et recenti cicatrici simile; squamulasque habet pallidas, quasdam subalbidas, quasdam lenticulae similes; quibus demtis, nonnunquam profluit sanguis. Alioquin vero humor ejus albidus est, cutis dura atque fissa est; proceditque latius. Haec vero omnia genera maxime oriuntur in pedibus, et manibus; atque ungues quoque infestant. Medicamentum non aliud valentius est, quam quod ad scabiem quoque pertinere sub auctore Protarcho retuli. Serapion autem, nitri p. ϰ. II. sulphuris p. ϰ. IV. excipiebat resina copiosa, eoque utebatur.

18. Papularum vero duo genera sunt. Alterum, in quo per minimas pustulas cutis exasperatur, et rubet, leviterque roditur; medium habet pauxillo laevius; tarde serpit: idque vitium maxime rotundum incipit, eademque ratione in orbem procedit. Altera autem est, quam ἀγρίαν Graeci appellant: in qua similiter quidem, sed magis cutis exasperatur, exulceraturque, ac vehementius et roditur, et rubet, et interdum etiam pilos remittit. Quae minus rotunda est, difficilius sanescit: nisi sublata est, in impetiginem vertitur. Sed levis papula etiam, si jejuna saliva quotidie defricatur, sanescit: major commodissime murali herba tollitur, si super eadem trita est. Ut vero ad composita medicamenta veniamus, idem illud Protarchi tanto valentius in his est, quanto minus in his vitii est. Alterum ad idem Myronis: nitri rubri, thuris, singulorum p. ϰ. I. cantharidum purgatarum p. ϰ. II. sulphuris ignem non experti tantundem, resinae terebinthinae liquidae p. ϰ. XX. farinae lolii sext. III. gith cyathi tres, picis crudae sextarius. Papulae. (Bateman, p. 6.)

Vitiligo.

19. Vitiligo[a] quoque, quamvis per se nullum periculum affert, tamen et foeda est, et ex malo corporis habitu fit. Ejus tres species sunt. Ἄλφος vocatur, ubi color albus est, fere subasper et non continuus, ut quaedam quasi guttae dispersae esse videantur: interdum etiam latius, et cum quibusdam intermissionibus serpit. Μέλας colore ab hoc differt, quia niger est, et umbrae similis: cetera eadem sunt. Λευκὴ habet quiddam simile alpho, sed magis albida est, et altius descendit; in eaque albi pili sunt, et lanugini similes. Omnia haec serpunt: sed in aliis celerius, in aliis tardius. Alphos et Melas[b] in quibusdam variis temporibus et oriuntur et desinunt; Leuce quem occupavit, non facile dimittit. Priora curationem non difficillimam recipiunt: ultimum vix unquam sanescit; ac, si quid ei vitio demtum est, tamen non ex toto sanus color redditur. Utrum autem aliquod horum sanabile sit, an non sit, experimento facile colligitur. Incidi enim cutis debet, aut acu pungi: si sanguis exit, quod fere fit in duobus prioribus, remedio locus est; si humor albidus, sanari non potest. Itaque ab hoc quidem abstinendum est. Super id vero, quod curationem recipit, imponenda lenticula mixta cum sulphure et thure, sic, ut ea contrita ex aceto sit. Aliud ad idem, quod ad Irenaeum auctorem refertur. Alcyonium, nitrum, cuminum, fici folia arida paribus portionibus contunduntur, adjecto aceto. His in sole vitiligo perungitur; deinde non ita multo post, ne nimis erodatur, eluitur. Proprie quidam, Myrone auctore, eos, quos Alphos vocari dixi, hoc medicamento perungunt: sulphuris p. ϰ. =. aluminis scissilis p. ϰ. =. nitri p. ϰ. = =. myrti aridae

[a] Consule BATEMAN, p. 273. [b] Ibid. p. 30—37.

contritae acetabulum miscent, deinde in balneo super vitiliginem inspergunt farinam ex faba, tum haec inducunt. Ii vero, quos Melanas vocari dixi, curantur, cum simul contrita sunt alcyonium, thus, hordeum, faba, eaque sine oleo in balneo ante sudorem insperguntur: tum genus id vitiliginis defricatur.

LIBER SEXTUS.

MORBORUM TOPICORUM PER MEDICAMENTA CURATIO.

Praefatio. I. Dixi de iis vitiis, quae per totum corpus orientia, medicamentorum auxilia desiderant: nunc ad ea veniam, quae non nisi in singulis partibus incidere consuerunt, orsus a capite. In hoc igitur capillis fluentibus maxime quidem saepe radendo succurritur. Adjicit autem vim quandam ad continendum ladanum cum oleo mixtum. Nunc de iis capillis loquor, qui post morbum fere fluunt. Nam, quo minus caput quibusdam aetate nudetur, succurri nullo modo potest.

Porrigo. II. Porrigo autem est, ubi inter pilos quaedam quasi squamulae surgunt, eaeque a cute resolvuntur; et interdum madent, multo saepius siccae sunt. Idque evenit modo sine ulcere, modo exulcerato loco: huic quoque modo malo odore, modo nullo accedente. Fereque id in capillo fit, rarius in barba, aliquando etiam in supercilio: ac neque sine aliquo vitio corporis nascitur, neque ex toto inutile est. Nam bene integro capite, non exit: ubi aliquod in eo vitium est, non incommodum est, summam cutem potius subinde corrumpi, quam id, quod nocet, in aliam partem magis necessariam verti. Commodius est ergo subinde pectendo repurgare, quam id ex toto prohibere. Si tamen ea

res nimium offendit, (quod humore sequente fieri potest, magisque, si is etiam mali odoris est,) caput saepe radendum est; dein id super adjuvandum aliquibus ex leviter reprimentibus; quale est nitrum cum aceto, vel ladanum cum myrteo et vino, vel myrobalanum cum vino. Si parum per haec proficitur, vehementioribus uti licet; cum eo, ut sciamus, utique in recenti vitio id inutile esse.

III. Est etiam ulcus, quod a fici similitudine Sycosis.
σύκωσις a Graecis nominatur. Caro excrescit: et id quidem generale est. Sub eo vero duae species sunt. Alterum ulcus durum et rotundum est; alterum humidum et inaequale. Ex duro exiguum quiddam et glutinosum exit: ex humido plus, et mali odoris. Fit utrumque in iis partibus, quae pilis conteguntur: sed id quidem, quod callosum et rotundum est, maxime in barba; id vero, quod Menti;
humidum, praecipue in capillo. Super utrumque capilli.
oportet imponere elaterium, aut lini semen contritum et aqua coactum, aut ficum in aqua decoctam, aut emplastrum tetrapharmacum ex aceto subactum. Terra quoque Eretria ex aceto liquata illinitur.

IV. Arearum quoque duo genera sunt. Com- Area.
mune utrique est, quod emortua summa pellicula pili primum extenuantur, deinde excidunt: ac, si ictus is locus est, sanguis exit liquidus, et mali odoris: increscitque utrumque in aliis celeriter, in aliis tarde. Pejus est, quod densam cutem, et subpinguem, et ex toto glabram fecit. Sed ea, quae ἀλω- Alopecia.
πεκία nominatur, sub qualibet figura dilatatur. Fit et in capillo, et in barba. Id vero, quod a serpentis similitudine ὀφίασις appellatur, incipit ab occipitio; Ophiasis.
duorum digitorum latitudinem non excedit; ad aures duobus capitibus serpit; quibusdam etiam ad frontem, donec se duo capita in priorem partem

committant. Illud vitium in qualibet aetate est; hoc fere in infantibus: illud vix unquam sine curatione, hoc per se saepe finitur. Quidam haec genera arearum scalpello exasperant: quidam illinunt adurentia ex oleo; maximeque chartam combustam: quidam resinam terebinthinam cum thapsia inducunt. Sed nihil melius est, quam novacula quotidie radere: quia, cum paulatim summa pellicula excisa est, adaperiuntur pilorum radiculae. Neque ante oportet desistere, quam frequentem pilum nasci apparuerit. Id autem, quod subinde raditur, illini atramento scriptorio[a] satis est.

Vari, lenticulae, ephelides.

V. Paene ineptiae sunt curare varos,[b] et lenticulas,[c] et ephelidas:[d] sed eripi tamen feminis cura cultus sui non potest. Ex his autem, quae supra proposui, vari lenticulaeque vulgo notae sunt; quamvis rarior ea species est, quam semion Graeci vocant; cum sit ea lenticula rubicundior, et inaequalior. Ephelis vero a plerisque ignoratur: quae nihil est, nisi asperitas quaedam et durities mali coloris. Cetera non nisi in facie: lenticula etiam in alia parte nonnunquam nasci solet; de qua per se scribere alio loco, visum operae pretium non est. Sed vari commodissime tolluntur imposita resina, cui non minus, quam ipsa est, aluminis scissilis, et paulum mellis adjectum est. Lenticulam tollunt galbanum et nitrum, cum pares portiones habent, contritaque ex aceto sunt, donec ad mellis crassitudinem venerint. His corpus illinendum, et, interpo-

[a] Ex taedarum fuliginis ℥iii. et gummi ℥i. confecto: aliquando tamen ex resinae fuligine, et pictorum fuligine ex vitrariis, cum gummi, et atramento sutorio. DIOSC. v. 103. VITRUV. lib. vii.

[b] Acne simplex. BATEMAN, 275. 276. 279.

[c] "*Ephelide lentiforme.*" ALIBERT, tab. 26.

[d] Ephelis. BATEMAN, ord. 8. 320.

sitis pluribus horis, mane eluendum est, oleoque leviter ungendum. Ephelidem tollit resina, cui tertia pars salis fossilis et paulum mellis adjectum est. Ad omnia vero ista, atque etiam ad colorandas cicatrices, potest ea compositio, quae ad Tryphonem patrem auctorem refertur. In ea pares portiones sunt myrobalani magmatis, cretae Cimoliae subcaeruleae, nucum amararum, farinae hordei atque ervi, struthii albi, sertulae Campanae seminis: quae omnia contrita, melle quam amarissimo coguntur, illitumque a vespere usque mane eluitur.

VI. 1. Sed haec quidem mediocria sunt. Ingentibus vero et variis casibus oculi nostri patent: qui cum magnam partem ad vitae simul et usum et dulcedinem conferant, summa cura tuendi sunt. Protinus autem orta lippitudine, quaedam notae sunt, ex quibus, quid eventurum sit, colligere possimus. Nam si simul et lacrima et tumor et crassa pituita coeperint; si ea pituita lacrimae mixta est; neque lacrima calida est, pituita vero alba et mollis, tumor non durus, longae valetudinis metus non est. At si lacrima multa et calida, pituitae paulum, tumor modicus est, idque in uno oculo est; longum id, sed sine periculo, futurum est. Idque lippitudinis genus minime cum dolore est; sed vix ante vicesimum diem tollitur: nonnunquam per duos menses durat. Quandoque finitur, pituita alba et mollis esse incipit, lacrimaeque miscetur. At si simul ea utrumque oculum invaserunt, potest esse brevior, sed periculum ulcerum est. Pituita autem sicca et arida dolorem quidem movet, sed maturius desinit, nisi quid exulceravit. Tumor magnus, si sine dolore est, et siccus, sine ullo periculo est: si siccus quidem, sed cum dolore est, fere exulcerat; et nonnunquam ex eo casu fit, ut palpebra cum

Oculi.

oculo glutinetur. Ejusdem exulcerationis timor in palpebris pupillisve est, ubi super magnum dolorem lacrimae salsae calidaeque sunt; aut etiam si, tumore jam finito, diu lacrima cum pituita profluit. Pejus etiamnum est, ubi pituita pallida aut livida est, lacrima calida et multa profluit, caput calet, a temporibus ad oculos dolor pervenit, nocturna vigilia urget: siquidem sub his oculus plerumque rumpitur; votumque est, ut tantum exulceretur. Intus ruptum oculum febricula juvat: si foras jam ruptus procedit, sine auxilio est. Si de nigro aliquid albidum factum est, diu manet. At si asperum, et crassum est, etiam post curationem vestigium aliquod relinquit.

Curari vero oculos sanguinis detractione, medicamento, balneo, vino, vetustissimus auctor Hippocrates memoriae prodidit. Sed eorum tempora et causas parum explicuit: in quibus medicinae summa est. Neque minus in abstinentia et alvi ductione saepe auxilii est. Hos igitur interdum inflammatio occupat: ubi cum tumore in his dolor est; sequiturque pituitae cursus, nonnunquam copiosior vel acrior, nonnunquam utraque parte moderatior. In ejusmodi casu prima omnium sunt quies et abstinentia. Ergo primo die, loco obscuro cubare debet, sic, ut a sermone quoque abstineat; nullum cibum assumere; si fieri potest, ne aquam quidem; sin minus, certe quam minimum ejus. Quod si graves dolores sunt, commodius secundo die; si tamen res urget, etiam primo sanguis mittendus est; utique si in fronte venae tument, si firmo corpore materia superest. Si vero minor impetus minus acrem curationem requirit, alvum, sed non nisi secundo tertiove die duci oportet. At modica inflammatio neutrum ex his auxilium desiderat; sa-

tisque est, uti quiete et abstinentia. Neque tamen in lippientibus longum jejunium necessarium est, ne pituita tenuior atque acrior fiat: sed secundo die dari debet id, quod levissimum videri potest ex iis, quae pituitam faciunt crassiorem; qualia sunt ova sorbilia: si minor vis urget, pulticula quoque, aut panis ex lacte. Insequentibusque diebus, quantum inflammationi detrahetur, tantum adjici cibis poterit; sed generis ejusdem: utique ut nihil salsum, nihil acre, nihil ex iis, quae extenuant, sumatur; nihil potui praeter aquam. Et victus quidem ratio talis maxime necessaria est. Protinus autem primo die, croci p. ✕. I. et farinae candidae quam tenuissimae p. ✕. II. excipere oportet ovi albo, donec mellis crassitudinem habeat: idque in linteolum illinere, et fronti agglutinare, ut, compressis venis, pituitae impetum cohibeat. Si crocum non est, thus idem facit. Linteolo an lana excipiatur, nihil interest. Superinungi vero oculi debent, sic, ut croci quantum tribus digitis comprehendi potest, sumatur, myrrhae ad fabae, papaveris lacrimae ad lenticulae magnitudinem, eaque cum passo conterantur, et specillo super oculum inducantur. Aliud ad idem: myrrhae p. ✕. I. mandragorae succi p. ✕. I. papaveris lacrimae p. ✕. II. foliorum rosae, cicutae seminis, singulorum p. ✕. III. acaciae p. ✕. IV. gummi p. ✕. VIII. Et haec quidem interdiu: noctu vero, quo commodior quies veniat, non alienum est, superimponere candidi panis interiorem partem ex vino subactam: nam et pituitam reprimit, et, si quid lacrimae processit, absorbet, et oculum glutinari non patitur. Si grave id et durum, propter magnum oculorum dolorem, videtur, ovi et album et vitellus in vas defundendum est, adjiciendumque eo mulsi paulum, idque digito permiscen-

Pituitam incrassantia.

dum: ubi facta unitas est, demitti debet lana mollis bene carpta, quae id excipiat, superque oculos imponi. Ea res et levis est, et refrigerando pituitam coërcet, et non exarescit, et glutinari oculum non patitur. Farina quoque hordeacea cocta, et cum malo cotoneo cocto mixta, commode imponitur. Neque ab ratione abhorret, etiam penicillo potissimum uti expresso, si levior impetus est, ex aqua; si major, ex posca. Priora fascia deliganda sunt, ne per somnum cadant: at hoc superimponi satis est, quia et reponi ab ipso commode potest; et, cum inaruit, iterum madefaciendum est. Si tantum mali est, ut somnum diu prohibeat, eorum aliquid dandum est, quae ἀνώδυνα Graeci appellant: satisque est puero, quod ervi; viro, quod fabae magnitudinem impleat. In ipsum vero oculum primo die, nisi modica inflammatio est, nihil recte conjicitur: saepe enim potius concitatur eo pituita, quam minuitur. A secundo die, gravi quoque lippitudini per indita medicamenta recte succurritur, ubi vel jam sanguis missus, vel alvus ducta est, aut neutrum necessarium esse manifestum est.

Collyria ad idem.

2. Multa autem multorumque auctorum collyria ad id apta sunt; novisque etiamnum mixturis temperari possunt; cum lenia medicamenta, et modice reprimentia, facile et varie misceantur. Ego nobilissima exsequar.

Philonis.

3. Est igitur Philonis, quod habet cerussae elotae, spodii, gummi, singulorum p. ӿ. I. papaveris lacrimae combustae[a] p. ӿ. II. Illud scire oportet, hic quoque omnia medicamenta, singula primum per se teri, deinde mixta iterum, adjecta paulatim vel aqua, vel alio humore: gummi cum quasdam alias facultates habeat, hoc maxime praestare, ut, ubi collyria diu facta inaruerunt, glutinata sint, neque frientur.

[a] Vide notam, p. 258.

4. Dionysii vero collyrium est: papaveris lacrimae combustae, donec tenerescat,[a] p. X. I. thuris combusti, gummi, singulorum p. X. II. spodii p. X. IV. Dionysii.

5. Cleonis nobile admodum: papaveris lacrimae frictae[a] p. X. I. croci p. X. =. gummi p. X. I. quibus, cum teruntur, adjicitur rosae succus. Aliud ejusdem valentius: squamae aeris, quod *στόμωμα* appellant, p. X. I. croci p. X. II. spodii p. X. IV. plumbi eloti et combusti p. X. VI. gummi tantundem. Attalium quoque ad idem est, maxime ubi multa pituita profluit: castorei p. X. —. aloës p. X. =. croci p. X. I. myrrhae p. X. II. lycii p. X. III. cadmiae curatae p. X. VIII. stibis tantundem, acaciae succi p. X. XII. Quod gummi hoc non habet, liquidum in pyxidicula servatur. Theodotus vero huic compositioni adjecit papaveris lacrimae combustae[a] p. X. I. aeris combusti et eloti p. X. II. nucleos palmarum combustos numero XX. gummi p. X. XII. Cleonis.

6. At ipsius Theodoti, quod a quibusdam *ἀχάριστον* nominatur, ejusmodi est: castorei, nardi Indici, singulorum p. X. I. lycii p. X. =. papaveris lacrimae tantundem, myrrhae p. X. II. croci, cerussae elotae, aloës, singulorum p. X. III. cadmiae botryitidis elotae, aeris combusti, singulorum p. X. VIII. gummi p. X. XVIII. acaciae succi p. X. XX. stibis tantundem; quibus aqua pluviatilis adjicitur. Theodoti.

7. Praeter haec, ex frequentissimis collyriis est id, quod quidam *κύθιον*, quidam a cinereo colore *τέφριον* appellant. Amyli, tragacanthae, acaciae succi, gummi, singulorum p. X. I. papaveris lacrimae p. X. II. cerussae elotae p. X. IV. spumae argenti elo- Tephrion.

[a] "Torretur (*μήκωνος ὀπὸς*) etiam ad oculorum medicinam in nova testa, donec mollior, et magis rutilo colore videatur." Diosc. iv. 63.

tae p. ӿ. VIII. quae aeque ex aqua pluviatili conteruntur.

Euelpidis. 8. Euelpides autem, qui aetate nostra maximus fuit ocularius medicus, utebatur eo, quod ipse composuerat: τρυγῶδες nominabat. Castorei p. ӿ. ==. lycii, nardi, papaveris lacrimae, singulorum p. ӿ. I. croci, myrrhae, aloës, singulorum p. ӿ. IV. aeris combusti p. ӿ. VIII. cadmiae, et stibis, singulorum p. ӿ. XII. acaciae succi p. ӿ. XXVI. gummi tantundem.

Oculorum inflammatio. Quo gravior vero quaeque inflammatio est, eo magis leniri medicamentum debet, adjecto vel albo ovi, vel muliebri lacte. At si neque medicus, neque medicamentum praesto est, saepius utrumlibet horum in oculos penicillo ad id ipsum facto infusum, id malum lenit. Ubi vero aliquis relevatus est, jamque cursus pituitae constitit, reliquias fortasse leviores futuras discutiunt balneum et vinum. Igitur lavari debet, leviter ante ex oleo perfricatus, diutiusque in cruribus et feminibus; multaque calida aqua fovere oculos; deinde per caput prius calida, tum egelida perfundi: a balneo cavere ne quo frigore afflatuve laedatur: post haec cibo paulo pleniore, quam ex eorum dierum consuetudine, uti, vitatis tamen omnibus pituitam extenuantibus; vinum bibere leve, subausterum, modice vetus, neque effuse, neque timide, ut neque cruditas ex eo, et tamen somnus fiat, lenianturque intus latentia acria. Sed si quis in balneo sensit majorem oculorum perturbationem, quam attulerat; (quod incidere iis solet, qui, manente adhuc pituitae cursu, festinarunt;) quamprimum discedere debet; nihil eo die vini assumere, cibi minus etiam, quam pridie: deinde cum primum satis pituita substitit, iterum ad usum balnei redire. Solet tamen evenire nonnunquam, sive

tempestatum vitio, sive corporis, ut pluribus diebus neque dolor, neque inflammatio, et minime pituitae cursus finiatur. Quod ubi incidit, jamque ipsa vetustate res matura est, ab his eisdem auxilium petendum est, id est, balneo ac vino. Haec enim ut in recentibus malis aliena sunt, quia concitare ea possunt, et accendere; sic in veteribus, quae nullis aliis auxiliis cesserunt, admodum efficacia esse consuerunt: videlicet hic quoque, ut alibi, cum secunda vana fuerint, contrariis adjuvantibus. Sed ante tonderi ad cutem convenit: deinde in balneo aqua calida quamplurima caput atque oculos fovere: tum utrumque penicillo détergere, et ungere caput irino unguento; continereque in lectulo se, donec omnis calor, qui conceptus est, finiatur, desinatque sudor, qui necessario in capite collectus est: tum ad idem cibi vinique genus veniendum, sic, uti potiones meracae sint; obtegendumque caput, et quiescendum. Saepe enim post haec gravis somnus, saepe sudor, saepe alvi dejectio pituitae cursum finit. Si levatum malum est, (quod aliquanto saepius fit,) per plures dies idem fieri oportet, donec ex toto sanitas restituatur. Si diebus iisdem alvus nihil reddit, ducenda est; quo magis superiores partes leventur. Nonnunquam autem ingens inflammatio tanto impetu erumpit, ut oculos sua sede propellat: πρόπτωσιν id, quoniam oculi procidunt, Graeci appellant. His utique, si vires patiuntur, sanguinem mitti; si id fieri non potest, alvum duci, longioremque inediam indici, necessarium est. Opus autem lenissimis medicamentis est: ideoque Cleonis collyrio quidam, quod ex duobus ante positum est, utuntur. Sed optimum est Nilei; neque de ullo magis inter omnes auctores convenit.

Balnei vinique auxilium.

Proptosis.

9. Id habet nardi Indici, papaveris lacrimae, singulorum p. ж. —. gummi p. ж. I. croci p. ж. II. fo-

Nilei collyrium.

liorum rosae recentium p.) (. IV. quae vel aqua pluviatili, vel vino levi, subaustero coguntur. Neque alienum est, malicorium, vel sertulam Campanam ex vino coquere, deinde conterere; aut myrrham nigram cum rosae foliis miscere; aut hyoscyami folia cum ovi cocti vitello; aut farinam cum acaciae succo, vel passo, aut mulso: quibus si folia quoque papaveris adjiciuntur, aliquanto valentiora sunt. Horum aliquo praeparato, penicillo fovere oculos oportet, ex aqua calida expresso, in qua ante vel myrti vel rosae folia decocta sint: deinde, ex illis aliquid imponi. Praeter haec ab occipitio, incisa cute, cucurbitula admovenda est. Quod si per haec restitutus oculus in sedem suam non est, eodemque modo prolapsus permanet, scire oportet, lumen esse amissum; deinde futurum, ut aut indurescat is, aut in pus vertatur. Si suppuratio se ostendit, ab eo angulo, qui tempori propior est, incidi oculus debet; ut effuso pure, inflammatio ac dolor finiatur, et intus tunicae residant, quo minus foeda postea facies sit: utendum deinde vel iisdem collyriis est ex lacte aut ovo; vel croco, cui album ovi misceatur. At si induruit, et sic emortuus est, ne in pus verteretur, quatenus foede prominebit, excidendum erit, sic, ut hamo summa tunica apprehendatur, infra id deinde scalpellus incidat: tum eadem medicamenta erunt conjicienda, donec omnis dolor finiatur. Iisdem medicamentis in eo quoque oculo utendum est, qui primum procidit, deinde per plura loca fissus est.

Carbunculi.

10. Solent etiam carbunculi ex inflammatione nasci, nonnunquam in ipsis oculis, nonnunquam in palpebris: et in his ipsis, modo ab interiore, modo ab exteriore parte. In hoc casu alvus ducenda est; cibus minuendus; lac potui dandum, ut acria, quae laeserunt, leniantur. Quod ad cataplasmata et medi-

camenta pertinet, iis utendum, quae adversus inflammationes proposita sunt: atque hic quoque Nilei collyrium optimum est. Si tamen carbunculus in exteriore palpebrae parte est, ad cataplasmata aptissimum est lini semen ex mulso coctum; aut, si id non est, tritici farina eodem modo cocta.

Pustulae.

11. Pustulae quoque ex inflammatione interdum oriuntur. Quod si inter initia protinus incidit, magis etiam servanda sunt, quae de sanguine et quiete supra proposui: sin serius, quam ut sanguis mitti possit, alvus tamen ducenda est: si id quoque aliqua res inhibet, utique victus ratio servanda est. Medicamentis autem hic quoque lenibus opus est, quale Nilei, quale Cleonis est.

Philalethis collyrium.

12. Id quoque, quod Philalethes vocatur, huic aptum est. Myrrhae, papaveris lacrimae, singulorum p. ϰ. I. plumbi eloti, terrae Samiae,[a] quae *ἀστὴρ* vocatur, tragacanthae, singulorum p. ϰ. IV. stibis cocti,[b] amyli, singulorum p. ϰ. VI. spodii eloti, cerussae elotae, singulorum p. ϰ. VIII. quae aqua pluviatili excipiuntur. Usus collyrii, vel ex ovo, vel ex lacte est.

[a] Fossilium affinium, "*bole* et *meerschaum*," qualitates exhibuit haec terra, nisi quod astringere crederetur. "Candidissima, non ponderosa et quae linguae admota glutinoso lentore sentitur: quae item mollis boni succi, friabilis."—"Quae aster vocatur glebosa, (πλακώδης) et cotis modo densa." Diosc. v. 101. "Glebosior, candida aster." Plin. xxxv. 16. Manifeste quidem terra Samia *meerschaum* vel *bole* fuit, Jam. i. 486. Plinius quoque ait, "Pictores eo non utuntur propter nimiam pinguitudinem." Ibid. Scilicet centum partes *meerschaum* xix; *bole* vi. magnesiae habet. Hoc vi. dimidiumque ferri continet. Caetera in eo silica, calx, alumina. Theophrastus de Lapidibus ad vestes astera praecipue usurpari docet; id quod hodie quoque apud Tataros fieri, Jamesonus, loco citato, tradidit. Vid. Plin. xxxv. 17. Asteracen quoque vocari, ostendimus supra, n. p. 201.

[b] Stibi coctum. "Uritur autem offis bubuli fimi circumlitum in clibanis; dein restinguitur mulierum lacte." Plin. xxxiii. 6. "Lavatur autem ut Cadmia." Diosc. v. 53. Oxydum igitur antimonii cum sulphure imperfectum fuit.

Ulcera.

13. Ex pustulis ulcera interdum fiunt; eaque recentia aeque lenibus medicamentis nutrienda sunt, et iisdem fere, quae supra in pustulis posui. Fit quoque proprie ad haec, quod διὰ λιβάνου vocatur. Habet aeris combusti et eloti, papaveris lacrimae frictae, singulorum p. X. I. spodii eloti, thuris, stibis combusti et eloti, myrrhae, gummi, singulorum p. X. II.

Oculorum decrementum.

14. Evenit etiam, ut oculi, vel ambo, vel singuli, minores fiant, quam esse naturaliter debeant: idque et acer pituitae cursus in lippitudine efficit, et continuati fletus, et ictus parum bene curati. In his quoque iisdem lenibus medicamentis ex muliebri lacte utendum est: cibis vero iis, qui maxime corpus alere, et implere consuerunt; vitandaque omni modo causa, quae lacrimas excitet, curaque domesticorum: quorum etiam si quid tale incidit, ejus notitiae subtrahendum. Atque acria quoque medicamenta, et acres cibi non alio magis nomine his nocent, quam quod lacrimas movent.

Phthiriasis.

15. Genus quoque vitii est, qui inter pilos palpebrarum pediculi nascuntur: φθειρίασιν Graeci nominant. Quod cum ex malo corporis habitu fiat, raro non ultra procedit: sed fere tempore interposito pituitae cursus acerrimus sequitur; exulceratisque vehementer oculis, aciem quoque ipsam corrumpit. His alvus ducenda est; caput ad cutem tondendum, diuque quotidie jejunis perfricandum: his ambulationibus aliisque exercitationibus diligenter utendum; gargarizandum ex mulso, in quo nepeta et pinguis ficus decocta sit; saepe in balneo multa calida aqua fovendum caput; vitandi acres cibi; lacte vinoque pingui utendum; bibendumque liberalius, quam edendum est. Medicamenta vero intus quidem lenia danda sunt; ne quid acrioris

pituitae concitent: super ipsos vero pediculos alia, quae necare eos, et prohibere, ne similes nascantur, possint. Ad id ipsum spumae nitri p. X. I. san- Formula bona.
darachae p. X. I. uvae taminiae p. X. I. simul teruntur, adjiciturque vetus oleum pari portione, atque acetum, donec mellis ei crassitudo sit.

16. Hactenus oculorum morbi lenibus medica- Inflammationis sequela.
mentis nutriuntur. Genera deinde alia sunt, quae diversam curationem desiderant; fereque ex inflammationibus nata, sed finitis quoque his manentia. Atque inprimis in quibusdam perseverat tenuis pituitae cursus. Quibus alvus ab inferiore parte evocanda est, demendumque aliquid ex cibo. Neque alienum est, illini frontem compositione Andreae: quae habet gummi p. X. I. cerussae, stibis, singulorum p. X. II. spumae argenti coctae et elotae p. X. IV. Sed et ea spuma ex aqua pluviatili coquitur, et arida haec medicamenta ex succo myrti conteruntur. His illita fronte, cataplasma quoque superinjiciendum est ex farina, quae frigida aqua coacta sit, cuique aut acaciae succus, aut cupressus adjecta sit. Cucurbitula quoque, inciso vertice, recte accommodatur; aut ex temporibus sanguis emittitur. Inungi vero eo debet, quod Dia Ceratos.
habet squamae aeris, papaveris lacrimae, singulorum p. X. I. cervini cornu combusti et eloti, plumbi eloti, gummi, singulorum p. X. IV. thuris p. X. XII. Hoc collyrium quia cornu habet, *διὰ κέρατος* nominant. Quotiescunque non adjicio, quod genus humoris adjiciendum sit, aquam intelligi volo.

17. Ad idem Euelpidis, quod *μεμιγμένον* nomina- Euelpidis alterum.
bat. In eo papaveris lacrimae, et albi piperis, singulae unciae sunt, gummi libra, aeris combusti p. X. I. S. Inter has autem curationes, post intermissionem aliquam, prosunt balneum et vinum.

Cumque omnibus lippientibus vitandi cibi sint, qui extenuant; tum praecipue, quibus tenuis humor diu fertur. Quod si jam fastidium est eorum, quae pituitam crassiorem reddunt, sicut in hoc genere materiae maxime promtum est; confugiendum est ad ea, quae, quia ventrem, corpus quoque adstringunt.

Ulcera varia. 18. At ulcera, si cum inflammatione finita non sunt, aut supercrescentia, aut sordida, aut cava, aut certe vetera esse consuerunt. Ex his supercrescentia collyrio, quod μεμιγμένον vocatur, optime reprimuntur. Sordida purgantur et eodem, et eo, quod σμίλιον nominatur.

Smilium. 19. Habet aeruginis p. ӿ. IV. gummi tantundem, ammoniaci, minii Sinopici, singulorum p. ӿ. XVI. quae quidam ex aqua, quidam, quo vehementiora sint, ex aceto terunt.

Phynon. 20. Id quoque Euelpidis, quod Phynona appellabat, huic utile est. Croci p. ӿ. I. papaveris lacrimae, gummi, singulorum p. ӿ. II. aeris combusti et eloti, myrrhae, singulorum p. ӿ. IV. piperis albi p. ӿ. VI. Sed ante lenitum hoc inungendum est.

Sphaerion. 21. Id quoque ejusdem, quod Sphaerion nominabat, eodem valet. Lapidis haematitis eloti p. ӿ. I. =. piperis grana sex, cadmiae elotae, myrrhae, papaveris lacrimae, singulorum p. ӿ. II. croci p. ӿ. IV. gummi p. ӿ. VIII. quae cum vino Aminaeo conteruntur.

Ad idem. 22. Liquidum quoque medicamentum ad idem componebat, in quo erant haec: aeruginis p. ӿ. =. misy combusti, atramenti sutorii, cinnamomi, singulorum p. ӿ. I. croci, nardi, papaveris lacrimae, singulorum p. ӿ. I. =. myrrhae p. ӿ. II. aeris combusti p. ӿ. III. cineris ex odoribus p. ӿ. IV. piperis grana XV. Haec ex vino austero teruntur; deinde

cum passi tribus heminis decoquuntur, donec corpus unum sit: idque medicamentum vetustate efficacius fit.

23. Cava vero ulcera commodissime implent ex iis, quae supra posita sunt, Sphaerion, et id, quod Philalethes vocatur. Idem Sphaerion vetustis ulceribus, et vix ad cicatricem venientibus optime succurrit. Ad cava ulcera.

24. Est etiam collyrium, quod cum ad plura valeat, plurimum tamen proficere in his ulceribus videtur: refertur ad Hermonem auctorem. Habet piperis longi p. ϰ. I. =. albi p. ϰ. cinnamomi, costi, singulorum p. ϰ. I. atramenti sutorii, nardi, casiae, castorei, singulorum p. ϰ. II. gallae p. ϰ. V. myrrhae, croci, thuris, lycii, cerussae, singulorum p. ϰ. VIII. papaveris lacrimae p. ϰ. XII. aloës, aeris combusti, cadmiae, singulorum p. ϰ. XVI. acaciae, stibis, gummi, singulorum p. ϰ. XXV. Hermonis collyrium.

25. Factae vero ex ulceribus cicatrices duobus vitiis periclitantur; ne aut cavae, aut crassae sint. Si cavae sunt, potest eas implere id, quod Sphaerion vocari dixi, vel id, quod Asclepios nominatur. Habet papaveris lacrimae p. ϰ. II. sagapeni, opopanacis, singulorum p. ϰ. III. aeruginis p. ϰ. IV. gummi p. ϰ. VIII. piperis p. ϰ. XII. cadmiae elotae, cerussae, singulorum p. ϰ. XVI. At si crassae cicatrices sunt, extenuat vel Smilion, vel Canopite collyrium; quod habet cinnamomi, acaciae, singulorum p. ϰ. I. cadmiae elotae, croci, myrrhae, papaveris lacrimae, gummi, singulorum p. ϰ. II. piperis albi, thuris, singulorum p. ϰ. III. aeris combusti p. ϰ. IX. Vel Euelpidis Pyxinum, quod ex his constat: salis fossilis p. ϰ. IV. ammoniaci thymiamatis p. ϰ. VIII. papaveris lacrimae p. ϰ. XII. cerussae p. ϰ. XV. piperis albi, croci Siculi, singu- Cicatrices. Collyrium Canopite.

lorum p. ӿ. xxxii. gummi p. ӿ. xiii. cadmiae elotae p. ӿ. ix. Maxime tamen tollere cicatricem videtur id, quod habet gummi p. ӿ. =. aeruginis p. ӿ. i. crocomagmatis p. ӿ. iv.

Tumor dolens tensusque.

26. Est etiam genus inflammationis, in qua, si cui tument ac distenduntur cum dolore oculi, sanguinem ex fronte mitti necessarium est; multaque aqua calida caput atque oculos fovere; gargarizare ex lenticula, vel ex fici cremore: inungi acribus medicamentis, quae supra comprehensa sunt; maximeque eo, quod Sphaerion nominatur, quod lapidem haematiten habet. Atque alia quoque utilia sunt, quae ad extenuandam aspritudinem fiunt; de qua protinus dicam.

Aspritudo.

27. Haec autem inflammationem oculorum fere sequitur; interdum major, interdum levior. Nonnunquam etiam ex aspritudine lippitudo fit; ipsam deinde aspritudinem auget, fitque ea in aliis brevis, in aliis longa, et quae vix unquam finiatur. In hoc genere valetudinis quidam crassas, durasque palpebras, et ficulneo folio, et asperato specillo,[a] et interdum scalpello eradunt; versasque quotidie medicamentis suffricant. Quae neque nisi in magna vetustaque aspritudine, neque saepe facienda sunt: nam melius eodem ratione victus et idoneis medicamentis pervenitur. Ergo exercitationibus utemur, et balneo frequentiore; multaque oculos aqua calida fovebimus: cibos autem sumemus acres et extenuantes; at medicamentum id, quod Caesarianum vocatur. Habet atramenti sutorii p. ӿ. i. misy p. ӿ. =. piperis albi p. ӿ. = =. papaveris lacrimae, gummi, singulorum p. ӿ. ii. cadmiae lotae p. ӿ. iii. stibis p. ӿ. vi. Satisque constat, hoc collyrium ad-

[a] Aegineta βλιφαροξύστον appellat. Vide Heist. p. 2. tab. 16. fig. 5.

versus omne genus oculorum valetudinis idoneum esse; exceptis iis, quae lenibus nutriuntur.

28. Id quoque, quod Hieracis nominatur, ad aspritudinem potest. Habet myrrhae p. ✕. I. ammoniaci thymiamatis p. ✕. II. aeruginis rasae p. ✕. IV. Ad idem idoneum est etiam id, quod Canopite, et id quod Smilion vocatur, et id quod Pyxinum, et id quod Sphaerion. Si composita medicamenta non adsunt, felle caprino, vel quam optimo melle satis commode aspritudo curatur. Hieracis collyrium.

29. Est etiam genus aridae lippitudinis: ξηροφθαλμίαν Graeci appellant. Neque tument, neque fluunt oculi, sed rubent tantum, et cum dolore quodam graves sunt, et noctu prae gravi pituita inhaerescunt: quantoque minor generi huic impetus, tanto finis minus expeditus est. In hoc vitio multum ambulare, multum exerceri, lavari saepe, ibique desudare, multaque frictione uti necessarium est. Cibi neque qui implent, neque nimium acres, apti sunt, sed inter hos medii. Mane, ubi concoxisse manifestum est, non est alienum ex sinapi gargarizare; tum deinde caput atque os diutius defricare. Xerophthalmia.

30. Collyrium vero aptissimum est, quod Rhinion vocatur. Habet myrrhae p. ✕. =. papaveris lacrimae, acaciae succi, piperis, gummi, singulorum p. ✕. I. lapidis haematitis, lapidis Phrygii, lycii, lapidis scissilis, singulorum p. ✕. II. aeris combusti p. ✕. IV. Ac Pyxinum quoque eodem accommodatum est. Rhinion.

31. Si vero scabri oculi sunt, quod maxime in angulis esse consuevit, potest prodesse Rhinion, id quod supra positum est; potest similiter id, quod habet aeruginis rasae, piperis longi, papaveris lacrimae, singulorum p. ✕. II. piperis albi, gummi, singulorum p. ✕. IV. cadmiae elotae, cerussae, singulorum p. ✕. VI. Nullum tamen melius est, quam Euelpidis, quod βασιλικὸν nominabat. Habet papa- Scabri oculi.

veris lacrimae, cerussae, lapidis Asii, singulorum p. X. II. gummi p. X. III. piperis albi p. X. IV. croci

Psoricum.

p. X. VI. psorici p. X. XIII. Nulla autem per se materia est, quae psoricum nominetur; sed chalcitidis aliquid, et cadmiae dimidio plus ex aceto simul conteruntur, idque in vas fictile additum, et contectum ficulneis foliis, sub terra reponitur, sublatumque post dies viginti rursus teritur, et sic appellatur.[a] Verum in basilico quoque collyrio convenit, ad omnes affectus oculorum id esse idoneum, qui non lenibus medicamentis curantur. Ubi non sunt autem medicamenta composita, scabros angulos laevant et mel et vinum: succurritque et his et aridae lippitudini, si quis panem ex vino subactum super oculum imponit. Nam, cum fere sit humor aliquis, qui modo ipsum oculum, modo angulos, aut palpebras exasperat, sic, et si quid prodit humoris, extrahitur, et si quid juxta est, repellitur.

Caligo vel Amaurosis.

32. Caligare vero oculi nonnunquam ex lippitudine, nonnunquam etiam sine hac, propter senectutem, imbecillitatemve aliam, consuerunt. Si ex reliquiis lippitudinis id vitium est, adjuvat collyrium, quod Asclepios nominatur; adjuvat id, quod ex crocomagmate fit.

Dia croci.

33. Proprie etiam ad id componitur, quod *διὰ κρόκου* vocant. Habet piperis p. X. I. croci Cilicii, papaveris lacrimae, cerussae, singulorum p. X. II. psorici, gummi, singulorum p. X. IV.

Ad idem.

34. At si ex senectute, aliave imbecillitate id est, recte inungi potest, et melle quam optimo, et cyprino, et oleo vetere. Commodissimum tamen est, balsami partem unam, et olei veteris, aut cyprini partes duas, mellis quam acerrimi partes tres mis-

[a] Varie ex his rebus fit, docente Diosc. v. 70. Plin. xxxiv. 12.

cere. Utilia huic quoque medicamenta sunt, quae ad caliginem proxime, quaeque ad extenuandas cicatrices supra comprehensa sunt. Cuicunque vero oculi caligabunt, huic opus erit multa ambulatione, atque exercitatione, frequenti balneo; ubi totum quidem corpus perfricandum est, praecipue tamen caput, et quidem irino, donec insudet; velandumque postea, nec detegendum, antequam sudor et calor domi conquierint. Tum cibis utendum acribus, et extenuantibus: interpositisque aliquibus diebus, ex sinapi gargarizandum.

35. Suffusio quoque, quam Graeci ὑπόχυσιν nominant, interdum oculi potentiae, qua cernit, se opponit. Quod, si inveteravit, manu curandum est: inter initia nonnunquam certis observationibus discutitur. Sanguinem ex fronte vel naribus mittere; in temporibus venas adurere; gargarizando pituitam evocare; suffumigare; oculos acribus medicamentis inungere, expedit. Victus optimus est, qui pituitam extenuat. Cataracta.

36. Ac ne resolutio quidem oculorum, quam παράλυσιν Graeci nominant, alio victus modo, vel aliis medicamentis curanda est. Exposuisse tantum genus vitii satis est. Igitur interdum evenit, modo in altero oculo, modo in utroque, aut ex ictu aliquo, aut ex morbo comitiali, aut ex distentione nervorum, qua vehementer ipse oculus concussus est, ut is neque quoquam intendi possit, neque omnino consistat; sed huc illucve sine ratione moveatur, ideoque ne conspectum quidem rerum praestet. Oculorum Paralysis. Strabismus?

37. Non multum ab hoc malo distat id, quod μυδρίασιν Graeci vocant. Pupilla funditur et dilatatur, aciesque ejus hebetescit; ac paene difficillime genus id imbecillitatis eliditur. In utraque vero, id est, et paralysi et mydriasi, pugnandum est per Mydriasis.

eadem omnia, quae in caligine oculorum praecepta sunt, paucis tantum mutatis: siquidem ad caput irino interdum acetum, interdum nitrum adjiciendum est: melle inungi satis est. Quidam in posteriore vitio calidis aquis usi, relevatique: quidam sine ulla manifesta causa subito occaecati sunt. Ex quibus nonnulli, cum aliquamdiu nihil vidissent, repentina profusione alvi, lumen receperunt. Quo minus alienum videtur, et recenti re, et interposito tempore, medicamentis quoque moliri dejectiones, quae omnem noxiam materiam in inferiora depellant.

Hemeralopia.

38. Praeter haec imbecillitas oculorum est, ex qua quidam interdiu satis, noctu nihil cernunt: quod in feminam bene respondentibus menstruis non cadit. Sed sic laborantes inungi oportet sanie jocinoris, maxime hircini; sin minus, caprini, ubi id assum coquitur, excepta: atque edi quoque ipsum jecur debet. Licet tamen etiam iisdem medicamentis non inutiliter uti, quae vel cicatrices, vel aspritudinem extenuant. Quidam contrito semine portulacae mel adjiciunt eatenus, ne id ex specillo destillet, eoque inungunt. Exercitationibus, balneo, frictionibus, gargarizationibus iisdem his quoque utendum est.

Externae laesiones.

39. Et haec quidem in ipsis corporibus oriuntur. Extrinsecus vero interdum sic ictus oculum laedit, ut sanguis in eo suffundatur. Nihil commodius est, quam sanguine vel columbae, vel palumbi, vel hirundinis inungere. Neque id sine causa fit; cum horum acies extrinsecus laesa, interposito tempore in antiquum statum redeat, celerrimeque hirundinis. Unde etiam locus fabulae factus est, per parentes id herba restitui, quod per se sanescit. Eorum ergo sanguis nostros quoque oculos ab externo casu com-

modissime tuetur, hoc ordine, ut sit hirundinis optimus, deinde palumbi, minime efficax columbae, et illi ipsi, et nobis. Supra percussum vero oculum, ad inflammationem leniendam, non est alienum imponere etiam cataplasmata. Sal Ammoniacus, vel quilibet alius quam optime teri debet, sic, ut ei paulatim oleum adjiciatur, donec crassitudo strigmenti fiat: id deinde miscendum est cum hordeacea farina, quae ex mulso decocta sit. Facile autem, recognitis omnibus, quae medici prodiderunt, apparere cuilibet potest, vix ullum ex iis, quae supra comprehensa sunt, oculi vitium esse, quod non simplicibus quoque, et promtis remediis submoveri possit.

VII. 1. Hactenus in oculis ea reperiuntur, in quibus medicamenta plurimum possunt: ideoque ad aures transeundum est, quarum usum proximum a luminibus natura nobis dedit. Sed in his aliquanto majus periculum est: nam vitia oculorum intra ipsos nocent; aurium inflammationes doloresque, interdum etiam ad dementiam mortemque praecipitant. Quo magis inter initia protinus succurrendum est, ne majori periculo locus sit. Ergo ubi primum dolorem aliquis sensit, abstinere et continere se debet. Postero die, si vehementius malum est, caput tondere, idque irino unguento calido perungere, et operire. At magnus cum febre vigiliaque dolor exigit, ut sanguis quoque mittatur. Si id aliquae causae prohibent, alvus solvenda est. Cataplasmata quoque calida, subinde mutata, proficiunt; sive foeni Graeci, sive lini, sive alia farina ex mulso decocta. Recte etiam subinde admoventur spongiae, ex aqua calida expressae. Tum, levato dolore, ceratum circumdari debet ex irino, aut cyprino factum: in quibusdam tamen melius, quod ex rosa est, proficit. Si vehemens inflammatio somnum ex toto prohibet, adjici cataplasmati debent papaveris cortices fricti

Aurium morbi.

atque contriti, sic, ut ex his pars dimidia sit; eaque tum simul ex passo mixto decoquuntur. In aurem vero infundere aliquod medicamentum oportet; quod semper ante tepefieri convenit: commodissimeque per strigilem instillatur. Ubi auris repleta est, super lana mollis addenda ea est, quae humorem intus contineat. Et haec quidem communia sunt. Medicamentum vero est et rosa, et radicum arundinis succus, et oleum, in quo lumbrici cocti sunt, et humor ex amaris nucibus, aut ex nucleo mali Persici expressus. Composita vero ad inflammationem doloremque leniendum haec fere sunt: castorei, papaveris lacrimae, pares portiones conteruntur, deinde adjicitur his passum: vel papaveris lacrimae, croci, myrrhae par modus sic teritur, ut invicem modo rosa, modo passum instilletur: vel id, quod amarum in Aegyptia faba est, conteritur, rosa adjecta; quibus myrrhae quoque paulum a quibusdam miscetur, vel papaveris lacrimae, aut thus cum muliebri lacte, vel amararum nucum cum rosa succus: vel castorei, myrrhae, papaveris lacrimae pares portiones cum passo: vel croci p. ϰ. =. myrrhae, aluminis scissilis, singulorum p. ϰ. =. quibus, dum teruntur, paulatim miscentur passi cyathi tres, mellis minus cyatho; idque ex primis medicamentis est: vel papaveris lacrima ex aceto. Licet etiam compositione uti Themisonis; quae habet castorei, opopanacis, papaveris lacrimae, singulorum p. ϰ. II. spumae lycii p. ϰ. IV. quae contrita passo excipiuntur, donec cerati crassitudinem habeant, atque ita reponuntur. Ubi usus requirit, rursus id medicamentum, adjecto passo, specillo teritur. Illud perpetuum est, quotiescunque crassius medicamentum est, quam ut in aurem instillari possit, adjiciendum eum esse humorem, ex quo id componi debet, donec satis liquidum sit.

2. Si vero pus quoque aures habent, recte lycium per se infunditur, aut irinum unguentum; aut porri succus cum melle; aut centaurii succus cum passo; aut dulcis mali Punici succus in ipsius cortice tepefactus, adjecta myrrhae exigua parte. Recte etiam miscentur myrrhae, quam στακτὴν cognominant, p. ӿ. I. croci tantundem, nuces amarae xxv. mellis sesquicyathus: quae contrita, cum utendum est, in cortice mali Punici tepefiunt. Ea quoque medicamenta, quae oris exulcerati causa componuntur, aeque ulcera aurium sanant. Quae si vetustiora sunt, et multa sanies fluit, apta compositio est, quae ad auctorem Erasistratum refertur: piperis p. ӿ. =. croci p. ӿ. =. myrrhae, misy cocti, singulorum p. ӿ. I. aeris combusti p. ӿ. II. Haec ex vino teruntur: deinde ubi inaruerunt, adjiciuntur passi heminae tres, et simul incoquuntur: cum utendum est, adjicitur his mel et vinum. Est etiam Ptolemaei chirurgi medicamentum, quod habet lentisci p. ӿ. =. gallae p. ӿ. =. omphacii p. ӿ. I. succum Punici mali. Est Menophili validum admodum, quod ex his constat: piperis longi p. ӿ. I. castorei p. ӿ. II. myrrhae, croci, papaveris lacrimae, nardi Syriaci, thuris, malicorii, ex Aegyptia faba partis interioris, nucum amararum, mellis quam optimi, singulorum p. ӿ. IV. quibus, dum teruntur, adjicitur acetum quam acerrimum, donec crassitudo in his passi fiat. Est Cratonis: cinnamomi, casiae, singulorum p. ӿ. =. lycii, nardi, myrrhae, singulorum p. ӿ. I. aloës p. ӿ. II. mellis cyathi tres, vini sextarius: ex quibus lycium cum vino decoquitur, deinde his alia miscentur. At si multum puris, malusque odor est, aeruginis rasae, thuris, singulorum p. ӿ. II. mellis cyathi duo, aceti quatuor simul incoquuntur: ubi utendum est, dulce vinum miscetur. Aut aluminis scissilis, papaveris

Auris suppuratio.

lacrimae, acaciae succi par pondus miscetur, hisque adjicitur hyoscyami succi dimidio minor, quam unius ex superioribus, portio; eaque trita ex vino diluuntur. Per se quoque hyoscyami succus satis proficit.

Asclepiadis auxilium.

3. Commune vero auxilium adversus omnes aurium casus, jamque usu comprobatum, Asclepiades composuit. In eo sunt cinnamomi, casiae, singulorum p. ӿ. I. floris junci rotundi, castorei, albi piperis, longi, amomi, myrobalani, singulorum p. ӿ. II. thuris masculi, nardi Syriaci, myrrhae pinguis, croci, spumae nitri, singulorum p. ӿ. III. quae separatim contrita, rursus mixta, ex aceto conteruntur; atque ita condita, ubi utendum est, aceto diluuntur. Eodem modo commune auxilium auribus laborantibus est Polybi sphragis ex dulci vino liquata: quae compositio priori libro continetur. Quod si et sanies profluit, et tumor est, non alienum est, mixto vino per oricularium clysterem eluere; et tum infundere vinum austerum cum rosa mixtum, cui spodii paulum sit adjectum, aut lycium cum lacte, aut herbae sanguinalis succum cum rosa, aut mali Punici succum cum exigua myrrhae parte.

Sordida ulcera.

4. Si sordida quoque ulcera sunt, melius mulso eluuntur; et tum aliquod ex iis, quae supra scripta sunt, quod mel habeat, infunditur. Si magis pus profluit, et caput utique tondendum, et multa calida aqua perfundendum, et gargarizandum, et usque ad lassitudinem ambulandum, et cibo modico utendum est. Si cruor quoque ex ulceribus apparuit, lycium cum lacte debet infundi; vel aqua, in qua rosa decocta sit, succo aut herbae sanguinalis, aut acaciae adjecto. Quod si super ulcera caro increvit, eaque mali odoris saniem fundit, aqua tepida elui debet; tum infundi id, quod ex thure et aerugine et aceto et melle fit; aut mel cum aerugine incoctum. Squa-

ma quoque aeris cum sandaracha contrita per fistulam recte instillatur.

5. Ubi vero vermes orti sunt, si juxta sunt, protrahendi oriculario specillo sunt: si longius, medicamentis enecandi; cavendumque, ne postea nascantur. Ad utrumque proficit album veratrum cum aceto contritum. Elui quoque aurem oportet vino, in quo marrubium decoctum sit. Emortui vermes in primam auris partem prolabuntur, unde facillime educi possunt. Vermes in aure.

6. Sin foramen auris compressum est, et intus crassa sanies subest, mel quam optimum addendum est. Si id parum proficit, mellis cyatho et dimidio, aeruginis rasae p. ✱. II. adjiciendum est, incoquendumque, et eo utendum. Iris quoque cum melle idem proficit. Item galbani p. ✱. II. myrrhae et fellis taurini,[a] singulorum p. ✱. = =. vini quantum satis est ad myrrham diluendam. Adhaesio.

7. Ubi vero gravius aliquis audire coepit, (quod maxime post longos capitis dolores evenire consuevit) in primis aurem ipsam considerare oportet: apparebit enim ant crusta, qualis super ulcera innascitur, aut sordium coitus. Si crusta est, infundendum est aut oleum calidum, aut cum melle aerugo, vel porri succus, aut cum mulso nitri paulum: atque ubi crusta a corpore jam recedit, eluenda auris aqua tepida est, quo facilius ea per se diducta oriculario specillo protrahatur. Si sordes, eaeque molles sunt, eodem specillo eximendae sunt: at si durae sunt, acetum et cum eo nitri paulum conjiciendum est; cumque emollitae sunt, eodem modo elui aurem, purgarique oportet. Quod si capitis gravitas manet, Surditas.

[a] Fel ad medicinam parabatur ligando vesiculam inque aquam ferventem, seu mel per semihoram demittendo, demum ad extractum vaporando. Diosc. ii. 70. Plin. xxviii. 9.

attondendum idem, et leniter, sed diu perfricandum est, adjecto vel irino vel laureo oleo, sic, ut utrilibet paulum aceti misceatur; tum diu ambulandum, leniterque post unctionem aqua calida caput fovendum; cibisque utendum ex imbecillissima et media materia; magisque assumendae dilutae potiones; nonnunquam gargarizandum est. Infundendum autem in aurem castoreum cum aceto et laureo oleo et succo radiculae corticis; aut cucumeris agrestis succus, adjectis contritis rosae foliis. Immaturae quoque uvae succus cum rosa instillatus, adversus surditatem satis proficit.

Paracusis seu Tinnitus.

8. Aliud vitii genus est, ubi aures intra se ipsae sonant. Atque hoc quoque fit, ne externum sonum accipiant. Levissimum est, ubi id ex gravedine est: pejus, ubi ex morbo, capitisve longis doloribus incidit: pessimum, ubi, magnis morbis venientibus, maximeque comitiali, provenit. Si ex gravedine est, purgare aurem oportet, et spiritum continere, donec inde humor aliquis exspumet. Si ex morbo vel capitis dolore, quod ad exercitationem, frictionem, perfusionem, gargarizationemque pertinet, eadem facienda sunt: cibis non utendum nisi extenuantibus: in aurem dandus radiculae succus cum rosa, vel cum succo radicis ex cucumere agresti; vel castoreum cum aceto, et laureo oleo. Veratrum quoque ex aceto conteritur, deinde melle cocto excipitur, et inde collyrium factum in aurem demittitur. Si sine his coepit, ideoque novo metu terret, in aurem dari debet castoreum cum aceto, vel irino, aut laureo oleo; aut huic mixtum castoreum cum succo nucum amararum; aut myrrha et nitrum cum rosa et aceto. Plus tamen in hoc quoque proficit victus ratio: eademque facienda sunt, quae supra comprehendi, cum majore quoque

diligentia: et praeterea, donec is sonus finiatur, a vino abstinendum. Quod si simul et sonus est, et inflammatio, laureum oleum conjecisse abunde est, aut id, quod ex amaris nucibus exprimitur; quibus quidam vel castoreum, vel myrrham miscent.

9. Solet etiam interdum in aurem aliquid incidere, ut calculus, aliquodve animal. Si pulex intus est, compellendum eo lanae paululum est; quo ipse is subit, et simul extrahitur. Si non est secutus, aliudve animal est, specillum lana involutum in resinam quam glutinosissimam, maximeque terebinthinam demittendum, idque in aurem conjiciendum, ibique vertendum est: utique enim comprehendet et eximet. Sin aliquid exanime est, specillo oriculario protrahendum est, aut hamulo retuso paulum recurvato: si ista nihil proficiunt, potest eodem modo resina protrahi. Sternutamenta quoque admota id commode elidunt, aut oriculario clystere aqua vehementer intus compulsa. Tabula quoque collocatur media inhaerens, capitibus utrinque pendentibus, superque eam homo deligatur in id latus versus, cujus auris eo modo laborat, sic, ut extra tabulam non emineat: tum malleo caput tabulae, quod a pedibus est, feritur: atque ita concussa aure, id quod inest, excidit.

Res alienae in aure. Pulex.

VIII. 1. Nares vero exulceratas fovere oportet vapore aquae calidae. Id et spongia expressa atque admota fit, et subjecto vase oris angusti, calida aqua repleto. Post id fomentum, illinenda ulcera sunt, aut plumbi recremento, aut cerussa, aut argenti spuma; cum quodlibet horum aliquis conterit, eique, dum teritur, invicem vinum et oleum myrteum adjicit, donec mellis crassitudinem fecerit. Sin autem ea ulcera circa os sunt, pluresque crustas et odorem foedum habent; quod genus Graeci ὄζαιναν appel-

Nares. Ulcera.

lant; sciri quidem debet, vix ei malo posse succurri: nihilominus tamen haec tentari possunt; ut caput ad cutem tondeatur, assidueque vehementer perfricetur; multa calida aqua perfundatur; multa eidem ambulatio sit; cibus modicus, neque acer, neque valentissimus. Tum in narem ipsam mel cum exiguo modo resinae terebinthinae conjiciatur, (quod specillo quoque involuto lana fit) attrahaturque spiritu is succus, donec in ore gustus ejus sentiatur: sub his enim crustae resolvuntur, quae tum per sternutamenta elidi debent. Puris ulceribus vapor aquae calidae subjiciendus est: deinde adhibendum aut lycium ex vino dilutum, aut amurca, aut omphacium, aut menthae, aut marrubii succus; aut atramentum sutorium, quod candefactum, deinde contritum sit; aut interior scillae pars contrita; sic, ut horum cuilibet mel adjiciatur: cujus in ceteris admodum exigua pars esse debet; in atramento sutorio tanta, ut ea mixtura liquida sit; cum scilla utique pars major. Involvendumque lana specillum est, et in eo medicamento tingendum, eoque ulcera implenda sunt: rursusque linamentum involutum et oblongum eodem medicamento illinendum, demittendumque in narem, et ab inferiore parte leniter deligandum. Idque per hiemem et vere bis die; per aestatem et autumnum, ter fieri debet.

Polypi. 2. Interdum vero in naribus etiam carunculae quaedam similes muliebribus mammis nascuntur, eaeque imis partibus, quae carnosissimae sunt, inhaerent. Has curare oportet medicamentis adurentibus, sub quibus ex toto consumuntur. Polypus vero est caruncula, modo alba, modo subrubra, quae narium ossibus inhaeret; ac modo ad labra tendens narem implet, modo retro per id foramen, quo spiritus a naribus ad fauces descendit, adeo increscit,

ut post uvam conspici possit; strangulatque hominem, maxime Austro aut Euro flante: fereque mollis est, raro dura; eaque magis spiritum impedit, et nares dilatat; quae fere καρκινώδης est; itaque attingi non debet. Illud aliud genus fere quidem ferro curatur; interdum tamen inarescit, si addita in narem per linamentum aut penicillum ea compositio est, quae habet minii Sinopici, chalcitidis, calcis, sandarachae, singulorum p. ✕. I. atramenti sutorii p. ✕. II.

IX. In dentium autem dolore, qui ipse quoque maximis tormentis annumerari potest, vinum ex toto circumcidendum est: cibo quoque primo abstinendum, deinde eo modico mollique utendum, ne mandentis dentes irritet: tum extrinsecus admovendus per spongiam vapor aquae calidae, imponendumque ceratum ex cyprino aut irino factum, lanaque id comprehendendum, caputque velandum est. Quod si gravior dolor est, utiliter et alvus ducitur, et calida cataplasmata super maxillam injiciuntur, et ore humor calidus cum medicamentis aliquibus continetur, saepiusque mutatur. Cujus rei causa et quinquefolii radix in vino mixto coquitur; et hyoscyami radix vel in posca, vel in vino mixto coquitur, sic, ut paulum his salis adjiciatur; et papaveris non nimium aridi cortices, et mandragorae radix, eodem modo. Sed in his tribus utique vitandum est, ne, quod haustum erit, devoretur. Ex populo quoque alba cortex radicis in hunc usum in vino mixto recte coquitur; et in aceto cornu cervini ramentum; et nepeta cum teda pingui, ac ficu item pingui vel in mulso, vel in aceto et melle; ex quibus cum ficus decocta est, is humor percolatur. Specillum quoque lana involutum in calidum oleum demittitur, eoque ipse dens fovetur. Quin etiam Odontalgia.

quaedam quasi cataplasmata in dentem ipsum illinuntur: ad quem usum ex malo Punico acido atque arido malicorii pars interior cum pari portione et gallae et pinei corticis conteritur, misceturque his minium; eaque contrita aqua pluviatili coguntur: aut panacis, papaveris lacrimae, peucedani, uvae taminiae sine seminibus pares portiones conteruntur: aut galbani partes tres, papaveris lacrimae pars quarta. Quidquid dentibus admotum est, nihilominus supra maxillam ceratum, quale supra posui, esse debet, lana obtectum. Quidam etiam myrrhae, cardamomi, singulorum p. ✕. I. croci, pyrethri, ficorum partes, singulorum p. ✕. IV. sinapis p. ✕. VIII. contrita linteolo illinunt, imponuntque in humero partis ejus, qua dens dolet; si is superior est, a scapulis; si inferior, a pectore: idque dolorem levat; et cum levavit, protinus submovendum est. Si vero exesus est dens, festinare ad eximendum eum, nisi res coëgit, non est necesse: sed tum omnibus fomentis, quae supra posita sunt, adjiciendae quaedam valentiores compositiones sunt, quae dolorem levant; qualis fere est. Habet autem papaveris lacrimae p. ✕. I. piperis, p. ✕. II. soreos[a] p. ✕. X. quae contrita galbano excipiuntur, idque circumdatur. Aut Menemachi, maxime ad maxillares dentes; in qua sunt croci p. ✕. I. cardamomi, thuris fuliginis, ficorum partes, pyrethri, singulorum p. ✕. IV. sinapis p. ✕. VIII. Quidam autem miscent pyrethri, piperis, elaterii, singulorum p. ✕. I. aluminis scissilis, papaveris lacrimae, uvae taminiae, sulphuris ignem non

[a] Chalcitidis genus. Vide Diosc. v. 73. "Chalcitis tria genera continet aeris, et mysios, et *soryos*."—"Sory Aegyptium maxime laudatur. —Sed in quacunque natione optimum, cui maximum virus in olfactu, trituque pinguiter nigrescens, et spongiosum. Stomacho res contraria in tantum, ut quibusdam olfactu modo vomitiones moveat." Plin. xxxiv. 12.

experti, bituminis, lauri baccarum, sinapis, singulorum p. ✕. II. Quod si dolor eximi eum cogit, et piperis semen cortice liberatum, et eodem modo bacca hederae conjecta in ejus foramen, dentem findit, isque per testas excidet; et plani piscis, quam pastinacam nostri, τρυγῶνα Graeci vocant, aculeus torretur, deinde conteritur,[a] resinaque excipitur, quae denti circumdata hunc solvit: et alumen scissile in id foramen conjectum dentem citat. Sed id tamen involutum lanula demitti commodius est, quia sic, dente servato, dolorem levat. Haec a medicis accepta sunt. Sed agrestium experimento cognitum est, cum dens dolet, herbam mentastrum cum suis radicibus evelli debere, et in pelvem mitti, supraque aquam infundi, collocarique juxta sedentem hominem undique veste contectum; tum in pelvem candentes silices demitti, sic, ut aqua tegantur, hominemque eum hiante ore vaporem excipere, ut supra dictum est, undique inclusum. Nam et sudor plurimus sequitur, et per os continens pituita defluit; idque saepe longiorem, semper annuam valetudinem bonam praestat. Remedium agreste.

X. Si vero tonsillae sine exulceratione per inflammationem intumuerunt, caput velandum est; extrinsecus is locus vapore calido fovendus; multa ambulatione utendum; caput in lecto sublime habendum; gargarizandumque reprimentibus. Radix quoque ea, quam dulcem appellant, contusa et in passo mulsove decocta, idem praestat. Leniterque quibusdam medicamentis eas illini non alienum est; quae hoc modo fiunt. Ex malo Punico dulci succus exprimitur, et ejus sextarius in leni igne coquitur, Cynanche tonsillaris.

[a] Scilicet calx pura. Docuit enim HATCHETT (*Phil. Trans.* 1799.) tales aculeos ex carbonate calcis qui, tostus, calcem puram relinquit, constare.

donec ei mellis crassitudo sit; tum croci, myrrhae, aluminis scissilis, singulorum p.)(. II. per se conteruntur, paulatimque his adjiciuntur vini lenis cyathi duo, mellis unus; deinde priori succo ista miscentur, et rursus leniter incoquuntur: aut ejusdem succi sextarius eodem modo coquitur, atque eadem ratione trita haec adjiciuntur; nardi p.)(. —. omphacii p.)(. I. cinnamomi, myrrhae, casiae, singulorum p.)(. I. Eadem autem haec et auribus et naribus purulentis accommodata sunt. Cibus in hac quoque valetudine lenis esse debet, ne exasperet. Quod si tanta inflammatio est, ut spiritum impediat, in lecto conquiescendum; cibo abstinendum, neque assumendum quidquam praeter aquam calidam est; alvus quoque ducenda est; gargarizandum ex fico et mulso; illinendum mel cum omphacio; extrinsecus admovendus, sed aliquanto diutius, vapor calidus, donec ea suppurent, et per se aperiantur. Si pure substante non rumpuntur hi tumores, incidendi sunt: deinde ex mulso calido gargarizandum. At si modicus quidem tumor, sed exulceratio est, furfurum cremori ad gargarizandum paulum mellis adjiciendum est, illinendaque ulcera hoc medicamento: passi quam dulcissimi tres heminae ad unam coquuntur; tum adjicitur thuris p.)(. I. croci, myrrhae, singulorum p.)(. ’. leniterque omnia rursus fervescunt. Ubi pura ulcera sunt, eodem furfurum cremore, vel lacte gargarizandum est. Atque hic quoque cibis lenibus opus est; quibus adjici dulce vinum potest.

Oris ulcera.

XI. Ulcera autem oris, si cum inflammatione sunt, et parum pura ac rubicunda sunt, optime iis medicamentis curantur, quae supra posita ex malis Punicis fiunt: continendusque saepe ore reprimens cremor est, cui paulum mellis sit adjectum. Utendum ambulationibus, et non acri cibo. Simul atque vero

pura ulcera esse coeperunt, lenis humor, interdum etiam quam optima aqua ore continenda est: prodestque assumtum purum vinum, pleniorque cibus, dum acribus vacet: inspergique ulcera debent alumine scissili, cui dimidio plus gallae immaturae sit adjectum. Si jam crustas habent, quales in adustis esse consuerunt, adhibendae sunt eae compositiones, quas Graeci *ἀνθηρὰς* nominant. Junci quadrati, myrrhae, sandarachae, aluminis, pares portiones: aut croci, myrrhae, singulorum p. ϰ. II. iridis, aluminis scissilis, sandarachae, singulorum p. ϰ. IV. junci quadrati p. ϰ. VIII. aut gallae, myrrhae, singulorum p. ϰ. I. aluminis scissilis p. ϰ. II. rosae foliorum p. ϰ. IV. Quidam autem croci p. ϰ. ¬. aluminis scissilis, myrrhae, singulorum p. ϰ. I. sandarachae p. ϰ. II. junci quadrati p. ϰ. IV. miscent. Priora arida inspergantur; hoc cum melle illinitur; neque ulceribus tantum, sed etiam tonsillis.

Verum ea longe periculosissima sunt ulcera, quas Aphthae.
ἄφθας Graeci appellant; sed in pueris: hos enim saepe consumunt. In viris et mulieribus idem periculum non est. Haec ulcera a gingivis incipiunt: deinde palatum, totumque os occupant: tum ad uvam faucesque descendunt; quibus obsessis, non facile fit, ut puer convalescat. Ac miserius etiam est, si lactens adhuc infans est; quo minus imperari remedium aliquod potest. Sed in primis nutrix cogenda est exerceri et ambulationibus, et iis operibus, quae superiores partes movent: mittenda in balneum, jubendaque ibi calida aqua mammas perfundere: tum alenda cibis lenibus, et iis qui non facile corrumpuntur; potione, si febricitat puer, aquae; si sine febre est, vini diluti; ac si alvus nutrici subsistit, ducenda est. Si pituita in os ejus coit, vomere debet. Tum ipsa ulcera perungenda

sunt melle, cui rhus,[a] quem Syriacum vocant, aut amarae nuces adjectae sunt: vel mixtis inter se rosae foliis aridis, pineis nucleis, menthae coliculo, melle: vel eo medicamento, quod ex moris fit; quorum succus eodem modo, quo Punici mali, ad mellis crassitudinem coquitur, eademque ratione ei crocum, myrrha, alumen, vinum, mel miscetur. Neque quidquam dandum, a quo humor evocari possit. Si vero jam firmior puer est, gargarizare debet iis fere, quae supra comprehensa sunt. Ac, si lenia medicamenta in eo parum proficiunt, adhibenda sunt ea, quae adurendo crustas ulceribus inducant; quale est scissile alumen, vel chalcitis, vel atramentum sutorium. Prodest etiam fames et abstinentia, quanta maxima imperari potest. Cibus esse debet lenis: ad purganda tamen ulcera, interdum caseus ex melle recte datur.

Linguae ulcera.

XII. Linguae quoque ulcera non aliis medicamentis egent, quam quae prima parte superioris capitis exposita sunt. Sed quae in latere ejus nascuntur, diutissime durant. Videndumque est, num contra dens aliquis acutior sit, qui sanescere saepe ulcus eo loco non sinit; ideoque limandus est.

Parulis.

XIII. Solent etiam interdum juxta dentes in gingivis tubercula quaedam oriri dolentia: *παρουλίδας* Graeci appellant. Haec initio leniter sale contrito perfricare oportet; aut inter se mixtis sale fossili combusto, cupresso, nepeta; deinde eluere os cremore lenticulae, et inter haec hiare, donec pituitae satis profluat. In majore vero inflammatione iisdem medicamentis utendum est, quae ad ulcera oris supra posita sunt: et mollis linamenti paulum involvendum aliqua compositione ex iis,

[a] Rhus Coriaria L.

quas ἀνθηρὰς vocari dixi; demittendumque id inter dentem et gingivam. Quod si durior erit, et id prohibebit, extrinsecus admovendus erit spongia vapor calidus, imponendumque ceratum. Si suppuratio se ostendet, diutius eo vapore utendum erit; et continendum ore calidum mulsum, in quo ficus decocta sit: idque subcrudum incidendum, ne, si diutius ibi pus permanserit, os laedat. Quod si major is tumor est, commodius totus exciditur, sic, ut ex utraque parte dens liberetur. Pure exemto, si levis plaga est, satis est ore calidam aquam continere, et extrinsecus fovere eodem vapore; si major est, lenticulae cremore uti, iisdemque medicamentis, quibus cetera ulcera oris curantur. Alia quoque ulcera in gingivis plerumque oriuntur; quibus eadem, quae in reliquo ore, succurrunt: maxime tamen mandere ligustrum oportet, succumque eum ore continere. Fit etiam interdum, ut ex gingivae ulcere, sive παρουλὶς fuit, sive non fuit, diutius pus feratur: quod aut corrupto dente, aut fracto, vel aliter vitiato osse, maximeque id per fistulam evenire consuevit. Ubi incidit, locus aperiendus; dens eximendus; testa ossis, si qua abscessit, recipienda est; si quid vitiosi est, radendum. Post quae, quid fieri debeat, supra in aliorum ulcerum curatione comprehensum est. Si vero a dentibus gingivae recedunt, eaedem antherae succurrunt. Utile est etiam pira aut mala non permatura mandere, et ore eum humorem continere. Idemque praestare non acre acetum in ore retentum potest.

Gingivae caries.

XIV. Uvae vehemens inflammatio terrere quoque debet. Itaque in hac et abstinentia necessaria est; et sanguis recte mittitur: et, si id aliqua res prohibet, alvus utiliter ducitur: caputque super haec velandum, et sublimius habendum est: tum aqua

Uvulae inflammatio.

gargarizandum, in qua simul rubus et lenticula decocta sit. Illinenda autem ipsa uva vel omphacio, vel galla, vel alumine scissili, sic, ut cuilibet eorum mel adjiciatur. Est etiam medicamentum huic aptum, quod Andronium appellatur. Constat ex his: alumine scissili, squama aeris rubri, atramento sutorio, galla, myrrha, misy: quae per se contrita, mixtaque, rursus, paulatim adjecto vino austero, teruntur, donec his mellis crassitudo sit. Chelidoniae[a] quoque succo per cochlear illita uva maxime prodest. Ubi horum aliquo illita uva est, fere multa pituita decurrit: cumque ea quievit, ex vino calido gargarizandum. Quod si minor inflammatio est, laser terere, eique adjicere frigidam aquam satis est, eamque aquam cochleari exceptam ipsi uvae subjicere. Ac mediocriter eam tumentem aqua quoque frigida, eodem modo subjecta, reprimit. Ex eadem autem aqua gargarizandum quoque est, quae vel cum lasere, vel sine eo hac ratione uvae subjecta est.

Cancer oris.

XV. Si quando autem ulcera oris cancer invasit, primum considerandum est, num malus corporis habitus sit, eique occurrendum: deinde ipsa ulcera curanda. Quod si in summa parte id vitium est, satis proficit anthera, humido ulceri arida inspersa; sicciori, cum exigua parte mellis illita: si paulo altius, chartae combustae partes duae, auripigmenti pars una: si penitus malum descendit, chartae combustae partes tres, auripigmenti pars quarta; aut pares portiones salis fricti, et iridis frictae; aut item pares portiones chalcitidis, calcis, auripigmenti. Necessarium autem est linamentum in rosa tingere, et super adurentia medicamenta imponere; ne vici-

[a] Chelidonii majoris L.

num et sanum locum laedant. Quidam etiam in acris aceti heminam frictum salem conjiciunt, donec tabescere desinat; deinde id acetum coquunt, donec exsiccetur; eumque salem contritum inspergunt. Quoties autem medicamentum injicitur, et ante et post os diluendum est vel cremore lenticulae, vel aqua, in qua aut ervum, aut oleae, aut verbenae decoctae sint, sic, ut cuilibet eorum paulum mellis misceatur. Acetum quoque ex scilla, retentum ore, satis adversus haec ulcera proficit: et ex aceto cocto sali, sicut supra demonstratum est, rursus mixtum acetum. Sed et diu continere utrumlibet, et id bis aut ter die facere, prout vehemens malum est, necessarium est. Quod si puer est, cui id incidit, specillum lana involutum in medicamentum demittendum est, et super ulcus tenendum, ne per imprudentiam adurentia devoret. Si dolor in gingivis est, moventurque aliqui dentes, refigi eos oportet: nam curationem vehementer impediunt. Si nihil medicamenta proficient, ulcera erunt adurenda. Quod tamen in labris ideo non est necessarium, quoniam excidere commodius est. Et id quidem, aeque adustum, atque excisum, sine ea curatione, quae corpori manu adhibetur, implere non potest. Gingivarum vero ossa, quae hebetia sunt, in perpetuum ustione nudantur; neque enim postea caro increscit. Imponenda tamen adustis lenticula est, donec sanitatem, qualis esse potest, recipiant.

Os diluendum.

XVI. Haec in capite fere medicamentis egent. Sub ipsis vero auribus oriri παρωτίδες solent; modo in secunda valetudine, ibi inflammatione orta; modo post longas febres, illuc impetu morbi converso. Id abscessus genus est: itaque nullam novam curationem desiderat. Animadversionem tantum-

Parotis.

modo hanc habet necessariam; quia si sine morbo id intumuit, primum reprimentium experimentum est; si ex adversa valetudine, illud inimicum est, maturarique et quam primum aperiri commodius est.

Umbilicus prominens.

XVII. Ad umbilicos vero prominentes, ne manu ferroque utendum sit, ante tentandum est, ut abstineant; alvus his ducatur; imponatur super umbilicum id, quod ex his constat: cicutae et fuliginis, singulorum p. ж. I. cerussae elotae p. ж. IV. plumbi eloti p. ж. VIII. ovis duobus; quibus etiam solani succus adjicitur. Hoc diutius impositum esse oportet; et interim conquiescere hominem; cibo modico uti, sic, ut vitentur omnia inflantia.

Obscoena.

XVIII. 1. Proxima sunt ea, quae ad partes obscoenas pertinent: quarum apud Graecos vocabula et tolerabilius se habent, et accepta jam usu sunt; cum in omni fere medicorum volumine atque sermone jactentur: apud nos foediora verba, ne consuetudine quidem aliqua verecundius loquentium commendata sunt: ut difficilis haec explanatio sit, simul et pudorem, et artis praecepta servantibus. Neque tamen ea res a scribendo deterrere me debuit: primum, ut omnia, quae salutaria accepi, comprehenderem; dein, quia in vulgus eorum curatio etiam praecipue cognoscenda est, quae invitissimus quisque alteri ostendit.

Phimosis et paraphimosis.

2. Igitur si ex inflammatione coles intumuit, reducique summa cutis, aut rursus induci non potest, multa calida aqua fovendus locus est: ubi vero glans contecta est, oriculario quoque clystere inter eam cutemque aqua calida inserenda est. Si mollita sic et extenuata cutis ducenti paruit, expeditior reliqua curatio est: si tumor vicit, imponenda est vel lenticula, vel marrubium, vel oleae folia ex vino cocta,

sic, ut cuilibet eorum, dum teritur, mellis paulum adjiciatur: sursumque coles ad ventrem deligandus est, quod in omni curatione ejus necessarium est: isque homo continere se, et abstinere a cibo debet, et potione aquae tantum a siti vindicari. Postero die rursus adhibendum iisdem rationibus aquae fomentum est, et cum vi quoque experiendum, an cutis sequatur: eaque, si non parebit, leviter summa scalpello concidenda erit: nam, cum sanies profluxerit, extenuabitur is locus, et facilius cutis ducetur. Sive autem hoc modo victa erit, sive nunquam repugnaverit; ulcera vel in cutis ulteriore parte, vel in glande, ultrave eam in cole reperientur: quae necesse est, aut pura siccaque sint, aut humida et purulenta. Si sicca sunt, primum aqua calida fovenda sunt: deinde imponendum lycium ex vino est, aut amurca cocta cum eodem, aut cum rosa butyrum. Si levis iis humor inest, vino eluenda sunt: tum butyro et rosae mellis paulum, et resinae terebinthinae pars quarta adjicienda est, eoque utendum. At si pus ex iis profluit, ante omnia elui mulso calido debent: tum imponi piperis p. X. I. myrrhae p. X. =. croci, misy cocti, singulorum p. X. II. quae ex vino austero coquuntur, donec mellis crassitudinem habeant. Eadem autem compositio tonsillis, uvae madenti, oris nariumque ulceribus accommodata est. Aliud ad eadem: piperis p. X. =. myrrhae p. X. =. croci p. X. = =. misy cocti p. X. I. aeris combusti p. X. II. quae primum ex vino austero conteruntur; deinde, ubi inaruerunt, iterum teruntur ex passi tribus cyathis, et incoquuntur, donec visci crassitudinem habeant. Aerugo quoque cum cocto melle, et ea, quae ad oris ulcera supra comprehensa sunt, curant. Aut Erasistrati compositio, aut Cratonis, recte super purulenta naturalia

Fascia suspensoria.

imponitur. Folia quoque oleae ex novem cyathis vini coquuntur; his adjicitur aluminis scissilis p.)(. IV. lycii p.)(. VIII. mellis sesquicyathus: ac, si plus puris est, id medicamentum ex melle; si minus, ex vino diluitur. Illud perpetuum est, post curationem, dum inflammatio manet, quale supra positum est, cataplasma super dare, et quotidie ulcera eadem ratione curare. Quod si pus et multum, et cum malo odore coepit profluere, elui cremore lenticulae debet, sic, ut ei mellis paulum adjiciatur: aut oleae, vel lentisci folia, vel marrubium decoquendum est, eoque humore eodem modo cum melle utendum: imponendaque eadem; aut etiam omphacium cum melle; aut id, quod ex aerugine et melle ad aures fit; aut compositio Andronis; aut anthera, sic, ut ei paulum mellis adjiciatur. Quidam ulcera omnia, de quibus adhuc dictum est, lycio ex vino curant. Si vero ulcus latius atque altius serpit, eodem modo elui debet: imponi vero, aut aerugo, aut omphacium cum melle; aut Andronis compositio; aut marrubii, myrrhae, croci, aluminis scissilis cocti, rosae foliorum aridorum, gallae, singulorum p.)(. I. minii Sinopici p.)(. II. quae per se singula primum teruntur, deinde juncta iterum, melle adjecto, donec liquidi cerati crassitudinem habeant; tum in aeneo vase leniter coquuntur, ne superfluant; cum jam guttae indurescunt, vas ab igne removetur: idque medicamentum, prout opus est, aut ex melle aut ex vino liquatur. Idem autem per se etiam ad fistulas utile est. Solet etiam
Ad nervos. interdum ad nervos ulcus descendere; profluitque pituita multa, sanies tenuis malique odoris, non coacta, at aquae similis, in qua caro recens lota est; doloresque is locus, et punctiones habet. Id genus quamvis inter purulenta est, tamen lenibus me-

dicamentis curandum est; quale est emplastrum τετραφάρμακον ex rosa liquatum, sic, ut thuris quoque paulum ei misceatur; aut id, quod ex butyro, rosa, resina, melle fit; supra vero a me positum est. Praecipueque id ulcus multa calida aqua fovendum est, velandumque, neque frigori committendum. Interdum autem per ipsa ulcera coles sub cute exesus est, sic, ut glans excidat. Sub quo casu cutis ipsa circumcidenda est. Perpetuumque est, quoties glans, aut ex cole aliquid, vel excidit, vel abscinditur, hanc non esse servandam, ne considat, ulcerique agglutinetur, ac neque reduci possit postea, et fortasse fistulam quoque urinae claudat. Glandis interitus.

Tubercula etiam, quae φύματα Graeci vocant, circa glandem oriuntur: quae vel medicamentis, vel ferro aduruntur; et cum crustae exciderunt, squama aeris inspergitur, ne quid ibi rursus increscat. Phymata.

3. Haec citra cancrum sunt; qui cum in reliquis partibus, tum in his quoque vel praecipue ulcera infestat. Incipit a nigritie: quae si cutem occupavit, protinus specillum subjiciendum, eaque incidenda est; deinde orae vulsella prehendendae; tum, quidquid corruptum est, excidendum, sic, ut ex integro quoque paulum dematur, idque adurendum. Quoties quid ustum est, id quoque sequitur, ut imponenda lenticula sit; deinde, ubi crustae exciderunt, ulcera sicut alia curentur. At si cancer ipsum colem occupavit, inspergenda aliqua sunt ex adurentibus, maximeque id, quod ex calce, chalcitide, auripigmento componitur. Si medicamenta vincuntur, hic quoque scalpello, quidquid corruptum est, sic, ut aliquid etiam integri trahat, praecidi debet. Illud quoque aeque perpetuum est, exciso cancro, vulnus esse adurendum. Sed sive medicamentis, sive ex ferro crustae occalluerunt, magnum periculum est, Cancer seu ulcus exedens.

ne his decidentibus, ex cole profusio sanguinis insequatur. Ergo longa quiete et immobili paene corpore opus est, donec ex ipso crustae purae leniter resolvantur. At si vel volens aliquis, vel imprudens, dum ingreditur immature, crustas diduxit, et fluit sanguis, frigida aqua adhibenda est: si haec parum valet, decurrendum est ad medicamenta, quae sanguinem suppriment: si ne haec quidem succurrunt, aduri diligenter et timide debet: neque ullo postea motu dandus eidem periculo locus est.

Phagedaena. 4. Nonnunquam etiam id genus ibi cancri, quod φαγέδαινα a Graecis nominatur, oriri solet. In quo minime differendum, sed protinus iisdem medicamentis, et, si parum valent, ferro adurendum. Quaedam etiam nigrities est, quae non sentitur, sed serpit, ac, si sustinuimus, usque ad vesicam tendit; neque succurri postea potest. Si id in summa glande circa fistulam urinae est, prius in eam tenue specillum demittendum est, ne claudatur; deinde id ferro adurendum: si vero alte penetravit, quidquid occupatum est, praecidendum est. Cetera eadem, quae in aliis cancris, facienda sunt.

Summae glandis ulcus.

Callus. 5. Occallescit etiam in cole interdum aliquid; idque omni paene sensu caret: quod ipsum quoque excidi debet. Carbunculus autem ibi natus, ut primum apparet, per oricularium clysterem eluendus est: deinde ipse quo medicamentis urendus, maximeque chalcitide cum melle, aut aerugine cum cocto melle, aut ovillo stercore fricto et contrito cum eodem melle. Ubi is excidit, liquidis medicamentis utendum est, quae ad oris ulcera componuntur.

Testiculi inflammatio. 6. In testiculis vero, si qua inflammatio sine ictu orta est, sanguis ex talo mittendus est: a cibo abstinendum: imponenda ex faba farina ex mulso cocta cum cumino contrito et ex melle cocto; aut con-

tritum cuminum cum cerato ex rosa facto; aut lini semen frictum, contritum, et in mulso coctum; aut tritici farina ex mulso cocta cum cupresso; aut lilii radix contrita. At si iidem induruerunt, imponi debet lini vel foeni Graeci semen ex mulso coctum; aut ex cyprino ceratum; aut similia ex vino contrita, cui paulum croci sit adjectum. Si vetustior jam durities est, maxime proficit cucumeris agrestis radix ex mulso cocta, deinde contrita. Si ex ictu tument, sanguinem mitti necessarium est; magisque, si etiam livent. Imponendum vero utrumlibet ex iis, quae cum cumino componuntur, supraque posita sunt; aut ea compositio, quae habet nitri cocti p. ӿ. I. resinae pineae, cumini, singulorum p. ӿ. II. uvae tamineae sine seminibus p. ӿ. IV. mellis quantum satis sit ad ea cogenda. Quod si ex ictu testiculis aliquid desit, fere pus quoque increscit; neque aliter succurri potest, quam si, inciso scroto, et pus emissum, et ipse testiculus excisus est.

7. Anus quoque multa taediique plena mala recipit, nec inter se multum abhorrentes curationes habet. Ac primum in eo saepe, et quidem pluribus locis, cutis scinditur; ῥαγάδια Graeci vocant. Id si recens est, quiescere homo debet, et in aqua calida desidere. Columbina quoque ova coquenda sunt, et, ubi induruerunt, purganda: deinde alterum jacere in aqua bene calida debet, altero calido foveri locus, sic, ut invicem utroque aliquis utatur. Tum tetrapharmacum, aut rhypodes rosa diluendum est; aut oesypum recens miscendum cum cerato liquido ex rosa facto; aut eidem cerato liquido plumbum elotum adjiciendum; aut resinae terebinthinae myrrha; aut spumae argenti vetus oleum; et quolibet ex his id perungendum. Si quidquid laesum

Ani mala.

Rhagades in aqua calida sedere.

est, extra est, neque intus reconditum, eodem medicamento tinctum linamentum superdandum est, et quidquid ante adhibuimus, cerato contegendum. In hoc autem casu, neque acribus cibis utendum, neque asperis, nec alvum comprimentibus: ne aridum quidem quidquam satis utile est, nisi admodum paulum. Liquida, lenia, pinguia, glutinosa, meliora sunt. Vino leni uti nihil prohibet.

Condyloma.

8. Condyloma autem est tuberculum, quod ex quadam inflammatione nasci solet. Id ubi ortum est, quod ad quietem, cibos, potionesque pertinet, eadem servari debent, quae proxime scripta sunt. Iisdem etiam ovis recte tuberculum id fovetur: sed desidere ante homo in aqua debet, in qua verbenae decoctae sunt ex reprimentibus. Tum recte imponitur et lenticula cum exigua mellis parte, et sertula Campana ex vino cocta, et rubi folia contrita cum cerato ex rosa facto; et cum eodem cerato contritum vel cotoneum malum, vel malicorii ex vino cocti pars interior; et chalcitis cocta atque contrita, deinde oesypo ac rosa excepta; et ex ea compositione, quae habet thuris p. X. I. aluminis scissilis p. X. II. cerussae p. X. III. spumae argenti p. X. V. quibus, dum teruntur, invicem rosa et vinum instillatur.

Fasciae suspensoriae genus.

Vinculum autem ei loco linteolum aut panniculus quadratus est, qui ad duo capita duas ansas, ad altera duo totidem fascias habet; cumque subjectus est, ansis ad ventrem datis, a posteriore parte in eas adductae fasciae conjiciuntur, atque, ubi arctatae sunt, dexterior sinistra, sinisterior dextra procedit, circumdataeque circa alvum inter se novissime deligantur. Sed si vetus condyloma jam induruit, neque sub his curationibus desidit, aduri medicamento potest, quod ex his constat: aeruginis

p. ✕. II. myrrhae p. ✕. IV. gummi p. ✕. VIII. thuris p. ✕. XII. stibis, papaveris lacrimae, acaciae, singulorum p. ✕. XVI. Quo medicamento quidam etiam ulcera, de quibus proxime dixi, renovant. Si hoc parum in condylomate proficit, adhiberi possunt etiam vehementius adurentia. Ubi consumtus est tumor, ad medicamenta lenia transeundum est.

9. Tertium vitium est, ora venarum tanquam capitulis quibusdam surgentia, quae saepe sanguinem fundunt; *αἱμοῤῥοΐδας* Graeci vocant. Idque etiam in ore vulvae feminarum incidere consuevit. Atque in quibusdam parum tuto supprimitur; qui sanguinis profluvio imbecilliores non fiunt: habent enim purgationem hanc, non morbum. Ideoque curati quidam, cum sanguis exitum non haberet, inclinata in praecordia ac viscera materia, subitis et gravissimis morbis correpti sunt. Si cui vero id nocet, is desidere in aqua ex verbenis debet: imponere maxime malicorium, cum aridis rosae foliis contritum; aut ex iis aliqua, quae sanguinem supprimunt. Solet autem oriri inflammatio, maxime ubi dura alvus eum locum laesit. Tum in aqua dulci desidendum est, et id fovendum ovis: imponendi vitelli cum rosae foliis ex passo subactis; idque, si intus est, digito illinendum; si extra, superillitum panniculo imponendum est. Ea quoque medicamenta, quae recentibus scissuris posita sunt, hic idonea sunt. Cibis vero in hoc casu iisdem, quibus in prioribus, utendum est. Si ista parum juvant, solent imposita medicamenta adurentia ea capitula absumere. Ac si jam vetustiora sunt, sub auctore Dionysio inspergenda sandaracha est; deinde imponendum, quod ex his constat: squamae aeris, auripigmenti, singulorum p. ✕. V. saxi calcis p. ✕. VIII. postero die acu compungendum. Adustis

Haemorrhoides.

capitulis fit cicatrix, quae sanguinem fundi prohibet. Sed, quoties is suppressus est, ne quid periculi afferat, multa exercitatione digerenda materia est; praetereaque et viris, et feminis, quibus menstrua non proveniunt, interdum ex brachio sanguis mittendus est.

Ani vulvaeque procidentia.

10. At si anus ipse, vel os vulvae procidit, (nam id quoque interdum fit) considerari debet, purumne id sit, quod provolutum est, an humore mucoso circumdatum. Si purum est, in aqua desidere homo debet, aut salsa, aut cum verbenis vel malicorio incocta: si humidum, vino austero subluendum est, illinendumque faece vini combusta. Ubi utrolibet modo curatum est, intus reponendum est; imponendaque plantago contrita, vel folia salicis[a] in aceto cocta; tum linteolum, et super lana; eaque deliganda sunt, cruribus inter se devinctis.

Fungi.

11. Fungo quoque simile ulcus in eadem sede nasci solet. Id, si hiems est, egelida; si aliud tempus, frigida aqua fovendum est: dein squama aeris inspergenda, supraque ceratum ex myrteo factum, cui paulum squamae, fuliginis, calcis sit adjectum. Si hac ratione non tollitur, vel medicamentis vehementioribus, vel ferro adurendum est.

Digitorum ulcera.

XIX. Digitorum autem vetera ulcera commodissime curantur, aut lycio, aut amurca cocta, cum utrilibet vinum adjectum est. In iisdem recedere ab ungue caruncula cum magno dolore consuevit: πτερύγιον Graeci appellant. Oportet alumen Melinum rotundum in aqua liquare, donec mellis crassitudinem habeat: tum, quantum ejus aridi fuit, tantundem mellis infundere, et rudicula miscere, donec similis croco color fiat, eoque illinere. Qui-

[a] Salix alba, fragilis, purpurea, L.

dam ad eundem usum decoquere simul malunt, cum paria pondera aluminis aridi et mellis miscuerunt. Si hac ratione ea non exciderunt, excidenda sunt: deinde digiti fovendi aqua ex verbenis, imponendumque super medicamentum ita factum: chalcitis, malicorium, squama aeris excipiuntur fico pingui leniter cocta ex melle; aut chartae combustae, auripigmenti, sulphuris ignem non experti par modus cerato miscetur ex myrteo facto; aut aeruginis rasae p. ϰ. I. squamae aeris p. ϰ. II. mellis cyatho coguntur: aut pares portiones miscentur, saxi calcis, chalcitidis, auripigmenti. Quidquid horum impositum est, tegendum linteolo aqua madefacto est. Tertio die digitus resolvendus, et, si quid aridi est, iterum excidendum, similisque adhibenda curatio est. Si non vincitur, purgandum est scalpello, tenuibusque ferramentis adurendum, et, sicut reliqua usta, curandum est. At ubi scabri unges sunt, circum aperiri debent, qua corpus contingunt: tum super eos ex hac compositione aeque imponi: sandarachae, sulphuris, singulorum p. ϰ. II. nitri, auripigmenti, singulorum p. ϰ. IV. resinae liquidae p. ϰ. VIII. tertioque id die resolvendum est. Sub quo medicamento vitiosi ungues cadunt, et in eorum locum meliores renascuntur.

LIBER SEPTIMUS.

CHIRURGIA.

Praefatio. TERTIAM esse medicinae partem, quae manu curet, et vulgo notum, et a me propositum est. Ea non quidem medicamenta atque victus rationem omittit: sed manu tamen plurimum praestat: estque ejus effectus inter omnes medicinae partes evidentissimus. Siquidem in morbis cum multum fortuna conferat, eademque, saepe salutaria, saepe vana sint; potest dubitari, secunda valetudo medicinae, an corporis beneficio contigerit. In iis quoque, in quibus medicamentis maxime nitimur, quamvis profectus evidentior est, tamen sanitatem et per haec frustra quaeri, et sine his reddi saepe, manifestum est: sicut in oculis quoque deprehendi potest; qui a medicis diu vexati, sine his interdum sanescunt. At in ea parte, quae manu curat, evidens est, omnem profectum, ut aliquid ab aliis adjuvetur, hinc tamen plurimum trahere. Haec autem pars, cum sit vetustissima, magis tamen ab illo parente omnis medicinae Hippocrate, quam a prioribus exculta est: deinde, posteaquam diducta ab aliis habere professores suos coepit, in Aegypto quoque increvit, Philoxeno maxime auctore, qui pluribus voluminibus hanc partem diligentissime comprehendit. Gorgias quoque et Sostratus, et Heron, et Apollonii duo, et Ammonius Alexandrinus, multique alii celebres viri, singuli quaedam repererunt. Ac Romae

quoque non mediocres professores, maximeque nuper Tryphon pater, et Euelpistus, et, ut ex scriptis ejus intelligi potest, horum eruditissimus Meges, quibusdam in melius mutatis, aliquantum ei disciplinae adjecerunt. Esse autem Chirurgus debet adolescens, aut certe adolescentiae propior; manu strenua, stabili, nec unquam intremiscente, eaque non minus sinistra, quam dextra promptus; acie oculorum acri, claraque; animo intrepidus, misericors sic, ut sanari velit eum, quem accepit, non ut clamore ejus motus, vel magis, quam res desiderat, properet, vel minus, quam necesse est, secet; sed perinde faciat omnia, ac si nullus ex vagitibus alterius affectus oriatur. Potest autem requiri, quid huic parti proprie vindicandum sit; quia vulnerum quoque ulcerumque multorum curationes, quas alibi executus sum, Cuirurgi sibi vindicant. Ego eundem quidem hominem posse omnia ista praestare concipio: atque, ubi se diviserunt, eum laudo, qui quamplurimum percipit. Ipse autem huic parti ea reliqui, in quibus vulnus facit medicus, non accipit; et in quibus vulneribus ulceribusve plus profici manu, quam medicamento, credo: tum, quidquid ad ossa pertinet. Quae deinceps exsequi aggrediar; dilatisque in aliud volumen ossibus, in hoc cetera explicabo; praepositisque iis, quae in qualibet parte corporis fiunt, ad ea, quae proprias sedes habent, transibo.

I. Luxata[a] igitur, in quacunque parte corporis sunt, quamprimum sic curari debent, ut, qua dolor De stremmate.

[a] LUXATA hic non contusiones, ut vulgo creditur, sed stremmata (Anglice *sprains*) indicant. Hoc enim sensu PLINIUS eo utitur vocabulo xxii. 73, xxiv. 11, xxxi. 9; quae loca omnia e DIOSCORIDE mutuatus est, ut mos ei de materia medica agenti. Vide parallela DIOSCORIDIS i. 114, iv. 94, v. 126; ubi *στρέμματα* huic voci LUXATA respondent. Vide etiam VERGIL. in DIOSC. i. 9.

est, ea scalpello cutis crebro incidatur, detergeaturque eodem averso profluens sanguis. Quod si paulo tardius subvenitur, jamque etiam rubor est, qua rubet corpus; si tumor quoque accessit, quacunque is est, idem optimum auxilium est. Tum superdanda reprimentia sunt; maximeque lana succida ex aceto et oleo. Quod si levior is casus est, possunt, etiam sine scalpello, imposita eadem mederi: et, si nihil aliud est, cinis quoque, maxime ex sarmentis;[a] si is non est, quilibet alius ex aceto, vel etiam ex aqua coactus.

Abscessus.

II. Verum hoc quidem promptum est. In iis autem negotium majus est, quae per se, vitio intus orto, intumescunt, et ad suppurationem spectant. Ea omnia genera abscessuum esse alias proposui, medicamentaque his idonea exsecutus sum: nunc superest, ut dicam, in iisdem quae manu fieri debeant. Ergo, priusquam indurescant, cutem incidere, et cucurbitulam accommodare oportet, quae quidquid illuc malae corruptaeque materiae coiit, extrahat: idque iterum, tertioque recte fit, donec omne indicium inflammationis excedat. Neque tamen fas non est, nihil cucurbitulam agere. Interdum enim fit, sed raro, ut quidquid abscedit, velamento suo includatur. Id antiqui tunicam nominabant. Meges, quia tunica omnis nervosa est, dixit, non nasci sub eo vitio nervum, quo caro con-

De abscessus velamenti natura.

[a] Hunc locum e DIOSCORIDE v. 1. CELSUS perinde ac PLINIUS (xxiii. prooem.) excerpsisse apparet. Docet enim (v. 1.) quod "sarmentorum, vinaceorumque cinis luxatis (stremmatis) opitulatur." PLINIUS haec habet xxiii. prooemio; "Cinis sarmentorum vitiumque et vinaceorum medetur luxatis et ambustis," etc. Vir egregius KIRWAN (Irish Trans. v. 164.) cineres sarmentorum vitium ad sextam sui ponderis partem potassae continere docet. Ex sarmentorum enim 100; cinerum 3.379, potassae 0.55 partes evaserunt. Hinc virtus, patetque alcali vegetabile haud antiquis incognitum fuisse.

sumeretur, sed, subjecto jam vetustiore pure, callum circumdari. Quod ad curationis rationem nullo loco pertinet; quia quidquid, si tunica est, idem, si callus est, fieri debet. Neque ulla res prohibet, etiamsi callus est, tamen, quia cingit, tunicam nominari. Tum pure quoque maturius haec interdum esse consuevit; ideoque, quod sub ea est, extrahi per cucurbitulam non potest. Sed facile id intelligitur, ubi nihil admota illa mutavit. Ergo, sive id incidit, sive jam durities est, in hac auxilii nihil est; sed, ut alias scripsi, vel avertenda concurrens eo materia, vel digerenda, vel ad maturitatem perducenda est. Si priora contigerunt, nihil praeterea necessarium est. Si pus maturuit, in alis quidem et inguinibus raro secandum est: item ubicunque mediocris abscessus est: item quoties in summa cute, vel etiam carne vitium est: nisi festinare cubantis imbecillitas cogit: satisque est cataplasmatibus efficere, ut per se pus aperiatur. Nam fere sine cicatrice potest esse is locus, qui expertus ferrum non est. Si autem altius malum est, considerari debet, nervosusne is locus sit, an non sit. Nam si sine nervis est, candenti ferramento aperiri debet: cujus haec gratia est, quod exigua plaga diutius ad pus evocandum patet, parvaque postea cicatrix fit. At si nervi juxta sunt, ignis alienus est; ne vel distendantur, vel membrum debilitent: necessaria vero opera scalpelli est. Sed cetera etiam subcruda aperiri possunt: inter nervos ultima exspectanda maturitas est, quae cutem extenuet, eique pus jungat, quo propius reperiatur. Jamque alia rectam plagam desiderant; in pane, quia fere vehementer cutem extenuat, tota ea super pus excidenda est. Semper autem, ubi scalpellus admovetur, id agendum est, ut et quam minimae et

quam paucissimae plagae sint: cum eo tamen, ut necessitati succurramus, et in modo, et in numero. Nam majores sinus, latius; interdum etiam duabus aut tribus lineis incidendi sunt. Dandaque opera, ut imus sinus exitum habeat; ne quis humor intus subsidat, qui proxima et adhuc sana rodendo sinuet. Est etiam in rerum natura, ut cutis latius excidenda sit. Nam ubi post longos morbos totius corporis habitus vitiatus est, lateque se sinus suffudit, et in eo jam cutis pallet; scire licet, eam jam emortuam esse, et inutilem futuram: ideoque excidere commodius est; maxime, si circa articulos majores id evenit, cubantemque aegrum fluens alvus exhaurit, neque per alimenta quidquam corpori accedit. Sed excidi ita debet, ut plaga ad similitudinem myrtei folii fiat, quo facilius sanescat: idque perpetuum est, ubicunque medicus et quacunque de causa cutem excidit. Pure effuso, in alis vel inguinibus linamento opus non est: spongia ex vino imponenda est. In ceteris partibus, si aeque linamenta supervacua sunt, purgationis causa paulum mellis infundendum; dein glutinantia superdanda: si illa necessaria sunt, super ea quoque similiter dira spongia eodem modo ex vino expressa debet. Quando autem linamentis opus sit, quando non sit, alias dictum est. Cetera eadem, incisa suppuratione, facienda sunt, quae, ubi per medicamenta rupta est, facienda esse proposui.

Prognosis. III. Protinus autem, quantum curatio efficiat, quantumque aut sperari aut timeri debeat, ex quibusdam signis intelligi potest; fereque iisdem, quae in vulneribus exposita sunt. Nam bona signa sunt, somnum capere, facile spirare, siti non confici, cibum non fastidire; si febricula fuit, ea vacare; itemque habere pus album, laeve, non foedi odoris.

Mala sunt, vigilia, spiritus gravitas, sitis, cibi fastidium, febris, pus nigrum, aut faeculentum, et foedi odoris; item procedente curatione eruptio sanguinis; aut si, antequam sinus carne impleatur, orae carnosae fiunt, illa quoque ipsa carne hebete, nec firma. Deficere tamen animam, vel in ipsa curatione, vel postea, pessimum omnium est. Quin etiam morbus ipse, sive subito solutus est, dein suppuratio exorta est; sive effuso pure permanet, non injuste terret. Estque inter causas timoris, si sensus in vulnere rodentium non est. Sed ut haec ipsa fortuna huc illucve discernit; sic medici partium est, eniti ad reperiendam sanitatem. Ergo, quoties ulcus resolverit, eluere id, si reprimendus humor videbitur, vino ex aqua pluviatili mixto, vel aqua, in qua lenticula cocta sit, debebit: si purgandum erit, mulso; rursusque imponere eadem. Ubi jam repressus videbitur humor, ulcusque purum erit, produci carnem conveniet, et foveri vulnus pari portione vini ac mellis, superque imponi spongiam ex vino et rosa tinctam. Per quae cum caro producatur, plus tamen, ut alias quoque dixi, victus ratio eo confert; id est, solutis jam febribus et cibi cupiditate reddita, balneum rarum; quotidiana, sed lenis gestatio; cibi potionesque corpori faciendo aptae. Quae omnia, per medicamenta quoque suppuratione rupta, sequuntur: sed, quia magno malo vix sine ferro mederi licet, in hunc locum reservata sunt.

IV. 1. Adversus fistulas quoque, si altius penetrant, ut ad ultimas demitti collyrium non possit, si tortuosae sunt, si multiplices, majus in manu, quam in medicamentis, praesidium est: minusque operae est, si sub cute transversae feruntur, quam si rectae intus tendunt. Igitur, si sub cute transversa fistula Fistulae.

est, demitti specillum debet, supraque id ea incidi. Si flexus reperiuntur, hi quoque simul specillo et ferro persequendi sunt: idemque faciendum, si plures se quasi ramuli ostendunt. Ubi ad fines fistulae ventum est, excidendus ex ea totus callus est, superque fibulae dandae, et medicamentum, quo glutinetur. At si recta subter tendit, ubi, quo maxime ferat, specillo exploratum est, excidi is sinus debet; dein fibula oris cutis injicienda est, et aeque glutinantia medicamenta superdanda sunt; aut, si corruptius ulcus est, (quod interdum osse vitiato fit) ubi id quoque curatum est, pus moventia.

Fistulae inter costas.

2. Solent autem inter costas fistulae[a] subter exire. Quod ubi incidit, eo loco costa ab utraque parte praecidenda et eximenda est, ne quid intus corruptum relinquatur. Solent, ubi costas transierunt, septum id, quod transversum a superioribus visceribus intestina discernit, violare. Quod intelligi et ex loco, et ex magnitudine doloris, potest; et quia nonnunquam spiritus ea cum humore quasi bullante prorumpit, maximeque, si hunc ore ille continuit. In eo medicinae locus nullus est. In ceteris vero, quae circa costas sanabilia sunt, pinguia medicamenta inimica sunt; ceteris, quae ad vulnera accommodantur, uti licet: optime tamen sicca linamenta, vel, si purgandum aliquid videtur, in melle tincta imponuntur.

Ventris.

3. Ventri nullum os subest;[b] sed ibi perniciosae admodum fistulae fiunt: adeo ut Sostratus insanabiles esse crediderit. Id non ex toto ita se habere usus ostendit. Et quidem, quod maxime mirum videri

[a] Has propter athleticas exercitationes veteres infestasse credunt nonnulli.

[b] Celsus corpus fere in dorso quasi supinum describit. Haud constanter tamen, nam in libro viii. erectum respicere videtur.

potest tutior fistula est contra jecur, et lienem, et ventriculum, quam contra intestina: non quo perniciosior ibi sit, sed quo alteri periculo locum faciat. Cujus experimento moti quidam auctores parum modum rei cognoverunt. Nam venter saepe etiam telo perforatur, prolapsaque intestina conduntur, et oras vulneris suturae comprehendunt: quod, quemadmodum fiat, mox indicabo. Itaque, etiam ubi tenuis fistula abdomen perrupit, excidere eam licet, suturaque oras conjungere. Si vero ea fistula intus patuit, excisa necesse est latius foramen relinquat: quod nisi permagna vi, utique ab interiore parte, sui non potest, qua quasi membrana quaedam finit abdomen, quam περιτόναιον Graeci vocant. Ergo, ubi aliquis ingredi ac moveri coepit, rumpitur illa sutura, atque intestina evolvuntur: quo fit, ut pereundum homini sit. Sed non omni modo res ea desperationem habet: ideoque tenuioribus fistulis adhibenda curatio est.

4. Propriam etiamnum animadversionem desiderant eae, quae in ano sunt. In has demisso specillo, ad ultimum ejus caput incidi cutis debet: dein novo foramine specillum educi lino sequente, quod in aliam ejus partem, ob id ipsum perforatam, conjectum sit. Ibi linum prehendendum vinciendumque cum altero capite est, ut laxe cutem, quae super fistulam est, teneat: idque linum debet esse crudum, et duplex triplexve, sic tortum, ut unitas facta sit. Interim autem licet negotia agere, ambulare, lavari, cibum capere, perinde atque sanissimo. Tantummodo id linum bis die, salvo nodo, ducendum est, sic, ut subeat fistulam pars, quae superior fuit. Neque committendum est, ut id linum putrescat: sed tertio quoque die nodus resolvendus est, et ad caput alterum recens linum alligandum, eductoque vetere, Ani fistulae.

id in fistula cum simili nodo relinquendum. Sic enim id paulatim cutem, quae supra fistulam est, incidit: simulque et id sanescit, quod a lino relictum est; et id, quod ab eo mordetur, inciditur. Haec ratio curationis longa, sed sine dolore est. Qui festinant, adstringere cutem lino debent, quo celerius secent; noctuque ex penicillo tenuia quaedam intus demittere, ut cutis hoc ipso extenuetur, quo extenditur. Sed haec dolorem movent. Adjicitur celeritati, sicut tormento quoque, si et linum, et id, quod ex penicillo est, aliquo medicamento illinitur ex iis, quibus callum exedi posui. Potest tamen fieri, ut ad scalpelli curationem etiam illo loco veniendum sit, si intus fistula fert, si multiplex est. Igitur in haec genera demisso specillo, duabus lineis incidenda cutis est; ut media inter eas habenula tenuis admodum ejiciatur, ne protinus orae coëant; sitque locus aliquis linamentis, quae quam paucissima superinjicienda sunt; omniaque eodem modo facienda, quae in abscessibus posita sunt. Si vero ab uno ore plures sinus erunt, recta fistula scalpello erit incidenda: ab eo ceterae, quae jam patebunt, lino excipiendae. Si intus aliqua procedet, quo ferrum tuto pervenire non poterit, collyrium demittendum erit. Cibus autem in omnibus ejusmodi casibus, sive manu, sive medicamentis agetur, dari debet humidus; potio liberalis, diuque aqua. Ubi jam caro increscit, tum demum et balneis raris utendum erit, et cibis corpus implentibus.

Telorum ejectio.

V. 1. Tela quoque, quae illata corporibus intus haeserunt, magno negotio saepe ejiciuntur. Suntque quaedam difficultates ex generibus eorum; quaedam ex iis sedibus, in quas illa penetrarunt. Omne autem telum extrahitur, aut ab ea parte, qua venit, aut ab ea, in quam tetendit: illic viam, qua redeat, ipsum sibi fecit: hic, a scalpello accipit. Nam con-

tra mucronem caro inciditur. Sed si non alte telum insedit, et in summa carne est, aut certe magnas venas et loca nervosa non transiit; nihil melius est, quam, qua venit, id evellere. Si vero plus est, per quod telo revertendum, quam quod perrumpendum est, jamque venas nervosque id transiit, commodius est aperire quod superest, eaque extrahere. Nam et propius petitur, et tutius evellitur: et in majore membro, si medium mucro transiit, facilius sanescit, quod pervium est; quia utrinque medicamento fovetur. Sed, si retro telum recipiendum, amplianda scalpello plaga est: quo facilius id sequatur, quoque minor oriatur inflammatio: quae major fit, si ab illo ipso telo, dum redit, corpus laniatur. Item, si ex alia parte vulnus aperitur, laxius esse debet, quam ut telo postea transeunte amplietur. Summa autem utraque parte habenda cura est, ne nervus, ne vena major, ne arteria incidatur. Quorum ubi aliquid detectum est, excipiendum hamo retuso est, abducendumque a scalpello. Ubi autem satis incisum est, telum eximendum est: tunc quoque eodem modo, et eadem cura habita, ne sub eo, quod eximitur, aliquid eorum laedatur, quae tuenda esse proposui.

Propria telorum.

2. Haec communia. Sunt propria quaedam in singulis telorum generibus, quae protinus subjiciam.

Sagitta.

Nihil tam facile in corpus, quam sagitta, conditur, eademque altissime insidit. Haec autem eveniunt, et quia magna vi fertur illa, et quia ipsa in angusto est. Saepius itaque ab altera parte, quam ex qua venit, recipienda est; praecipueque, quia fere spiculis cingitur; quae magis laniant, si retro, quam si contra trahuntur. Sed inde aperta via, caro diduci debet ferramento facto ad similitudinem Graecae literae:[a] deinde, ubi apparuit mucro, si arundo in-

[a] Alii Ψ, LINDENIUS γ, TARGA Λ, hic deesse conjiciunt.

haeret, propellenda est, donec ab altera parte apprehendi, et extrahi possit: si jam illa decidit, solumque intus ferrum est, mucro vel digitis apprehendi, vel forfice, atque ita educi debet. Neque alia ratio extrahendi est, ubi ab ea parte, qua venit, evelli magis placuit. Nam, ampliato magis vulnere, aut arundo, si inest, evellenda est; aut, si ea non est, ferrum ipsum. Quod si spicula apparuerunt, eaque brevia et tenuia sunt, forfice ibi comminui debent, vacuumque ab his telum educi: si ea majora valentioraque sunt, fissis scriptoriis calamis contegenda, ac, ne quid lacerent, sic evellenda sunt. Et in sagittis quidem haec observatio est.

Teli lati evulsio.

3. Latum vero telum, si conditum est, ab altera parte educi non expedit, ne ingenti vulneri ipsi quoque ingens vulnus adjiciamus. Evellendum est ergo quodam genere ferramenti, quod Διοκλεῖον κυαθίσκον Graeci vocant; quoniam auctorem Dioclem habet: quem inter priscos maximosque medicos fuisse, jam posui. Lamina vel ferrea, vel etiam aenea, ab altero capite duos utrinque deorsum conversos uncos habet; ab altero duplicata lateribus, leviterque extrema in eam partem inclinata, quae sinuata est, insuper ibi etiam perforata est. Haec juxta telum transversa demittitur: deinde, ubi ad imum mucronem ventum est, paulum torquetur, ut telum foramine suo excipiat: cum in cavo mucro est, duo digiti, subjecti partis alterius uncis, simul et ferramentum extrahunt, et telum.

Plumbea glans.

4. Tertium genus telorum est, quod interdum evelli debet, plumbea glans, aut lapis, aut simile aliquid, quod, perrupta cute, integrum intus insedit. In omnibus his latius vulnus aperiendum, idque, quod inest, ea, qua venit, forfice extrahendum est. Accedit vero aliquid difficultati sub omni ictu, si

telum vel ossi inhaesit, vel in articulo se inter duo ossa demersit. In osse usque eo movendum est, donec laxetur is locus, qui mucronem momordit; et tunc vel manu vel forfice telum extrahendum est: quae ratio in dentibus quoque ejiciendis est. Vix unquam ita telum non sequitur: sed, si morabitur, excuti quoque, ictum aliquo ferramento, poterit. Ultimum est, ubi non evellitur, terebra juxta forare, ab eoque foramine, ad speciem literae V, contra telum os excidere, sic, ut lineae, quae diducuntur, ad telum spectent: eo facto, id necesse est labet, et facile auferatur. Inter duo vero ossa si per ipsum articulum perruperit, circa vulnus duo membra fasciis habenisve deliganda, et per has in diversas partes diducenda sunt, ut nervos distendant: quibus extentis, laxius inter ossa spatium est, ut sine difficultate telum recipiatur. Illud videndum est, sicut in aliis locis posui, ne quis nervus, aut vena, aut arteria a telo laedatur, dum id extrahitur: eadem scilicet ratione, quae supra posita est.

5. At si venenato quoque telo quis ictus est, iisdem omnibus, si fieri potest, etiam festinantius actis, adjicienda curatio est, quae vel epoto veneno, vel a serpente ictis adhibetur. Vulneris autem ipsius, extracto telo, medicina non alia est, quam quae esset, si corpore icto nihil inhaesisset: de qua satis alio loco dictum est. **Tela venenata.**

VI. Haec evenire in qualibet parte corporis possunt: reliqua certas sedes habent. De quibus dicam, orsus a capite. In hoc multa variaque tubercula oriuntur: γάγγλια, μελικηρίδας, ἀθερώματα nominant; aliisque etiamnum vocabulis quaedam alii discernunt: quibus ego στεατώματα quoque adjiciam. Quae quamvis et in cervice, et in alis, et in lateribus oriri solent; per se tamen non posui; cum **Capitis mala.**

omnia ista mediocres differentias habeant, ac neque periculo terreant, neque diverso genere curentur. Omnia autem ista et ex parvulo incipiunt, et diu paulatimque increscunt, et tunica sua includuntur. Quaedam ex his dura ac renitentia, quaedam mollia cedentiaque sunt: quaedam spatio nudantur, quaedam tecta capillo suo permanent: fereque sine dolore sunt. Quid intus habeant, ut conjectura praesagiri potest; sic ex toto cognosci, nisi cum ejecta sunt, non potest. Maxime tamen in iis, quae renituntur, aut lapillis quaedam similia, aut concreti confertique pili reperiuntur: in iis vero, quae cedunt, aut melli simile aliquid, aut tenui pulticulae, aut quasi rasae cartilagini, aut carni hebeti et cruentae; Ganglia. quibus alii aliique colores esse consuerunt. Fereque ganglia renituntur: atheromati subest quasi tenuis pulticula: meliceridi liquidior humor; ideoque pressus circumfluit: steatomati pingue quiddam; idque latissime patere consuevit, resolvitque totam cutem superpositam, sic, ut ea labet; cum in ceteris sit adstrictior. Omnia, derasa ante, si capillis conteguntur, per medium oportet incidere. Sed steatomatis tunica quoque secanda est, et effundatur quidquid intus coiit; quia non facile a cute et subjecta carne ea separatur: in ceteris ipsa tunica inviolata servanda est. Protinus autem alba et intenta se ostendit. Tum scalpelli manubriolo diducenda a cute et carne est, ejiciendaque cum eo, quod intus tenet. Si quando tamen ab inferiore parte tunicae musculus inhaesit, ne is laedatur, superior pars illius decidenda, alia ibidem relinquenda est. Ubi tota exemta est, committendae orae, fibulaque his injicienda, et super medicamentum glutinans dandum est. Ubi vel tota tunica,

vel aliquid ex ea relictum est, pus moventia adhibenda sunt.

VII. 1. Sed ut haec neque genere vitii, neque ratione curationis inter se multum distant; sic in oculis, quae manum postulant, et ipsa diversa sunt, et aliter aliterque curantur. Igitur in superioribus palpebris vesicae nasci solent pingues gravesque; quae vix attollere oculos sinunt, levesque pituitae cursus, sed assiduos, in oculis movent. Fere vero in pueris nascuntur. Oportet, compresso digitis duobus oculo, atque ita cute intenta, scalpello transversam lineam incidere, suspensa leviter manu, ne vesica ipsa vulneretur: et, ut locus ei patefactus est, ipsa prorumpit. Tum digitis eam apprehendere, et evellere. Facile autem sequitur. Dein superinungi collyrio debet ex iis aliquo, quo lippientes oculi superinunguntur: paucissimisque diebus cicatricula inducitur. Molestius est, ubi incisa vesica est: effundit enim humorem; neque postea, quia tenuis admodum est, potest colligi. Si forte id incidit, eorum aliquid imponendum est, quae puri movendo sunt. Oculorum vitia.

2. In eadem palpebra super pilorum locum tuberculum parvulum nascitur, quod a similitudine hordei, a Graecis κριθὴ nominatur. Tunica quiddam, quod difficulter maturescit, comprehensum est. Id vel calido pane, vel cera subinde calefacta foveri oportet, sic, ne nimius is calor sit, sed facile ea parte sustineatur: hac enim ratione saepe discutitur, interdum concoquitur. Si pus se ostendit, scalpello dividi debet, et quidquid intus humoris est, exprimi: eodem deinde vapore postea quoque foveri, et superinungi, donec ad sanitatem perveniat. Hordeolum.

3. Alia quoque quaedam in palpebris huic non dissimilia nascuntur; sed neque utique figurae ejus- Hordeoli species.

dem, et mobilia, simul atque digito huc vel illuc impelluntur: ideoque ea χαλάζια Graeci vocant. Haec incidi debent, si sub cute sunt, ab exteriore parte; si sub cartilagine, ab interiore: dein scalpelli manubriolo diducenda ab integris partibus sunt. Ac, si intus plaga est, inungendum primo lenibus, deinde acrioribus: si extra, superdandum emplastrum, quo id glutinetur.

Pterygium. 4. Unguis vero, quod πτερύγιον Graeci vocant, est membranula nervosa oriens ab angulo, quae nonnunquam ad pupillam quoque pervenit, eique officit. Saepius a narium, interdum etiam a temporum parte nascitur. Hunc recentem non difficile est discutere medicamentis, quibus cicatrices in oculis extenuantur: si inveteravit, jamque ei crassitudo quoque accessit, excidi debet. Post abstinentiam vero unius diei, vel adversus in sedili contra medicum is homo collocandus est, vel sic aversus, ut in gremium ejus caput resupinus effundat. Quidam, si in sinistro oculo vitium est, adversum; si in dextro, resupinum collocari volunt. Alteram autem palpebram a ministro diduci oportet, alteram a medico: sed ab hoc, si ille adversus est, inferiorem; si supinus, superiorem. Tum idem medicus hamulum acutum, paulum mucrone intus recurvato, subjicere extremo ungui debet, eumque infigere; atque eam quoque palpebram tradere alteri: ipse, hamulo apprehenso, levare unguem, eumque acu trajicere linum trahente; deinde acum ponere, lini duo capita apprehendere, et per ea erecto ungue, si qua parte oculo inhaeret, manubriolo scalpelli diducere, donec ad angulum veniat: deinde invicem modo remittere, modo attrahere, ut sic et initium ejus, et finis anguli reperiatur. Duplex enim periculum est, ne vel ex ungue aliquid relinquatur,

quod exulceratum vix ullam recipiat curationem; vel ex angulo quoque caruncula abscindatur, quae, si vehementius unguis ducitur, sequitur; ideoque decipit. Abscissa, patefit foramen, per quod postea semper humor descendit: ῥυάδα Graeci vocant. Verus ergo anguli finis utique noscendus est: qui ubi satis constitit, non nimium adducto ungue scalpellus adhibendus est; deinde sic excidenda ea membranula, ne quid ex angulo laedatur. Eo deinde ex melle linamentum superdandum est, supraque linteolum, et aut spongia aut lana succida: proximisque diebus diducendus quotidie oculus est, ne cicatrice inter se palpebrae glutinentur; siquidem id quoque tertium periculum accedit: eodemque modo linamentum imponendum, ac novissime inungendum collyrio, quo ulcera ad cicatricem perducuntur. Sed ea curatio vere esse debet, aut certe ante hiemem: de qua re, ad plura loca pertinente, semel dixisse satis erit. Nam duo genera curationum sunt: alia, in quibus eligere tempus non licet, sed utendum est eo, quod incidit; sicut in vulneribus, et in fistulis: alia, in quibus nullus dies urget, et exspectare tutissimum et facile est; sicut evenit in iis, quae et tarde increscunt, et dolore non cruciant. In his ver exspectandum est: aut, si quid magis pressit, melior tamen autumnus est, quam aestas vel hiems; atque is ipse medius, jam fractis aestibus, nondum ortis frigoribus. Quo magis autem necessaria pars erit, quae tractabitur, hoc quoque majori periculo subjecta est: et saepe, quo major plaga facienda, eo magis haec temporis ratio servabitur.

Fistula lacrimalis.

Duo curationum genera.

5. Ex curatione vero unguis, ut dixi, vitia nascuntur, quae ipsa aliis quoque de causis oriri solent. Interdum enim fit in angulo, parum ungue exciso,

Encanthis.

vel aliter, tuberculum, quod palpebras parum diduci patitur: ἐγκανθὶς Graece nominatur. Excipi hamulo, et circumcidi debet; hic quoque diligenter temperata manu, ne quid ex ipso angulo abscindatur. Tum exiguum linamentum respergendum est vel cadmia, vel atramento sutorio; inque eum angulum, diductis palpebris, inserendum, supraque eodem modo deligandum: proximisque diebus similiter nutriendum; tantum ut primis aqua egelida, vel etiam frigida foveatur.

Palpebrarum concretio. (B. Bell, iii.)

6. Interdum inter se palpebrae coalescunt, aperirique not potest oculus. Cui malo solet etiam illud accedere, ut palpebra cum albo oculi cohaerescat; scilicet, cum in utrovis fuit ulcus negligenter curatum. Sanescendo enim, quod diduci potuit et debuit, glutinavit. Ἀγκυλοβλεφάρους sub utroque vitio Graeci vocant. Palpebrae tantum inter se cohaerentes, non difficulter diducuntur; sed interdum frustra; nam rursus glutinantur. Experiri tamen oportet, quia bene res saepius cedit. Igitur aversum specillum inserendum, diducendaeque eo palpebrae sunt: deinde exigua penicilla interponenda, donec exulceratio ejus loci finiatur. At ubi albo ipsius oculi palpebra inhaesit, Heraclides Tarentinus auctor est, adverso scalpello subsecare, magna cum moderatione, ut neque ex oculo, neque ex palpebra quidquam abscindatur; ac, si necesse est, ex palpebra potius. Post haec, inungatur oculus medicamentis, quibus aspritudo curatur: quotidieque palpebra vertatur, non solum ut ulceri medicamentum inducatur, sed etiam ne rursus inhaereat: ipsique etiam praecipiatur, ut saepe eam duobus digitis attollat. Ego sic restitutum esse neminem memini. Meges se quoque multa tentasse, neque unquam

profuisse, quia semper iterum oculo palpebra inhaeserit, memoriae prodidit.

7. Etiamnum in angulo, qui naribus propior est, ex aliquo vitio quasi parva fistula aperitur, per quam pituita assidue destillat: αἰγίλωπα Graeci vocant. Idque assidue male habet oculum: nonnunquam etiam exeso osse, usque ad nares penetrat. Atque interdum naturam carcinomatis habet: ubi intentae venae et recurvatae sunt, color pallet, cutis dura est, et levi tactu irritatur, inflammationemque in eas partes, quae conjunctae sunt, evocat. Ex his eos, qui quasi carcinoma habent, curare periculosum est: nam mortem quoque ea res maturat. Eos vero, quibus ad nares tendit, supervacuum: neque enim sanescunt. At, quibus id in angulo est, potest adhiberi curatio; cum eo, ne ignotum sit, esse difficilem; quantoque angulo propius id foramen est, tanto difficilior est; quoniam perangustum est, in quo versari manus possit. Recenti tamen re mederi facilius est. Sed hamulo summum ejus foraminis excipiendum; deinde totum id cavum, sicut in fistulis dixi, usque ad os excidendum; oculoque et ceteris junctis partibus bene obtectis, os ferramento adurendum est; vehementiusque, si jam carie vexatum est, quo crassior squama abscedat. Quidam adurentia imponunt, ut atramentum sutorium, vel chalcitidem, vel aeruginem rasam: quod et tardius et non idem facit. Osse adusto, curatio sequitur eadem, quae in ceteris ustis. Aegilops.

8. Pili vero, qui in palpebris sunt, duabus de causis oculum irritare consuerunt. Nam modo palpebrae summa cutis relaxatur, et procidit; quo fit, ut ejus pili ad ipsum oculum convertantur, quia non simul cartilago quoque se remisit; modo sub ordine naturali pilorum alius ordo subcrescit, qui Entropium.

protinus intus ad oculum tendit. Curationes hae sunt. Si pili nati sunt, qui non debuerunt, tenuis acus ferrea ad similitudinem spathae lata, in ignem conjicienda est: deinde candens, sublata palpebra, sic, ut ejus perniciosi pili in conspectum curantis veniant, sub ipsis pilorum radicibus ab angulo immittenda est, ut ea tertiam partem palpebrae transuat; deinde iterum, tertioque usque ad alterum angulum: quo fit, ut omnes pilorum radices adustae emoriantur. Tum superimponendum medicamentum est, quod inflammationem prohibeat: atque ubi crustae exciderunt, ad cicatricem perducendum. Facillime autem id genus sanescit. Quidam aiunt, acu transui juxta pilos exteriorem partem palpebrae oportere, eamque transmitti duplicem capillum muliebrem ducentem; atque ubi acus transiit, in ipsius capilli sinum, qua duplicatur, pilum esse conjiciendum, et per eum in superiorem palpebrae partem attrahendum, ibique corpori agglutinandum, et imponendum medicamentum, quo foramen glutinetur: sic enim fore, ut is pilus in exteriorem partem postea spectet. Id primum fieri non potest, nisi in pilo longiore; cum fere breves eo loco nascantur. Deinde, si plures pili sunt, necesse est longum tormentum, toties acu trajecta, magnam inflammationem moveat. Novissime, cum humor aliquis ibi subsit, oculo et ante per pilos et tum per palpebrae foramina affecto, vix fieri potest, ut gluten, quo vinctus est pilus, non resolvatur: eoque fit, ut is eo, unde vi abductus est, redeat. Ea vero curatio, quae palpebrae laxioris ab omnibus frequentatur, nihil habet dubii. Siquidem oportet contecto oculo mediam palpebrae cutem, sive ea superior, sive inferior est, apprehendere digitis, ac levare: tum considerare, quantulo detracto futu-

rum sit, ut naturaliter se habeat. Siquidem hic quoque duo pericula circumstant: si nimium fuerit excisum, ne contegi oculus non possit; si parum, ne nihil actum sit, et frustra sectus aliquis sit. Qua deinde incidendum videbitur, per duas lineas atramento notandum est, sic, ut inter oram, quae pilos continet, et propiorem ei lineam, aliquid relinquatur, quod apprehendere acus postea possit. His constitutis, scalpellus adhibendus est: et, si superior palpebra est, ante; si inferior, postea propius ipsis pilis incidendum: initiumque faciendum in sinistro oculo, ab eo angulo, qui tempori; in dextro, ab eo, qui naribus propior est: idque, quod inter duas lineas est, excidendum. Deinde orae vulneris inter se simplici sutura committendae, operiendusque oculus est; et, si parum palpebra descendet, laxanda sutura; si nimium, aut adstringenda, aut etiam rursus tenuis habenula ab ulteriore ora excidenda: ubi secta est, aliae suturae adjiciendae, quae supra tres esse non debent. Praeter haec, in superiore palpebra sub pilis ipsis incidenda linea est, ut ab inferiore parte diducti pili sursum spectent: idque, si levis inclinatio est, etiam solum satis tuetur. Inferior palpebra eo non eget. His factis, spongia, ex aqua frigida expressa, super deliganda est; postero die glutinans emplastrum injiciendum; quarto suturae tollendae, et collyrio, quod inflammationes reprimit, superinungendum.

9. Nonnunquam autem, nimium sub hac curatione excisa cute, evenit, ut oculus non contegatur: idque interdum etiam alia de causa fit. Λαγωφθάλμους Graeci appellant. In quo si nimium palpebrae deest, nulla id restituere curatio potest: si exiguum, mederi licet. Paulum infra supercilium Lagophthalmia.

cutis incidenda est lunata figura, cornibus ejus deorsum spectantibus. Altitudo esse plagae usque ad cartilaginem debet, ipsa illa nihil laesa: nam, si ea incisa est, palpebra concidit, neque attolli postea potest. Cute igitur tantum diducta fit, ut paulum in ima oculi ora descendat; hiante scilicet super plaga; in quam linamentum conjiciendum est, quod et conjungi diductam cutem prohibeat, et in medio carunculam citet; quae ubi eum locum implevit, postea recte oculus operitur.

Ectropium. 10. Ut superioris autem palpebrae vitium est, quo parum descendit, ideoque oculum non contegit; sic inferioris, quo parum sursum attollitur, sed pendet et hiat, neque potest cum superiore committi. Atque id quoque evenit interdum ex simili vitio curationis, interdum etiam senectute. Ἐκτρόπιον Graeci vocant. Si ex mala curatione est, eadem ratio medicinae est, quae supra posita est: plagae tantum cornua ad maxillas, non ad oculum convertenda sunt. Si ex senectute est, tenui ferramento id totum extrinsecus adurendum est, deinde melle inungendum; a quarto die vapore aquae calidae fovendum, inungendumque medicamentis ad cicatricem perducentibus.

Staphyloma. 11. Haec fere circa oculum in angulis palpebrisque incidere consuerunt. In ipso autem oculo nonnunquam summa attollitur tunica, sive ruptis intus membranis aliquibus, sive laxatis; et similis figura acino fit: unde id σταφύλωμα Graeci vocant. Curatio duplex est: altera, ad ipsas radices per medium transuere acu, duo lina ducente; deinde alterius lini duo capita ex superiore parte, alterius ex inferiore adstringere inter se; quae paulatim secando id excidunt: altera, in summa parte ejus ad lenticulae magnitudinem excidere; deinde spodium

aut cadmiam infriare. Utrolibet autem facto, album ovi lana excipiendum et imponendum; posteaque vapore aquae calidae fovendus oculus, et lenibus medicamentis inungendus est.

12. Clavi[a] autem vocantur callosa in albo oculi tubercula; quibus nomen a figurae similitudine est. Hos ad imam radicem perforare acu commodissimum est, infraque eam excidere, deinde lenibus medicamentis inungere. Clavi.

13. Suffusionis jam alias feci mentionem; quia cum recens incidit, medicamentis quoque saepe discutitur: sed, ubi vetustior facta est, manus curationem desiderat; quae inter subtilissimas haberi potest. De qua antequam dico, paucis ipsius oculi natura indicanda est: cujus cognitio, cum ad plura loca pertineat, tum vel praecipue ad hunc pertinet. Is igitur summas habet duas tunicas: ex quibus superior a Graecis κερατοειδὴς vocatur. Ea, qua parte alba est, satis crassa, pupillae loco extenuatur. Huic interior adjuncta est, media parte, qua pupilla est, modico foramine concava, circa tenuis, ulterioribus partibus ipsa quoque plenior: quae χοριοειδὴς a Graecis nominatur. Hae duae tunicae, cum interiora oculi cingant, rursus sub his coëunt; extenuataeque et in unum coactae per foramen, quod inter ossa est, ad membranam cerebri perveniunt, eique inhaerescunt. Sub his autem, qua parte pupilla est, locus vacuus est: deinde infra rursus tenuissima tunica, quam Herophilus ἀραχνοειδῆ nominavit. Ea media subsidit; eoque cavo continet quiddam, quod a vitri similitudine ὑαλοειδὲς Graeci vocant. Id neque liquidum, neque aridum est, sed quasi concretus humor: ex cujus colore pupil- Cataracta. Oculi anatome.

[a] "*Fleshy excrescences.*" B. Bell, iv. 11. 8.

lae color vel niger est, vel caesius; cum summa tunica tota alba sit. Id autem superveniens ab interiore parte membranula includit. Sub his gutta humoris est, ovi albo similis; a qua videndi facultas proficiscitur: κρυσταλλοειδὴς a Graecis nominatur.

Suffusionis species plures.

14. Igitur vel ex morbo, vel ex ictu concrescit humor sub duabus tunicis, qua locum vacuum esse proposui; isque paulatim indurescens, interiori potentiae se opponit. Vitiique ejus plures species sunt: quaedam sanabiles, quaedam quae curationem non admittunt. Nam si exigua suffusio est, si immobilis, colorem vero habet marinae aquae, vel ferri nitentis, et a latere sensum aliquem fulgoris relinquit, spes superest. Si magna est, si nigra pars oculi, amissa naturali figura, in aliam vertit, si suffusioni color caeruleus est, aut auro similis, si labat, et hac atque illac movetur, vix unquam succurritur. Fere vero pejor est, quo ex graviore morbo, majoribusve capitis doloribus, vel ictu vehementiore orta est. Neque idonea curationi senilis aetas est; quae sine novo vitio, tamen aciem hebetem habet: ac ne puerilis quidem; sed inter has media. Oculus quoque curationi neque exiguus, neque concavus, satis opportunus est. Atque ipsius suffusionis quaedam maturitas est. Exspectandum igitur est, donec jam non fluere, sed duritie quadam concrevisse videatur.

Cataractae maturitas exspectanda.

Ante curationem autem modico cibo uti, bibere aquam triduo debet; pridie, ab omnibus abstinere. Post haec in adverso sedili collocandus est loco lucido, lumine adverso, sic, ut contra medicus paulo altius sedeat: a posteriore autem parte caput ejus, qui curabitur, minister contineat, ut immobile id praestet: nam levi motu eripi acies in perpetuum potest. Quin etiam ipse oculus, qui curabitur, immobilior faciendus est, super alterum lana imposita

et deligata. Curari vero sinister oculus dextra manu, dexter sinistra debet. Tum acus admovenda est, aut acuta, aut forte non nimium tenuis, eaque demittenda, sed recta, est per summas duas tunicas medio loco inter oculi nigrum et angulum tempori propiorem, e regione mediae suffusionis, sic, ne qua vena laedatur. Neque tamen timide demittenda est, quia inani loco excipitur. Ad quem cum ventum est, ne mediocriter quidem peritus falli potest; quia prementi nihil renititur. Ubi eo ventum est, inclinanda acus ad ipsam suffusionem est, leniterque ibi verti, et paulatim eam deducere infra regionem pupillae debet; ubi deinde eam transiit, vehementius imprimi, ut inferiori parti insidat. Si haesit, curatio expleta est: si subinde redit, eadem acu concidenda, et in plures partes dissipanda est; quae singulae et facilius conduntur, et minus late officiunt. Post haec educenda acus recta est, imponendumque lana molli exceptum ovi album, et supra, quod inflammationem coërceat, atque ita devinciendum. Post haec opus est quiete, abstinentia, lenium medicamentorum inunctionibus, cibo (qui postero die satis mature datur) primum liquido, ne maxillae laborent; deinde, inflammatione finita, tali, qualis in vulneribus propositus est. Quibus, ut aqua quoque diutius bibatur, necessario accedit.

Ad pituitam operatio.

15. De pituitae[a] quoque tenuis cursu, qui oculos infestat, quatenus medicamentis agendum est, jam explicui. Nunc ad ea veniam, quae curationem manus postulant. Animadvertimus autem quibusdam nunquam siccescere oculos, sed semper humore tenui madere: quae res aspritudinem continuat, et ex levibus momentis inflammationes et lippitudines

[a] Ophthalmia tarsi fuit vitium quod hic adeo fuse curatur.

excitat, totam denique vitam hominis infestat. Idque in quibusdam nulla ope adjuvari potest, in quibusdam sanabile est. Quod primum discrimen nosse oportet, ut alteris succurratur, alteris manus non injiciatur. Ac primum supervacua curatio est in iis, qui ab infantibus id vitium habent; quia necessario mansurum est usque mortis diem. Deinde non necessaria etiam in iis, quibus non multa, sed acris pituita est: siquidem manu nihil adjuvantur: medicamentis, et victus ratione, quae crassiorem pituitam reddit, ad sanitatem perveniunt. Lata etiam capita vix medicinae patent. Tum interest, venae pituitam emittant, quae inter calvariam et cutem sunt, an quae inter membranam cerebri et calvariam. Superiores fere per tempora oculos rigant; inferiores, per eas membranas, quae ab oculis ad cerebrum tendunt. Potest autem adhiberi remedium iis, quae supra os fluunt; non potest iis, quae sub osse. Ac ne iis quidem succurritur, quibus pituita utrinque descendit; quia levata altera parte, nihilominus altera infestat. Quid sit autem, hac ratione cognoscitur. Raso capite ea medicamenta, quibus in lippitudine pituita suspenditur, a superciliis usque ad verticem illini debent: si sicci oculi esse coeperunt, apparet per eas venas, quae sub cute sunt, irrigari: si nihilominus madent, manifestum est sub osse descendere: si est humor, sed levior, duplex vitium est. Plurimi tamen ex laborantibus reperiuntur, quos superiores venae exerceant; ideoque pluribus etiam opitulari licet. Idque non in Graecia tantummodo, sed in aliis quoque gentibus celebre est: adeo ut nulla medicinae pars magis per nationes quasque exposita sit. Reperti in Graecia sunt, qui novem lineis cutem capitis inciderent: duabus in occipitio rectis, una super eas transversa:

dein duabus super aures, una inter eas item transversa; tribus inter verticem et frontem rectis. Reperti sunt, qui a vertice rectas lineas ad tempora deducerent; cognitisque, ex motu maxillarum, musculorum initiis, leviter super eos cutem inciderent, diductisque per retusos hamos oris, insererent linamenta, ut neque inter se cutis antiqui fines committerentur, et in medio caro incresceret, quae venas, ex quibus humor ad oculos transiret, adstringeret. Quidam etiam atramento duas lineas duxerunt, a media aure ad mediam alteram aurem, deinde a naribus ad verticem: tum ubi lineae committebantur, scalpello inciderunt; et post, sanguine effuso, os ibidem adusserunt. Nihilominus autem et in temporibus, et inter frontem atque verticem eminentibus venis idem candens ferrum admoverunt. Frequens curatio est, venas in temporibus adurere: quae fere quidem in ejusmodi malo tument; sed tamen, ut inflentur magisque se ostendant, cervix ante modice deliganda est: tenuibusque ferramentis et retusis venae adurendae; donec in oculis pituitae cursus conquiescat. Id enim signum est quasi excaecatorum itinerum, per quae humor ferebatur. Valentior tamen medicina est, ubi tenues conditaeque venae sunt, ideoque legi non possunt, eodem modo cervice deligata, retentoque ab ipso spiritu, quo magis venae prodeant, atramento notare eas contra tempora, et inter verticem ac frontem: deinde cervice resoluta, qua notae sunt, venas incidere, et sanguinem mittere: ubi satis fluxit, tenuibus ferramentis adurere: contra tempora quidem, timide; ne subjecti musculi, qui maxillas tenent, sentiant: inter frontem vero et verticem, vehementer, ut squama ab osse secedat. Efficacior tamen etiamnum est Afrorum curatio, qui verticem usque ad os

adurunt, sic, ut squamam remittat. Sed nihil melius est, quam quod in Gallia quoque Comata fit, ubi venas in temporibus et in superiore capitis parte legunt.[a] Adusta quomodo curanda sint, jam explicui. Nunc illud adjicio: neque ut crustae decidant, neque ut ulcus impleatur, adustis venis, esse properandum; ne vel sanguis erumpat, vel cito pus supprimatur: cum per hoc siccescere eas partes opus sit; per illud exhauriri opus non sit. Si quando tamen sanguis eruperit, infrianda medicamenta esse, quae sic sanguinem suppriment, ne adurant. Quemadmodum autem venae deligendae sint, quidque lectis his faciendum sit, cum venero ad crurum varices,[b] dicam.

Aurium curatio.

VIII. Verum ut oculi multiplicem curationem, etiam manus exigunt; sic in auribus admodum pauca sunt, quae in hac medicinae parte tractentur. Solet tamen evenire vel a primo natali die protinus, vel postea facta exulceratione, deinde per cicatricem aure repleta, ut foramen in ea nullum sit, ideoque audiendi usu careat. Quod ubi incidit, specillo tentandum est, altene id repletum, an in summo tantum glutinatum sit. Nam si alte est, prementi non cedit: si in summo, specillum protinus recipit. Illud attingi non oportet; ne sine effectus spe distentio oriatur nervorum, et ex ea mortis periculum sit: hoc facile curatur. Nam qua cavum esse debet, vel medicamentum aliquod imponendum est ex adurentibus, vel candente ferro aperiendum, vel etiam scalpello incidendum. Cumque id patefactum, et jam ulcus purum est, conjicienda eo pinna

[a] Scilicet, ut attrahi et evelli, tum abscindi, possint; haud enim necessario ad ligaturam spectat mera venarum sectio. Vide caput xxxi. hujus libri, ad quod statim infra provocat Celsus.

[b] In capite xxxi. hujusce libri.

est, illita medicamento cicatricem inducente; circaque idem medicamentum dandum, ut cutis circa pinnam sanescat: quo fit, ut, ea remota, postea facultas audiendi sit. At ubi aures, in viro puta, perforatae sunt, et offendunt, trajicere id cavum celeriter candente acu satis est, ut leviter ejus orae exulcerentur; aut etiam adurente medicamento idem exulcerare: postea deinde imponere id quod purget; tum quod eum locum repleat, et cicatricem inducat. Quod si magnum id foramen est, sicut solet esse in iis, qui majora pondera auribus gesserunt, incidere, quod superest, ad extremum oportet: supra deinde oras scalpello exulcerare, et postea suere, ac medicamentum, quo id glutinetur, imponere. Tertium est, si quid ibi curti est, sarcire: quae res cum in labris quoque et naribus fieri possit, eandem etiam rationem habeat, simul explicanda est.

IX. Curta igitur in his tribus, ac si qua parva paria sunt, curari possunt: si qua majora sunt, aut non recipiunt curationem, aut ita per hanc ipsam deformantur, ut minus indecora ante fuerint. Atque in aure quidem et naribus deformitas sola timeri potest: in labris vero, si nimium contracta sunt, usus quoque necessario jactura fit; quia minus facile et cibus assumitur, et sermo explicatur. Neque enim creatur ibi corpus, sed ex vicino adducitur: quod in levi mutatione, et nihil eripere, et fallere oculum potest; in magna, non potest. Neque senile autem corpus, neque quod mali habitus est, neque in quo difficulter ulcera sanescunt, huic medicinae idoneum est; quia nusquam celerius cancer occupat, aut difficilius tollitur. Ratio curationis ejusmodi est: id quod curtum est, in quadratum redigere; ab interioribus ejus angulis lineas transversas incidere, quae citeriorem partem ab ulteriore

De curtis mutilisve.

ex toto diducant; deinde ea, quae sic resolvimus, in unum adducere. Si non satis junguntur, ultra lineas, quas ante fecimus, alias duas lunatas, et ad plagam conversas immittere, quibus summa tantum cutis diducatur: sic enim fit, ut facilius, quod adducitur, sequi possit. Quod non vi cogendum est; sed ita adducendum, ut ex facili subsequatur, et dimissum non multum recedat. Interdum tamen ab altera parte cutis haud omnino adducta deformem, quem reliquit locum, reddit. Hujusmodi loci altera pars incidenda, altera intacta habenda est. Ergo neque ex imis auribus, neque ex medio naso imisve narium partibus, neque ex angulis labrorum quidquam attrahere tentabimus. Utrinque autem petemus, si quid summis auribus, si quid imis, si quid aut medio naso, aut mediis naribus, aut mediis labris deerit. Quae tamen interdum etiam duobus locis curta esse consuerunt: sed eadem ratio curandi est. Si cartilago in eo, quod incisum est, eminet, excidenda est; neque enim aut glutinatur, aut acu tuto trajicitur. Neque longe tamen excidi debet, ne inter duas oras liberae cutis utrinque coitus puris fieri possit. Tum junctae orae inter se suendae sunt, utrinque cute apprehensa; et qua priores lineae sunt, ea quoque suturae injiciendae sunt. Siccis locis, uti naribus, illita spuma argenti satis proficit. In ulteriores vero, lunatasque plagas, linamentum dandum est, ut caro increscens vulnus impleat. Summaque cura, quod ita sutum est, tuendum esse, apparere ex eo potest, quod de cancro supra posui. Ergo etiam tertio quoque die fovendum erit vapore aquae calidae; rursusque idem medicamentum injiciendum: fereque septimo die glutinatum est. Tum suturae eximi, et ulcus ad sanitatem perduci debet.

X. Polypum vero, qui in naribus nascitur, ferro praecipue curari jam alias posui. Ergo etiam hunc ferramento acuto, in modum spathae facto, resolvere ab osse oportet: adhibita diligentia, ne infra cartilago laedatur; in qua difficilis curatio est. Ubi abscissus est, unco ferramento extrahendus est. Tum implicitum linamentum, vel aliquid ex penicillo respergendum est medicamento, quo sanguis supprimitur, eoque naris leviter implenda. Sanguine suppresso, linamento ulcus purgandum est. Ubi purum est, eo pinna, eodem modo, quo in aure supra positum est, medicamento illita, quo cicatrix inducitur, intus demittenda, donec ex toto id sanescat. Polypus.

XI. Id autem vitium, quod ὄζαινα a Graecis vocatur, si medicamentis non cederet, quemadmodum manu curandum esset, apud magnos Chirurgos non reperi; credo, quia res raro ad sanitatem satis proficit, cum aliquod in ipsa curatione tormentum habeat. Apud quosdam tamen positum est, vel sutilem fistulam, vel enodem scriptorium calamum in narem esse conjiciendum, donec sursum ad os perveniat: tum per id tenue ferramentum candens dandum esse ad ipsum os: deinde adustum locum purgandum esse aerugine et melle: ubi purus est, lycio ad sanitatem perducendum. Vel narem incidendam esse ab ima parte ad os, ut et conspici locus possit, et facilius candens ferramentum admoveri. Tum sui narem debere; et adustum quidem ulcus eadem ratione curari: suturam vero illini vel spuma argenti, vel alio glutinante. Ozaena.

XII. 1. In ore quoque quaedam manu curantur. Ubi inprimis dentes nonnunquam moventur, modo propter radicum imbecillitatem, modo propter gingivarum arescentium vitium. Oportet in utrolibet candens ferramentum gingivis admovere, ut attin- Oris vitia.

gat leviter, non insidat. Adustae gingivae melle illinendae, et mulso eluendae sunt. Ut pura ulcera esse coeperunt, arida medicamenta infrianda sunt ex iis, quae reprimunt. Si vero dens dolores movet, eximique eum, quia medicamenta nihil adjuvant, placuit, circumradi debet, ut gingiva ab eo resolvatur; tum is concutiendus est: eaque facienda, donec bene moveatur: nam dens haerens cum summo periculo evellitur, ac nonnunquam maxilla loco movetur. Idque etiam majore periculo in superioribus dentibus fit; quia potest tempora oculosve concutere. Tum, si fieri potest, manu; si minus, forfice dens excipiendus est: ac, si exesus est, ante id foramen vel linamento, vel bene accommodato plumbo replendum est, ne sub forfice confringatur. Recta vero forfex ducenda est, ne inflexis radicibus os rarum, cui dens inhaeret, parte aliqua frangatur. Neque ideo nullum ejus rei periculum est; utique in dentibus brevibus, qui fere longiores radices habent: saepe enim forfex, cum dentem comprehendere non possit, aut frustra comprehendat, os gingivae prehendit et frangit. Protinus autem, ubi plus sanguinis profluit, scire licet, aliquid ex osse fractum esse. Ergo specillo conquirenda est testa, quae recessit, et vulsella protrahenda est: si non sequitur, incidi gingiva debet, donec labans ossis testa recipiatur. Quod si factum statim non est, indurescit extrinsecus maxilla, ut is hiare non possit. Sed imponendum calidum ex farina et fico cataplasma est, donec ibi pus moveatur: tum incidi gingiva debet. Pus quoque multum profluens, ossis fracti nota est. Itaque etiam tum id extrahi convenit. Nonnunquam etiam, eo laeso, fistula fit: quae eradi debet. Dens autem scaber, qua parte niger est, radendus est, illinen-

Testa.

dusque rosae flore contrito, cui gallae quarta pars et altera myrrhae sit adjecta: continendumque ore crebro vinum meracum. Atque in eo casu velandum caput, ambulatione multa, frictione capitis, cibo non acri utendum est. At si ex ictu vel alio casu aliqui labant dentes, auro cum iis, qui bene haerent, vinciendi sunt; continendaque ore reprimentia, ut vinum, in quo malicorium decoctum, aut in quod galla candens conjecta sit. Si quando etiam in pueris ante alter dens nascitur, quam prior excidat, is, qui cadere debuit, circumpurgandus et evellendus est; is, qui natus est, in locum prioris quotidie digito adurgendus, donec ad justam magnitudinem perveniat. Quotiescunque dente exemto radix relicta est, protinus ea quoque ad id facto forfice, quam ῥιζάγραν Graeci vocant, eximenda est. **Instrumentum ad dentis radices.**

2. Tonsillas autem, quae post inflammationes induruerunt, ἀντιάδες autem a Graecis appellantur, cum sub levi tunica sint, oportet digito circumradere et evellere: si ne sic quidem resolvuntur, hamulo excipere, et scalpello excidere: tum ulcus aceto eluere, et illinere vulnus medicamento, quo sanguis supprimitur. **Tonsillarum evulsio.**

3. Uva, si cum inflammatione descendit, dolorique est, et subrubicundi coloris, praecidi sine periculo non potest: solet enim multum sanguinem effundere: itaque melius est iis uti, quae alias proposita sunt. Si vero inflammatio quidem nulla est, nihilominus autem ea ultra justum modum a pituita deducta est, et tenuis, acuta, alba est, praecidi debet: itemque, si ima, livida et crassa; summa, tenuis est. Neque quidquam commodius est, quam vulsella prehendere, sub eaque, quod volumus, excidere. Neque enim ullum periculum est, ne plus minusve praecidatur: cum liceat tantum infra vul- **Uvulae excisio.**

sellam relinquere, quantum inutile esse manifestum est; idque praecidere, quo longior uva est, quam esse naturaliter debet. Post curationem eadem facienda sunt, quae in tonsillis proxime posui.

Linguae frenum.

4. Lingua vero quibusdam cum subjecta parte a primo natali die juncta est; qui ob id ne loqui quidem possunt. Horum extrema lingua vulsella prehendenda est, sub eaque membrana incidenda: magna cura habita, ne venae, quae juxta sunt, violentur, et profusione sanguinis noceant. Reliqua curatio vulneris in prioribus posita est. Et plerique quidem, ubi consanuerunt, loquuntur. Ego autem cognovi, qui, succisa lingua, cum abunde super dentes eam promeret, non tamen loquendi facultatem consecutus est. Adeo in medicina, etiam ubi perpetuum est, quod fieri debet, non tamen perpetuum est id, quod sequi convenit.

Ranula.

5. Sub lingua quoque interdum aliquid abscedit; quod fere consistit in tunica, doloresque magnos movet. Quod, si exiguum est, incidi semel satis est: si majus, summa cutis usque ad tunicam excidenda est, deinde utrinque orae hamulis excipiendae, et tunica, undique circumdata, liberanda est: magna diligentia per omnem curationem habita, ne qua major vena incidatur.

Labisulcium, Parr; Rhagas labiorum, Sauvagesii.

6. Labra autem saepe finduntur; eaque res habet cum dolore etiam hanc molestiam, quod sermo prohibetur; qui subinde eas rimas cum dolore diducendo sanguinem citat. Sed has, si in summo sunt, medicamentis curare commodius est, quae ad ulcera oris fiunt: si vero altius descenderunt, necessarium est tenui ferramento adurere, quod spathae simile, quasi transcurrere, non imprimi debet. Postea facienda eadem sunt, quae in auribus adustis exposita sunt.

XIII. At in cervice, inter cutem et asperam arteriam, tumor increscit, (βρογχοκήλην Graeci vocant,) quo, modo caro hebes, modo humor aliquis, melli aquaeve similis, includitur; interdum etiam minutis ossibus pili immixti. Ex quibus quidquid est, tunica continetur. Potest autem adurentibus medicamentis curari: quibus summa cutis cum subjecta tunica exeditur. Quo facto, sive humor est, profluit; sive quid densius, digitis educitur: tum ulcus sub linamentis sanescit. Sed scalpelli curatio brevior est. Medio tumore una linea inciditur usque ad tunicam: deinde vitiosus sinus ab integro corpore digito separatur, totusque cum velamento suo eximitur: tum aceto, cui vel salem vel nitrum aliquis adjecit, eluitur; oraeque una sutura junguntur; ceteraque eadem, quae in aliis suturis superinjiciuntur: leniter deinde, ne fauces urgeat, deligatur. Si quando autem tunica eximi non potuerit, intus inspergenda adurentia, linamentisque id curandum est, et ceteris pus moventibus. Bronchocele.

XIV. Sunt etiam circa umbilicum plura vitia; de quibus, propter raritatem, inter auctores parum constat. Verisimile est autem, id a quoque praetermissum, quod ipse non cognoverat: a nullo id, quod non viderat, fictum. Commune omnibus est, umbilicum indecore prominere: causae requiruntur. Meges tres has posuit: modo intestinum eo irrumpere, modo omentum, modo humorem. Sostratus nihil de omento dixit: duobus iisdem adjecit, carnem ibi interdum increscere; eamque modo integram esse, modo carcinomati similem. Gorgias ipse quoque omenti mentionem omisit: sed eadem tria causatus, spiritum quoque interdum eò dixit irrumpere. Heron, omnibus his quatuor positis, et omenti mentionem habuit, et ejus, quod simul et omentum et intestinum habuerit. Quid autem horum sit, his Umbilici vitia.

indiciis cognoscitur. Ubi intestinum prolapsum est, tumor neque durus, neque mollis est; omni frigore minuitur; non solum sub omni calore, sed etiam retento spiritu crescit; sonat interdum; atque, ubi resupinatus est aliquis, delapso intestino, ipse desidit. Ubi vero omentum est, cetera similia sunt; tumor mollior, et ab ima parte latus, extenuatus in verticem est; si quis apprehendit, elabitur. Ubi utrumque est, indicia quoque mixta sunt, et inter utrumque mollities. At caro durior est, semperque etiam resupinato corpore tumet, prementique non cedit, prioribus facile cedentibus. Si vitiosa est, easdem notas habet, quas in carcinomate exposui. Humor autem, si premitur, circumfluit. At spiritus pressus cedit, sed protinus redit: resupinato quoque corpore tumorem in eadem figura tenet. Ex his id, quod ex spiritu vitium est, medicinam non admittit. Caro quoque, carcinomati similis, cum periculo tractatur: itaque omittenda est. Sana excidi debet; idque vulnus linamentis curari. Humorem quidam vel inciso summo tumore effundunt, et vulnus iisdem linamentis curant. In reliquis variae sententiae sunt. Ac resupinandum quidem corpus esse, res ipsa testatur; ut in uterum, sive intestinum, sive omentum est, delabatur. Sinus vero umbilici, tum vacuus, a quibusdam duabus regulis exceptus est, vehementerque earum capitibus deligatis, ibi emoritur: a quibusdam, ad imum acu trajecta, duo lina ducente, deinde utriusque lini duobus capitibus diversae partes adstrictae; quod in uva quoque oculi fit: nam sic id, quod supra vinculum est, moritur. Adjecerunt quidam, ut, antequam vincirent, summum una linea inciderent; quo facilius digito demisso, quod illuc irrupisset, depellerent: tum deinde vinxerunt. Sed abunde

est, jubere spiritum continere, ut tumor, quantus maximus esse potest, se ostendat: tum imam basim ejus atramento notare; resupinatoque homine, digitis tumorem eum premere, ut, si quid delapsum non est, manu cogatur: post haec, umbilicum attrahere, et, qua nota atramenti est, lino vehementer adstringere: deinde partem superiorem aut medicamentis, aut ferro adurere, donec emoriatur: atque, ut cetera usta, ulcus nutrire. Idque non solum ubi intestinum, vel omentum, vel utrumque est; sed etiam, ubi humor est, optime proficit. Sed ante quaedam visenda sunt, ne quod ex vinculo periculum sit. Nam curationi neque infans, neque aut robustus annis, aut senex aptus est; sed a septimo fere anno ad quartumdecimum. Deinde ei corpus idoneum est id, quod integrum est: at quod mali habitus est, quodque papulas, impetigines, similiaque habet, idoneum non est. Levibus quoque tumoribus facile subvenitur: at in eorum, qui nimis magni sunt, curatione periculum est. Tempus autem anni et autumnale, et hibernum vitandum est: ver idoneum maxime est: ac prima aestas non aliena est. Praeter haec, abstinere pridie debet. Neque id satis est: sed alvus quoque ei ducenda est; quo facilius omnia, quae excesserunt, intra uterum considant.

XV. Aquam iis, qui hydropici sunt, emitti oportere, alias dixi. Nunc, quemadmodum id fiat, dicendum est. Quidam autem sub umbilico, fere quatuor interpositis digitis a sinistra parte; quidam, ipso umbilico perforato, id facere consuerunt: quidam, cute primum adusta, deinde interiore abdomine inciso; quia, quod per ignem divisum est, minus celeriter coit. Ferramentum autem demittitur, magna cura habita, ne qua vena incidatur. Paracentesis.

Id tale esse debet, ut fere tertiam digiti partem latitudo mucronis impleat; demittendumque ita est, ut membranam quoque transeat, qua caro ab interiore parte finitur: eo tum plumbea aut aenea fistula conjicienda est, vel recurvatis in exteriorem partem labris, vel in media circumsurgente quadam mora; ne tota intus delabi possit. Hujus ea pars, quae intra, paulo longior esse debet, quam quae extra; ut ultra interiorem membranam procedat. Per hanc effundendus humor est: atque ubi major pars ejus evocata est, claudenda demisso linteolo fistula est; et in vulnere, si id ustum non est, relinquenda. Deinde per insequentes dies circa singulas heminas emittendum, donec nullum aquae vestigium appareat. Quidam tamen etiam non usta cute, protinus fistulam recipiunt, et super vulnus spongiam expressam deligant: deinde postero die rursus fistulam demittunt, quod recens vulnus paulum diductum patitur; ut, si quid humoris superest, emittatur; idque bis ita fecisse contenti sunt.

Fistulae mora.

XVI. Nonnunquam autem venter ictu aliquo perforatur; sequiturque, ut intestina evolvantur. Quod ubi incidit, protinus considerandum est, an integra ea sint; deinde, an iis color suus maneat. Si tenuius intestinum perforatum est, nihil profici posse, jam retuli. Latius intestinum sui potest: non quod certa fiducia sit; sed quod dubia spes, certa desperatione sit potior: interdum enim glutinatur. Tum, si utrumlibet intestinum lividum, aut pallidum, aut nigrum est, quibus illud quoque necessario accedit, ut sensu careat, medicina omnis inanis est. Si vero adhuc ea sui coloris sunt, cum magna festinatione succurrendum est: momento enim alienantur externo et insueto spiritu circumdata. Resupinandus autem homo est, coxis erectioribus; et, si angustius

Intestinorum vulnera.

Intestina aëre facile alienantur.

vulnus est, quam ut intestina commode refundantur, incidendum est, donec satis pateat: ac, si jam sicciora intestina sunt, perluenda aqua sunt, cui paulum admodum olei sit adjectum. Tum minister oras vulneris leniter diducere manibus suis, vel etiam duobus hamis, interiori membranae injectis, debet: medicus priora semper intestina, quae posteriora prolapsa sunt, condere, sic, ut orbium singulorum locum servet. Repositis omnibus, leniter homo concutiendus est: quo fit, ut per se singula intestina in suas sedes diducantur, et in his considant. His conditis, omentum quoque considerandum est: ex quo, si quid jam nigri et emortui est, forfice excidi debet: si quid integrum est, leniter super intestina deduci. Sutura autem, neque summae cutis, neque interioris membranae per se, satis proficit; sed utriusque: et quidem duobus linis injicienda est, spissior quam alibi; quia et rumpi facilius motu ventris potest, et non aeque magnis inflammationibus pars ea exposita est. Igitur in duas acus fila conjicienda, eaeque duabus manibus tenendae; et prius interiori membranae sutura injicienda est, sic, ut sinistra manus in dexteriore ora, dextra in sinisteriore a principio vulneris orsa, ab interiore parte in exteriorem acum immittat; quo fit, ut ab intestinis ea pars semper acuum sit, quae retusa est. Semel utraque parte trajecta, permutandae acus inter manus sunt, ut ea sit in dextra, quae fuit in sinistra, ea veniat in sinistram, quam dextra continuit: iterumque eodem modo per oras immittendae sunt: atque ita tertio et quarto, deincepsque permutatis inter manus acubus plaga includenda. Post haec, eadem fila, eaedemque acus ad cutem transferendae, similique ratione ei quoque parti sutura injicienda; semper ab interiore parte acubus venientibus, semper inter manus trajectis: dein glutinantia injicienda.

Gastroraphe.

Quibus aut spongiam, aut succidam lanam ex aceto expressam accedere debere, manifestius est, quam ut semper dicendum sit. Impositis his, leniter deligari venter debet.

Hernia. XVII. 1. Interdum tamen vel ex ictu aliquo, vel retento diutius spiritu, vel sub gravi fasce, interior abdominis membrana, superiore cute integra, rumpitur. Quod feminis quoque ex utero saepe evenire consuevit: fitque praecipue circa ilia. Sequitur autem, cum superior caro mollis sit, ut non satis intestina contineat, hisque intenta cutis indecore intumescat. Atque id quoque aliter ab aliis curatur. Quidam enim per acum duobus linis ad imam basim immissis sic utrinque devinciunt, quemadmodum et in umbilico, et in uva positum est, ut, quidquid super vinculum est, emoriatur. Quidam medium tumorem excidunt, ad similitudinem myrtacei folii; quod semper eodem modo servandum esse jam posui; et tum oras sutura jungunt. Commodissimum est autem, resupinato corpore, experiri manu, qua parte is tumor maxime cedat, quia necesse est, ea parte rupta membrana sit; quaque integra est, ea magis obnitatur: tum, qua rupta videbitur, immittendae scalpello duae lineae sunt, ut, exciso medio, interior membrana utrinque recentem plagam habeat; quia, quod vetus est, sutura non coit. Loco patefacto, si qua parte membrana non novam plagam, sed veterem habet, tenuis excidenda habena est, quae tantum oras ejus exulceret. Cetera, quae ad suturam, reliquamque curationem pertinent, supra comprehensa sunt.

Varices. 2. Praeter haec evenit, ut in quorundam ventribus varices sint, quarum quia nulla alia curatio est, quam quae in cruribus esse consuevit, tum eam partem explanaturus, hanc quoque eo differo.

XVIII. Venio autem ad ea, quae in naturalibus

partibus circa testiculos oriri solent: quae quo facilius explicem, prius ipsius loci natura paucis proponenda est. Igitur testiculi simile quiddam medullis habent: nam sanguinem non emittunt, et omni sensu carent: dolent autem in ictibus et inflammationibus tunicae, quibus ii continentur. Dependent vero ab inguinibus per singulos nervos, quos κρεμαστῆρας Graeci nominant: cum quorum utroque binae descendunt et venae et arteriae. Haec autem tunica[a] conteguntur tenui, nervosa, sine sanguine, alba, quae ἐλυτροειδὴς a Graecis nominatur. Super eam valentior tunica est,[b] quae interiori[c] vehementer ima parte inhaeret: δαρτὸν Graeci vocant. Multae deinde membranulae[d] venas et arterias, eosque nervos comprehendunt: atque inter duas quoque tunicas superioribus partibus[e] leves parvulaeque sunt. Hactenus propria utrique testiculo et velamenta et auxilia sunt. Communis deinde utrique, omnibusque interioribus sinus est, qui etiam conspicitur a nobis: ὄσχεὸν Graeci, scrotum nostri vocant. Isque ab ima parte mediis tunicis leviter innexus, a superiore tantum circumdatus est. Sub hoc igitur plura vitia esse consuerunt: quae modo ruptis tunicis, quas ab inguinibus incipere proposui, modo his integris fiunt. Siquidem interdum vel ex morbo primum inflammatur, deinde postea pondere abrumpitur; vel ex ictu aliquo protinus rumpitur tunica,[f] quae diducere ab inferioribus

Funis spermaticus.

Tunicae vaginalis funis.

Scrotum.

[a] Tunicam vaginalem hic vult.

[b] Musculus hodie cremaster dictus: non enim darton hodiernum scroto "infra *leviter* innexum, supra tantum ab eo circumdatum," dixisset.

[c] Nimirum tunicae vaginali testis; cui hic inseri primus MONROUS; circumamplecti tantum nuper JULIUS CLOQUETUS.

[d] Fasciolae, atque tela cellulosa; hodie sub nomine *fasciae ab aponeurosi obliqui externi* descriptae. COOPER, Surg. Dict. p. 552.

[e] Vide de hac re eundem locum.

[f] Peritonaeum.

partibus intestina debuit;[a] tum pondere eo devolvitur, aut omentum, aut etiam intestinum: idque ibi reperta via, paulatim ab inguinibus in inferiores quoque partes nisum, subinde nervosas tunicas, et ob id ejus rei patientes, diducit. Ἐντεροκήλην et ἐπιπλοκήλην Graeci vocant: apud nos indecorum, sed commune his, herniae nomen est. Deinde si descendit omentum, nunquam in scroto tumor tollitur, sive inedia fuit, sive corpus huc illucve conversum, aut aliquo modo collocatum; itemque, si retentus est spiritus, non magnopere increscit, tactu vero inaequalis est, et mollis, et lubricus. At si intestinum quoque descendit, tumor is sine inflammatione modo minuitur, modo increscit; estque fere sine dolore, et, cum conquiescit aliquis aut jacet, interdum ex toto desidit, interdum sic dividitur, ut in scroto exiguae reliquiae maneant: at clamore, et satietate, et si sub aliquo pondere is homo nisus est, crescit: frigore omni contrahitur, calore diffunditur; estque tum scrotum et rotundum, et tactu laeve: idque, quod subest, lubricum est; si pressum est, ad inguen revertitur; dimissumque, iterum cum quodam quasi murmure devolvitur. Et id quidem in levioribus malis evenit. Nonnunquam autem stercore accepto vastius tumet, retroque compelli non potest: affertque tum dolorem et scroto, et inguinibus, et abdomini: nonnunquam stomachus quoque affectus pri-

Herniae species: enterocele et epiplocele.

[a] Herniae naturam misere ignorabant veteres: nec Celsus noster, ut solet, supra aequales hic enitere apparet. Membranam rumpi sibi fingebant, ideoque morbum in hujus laesione consistere credentes, totam curationem ad illam lacerationem resarciendam direxerunt; nec potuit eorum opera quidquam proficere jacentibus, nisi forte dum quam proxime ab imo ventre, "alte ad ipsum inguen," vitiatas tunicas, ut sibi credebant, absciderent, *stricturam* annuli abdominis externi, veram totius mali periculique causam, simul rescinderent, adeoque strangulationem inscientes laxarent.

mum rufam bilem per os reddit, deinde viridem, quibusdam etiam nigram.

Hydrocele in anasarcam scroti, atque in hydropem tunicae vaginalis, divisa.

Integris vero membranis interdum eam partem humor distringit. Atque ejus quoque species duae sunt. Nam vel inter tunicas is increscit, vel in membranis, quae ibi circa venas et arterias sunt, ubi eae gravatae occalluerunt. Ac ne ei quidem humori, qui inter tunicas est, una sedes est. Nam modo inter summam[a] et mediam, modo inter mediam et imam[b] consistit. Graeci communi nomine, quidquid est, ὑδροκήλην appellant: nostri, ut scilicet nullis discriminibus satis cognitis, haec quoque sub eodem nomine, quo priora, habent. Signa autem quaedam communia sunt, quaedam propria: communia, quibus humor deprehenditur; propria, quibus locus. Humorem subesse discimus, si tumor est, nunquam ex toto se remittens, sed interdum levior, aut propter famem, aut propter febriculam, maximeque in pueris: isque mollis est, si non nimius humor subest; at si is vehementer increvit, renititur sicut uter repletus et arcte adstrictus: venae quoque in scroto inflantur; et, si digito pressimus, cedit humor, circumfluensque id, quod non premitur, attollit, et tanquam in vitro cornuve per scrotum apparet; isque, quantum in ipso est, sine dolore est. Sedes autem ejus sic deprehenditur. Si inter summam mediamque tunicam est, cum digitis duobus pressimus, paulatim humor inter eos revertens subit: scrotum ipsius albidius est; si ducitur, aut nihil, aut parvulum intenditur: testiculus ea parte neque visu, neque tactu sentitur. At si sub media tunica est, intentum scrotum magis se attollit, adeo ut superior coles sub tumore eo delitescat.

[a] Inter scrotum ipsum, seu cutem cum darto hodierno, et cremastera.

[b] Inter cremastera et tunicam vaginalem testis; quae hernia omnium frequentissima.

Varicocele. Praeter haec aeque integris tunicis ramex innascitur: κιρσοκήλην Graeci appellant. Venae intumescunt; eaeque intortae, conglomerataeque a superiore parte, vel ipsum scrotum implent, vel mediam tunicam, vel imam: interdum etiam sub ima tunica, circa ipsum testiculum nervumque ejus, increscunt. Ex his eae, quae in ipso scroto sunt, oculis patent: eae vero, quae mediae imaeve tunicae insident, ut magis conditae non aeque quidem cernuntur, sed tamen etiam visui subjectae sunt: praeterquam quod et tumoris aliquid est, pro venarum magnitudine et modo, et id prementi magis renititur, ac per ipsos venarum toros inaequale est; et, qua parte id est, testiculus magis justo dependet. Cum vero etiam super ipsum testiculum nervumque ejus id malum increvit, aliquanto longius testiculus ipse descendit, minorque altero fit, utpote alimento amisso. Raro, sed aliquando caro quoque inter tunicas increscit: σαρκοκήλην Graeci vocant. Interdum etiam ex inflammatione tumet ipse testiculus, ac febres quoque affert; et, nisi celeriter ea inflammatio conquievit, dolor ad inguina atque ilia pervenit, partesque eae intumescunt; nervus, ex quo testiculus dependet, plenior fit, simulque indurescit. Super haec, inguen quoque nonnunquam ramices implent: βουβωνοκήλην appellant.

Venarum tori exasperant testiculum.

Sarcocele.

Bubonocele.

Curatio. XIX. His cognitis, de curatione dicendum est: in qua quaedam communia omnium sunt, quaedam propria singulorum. Prius de communibus dicam. Loquar autem nunc de iis, quae scalpellum desiderant: nam quae vel sanari non possint, vel aliter nutriri debeant, dicendum erit, simul ad species singulas venero. Inciditur autem interdum inguen, interdum scrotum. In utraque curatione homo ante triduum bibere aquam; pridie abstinere etiam a

Communia quaedam.

cibo debet: ipso autem die collocari supinus; deinde, si inguen[a] incidendum est, idque jam pube contegitur, ante radendum est: et tum, extento scroto, ut cutis inguinis intenta sit, id incidendum sub imo ventre, qua cum abdomine tunicae inferiores committuntur. Aperiendum autem audacter est, donec summa tunica, quae ipsius scroti est, incidatur, perveniaturque ad eam, quae media est. Plaga facta, foramen deorsum versus subest. In id demittendus est sinistrae manus digitus index, ut diductis intervenientibus membranulis, sinum laxet. Minister autem, sinistra manu comprehenso scroto, sursum versus eum debet extendere, et quam maxime ab inguinibus abducere; primum cum ipso testiculo, dum medicus omnes membranulas, quae super mediam tunicam sunt, si digito diducere non potest, scalpello abscindat: deinde sine eo, ut is delapsus ipsi plagae jungatur, digitoque inde promatur, et super ventrem cum duabus suis tunicis collocetur. Inde, si qua vitiosa sunt, circumcidenda sunt. In quibus cum multae venae discurrant, tenuiores quidem praecidi protinus possunt; majores vero ante longiore lino deligandae sunt, ne periculose sanguinem fundant. Sin media tunica vexata erit, aut sub ea malum increverit, excidenda erit,[b] sic, ut alte ad

Inguen inciditur.

[a] Inguen, per omnia haec de hernia, non sulcum illum inter flexum femur et convexum abdominis, quasi angulum, comprehensum, sed annulum abdominis externum, significat.

[b] Eo igitur rediit opera Celsiana, ut varices et arteriae ligentur, ut musculus cremaster insulsissime excidetur, hernia simul et causa ejus, strangulatione, penitus neglectis! Quid autem sibi velint locutiones, " inde, si QUA vitiosa sunt, circumcidenda sunt," p. 369; " eximendum aut effundendum QUIDQUID est noxium," p. 371; " excisis QUAE excidenda sunt," p. 374, videant docti: nobis non levem incutiunt suspicionem, cujusdam secandi artis sub his vocabulis indefinitis celatae. Nusquam enim alias tam sedulo rei naturam celare videtur CELSUS, atque etiam cognitio intestini in sacco detenti, et cautio ne vulneretur, p. 373, huic conjecturae vehementer favent.

ipsum inguen praecidatur. Infra tamen non tota demenda est: nam quod ad basim testiculi vehementer cum ima tunica connexum est, excidi sine summo periculo non potest: itaque ibi relinquendum est. Idem in ima quoque tunica, si laesa est, faciendum est. Sed non a summa inguinis plaga, verum infra paulum ea abscindenda; ne laesa abdominis membrana inflammationes moveat. Neque tamen nimium ex ea rursum relinquendum est; ne postea sinuetur, et sedem eidem malo praestet. Purgatus ita testiculus per ipsam plagam cum venis, et arteriis, et nervo suo leniter demittendus est; videndumque, ne sanguis in scrotum descendat, neve concretus aliquo loco maneat. Quae ita fient, si

Venarum vinctura.

venis vinciendo medicus prospexerit. Lina, quibus capita earum continebuntur, extra plagam dependere debebunt:[a] quae, pure orto, sine ullo dolore excident. Ipsi autem plagae injiciendae duae fibulae sunt; et insuper medicamentum, quo glutinetur. Solet autem interdum ab altera ora necessarium esse aliquid excidi, ut cicatrix major et latior fiat. Quod ubi incidit, linamenta super, non fulcienda, sed leviter tantum ponenda sunt; supraque ea, quae inflammationem repellant, id est, ex aceto vel lana succida, vel spongia: cetera eadem, quae, ubi pus moveri debet, adhibenda sunt.

Scrotum inciditur.

At cum infra incidi oportet, resupinato homine, subjicienda sub scroto sinistra manus est; deinde id vehementer apprehendendum, et incidendum; si parvulum est, quod nocet, modice, ut tertia pars integra, ad sustinendum testiculum, infra relinqua-

[a] Nullus auctoris nostri locus, quantum de vasis lino vinciendis noverat ipse, tam clare docet. Hic enim totam rem vides: usum propter quem instituta est; effectum; rationem qua ligaturae excidunt, nimirum suppurationem: cautionem, ut felicius excidant, nec plagam irritent.

tur: si majus est, etiam amplius, ut paulum tantummodo ad imum, cui testiculus insidere possit, integrum maneat. Sed primo rectus scalpellus quam levissima manu teneri debet, donec scrotum ipsum diducat: tum inclinandus mucro est, ut transversas membranas secet, quae inter summam mediamque tunicam sunt. Ac, si vitium in proximo est, mediam tunicam attingi non oportet: si sub illa quoque conditur, etiam illa incidenda est; sicut tertia quoque, si illa vitium tegit. Ubicunque autem repertum malum est, ministrum ab inferiore parte exprimere moderate scrotum oportet: medicum, digito manubriolove scalpelli diductam inferiore parte tunicam extra collocare; deinde eam ferramento, quod a similitudine corvum vocant, incidere, sic, ut intrare duo digiti, index et medius possint: his deinde conjectis, excipienda reliqua pars tunicae, et inter digitos scalpellus immittendus est, eximendumque aut effundendum quidquid est noxium. Quamcunque autem tunicam quis violavit, illam quoque debet excidere; ac mediam quidem, ut supra dixi, quam altissime ad inguen; imam autem, paulo infra. Ceterum antequam excidantur, hae quoque vinciri lino summae debent; et ejus lini capita extra plagam relinquenda sunt, sicut in aliis quoque venis, quae id requisierint. Eo facto, testiculus intus reponendus est: oraeque scroti suturis inter se committendae; neque paucis,[a] ne parum glutinentur, et longior fiat curatio; neque multis, ne inflammationem augeant. Atque hic quoque videndum est, ne quid in scroto sanguinis maneat: tum impo-

Incisio.

[a] Quin etiam ab hac, ni fallor, sententia, veteres duplicem chirurgi hodierni curationem, tam per *primam intentionem*, quam per *incarnationem*, novisse, et inter se invicem comparasse, patet.

nenda glutinantia sunt. Si quando autem in scrotum sanguis defluxit, aliquidve concretum ex eo decidit, incidi subter id debet; purgatoque eo, spongia, acri aceto madens, circumdari. Deligatum autem vulnus omne, quod ex his causis factum est, si dolor nullus est, quinque primis diebus non est resolvendum, sed bis die tantum aceto irroranda lana vel spongia: si dolor est, tertio die resolvendum; et, ubi fibulae sunt, hae incidendae; ubi linamentum, id immutandum est; rosaque et vino madefaciendum id, quod imponitur. Si inflammatio increscit, adjiciendum prioribus cataplasma ex lenticula et melle; vel ex malicorio, quod in austero vino coctum sit; vel ex his mixtis. Si sub his inflammatio non conquierit, post diem quintum multa calida aqua vulnus fovendum, donec scrotum ipsum et extenuetur, et rugosius fiat: tum imponendum cataplasma ex triticea farina, cui resina pinea adjecta sit: quae ipsa, si robustus curatur, ex aceto; si tener, ex melle coquenda sunt. Neque dubium est, quodcunque vitium fuit, si magna inflammatio est, quin ea, quae pus movent, imponenda sint. Quod si pus in ipso scroto ortum est, paulum id incidi debet, ut exitus detur; linamentumque eatenus imponendum est, ut foramen tegat. Inflammatione finita, propter nervos propiore[a] cataplasmate, dein cerato utendum est. Haec proprie ad ejusmodi vulnera pertinent: cetera, et in curatione, et in victu, similia iis esse debent, quae in alio quoque vulnerum genere praecepimus.

Hernia puerorum.

XX. His propositis ad singulas species veniendum est. Ac si cui parvulo puero intestinum descendit, ante scalpellum experienda vinctura est.

Fascia cum pila.

Fascia ejus rei causa fit, cui imo loco pila assuta est ex pan-

[a] Lege, cum Cod. Med. I; PRIORE CATAPLASMATE.

niculis facta, quae ad repellendum intestinum ipsi illi subjicitur: deinde reliqua fasciae pars arcte circumdatur. Sub quo saepe et intus compellitur intestinum, et inter se tunicae glutinantur.

Rursus, si aetas processit, multumque intestini descendisse ex tumore magno patet, adjiciunturque dolor et vomitus; quae ex stercore, ex cruditate eo delapso, fere accidunt; scalpellum adhiberi sine pernicie non posse, manifestum est; levandum tantummodo malum, et per alias curationes extrahendum est. Sanguis mitti ex brachio debet: deinde, si vires patiuntur, imperanda tridui abstinentia est; si minus, certe pro vi corporis quam longissima. Eodem vero tempore superhabendum cataplasma ex lini semine, quod ante aliquis ex mulso decoxerit. Post haec, et farina hordeacea cum resina injicienda; et is demittendus in solium aquae calidae, cui oleum quoque adjectum sit; dandumque aliquid cibi levis calidi. Quidam etiam alvum ducunt. Id deducere aliquid in scrotum potest, educere ex eo non potest. Per ea vero, quae supra scripta sunt, levato malo, si quando alias dolor reverterit, eadem erunt facienda. Sine dolore quoque si multa intestina prolapsa sunt, secari supervacuum est; non quo non excludi a scroto possint; nisi tamen id inflammatio prohibuit; sed quo repulsa inguinibus immorentur, ibique tumorem excitent, atque ita fiat mali non finis, sed mutatio. At in eo, quem scalpello curari oportebit, simulatque ad mediam tunicam vulnus in inguine factum pervenerit, duobus hamulis ea juxta ipsas oras apprehendi debebit, dum diductis omnibus membranulis medicus eam liberet. Neque enim cum periculo laeditur, quae excidenda est; cum intestinum esse, nisi sub ea, non possit. Ubi diducta autem erit, ab inguine usque ad testiculum incidi debebit, sic, ne is ipse laedatur; tum excidi. Fere Signa.

tamen hanc curationem puerilis aetas, et modicum malum recipit. Si vir robustus est, majusque id vitium est, extrahi testiculus non debet, sed in sua sede permanere. Id hoc modo fit. Inguen eadem ratione usque ad mediam tunicam scalpello aperitur; eaque tunica eodem modo duobus hamis excipitur, sic, ut a ministro testiculus eatenus contineatur, ne per vulnus exeat: tum ea tunica deorsum versus scalpello inciditur; sub eaque index digitus sinistrae manus ad imum testiculum demittitur, eumque ad plagam compellit: deinde dextrae manus duo digiti, pollex atque index, venam et arteriam et nervum tunicamque eorum a superiore tunica diducunt. Quod si aliquae membranulae prohibent, scalpello resolvuntur, donec ante oculos tota jam tunica sit. Excisis, quae excidenda sunt, repositoque testiculo, ab ora quoque ejus vulneris, quod in inguine est, demenda habenula paulo latior est, quo major plaga sit, et plus creare carnis possit.

Epiplocele. XXI. 1. At si omentum descendit, eodem quidem modo, quo supra scriptum est, aperiendum inguen, diducendaeque tunicae sunt: considerandum autem est, majorne is modus, an exiguus sit. Nam quod parvulum est, super inguen in alvum vel digito, vel averso specillo repellendum est: si plus est, sinere oportet dependere, quantum ex utero prolapsum est; idque adurentibus medicamentis illinere, donec emoriatur et excidat. Quidam hic quoque duo lina acu trajiciunt, binisque singulorum capitibus diversas partes adstringunt; sub quo aeque, sed tardius emoriatur. Adjicitur tamen his quoque celeritati, si omentum super vinculum illinitur medicamentis, quae sic exedunt, ne erodant: σηπτὰ Graeci vocant. Fuerunt etiam, qui omentum forfice praeciderent: quod in parvulo non est necessarium: si

majus est, potest profusionem sanguinis facere; siquidem omentum quoque venis quibusdam, etiam majoribus illigatum est. Neque vero, si discisso ventre id prolapsum forfice praeciditur, cum et emortuum sit, et aliter tutius avelli non possit, inde huc exemplum transferendum est. Vulnus autem curari, si relictum omentum est, sutura debet: si id amplius fuit, et extra emortuum est, excisis oris, sicut supra propositum est.

2. Si vero humor intus est, incidendum est, in pueris quidem, inguen; nisi in his quoque id liquoris ejus major modus prohibet: in viris vero, et ubicunque multus humor subest, scrotum. Deinde, si inguen incisum est, eo protractis tunicis, humor effundi debet: si scrotum, et sub hoc protinus vitium est, nihil aliud quam humor effundendus, abscindendaeque membranae sunt, si quae eum continuerunt; deinde eluendum id ex aqua, quae vel salem adjectum, vel nitrum habeat: si sub media, imave tunica, totae eae extra scrotum collocandae, excidendaeque sunt.[a] Hydrocele.

XXII. Ramex autem, si super ipsum scrotum est, adurendus est tenuibus et acutis ferramentis, quae ipsis venis infigantur; cum eo, ne amplius quam has urant; maximeque, ubi inter se implicatae glomerantur, eo ferrum id admovendum est; tum super farina ex aqua frigida subacta injicienda est; utendumque eo vinculo, quod idoneum esse ani curationibus posui; tertio die lenticula cum melle imponenda est: post, ejectis crustis, ulcera melle purganda, rosa implenda, ad cicatricem aridis linamentis perducenda sunt. Quibus vero super medi- Varicocele.

[a] Totae igitur in hydrocele membranae excidendae erant, nec pars tantum, ut viro alioquin haud indocto visum est, Sam. Cooper. Vide Surg. Dict. p. 602.

am tunicam venae tument, incidendum inguen est, atque tunica promenda, ab eaque venae digito vel manubriolo scalpelli separandae. Qua parte vero inhaerebunt, et ab superiore et ab inferiore parte lino vinciendae; tum sub ipsis vinculis praecidendae, reponendusque testiculus est. At ubi supra tertiam tunicam ramex insedit, mediam excidi necesse est. Deinde, si duae tresve venae tument, et ita pars aliqua obsidetur, ut major eo vitio vacet, idem faciendum, quod supra scriptum est; ut et ab inguine, et a testiculo deligatae venae praecidantur, isque condatur. Sin totum id ramex obsederit, per plagam demittendus digitus index erit, subjiciendusque venis, sic, ut paulatim eas protrahat; eaeque adducendae, donec is testiculus par alteri fiat: tum fibulae oris sic injiciendae, ut simul eas quoque venas comprehendant. Id hoc modo fit. Acus ab exteriore parte oram vulneris perforat: tum non per ipsam venam, sed per membranam ejus immittitur, per eamque in alteram oram compellitur. Venae vulnerari non debent, ne sanguinem fundant. Membrana semper inter has venas est, ac neque periculum affert, et filo comprehensa illas abunde tenet. Itaque etiam satis est, duas fibulas esse. Tum venae, quaecunque protractae sunt, in ipsum inguen averso specillo compelli debent. Solvendi fibulas tempus, inflammatione finita, et purgato vulnere, est; ut una simul et oras et venas cicatrix devinciat. Ubi vero inter imam tunicam et ipsum testiculum nervumque ejus ramex ortus est, una

Castratio. curatio est, quae totum testiculum abscindit. Nam neque ad generationem quidquam is confert, et omnibus indecore, quibusdam etiam cum dolore dependet. Sed tum quoque inguen incidendum; media tunica promenda, atque excidenda est; idem

in ima faciendum; nervusque,[a] ex quo testiculus dependet, praecidendus: post id venae et arteriae ad inguen lino deligandae, et infra vinculum abscindendae sunt.[b]

XXIII. Caro quoque, si quando inter tunicas increvit, nihil dubii est, quin eximenda sit: sed id, ipso scroto inciso, fieri commodius est. At si nervus induruit, curari res neque manu, neque medicamento potest. Urgent enim febres ardentes, et aut virides, aut nigri vomitus; praeter haec, ingens sitis, et linguae aspritudo; fereque a die tertio spumans bilis alvo cum rosione redditur: ac neque assumi facile cibus, neque contineri potest: neque multo post extremae partes frigescunt, tremor oritur, manus sine ratione extenduntur; deinde in fronte frigidus sudor, eumque mors sequitur. Sarcocele.

XXIV. Ubi vero in ipso inguine ramex est, si tumor modicus est, semel incidi; si major, duabus lineis debet, ut medium excidatur: deinde, non extracto testiculo, sicut intestinis quoque prolapsis interdum fieri docui, colligendae venae, vinciendaeque, ubi tunicis inhaerebunt, et sub his nodis praecidendae sunt. Neque quidquam novi curatio vulneris ejus requirit. Hydrocele funis spermatici.

XXV. 1. Ab his ad ea transeundum est, quae in cole ipso fiunt. In quo si glans nuda est, vultque aliquis eam decoris causa tegere, fieri potest: sed Praeputium curtum.

[a] Vas deferens cum nervo et vasis sub "nervi" nomine hic intelligi suspicamur.

[b] Mirum est CELSUM adeo placide, nec nisi ob speciem indecoram tantum, quasi levem quandam operam, castrationem suasisse. Periculum certe haud apud veteres quam nos levius fuit; quin et multo gravius, ut prudentissimus imperator JUSTINIANUS ipse sit testis. "Saepenumero e multis vix pauci evadunt incolumes: usque adeo, ut quidam ex his, qui servati fuerunt, sub nostro aspectu deposuerint, e nonaginta, tres aegre servatos esse." Novell. Const. cxlii. *De his qui eunuchos faciunt.*

expeditius in puero, quam in viro; in eo, cui id naturale est, quam in eo, qui quarundam gentium more circumcisus est; in eo, cui glans parva juxtaque eam cutis spatiosior, brevis ipse coles est, quam in quo contraria his sunt. Curatio autem eorum, quibus id naturale est, ejusmodi est. Cutis circa glandem prehenditur et extenditur, donec illam ipsam condat; ibique deligatur: deinde, juxta pubem, in orbem tergus inciditur, donec coles nudetur; magnaque cura cavetur, ne vel urinae iter, vel venae, quae ibi sunt, incidantur. Eo facto, cutis ad vinculum inclinatur, nudaturque circa pubem velut circulus; eoque linamenta dantur, ut caro increscat, et id impleat: satisque velamenti supra latitudo plagae praestat. Sed, donec cicatrix sit, cinctum esse id debet; in medio tantum relicto exiguo urinae itinere. At in eo, qui circumcisus est, sub circulo glandis scalpello diducenda cutis ab interiore cole est. Non ita dolet, quia, summo soluto, diduci deorsum usque ad pubem manu potest; neque ideo sanguis profluit. Resoluta autem cutis rursus extenditur ultra glandem: tum multa frigida aqua fovetur; emplastrumque circa datur, quod valenter inflammationem reprimat; proximisque diebus, et prope a fame victus est, ne forte eam partem satietas excitet. Ubi jam sine inflammatione est, deligari debet a pube usque circulum: super glandem autem, adverso emplastro imposito, induci. Sic enim fit, ut inferior pars glutinetur; superior ita sanescat, ne inhaereat.

Phimosis. 2. Contra, si glans ita contecta est, ut nudari non possit, quod vitium Graeci *φίμωσιν* appellant, aperienda est: quod hoc modo fit. Subter a summa ora, cutis inciditur recta linea usque ad frenum; atque ita superius tergus relaxatum, cedere retro

potest. Quod si parum sic profectum est, aut propter angustias, aut propter duritiem tergoris, protinus triangula forma cutis ab inferiore parte excidenda est, sic, ut vertex ejus ad frenum, basis in tergo extremo sit. Tum superdanda linamenta sunt, aliaque medicamenta quae ad sanitatem perducant. Necessarium autem est, donec cicatrix sit, conquiescere: nam ambulatio, atterendo ulcus sordidum reddit.

3. Infibulare quoque adolescentulos interdum vocis, interdum valetudinis causa quidam consuerunt: ejusque haec ratio est. Cutis, quae super glandem est, extenditur, notaturque utrinque a lateribus atramento, qua perforetur; deinde remittitur. Si super glandem notae revertuntur, nimis apprehensum est, et ultra notari debet: si glans ab his libera est, is locus idoneus fibulae est. Tum, qua notae sunt, cutis acu filum ducente transuitur, ejusque fili capita inter se deligantur, quotidieque id movetur, donec circa foramina cicatriculae fiant. Ubi eae confirmatae sunt, exemto filo fibula additur, quae, quo levior, eo melior est. Sed hoc quidem saepius inter supervacua, quam inter necessaria est. Infibulatio.

XXVI. 1. Res vero interdum cogit emoliri manu urinam, cum illa non redditur, aut quia senectute iter ejus collapsum est, aut quia calculus, vel concretum aliquid ex sanguine intus se opposuit: ac mediocris quoque inflammatio saepe eam reddi naturaliter prohibet. Idque non in viris tantummodo, sed in feminis quoque interdum necessarium est. Ergo aeneae fistulae fiunt; quae, ut omni corpori, ampliori minorique sufficiant, ad mares, tres; ad feminas, duae medico habendae sunt: ex virilibus maxima, decem et quinque digitorum; media, duo- Catheterismus. Catheteres.

decim; minima, novem: ex muliebribus major, novem; minor, sex. Incurvas vero esse eas paulum, sed magis viriles oportet, laevesque admodum; ac neque nimis plenas, neque nimis tenues. Homo tum resupinus eo modo, quo in curatione ani figuratur, super subsellium aut lectum collocandus est. Medicus autem a dextro latere, sinistra quidem manu colem masculi continere, dextra vero fistulam demittere in iter urinae debet: atque ubi ad cervicem vesicae ventum est, simul cum cole fistulam inclinatam in ipsam vesicam compellere, eamque, urina reddita, recipere. Femina brevius urinae iter, simul et rectius habet; quod mammulae simile, inter imas oras super naturale positum, non minus saepe auxilio eget, aliquanto minus difficultatis exigit. Nonnunquam etiam prolapsus in ipsam fistulam calculus, quia subinde ea extenuatur, non longe ab exitu inhaerescit. Eum, si fieri potest, oportet evellere, vel oriculario specillo, vel eo ferramento, quo in sectione calculus protrahitur. Si id fieri non potuit, cutis extrema quamplurimum attrahenda, et, condita glande, lino vincienda est: deinde a latere recta plaga coles incidendus, et calculus eximendus est: tum cutis remittenda. Sic enim fit, ut incisum colem integra pars cutis contegat, et urina naturaliter profluat.

Calculus. 2. Cum vesicae vero, calculique facta mentio sit, locus ipse exigere videtur, ut subjiciam, quae curatio calculosis, cum aliter succurri non potest, adhibeatur. Ad quam festinare, cum praeceps sit, nullo modo convenit. Ac neque omni tempore, neque in omni aetate, neque in omni vitio id experiendum est: sed solo vere; in eo corpore, quod jam novem annos, nondum quatuordecim excessit; et si tantum mali subest, ut neque medicamentis vinci pos-

sit, neque etiam trahi posse videatur, quo minus interposito aliquo spatio interimat. Non quo non interdum etiam temeraria medicina proficiat; sed quo saepius utique in hoc fallat, in quo plura et genera et tempora periculi sunt. Quae simul cum ipsa curatione proponam. Igitur, ubi ultima experiri statutum est, ante aliquot diebus victu corpus praeparandum est: ut modicos, ut salubres cibos, ut minime glutinosos assumat, ut aquam bibat. Ambulandi vero inter haec exercitatione utatur, quo magis calculus ad vesicae cervicem descendat. Quod an inciderit, digitis quoque, sicut in curatione docebo, demissis cognoscitur. Ubi ejus rei fides est, pridie is puer in jejunio continendus est; et tum loco calido curatio adhibenda, quae hoc modo ordinatur. Homo praevalens et peritus in sedili alto considit, supinumque eum et aversum, super genua sua coxis ejus collocatis, comprehendit; reductisque ejus cruribus, ipsum quoque jubet, manibus ad suos poplites datis, eos, quam maxime possit, attrahere; simulque ipse sic eos continet. Quod si robustius corpus ejus est, qui curatur, duobus sedilibus junctis, duo valentes insidunt; quorum et sedilia et interiora crura inter se deligantur, ne diduci possint: tum is super duorum genua eodem modo collocatur; atque alter, prout consedit, sinistrum crus ejus, alter dextrum, simulque ipse poplites suos attrahit. Sive autem unus, sive duo continent, super humeros ejus suis pectoribus incumbunt. Ex quibus evenit, ut inter ilia sinus super pubem sine ullis rugis sit extentus, et, in angustum compulsa vesica, facilius calculus capi possit. Praeter haec, etiamnum a lateribus duo valentes objiciuntur, qui circumstantes, labare vel unum vel duos, qui puerum continent, non sinunt. Medicus deinde, diligenter

unguibus circumcisis, atque[a] sinistra manu, duos ejus digitos, indicem et medium, leniter prius unum, deinde alterum in anum ejus demittit; dextraeque digitos super imum abdomen leniter imponit; ne, si utrinque digiti circa calculum vehementer concurrerint, vesicam laedant. Neque vero festinanter in hac re, ut in plerisque, agendum est; sed ita, ut quam maxime id tuto fiat: nam laesa vesica nervorum distentiones cum periculo mortis excitat. Ac primum circa cervicem quaeritur calculus: ubi repertus, minore negotio expellitur. Et ideo dixi, ne curandum quidem, nisi cum hoc indiciis suis cognitum est. Si vero aut ibi non fuit, aut recessit retro, digiti ad ultimam vesicam dantur; paulatimque dextra quoque manus ejus ultra translata subsequitur. Atque ubi repertus est calculus; qui necesse est in manus incidat; eo curiosius deducitur, quo minor laeviorque est; ne effugiat, id est, ne saepius agitanda vesica sit. Ergo ultra calculum dextra semper manus ejus opponitur; sinistrae digiti deorsum eum compellunt, donec ad cervicem pervenitur. In quam,[b] si oblongus est, sic compellendus est, ut pronus exeat; si planus, sic, ut transversus sit; si qua-

[a] Nonne hic vexatissimus adhuc locus sic legendus? UNGUIBUS CIRCUMCISIS, UTIQUE MANU SINISTRA; DUOS EJUS DIGITOS, &c.; nimirum sinistra sola inserenda in anum erat, ideoque sola "unguibus circumcisis" necessario egebat. TARG. in locum.

[b] Ex hac sententia chirurgi nescio quomodo decepti, CELSUM calculum in perinaeum donec id promineret pressisse scribunt. Monuit enim ipse paulo supra "ne si manus vehementer circa calculum concurrerint, vesicam laedant;" tantus ei timor fuit vesicae premendae. Igitur, vocabulum COMPELLATUR, hic nihil de vi compellendi indicat, aut de tumore quovis in perinaeo prominente, sed de modo tantum, ut firmus teneatur calculus, ut facile pro figura exeat, nec iterum e digitis in cavum vesicae relabetur, nec plaga semel facta, angulis haereat. Chirurgi specialiter decepti sunt JOANNES BELL, Princip. Surg. ii. 42, A. BURNS, Ed. Med. and Surg. Journ. iv. 57, SAM. COOPER, Surg. Dict. 682.

dratus, ut duobus angulis sedeat; si altera parte plenior, sic, ut prius ea, qua tenuior sit, evadat. In rotundo nihil interesse, ex ipsa figura patet; nisi, si laevior altera parte est, ut ea antecedat. Cum jam eo venit, incidi super vesicae cervicem juxta anum cutis plaga lunata usque ad cervicem vesicae debet, cornibus ad coxas spectantibus paulum: deinde ea parte, qua resima plaga est, etiamnum sub cute altera transversa plaga facienda est, qua cervix aperiatur; donec urinae iter pateat, sic, ut plaga paulo major, quam calculus sit.[a] Nam, qui metu fistulae, quam illo loco *κοῤῥυάδα* Graeci vocant, parum patefaciunt, cum majore periculo eodem revolvuntur: quia calculus iter, cum vi promitur, facit, nisi accipit: idque etiam perniciosius est, si figura quoque calculi, vel aspritudo aliquid eo contulit. Ex quo et sanguinis profusio, et distentio nervorum fieri potest: quae si quis evasit, multo

[a] Huic sententiae, apud chirurgos ac commentatores celeberrimae, UT illud, quod omnes MSS. exhibent, restitui; et COXAS in COXAM codicis optimi, (MORG. in CELS. vii. 537.) transmutari, debent; quo facto, omnes qualescunque difficultates, ex simplice hac sententiae resolutione in ordinem naturalem, facile solutum iri speramus. CUM JAM VENIT EO, UT CUTIS DEBET INCIDI SUPER CERVICEM VESICAE, (*i.e. secundum axem ejus*) JUXTA ANUM, USQUE AD CERVICEM VESICAE, CORNIBUS SPECTANTIBUS PAULUM AD COXAM; DEINDE, (*hoc facto,*) ALTERA PLAGA ETIAMNUM EST FACIENDA TRANSVERSA, SUB CUTE, QUA PLAGA EST RESIMA, QUA CERVIX APERIATUR; DONEC ITER PATEAT URINAE; SIC UT PLAGA SIT PAULO MAJOR QUAM CALCULUS.

LAMBINUS locutionem, in qua pro *fit*, *fieri debet* auditur, probissimam, licet Graecis derivatam, esse, olim ostendit; atque quod COXAM attinet, haec vocula et singulariter in sensu singulari a CELSO semper adhibetur, et singulariter de sinistra coxa hic intelligi, illud docet, quod ipse rectissime scribit, vesicam "potius in sinistram partem inclinatam" esse, iv. 1. Adjecit FALCONETUS, sacculos calculorum quoque eam partem plerumque affectare, p. 199: hinc liquet, cornua plagae Celsianae, ut hodiernae, coxam sinistram respexisse. Virgini, porro, cui eandem curationem ac masculo necessariam esse, docet infra, p. 386, "sub ima sinisteriore ora incidendum esse" praecipit. Ex magistro de omni anatomia chirurgiaque meritissimo, JOANNE BARCLAY, nos pri-

tamen patentiorem fistulam habiturus est rupta cervice, quam habuisset, incisa. Cum vero ea patefacta est, in conspectum calculus venit: in cujus colore nullum discrimen est. Ipse, si exiguus est, digitis ab altera parte propelli, ab altera protrahi potest: si major, injiciendus a superiore ei parte uncus est, ejus rei causa factus. Is est ad extremum tenuis, in semicirculi speciem retusae latitudinis; ab exteriore parte laevis, qua corpori jungitur; ab interiore asper, qua calculum attingit. Isque longior potius esse debet: nam brevis extrahendi vim non habet. Ubi injectus est, in utrumque latus inclinandus est, ut appareat, an calculus teneatur; quia, si apprehensus est, ille simul inclinatur. Idque eo nomine opus est, ne, cum adduci uncus coeperit, calculus intus effugiat, hic in oram vulneris incidat, eamque convulneret. In qua re, quod periculum esset, jam supra posui. Ubi satis teneri calculum patet, eodem paene momento triplex motus adhibendus est: in utrumque latus; deinde extra, sic tamen, ut leniter id fiat, paulumque primo calculus attrahatur: quo facto, attollendus uncus extremus est, uti intus magis maneat, faciliusque illum producat. Quod si quando a superiore parte calculus parum commode comprehendetur, a latere erit apprehendendus.

Haec est simplicissima curatio. Sed varietas rerum quasdam etiamnum animadversiones desiderat. Sunt enim quidam non asperi tantummodo, sed spinosi quoque calculi, qui per se quidem delapsi in cervicem, sine ullo periculo eximuntur: in vesica vero, non tuto vel hi conquiruntur, vel attrahuntur;

Asperi et spinosi calculi.

mum de hujus loci difficultate inaudivisse, lubentissime fatemur. Vide Morg. Ep. vii.; Heist. de Sect. Cels.; Falconet. de Lith., apud Hall. disp. Chir.

quoniam, ubi illam convulnerarunt, ex distentione nervorum mortem maturant; multoque magis, si spina aliqua vesicae inhaeret, eamque, cum duceretur, duplicavit. Colligitur autem eo, quod difficilius urina redditur, in cervice calculum esse; eo, quod cruenta destillat, illum esse spinosum: maximeque id sub digitis quoque experiundum est, neque adhibenda manus, nisi id constitit. Ac tum quoque leniter intus digiti objiciendi, ne violenter promovendo convulnerent: tum incidendum. Multi hic quoque scalpello usi sunt. Meges, quoniam is infirmior est, potestque in aliqua prominentia incidere, incisoque super illam corpore, qua cavum subest, non secare, sed relinquere, quod iterum incidi necesse sit, ferramentum fecit rectum, in summa parte labrosum, in ima semicirculatum acutumque. Id receptum inter duos digitos, indicem ac medium, super pollice imposito sic deprimebat, ut simul cum carne, si quid ex calculo prominebat, incideret: quo consequebatur, ut semel, quantum satis esset, aperiret. Quocunque autem modo cervix patefacta est, leniter extrahi, quod asperum est, debet; nulla, propter festinationem, vi admota.

Caute contrectandi.

Una, non iteratis vicibus, excidendi. GESN. in *semel.*

3. At calculus arenosus, et ante manifestus est; quoniam urina quoque redditur arenosa: et in ipsa curatione; quoniam inter subjectos digitos neque aeque leniter renititur, et insuper dilabitur. Item molles calculos, et ex pluribus minutisque, sed inter se parum adstrictis, compositos indicat urina, trahens quasdam quasi squamulas. Hos omnes, leniter permutatis subinde digitorum vicibus, sic oportet adducere, ne vesicam laedant, neve intus aliquae dissipatae reliquiae maneant, quae postmodum curationi difficultatem faciant. Quidquid autem ex his in conspectum venit, vel digitis, vel

Arenosus.

unco eximendum est. At si plures calculi sunt, singuli protrahi debent; sic tamen, ut, si quis exiguus supererit, potius relinquatur: siquidem in vesica difficulter invenitur, inventusque celeriter effugit. Ita longa inquisitione vesica laeditur, excitatque inflammationes mortiferas; adeo ut quidam non secti, cum diu frustraque per digitos vesica esset agitata, decesserint. Quibus accedit etiam, quod exiguus calculus ad plagam urina postea promovetur, et excidit. Si quando autem is major non videtur, nisi rupta cervice, extrahi posse, findendus est: cujus repertor Ammonius, ob id λιθοτόμος cognominatus est. Id hoc modo fit. Uncus injicitur calculo, sic, ut facile eum concussum quoque teneat, ne is retro revolvatur: tum ferramentum adhibetur crassitudinis modicae, prima parte tenui, sed retusa, quod admotum calculo, et ex altera parte ictum, eum findit; magna cura habita, ne aut ad ipsam vesicam ferramentum perveniat, aut calculi fractura ne quid incidat.

Ammonius lithotomus.

Feminarum curatio.

4. Hae vero curationes in feminis quoque similes sunt; de quibus tamen parum proprie quaedam dicenda sunt. Siquidem in his, ubi parvulus calculus est, scalpellus supervacuus est; quia is urina in cervicem compellitur; quae et brevior, quam in maribus, et laxior est. Ergo et per se saepe excidit, et, si in primo, quod est angustius, inhaeret, eodem tamen unco sine ulla noxa educitur. At in majoribus calculis necessaria eadem curatio est. Sed virgini subjici digiti tanquam masculo, mulieri per naturale ejus debent. Tum, virgini quidem, sub ima sinisteriore ora; mulieri vero, inter urinae iter et os pubis, incidendum est, sic, ut utroque loco plaga transversa sit. Neque terreri convenit, si plus ex muliebri corpore sanguinis profluit.

Curatio postrema.

5. Calculo evulso, si valens corpus est, neque

magnopere vexatum, sinere oportet sanguinem fluere, quo minor inflammatio oriatur: atque, ingredi quoque eum paulum, non alienum est, ut excidat, si quid intus concreti sanguinis mansit. Quod si per se non destitit, rursus, ne vis omnis intereat, supprimi debet: idque protinus, in imbecillioribus, ab ipsa curatione faciendum est: siquidem, ut distentione nervorum periclitatur aliquis, dum vesica ejus agitatur; sic alter metus excipit, remotis medicaminibus, ne tantum sanguinis profluat, ut occidat. Quod ne incidat, desidere is debet in acre acetum, cui aliquantum salis sit adjectum: sub quo et sanguis fere conquiescit, et adstringitur vesica, ideoque minus inflammatur. Quod si parum proficit, agglutinanda cucurbitula est, et inguinibus, et coxis, et super pubem. Ubi jam satis vel evocatus est sanguis, vel prohibitus, resupinus collocandus est, sic, ut caput humile sit, coxae paulum excitentur: ac super vulnus imponendum est duplex aut triplex linteolum, aceto madens. Deinde, interpositis duabus horis, in solium is aquae calidae resupinus demittendus est, sic, ut a genibus ad umbilicum aqua teneat, cetera vestimentis circumdata sint; manibus tantummodo pedibusque nudatis, ut et minus digeratur, et ibi diutius maneat. Ex quo sudor multus oriri solet; qui spongia subinde in facie detergendus est: finisque ejus fomenti est, donec infirmando offendat. Tum multo is oleo perungendus, inducendusque hapsus lanae mollis, tepido oleo repletus, qui pubem, et coxas, et inguina, et plagam ipsam, contectam eodem ante linteolo, protegat: isque subinde oleo tepido madefaciendus est; ut neque frigus ad vesicam admittat, et nervos leniter molliat. Quidam cataplasmatis calefacientibus utuntur. Ea plus pondere nocent, quo vesicam urgendo vulnus irritant, quam calore pro-

Aceto acri desidendum.

Balneum.

Vincula inutilia.

ficiunt. Ergo ne vinculum quidem ullum necessarium est. Proximo die, si spiritus difficilius redditur, si urina non excedit, si locus circa pubem mature intumuit, scire licet, in vesica sanguinem concretum remansisse. Igitur, demissis eodem modo digitis, leniter pertractranda vesica est, et discutienda, si qua coierunt: quo fit, ut per vulnus postea procedant. Non alienum etiam est, oriculario clystere acetum nitro mixtum per plagam in vesicam compellere: nam sic quoque discutiuntur, si qua cruenta coierunt. Eaque facere etiam primo die convenit, si timemus, ne quid intus sit: maximeque, ubi ambulando id elicere imbecillitas prohibuit. Cetera eadem facienda sunt: ut demittatur in solium, ut eodem modo panniculus, eodem lana superinjiciatur. Sed neque saepe, neque tamdiu in aqua calida puer habendus, quam adolescens est; infirmus, quam valens; levi, quam graviore inflammatione affectus; is, cujus corpus digeritur, quam is, cujus adstrictum est. Inter haec vero, si somnus est, et aequalis spiritus, et madens lingua, et sitis modica, et venter imus sedet, et mediocris est cum febre modica dolor, scire licet, recte curationem procedere. Atque in his inflammatio fere quinto vel septimo die finitur: qua levata, solium supervacuum est: supini tantummodo vulnus aqua calida fovendum est, ut, si quid urinae rodit, eluatur. Imponenda autem medicamenta sunt pus moventia; et, si purgandum ulcus videbitur, melle linendum. Id si rodet, rosa temperabitur. Huic curationi aptissimum videtur enneapharmacum emplastrum: nam et sevum habet ad pus movendum, et mel ad ulcus repurgandum; medullam etiam, maximeque vitulinam; quod in id, ne fistula relinquatur, praecipue proficit. Linamenta vero tum

Signa fausta.

super ulcus non sunt necessaria; super medicamentum, ad id continendum, recte imponuntur. At ubi ulcus purgatum est, puro linamento ad cicatricem perducendum est. Quibus temporibus tamen, si felix curatio non fuit, varia pericula oriuntur. Quae praesagire protinus licet, si continua vigilia est, si spiritus difficultas, si lingua arida est, si sitis vehemens, si venter imus tumet, si vulnus hiat, si transfluens urina id non rodit, si similiter ante tertium diem quaedam livida excidunt, si is aut nihil aut tarde respondet, si vehementes dolores sunt, si post diem quintum magnae febres urgent, et fastidium cibi permanet, si cubare in ventrem jucundius est. Nihil tamen pejus est distentione nervorum, et, ante nonum diem, vomitu bilis. Sed cum inflammationis sit metus, succurri abstinentia, modicis et tempestivis cibis; inter haec, fomentis, et quibus supra scripsimus, oportet. Infausta.

XXVII. Proximus cancri[a] metus est. Is cognoscitur, si, et per vulnus, et per ipsum colem, fluit sanies mali odoris, cumque ea quaedam a concreto sanguine non abhorrentia, tenuesque carunculae lanulis similes: praeter haec, si orae vulneris aridae sunt, si dolent inguina, si febris non desinit, eaque in noctem augetur, si inordinati horrores accedunt. Considerandum autem est, in quam partem cancer is tendat. Si ad colem, indurescit is locus, et rubet, et tactu dolorem excitat, testiculique intumescunt: si in ipsam vesicam, ani dolor sequitur, coxae durae sunt, non facile crura extendi possunt: at si in alterutrum latus, oculis id expositum est, paresque utrinque easdem notas, sed minores, habet. Primum autem ad rem pertinet corpus recte jacere, ut Cancer, seu exulceratio.

[a] Anglice *sloughing* nominamus: exulceratio gangraenosa est.

superior pars eadem semper sit, in quam vitium fertur. Ita, si ad colem it, supinus is collocari debet; si ad vesicam, in ventrem; si in latus, in id, quod integrius est. Deinde, ubi ventum fuerit ad curationem, homo in aquam demittetur, in qua marrubium decoctum sit, aut cupressus, aut myrtus; idemque humor clystere intus adigetur: tum superponetur lenticula cum malicorio mixta; quae utraque ex vino decocta sint; vel rubus, aut oleae folia, eodem modo decocta; aliave medicamenta, quae ad cohibendos purgandosque cancros proposuimus. Ex quibus, si qua erunt arida, per scriptorium calamum inspirabuntur. Ubi stare coeperit cancer, mulso vulnus eluetur: vitabiturque eo tempore ceratum, quod, ad recipiendum id malum, corpus emollit: potius plumbum elotum cum vino inungetur; superque idem linteolo illitum imponetur. Sub quibus perveniri ad sanitatem potest: cum eo tamen, ut non ignoremus, orto cancro saepe affici stomachum, cui cum vesica quaedam consortio est: exque eo fieri, ut neque retineatur cibus, neque, si quis retentus est, concoquatur, neque corpus alatur; ideoque ne vulnus quidem aut purgari aut ali possit: quae necessario mortem maturant.

Sed ut his succurri nullo modo potest, sic a primo tamen die tenenda ratio curationis est. In qua quaedam observatio, ad cibum quoque potionemque pertinens, necessaria est. Nam cibus inter principia, non nisi humidus dari debet: ubi ulcus purgatum est, ex media materia: olera et salsamenta semper aliena sunt. Potione opus est, modica. Nam, si parum bibitur, accenditur vulnus, et vigilia urget, et vis corporis minuitur: si plus aequo assumitur, subinde vesica impletur, eoque irritatur. Non nisi aquam autem bibendam esse, manifestius

est, quam ut subinde dicendum sit. Solet vero sub ejusmodi victu evenire, ut alvus non reddatur. Haec aqua ducenda est, in qua vel foenum Graecum, vel malva decocta sit. Idem humor rosa mixtus in ipsum vulnus oriculario clystere agendus est, ubi id rodit urina, neque purgari patitur. Fere vero primo per vulnus exit haec: deinde, eo sanescente, dividitur, et pars per colem descendere incipit, donec ex toto plaga claudatur. Quod interdum tertio mense, interdum non ante sextum, nonnunquam exacto quoque anno fit. Neque desperari debet solida glutinatio vulneris, nisi ubi aut vehementer rupta cervix est, aut ex cancro multae magnaeque carunculae, simulque nervosa aliqua exciderunt. Sed, ut vel nulla ibi fistula, vel exigua admodum relinquatur, summa cura providendum est. Ergo, cum jam ad cicatricem vulnus intendit, extentis jacere feminibus et cruribus oportet: nisi tamen molles arenosive calculi fuerunt. Sub his enim tardius vesica purgatur: ideoque diutius plagam patere necessarium est; et tum demum, ubi jam nihil tale extra fertur, ad cicatricem perduci. Quod si, antequam vesica purgata est, orae se glutinarunt, dolorque et inflammatio redierunt, vulnus digitis vel averso specillo diducendum est; ut torquentibus exitus detur; hisque effusis, cum diutius pura urina descendit, tum demum, quae cicatricem inducant, imponenda sunt; extendendique, ut supra docui, pedes, quam maxime juncti. Quod si fistulae metus ex his causis, quas proposui, subesse videbitur, quo facilius claudatur ea, vel certe coangustetur, in anum quoque danda plumbea fistula est, extentisque cruribus femina talique inter se deligandi sunt, donec, qualis futura est, cicatrix sit.

XXVIII. Et hoc quidem commune esse maribus

Feminarum propria.

et feminis potest. Proprie vero quaedam ad feminas pertinent: ut in primis, quod earum naturalia nonnunquam, inter se glutinatis oris, concubitum non admittunt. Idque interdum evenit protinus in utero matris: interdum exulceratione in his partibus facta, et per malam curationem his oris sanescendo junctis. Si ex utero est, membrana ori vulvae opposita est; si ex ulcere, caro id replevit.

Hymen impervius.

Oportet autem membranam duabus lineis, inter se transversis, incidere ad similitudinem literae X, magna cura habita, ne urinae iter violetur: deinde undique eam membranam excidere. At si caro increvit, necessarium est recta linea patefacere: tum ab ora vel vulsella vel hamo apprehensa, tanquam habenulam excidere; et intus implicitum in longitudinem linamentum, λημνίσκον Graeci vocant, in aceto tinctum demittere, supraque succidam lanam aceto madentem deligare: tertio die solvere ulcus, et, sicut alia ulcera, curare. Cumque jam ad sanitatem tendet, plumbeam fistulam medicamento cicatricem inducente illinere, eamque intus dare: supraque idem medicamentum injicere, donec ad cicatricem plaga perveniat.

Foetus in utero matris emortuus.

XXIX. Ubi concepit autem aliqua, si jam prope maturus partus intus emortuus est, neque excidere per se potest, adhibenda curatio est: quae numerari inter difficillimas potest. Nam et summam prudentiam moderationemque desiderat, et maximum periculum affert. Sed ante omnia vulvae natura mirabilis, cum in multis aliis, tum in hac re quoque facile cognoscitur. Oportet autem ante omnia resupinam mulierem transverso lecto sic collocare, ut feminibus ejus ipsius ilia comprimantur: quo fit, ut et imus venter in conspectu medici sit, et infans ad os vulvae compellatur; quae, emortuo

partu, id comprimit: ex intervallo vero paulum dehiscit. Hac occasione usus medicus, unctae manus indicem digitum primum debet inserere, atque ibi continere, donec iterum id os aperiatur, rursusque alterum digitum demittere debebit, et per easdem occasiones alios, donec tota esse intus manus possit. Ad cujus rei facultatem multum confert et magnitudo vulvae, et vis nervorum ejus, et corporis totius habitus, et mentis etiam robur; cum praesertim intus nonnunquam etiam duae manus dari debeant. Pertinet etiam ad rem, quam calidissimum esse imum ventrem, et extrema corporis; neque dum inflammationem coepisse, sed recenti re protinus adhiberi medicinam. Nam, si corpus jam intumuit, neque demitti manus, neque educi infans, nisi aegerrime potest: sequiturque saepe cum vomitu, et cum tremore, mortifera nervorum distentio. Verum intus emortuo corpori manus injecta protinus habitum ejus sentit: nam aut in caput, aut in pedes conversum est; aut transversum jacet; fere tamen sic, ut vel manus ejus, vel pes in propinquo sit. Medici vero propositum est, ut eum manu dirigat vel in caput, vel etiam in pedes, si forte aliter compositus est. Ac, si nihil aliud est, manus vel pes apprehensus, corpus rectius reddit: nam manus in caput, pes in pedes eum convertit. Tum, si caput proximum est, demitti debet uncus undique laevis, acuminis brevis, qui vel oculo, vel auri, vel ori, interdum etiam fronti recte injicitur; deinde attractus infantem educit. Neque tamen quolibet is tempore extrahi debet. Nam, si compresso vulvae ore id tentatum est, non emittente eo, infans abrumpitur, et unci acumen in ipsum os vulvae delabitur; sequiturque nervorum distentio, et ingens periculum mortis. Igitur, compressa vulva, con-

Medico faventia.

quiescere; hiante, leniter trahere oportet; et per has occasiones paulatim eum educere. Trahere autem dextra manus uncum; sinistra, intus posita, infantem ipsum, simulque dirigere eum debet.

Foetus aqua tumidus.

Solet etiam evenire, ut is infans humore distendatur, exque eo profluat foedi odoris sanies. Quod si tale est, indice digito corpus illud forandum est, ut, effuso humore, extenuetur: tum id leniter per ipsas manus recipiendum est. Nam uncus injectus facile hebeti corpusculo elabitur: in quo quid periculi sit, supra positum est. In pedes quoque conversus infans non difficulter extrahitur; quibus apprehensis per ipsas manus commode educitur. Si vero transversus est, neque dirigi potuit, uncus alae injiciendus, paulatimque attrahendus est. Sub quo fere cervix replicatur, retroque caput ad reliquum corpus spectat. Remedio est, cervix praecisa; ut separatim utraque pars auferatur. Id unco fit, qui, priori similis, in interiore tantum parte per totam aciem exacuitur. Tum id agendum est, ut ante caput, deinde reliqua pars auferatur: quia fere, majore parte extracta, caput in vacuam vulvam prolabitur, extrahique sine summo periculo non potest. Si tamen id incidit, super ventrem mulieris duplici panniculo injecto, valens homo, non imperitus, a sinistro latere ejus debet assistere, et super imum ventrem ejus duas manus imponere, alteraque alteram premere: quo fit, ut illud caput ad os vulvae compellatur: idque eadem ratione, quae supra posita est, unco extrahitur. At si pes alter juxta repertus est, alter retro cum corpore est, quidquid protractum est, paulatim abscindendum est: et, si clunes os vulvae urgere coeperunt, iterum retro repellendae sunt, conquisitusque pes ejus addu-

cendus. Aliaeque etiamnum difficultates faciunt, ut, qui solidus non exit, concisus eximi debeat.

Quoties autem infans protractus est, tradendus ministro est. Is eum supinis manibus sustinere; medicus deinde sinistra manu leniter trahere umbilicum debet, ita, ne abrumpat, dextraque eum sequi usque ad eas, quas secundas vocant, quod velamentum infantis intus fuit; hisque ultimis apprehensis, venulas membranulasque omnes eadem ratione manu diducere a vulva, totumque illud extrahere, et si quid intus praeterea concreti sanguinis remanet. Tum compressis in unum feminibus, illa conclavi collocanda est, modicum calorem, sine ullo perflatu, habente: super imum ventrem ejus imponenda lana succida, in aceto et rosa tincta. Reliqua curatio talis esse debet, qualis in inflammationibus, et in iis vulneribus, quae in nervosis locis sunt, adhibetur. Ministro tradendus.

XXX. 1. Ani quoque vitia, ubi medicamentis non vincuntur, manus auxilium desiderant. Ergo, si qua scissa in eo vetustate induruerunt, jamque callum habent, commodissimum est, ducere alvum; tum spongiam calidam admovere, ut relaxentur illa, et foras prodeant: ubi in conspectu sunt, scalpello singula excidere, et ulcera renovare; deinde imponere linamentum molle, et super linteolum illitum melle; locumque eum molli lana implere, et ita vincire: altero die, deincepsque ceteris, lenibus medicamentis uti, quae ad recentia eadem vitia necessaria esse, alias proposui: et utique per primos dies sorbitionibus eum sustinere: paulatim deinde cibis adjicere aliquid, generis tamen ejus, quod eodem loco praeceptum est. Si quando autem ex inflammatione pus in his oritur, ubi primum id apparuit, incidendum est, ne anus ipse suppuret. Neque ta- Ani vitia.

men ante properandum est: nam, si crudum incisum est, inflammationi multum accedit, et puris aliquanto amplius concitatur. His quoque vulneribus, lenibus cibis, iisdemque medicamentis opus est.

Condylomata.

2. At tubercula, quae κονδυλώματα appellantur, ubi induruerunt, hac ratione curantur. Alvus ante omnia ducitur: tum vulsella tuberculum apprehensum, juxta radices exciditur. Quod ubi factum est, eadem sequuntur, quae supra post curationem adhibenda esse proposui: tantummodo, si quid increscit, squama aeris coërcendum est.

Haemorrhoides.

3. Ora etiam venarum, fundentia sanguinem, sic tolluntur. Ubi sanguini, qui effluit, sanies adjicitur, alvus acribus ducitur, quo magis ora promoveantur: eoque fit, ut omnia venarum quasi capitula conspicua sint. Tum, si capitulum exiguum est, basimque tenuem habet, adstringendum lino paulum supra est, quam ubi cum ano committitur: imponenda spongia ex aqua calida est, donec id liveat: deinde aut ungue, aut scalpello, supra nodum id exulcerandum est. Quod nisi factum est, magni dolores subsequuntur: interdum etiam urinae difficultas. Si id majus est, et basis latior, hamulo uno aut altero excipiendum est, paulumque supra basim incidendum: neque relinquendum quidquam ex eo capitulo, neque quidquam ex ano demendum est: quod consequitur is, qui neque nimium, neque parum hamos ducit. Qua incisum est, acus debet immitti, infraque eam lino id capitulum alligari. Si duo triave sunt, imum quodque primum curandum est: si plura, non omnia simul; ne tempore eodem undique tenerae cicatrices sint. Si sanguis profluit, excipiendus est spongia: deinde linamentum imponendum, ungenda femina, et in-

guina, et quidquid juxta ulcus est, ceratumque superdandum, et farina hordeacea calida implendus is locus, et sic deligandus est. Postero die is desidere in aqua calida debet, eodemque cataplasmate foveri. Ac bis die, et ante curationem, et post eam, cervices ac femina liquido cerato perungenda sunt; tepidoque is loco continendus. Interpositis quinque aut sex diebus, oriculario specillo linamenta educenda: si capitula simul non exciderunt, digito promovenda: tum lenibus medicamentis, iisdemque, quae alibi posui, ulcera ad sanitatem perducenda. Finito vitio, quemadmodum agendum esset, jam alias superius exposui.

XXXI. Ab his ad crura proximus transitus est. In quibus orti varices non difficili ratione tolluntur. Huc autem et earum venularum, quae in capite nocent, et eorum varicum, qui in ventre sunt, curationem distuli; quoniam ubique eadem est. Igitur vena omnis, quae noxia est, aut adusta tabescit, aut manu eximitur. Si recta; si, quamvis transversa, tamen simplex; si modica est, melius aduritur. Si curva est, et velut in orbes quosdam implicatur, pluresque inter se involvuntur, utilius eximere est. Adurendi ratio haec est. Cutis superinciditur: tum, patefacta vena, tenui et retuso ferramento candente modice premitur; vitaturque, ne plagae ipsius orae adurantur: quas reducere hamulis facile est. Id interpositis fere quaternis digitis per totum varicem fit: et tum superimponitur medicamentum, quo adusta sanantur. At exciditur hoc modo. Cute eadem ratione super venam incisa, hamulo orae excipiuntur; scalpelloque undique a corpore vena diducitur: caveturque, ne inter haec ipsa laedatur; eique retusus hamulus subjicitur; interpositoque eodem fere spatio, quod supra posi-

Crurum varices.

tum est, in eadem vena idem fit: quae, quo tendat, facile hamulo extento cognoscitur. Ubi jam idem, quacumque varices sunt, factum est, uno loco adducta per hamulum vena praeciditur: deinde, qua proximus hamus est, attrahitur et evellitur; ibique rursus absciditur. Ac sic undique varicibus crure liberato, tum plagarum orae committuntur, et super emplastrum glutinans injicitur.

Digitorum adhaesio.

XXXII. At, si digiti vel in utero protinus, vel propter communem exulcerationem postea cohaeserunt, scalpello diducuntur; dein separatim uterque non pingui emplastro circumdatur: atque ita per se uterque sanescit. Si vero fuit ulcus in digito, posteaque male inducta cicatrix curvum eum reddidit; primum malagma tentandum est: dein, si id nihil prodest, quod et in veteri cicatrice, et, ubi nervi laesi sunt, evenire consuevit, videre oportet, nervine id vitium, an cutis sit. Si nervi est, attingi non debet: neque enim sanabile est. Si cutis, tota cicatrix excidenda; quae fere callosa extendi digitum minus patiebatur: tum rectus sic ad novam cicatricem perducendus est.

Gangraena.

XXXIII. Gangraenam inter ungues alasque, aut inguina nasci, et, si quando medicamenta vincuntur, membrum praecidi oportere, alio loco mihi dictum est. Sed id quoque cum periculo summo fit: nam saepe in ipso opere, vel profusione sanguinis vel animae defectione moriuntur. Verum hic quoque nihil interest, an satis tutum praesidium sit, quod unicum est. Igitur inter sanam vitiatamque partem incidenda scalpello caro usque ad os est, sic, ut neque contra ipsum articulum id fiat, et potius ex sana parte aliquid excidatur, quam ex aegra relinquatur. Ubi ad os ventum est, reducenda ab eo sana caro, et circa os subsecanda est, ut ea quo-

que parte aliquid os nudetur: dein id serrula praecidendum est, quam proxime sanae carni etiam inhaerenti: ac tum frons ossis, quam serrula exasperavit, laevanda est, supraque inducenda cutis; quae sub ejusmodi curatione laxa esse debet, ut quam maxime undique os contegat. Quo cutis inducta non fuerit, id linamentis erit contegendum, et super id spongia ex aceto deliganda. Cetera postea sic facienda, ut in vulneribus, in quibus pus moveri debet, praeceptum est.

LIBER OCTAVUS.

OSSA.

Praefatio anatomica.

1. Superest ea pars, quae ad ossa pertinet: quae quo facilius accipi possit, prius positus figurasque eorum indicabo. Igitur calvaria incipit ex interiore parte concava, extrinsecus gibba, utrinque laevis, et qua cerebri membranam contegit, et qua cute, capillum gignente, contegitur: eaque simplex, ab occipitio et temporibus; duplex, usque in verticem a fronte, est: ossaque ejus, ab exterioribus partibus, dura; ab interioribus, quibus inter se connectuntur, molliora sunt: interque ea venae discurrunt, quas his alimentum subministrare, credibile est. Raro autem calvaria solida, sine suturis est: locis tamen aestuosis facilius invenitur; et id caput firmissimum, atque a dolore tutissimum est. Ex ceteris quo suturae pauciores sunt, eo capitis valetudo commodior est. Neque enim certus earum numerus est, sicut ne locus quidem. Fere tamen duae, super aures, tempora a superiore capitis parte discernunt: tertia, ad aures per verticem tendens, occipitium a summo capite diducit: quarta, ab eodem vertice per medium caput ad frontem procedit; eaque modo sub imo capillo desinit, modo frontem ipsam secans inter supercilia finitur. Ex his ceterae quidem suturae in unguem committuntur: eae vero, quae super

aures transversae sunt, totis oris paulatim extenuantur; atque ita inferiora ossa superioribus leniter insidunt. Crassissimum vero in capite os post aurem est; qua capillus, ut verisimile est, ob id ipsum non gignitur. Sub his quoque musculis, qui tempora connectunt, os medium, in exteriorem partem inclinatum, positum est. At facies suturam habet maximam, quae, a tempore incipiens, per medios oculos, naresque transversa pervenit ad alterum tempus. A qua breves duae sub interioribus angulis deorsum spectant. Et malae quoque in summa parte singulas transversas suturas habent. A mediisque naribus, aut superiorum dentium gingivis, per medium palatum una procedit; aliaque transversa idem palatum secat. Et suturae quidem in plurimis hae sunt. Foramina autem, intra caput, maxima oculorum sunt: deinde narium; tum quae in auribus habemus. Ex his, quae oculorum sunt, recta simpliciaque ad cerebrum tendunt. Narium duo foramina osse medio discernuntur: siquidem hae primum a superciliis, angulisque oculorum, osse inchoantur ad tertiam fere partem: deinde in cartilaginem versae, quo propius ori descendunt, eo magis caruncula quoque molliuntur. Sed ea foramina, quae a summis ad imas nares simplicia sunt, ibi rursus in bina itinera dividuntur: aliaque ex his, ad fauces pervia, spiritum et reddunt et accipiunt; alia, ad cerebrum tendentia, ultima parte in multa et tenuia foramina dissipantur, per quae sensus odoris nobis datur. In aure quoque primo rectum et simplex iter, procedendo flexuosum, juxta cerebrum in multa et tenuia foramina diducitur, per quae facultas audiendi est. Juxtaque ea duo parvuli quasi sinus sunt; superque eos finitur os, quod transversum a genis tendens, ab inferioribus

Calvariae ossa.

Sphenoides.

Malae.

sustinetur. Jugale appellari potest ab eadem similitudine, a qua id Graeci ζυγῶδες appellant.

Maxilla. Maxilla vero est molle os, eaque una est: cujus eadem et media, et etiam ima pars, mentum est: a quo utrinque procedit ad tempora; solaque ea movetur. Nam malae cum toto osse, quod superiores dentes exigit, immobiles sunt. Verum ipsius maxillae partes extremae quasi bicornes sunt. Alter processus, infra latior, vertice ipso tenuatur, longiusque procedens sub osse jugali subit, et super id temporum musculis illigatur. Alter brevior et rotundior, et in eo sinu, qui juxta foramina auris est, cardinis modo fit; ibique huc et illuc se inclinans maxillae facultatem motus praestat. Duriores osse

Dentes. dentes sunt: quorum pars maxillae, pars superiori ossi malarum haeret. Ex his quaterni primi, quia secant, τομικοὶ a Graecis nominantur. Hi deinde quatuor caninis dentibus ex omni parte cinguntur. Ultra quos utrinque fere maxillares quini sunt, praeterquam in iis, in quibus ultimi, qui sero gigni solent, non increverunt. Ex his priores singulis radicibus; maxillares utique binis, quidam etiam ternis, quaternisve nituntur. Fereque longior radix breviorem dentem edit; rectique dentis recta etiam radix, curvi flexa est. Exque eadem radice in pueris novus dens subit, qui multo saepius priorem expellit: interdum tamen supra infrave eum se ostendit.

Spina. Caput autem spina excipit. Ea constat ex vertebris quatuor et viginti. Septem in cervice sunt, duodecim ad costas, reliquae quinque sunt proximae costis. Eae teretes brevesque, ab utroque latere, processus duos exigunt: mediae perforatae, qua spinae medulla cerebro commissa descendit: circa quoque per duos processus tenuibus cavis perviae,

per quae a membrana cerebri similes membranulae deducuntur. Omnesque vertebrae, exceptis tribus summis, a superiore parte in ipsis processibus parum desidentes sinus habent: ab inferiore alios deorsum versus processus exigunt. Summa igitur protinus caput sustinet, per duos sinus receptis exiguis ejus processibus. Quo fit, ut caput sursum deorsum versum tuberibus exasperetur. Secunda superiori parti inferiore.[a] Quod ad circuitum pertinet, pars summa angustiore orbe finitur: ita superior ei summae circumdata in latera quoque caput moveri sinit. Tertia eodem modo secundam excipit. Ex quo facilis cervici mobilitas est. Ac, ne sustinere quidem caput posset, nisi utrinque recti valentesque nervi collum continerent, quos τένοντας Graeci appellant: siquidem horum inter omnes flexus alter semper intentus ultra prolabi superiora non patitur. Jamque vertebra tertia tubercula, quae inferiori inserantur, exigit. Ceterae processibus deorsum spectantibus in inferiores insinuantur, ac per sinus, quos utrinque habent, superiores accipiunt; multisque nervis et multa cartilagine continentur. Ac sic, uno flexu modico in promptum dato, ceteris negatis, homo erectus insistit, et aliquid ad necessaria opera curvatur.

Occipitis condyli.

Caput et sursum, et deorsum versum, tuberibus exasperatur; sursum mastoideis, deorsum condylis.

Infra cervicem vero summa costa contra humerum sita est. Inde undecim[b] inferiores usque ad imum pectus perveniunt: eaeque, primis partibus rotundae, et leniter quasi capitulatae, vertebrarum transversis processibus, ibi quoque paulum sinuatis,

Costae.

[a] "Locus corruptus," TARG. Textus mihi quidem legendus videtur, SECUNDA *(vertebra quae secunda, vel proxima)* SUPERIORI, PARTE INFERIORE (EXASPERATUR:) nimirum eo sensu, quo jam dixerat caput, superioremque vertebram, tuberibus sinubusque exasperari. PARTE enim, non PARTI, in Cod. Med. I. scribitur.

[b] "Lego SEX" dicit TARGA, "numerus enim vi. qui verus est, facile in xi. transcribendo degenerare potuit." Vide infra p. 404. l. 10.

inhaerent: inde latescunt, et in exteriorem partem recurvatae paulatim in cartilaginem degenerant; eaque parte rursus in interiora leniter flexae committuntur cum osse pectoris. Quod valens et durum a faucibus incipit, ab utroque latere lunatum, et a praecordiis, jam ipsum quoque cartilagine mollitum, terminatur. Sub costis vero prioribus quinque, quas *νόθας* Graeci nominant, breves tenuioresque, atque ipsae quoque paulatim in cartilaginem versae, extremis abdominis partibus inhaerescunt; imaque ex his, majore jam parte, nihil nisi cartilago

Scapulae. est. Rursus a cervice duo lata ossa utrinque ad scapulas tendunt: nostri scutula operta, *ὠμοπλάτας* Graeci nominant. Ea in summis verticibus sinuata, ab his triangula, paulatimque latescentia ad spinam tendunt; et quo latiora quaque parte sunt, hoc hebetiora. Atque ipsa quoque, in imo cartilaginosa, posteriore parte velut innatant: quoniam, nisi in summo, nulli ossi inhaerescunt. Ibi vero validis musculis nervisque constricta sunt.

Jugulum. At a summa costa paulo interius, quam ubi ea media est, os excrescit, ibi quidem tenue, procedens vero, quo propius lato scapularum ossi fit, eo plenius latiusque, et paulum in exteriora curvatum, quod altera verticis parte modice intumescens, sustinet jugulum.[a] Id autem ipsum recurvum, ac ne-

[a] Legi fortasse debet, "OS EXCRESCIT IBI QUIDEM TENUE; PROCEDENS VERO, PAULUM IN EXTERIORA CURVATUM, ET EO PLENIUS LATIUSQUE, QUO PROPIUS LATO SCAPULARUM OSSI FIT; QUOD (*os latum scapularum*) ALTERA VERTICIS (*acromii*) PARTE MODICE INTUMESCENS, SUSTINET JUGULUM." Vertices quidem jam supra scapulis tribuit; et hac ratione, ne una quidem vocula adjecta, locum hactenus insanabilem facile elucides. Transcribentibus enim in opere interpellatis, tales ordinis perturbationes familiares sunt. Nec impossibile omnino fuerit, ipsum CELSUM perversi quid hujusmodi commisisse: iis nimirum dictionis figuris, quas synchysin, et hysteron proteron, grammatici vocant. Vide TARG. in loc.; MORG. Ep. vii.

que inter durissima ossa numerandum, altero capite in eo, quod posui, altero in exiguo sinu pectoralis ossis insidit; paulumque motū brachii movetur, et cum lato osse scapularum, infra caput ejus, nervis et cartilagine connectitur. Hinc humerus incipit, extremis utrinque capitibus tumidus, mollis, sine medulla, cartilaginosus: medius teres, durus, medullosus: leniter gibbus, et in priorem, et in exteriorem partem. Prior autem pars est, quae a pectore est; posterior, quae ab scapulis; interior, quae ad latus tendit; exterior, quae ab eo recedit: quod ad omnes articulos pertinere, in ulterioribus patebit. Superius autem humeri caput rotundius, quam cetera ossa, de quibus adhuc dixi, parvo excessu vertici lati scapularum ossis inseritur, ac majore parte extra situm nervis deligatur. At inferius duos processus habet; inter quos, quod medium est, magis etiam extremis partibus sinuatur. Quae res sedem brachio praestat: quod constat ex ossibus duobus. Radius, quem κερκίδα Graeci appellant, superior breviorque, et primo tenuior, rotundo et leniter cavo capite exiguum humeri tuberculum recipit; atque ibi nervis et cartilagine continetur. Cubitus inferior longiorque, et primo plenior, in summo capite duobus quasi verticibus exstantibus in sinum humeri, quem inter duos processus ejus esse proposui, se inserit. Primo vero duo brachii ossa juncta, paulatim dirimuntur, rursusque ad manum coëunt, modo crassitudinis mutato: siquidem ibi radius plenior, cubitus admodum tenuis est. Dein radius, in caput cartilaginosum consurgens, in vertice ejus sinuatur: cubitus rotundus in extremo, parte altera paulum procedit. Ac, ne saepius dicendum sit, illud ignorari non oportet, plurima ossa in cartilaginem desi-

Humerus.

Aspectuum distinctio.

Radius.

Cubitus.

Articulorum cartilago.

nere, nullum articulum non sic finiri. Neque enim aut moveri posset, nisi laevi inniteretur; aut cum carne nervisque conjungi, nisi ea media quaedam materia committeret. In manu vero prima palmae pars ex multis minutisque ossibus constat, quorum numerus incertus est. Sed oblonga omnia, et triangula, structura quadam inter se connectuntur, cum invicem superior alterius angulus, alterius planities sit: eoque fit ex his unius ossis paulum in interiora concavi species. Verum ex manu duo exigui processus in sinum radii conjiciuntur. Tum ex altera parte recta quinque ossa, ad digitos tendentia, palmam explent. A quibus ipsi digiti oriuntur; qui ex ossibus ternis constant: omniumque eadem ratio est. Interius os in vertice sinuatur, recipitque exterioris exiguum tuberculum; nervique ea continent. A quibus orti ungues indurescunt: ideoque non ossi, sed carni magis radicibus suis inhaerent.

Carpus. Metacarpus. Phalanges digitorum.

Ac superiores quidem partes sic ordinatae sunt. Ima vero spina in coxarum osse desidit; quod transversum longeque valentissimum, vulvam, vesicam, rectum intestinum tuetur. Idque ab exteriore parte gibbum; ad spinam, resupinatum; a lateribus, id est, in ipsis coxis, sinus rotundos habet. A quibus oritur os, quod pectinem vocant; idque, super intestina sub pube transversum, ventrem firmat; rectius in viris, recurvatum magis in exteriora in feminis, ne partum prohibeat. Inde femina oriuntur. Quorum capita rotundiora etiam, quam humerorum sunt; cum illa ex ceteris rotundissima sint. Infra vero duos processus a priore et a posteriore parte habent. Dein dura, et medullosa, et ab exteriore parte gibba, rursus ab inferioribus quoque capitibus intumescunt. Superiora in

Pelvis. Os innominatum. Os pubis. Femur.

sinus coxae, sicut humeri in ea ossa, quae scapularum sunt, conjiciuntur: tum infra introrsus leniter intendunt, quo aequalius superiora membra sustineant. Atque in eo inferiora quoque capita media sinuantur, quo facilius excipi a cruribus possint. Quae commissura osse parvo, molli, cartilaginoso tegitur: patellam vocant. Haec super innatans, nec ulli ossi inhaerens, sed carne et nervis deligata, pauloque magis ad femoris os tendens, inter omnes crurum flexus juncturam tuetur. Ipsum autem crus est ex ossibus duobus. Etenim per omnia femur humero, crus vero brachio simile est: adeo ut habitus quoque et decor alterius ex altero cognoscatur: quod ab ossibus incipiens, etiam in carne respondet. Verum alterum os ab exteriore parte surae positum est: quod ipsum quoque sura recte nominatur. Id brevius, supraque tenuius, ad ipsos talos intumescit. Alterum a priore parte positum, cui tibiae nomen est, longius et in superiore parte plenius, solum cum femoris inferiore capite committitur; sicut cum humero cubitus. Atque ea quoque ossa, infra supraque conjuncta, media, ut in brachio, dehiscunt. Excipitur antem crus infra osse tranverso talorum: idque ipsum super os calcis situm est, quod quadam parte sinuatur, quadam excessus habet, et procedentia ex talo recipit, et in sinum ejus inseritur. Idque sine medulla durum, magisque in posteriorem partem projectum, teretem ibi figuram repraesentat. Cetera pedis ossa ad eorum, quae in manu sunt, similitudinem instructa sunt: planta palmae, digiti digitis, ungues unguibus respondent.

Patella. Membrorum harmonia. Fibula. Tibia. Astragalus. Calcaneum.

II. Omne autem os, ubi injuria accessit, aut vitiatur, aut finditur, aut frangitur, aut foratur, aut colliditur, aut loco movetur. Id, quod vitiatum

Ossium injuriae.

est, primo fere pingue fit; deinde vel nigrum, vel cariosum: quae, supernatis gravibus ulceribus aut fistulis, hisque vel longa vetustate, vel etiam cancro occupatis, eveniunt. Oportet autem ante omnia os nudare, ulcere exciso; et, si latius est ejus vitium, quam ulcus fuit, carnem subsecare, donec undique os integrum pateat: tum id, quod pingue est, semel iterumve satis est admoto ferramento adurere, ut ex eo squama secedat; aut radere, donec jam aliquid cruoris ostendatur,[a] quae integri ossis nota est. Nam necesse est aridum sit id, quod vitiatum est. Idem in cartilagine quoque laesa faciendum est: siquidem ea quoque scalpello radenda est, donec integrum id sit, quod relinquitur. Deinde, sive os sive cartilago rasa est, nitro bene trito respergendum est. Neque alia facienda sunt, ubi caries, nigritiesve in summo osse est: siquidem id vel paulo diutius eodem ferramento adurendum, vel radendum est. Qui radit haec, audacter imprimere ferramentum debet, ut et agat aliquid, et maturius desinat. Finis est, cum vel ad album os, vel ad solidum ventum est. Albo finiri ex nigritie vitium, soliditate quadam ex carie, manifestum est. Accedere etiam cruoris aliquid integro, supra dictum est. Si quando autem, an altius descenderit utrumlibet, dubium est, in carie quidem expedita cognitio est. Specillum tenue in foramina demittitur; quod magis minusve intrando, vel in summo cariem esse, vel altius descendisse, testatur. Nigrities colligi quidem potest etiam ex dolore, et ex febre, quae ubi mediocria sunt, illa alte descendisse non potest. Manifestior tamen adacta terebra fit: nam finis vitii est,

Altioris vitii cognitio expedita.

[a] Hujus notae inventae famam Abernethio retulerunt hodierni nonnulli, qui Celsum minus legunt.

ubi scobis nigra esse desiit. Igitur, si caries alte descendit, per terebram urgenda crebris foraminibus est, quae altitudine vitium aequent: tum in ea foramina demittenda candentia ferramenta sunt, donec siccum os ex toto fiat. Simul enim post haec et resolvetur ab inferiore osse, quodcunque vitiatum est; et is sinus carne replebitur; et humor aut nullus postea feretur, aut mediocris. Sin autem nigrities est, aut si caries ad alteram quoque partem ossis transit, oportet excidi. Atque idem quoque in carie, ad alteram partem ossis penetrante, fieri potest. Sed, quod totum vitiatum, totum eximendum est: si inferior pars integra est, eatenus, quod corruptum est, excidi debet. Item sive capitis, sive pectoris os, sive costa cariosa est, inutilis ustio est, et excidendi necessitas est. Neque audiendi sunt, qui, osse nudato, diem tertium exspectant, ut tunc excidant: ante inflammationem enim tutius omnia tractantur. Itaque, quantum fieri potest, eodem momento et cutis incidenda est, et os detegendum, et omni vitio liberandum est. Longeque perniciosissimum est, quod in osse pectoris est: quia vix, etiamsi recte cessit curatio, veram sanitatem reddit.

III. Exciditur vero os duobus modis. Si parvulum est, quod laesum est, modiolo, quam χοινικίδα Graeci vocant: si spatiosius, terebris. Utriusque rationem proponam. Modiolus ferramentum concavum, teres est, imis oris serratum; per quod medium clavus, ipse quoque interiore orbe cinctus, demittitur. Terebrarum autem duo genera sunt: alterum simile ei, quo fabri utuntur: alterum capituli longioris, quod ab acuto mucrone incipit, deinde subito latius fit; atque iterum ab alio principio paulo minus quam aequaliter sursum procedit. Si

Ossis excisio.

Modiolus.

Terebra.

vitium in angusto est, quod comprehendere modiolus possit, ille potius aptatur: et, si caries subest, medius clavus in foramen demittitur; si nigrities, angulo scalpri sinus exiguus fit, qui clavum recipiat, ut, eo insistente, circumactus modiolus delabi non possit: deinde is habena, quasi terebra, convertitur. Estque quidam premendi modus, ut et foret, et circumagatur: quia, si leviter imprimitur, parum proficit; si graviter, non movetur. Neque alienum est, instillare paulum rosae, vel lactis, quo magis lubrico circumagatur: quod ipsum tamen, si copiosius est, aciem ferramenti hebetat. Ubi jam iter modiolo pressum est, medius clavus educitur, et ille per se agitur: deinde, cum sanitas inferioris partis scobe cognita est, modiolus removetur. At si latius vitium est, quam ut illo comprehendatur, terebra res agenda est. Ea foramen fit in ipso fine vitiosi ossis atque integri; deinde alterum non ita longe, tertiumque, donec totus is locus, qui excidendus est, his cavis cinctus sit. Atque ibi quoque, quatenus terebra agenda sit, scobis significat. Tum excisorius scalper ab altero foramine ad alterum malleolo adactus id, quod inter utrumque medium est, excidit; ac sic ambitus similis ei fit, qui in angustiorem orbem modiolo imprimitur. Utro modo vero id circumductum est, idem excisorius scalper in osse corrupto planus summam quamque testam laevet, donec integrum os relinquatur. Vix unquam nigrities integrum; caries per totum os perrumpit, maximeque ubi vitiata calvaria est. Id quoque signi specillo significatur: quod depressum in id foramen, quod infra solidam sedem habet, et ob id renitens aliquid invenit, et madens exit: si pervium invenit, altius descendens inter os et membranam, nihil opposi-

Habena convertenda.

Scalper excisorius.

tum invenit, educiturque siccum: non quo non subsit aliqua vitiosa sanies; sed quoniam ibi, ut in latiore sede, diffusa sit. Sive autem nigrities, quam terebra detexit, sive caries, quam specillum ostendit, os transit, modioli quidem usus fere supervacuus est; quia latius pateat necesse est, quod tam alte processit. Terebra vero ea, quam secundo loco posui, utendum; eaque, ne nimis incalescat, subinde in aquam frigidam demittenda est. Sed tum majore cura agendum est, cum jam aut simplex os dimidium perforatum est, aut in duplici superius: illud spatium ipsum, hoc sanguis significat. Ergo tum lentius ducenda habena, suspendendaque magis sinistra manus est, et saepius attollenda, et foraminis altitudo consideranda; ut, quandocunque os perrumpitur, sentiamus, neque periclitemur, ne mucrone cerebri membrana laedatur: ex quo graves inflammationes, cum periculo mortis oriuntur. Factis foraminibus, eodem modo media septa, sed multo circumspectius, excidenda sunt, ne forte angulus scalpri eandem membranam violet; donec fiat aditus, per quem membranae custos immittatur: *μηνιγγοφύλακα* Graeci vocant. Lamina aenea est, firma, paulum resima, ab exteriore parte laevis; quae demissa, sic, ut exterior pars ejus cerebro propior sit, subinde ei subjicitur, quod scalpro discutiendum est: ac, si excipit ejus angulum, ultra transire non patitur: eoque et audacius, et tutius, scalprum malleolo subinde medicus ferit, donec excisum undique os, eadem lamina levetur, tollique sine ulla noxa cerebri possit. Ubi totum os ejectum est, circumradendae laevandaeque sunt orae, et si quid scobis membranae insedit, colligendum. Ubi, superiore parte sublata, inferior relicta est, non orae tantum, sed os quoque totum laevandum est, ut

Cautela.

Meningophylax.

sine noxa postea cutis increscat, quae aspero ossi innascens protinus non sanitatem, sed novos dolores movet. Patefacto cerebro, qua ratione agendum sit, dicam, cum ad fracta ossa venero. Si basis aliqua servata est, superimponenda sunt medicamenta non pinguia, quae recentibus vulneribus accommodantur; supraque imponenda lana succida, oleo atque aceto madens. Ubi tempus processit, ab ipso osse caro increscit, eaque factum manu sinum complet. Si quod etiam os adustum est, a parte sana recedit; subitque inter integram atque emortuam partem caruncula, quae, quod abscessit, expellat. Eaque fere, quia testa tenuis et angusta est, λεπὶς, id est, squama, a Graecis nominatur. Potest etiam evenire, ut ex ictu neque findatur os, neque perfringatur; sed summum tamen collidatur, exaspereturque. Quod ubi incidit, radi et laevari satis est. Haec quamvis maxime fiunt in capite, tamen ceteris quoque ossibus communia sunt: ut, ubicunque idem incidit, eodem remedio sit utendum. At quae fracta, fissa, forata, collisa sunt, quasdam proprias in singulis generibus, quasdam communes in pluribus curationes requirunt: de quibus protinus dicam, initio ab eadem calvaria accepto.

Injuriae signa.

IV. Igitur, ubi ea percussa, protinus requirendum est, num bilem is homo vomuerit; num oculi ejus obcaecati sint; num obmutuerit; num per nares auresve sanguis ei effluxerit; num conciderit; num sine sensu quasi dormiens jacuerit. Haec enim non nisi osse fracto eveniunt: atque, ubi inciderunt, scire licet, necessariam, sed difficilem curationem esse. Si vero etiam torpor accessit; si mens non constat; si nervorum vel resolutio vel distentio secuta est; verisimile est, etiam cerebri membranam esse violatam: eoque in angusto ma-

gis spes est. At si nihil horum secutum est, potest etiam dubitari, an os fractum sit: et protinus considerandum est, lapide, an ligno, an ferro, an alio telo percussum sit, et hoc ipso laevi an aspero, mediocri an vastiore, vehementer an leviter; quia quo mitior ictus fuit, eo facilius os ei restitisse credibile est. Sed nihil tamen melius est, quam certiore id nota explorare. Ergo, qua plaga est, demitti specillum oportet, neque nimis tenue, neque acutum; ne cum in quosdam naturales sinus inciderit, opinionem fracti ossis frustra faciat: neque nimis plenum; ne parvulae rimulae fallant. Ubi specillum ad os venit, si nihil nisi laeve et lubricum occurrit, integrum id videri potest: si quid asperi est, utique qua suturae non sint, fractum os esse testatur. A suturis se deceptum esse, Hippocrates memoriae prodidit;[a] more scilicet magnorum virorum, et fiduciam magnarum rerum habentium. Nam levia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt: magno ingenio, multaque nihilominus habituro, convenit etiam simplex veri erroris confessio; praecipueque in eo ministerio, quod utilitatis causa posteris traditur; ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante deceptus est. Sed haec quidem alioquin memoria magni professoris, uti interponeremus, effecit. Potest autem sutura eo nomine fallere, quia aeque aspera est; ut aliquis hanc esse, etiamsi rima est, existimet eo loco, quo subesse hanc verisimile est. Ergo eo nomine decipi non oportet: sed os aperire tutissimum est. Nam neque utique certa sedes, ut supra posui, suturarum est; et potest idem et naturaliter commissum et ictu fissum esse, juxtave ali-

Teli natura consideranda.

Hippocratis laudatio.

Sedes suturarum incerta.

[a] Popul. v. 14. ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ—λίθῳ ἐκ χειρὸς βληθεὶς κατὰ τὰς ῥαφὰς ἐν μέσῳ τῷ βρέγματι· τοῦτο παρέλαθέ με δεόμενον πρισθῆναι· ἔκλεψαν δὲ μου τὴν γνώμην αἱ ῥαφαὶ, ἔχουσαι ἐν σφῖσιν ἑωυτῇσι τοῦ βέλεος τὸ σῖνος· ὕστερον γὰρ καταφανὲς γίνεται.

quid fissum habere. Quin aliquando etiam, ubi ictus fuit vehementior, quamvis specillo nihil invenitur, tamen aperire commodius est. At si ne tum quidem rima manifesta est, inducendum super os atramentum scriptorium est, deinde scalpro id deradendum: nigritiem enim continet, si quid fissum est.

Calvariae repercussus.

Solet etiam evenire, ut altera parte fuerit ictus, et os altera fiderit. Itaque, si graviter aliquis percussus est, si mala indicia subsecuta sunt, neque ea parte, qua cutis discissa est, rima reperitur; non incommodum est, parte altera considerare, num quis locus mollior sit, et tumeat, eumque aperire: siquidem ibi fissum os reperietur. Nec tamen magno negotio cutis sanescit, etiamsi frustra secta est. Os fractum, nisi si succursum est, gravibus inflammationibus afficit, difficiliusque postea tractatur.

Effusio meningea.

Raro, sed aliquando tamen, evenit, ut os quidem totum integrum maneat, intus vero ex ictu vena aliqua in cerebri membrana rupta aliquid sanguinis mittat; isque ibi concretus magnos dolores moveat, et oculos quibusdam obcaecet. Sed fere contra id dolor est, et, eo loco cute incisa, pallidum os reperitur: ideoque id quoque os excidendum est. Quacunque autem de causa curatio haec necessaria est, si nondum satis cutis patefacta est, latius aperienda est, donec, quidquid laesum est, in conspectu sit.

Pericranium penitus tollendum.

In quo ipso videndum est, ne quid ex ipsa membranula, quae sub cute calvariam cingit, super os relinquatur: siquidem haec scalpro terebrisve lacerata vehementes febres cum inflammationibus excitat. Itaque eam commodius est ex toto ab osse diduci. Plagam, si ex vulnere est, talem necesse est habeamus, qualem acceperimus: si manu facienda est, ea fere commodissima est, quae duabus trans-

versis lineis literae X figuram accipit: tum deinde a singulis procedentibus lingulis cutis subsecatur. Inter quae, si sanguis fertur, spongia subinde in aceto tincta cohibendus est, occupandusque objectis linamentis, et caput altius excitandum. Neque id vitium ullum metum, nisi inter musculos, qui tempora continent, affert: sed ibi quoque nihil tutius fit. In omni vero fisso fractove osse, protinus antiquiores medici ad ferramenta veniebant, quibus id exciderent. Sed multo melius est, ante emplastra experiri, quae calvariae causa componuntur: eorumque aliquod oportet ex aceto mollitum per se super fissum fractumve os imponere: deinde super id, aliquanto latius, quam vulnus est, eodem medicamento illitum linteolum, et praeterea succidam lanam aceto tinctam: tum vulnus deligare, et quotidie resolvere, similiterque curare usque ad diem quintum. A sexto die etiam vapore aquae calidae per spongiam fovere: cetera eadem facere.

Emplastra ante ferramenta.

Incarnatio.

Quod si caruncula increscere coeperit, et febricula aut soluta erit, aut levior, et cupiditas cibi reverterit, satisque somni accedet, in eodem medicamento erit perseverandum. Procedente deinde tempore emolliendum id emplastrum, adjecto cerato ex rosa facto, quo facilius carnem producat: nam per se reprimendi vim habet. Hac ratione saepe rimae callo quodam implentur; estque ea ossis velut cicatrix: et latius fracta ossa, si qua inter se non cohaerebant, eodem callo glutinantur; estque id aliquanto melius velamentum cerebro, quam caro, quae exciso osse increscit. Si vero sub prima curatione febris intenditur, brevesque somni, et iidem per somnia tumultuosi sunt, ulcus madet, neque alitur, et in cervicibus glandulae oriuntur, magni dolores sunt, cibique super haec fastidium

increscit; tum demum ad manum scalprumque veniendum est. Duo vero sub ictu calvariae pericula sunt; ne vel findatur, vel medium desidat. Si fissum est, possunt orae esse compressae: vel quia altera super alteram excessit; vel etiam, quia vehementer rursus se commiserunt. Ex quo evenit, ut humor ad membranam quidem descendat, exitum vero non habeat; ac sic eam irritet, et graves inflammationes moveat.

Duo pericula, fissurae, depressionis.

At ubi medium desedit, eandem cerebri membranam os urget: interdum etiam ex fractura quibusdam velut aculeis pungentibus. His ita succurrendum est, ut tamen quam minimum ex osse dematur. Ergo, si ora alteri insedit, satis est id, quod eminet, plano scalpro excidere: quo sublato, jam rima hiat quantum curationi satis est. At si orae inter se comprimuntur, a latere ejus, interposito digiti spatio, terebra foramen faciendum est: ab eoque scalper duabus lineis ad rimam agendus, ad similitudinem literae V, sic, ut vertex ejus a foramine, basis a rima sit. Quod si rima longius patet, ab altero foramine rursus similis sinus fieri debet: et ita nihil latens in eo osse concavo est, abundeque exitus datur intus laedentibus. Ne si fractum quidem os desedit, totum excidi necesse est: sed, sive totum perfractum est, et ab alio ex toto recessit, sive circumpositae calvariae inhaeret exigua parte, ab eo, quod naturaliter se habet, scalpro dividendum est. Deinde in eo, quod desedit, juxta rimam, quam fecimus, foramina addenda sunt, si in angusto noxa est, duo; si latius patet, tria; septaque eorum excidenda: et tum scalper utrinque ad rimam agendus, sic, ut lunatum sinum faciat, imaque pars ejus intus ad fracturam, cornua ad os integrum spectent. Deinde,

Depressionis mala; spiculae.

si qua labant, et ex facili removeri possunt, forfice ad id facta colligenda sunt, maximeque ea, quae acuta membranam infestant: si id ex facili fieri non potest, subjicienda lamina est, quam custodem ejus membranae esse, proposui; et super eam, quidquid spinosum est, et intus eminet, excidendum est: eademque lamina, quidquid deorsum insedit, attollendum. Hoc genus curationis efficit, ut, qua parte fracta ossa tamen inhaerent, solidentur: qua parte abrupta sunt, sine ullo tormento sub medicamentis tempore excidant, spatiumque inter haec satis illis magnum ad extrahendam saniem relinquatur; plusque in osse propugnaculi cerebrum habeat, quam habiturum fuit, eo exciso. His factis, ea membrana acri aceto respergenda est; ut, sive aliquid sanguinis ex ea profluit, cohibeatur, sive intus concretus cruor remanet, discutiatur: tum idem medicamentum eodem modo, qui supra positus est, mollitum, ipsi membranae imponendum est: ceteraque eodem modo facienda sunt, quae ad linteolum illitum, et lanam succidam pertinent: collocandusque is loco in tepido: et curandum quotidie vulnus; bis etiam, aestate. Quod si membrana per inflammationem intumuerit, infundenda erit rosa tepida. Si usque eo tumebit, ut super ossa quoque emineat, coërcebit eam bene trita lenticula, vel folia vitis contrita, et cum recenti vel butyro, vel adipe anserino mixta: cervixque molliri debebit liquido cerato, ex irino facto. At si parum pura membrana videbitur, par modus ejus emplastri et mellis miscendus erit: idque superinfundendum; ejusque continendi causa unum aut alterum linamentum injiciendum, et super linteolo, cui emplastrum illitum sit, contegendum. Ubi satis pura membrana est, eadem ratione adjiciendum emplastro

Membranae cerebri curatio.

Victus. ceratum, ut carnem producat. Quod ad abstinentiam vero, et primos ulterioresque cibos potionesque pertinet, eadem, quae in vulneribus praecepi, servanda sunt, eo magis, quo periculosius haec pars afficitur. Quin etiam, cum jam non solum sustineri, sed ali his quoque oportebit, tamen erunt vitanda, quaecunque mandenda sunt: item fumus, et quidquid excitat sternutamentum. Spem vero certam faciunt, membrana mobilis ac sui coloris, caro increscens rubicunda, facilis motus maxillae atque cervicis. Mala signa sunt, membrana immobilis, nigra, vel livida, vel aliter coloris corrupti, dementia, acris vomitus, nervorum vel resolutio vel distentio, caro livida, maxillarum rigor, atque cervicis. Cetera, quae ad somnum, cibi desiderium, febrem, puris colorem attinent, eadem, quae in ceteris vulneribus, vel salutaria, vel mortifera sunt. Ubi bene res cedit, incipit ab ipsa membrana; vel, si os eo loco duplex est, inde quoque caro increscere; eaque id, quod inter ossa vacuum est, replet: nonnunquam etiam super calvariam excrescit. Quod si incidit, inspergenda squama aeris est, ut id reprimat cohibeatque: ea carni superdanda, quae ad cicatricem perducant. Omnibusque ea locis commode inducitur, excepta frontis ea parte, quae paulum super id est, quod inter supercilia est. Ibi enim vix fieri potest, ut non per omnem aetatem sit exulceratio: quae linteolo medicamentum habente contegenda sit. Illa utique, capite fracto, servanda sunt, ut, donec jam valida cicatrix sit, vitentur sol, ventus, frequens balneum, major vini modus.

Narium fractura. V. In naribus vero, et os, et cartilago frangi solet, et quidem modo adversa, modo a latere. Si adversa fracta sunt, alterumve ex his, nares desidunt, difficulter spiritus trahitur. Si a latere os fractum est, is locus cavus est: si cartilago, in alteram par-

tem nares declinantur. Quidquid in cartilagine incidit, excitanda ea leniter est, aut subjecto specillo, aut duobus digitis utrinque compressis: deinde in longitudinem implicata linamenta, et molli pellicula cincta circumsutaque, intus adigenda sunt; aut eodem modo compositum aliquid ex arido penicillo; aut grandis pinna, gummi, vel fabrili glutine illita, et molli pellicula circumdata, quae desidere cartilaginem non sinat. Sed, si adversa ea fracta est, aequaliter utraque naris implenda est: si a latere, crassius esse debet ab ea parte, in quam nasus jacet, ab altera tenuius id, quod inseritur. Extrinsecus autem circumdanda habena est mollis, media illita mixtis inter se simila et thuris fuligine: eaque ultra aures ducenda, et fronti duobus capitibus agglutinanda est. Id enim corpori quasi gluten inhaerescit, et, cum induruit, nares commode continet. Sin, quod intus inditum est, laedit, sicut maxime fit, ubi interior cartilago perfracta est, excitatae nares eadem tantummodo habena continendae sunt: deinde, post quatuordecim dies id ipsum demendum est. Resolvitur autem aqua calida; eaque tum is locus quotidie fovendus est. Sin os fractum est, id quoque digitis in suam sedem reponendum est: atque ubi adversum id ictum est, utraque naris implenda est; ubi a latere, ea, in quam os impulsum est: imponendumque ceratum, et paulo vehementius deligandum est; quia callus eo loco non ad sanitatem tantummodo, sed etiam ad tumorem increscit: a tertio die fovendum id aqua calida est; tantoque magis, quanto propius esse sanitati debet. Quod si plura erunt fragmenta, nihilominus extrinsecus singula in suas sedes digitis erunt compellenda; imponendaque extrinsecus eadem habena, et super eam ceratum; neque ultra fascia adhibenda est. At si quod fragmentum undique resolutum

cum ceteris non glutinabitur, intelligetur quidem ex humore, qui multus ex vulnere feretur; vulsella vero extrahetur: finitisque inflammationibus, imponetur aliquod medicamentum ex iis, quae leniter reprimunt. Pejus est, ubi aut ossi aut cartilagini fractae cutis quoque vulnus accessit. Id admodum raro fit. Si incidit, illa quidem nihilo minus eadem ratione in suas sedes excitanda sunt: cuti vero superimponendum emplastrum aliquod ex iis, quae recentibus vulneribus accommodata sunt: sed insuper nullo vinculo deligandum est.

Auris ruptio.

VI. In aure quoque interdum rumpitur cartilago. Quod si incidit, antequam pus oriatur, imponendum glutinans medicamentum est: saepe enim suppurationem prohibet, et aurem confirmat. Illud et in hac et in naribus ignorari non oportet, non quidem cartilaginem ipsam glutinari, circa tamen carnem increscere, solidarique eum locum. Itaque, si cum cute cartilago rupta est, cutis utrinque suitur. Nunc autem de ea dico, quae, cute integra, frangitur. In ea vero si jam pus natum est, aperienda altera parte cutis, et ipsa cartilago contra lunata plaga excidenda est: deinde utendum est medicamento leniter supprimente, quale lycium est aqua dilutum, donec sanguis fluere desinat: tum imponendum linteolum cum emplastro, sic, ut pingue omne vitetur; et a parte posteriore lana mollis auri subjicienda est, quae, quod est inter hanc et caput, compleat: tum ea leniter deliganda est: et a tertio die, vapore, ut in naribus posui, fovenda. Atque in his quoque generibus abstinentia primi temporis necessaria est, donec inflammatio finiatur.

Maxillae.

VII. Ab his ad maxillam venturus, indicanda quaedam puto communiter ad omnia ossa pertinentia, ne saepius eadem dicenda sint. Omne igitur os, modo rectum, ut lignum in longitudinem

finditur; modo frangitur transversum; interdum obliquum; atque id ipsum nonnunquam retusa habet capita, nonnunquam acuta; quod genus pessimum est; quia neque facile committuntur, quae nulli retuso innituntur; et carnem vulnerant, interdum nervum quoque aut musculum. Quin etiam aliquando plura fragmenta fiunt. Sed in aliis quidem ossibus ex toto saepe fragmentum a fragmento recedit: maxillae vero semper aliqua parte, etiam vexata ossa inter se cohaerent. Igitur imprimis digitis duobus utrinque prementibus, et ab ore, et ab cute, omnia ossa in suam sedem compellenda sunt. Deinde, si maxilla transversa fracta est; sub quo casu fere dens super proximum dentem excedit; ubi ea in suam sedem collocata est, duo proximi dentes, aut, si hi labant, ulteriores inter se seta deligandi sunt. Id in alio genere fracturae supervacuum est: cetera eadem facienda sunt. Nam linteolum duplex, madens vino et oleo, superinjiciendum cum eadem simila et eadem thuris fuligine est: deinde aut fascia, aut mollis habena, media in longitudinem incisa, ut utrinque mentum complectatur, et inde capita ejus supra caput adducta ibi deligentur. Illud quoque ad omnia ossa pertinens dictum erit, famem primum esse necessariam: deinde, a die tertio, humidum cibum; sublata inflammatione, paulo pleniorem, eumque, qui carnem alat: vinum per omne tempus esse alienum. Deinde tertio die resolvi debere; foveri per spongiam vapore aquae calidae; eademque, quae primo fuerunt, superdari: idem die quinto fieri, et donec inflammatio finiatur; quae vel nono die, vel septimo fere solvitur. Ea sublata, rursus ossa esse tractanda, ut, si quod fragmentum loco suo non est, reponatur: neque id esse solvendum, nisi duae partes ejus temporis, intra quod quaeque ossa con-

fervent, transierint. Fere vero inter quartumdecimum et unum et vicesimum diem sanescunt, maxilla, malae, jugulum, pectus, latum os scapularum, costae, spina, coxarum os, tali, calx, manus, planta: inter vicesimum et tricesimum diem, crura, brachiaque: inter septimum et vicesimum et quadragesimum, humeri et femina. Sed de maxilla illud quoque adjiciendum est, quod humidus cibus diu assumendus sit: atque etiam, cum tempus processit, in lagano similibusque aliis perseverandum est, donec ex toto maxillam callus firmarit. Itemque, utique primis diebus, habendum silentium.

Juguli fractura.

VIII. 1. Jugulum vero, si transversum fractum est, nonnunquam per se rursus recte coit, et, nisi movetur, sanari sine vinctura potest: nonnunquam vero, maximeque ubi motum est, elabitur; fereque id, quod a pectore est, super id, quod ab humero est, in posteriorem partem inclinatur. Cujus ea ratio est, quod per se non movetur, sed cum humeri motu consentit: itaque, eo subsistente, subit humerus agitatus. Raro vero admodum in priorem partem jugulum inclinatur; adeo ut magni professores nunquam se vidisse memoriae mandarint. Sed locuples tamen ejus rei auctor Hippocrates est. Verum, ut dissimilis uterque casus est, sic quaedam dissimilia requirit. Ubi ad scapulas jugulum tendit, simul dextra manu plana propellendus in posteriorem partem humerus est, et illud in priorem attrahendum. Ubi ad pectus conversum est, ipsum quidem retro dandum, humerus autem in priorem partem adducendus est: ac, si is inferior est, non id, quod a pectore est, deprimendum est, quia immobile est: sed humerus ipse attollendus: si casu superior est, id, quod a pectore est, implendum lana, et humerus ad pectus deligandus est. Si

acuta fragmenta sunt, incidi contra cutis debet; ex ossibus ea, quae carnem vulnerant, praecidenda; tum retusa ossa committenda sunt; si quod ab aliqua parte eminet, opponendum ei triplex linteolum est, in vino et oleo tinctum. Si plura fragmenta sunt, excipienda sunt ex ferula facto canaliculo, eodemque intus incerato, ne fascia diducatur; quae jugulo composito circumdanda est saepius potius, quam valentius: quod ipsum quoque in omnibus ossibus fractis perpetuum est. A dextro vero jugulo, si id fractum est, ad alam sinistram; a sinistro, ad dextram, rursusque sub ala sua fascia dari debet: post haec, si jugulum ad scapulas inclinatum est, brachium ad latus: si in partem priorem, ad cervicem deligandum est: supinusque homo collocandus. Cetera eadem facienda, quae supra comprehensa sunt.

Ossium fixorum curatio.

2. Sunt vero plura ossa fere immobilia, vel dura, vel cartilaginosa, quae vel franguntur, vel forantur, vel colliduntur, vel finduntur; ut malae, pectus, latum os scapularum, costae, spina, coxarum os, tali, calx, manus, planta. Horum omnium eadem curatio est. Si supra vulnus est, id suis medicamentis nutriendum est: quo sanescente, rimas quoque ossis, aut, si quod foramen est, callus implet. Si cutis integra est, et os laesum esse ex dolore colligimus, nihil aliud, quam quiescendum; imponendumque ceratum est, et leniter deligandum, donec sanitate ossis dolor finiatur.

De costis fractis.

IX. 1. Proprie tamen quaedam de costa dicenda sunt; quia juxta viscera est, gravioribusque periculis is locus expositus est. Haec quoque igitur interdum sic finditur, ut ne summum quidem os, sed interior pars ejus, quae rara est, laedatur: interdum sic, ut eam totam is casus perruperit. Si

tota fracta non est, nec sanguis exspuitur, nec febricula sequitur, nec quidquam suppurat, nisi admodum raro, nec dolor magnus est; tactu tamen is locus leviter indolescit. Sed abunde est eadem, quae supra scripta sunt, facere; et a media fascia incipere deligare, ne in alterutram partem haec cutem inclinet: ab uno vero et vicesimo die, quo utique os esse debet glutinatum, id agendum cibis uberioribus est, ut corpus quam plenissimum fiat, quo melius os vestiat; quod illo loco tenerum adhuc injuriae sub tenui cute expositum est. Per omne autem tempus curationis, vitandus clamor, sermo quoque, tumultus, ira, motus vehementior corporis, fumus, pulvis, et quidquid vel tussim vel sternutamentum movet: ne spiritum quidem magnopere continere expedit. At si tota costa perfracta est, casus asperior est: nam et graves inflammationes, et febris, et suppuratio, et saepe vitae periculum sequitur, et sanguis spuitur. Ergo, si vires patiuntur, ab eo brachio, quod super eam costam est, sanguis mittendus est: si non patiuntur, alvus tamen sine ullo acri ducenda est; diutiusque inedia pugnandum. Panis vero ante septimum diem non assumendus; sed una sorbitione vivendum: imponendumque ei loco ceratum ex lino factum, cui cocta quoque resina adjecta sit; aut Polyárchi malagma; aut panni ex vino et rosa et oleo; superque imponenda lana succida mollis, et duae fasciae a mediis orsae, minimeque adstrictae: multo vero magis omnia vitanda, quae supra posui; adeo ut ne spiritus quidem saepius movendus sit. Quod si tussis infestabit, ad id potio sumenda erit, vel ex trixagine,[a] vel ex ruta, vel ex herba stoechade,[b]

[a] Rhinanthus Trixago L.? [b] Lavandula Stoechas L.

vel ex cumino et pipere. Gravioribus vero doloribus urgentibus, cataplasma imponi quoque conveniet, vel ex lolio, vel ex hordeo, cui pinguis fici tertia pars sit adjecta.

Et id quidem interdiu superjacebit: noctu vero idem aut ceratum, aut malagma, aut panni; quia potest cataplasma decidere. Ergo quotidie quoque resolvetur, donec jam cerato aut malagmate possimus esse contenti. Et decem quidem diebus extenuabitur fame corpus: ab undecimo vero ali incipiet; ideoque etiam laxior, quam primo, fascia circumligabitur. Fereque ea curatio ad quadragesimum diem perveniet. Sub qua si metus erit suppurationis, plus malagma, quam ceratum, ad digerendum proficiet. Si suppuratio vicerit, neque per quae supra scripta sunt, discuti potuerit; omnis mora vitanda erit, ne os infra vitietur: sed, qua parte maxime tumebit, demittendum erit candens ferramentum, donec ad pus perveniat; idque effundendum. Si nusquam caput se ostendet, ubi maxime pus subsit, sic intelligemus: creta Cimolia totum locum illinemus, et siccari patiemur: quo loco maxime humor in ea perseverabit, ibi pus proximum erit; eaque uri debebit. Si latius aliquid abscedet, duobus aut tribus locis erit perforandum: demittendumque linamentum, aut aliquid ex penicillo, quod summum lino sit devinctum, ut facile educatur. Reliqua eadem, quae in ceteris adustis, facienda sunt. Ubi purum erit ulcus, ali corpus debebit, ne tabes, perniciosa futura, id malum subsequatur. Nonnunquam etiam, levius ipso osse affecto, et inter initia neglecto, non pus, sed humor quidam mucis similis, intus coit; mollescitque contra cutis; in qua simili ustione utendum est. Victus.

Spinae fractura.

2. In spina quoque est, quod proprie notemus. Nam si id, quod ex vertebra excedit, aliquo modo fractum est, locus quidem concavus fit; punctiones autem in eo sentiuntur; quia necesse est ea fragmenta spinosa esse: quo fit, ut homo in interiorem partem subinde nitatur. Haec noscendae rei causa sunt. Medicamentis vero iisdem opus est, quae prima parte hujus capitis exposita sunt.

Communia quaedam.

X. 1. Similes rursus ex magna parte casus curationesque sunt humeri et femoris: communia etiam quaedam humeris, brachiis, feminibus, cruribus, digitis. Siquidem ea minime periculose media franguntur: quo propior fractura capiti vel superiori vel inferiori est, eo pejor est: nam et majores dolores affert, et difficilius curatur. Ea maxime tolerabilis est simplex, transversa: pejor, ubi multa fragmenta, atque ubi obliqua: pessimum, ubi eadem acuta sunt. Nonnunquam autem fracta in his ossa in suis sedibus remanent: multo saepius excidunt, aliudque super aliud effertur: idque ante omnia considerari debet; et sunt notae certae. Si suis sedibus sunt mota, resima, punctionisque sensum repraesentant; tactu inaequalia sunt. Si vero non adversa, sed obliqua junguntur, quod fit, ubi loco suo non sunt, membrum id altero latere brevius est, et musculi ejus tument. Ergo, si hoc deprehensum est, protinus id membrum oportet extendere: nam nervi musculique, intenti per ossa, contrahuntur; neque in suum locum veniunt, nisi illos per vim aliquis intendit. Rursus, si primis diebus id omissum est, inflammatio oritur; sub qua et difficile, et periculose, vis nervis adhibetur: nam distentio nervorum, vel cancer sequitur; vel certe, ut mitissime agatur, pus. Itaque, si ante reposita ossa non sunt, postea reponenda sunt. Intendere autem di-

Inflammatio.

gitum, vel aliud quoque membrum, si adhuc tenerum est, etiam unus homo potest; cum alteram partem dextra, alteram sinistra prehendit. Valentius membrum duobus eget, qui in diversa contendant. Si firmiores nervi sunt, ut in viris robustis, maximeque eorum feminibus et cruribus evenit; habenis quoque, vel linteis fasciis utrinque capita articulorum deliganda, et per plures in diversa ducenda sunt. Ubi paulo longius, quam naturaliter esse debet, membrum vis fecit; tum demum ossa manibus in suam sedem compellenda sunt: indiciumque ossis repositi est dolor sublatus, et membrum alteri aequatum. Involvendum duplicibus triplicibusve pannis in vino et oleo tinctis; quos linteos esse, commodius est. Fere vero fasciis sex opus est. Prima brevissima adhibenda; quae circa fracturam ter voluta sursum versum feratur, et quasi in cochleam serpat: satisque est, eam ter hoc quoque modo circuire. Altera dimidio longior: eaque, si qua parte os eminet, ab ea; si totum aequale est, undelibet super fracturam debet incipere, priori adversa, deorsumque tendere; atque iterum ad fracturam reversa, in superiore parte ultra priorem fasciam desinere. Super has injiciendum latiore linteo ceratum est, quod eas contineat. Ac, si qua parte os eminet, triplex ea pannus objiciendus, eodem vino et oleo madens. Haec tertia fascia comprehendenda sunt, quartaque, sic, ut semper insequens priori adversa sit, et tertia tantum in inferiore parte, tres in superiore finiant: quia satius est saepius circuire, quam adstringi: siquidem id, quod adstrictum est, alienatur, et cancro opportunum est. Articulum autem quam minime vincire opus est: sed, si juxta hunc os fractum est, necesse est. Deligatum vero membrum in diem tertium

Extensio.

Contra-extensio.

Membri deligatio.

continendum est: eaque vinctura talis esse debet, ut primo die nihil offenderit, non tamen laxa visa sit; secundo laxior; tertio jam paene resoluta. Ergo tum rursum id membrum deligandum, adjiciendaque prioribus quinta fascia est: iterumque quinto die resolvendum est, et sex fasciis involvendum, sic, ut tertia et quinta infra, ceterae supra finiantur. Quotiescunque autem solvitur membrum, calida aqua fovendum est. Sed, si juxta articulum fractura est, diu instillandum vinum est, exigua parte olei adjecta; eademque omnia facienda, donec adeo inflammatio solvatur, ut tenuius quoque, quam ex consuetudine, id membrum fiat: quod si septimus dies non dedit, certe nonus exhibet: tum facillime ossa tractantur. Rursus ergo, si parum commissa sunt, committi debent: si qua fragmenta eminent, in suas sedes reponenda sunt: deinde eodem modo membrum deligandum, ferulaeque super accommodandae sunt, quae fissae circumpositaeque ossa in sua sede contineant: et in quam partem fractura inclinat, ab ea latior valentiorque ferula imponenda est. Easque omnes circa articulum esse oportet resimas, ne hunc laedant; nec ultra adstringi, quam ut ossa contineant: et cum spatio laxentur, tertio quoque die paulum habenis suis coarctari: ac, si nulla prurigo, nullus dolor est, sic manere, donec duae partes ejus temporis, quo quodque os confervet, compleantur: postea levius aqua calida fovere, quia primo digeri materiam opus est, tum evocari. Ergo cerato quoque liquido id leniter est ungendum, perfricandaque summa cutis est; laxiusque id deligandum est: tertio quoque die solvendum, sic, ut remota calida aqua, cetera eadem fiant: tantummodo singulae fasciae, quoties resolutae fuerint, subtrahantur.

Solutio.

2. Haec communia sunt: illa propria. Siquidem humerus fractus, non sic, ut membrum aliud, intenditur: sed homo collocatur alto sedili, medicus autem humiliore adversus. Una fascia, brachium amplexa, ex cervice ipsius, qui laesus est, id sustinet: altera, ab altera parte super caput data, ibi accipit nodum: tertia, vincto imo humero deorsum demittitur, ibi quoque capitibus ejus inter se vinctis. Deinde ab occipitio ipsius, minister sub ea fascia, quam secundo loco posui, porrecto, si dexter humerus ducendus est, dextro, si sinister, sinistro brachio, demissum inter femina ejus, qui curatur, baculum tenet: medicus super eam fasciam, de qua tertio loco dixi, plantam injicit dextram, si sinister, sinistram, si dexter humerus curatur; simulque alteram fasciam minister attollit, alteram premit medicus: quo fit, ut leniter humerus extendatur. Fasciis vero, si medium aut imum os fractum est, brevioribus opus est; si summum, longioribus: ut ab eo sub altera quoque ala per pectus et scapulas porrigantur. Protinus vero brachium, cum deligatur, sic inclinandum est: idque efficit, ut ante fascias quoque sic figurandum sit; ne postea suspensum aliter, atque cum deligabatur, humerum inclinet. Brachioque suspenso, ipse quoque humerus ad latus leniter deligandus est: per quae fit, ut minime moveatur: ideoque ossa sic se habent, ut aliquis composuit. Cum ad ferulas ventum est, extrinsecus esse earum longissimae debent; a lacerto breviores; sed sub ala brevissimae: saepiusque eae resolvendae sunt, ubi in vicinia cubiti humerus fractus est; ne ibi nervi rigescant, et inutile brachium efficiant. Quoties solutae sunt, fractura manu continenda; cubitus aqua calida fovendus, et molli cerato perfricandus; ferulaeque vel omnino non imponendae

Propria ossibus fractis.

Ferulae.

contra eminentia cubiti, vel aliquanto breviores, sunt.

Brachii fractura.

3. At si brachium fractum est, in primis considerandum est, alterum os, an utrumque comminutum sit: non quo alia in ejusmodi casu curatio sit admovenda; sed primum, ut valentius extendatur, si utrumque os fractum est; quia necesse est minus nervos contrahi altero osse integro, eosque intendente: deinde, ut curiosius omnia in continendis ossibus fiant, si neutrum alteri auxilio est. Nam, ubi alterum integrum est, plus opis in eo, quam in fasciis ferulisque est. Deligari autem brachium debet, paulum pollice ad pectus inclinato; siquidem is maxime brachii naturalis habitus sit: idque involutum mitella commodissime excipitur; quae latitudine ipsi brachio, perangustis capitibus collo injicitur: atque ita commode brachium ex cervice suspensum est. Idque paulum supra cubiti alterius regionem pendere oportet.

Olecrani.

4. Quod si ex summo cubito quid fractum sit, glutinare id vinciendo alienum est: fit enim brachium immobile. At si nihil aliud quam dolori occursum est, idem, qui fuit, ejus usus est.

Cruris.

5. In crure aeque ad rem pertinet, alterum saltem os integrum manere. Commune vero ei femorique est, quod, ubi deligatum est, in canalem conjiciendum est. Is canalis et inferiore parte foramina habere debet, per quae, si quis humor excesserit, descendat: et a planta moram, quae simul et sustineat eam, et delabi non patiatur: et a lateribus cava, per quae loris datis, morae quaedam crus femurque, ut collocatum est, detineant. Esse etiam is debet, a planta, si crus fractum est, circa poplitem; si femur, usque ad coxam; si juxta superius caput femoris, sic, ut ipsa quoque ei coxa insit. Ne-

que tamen ignorari oportet, si femur fractum est, fieri brevius; quia nunquam in antiquum statum revertitur; summisque digitis postea cruris ejus insisti: sed multo tamen foedior debilitas est, ubi fortunae negligentia quoque accessit.

6. Digitum satis est ad unum surculum post inflammationem deligari. Digiti.

7. His proprie ad singula membra pertinentibus, rursus illa communia sunt: primis diebus fames: deinde tum, cum jam increscere callum oportet, liberalius alimentum: longa a vino abstinentia: fomentum aquae calidae, dum inflammatio est, liberale; cum ea desiit, modicum: tum etiam longior ulterioribus, e liquido cerato, membris, et mollis tamen unctio. Nec protinus exercendum id membrum, sed paulatim ad antiquos usus reducendum est. Gravius aliquanto est, cum ossis fracturae carnis quoque vulnus accessit; maximeque, si id musculi femoris aut humeri senserint: nam et inflammationes multo graviores, et promptiores cancros habent. Ac femur quidem, si ossa inter se cesserunt, fere praecidi necesse est. Humerus vero quoque in periculum venit; sed facilius conservatur. Quibus periculis etiam magis id expositum, quod juxta ipsos articulos ictum est. Curiosius igitur agendum est; et musculus quidem per mediam plagam transversus praecidendus: sanguis vero, si parum fluxit, mittendus: corpus inedia extenuandum. Ac reliqua quidem membra lentius intendenda, et lenius in iis ossa in suam sedem reponenda sunt: his vero neque intendi nervos, neque ossa tractari, satis expedit: ipsique homini permittendum est, ut sic ea collocata habeat, quemadmodum minime laedunt. Omnibus autem his vulneribus imponendum primo linamentum est,

Communia addenda.

Fractura complex.

vino madens, cui rosae paulum admodum adjectum sit: cetera eadem. Deligandaque fasciis sunt, aliquanto, quam vulnus, latioribus; laxius scilicet, quam si ea plaga non esset; quanto facilius et alienari et occupari cancro vnlnus potest: numero potius fasciarum id agendum est, ut laxae quoque aeque contineant. Quod in femore, humeroque sic fiet, si ossa forte recte concurrerint: sin aliter se habebunt, eatenus circumdari fascia debebit, ut impositum medicamentum contineat. Cetera eadem, quae supra scripsi, facienda sunt: praeterquam quod neque ferulis, neque canalibus, inter quae vulnus sanescere non potest, sed pluribus tantummodo et latioribus fasciis opus est: ingerendumque subinde in eas est calidum oleum, et vinum; magisque in primo fame utendum; vulnus calida aqua fovendum; frigusque omni ratione vitandum, et transeundum ad medicamenta, quae puri movendo sunt: majorque vulneri, quam ossi cura adhibenda. Ergo quotidie solvendum nutriendumque est.

Si fragmentum ossis eminet.

Inter quae si quod parvulum fragmentum ossis eminet, id, si retusum est, in suam sedem dandum: si acutum, ante acumen ejus, si longius est, praecidendum; si brevius, limandum, et utrumque scalpro laevandum: tum ipsum recondendum est: ac, si id manus facere non potest, vulsella, quali fabri utuntur, injicienda est recte se habenti capiti, ab ea parte, qua sima est; ut ea parte, qua gibba est, eminens os in suam sedem compellat. Si id majus est, membranulisque cingitur, sinere oportet eas sub medicamentis resolvi, idque os, ubi jam nudatum est, abscindere; quod maturius scilicet faciendum est: potestque ea ratione et os coire, et vulnus sanescere: illud suo tempore; hoc, prout se habet. Nonnunquam etiam in magno vulnere

evenit, ut fragmenta quaedam velut emoriantur, neque cum ceteris coëant: quod hic quoque ex modo fluentis humoris colligitur. Quo magis necessarium est, saepius ulcus resolvere, atque nutrire. Sequitur vero, ut id os per se post aliquot dies excidat. Cum tam misera antea conditio vulneris sit, tamen id interdum manus[a] diutiusque facies. Saepe enim integra cutis osse abrumpitur, protinusque prurigo et dolor oritur. Quae solvere, si accidit, maturius oportet, et fovere aqua, per aestatem, frigida; per hiemem, egelida: deinde ceratum myrteum imponere. Interdum fractura quibusdam velut aculeis carnem vexat. Quo a prurigine et punctionibus cognito, aperire id medicus, eosque aculeos praecidere necesse habet. Reliqua vero curatio in utroque hoc casu eadem est, quae, ubi plagam ictus protinus intulit. Puro jam ulcere, cibis hic quoque utendum est carnem producentibus. Fragmenta ossium non coëuntia. Aculei.

Si brevius adhuc membrum est, et ossa loco suo non sunt, paxillus tenuis quam laevissimi generis inter ea demitti debet, sic, ut capite paulum supra ulcus emineat; isque quotidie plenior adigendus est, donec par id membrum alteri fiat. Tum paxillus removendus; vulnus sanandum est; cicatrix inducta fovenda frigida aqua est, in qua myrtus, hedera, aliaeve similes verbenae decoctae sint, illinendumque medicamentum est, quod siccet: et magis etiam hic quiescendum, donec id membrum confirmetur. Si quando vero ossa non conferbuerunt, quae saepe soluta, saepe mota sunt, in aperto deinde curatio est; possunt enim coire. Si vetustas occupavit, membrum extendendum est, ut ali- Paxilli usus.

[a] Anne corruptum hunc locum sic legamus, levissima textus mutatione? TAMEN ID INTERDUM MAJUS, (scilicet dilatando vulnere) DIUTIUSQUE, FACIES. Vide TARG. in locum.

quid laedatur: ossa inter se manu dividenda, ut concurrendo exasperentur, et, si quid pingue est, eradatur, totumque id quasi recens fiat: magna tamen cura habita, ne nervi musculive laedantur. Tum vino fovendum est, in quo malicorium decoctum sit; imponendumque id ipsum ovi albo mixtum: tertio die resolvendum, fovendumque aqua, in qua verbenae, de quibus supra dixi, decoctae sint: quinto die idem faciendum, ferulaeque circumdandae: cetera, et ante, et post, eadem facienda, quae supra scripsi.

Deformitas. Solent tamen interdum transversa inter se ossa confervere: eoque et brevius membrum, et indecorum fit; et, si capita acutiora sunt, assiduae punctiones sentiuntur. Ob quam causam frangi rursus ossa et dirigi debent. Id hoc modo fit. Calida aqua multa membrum id fovetur, et ex cerato liquido perfricatur, intenditurque: inter haec, medicus pertractans ossa, ut adhuc tenero callo, manibus ea diducit, compellitque id, quod eminet, in suam sedem: et, si parum valuit, ab ea parte, in quam os se inclinat, involutam lana regulam objicit; atque ita deligando, assuescere iterum vetustae sedi cogit. Nonnunquam autem recte quidem ossa conferbuerunt, superincrevit vero nimius callus; ideoque locus intumuit. Quod ubi incidit, diu leniterque id membrum perfricandum est ex oleo, et sale, et nitro, multumque aqua calida salsa fovendum; et imponendum malagma, quod digerat; adstrictiusque alligandum; oleribusque, et praeterea vomitu utendum: per quae cum carne callus quoque extenuatur. Confertque aliquid de sinapi cum ficu in alterum par membrum impositum, donec id paulum erodat, eoque evocet materiam. Ubi his tumor extenuatus est, rursus ad ordinem vitae revertendum est.

XI. Ac de fractis quidem ossibus hactenus dictum sit. Moventur autem ea sedibus suis duobus modis. Nam modo, quae juncta sunt inter se, dehiscunt: ut cum latum scapularum os ab humero recedit; et in brachio, radius a cubito; et in crure, tibia a sura; interdum a saltu, calcis os a talo; quod raro tamen fit: modo articuli suis sedibus excidunt. Ante de prioribus dicam. Quorum ubi aliquid incidit, protinus is locus cavus est, depressusque digitus sinum invenit: deinde gravis inflammatio oritur; atque in talis praecipue: siquidem febres quoque, et cancros, et nervorum vel distentiones, vel rigores, qui caput scapulis annectunt, movere consuevit. Quorum vitandorum causa, facienda eadem sunt, quae in ossibus mobilibus laesis [aliquid ubi incidit, protinus is locus][a] proposita sunt; ut dolor tumorque per ea tollantur. Nam diducta ossa nunquam rursus inter se junguntur; et, ut aliquid decoris eo loco, sic nihil usus amittitur. Maxilla vero et vertebrae, omnesque articuli, cum validis nervis comprehendantur, excidunt aut vi expulsi, aut aliquo casu nervis vel ruptis, vel infirmatis; faciliusque in pueris et adolescentulis, quam in robustioribus. Hique elabuntur in priorem et in posteriorem, in interiorem et in exteriorem partem; quidam omnibus modis, quidam certis: suntque quaedam communia omnium signa, quaedam propria cujusque. Siquidem semper ea parte tumor est, in quam os prorumpit; ea sinus, a

Luxationes.

Hiatus articulorum.

[a] Haec verba, manifeste ab incuria transcribentium, dum paginam verterent, in textum irrepserunt. Veniunt enim a sententiae proximae initio: "QUORUM UBI ALIQUID INCIDIT PROTINUS IS LOCUS CAVUS EST," &c. Scriba nimirum, ut solet, ad voculam "LAESIS" interpellatus, iterumque ad operam revertens scripturam coepisset apud voculam "ALIQUID," et perrexisset "UBI INCIDAT PROTINUS IS LOCUS"—donec errore percepto, iterum ad proprium initium "PROPOSITA SUNT" transiit, litura tamen neglecta. Vide TARG. in locum.

qua recessit. Et haec quidem in omnibus deprehenduntur: alia vero in singulis: quae, simulatque de quoque dicam, proponenda erunt. Sed ut excidere omnes articuli possunt, sic non omnes reponuntur. Caput enim nunquam compellitur, neque in spina vertebra, neque ea maxilla, quae, utraque parte prolapsa, antequam reponeretur, inflammationem movit. Rursum, qui nervorum vitio prolapsi sunt, compulsi quoque in suas sedes iterum excidunt. Ac quibus in pueritia exciderunt, neque repositi sunt, minus quam ceteri crescunt. Omniumque, quae loco suo non sunt, caro emacrescit, magisque in proximo membro, quam in ulteriore: ut puta, si humerus loco suo non est, major in eo ipso fit, quam in brachio; major in hoc, quam in manu, macies. Tum pro sedibus, et pro casibus, qui inciderunt, aut major aut minor usus ejus membri relinquitur: quoque in eo plus usus superest, eo minus id extenuatur.

Inflammatio articulorum.

Quidquid autem loco suo motum est, ante inflammationem reponendum est. Si illa occupavit, dum conquiescat, lacessendum non est: ubi finita est, tentandum est in iis membris, quae id patiuntur. Multum autem eo confert et corporis et nervorum habitus. Nam, si corpus tenue, si humidum est, si nervi infirmi, expeditius os reponitur: sed et primo facilius excidit, et postea minus fideliter continetur. Quae contraria his sunt, melius continent: sed id, quod expulsum est, difficulter admittunt. Oportet autem ipsam inflammationem levare, super succida lana ex aceto imposita: a cibo, si valentioris articuli casus est, triduo; interdum etiam quinque diebus abstinere: bibere aquam calidam, dum sitim finiat: curiosiusque haec facere, iis ossibus motis, quae validis plenisque musculis continentur:

si vero etiam febris accessit, multo magis: deinde ex die quinto fovere aqua calida; remotaque lana, ceratum imponere ex cyprino factum, nitro quoque adjecto, donec omnis inflammatio finiatur. Tunc infrictionem ei membro adhibere; cibis uti bonis; uti vino modice: jamque ad usus quoque suos id membrum promovere; quia motus, ut in dolore pestifer, sic alias saluberrimus corpori est. Haec communia sunt: nunc de singulis dicam.

XII. Maxilla in priorem partem propellitur; sed modo altera parte, modo utraque. Si altera, in contrariam partem ipsa mentumque inclinatur: dentes paribus non respondent; sed sub iis, qui secant, canini sunt. At si utraque, totum mentum in exteriorem partem promovetur; inferioresque dentes longius, quam superiores, excedunt; intentique super musculi apparent. Primo quoque tempore homo in sedili collocandus est, sic, ut minister a posteriore parte caput ejus contineat, vel sic, ut juxta parietem is sedeat, subjecto inter parietem et caput ejus scorteo pulvino duro; eoque caput per ministrum urgeatur, quo sit immobilius: tum medici digiti pollices, linteolis vel fasciis, ne dilabantur, involuti in os ejus conjiciendi, ceteri extrinsecus admovendi sunt. Ubi vehementer maxilla apprehensa est, si una parte procidit, concutiendum mentum, et ad guttur adducendum est: tum simul et caput apprehendendum, et, excitato mento, maxilla in suam sedem compellenda, et os ejus comprimendum est, sic, ut omnia paene uno momento fiant. Sin utraque parte prolapsa est, eadem omnia facienda; sed aequaliter retro maxilla agenda est. Reposito osse, si cum dolore oculorum et cervicis iste casus incidit, ex brachio sanguis mittendus est. Cum omnibus vero, quorum ossa mota sunt, primo

Maxillae luxatio.

liquidior cibus conveniat, tum his praecipue: adeo ut sermo quoque, frequenti motu oris per nervos, laedat.

Cervicis. XIII. Caput duobus processibus in duos sinus summae vertebrae demissis super cervicem contineri, in prima parte proposui. Hi processus interdum in posteriorem partem excidunt; quo fit, ut nervi sub occipitio extendantur, mentum pectori adglutinetur, neque bibere is, neque loqui possit, interdum sine voluntate semen emittat: quibus celerrime mors supervenit. Ponendum autem hoc esse credidi, non quo curatio ejus rei ulla sit; sed ut res indiciis cognosceretur, et non putarent sibi medicum defuisse, si qui sic aliquem perdidissent.

Spinae. XIV. Idem casus manet eos, quorum in spina vertebrae exciderunt. Id enim non potest fieri, nisi et medulla, quae per medium, et duabus membranulis, quae per duos a lateribus processus feruntur, et nervis, qui continent, ruptis. Excidunt autem et in posteriorem partem, et in priorem; et supra septum transversum, et infra. In utramvis partem exciderint, a posteriore parte vel tumor, vel sinus erit. Si super septum id incidit, manus resolvuntur, vomitus, aut distentio nervorum insequitur, spiritus difficulter movetur, dolor urget, et aures obtusae sunt. Si sub septo, femina resolvuntur, urina supprimitur, interdum etiam sine voluntate prorumpit. Ex ejusmodi casibus, ut tardius, quam ex capitis, sic tamen intra triduum homo moritur. Nam, quod Hippocrates dixit, vertebra in exteriorem partem prolapsa, pronum hominem collocandum esse, et extendendum, tum calce aliquem super ipsum debere consistere, et id intus impellere: in iis accipiendum est, quae paulum excesserunt; non in iis, quae totae loco motae sunt. Nonnunquam enim

Super septum. Sub septo.

nervorum imbecillitas efficit, ut, quamvis non exciderit vertebra, paulum tamen in priorem partem promineat. Id non jugulat: sed ab interiore parte ne contingit quidem posse: ab exteriore si propulsum est, plerumque iterum redit; nisi, quod admodum rarum est, vis nervis restituta est.

Humeri; in alam aut in priorem partem.

XV. Humerus autem modo in alam excidit, modo in partem priorem. Si in alam delapsus est, ei junctus cubitus recedit ab latere; rursum juxta ejusdem partis aurem cum humero porrigi non potest; longiusque altero id brachium est. Si in priorem partem, summum quidem brachium extenditur, minus tamen, quam naturaliter; difficiliusque in priorem partem, quam in posteriorem, cubitus porrigitur. Igitur, si in alam humerus excidit, et vel puerile adhuc est corpus, vel molle, certe imbecillibus nervis intentum est, satis est collocare id in sedili; et ex duobus ministris alteri imperare, ut caput lati scapularum ossis leniter reducat; alteri, ut brachium extendat: ipsum posteriore parte residentem, humerum sub ala ejus cogere, simulque et latum os, et altera manu brachium ejus ad latus impellere. At si vastius corpus, nervive robustiores sunt, necessaria est spathula lignea, quae et crassitudinem duorum digitorum habet, et longitudine ab ala usque ad digitos pervenit: in qua summa capitulum est rotundum et leniter cavum, ut recipere particulam aliquam ex capite humeri possit. In ea bina foramina tribus locis sunt, inter se spatio distantibus; in quae lora mollia conjiciuntur. Eaque spatha, fascia involuta, quo minus tactu laedat, ad alam a brachio dirigitur, sic, ut caput ejus summae alae subjiciatur: deinde loris suis ad brachium deligatur; uno loco, paulum infra humeri caput; altero, paulum supra cubitum; tertio, supra manum:

cui rei protinus intervalla tunc quoque foraminum aptata sunt. Sic brachium deligatum super scalae gallinariae gradum trajicitur, ita alte, ut consistere homo ipse non possit; simulque in alteram partem corpus demittitur, in alteram brachium intenditur: eoque fit, ut capite ligni caput humeri impulsum in suam sedem, modo cum sono, modo sine hoc compellatur. Multas alias esse rationes, scire facile est uno Hippocrate lecto; sed non alia magis usu comprobata est. At si in partem priorem humerus excidit, supinus homo collocandus est; fasciaque, aut habena media ala circumdanda est, capitaque ejus post caput hominis ministro tradenda, brachium alteri; praecipiendumque, ut ille habenam, hic brachium extendat: deinde medicus, caput quidem hominis sinistra debet repellere; dextra vero cubitum cum humero attollere, et os in suam sedem compellere; faciliusque id in hoc casu, quam in priore, revertitur. Reposito humero, lana alae subjicienda est; si in interiore parte os fuit, ut ei opponatur; si in priore, ut tamen commodius deligetur. Tum fascia, primum sub ala obvoluta, caput ejus debet comprehendere, deinde per pectus ad alteram alam, ab eaque ad scapulas, rursusque ad ejusdem humeri caput tendere, saepiusque ad eandem rationem circumagi, donec bene id teneat. Vinctus hac ratione humerus commodius continetur, si adductus ad latus, ad id quoque fascia deligatur.

In priorem partem.

Cubiti.

XVI. In cubito autem tria coire ossa, humeri et radii et cubiti ipsius, ex iis, quae prima parte hujus voluminis posita sunt, intelligi potuit. Si cubitus, qui annexus humero est, ab hoc excidit, radius, qui adjunctus est, interdum trahitur, interdum subsistit. In omnes vero quatuor partes excidere cubitus potest: sed, si in priorem prolapsus est, extentum

brachium est, neque recurvatur: si in posteriorem, brachium curvum est, neque extenditur, breviusque altero est; interdum febrem, vomitumque bilis movet: si in exteriorem, interioremve, brachium porrectum est, sed paulum in eam partem, a qua os recessit, recurvatum. Quidquid incidit, reponendi ratio una est; neque in cubito tantum, sed in omnibus quoque membris longis, quae per articulum longa testa junguntur: utrumque membrum in diversas partes extendere, donec spatium inter ossa liberum sit; tum id os, quod excidit, ab ea parte, in quam prolapsum est, in contrariam impellere. Extendendi tamen alia atque alia genera sunt, prout nervi valent, aut ossa huc illucve se dederunt. Ac modo manibus solis utendum est, modo quaedam alia adhibenda. Ergo, si in priorem partem cubitus prolapsus est, extendi per duos manibus, interdum etiam habenis adjectis, satis est: deinde rotundum aliquid a lacerti parte[a] ponendum est, et super id repente cubitus ad humerum impellendus est. At in aliis casibus commodissimum est eadem ratione brachium extendere, quae fracto humero supra posita est, et tum ossa reponere. Reliqua curatio eadem est, quae in omnibus. Celerius tantum, et saepius id resolvendum est; multa magis aqua calida fovendum; diutius ex oleo et nitro ac sale perfricandum. In cubito enim celerius, quam in ullo alio articulo, sive extra remansit, sive intus revertit, callus circumdatur; isque, si per quietem increvit, flexus illius postea prohibet.

Extendendi alia atque alia genera.

XVII. Manus quoque in omnes quatuor partes prolabitur. Si in posteriorem partem excidit, porrigi digiti non possunt: si in priorem, non inclinantur:

Manus seu carpi.

[a] A parte anteriore. Namque lacertum fuisse ventrem musculi, *bicipitis flexoris cubiti* dicti, probant LUCR. iv. 827; VIRG. v. 422; CIC. Senect. ix.; GALEN. Anat. admin. i.; ad calcem.

si in alterutrum latus, manus in contrarium, id est, aut ad pollicem, aut ad minimum digitum convertitur. Reponi non difficillime potest. Super durum locum et renitentem ex altera parte intendi manus, ex altera brachium debet, sic, ut prona sit, si in posteriorem partem os excidit; supina, si in priorem; si in interiorem exterioremve, in latus. Ubi satis nervi diducti sunt, si in alterutrum latus procidit, manibus in contrarium repellendum est. At iis, quae in priorem posterioremve partem prolapsa sunt, superimponendum durum aliquid, idque supra prominens os manu urgendum est; per quod vis adjecta facilius id in suam sedem compellit.

Palmae. XVIII. In palma quoque ossa interdum suis sedibus promoventur, modo in priorem partem, modo in posteriorem: in latus enim moveri, paribus ossibus oppositis, non possunt. Signum id solum est, quod omnium commune est, tumor ab ea parte, in quam os venit; sinus ab ea, a qua recessit. Sed sine intentione, digito tantummodo bene pressum os in suam sedem revertitur.

Digitorum. XIX. At in digitis totidem fere casus eademque signa sunt, quae in manibus. Sed in his extendendis non aeque vi opus est; quod articuli breviores, et nervi minus validi sunt. Super mensam tantummodo intendi debent, qui vel in priorem vel in posteriorem partem exciderunt; tum jam palma compelli: at id, quod in latus elapsum est, digitis restitui.

Crurum. XX. Cum de his dixerim; de iis quoque, quae in cruribus sunt, videri possum dixisse: siquidem etiam in hoc casu quaedam similitudo est femori et humero, tibiae et cubito, pedi et manui. Quaedam tamen separatim quoque de his dicenda sunt. Femoris. Femur in omnes quatuor partes promovetur: saepis-

sime in interiorem; deinde in exteriorem; raro admodum in priorem, aut posteriorem. Si in interiorem partem prolapsum est, crus longius altero et valgius est: extra enim pes ultimus spectat. Si in exteriorem, brevius, varumque fit, et pes intus inclinatur; calx ingressu terram non contingit, sed planta ima; meliusque id crus superius corpus, quam in priore casu, fert, minusque baculo eget. Si in priorem, crus extensum est, implicarique non potest; alteri cruri ad calcem par est, sed ima planta minus in priorem partem inclinatur: dolorque in hoc casu praecipuus est, et maxime urina supprimitur. Ubi cum dolore inflammatio quievit, commode ingrediuntur, rectusque eorum pes est. Si in posteriorem, extendi non potest crus, breviusque est; ubi consistit, calx quoque terram non contingit. Magnum autem femori periculum est, ne vel difficulter reponatur, vel repositum rursus excidat. Quidam semper iterum excidere contendunt: sed Hippocrates, et Diocles, et Philotimus, et Nileus, et Heraclides Tarentinus, clari admodum auctores, ex toto se restituisse memoriae prodiderunt. Neque tot genera machinamentorum quoque, ad extendendum in hoc casu femur, Hippocrates, Andreas, Nileus, Nymphodorus, Protarchus, Heraclides, faber quoque quidam reperissent, si id frustra esset. Sed ut haec falsa opinio est; sic illud verum est: cum ibi valentissimi nervi musculique sint, si suum robur habent, vix admittere; si non habent, postea non continere. Tentandum igitur est, et, si tenerius membrum est, satis est habenam alteram ab inguine, alteram a genu intendi: si validius, melius adducent, qui easdem habenas ad valida bacula deligarint; cumque eorum fustium imas partes oppositae morae objecerint, superiores ad se utraque

In quatuor partes moti signa.

Machinamenta ad extendendum femur.

Habena.

Scamnum. manu traxerint. Etiamnum valentius intenditur membrum super scamnum, cui ab utraque parte axes sunt, ad quos habenae illae deligantnr: qui, ut in torcularibus, conversi, rumpere quoque, si quis perseveraverit, non solum extendere, nervos et musculos possunt. Collocandus autem homo super id scamnum est, aut pronus aut supinus aut in latus, sic, ut semper ea pars superior sit, in quam os prolapsum est; ea etiam inferior, a qua recessit. Nervis extentis, si in priorem partem os venit, rotundum aliquid super inguen ponendum; subitoque super id genu adducendum est eodem modo, eademque de causa, qua idem in brachio fit; protinusque, si complicari femur potest, intus est. In ceteris vero casibus, ubi ossa per vim paulum inter se recesserunt, medicus debet id, quod eminet, retro cogere, minister contra coxam propellere. Reposito osse, nihil novi aliud curatio requirit, quam ut diutius is in lecto detineatur; ne, si motum adhuc laxioribus nervis femur fuerit, rursus erumpat.

Genu luxatio. XXI. Genu vero et in exteriorem, et in interiorem, et in posteriorem partem excidere, notissimum est. In priorem non prolabi, plerique scripserunt: potestque id vero proximum esse; cum inde opposita patella, ipsa quoque caput tibiae contineat. Meges tamen eum, cui in priorem partem excidisset, a se curatum esse, memoriae prodidit. In his casibus intendi nervi rationibus iisdem, quas in femore retuli, possunt. Et id quidem, quod in posteriorem partem excidit, eodem modo rotundo aliquo super poplitem imposito, adductoque eo crure, reconditur. Cetera vero manibus simul, dum ossa in diversas partes compelluntur.

Tali. XXII. Talus in omnes partes prolabitur. Ubi in interiorem partem excidit, ima pars pedis in ex-

teriorem partem convertitur. Ubi huic contrarius casus, contrarium etiam signum est. At si in priorem partem erumpit, a posteriore latus nervus durus et intentus est; simusque is pes est. Si in posteriorem, calx paene conditur, planta major fit. Reponitur autem is quoque per manus: prius in diversa pede et crure diductis. Et in hoc quoque casu diutius in lectulo perseverandum est; ne is talus, qui totum corpus sustinet, parum confirmatis nervis, ferendo oneri cedat, rursusque prorumpat. Calceamentis quoque humilioribus primo tempore utendum, ne vinctura talum ipsum laedat.

Plantae.

XXIII. Plantae ossa iisdem modis, quibus in manibus, prodeunt; iisdemque conduntur. Fascia tantummodo calcem quoque debet comprehendere; ne, cum mediam plantam, imumque ejus vinciri necesse est, liber talus in medio relictus, materiam pleniorem recipiat, ideoque suppuret.

Digitorum pedis.

XXIV. In digitis nihil ultra fieri debet, quam quod in iis, qui sunt in manu, positum est. Potest tamen conditus articulus medius aut summus canaliculo aliquo contineri.

Luxationes compositae.

XXV. Haec facienda sunt in iis casibus, ubi sine vulnere ossa exciderunt. Hic quoque et ingens periculum est, et eo gravius, quo majus membrum est, quove validioribus nervis aut musculis continetur. Ideoque in humeris, femoribusque, metus mortis est: ac, si reposita ossa sunt, spes nulla est; non repositis tamen, nonnullum periculum est: eoque major in utroque timor est, quo propius vulnus articulo est. Hippocrates nihil tuto reponi posse, praeter digitos, et plantas, et manus, dixit:[a]

[a] Ἐλπὶς δὲ μόνη σωτηρίης, ἐὰν μὴ ἐμβάλλῃ· πλὴν τὰ κατὰ δακτύλους, καὶ χεῖρα ἄκρην. Ταῦτα δὲ πρόειπε τῷ τοὺς κινδύνους ἐγχειρέειν ἐμβάλλειν, ἢ τῇ πρώτῃ, ἢ τῇ δευτέρῃ. Ἢν δὲ μὴ, πρὸς τὰς δέκα, ἥκιστα τεταρταῖα. Hipp. Vect. xix. 866.

atque in his quoque diligenter esse agendum, ne praecipitarent. Quidam brachia quoque et crura reposuerunt; et, ne cancri, distentionesque nervorum orirentur, sub quibus in ejusmodi casu fieri solet mors matura, sanguinem ex brachio miserunt. Verum ne digitus quidem, in quo minimum, ut malum, sic etiam periculum est, reponi debet, aut in inflammatione, aut postea, cum jam vetus res est. Si quoque, reposito osse, nervi distenduntur, rursus id protinus expellendum est. Omne autem membrum, quod cum vulnere loco motum, neque repositum est, sic jacere convenit, ut maxime cubantem juvat; tantum ne moveatur, neve dependeat. In omnique tali morbo magnum ex longa fame praesidium est: deinde ex curatione eadem, quae proposita est, ubi ossibus fractis vulnus accessit. Si nudum os eminet, impedimento semper futurum est: ideo, quod excedit, abscindendum est; imponendaque super arida linamenta sunt, et medicamenta non pinguia; donec, quae sola esse in ejusmodi re sanitas potest, veniat. Nam et debilitas sequitur, et tenuis cicatrix inducitur; quae necesse est facile noxae postea pateat.

Os supereminens.

INDICES.

INDEX

RERUM.

A.

2

B.

D.

G.

H.

I.

L.

N.

O.

P.

S.

V.

X.

Z.

Sciant hujus indicis consultores rem sibi quaesitam semper intra trigesimam sextam lineam textus ab ultima, saepius vero a prima, paginae indicatae linea, reperiendam esse.

ERRATUM.

Pag. 67, in notis, pro *lepidam* lege *lepida*.

INDEX

SCRIPTORUM ET MEDICORUM

A CELSO LAUDATORUM.

FINIS.

EXCUDEBANT A. BALFOUR ET SOCII.

Oh! glory Oh! Victory Oh Power
Ye shining emptinesses Ye bubbles
on the Stream of time."

"Ehen! quam infortunii miserimum est fuisse felicem"